



ANKARA  
HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ  
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

## BAŞKURT TÜRKÇESİNDE FİİL-TAMLAYICI İLİŞKİSİ

Nesrin GÜLLER

Tez Danışmanı  
Prof. Dr. Habibe YAZICI ERSOY

YÜKSEK LİSANS TEZİ  
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI  
TÜRK DİLİ BİLİM DALI

EKİM - 2019



ANKARA  
HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ  
**LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

## **BAŞKURT TÜRKÇESİNDE FİİL-TAMLAYICI İLİŞKİSİ**

**Nesrin GÜLLER**

**Tez Danışmanı**  
**Prof. Dr. Habibe YAZICI ERSOY**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ**  
**TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI**  
**TÜRK DİLİ BİLİM DALI**

**EKİM - 2019**



# **BAŞKURT TÜRKÇESİNDE FİİL-TAMLAYICI İLİŞKİSİ**

**Nesrin GÜLLER**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI**

**TÜRK DİLİ BİLİM DALI**

**ANKARA HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ  
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

**EKİM-2019**



Nesrin GÜLLER tarafından hazırlanan “Başkurt Türkçesinde Fiil-Tamlayıcı İlişkisi” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ ile Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında Türk Dili Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

**Danışman:** Prof. Dr. Habibe YAZICI ERSOY

Türk Dili ve Edebiyatı, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum

**Başkan:** Prof. Dr. Hülya KASAPOĞLU ÇENGEL

Türk Dili ve Edebiyatı, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum

**Üye:** Prof. Dr. Paşa YAVUZARSLAN

Türk Dili ve Edebiyatı, Ankara Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum

Tez Savunma Tarihi: 09/10/2019

Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Prof. Dr. Figen ZAİF

Enstitü Müdürü

## ETİK BEYAN

Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Nesrin GÜLLER

09/10/2019



# BAŞKURT TÜRKÇESİNDE FİİL-TAMLAYICI İLİŞKİSİ

(Yüksek Lisans Tezi)

Nesrin GÜLLER

ANKARA HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Ekim 2019

## ÖZET

Bu çalışmada, Başkurt Tilinin Hüzligi esas alınarak Başkurt Türkçesindeki fiillerin hâl ekli tamlayıcıları incelenmiştir. Çalışma ile fiil-tamlayıcı konusundaki bir açığın kapatılması, valenz çalışmalarına bir yenisinin daha eklenmesi amaçlanmıştır. Başkurt Türkçesinde Fiil-Tamlayıcı İlişkisi isimli çalışmada “Baskurt Tilinin Hüzligi”nden hareketle fiiller incelenmiş ve tamlayıcıların fiillere hangi hâl ile bağlandığı gösterilmiştir. Tamlayıcı alan Başkurtça fiiller, bunların aldıkları tamlayıcılar ve tamlayıcıların sayısına göre sınıflandırılması çalışmanın temelini oluşturur. Çalışma dört bölümden oluşur. “Giriş” bölümünde çalışmanın kapsamına, fiil-tamlayıcı ilişkisi hakkında değerlendirmelere, çalışma yapılırken izlenen yola yer verilmiştir. “Baskurtlar” bölümünde ise Başkurt Türkleri, Başkurt Türkçesi ve Başkurt Türkçesinde hâl ekleri hakkında genel bilgiler anlatılmıştır. Üçüncü bölüm sekiz alt başlıkta hazırlanmıştır. İlk başlıkta tek tamlayıcılı fiillere yer verilmiştir ki bunlar da sekiz tanedir. Sonraki beş başlıkta çok tamlayıcılı fiiller, yedinci başlıkta ise tamlayıcı alan Rusça kökenli fiiller incelenmiştir. Sekizinci başlıkta tamlayıcı almayan fiillere yer verilmiştir. “Sonuç” bölümünde ise bu çalışmadan elde edilen veriler değerlendirilmiştir. Üçüncü bölümdeki tüm başlıklarda fiillerin aldıkları tamlayıcılar, örnek cümlelerle gösterilmiş ve Türkçeye aktarımları yapılmıştır. Bazı fiillerin Türkiye Türkçesine aktarımı yapılırken tamlayıcılarının değişmesi lehçenin dil mantığından kaynaklanır. Bunun gibi küçük farklılıkların dışında aktarım yapılırken ciddi bir değişiklik göze çarpmamıştır.

Bilim Kodu : 30103  
Anahtar Kelimeler : Valenz, fiil, Başkurt  
Sayfa Adedi : 605  
Tez Danışmanı : Prof. Dr. Habibe YAZICI ERSOY

# VALENZ IN BASHKIR LANGUAGE

(M. Sc. Thesis)

Nesrin GÜLLER

ANKARA HACI BAYRAM VELİ UNIVERSITY

GRADUATE SCHOOL FOR ANKARA HACI BAYRAM VELİ UNIVERSITY

October 2019

## ABSTRACT

By taking into consideration “Bashkir Turkish Huzligi, Bashkir Turkish verbs complements with case suffixes are examined by taking as a basis in this study. It is also aimed to meet the deficit about the valence with the study and to add a new study to the valence studies. The valence in the study of Bashkir Turkish Huzligi are indicated that the complements are attached the verbs with which case suffixes. The verbs in Bashkir language with the valence, their complements and the classification of the compliments according to the numbers underpine to the study. It consists of four sessions. In the introduction part, it’s involved in the content of the study, the assessment of the connection between the verbs and valence and the course of the study. In Bashkirs part, Bashkir nation, Bashkir’s Turkish language and case suffixes in Bashkir Turkish are mentioned in general terms. The third part are prepared under six titles. In the first title, the verbs with one valence, there are eight of them are examined. In the other five titles, the verbs with multiple valence; in the seventh title, the verbs with valence originated from Russian language and in the last part, the eight part, the verbs without valence are analysed. In the final part, the data obtained from this study are evalvated. Under all the titles in the third session, the determinatives taken by the verbs are stated in the example sentences and transferred to Turkish. Changing same verbs determinatives while they are being transferred to Turkish originated from the structure of Turkish language. Except for these differences, there are not any critical differences while transferring.

Science Code : 30103  
Key Words : Valence, verb, Bashkir  
Page Number : 605  
Supervisor : Doç. Dr. Habibe YAZICI ERSOY

## TEŞEKKÜR

Başkurt Türkçesi ve diğer Türk lehçeleri ile ilgili bu alandaki çalışmalara katkıda bulunmayı ümit ettiğim tezimde bana yol gösteren değerli hocam Prof. Dr. Habibe YAZICI ERSOY'a teőekkürlerimi sunarım. Ayrıca çalışmam boyunca desteğini esirgemeyerek büyük bir sabır gösteren başta eşim Recep GÜLLER olmak üzere tüm aileme ve kıymetli arkadaşlarım Özge Ezel ŐAHİNER ve İnci ŐEKERCİ'ye teşekkür ederim.



## İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET .....	iv
ABSTRACT.....	v
TEŞEKKÜR.....	vi
İÇİNDEKİLER .....	vii
ÇİZELGELERİN LİSTESİ.....	ix
KISALTMALAR.....	x
1. GİRİŞ.....	1
2. BAŞKURLAR.....	3
2.1. Başkurt Türkleri .....	3
2.2. Başkurt Türkçesi .....	4
2.3. Başkurt Türkçesinde Hâl Ekleri (Kilış Kategoriyahı).....	7
2.3.1. Yalın Hâl (Tűp Kilış).....	7
2.3.2. İlgi Hâli (İyâlik Kilış) .....	7
2.3.3. Yükleme Hâli (Tüşüm Kilış).....	7
2.3.4. Yönelme Hâli (Yünâliš Kilış).....	7
2.3.5. Bulunma Hâli (Urn-Vaqt Kilış).....	7
2.3.6. Çıkma Hâli (Sıganaq Kilış).....	8
2.3.7. Vasıta Hâli .....	8
2.3.8. Eşitlik Hâli .....	8
2.3.9. Benzerlik Hâli (Ūqşatıw Kilış) .....	8
2.3.10. Sebep Hâli (Sâbâp-Maqsat Kilış) .....	8
3. FİİLLER VE ÖRNEKLERİYLE DURUM EKLİ TAMLAYICILARI .....	9
3.1. Tek Tamlayıcılı Fiiller .....	9
3.1.1. Yükleme Hâli /Tüşüm Kilış (+DI/+nI/+zI/+n) .....	9
3.1.2. Yönelme Hâli/Tübâw-Yünâliš Kilış (+KA/+A).....	198

	Sayfa
3.1.3. Bulunma Hâli/Urın-Vaqıt Kilış (+DA/+IA/+zA) .....	264
3.1.4. Çıkma Hâli/Sıganaq Kilış (+DAn/+nAn/+zAn).....	291
3.1.5. Vasıta Hâli (+(X)n/mınän).....	322
3.1.6. Eşitlik Hâli (+sA).....	338
3.1.7. Benzerlik Hâli/Uqşatıw Kilış (+DAy/+zAy/+lAy).....	339
3.1.8. <i>Säbäp Hâli</i> /Säbäp-Maqşat Kilış (+DAy/+zAy/+lAy/üsün) .....	339
3.2. İki Tamlayıcılı Fiiller .....	341
3.3. Üç Tamlayıcılı Fiiller .....	444
3.4. Dört Tamlayıcılı Fiiller .....	473
3.5. Beş Tamlayıcılı Fiiller.....	483
3.6. Altı Tamlayıcılı Fiiller .....	483
3.7. Tamlayıcı Alan Rusça Kökenli Fiiller .....	484
3.8. Tamlayıcı Almayan Fiiller .....	497
4. FİLLER VE TAMLAYICILARININ LİSTESİ.....	525
5. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	601
KAYNAKLAR .....	603
ÖZGEÇMİŞ .....	605

## ÇİZELGELERİN LİSTESİ

Çizelge	Sayfa
Çizelge 2.1. Başkurt Alfabetesi .....	6
Çizelge 4.1. Fiiller ve tamlayıcılarının listesi .....	525





## KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış kısıltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

### Kısıltmalar

### Açıklamalar

**BTH**

Başkurt Tilinin Hüzliği



## 1. GİRİŞ

Yapılan çalışmaların gün geçtikçe artmış olduğu fiil tamlayıcı ilişkisi için Almanca sözlüklerde “valenz”, İngilizce sözlüklerdeki “valence” terimlerinin karşılığında ülkemizde “durum belirleyici, durum ekli tamlayıcı, istem” gibi terimler kullanılmıştır (Ersoy, 2006: 99). Bir görevi de ismi fiile bağlamak olan hâl eklerinin geldiği isimler bu terimlerin karşılığıdır.

“Durum belirleyici” terimini kullanan N. Engin Uzun (1998) sözcüklerin birbirleriyle kurdukları bağlantı türüne göre (iş yapan, iş konu olan, işin yapıldığı yer gibi) bir duruş biçimi aldıklarını söyler. Bu duruş biçimleri “durum”, onları bu duruma göre biçimlendirenler de “durum belirleyicilerdir”. *Çocuk öğretmenini okulda gördü* diziminde çocuğun durumunu belirleyen *eksizlik* veya *yokluk*, öğretmeninkini belirleyen *-i* ve okulunkini belirleyen de *-da*’dır (169).

Valenzi “birleşim değeri” olarak isimlendiren Berke Vardar (2002), tanımını da şu şekilde yapar: Bağımsal dilbilgisinde, eylemleri, bunlara bağımlı eyleyenlerin sayısına göre nitelendirme ve sınıflandırma ölçütü. L. Tesnière’in Kimya alanından dilbilim alanına aktardığı bu kavramı, eylemi tümcenin odak noktası sayan birçok dilbilimci benimsemiştir. (46). Buna göre cümlenin temel unsuru olan fiil, cümlenin tüm öğelerini kendisine bağımlı hâle getirerek bunlarla birlikte cümleyi oluşturur.

Leyla Karahan (1997) “bir cümlede bazı fiiller tamlayıcıya ihtiyaç duymazken bazıları mutlaka bir tamlayıcı ile kullanım alanına çıkar” diyerek istem için “tamlayıcı” terimini kullanmıştır. Karahan, “Fiil-Tamlayıcı İlişkisi Üzerine” (1997) adlı makalesinde fiilleri geçişlilik ve geçişsizlik üzerinden sınıflandırmanın dışında tamlayıcısız ve tamlayıcılı olarak sınıflandırmıştır. “ölmek, erimek, büyümek, pişmek” gibi fiillerin gerçekleşmesi için özne yeterliyken; “aramak, içmek, dövmek, evlenmek” gibi fiillerin gerçekleşmesi mutlaka bir tamlayıcının varlığına bağlıdır (212). Bu fiillerin özne dışında bir nesne almadan gerçekleşmesi mümkün değildir. Bu da cümlede tamlayıcı gerekliliğini ortaya koyar.

İstem kimi sözlüksel unsurların, özellikle fiillerin katılanlar (participants) adı da verilen zorunlu ve seçimli tamlayıcılardan belirli sayıda ve türde gerek duyduğu veya istediği doğal kapasitesi olarak tanımlanabilir (Doğan 2016: 253). Fiillere gelen tamlayıcılar zorunludur ve fiilin anlam özelliklerine göre sayıları değişmektedir.

Bu konu ile ilgili yapılan ilk çalışmalardan olan “Çağdaş Türkiye Türkçesindeki Fiillerin Durum Ekli Tamlayıcıları” Tahir Kahraman’a (1996) aittir. Kahraman, çalışmasında fiillerin alma ihtiyacı duydukları ve 2. derecede istedikleri tamlayıcıları örneklerle göstermiştir.

Mustafa Uğurlu’nun (2001) “Türk Lehçelerinin Aktarımında Valenz Sözlüklerinin Önemi” adlı çalışmasında “istem” terimi kullanılır. Uğurlu, dile hâkim olanlar tarafından bilinen fiil tabanındaki boşlukların doldurulmasıyla fiilin anlam yönünden bütünlendiğini belirtir. Bu dil birliği ise “tamlayıcı” olarak adlandırılır. Bu tamlayıcıların birincisi özne, ikincisi nesnedir. Onlar olmadığında ise fiilin anlamı, eksik kalan “mecburî tamlayıcılar” ve bulunmaları hâlinde fiilin anlamını biraz daha belirginleştiren ihtiyarî tamlayıcılar” olmak üzere iki kısımda incelenmektedir (201). Tamlayıcılar ile birlikte fiil anlam bakımından bütünlendir.

Aysun Demirez Güneri’nin (2007) hazırlamış olduğu Yeni Uygur Türkçesindeki Fiillerin Durum Ekli Tamlayıcıları adlı doktora tezi de istem konusunda önemli çalışmalardandır. Güneri de istem için “durum ekli tamlayıcı” ifadesini kullanmış, her fiilin bir tamlayıcıya gereksinimi olduğunu belirtmiştir. Doğru cümle yapı kuruluşu da bu tamlayıcılar cümleye katıldığında elde edilir.

Tüm bu açıklamalardan anlaşılacağı üzere fiil gerçekleşebilmek için bir tamlayıcıya ihtiyaç duyar. Fiilin aldığı istemi belirleyen ise fiilin anlamıdır. Çalışmanın ileriki bölümlerinde görüleceği üzere fiillerin anlam çeşitliliği tamlayıcıları da çeşitlendirir. Bazen de farklı anlamlar aynı istemi isteyebilir.

Fiillere gelen tamlayıcılar ve sayıları farklılık göstermektedir. Bazı fiillerin lehçe ve ağızlara göre farklılık göstermesi ise çalışmanın temelini oluşturmaktadır. Pek çok Türk lehçesinde tamlayıcılar benzerlik gösterir. Bu durum da lehçeler arası aktarımda kolaylık sağlar. Bunun yanında farklılık gösteren tamlayıcılar da bulunur. Valenz sözlüklerinin hazırlanması ile bu farklılıklardan oluşabilecek yanlışlıklar en aza indirilebilir.

Fiil-tamlayıcı konusunun tam anlamıyla incelenmesi, lehçeler arası aktarma ve yabancı dil eğitimi durumlarında ortaya çıkan hataları da en azaltacaktır. Günümüzde valenz konusundaki çalışmalar oldukça artmış, valenz konusu pek çok Türk lehçesinde yüksek lisans ve doktora tezlerine konu olmuştur. Bu çalışma ile Başkurt Türkçesinde tamlayıcı konusuna ışık tutmak amaçlanmıştır.

## 2. BAŞKURLAR

### 2.1. Başkurt Türkleri

Bugün, güney ve orta Urallar ile İşimbay ve Kama nehirleri arasında yaşayan Başkurt Türkleri, Başkurdistan Cumhuriyetinde yaşamaktadırlar. Başkurdistan, Avrupa ile Asya arasında ön Ural ve Orta Ural dağlarının batı tarafında, İdil ve onun bir kolu olan Ufa nehrinin oluşturduğu havzada yerleşmiştir. Kuzeybatısında Tataristan ve Udmurtiya Cumhuriyetleri, kuzeyinde Perm ve Sverdlovsk bölgeleri, doğusunda Çelyabinsk bölgesi ile güney ve güneydoğusunda Orenburg bölgesi vardır (Demir 2002: 73).

Vadilere ve zengin maden yatakları olan dağlık kesimlere yerleşmiş olan Başkurtlar, hayvancılık ve tarımla uğraşırlar. Başkentleri de Ufa şehridir (Bozkurt 2005: 745).

Ebu'l Gazi Bahadır Han, Başkurtların çoğunluğunu Kıpçakların oluşturduğunu yazar. Bir Başkurt Türkü olan Zeki Velidi Togan, Başkurt Türklerini dört gruba ayırır:

1. Dağ Başkurtları (Bürçen, Üsergen, Tamyan)
2. Yalan (Ova-Bozkır) Başkurtları (Yurmatı, Küdey, Geyne, İrekti, Yeney, Tarıp urugları)
3. Farklı tarihlerde Başkurlara katılan Kıpçak, Nogay, Kırgız, Kereyit, Merkit gibi urugların parçaları.
4. Rus istilasından sonra bölgeye gelen mülteci Tatar, Bulgar, Mişer ve Müslüman Çuvaşlar (Özyetkin, Dündar, Kamalov 2008: 25-26).

IX. yüzyıla kadar Şamanist olan Başkurtlar, Moğol hâkimiyetinden önce İslâmiyeti kabul etmeye başlamıştır.

X.-XIII. yüzyılda İdil-Ural Devletinin, sonrasında ise Altın Orda Devletinin bünyesinde olurlar. Başkurtlar, 1481'de Altın Orda Devletinin dağılmasından sonra devletin mirasçıları arasında paylaştırılmışlardır. Bir süre sonra da Şibanoğulları idaresi altında toplanırlar (Buran, Alkaya 2014: 228).

Kazan Hanlığı sınırlarında yaşayan Tatarlar ve Başkurtlar, 1552'de Kazan Hanlığının yıkılmasından sonra Ruslara karşı birlikte ayaklanmışlardır. 1557'de Rus hâkimiyetine girerler. Bundan sonra sürekli ayaklanma çıkaran Başkurtlar, 1917'ye kadar herhangi bir sonuç elde edemezler. (Devlet 1989: 106)

Başkurtlar, 1905 Rus İhtilâlinden fazla etkilenmemişlerdir. 1917 Bolşevik İhtilâlinden oldukça etkilenen Başkurtlar, bu durumdan faydalanarak “millî devlet” hayallerini gerçekleştirirler.

1917 Temmuz-Ağustos aylarında Orenburg ve Ufa’da toplanan iki Başkurt Kurultayı, Başkurt Bölgesel Şurasını seçer. Bu şura da bağımsız bir cumhuriyetin kurulmasına karar verir. Bütün bu çalışmaların ideolojik ve siyasî lideri Ahmet Zeki Velidi Togan olmuştur. 8 Aralık 1917’de millî bir ordu oluşturularak Başkurdistan Cumhuriyeti kurulur. 23 Mart 1919’da kurulan cumhuriyetler arasında, Moskova ile iki taraflı güç paylaşımına dayanarak kurulan tek cumhuriyet, Başkurdistan Cumhuriyeti olmuştur. 1920’de Sovyet yönetimi Başkurdistan’ın siyasî özerkliğine son verir ve Zeki Velidi Togan da ülkesinden ayrılır. Temmuz 1920’de Bolşevikler, Başkurtların azınlıkta olduğu yeni Başkurt yönetimini kurarlar (Öner 1994: 67). Yeni kurulan cumhuriyetin başkenti Ufa olur. 1917 yılında başlayan Başkurt Özerk Cumhuriyetinin oluşumu 1934’te tamamlanır (Tokatlı 2002: 85).

Başkurdistan bugün hâlâ Rusya Federasyonu içinde federe bir cumhuriyettir.

## **2.2. Başkurt Türkçesi**

Tatarlarla Başkurtlar birbirleriyle tamamen kaynaşmışlar, din, ahlak, tabiat, örf, âdet, gelenek, dil ve kültür bakımından birbirlerine gereği gibi tesir etmişlerdir. Bu kaynaşma sonucu müşterek yazı dili ve edebiyatı gelişmiştir. Fikir ve bilim adamları medreselerde okuyanlar arasında yetişiyorlardı. bu medreselerde okuyan bir Başkurt, hiçbir zaman Başkurt lehçesinde yazmazdı. Başkurtça ancak konuşma dili olarak yaşamıştı. Son dönemin tanınmış yazar, tarihçi ve şairlerinden Habiünnecar Öteki, Zeki Velidi Togan ve Şeyhzâde Babiç ve diğerleri eserlerini Kazan yazı dili ile kaleme almışlardır. 1917 Bolşevik İhtilâlinden sonra Başkurt ağız yazı diline çevrildi ve 1926’da ilk Başkurtça kitap yayımlandı (Devlet 1989: 107)

Başkurtça, şekil ve kelime bilgisi yönünden Tatarcaya oldukça sıkı bir şekilde bağlıdır. Bazı durumlarda ses sistemi bakımından Tatarcadan farklılıklar gösteren Başkurtça ünsüzlerle ilgili ses kanunlarında Kazakçaya daha yakındır (Benzing 1995: 128).

Başkurt Türkçesinin sözvarlığının kökenini Türkçe sözcükler oluşturur. Eski Oğuz ve Kıpçak dillerinde sözcüklerin de bulunduğu Başkurtçada Arapça ve Farsça sözcükler de bulunmaktadır. Sovyet dönemin de ise dile çokça Rusça sözcük girmeye başlamıştır.

Başkurtça ağız araştırmaları, Başkurt yazı dilinin resmî olarak kabulünden sonra başlamıştır. Başkurt ağızları ve bu ağızların tasnifi üzerine A.G. Bessenov, J.G. Kiyekbayev, V.V. Katarinskiy, W. Radloff, N. Poppe, N.A. Baskakov, T. G. Baişev gibi dilciler çeşitli araştırmalar yapmışlardır.

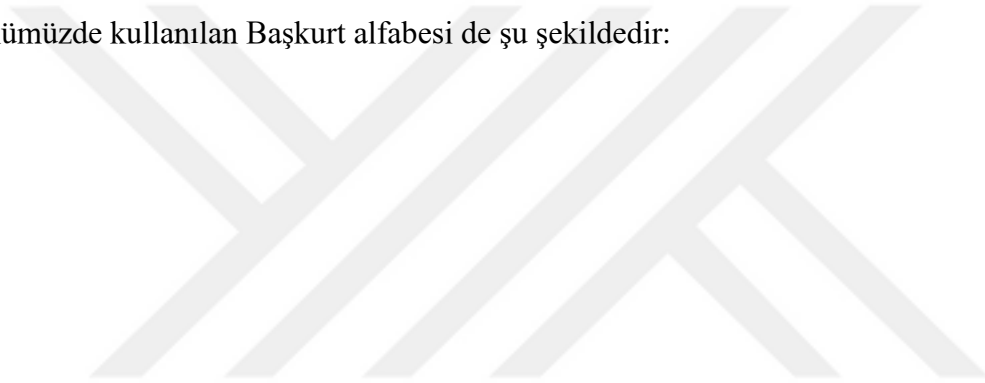
Başkurtçanın günümüzde üç ağızı bulunmaktadır:

*Dağ Başkurtçası* kuzeydoğu ve güneydoğuda konuşulur. Türk, Fin, Ugor ve Moğol dillerinin iç içe gelişimi sonucu doğmuştur.

*Ova Başkurtçası* güneybatı ve orta Başkurteli'nde konuşulur.

*Buyan Başkurtçası* kuzeybatıda konuşulur (Bozkurt, 2005, s.749).

Günümüzde kullanılan Başkurt alfabesi de şu şekildedir:



Başkurt Alfabeti		Çeviri Yazısı	
А	а	A	a
Б	б	B	b
В	в	V	v
Г	г	G	g
Ғ	ғ	Ġ	ğ
Д	д	D	d
ҙ	ҙ	z	z
Е	е	ĭ (yĭ)	ĭ (yĭ)
Е	е	Yo	yo
Ж	ж	J	j
З	з	Z	z
И	и	İ	i
Й	й	Y	y
К	к	K	k
Q	q	Q	q
Л	л	L	l
М	м	M	m
Н	н	N	n
Ҡ	ҡ	ŋ	ŋ
О	о	O	o
Ө	ө	Ŭ	ŭ
П	п	P	p
Р	р	R	r
С	с	S	s
Ҙ	Ҙ	s	s
Т	т	T	t
У	у	U(W)	u(w)
Ү	ү	Ü(W)	ü(w)
Ф	ф	F	f
Х	х	X	x
Һ	һ	H	h
Ц	ц	Ts	ts
Ч	ч	Ç	ç
Ш	ш	Ş	ş
Щ	щ	Şç	şç
Ы	ы	I	ı
Э	э	ĭ	ĭ
Ә	Ә	Ä	ä
Ю	ю	Yu	yu
Я	я	Ya	ya
Ь	ь	Yumuşatıcı ünsüz	
Ъ	ъ	Kalınlaştırıcı ünsüz	

Çizelge 2.1. Başkurt Alfabeti

### 2.3. Başkurt Türkçesinde Hâl Ekleri (Kiliş Kategoriyahı)

#### 2.3.1. Yalın Hâl (Tüp Kiliş)

İsmin cümle içinde başka bir kelimeye bağlı olmama durumudur: *qūş* “kuş”, *kūzǵū* “ayna”, *qala* “şehir”, *Tūrñık* “Türk”.

#### 2.3.2. İlgî Hâli (İyälîk Kiliş)

Kalınlık incelik, düzlük yuvarlaklık, tonlu tonsuz, uyumlarına uyar. Ünlüyle biten isimlerden sonra *+nıŋ/+niŋ, +nūŋ/+nūŋ*; l, m, n, ŋ ünsüzleriyle biten isimlerden sonra *+dıŋ/+diŋ, +dūŋ/+dūŋ*; tonsuz ünsüzle biten isimlerden sonra *+tıŋ/+tiŋ, +tūŋ/+tūŋ*; r, y, z ünsüzlerinden ve w yarı ünsüzünden sonra *+zıŋ/+ziŋ, +zūŋ/+zūŋ* ekleriyle yapılır: *almanıŋ* “elmanın”, *tıldiŋ* “dilin”, *ikmäktiŋ* “ekmeğin”, *tawzıŋ* “dağın”.

#### 2.3.3. Yükleme Hâli (Tüşüm Kiliş)

Ünlüyle biten isimlerden sonra *+nı/+ni, +nū/+nū*; l, m, n, ŋ ünsüzleriyle biten isimlerden sonra *+dı/+di, +dū/+dū*; tonsuz ünsüzle biten isimlerden sonra *+tı/+ti, +tū/+tū*; r, y, z ünsüzlerinden ve w yarı ünsüzünden sonra *+zı/+zi, +zū/+zū*; üçüncü şahıs iyelik eki almış bir isimden sonra *+n* şeklindedir: *kūzǵūnū* “aynayı”, *awıldı* “köyü”, *kitaptı* “kitabı”, *kūzzū* “gözü”, *baqsahın* “bahçesini”.

#### 2.3.4. Yönelme Hâli (Yünälîş Kiliş)

Ünlü ve tonlu ünsüzlerden sonra *+ǵa/+ǵä*; tonsuz ünsüzlerden sonra *+qa/+kä*; teklik birinci ve ikinci şahıs iyelik eki almış olan bir isimden sonra *+a/+ä* şeklindedir: *bazarǵa* “pazara”, *bişkä* “beşe”, *atıma* “atıma”, *äsänä* “annene”. Teklik üçüncü şahıs iyelik ekinden sonra ise yönelme hâli eki ile iyelik eki arasına /n/ girer: *kitabına* “onun kitabına”.

#### 2.3.5. Bulunma Hâli (Urn-Vaqt Kiliş)

Ünlüyle biten isimlerden sonra *+la/+lä*; l, m, n, ŋ ünsüzleriyle biten isimlerden sonra *+da/+dä*; tonsuz ünsüzle biten isimlerden sonra *+ta/+tä*; r, y, z ünsüzlerinden ve w yarı



ünsüzünden sonra *+za/+zä* şeklindedir: *baqsala* “bahçede”, *qulda* “elde”, *ayza* “ayda”, *türmüšta* “hayatta”. Teklik üçüncü şahıs iyelik ekinden sonra ise bulunma hâli eki ile iyelik eki arasına /n/ girer: *atında* “onun atında”.

### 2.3.6. Çıkma Hâli (Sığanaq Kilış)

Ünlüyle biten isimlerden sonra *+nan/+nän*; l, m, n, ŋ ünsüzleriyle biten isimlerden sonra *+dan/+dän*; tonsuz ünsüzle biten isimlerden sonra *+tan/+tä*n; r, y, z ünsüzlerinden ve w yarı ünsüzünden sonra *+zan/+zän* şeklindedir: *täzränän* “pencereden”, *täbigätän* “tabiattan”, *bışäyän* “kediden”, *müründan* “önceden”.

### 2.3.7. Vasıta Hâli

Başkurt Türkçesinde vasıta hâli için *mınän* edatı kullanılır: *tün mınän* “geceyle”, *qıwanısı mınän* “sevinciyle”. *Qışın* “kışın”, *yäyın* “yazın” örneklerinde -n eki vardır.

### 2.3.8. Eşitlik Hâli

Başkurt Türkçesinde eşitlik hâli eki *+sa/+sä* şeklindedir: *hinışä* “sence”, *batırarsa* “kahramanlarca”, *halqınsa* “soğukça”.

### 2.3.9. Benzerlik Hâli (Üqşatıw Kilış)

Benzerlik hâli için Başkurt Türkçesinde *+day/+däy*, *+tay/+täy*, *+zay/+zäy*, *+lay/+läy* ekleri kullanılır: *balalay* “çocuk gibi”, *ayıwzay* “ayı gibi”, *qıştay* “kuş gibi”.

### 2.3.10. Sebep Hâli (Säbäp-Maqsat Kilış)

Başkurt Türkçesinde sebep hâli için *üşün* edatı kullanılır: *üzïüşün* “kendisi için”, *hugış üşün* “savaş için” (Benzing 1995: 137-138).

### 3. FİİLLER VE ÖRNEKLERİYLE DURUM EKLİ TAMLAYICILARI

#### 3.1. Tek Tamlayıcılı Fiiller

##### 3.1.1. Yükleme Hâli /Tüşüm Kilış (+DI/+nI/+zI/+n)

- **abaylaw** Dikkatli olmak; sezmek; fark etmek.

+n

*Sanağızziñ tärtä tüptärin abaylap, nıgıtıp yığgız, yulda tuğarılıp, qamasaw halıp turmahın.* (BTH 1993: 19)

“Kar kızağının sesini **duyup**, sağlamlaştırarak at koşunuz, yolda serbest bırakıp telaşlanmayın.”

- **agahlandırıw** Sezdirmek; akla getirmek, hatırlatmak.

+nı

*ümütbay minän Yänüzäq haylaw aldınan iki ay aldınan iki ay bürün uq üz awıldarınıñ yarlıların yıyıp, İtküldarziñ itliktärtün inähinän yibinä tiklim anlatıp, yarlı xalıqtı agahlandırıp quygaynılar.* (BTH 1993: 23)

“Yanuzak ile Yenuzak seçimden iki ay önce köylerinin yoksullarını toplayıp, İtkolların kötülüklerini iğneden ipliğe anlatıp yoksul halkı **bilgilendirdiler.**”

- **agartıw** Beyazlaştırmak, ağartmak.

+n

*Aq balsıq izıp, sıwalın, usağın, küldüksähin agarttı.* (BTH 1993: 24)

“Ak balçık çiğneyip sobayı, ocağı ve fırının önünü **beyazlattı.**”

- **azaytıw** Eksiltmek, azaltmak.

+dı

*Maldı azaytıw.* (BTH 1993: 27)

“Hayvanı **azaltmak.**”

- **azaplaw** Azaplandırmak, ceza çektirmek, eziyet çektirmek.

+zı

*Apay bızgä batşalar, bayzar turahında hüylänä: ilik ular işsilärzı, krıştiyändärzı azaplap tütkan, diy.* (BTH 1993: 28)

“Abla, bize padişahlar ve zenginlerle ilgili ‘Önce onlar işçileri, Hıristiyanları cezalandırdılar’ dedi.”

- **aygalaqlaw** Yaban hayvanlarını tutmak için farklı yönlerden sıkıştırmak.

+dı

*İt quyandı aygalaqlay.* (BTH 1993: 33)

“Köpek, tavşanı sıkıştırıyor.”

- **ayqalaw** Dikkatle bakmak.

+tı

*Tirüyaqıtı ayqalaw.* (BTH 1993: 33)

“Etrafı incelemek.”

- **ayqatıw** Çeşitli yönlerde karıştırmak; sallamak.

+n

*Kümüğz̄ sawsıwz̄arğa bar dünyahın, ayqatıgz̄ türmüş diñgiz̄in!* (BTH 1993: 34)

“Tüm dünyayı karmaşaya gömün, hayat denizini karıştırın.”

- **ayqaw** Çeşitli yönlerde karıştırmak; sallamak.

+tı

*Hıyır müğz̄ü minän Aqtırnaqıtı ayqap äbärzi.* (BTH 1993: 34)

“Sığır boynuzuyla Aktırnak’ı sallayıp fırlattı.”

- **aynsaqlatıw** Hüzenlenip şefkatlendirmek, gönlünü rahatlatmak.

+n

*Äsı qızğanıs tawış minän ilaw, yalbarıw, haldat itıgı başın übip yalınıwz̄ar-bırhı lä<<mädäni xalıqtıñ>> küñilın yümşarta, bəğırın aynsaqlata almanı.* (BTH 1993: 36)

“Acı feryatlarla ağlayıp, yalvarıp, asker çizmesinin ucunu öperek medeni halkın gönlünü titretmeyi, bağrını yumuşatmayı başaramadı.”

- **ayırımlaw** Farklı hâle getirmek; başkalaşmak.

+n

*Malayzartıñ hər birhın başqa ayırıplap sıgarğandar, tiy.* (BTH 1993: 37)

“Çocukların her birini farklılaştırmışlar.”

- **aqlaw** Beyazlatmak, beyaza boyamak.

+n

*Gülyüzüm ak balsık, bir künäk irkît hıwı alıp kilip üyünüşin aqlarğa tütündü.* (BTH 1993: 42)

“Gülyüzüm, ak balçıkve bir kova ekşi yoğurt suyu alarak evinin içini **beyazlatmaya** başladı.”

- **aqraytıw** Gözü büyükçe açmak, gözü belirtmek.

+zı

*Küzzi aqraytıw.* (BTH 1993: 42)

“Gözü belirtmek.”

- **aqtarıw** Aktarmak, çevirmek.

+n

*İzän taqtahın aqtarıw.* (BTH 1993: 43)

“Döşeme tahtasını çevirmek.”

- **aqhatıw** Aksatmak, engellemek.

+n

*At ayaqayzarın aqhatır.* (BTH 1993: 44)

“At ayaklarını aksatır.”

- **aqhillatıw** Beyazlaştırmak.

+zı

*Halmaq-halmaq qına aqlıq yäyıp, aqhillattı yızı tañ aldı.* (BTH 1993: 44)

“Yavaş yavaş nurlandırarak yeri **beyazlattı** şafak nuru.”

- **aqırtıw** Fenalaştırıp kışkırtmak, bağirtmek.

+nı

*Şunan ul kázanı aqırtıp tuqmay başlağan.* (BTH 1993: 45)

“Bundan sonra keçiye **bağirtarak** cezalandırmaya başladı.”

- **alalaw** Ela renge dönüştürmek.

+nı

*Yılqını kürsañılay alalağan.* (BTH 1993: 47)

“Atı kurdeşen dökerek **elalaşmış.**”

- **alañlatıw** Gözü sağa sola çevirtmek; baş döndürmek.

+n

[Mäskäy äbiy] qūt üsqūs küzzärin **alanlatıp**, tirä-yagina ni tiklīm qaraha la, qızıqayzı kürmägän. (BTH 1993: 47)

“Meskey nine, sağlıklı gözlerini **döndürüp** etrafa ne kadar baktıysa da kızı görememiş.”

- **alartıw** Gözünü döndürüp büyüterek açmak.

+n

Gäzima: <<Alla, balamdı nişlättigiz?>>- tip, küzzärin **alartıp** baqırıp äbärzı. (BTH 1993: 48)

“Gezime: Allahım, çocuğumu ne yaptınız! diyerek gözlerini belertip bağırdı.”

- **alaşlaw** Keçe ya da tüy parçalarını tütsülemek.

+tı

Awırıw attı **alaşlaw**. (BTH 1993: 48)

“Hasta atı **tütsülemek**.”

- **aldalaw** Aldatmak, kandırmak.

+n

İnsan ulın **aldalaw** anhat, yığıl, süñki ul bir qatlı häm yümşaq küñil. (BTH 1993: 50)

“İnsanoğlunu **aldatmak** kolay çünkü o, yalansız ve yumuşak gönüllü.”

- **aldaw** 1. Sözüünü tutmamak; aldatmak, kandırmak. 2. Hile yapmak.

+tı/+dı/+zı

Vakıtlı xükümättiñ xalıktı, işsi-kräştiyändi, haldattarzı **aldawı** küñdän-kün asıqlana bara. (BTH 1993: 50)

“Zamanındaki hükümetin; halkı, işçiyi, köylüyü ve askerleri **kandırdığı** her geçen gün ortaya çıkıyor.”

- **aldaştırıw** Gönülden vurmak; cesaretlendirmek.

+n

Şakir atın **tugarıp**, malayzarzı **aldaştırıp** yibärzı. (BTH 1993: 50)

“Şakir atını **çözüp** çocukları cesaretlendirdi.”

- **alqındırıw** Tıka basa doldurmak, ağızına kadar doldurmak.

+dı

Baldı **alqındıra** qüygan simäylı kürägälär ultırtıldı. (BTH 1993: 52)

“Balı **tepeleme dolduran** nakışlı küpler oturtuldu.”

- **alqıslaw** Mutluluk ve kıvanç ile şükran sunmak; tebrik etmek.

+nı

*Xafız qart hüzin bütürüp tüşü başlanı, xalıq unı alqıslap, qul saptı.* (BTH 1993: 52)

“Yaşlı Hafız sözünü bitirince halk onu **tebrik ederek** elini sıktı.”

- **allaw** Al renge boyamak.

+tı

*İki bitij alhıw-alhıw, alhıw bittı allama.* (BTH 1993: 53)

“İki yanağın pembe pembe, pembe yanağı **ala boyama.**”

- **allalaştırıw** İlahlaştırmak; Allah’a tapar gibi tapmak.

+zı

*Hind xalıqı la, üzi ayaq basa almagas, Himalayzı allalaştırıp qaragan.* (BTH 1993: 53)

“Hint halkı ayak basamadığı Himalaya’yı **ilahlaştırmış.**”

- **almaşlatıw** Aralarında yer değiştirmek.

+dı

*Quldı almaşlatıp bülğaw.* (BTH 1993: 54)

“Eli **değiştirip** sallamak.”

- **altınlaw** Altın rengi vermek, altına banmak, altınla kaplamak.

+zı

*Sıntıabr urmandarızı, qırzarızı altınlağan.* (BTH 1993: 56)

“Eylül ormanları, etrafı **sarıya boyamış.**”

- **alhıwlaw** Pembe hâle getirmek, pembeleştirmek.

+nı

*Smólnıyziñ aq stänalarına la.. tañqızılığı tüşü, unı alhıwlaw.* (BTH 1993: 56)

“Smolny’ın ak tan kızılığı düşer, onu **pembeleştirir.**”

- **alıslaşıw** Uzaklaştırmak.

+nı

*Aranı alıslaştırıw.* (BTH 1993: 57)

“Grubu **uzaklaştırmak.**”

- **anıqlaw** Belirlemek, açıklamak.

+n

*Qaşına arıslandırın kildī batır, ülgänñ anıqlap bildī batır.* (BTH 1993: 64)

“Kahraman aslanların etrafına geldi, öleceğini **anladı**.”

- **anğarıw** İş ve durumun esasını anlamak, sebebini düşünmek.

+dī

*Yaralı minñ hüzzärimdī anğarız bulha käräk, başın büra tüştü.* (BTH 1993: 65)

“Yaralı benim sözlerimi **anlamış** olmalı, başını eğdi.”

- **anqıtıw** Güçlü bir şekilde fişkırmak.

+n

*İrtänsäkkī iskān halqınsa yīl sıyā, muyıl säskälärñ hüyā, ularzıñ tämlī yışın anqıtıp, mürün isin qıtıqlap ütä.* (BTH 1993: 65)

“Sabahki soğuk yel vişne, kuş kirazı ağacı çiçeklerini sever, onların tatlı kokusunu **yayarak** burunları gıdıklayıp geçer.”

- **anlaw** Anlamak, kavramak.

+n

*Hüylägän hüzzärñ anlap türhan, şaytan kīwīk, hüzi hayın aldar imdi.* (BTH 1993: 65)

“Söylediği sözleri **anlasan**, şeytan gibi kandırır.”

- **apqasıw** Alıp kaçmak, alıp gitmek, kaçırmak.

+n

*Kişi nāmähñ apqasıw.* (BTH 1993: 67)

“Varlığını **kaçırmak**.”

- **aptıratıw** Şaşırtmak.

+zī

*Şähizä äbiyzī aptıratı.* (BTH 1993: 68)

“Şehize nineyi **şaşırttı**.”

- **arbaw** Büyü yapmak, sihir yapmak.

+zı

*Ayıwzı arbap bulmay.* (BTH 1993: 71)

“Ayıyı **büyüleyemiyor**.”

- **arzaqlaw** Sevmek, okşamak.

+tı

*Yığittı arzaqlap qarşı alalar, attan tüşürüp, alıp inip kitälär.* (BTH 1993: 72)  
“Yığıdi **severek** karşılayıp, attan indirip, alıp gittiler.”

- **arqalandırıw** Güçlendirmek, destek aldirmek, dayandırmak.

*+ni*

*Kişini arqalandırıw.* (BTH 1993: 73)

“Kişiyi **güçlendirmek.**”

- **arqalaw** Desteklemek, dayamak, sırta almak; üstlenmek.

*+tü*

*Ayır yüktü arqalahan, yul qıyın, üzaq bula.* (BTH 1993: 73)

“Ağır yükü **üstlensen**, yol eziyetli, uzak olur.”

- **artıslanıw** 1. Yapmacık davranmak, olduğu gibi davranmamak. 2. Artistlenmek.

*+n*

*Minlikäy bısraq küñilın artıslanıw yaşırıp yürürgä küñikkän.* (BTH 1993: 77)

“Minlikey kirli gönlünü **gizlemeyi** adet edinmiş.”

- **arıqlandıırıw** Zayıflatmak; güçsüzleştirmek.

*+dı*

*Maldı arıqlandıırıw.* (BTH 1993: 80)

“Hayvanı **zayıflatmak.**”

- **artıw** Yormak, hâlsizleştirmek, yorgun düşürmek.

*+n*

*Axırza.. attarın artıp, üzzeri lä xäldän tayğan qıwıwsılar yäyläwgä kirı qaytqan.* (BTH 1993: 80)

“Sonunda atlarını **yorup** kendileri de tüyerek yaylaya dönmüşler.”

- **arıwlandıırıw** İyileştirmek; faydalandırmak; güzelleştirmek.

*+tü*

*Xülüqtü arıwlandıırıw.* (BTH 1993: 80)

“Tabiatı **güzelleştirmek.**”

- **arıwlaw** Defin işlemi esnasında ölüyü yıkamak ve kefen giydirmek.

*+tı*

*Mäyiti arıwlamağandar äli.* (BTH 1993: 80)



“Ölüyü henüz yıkamamışlar.”

- **asıqlaw** Açıklamak, izah etmek.

+n

*Aybulat üz iñiñ bıl turalağı uyzarın.. asıqlap quya.* (BTH 1993: 83)

“Aybulat kendisinin bu konudaki düşüncelerini **açıklar.**”

- **asıqtırw** Acıktırmak, aç tutmak.

+nı

*Kişiñi asıqtırw.* (BTH 1993: 83)

“Birini **acıktırmak.**”

- **asıw** Açmak, çözmek.

+n

*Kilämdıñ tüşün asayım tihäñ, tuzlı käbiştä hıwında sılatılğan sıpräk minän hürt.* (BTH 1993: 84)

“Kilimin rengini **açmak** istersen, tuzlu lahana suyunda ıslatılmış bez ile sil.”

- **asraw** Bir kimseye ya da çocuğa bakmak, onu yetiştirmek; akılda, gönülde tutmak.

+zı

*Yetim balalarzı asrayzar: aşatalar, kıyındırälär, uqıtalar.* (BTH 1993: 85)

“Yetim çocuklar **yetiştirirler**, yedirirler, giydirirler, okuturlar.”

- **astarlaw** Astar dikmek, astarlamak.

+n

*Qazaq qatın-qız arı.. quy yünün astarlap küpülär, yibäk minän tıslap tumaqtar tığä.* (BTH 1993: 86)

“Kazak kadınları, koyun yününi **astarlayarak** kıyafetleri, ipekle astarlayarak da tomakları<sup>1</sup> dikerler.”

- **asıw** Asmak, takmak, bağlamak.

+n

*Aqyal batır uq-hazagın alıp, ütkir bulat qılısın asıp,, dünya küriğä sığıp kitkän.* (BTH 1993: 86)

---

<sup>1</sup> **tomak:** Kazak baş giyimi.

“Kahraman Akyal ok ve okluğunu alıp, keskin çelik kılıcını asıp, dünyayı gezmeye gitmiş.”

- **ataqalaw** Hücüm etmek, saldırmak.

+n

*Düşman püzitsiyaların ataqalaw.* (BTH 1993: 87)

“Düşman mevzilerini **vurmak.**”

- **atmalatıw** Yüksekçe sıçrayıp atlatmak.

+tı

*Tayaqtı atmalatıw.* (BTH 1993: 89)

“Sopayı atlatmak.”

- **awlaw** Avlamak, ağa düşürmek.

+tı

*Balıqtı awlap tütüw tıyıla.* (BTH 1993: 92)

“Balık avlamak yasak.”

- **awnatıw** Bir taraftan başka bir tarafa döndürmek, çevirmek.

+tı

*Attı awnatıw.* (BTH 1993: 92)

“Atı döndürmek.”

- **awşanlatıw** Yerinden oynatmak, gevşemek.

+tı

*Yalğaştı awşanlatıw.* (BTH 1993: 92)

“Çamaşır teknesini oynatmak.”

- **awızlaw** Tadına bakmak.

+dı

*Baytaq qul kırıñdı awızlanım, usınga yūma bılmäniñ.* (BTH 1993: 94)

“Pek çok el kirini tattım, avucunu yummadın.”

- **awızlıqlatıw** Ağızlık takmak.

+tı

*Attı awızlıqlatıw.* (BTH 1993: 94)

“Ata ağızlık takmak.”

- **awıraytıw** Ağırлаştırmak.

+tũ

*Yũktũ awıraytıw.* (BTH 1993: 95)

“Yükü ağı

rlaştırmak.”

- **awırlaştırıw** Ağırлаştırmak, zorlaştırmak.

+tĩ

*Yamgır işti awırlaştırı.1.* (BTH 1993: 95)

“Yağmur işi zorlaştırdı.”

- **awırttıw** Ağrıtmak.

+dı

*Quldı awırttıw.* (BTH 1993: 95)

“Eli ağrıtmak.”

- **awırtıw** Ağrıtmak.

+nĩ

*Kişinĩ ayaqtan ütkän hıwıq awırta.* (BTH 1993: 96)

“İnsanı ayaktan geçen soğuk üşütür.”

- **aşatlaw** Bir şeyin üzerinden atlamak, bir şeyin üzerinden geçmek.

+zĩ

*Bäläkäs kinä yitişhiz lıktürzĩ lä aşatlap uzıp bulmay.* (BTH 1993: 99)

“Küçük sıkıntıları da aşamıyor.”

- **aşatıw** Yemek yedirmek, birinin karnını doyurmak.

+zĩ

*Ümäsälärzĩ aşatıw.* (BTH 1993: 99)

“İmececileri doyurmak.”

- **aşaw** Yemek yemek.

+nı

*Almanı qürt aşagan.* (BTH 1993: 99)

“Elmayı kurt yemiş.”

- **aşaşırw** Birlikte yemek yemek.

+zı

*Prükürürgä kilgän küstänästärzı **aşaşam**, süñki uğa äli haman da diyıtala yäşürgä quşalar.*

(BTH 1993: 99)

“Devlet görevlisine gelen ikramları **yyielim**, çünkü ona hâlâ diyet yapmayı emrediyorlar.”

- **ayaqlandırırw** Ayaklandırmak, yürütmek.

+nı

*Balanı **ayaqlandırırw**.* (BTH 1993: 102)

“Çocuğu **yürütmek**.”

- **ayaqlaw** Suyun derinliğini göstermek için boy vermek.

+dı

*Küldı **ayaqlap** qaraw tügıl, unda hıw inırgä lä qurqa inık.* (BTH 1993: 103)

“Bırak gölü **boylamayı**, suya inmeye bile korkuyorduk.”

- **bazlırw** Kor hâlinde yakmak, alevsiz yakmak.

+zı

*Quzzı **bazlırw**.* (BTH 1993: 106)

“Kömürü **korlamak**.”

- **başıqlandırırw** Dayanık hâle getirmek, sağlamlaştırmak.

+nı

*Qülhüz türmüşü la kişilärizıñ küñılın gazarta, **başıqlandıra**, maturlay.* (BTH 1993: 106)

“Çiftlik hayatı insanların gönlünü temizlemeye, **sağlamlaştırmaya** çalışıyor.”

- **bayıgırw** Zenginleşmek, zengin olmak.

+tı

*Sütsialistik milıktı **bayıgıp** hám qümhüzlüq maqsatında fayzalanırğa bır kımđıñ dä xaqı yuk.* (BTH 1993: 109)

“Toplumsal varlığı **zenginleştirirken** kimsenin açgözlülük yapmaya hakkı yok.”

- **barlaw** İnceleyip olasılığını hesaplamak, olurunun hesaplamak, mümkünlüğüne bakmak.

+zı

*Kümandırzar .. İskadründerzı **barlanı** hám hüjümgä kütärilırgä äzırländı.* (BTH 1993: 115)

“Komutanlar süvarileri **hesapladı** ve hücumu hazırlandı.”

- **bastırıqlaw** Sağa sola doğru kovalayıp sürmek, sıkıştırmak, baskı yapmak.

+zı

*Hıyırzı bastırıqlap qıwıw.* (BTH 1993: 119)

“Sığırı kovalamak.”

- **başırawlaw** Baskı kalası ile bastırmak, ezmek, baskı yapmak.

+tũ

*Bırññı yüktũ tıyöp başırawlaniq.* (BTH 1993: 120)

“Birinci yükü yerleştirip **ezdik.**”

- **başırıw** Üstten sıkıca örtmek.

+dĩ

*Başıña la kiygän ay bürkiñdĩ başıra la kiyhän, tirlätür.* (BTH 1993: 120)

“Başına giydiğin börkü sıkıca örtersen terletir.”

- **batqaqlaw** Batak hâline getirmek.

+dı

*Qüyüp yawğan yamğır yuldı batqaqlanı.* (BTH 1993: 121)

“Bardaktan boşalır gibi yağan yağmur, yolu **çamurlaştırdı.**”

- **bawlaw** Bağlamak, bağa dizmek, bağa asmak.

+n

*[Ata-babalar] arıq atın yığıp, tärtähinä yañgız hıyırın bawlağan da, täbigät qūsağına hüyünüp sıgıp kitkän.* (BTH 1993: 123)

“Atalar güçsüz atı arabaya koşup, tertesine<sup>2</sup> sadece sığırı **bağlayınca** tabiatın kucağına sevinçle gitmiş.”

- **başağaslaw** Baskı kalası koymak, baskı kalası koyarak bastırmak.

+dĩ

*Käbändĩ başağaslaw.* (BTH 1993: 126)

“Saman yığınınını **bastırmak.**”

- **başqurtsalaştırıw** Başkurtçalaştırmak, Başkurt diline çevirmek.

<sup>2</sup> **terte:** Araba ya da kızıağın ortasında hayvanları koşmak için kullanılan uzun ağaç.

+di

*Filmdı başqurtsalaştırıw.* (BTH 1993: 128)

“Filmi Başkurtçalaştırmak.”

- **bızılıw** Sivri bir şey batırmak, sivri bir şeyle deşmek, kazmak.

+n

*Küsäk bäy Qaragülümbättiñ tanawın bızılıp, ügız kıwık itip alıp kitti.* (BTH 1993: 129)

“Küsek Bey, Karagülümbet’in burnunu delip, öküz gibi yapıp, gitti.”

- **bılıw** 1. Bilmek, bilgi sahibi olmak. 2. Anlamak.

+n

*Barsın hılıwzıñ hıygänin bılıp yürügän Alpamişa.* (BTH 1993: 132)

“Alpamişa, güzelin sevdiğini bilerek ilgi duymuş.”

- **bılıw** Bilmek, bileyip keskinlemek.

+tı

*Ütmäştı bılımä, bulmaştı hıylämä.* (BTH 1993: 132)

“Körelmiş bileme, olmayanı söyleme.”

- **biriktirıw** Bağlamak, tutturmak, takmak.

+tı

*Xalıqtı biriktirıw.* (BTH 1993: 134)

“Halkı toplamak.”

- **birkitiw** Bağlamak, tutturmak, takmak.

+n

*Aq märmär üstünä tigı kürşäktärzıñ birihın qupmaşlıq itip birkitip ultırtqandar.* (BTH 1993: 134)

“Diğer çömlüklerin birini bağlayarak ak mermer üstüne oturtmuşlar.”

- **birleştirıw** Birleştirmek, bir araya getirmek.

+tı

*Vladimir İliç fikirdeşleri birleştiri turgan rıvülyutsiyün matbuğat ürganı tüzüw mäsälahin alğa quyzı.* (BTH 1993: 135)

“Vladimir İliç fikirdeşleri birleştiren devrimin yayın organını yapma işini ortaya attı.”

- **bitünlaw** Betonlamak, beton atmak.

+n

Ûy nigžin **bütinlaw**. (BTH 1993: 137)

“Evin temelini **betonlamak**.”

- **bizlütiw** Karlı, yağmurlu soğuga döndürmek.

+dũ

Hız gırıp **kündũ bizlütiw**. (BTH 1993: 140)

“Tıslayarak güneşi **soğuttu**.”

- **bizäklaw** Bezeklemek, süslemek, bezemek.

+n

Ural yalandarın **bizäklap suq-suq bulıp üşä miläwşä**. (BTH 1993: 140)

“Ural ovalarını **bezeyerek** süslü süslü büyür menekşe.”

- **bizmünlüşiw** Değerini küçük tutarak pazarlık etmek; bölerek pazarlık yapmak.

+nĩ

İki tinlik **nämänĩ bizmünlüşü**. (BTH 1993: 141)

“İki kuruşluk şeyi **bölerek** pazarlık yapmak.”

- **biklütiw** Kilitlemek, kapamak.

+nı

Qapqanı **biklütiw**. (BTH 1993: 141)

“Kapıyı **kilitlemek**.”

- **bildüliniw** Belirlenmek, nitelenmek, tanımlanma, tarif.

+n

Vazifalı kişilər **grajdandarzıñ tıkdimdärin häm garizaların bildülüğän srükta qararğa, ularğa yawap birirgä häm tıyışlı saralar kürirgä burıslı**. (BTH 1993: 143)

“Görevliler vatandaşların önerilerini ve isteklerini **belirlerken**, karara varmaya, onlara cevap vermeye ve çözüm bulmaya vazifelidir.”

- **bildülüw** Belirlemek, nitelemek, tanımlama, tarif.

+tı

Bız, şuga qarap, **üzibızın ũküptı bildülünik**. (BTH 1993: 143)

“Biz şuna bakarak siperimizi **belirledik**.”

- **bilinlüw** Birden korkmak, aniden korkmak.

+z1

*Hıyırzarzı bilñli tü hñ bit.* (BTH 1993: 143)

“Sığırları korkutuyorsun.”

- **birtindiriw** İncitmek, yaralamak.

+n

*Nägimdñ qulın birtindirz.ı.* (BTH 1993: 148)

“Negim’in elini incitti.”

- **bitliw** Kitap ya da defter sayfasını açmak.

+tı

*Ul [Şämsi] qulındağı kitaptı bitläp ultırzı la uqıy başlanı.* (BTH 1993: 149)

“Şemsi, elindeki kitabı açıp oturdu ve okumaya başladı.”

- **bitürliw** Aşağılamak, rezil etmek, suçlayarak eleştirmek.

+tı

*Zäynäpti bitürlü y.* (BTH 1993: 149)

“Zeynep’i aşağılar.”

- **bügazlaw** Boğazlamak, boğazını ısırarak, boğazını sıkarak.

+tı

*Bürı harıqtı bügazlap kitkän.* (BTH 1993: 150)

“Kurt koyunu boğazlamış.”

- **bügallaw** Boynunun altından tutmak.

+z1

*Aygırzı bügallap tütüw.* (BTH 1993: 151)

“Aygırını boğazından tutmak.”

- **büzüw** Bozmak, dağıtmak; işlevsiz hâle getirmek.

+tı

*Maşına yürüp, sabınlıqtı büzgan.* (BTH 1993: 151)

“Hareket eden makine, ekinliği bozmuş.”

- **büzüşüw** Bozmak, dağıtmak; işlevsiz hâle getirmek.

+zü

*Ûyzü büzüşüw.* (BTH 1993: 152)



“Evi dağıtmak.”

- **būlartıw** Karıřtırmak, düzensizleřtirmek; dađıtmak.

+n

ŭy işin **būlartıw**. (BTH 1993: 153)

“Evin içini dağıtmak.”

- **būlgandırıw** Altını üstüne getirmek, alt üst etmek, karıştırmak.

+z1

Al biz ĩrŭ, gül biz ĩrŭ hıwzarz1 **būlgandır**. (BTH 1993: 153)

“Pembe süsler, gül süsler suları karıştırarak.”

- **būlgansıqlaw** Bulanık etmek, bulamak.

+z1

Hıwz1 **būlgansıqlaw**. (BTH 1993: 154)

“Suyu bulandırmak.”

- **būlgatıw** Bulandırmak, karıřtırmak.

+n

Siyä bikä.. kistän kümip qaldırğan quzın **būlgatıp**, ŭrŭ – ŭrŭ sıwalğa ut tūqandırıp yĭbä rzĭ.

(BTH 1993: 154)

“Siyebike geceden örttüğü közü karıştırıp üfleyerek sobayı alevledi.”

- **būldalaw** Ayırmak, parçalamak.

+n1

Aqsanı **būldalap** bütŭw. (BTH 1993: 154)

“Parayı bölerek bitirmek.”

- **būlŭqhütŭw** Huzursuzetmek, rahatsız etmek, keyfini kaçırmak, huzurunu bozmak.

+dĭ

Künjĭldĭ **būlŭqhütŭw**. (BTH 1993: 154)

“Gönlü huzursuz etmek.”

- **būrğaqlaw** Ağızlık burunluk takmak, ağızlık giymek.

+z1

Bzawz1 **būrğaqlaw**. (BTH 1993: 156)

“Buzağıya ağızlık takmak.”

- **bürğülaw** Etrafında döndürmek, burgulu etmek.

+dı

*Kūmandir pritsildi bürğūlap, puşqanı tüzäy.* (BTH 1993: 156)

“Komutan, nişanı **döndürüp**, silahı doğrulttu.”

- **bürquratıw** Yoğunlaştırıp buhar etmek, buharlaştırmak; buhar çıkartmak.

+n

*Salixa.. samawıziñ büşün bürquratıp üygä alıp inip kitti.* (BTH 1993: 156)

“Saliha semaverin buğunu **çıkartıp** eve aldı.”

- **bürüslaw** Biberlemek, biber katmak, biber koymak.

+tı

*Aştı bürüslaw.* (BTH 1993: 157)

“Yemeği **biberlemek.**”

- **bürsüldürüw** Kaygılandırmak, endişelendirmek.

+ni

*Kişini bürsüldürüw.* (BTH 1993: 158)

“Kişiyi **kaygılandırmak.**”

- **bürşanlatıw** Sağa sola döndürmek, yana bükme.

+n

*Şamsun üzün kəwz ähñ bürşanlata atlap kitti.* (BTH 1993: 158)

“Şamsun uzun gövdesini **döndürerek** gitti.”

- **büşqaqlaw** Kaval kemiğinin derisi ile kaplamak, kaval kemiği derisi koymak.

+nı

*Sanğını büşqaqlaw.* (BTH 1993: 158)

“Kızağını **kaplamak.**”

- **bütaw** Budamak.

+zı

*[Sälmän] hırğıyıraq ağastarızı yığıp yibärü lä, bütap, bısıp, yarıp, üyüp quya, tiy.* (BTH 1993: 159)

“Selmen uzun ağaçları yıkıp, **budayıp**, biçip, yardıktan sonra yığıyor.”

- **bütlaw** Müdafaa etmek, savunmak, korumak, esirgemek.

+dĩ

*Nägimdĩ bütłarga sıqqan şäp kişĩ.* (BTH 1993: 159)

“Negim’i **korumaya** çıkmış güzel kişi.”

- **büşalandırw** Keyifsizlendirmek, efkârlandırmak, kaygılandırmak.

+nĩ

*Kişini büşalandırw.* (BTH 1993: 160)

“Birini **keyifsizlendirmek.**”

- **büşürw** Huzursuzlandırmak, efkârlandırmak.

+n

*Süyzä ilwli turgan kitik balta üyzägilärizñ işin büşürä başlanı.* (BTH 1993: 160)

“Duvarı asılı duran kırık balta evdekilerin gönlünü **efkârlandırdı.**”

- **büğükürw** Bükme, azıcık eğme.

+tı

*Agastı büğükürw.* (BTH 1993: 161)

“Ağacı **bükme.**”

- **büklw** Katlamak, kıvrırmak, büküp geriye çevirmek.

+n

*[Qülmürza] qulındağı qamsıhın büklip tütqan.* (BTH 1993: 162)

“Kolmorza elindeki kamçısını **katlamış.**”

- **bükrüytw** Kamburlaştırmak, kamburunu çıkarmak.

+n

*Hikhän yäşlik qart inäñ, huqır küzñ sıkläytip, qatqan bilñ bükrüytip, hıw taşıha – şul yaman.* (BTH 1993: 162)

“Seksen yaşındaki yaşlı annen, kör gözünü belirtip, bükülmüş belini **kamburlaştırıp** su taşısa, ne fena.”

- **büldürw** Kötü hâlde bırakmak; harap etmek, mahvetmek.

+n

*İğnsilik kulturahı tübän bulgas, uñış yarlı, bil üz siratında malsılıqtıñ azıq bazahın büldürw.* (BTH 1993: 163)

“Çiftçilik kültürü yetersiz olunca ürün verimsiz oluyor, bu da kendi içinde hayvancılığın durumunu **mahvediyor.**”

- **bülŭw** Çaresizliğe düşürmek, yoksulluğa düşürmek.

+n

*Xäbibulla bay aptırap türmay, duştarınıñ känäşin tıñlap, üzün bülğün yahan ıǵlan itä.*

(BTH 1993: 163)

“Hebibulla Bay garipsemeden dostlarının fikirlerini dinleyip, kendini **çaresizliğe düşüren** şeyi ilan ediyor.”

- **bürmälâw** Bürme dikmek; kıvrım yapmak; teğel yapmak.

+n

*Küldäktıñ bilin bürmälâw.* (BTH 1993: 164)

“Gömleğin belini **teğellemek.**”

- **bürüştürŭw** Buruşturmak, büzüştürmek; kırıştırmak.

+n

*Bişmägän muyıl awızzıñ işin bürüştürŭi.* (BTH 1993: 164)

“Olgunlaşmayan kuş kirazı ağzın içini **buruşturur.**”

- **bürtükländirŭw** Tanelendirmek, parçacıklandırmak.

+tı

*Supırfüsfattı bürtükländiriw.* (BTH 1993: 165)

“Fosfatı **parçacıklandırmak.**”

- **bürtüklüw** Tanelemek, parça parça etmek.

+dı

*Qızımın küldäğın sisŭp birmähäñ, säsiñdi bürtüklürmın.* (BTH 1993: 165)

“Kızımın gömleğini **çıkarmazsan**, saçını parçalarım.”

- **bütürtŭw** Bitirtmek, tamamlatmak.

+tı

*Yitişhiz likti bütürtŭw.* (BTH 1993: 166)

“Bereketsizliği **bitirtmek.**”

- **bütüytŭw** Tamamlamak, bütünleşmek; düzelmek.

+zı

*Kilgän hayın büläk alıp kilä, qızı büüytü.* (BTH 1993: 167)

“Kızı gelen her hediye alıp **tamamlıyor.**”

- **büüştürw** Kapatmak, örtmek; sıkıştırmak, daraltmak.

+nı

*Yurt-quranı büüştürgü äz-mäz tüzülüş matıryalı käräk inı.* (BTH 1993: 167)

“Ev ve çevresini **kapatmak** için biraz malzeme gerek.”

- **buzartw** Rengi kaçmak, bozarmak.

+n

*Fäyzullanıñ hüzzärinä Zäkiyäniñ quır yüzün **buzartıp**, quyı qızılıq yügirtı.* (BTH 1993: 169)

“Feyzulla’nın sözleri Zekiye’nin kumral yüzünü **bozartıp**, kızarttı.”

- **buytlaw** Bir şeyi geliş yönüne doğru vurup fırlatmak.

+tı

*Tägärläp kilgän tuptı **buytlaw.*** (BTH 1993: 170)

“Yuvarlanarak gelen topu **fırlatmak.**”

- **buyhündürw** Boyun eğdirmek, egemenlik altına aldirmek.

+dı

*İldı **buyhündürw.*** (BTH 1993: 171)

“Ülkeyi **boyunduruk altına almak.**”

- **buldırw** Oldurmak, meydana gelmek, gerekli duruma getirmek.

+zı

*Qamırzı **buldırw.*** (BTH 1993: 172)

“Hamuru **yoğurmak.**”

- **buralaw** Kütüklerle çevirmek.

+nı

*Şişmäni **buralaw.*** (BTH 1993: 174)

“Çeşmeyi **çevrelemek.**”

- **burlatw** Kireç ile ağartmak, kireç ile beyazlatmak.

+n

*Starüstaniŋ qatını.. ũy işin yıyıştırırğa kirişti, izändärin yıwızırzı, miyışin burlattı.* (BTH 1993: 175)

“Starosta’nın hanımı ev işini toplamaya başladı, döşemeyi yıkattı, fırını **beyazlattı.**”

- **burhıtıw** Çürütmek, bozup kokmak.

+tǎ

*İtti burhıtıw.* (BTH 1993: 176)

“Eti bozmak.”

- **buryaqlandırırw** Bulandırmak, bulanık hâle getirmek.

+zı

*Hıwzı buryaqlandırırw.* (BTH 1993: 176)

“Suyu bulandırmak.”

- **butallaw** Altın ya da gümüşle kaplamak, altın ya da gümüş bezek ile süslemek.

+tı

*Sınayaqtı butallaw.* (BTH 1993: 176)

“Porseleni altınla kaplamak.”

- **butaw** Karıştırmak, karmak, bulandırmak.

+dü

*Aştı butaw.* (BTH 1993: 177)

“Yemeği karıştırmak.”

- **buyaw** Boyamak, boya ile kaplamak.

+dü

*Yündü buyaw.* (BTH 1993: 180)

“Yünü boyamak.”

- **bügüw** Kesmek, engellemek, mani olmak.

+n

*Bĕz ularzıñ yulın бүгүnik.* (BTH 1993: 180)

“Biz onların yolunu kestik.”

- **bülgılıw** Parça parça bölmek, kısım kısım ayırmak.

+tı

*Muyılbikä.. süsü kümästı bülgılıni lä, aşyawlıqqa haldı.* (BTH 1993: 181)

“Muyılbike mayasız ekmeği böldü ve sofraya örtüsüne koydu.”

- **böldürw** Böldürmek, ayırtmak, kestirmek.

+dı

*Maldı böldürw.* (BTH 1993: 181)

“Hayvanları **böldürmek.**”

- **bülöp-yarıw** Parçalara ayırmak, kısımlara ayırmak.

+nı

*Aqşanı bülöp-yarhan, bäräkät üsa.* (BTH 1993: 181)

“Parayı **bölersen** bereketi kaçır.”

- **bülüşw** Paylaşmak, bir duygu ya da durumu bölüşmek.

+nı

*Qaygını bülüşw.* (BTH 1993: 182)

“Kederi **bölüşmek.**”

- **bülkü lü w** Parça parça ayırmak, bölüm bölüm ayırmak.

+nı

*Tartmanı bülkü lü w.* (BTH 1993: 182)

“Sandığı **parçalamak.**”

- **bülmü lü tıw** Odalara bölmek, odalara ayırmak.

+tü

*Räkiyə apay yürttü bülmü lü tti.* (BTH 1993: 182)

“Rekiye abla evi **odalara ayırdı.**”

- **bültü ytiw** Kabarmak, kabarcıklanmak.

+n

*Gülnur qalın irindäriñ bültü tıp bäläkäy ginä tanawın yıyırğan.* (BTH 1993: 182)

“Gülnur kalın dudaklarını **kabartıp** küçük burnunu buruşturmuş.”

- **bürtw** Kabarmak, şişmek.

+nı

*İriñ bürtw kitä.* (BTH 1993: 183)

“Dudağı **bükerek** gider.”

- **büşıldırıw** Kuvvet uygulayarak büktürmek, ezdirmek; çiğnetmek.

+tı

*Qıyıqtı büşıldırıw.* (BTH 1993: 184)

“Çatıyı ezdirmek.”

- **büşıw** Yırtmak, parçalamak.

+tı

*Küldäktı büşıp sıgarıw.* (BTH 1993: 184)

“Gömleği parçalayarak çıkarmak.”

- **bigawlatıw** Kelepçelemek, prangalamak.

+tı

*Batşa haldattı bigawlatıp, bikläp quya.* (BTH 1993: 185)

“Padişah, askeri kelepçelekti.”

- **bigawlaw** Kelepçelemek, prangalamak.

+tı

*Batşa türä läri bızızış kırıwıñ işsiläri bigawlaw.* (BTH 1993: 185)

“Padişah yöneticileri, bizim gibi işçileri kelepçeledi.”

- **bıjqıldatıw** Vak vak etmek.

+tı

*Üyüktı bıjqıldatıw.* (BTH 1993: 186)

“Ördeği vaklatmak.”

- **bıjrlaw** Küçük çukurlar yapmak, küçük delikler yapmak (yüz ve vücut için).

+tı

*Säsäk bittı bıjrlaw.* (BTH 1993: 186)

“Suçiçeği yüzü çukurlaştırır.”

- **bızıldatıw** Vızıldatmak.

+dı

*Garmundı bızıldatıw.* (BTH 1993: 186)

“Garmunu<sup>3</sup> vızıldatmak.”

---

<sup>3</sup> garmun: Akordeon.



- **bızıldatıw** Vız vız etmek, vız vız gelmek.

+dı

*Kügäwındı bızıldatıw.* (BTH 1993: 186)

“Güveyi vızıldatmak.”

- **bıqtırıw** Dumanda pişirmek, iste pişirmek.

+tı

*Kästrül qapqasın yabıp, balıqtı bıqtırırğa quyıw.* (BTH 1993: 186)

“Tencerenin kapağını kapatarak balığı buharda pişirmek.”

- **bırawlaw** Delgi, matkap ile delinmek.

+tı

*Qart bır uyınsıq tägärmästı bırawlap tıstı lä bağanalağı qazaqqa ilıp quyzı.* (BTH 1993: 190)

“Eski bir oyuncak topu deldikten sonra çubuğu çiviye astı.”

- **bısaqlaw** Kötülemek, kötü göstermek.

+nı

*Säbäphızgä kışını bısaqlarğa tırüw.* (BTH 1993: 191)

“Sebepsizce birini kötülemek.”

- **bitıldaw** Lüzumsuz yere konuşmak.

+dı/+tı

*İy xızayım, yaramağandı, artıqtı bitıldap taşlanımmı ikän ällä?* (BTH 1993: 192)

“Ey Allahım, faydasız, olmayanı söyledim mi hiç?”

- **bıwartıw** Güç kullanmak, baskı yapmak, sıkı yönetmek.

+zı

*<<Yä, yä, äyt!>> - tip, tıgı malayzar Zübäyzı bıwarta başlanı.* (BTH 1993: 193)

“Hadi anlat, diyerek diğer çocuklar Zübey’i zorlamaya başladı.”

- **bıwzırıw** Boğdurmak, nefes almasına mâni oldurmak, kıstırmak, sıktırmak.

+nı

*Batşa tırülärzı baş qılıp, il tılägın bıwzırıp, arıslıday ırzırzı yıwaş quyzay ittı indı.* (BTH 1993: 193)

“Padişah, yöneticileri görevlendirerek, halkın isteklerini **kıstırıp**, arslan gibi yiğitleri uslu koyunlar hâline getirdi.”

- **biwlandırıw** Buğulandırmak, buharlandırmak; buhara tutmak.

+dı

*Stakandı biwlandırıw.* (BTH 1993: 193)

“Bardağı **buğulandırmak.**”

- **biwiltıw** Boğdurmak, sıktırmak, kıstırmak, engellemek.

+dı

*Tındı biwiltıw.* (BTH 1993: 193)

“Soluğu **kesmek.**”

- **biwınlaw** Boğumlu yerden bölmek, ayırmak; boğumlu yerden kesmek.

+n

*Harıq tüşkähin biwınlaw.* (BTH 1993: 194)

“Koyun ölüsünü **kesmek.**”

- **biwıw** İp ya da başka bir şeyle sararak bağlamak.

+n

*Sälmän.. tūrıp, yähät kinä säkmänin kiyip, bilin hıgıp biwgan.* (BTH 1993: 194)

“Selmen, çabucak paltosunu giyip, belini **sıkıca bağladı.**”

- **bıxıldatıw** Bih bih etmek (zorla nefes almayı bildirir).

+zı

*Sıbıq mınän hııra tartıp, tuygan hıyız arzı bıxıldatıp,.. kım uz armandan saptırıp, üyz ärinä alıp qaytalar.* (BTH 1993: 195)

“Doyan sığırları sopayla çekip, **bıhıldatıp**, önden zıplaya zıplaya yürüyüp, evlerine dönüyorlar.”

- **bişqırtıw** 1. Burnundan bir anda nefes vermek. 2. Ağızından ve burnundan salya saçmak.

+tı

*Tanawın qul mınän qışıp tütüp, atı bişqırtırğa tırışalar.* (BTH 1993: 195)

“Elleriyle burnunu tutup atı **nefes vermeye** zorluyorlar.”

- **biyalalaw** Cam koymak, camlı hâle getirmek, anlatmak.

+nı

*Täzrāni bīyalalaw.* (BTH 1993: 195)

“Pencereyi **camlatmak.**”

- *büzniytīw* Işıldatarak gözü dikmek.

+n

*İtkül kīmdāndır yäşingän kīwīk, kīzzärin büzniytīp, tirü-yağına qaranı.* (BTH 1993: 197)

“İtkol birinden saklanır gibi gözlerini **dikerek** etrafa bakındı.”

- *bälzümliw* Çürüme ve bozulmayı engellemek için koruyucu madde yedirmek, koruyucu madde katmak.

+tī

*Mäyitī bälzümliw.* (BTH 1993: 200)

“Cesedi **mumyalamak.**”

- *bälyirütīw* Hâlsizlendirmek, güçsüzlendirmek.

+nı

*İşilīk unı bälirütī.* (BTH 1993: 200)

“Sıcaklık onu **hâlsizleştirdi.**”

- *bälşiytiw* Deforme etmek, şeklini bozdukmak; dağıtmak, ezdirmek.

+n

*Hılıw qürtqa.. awızın bälşiytiw, ilamhırap quyganday buldı.* (BTH 1993: 201)

“Güzel nine ağzını **büzüştürerek** ağlamaklı oldu.”

- *bälüküylütīw* Küçültmek, ufaltmak; kısaltmak.

+n

*Gäräy kulak üyünñ ikınsı yağın büldirip, ikmäk miyışın bälüküylütīw sığarıp qızıl müyüş yahatıp yibärirgä käräk.* (BTH 1993: 202)

“Gerey Ağa, evinin diğer tarafını ayırıp, ekmek fırınına **küçülterek** kızıl köşe yaptırmalı.”

- *bälüw* Mülk sahibi olduğunu göstermek, işaret koymak.

+nı

*Sabınlıqtı bälüp quyıw.* (BTH 1993: 202)

“Ekinliği **işaretlemek.**”

- *bäpawlāw* İlgi göstermek, şefkat göstermek, sevip okşamak.

+n

*Balaların b p w l p k n   st r l r.* (BTH 1993: 203)

“ ocukları **severek** b y t rler.”

- **b rs kl w** Katı ya da donuk bir  eyi ince ince veya k  k k  k kesmek, yarmak.

+d 

*Utınd  b rs kl p b t r w.* (BTH 1993: 204)

“Odonu **kesmek.**”

- **b r  nli w** M sriflik etmek, telef etmek, israf etmek.

+d 

*Bis nd  b r  nli p b tt l r z  mal as t ra.* (BTH 1993: 205)

“Samanı **israf ettiler** ve hayvan a kaldı.”

- **b sh l w** Kıymetini d  urmek, değerini yitirmek; değersizle tirmek.

+d 

*Kiyimd  b sh l w.* (BTH 1993: 205)

“Kıyafeti **değersizle tirmek.**”

- **b s rtiw**  r tmek, bozmak; i e yaramaz h le getirmek.

+d 

*Bis nd  b s rtiw.* (BTH 1993: 206)

“Samanı ** r tmek.**”

- **b w ldir w** Sallandırmak, titretmek.

+n

*Qart ayaqtarın b w ldir p arbala g mh  g n  ultırđan.* (BTH 1993: 206)

“Ya lı, ayaklarını **sallandırarak** arabada kaygısızca oturuyor.”

- **b w t w** Sağa sola sallamak, salındırmak, titretmek.

+t 

*S ng ld kt  b w t w.* (BTH 1993: 206)

“Salıncağı **sallamak.**”

- **vağayt w** K  ltmek, ufaltmak; ekonomik olarak daraltmak.

+z 

*Q r l q ağastarz  vağaytt .* (BTH 1993: 208)

“Kuraklık ağaçları **azalttı.**”

- **vayımlaw** Bir şeyler hakkında düşünerek endişelenmek.

+tǎ

*Qayǵı-xäsrütǎ vayımlamaǵan bala: <<äsäy, atayzıñ xatın taǵı uqı.>>,- tiy. (BTH 1993: 209)*

“Kaygı ve özlemi **düşünmeyen** çocuk: Anne babanın mektubunu tekrar oku, dedi.”

- **vaqlaw** Küçük küçük gruplara, şahıslara ayırmak.

+n

*Krüştiyän xujalıqtarın vaqlaw. (BTH 1993: 210)*

“Hıristiyan idarelerini **ayırmak.**”

- **valsıqlaw** Lokma hâline getirmek, parçalamak, dilimlemek.

+tǎ

*İkmäktǎ valsıqlap bütürüw. (BTH 1993: 212)*

“Ekmeǵı **parçalamak.**”

- **vatıp-yımırw** Parçalayıp çiğnemek, bozmak, dağıtmak; (dili) bozmak.

+nı

*Qaraltını vatıp-yımırw bütürüw. (BTH 1993: 213)*

“Mal mülkü **dağıtmak.**”

- **vatıp-qırw** Parçalayıp kırmak.

+nı

*Hayıt-habanı vatıp-qırw bütüw. (BTH 1993: 213)*

“Kap kacaǵı **parçalamak.**”

- **vatıw** Kırmak, parçalamak, bölmek; hâlsizleştirmek.

+dǎ

*Awır iş tändǎ vata. (BTH 1993: 213)*

“Aǵır iş bedeni **hâlsizleştirir.**”

- **vitaminlaw** Vitamin vermek.

+tı

*Azıqtı vitaminlaw. (BTH 1993: 216)*

“Yemeǵı **ilaçlamak.**”

- **vıjlatıw** Vızlatmak.

+z1

*Aqnazar babay: Bıyıl yaz künü bäläkäy gınä iki azgın malayzı la vıjlatıp, qıwıp, qaytarım.* (BTH 1993: 218)

“Aknazar dede: Bu ilkbahar günü küçücük iki yaramaz çocuğu **vızlatarak** kovdum.”

- **vügüzlüw** Akıl vererek söz söylemek, nasihat vermek.

+z1

*Ul külxüz üyüşqan saqtarza täw başlap ingän kişı üy hayın inıp qarttarzı vügüzlüp yürügän.* (BTH 1993: 219)

“Kolhozun ilk zamanlarında oraya giren ilk kişi, her evi dolaşıp yaşlıları **bilgilendirmiş**.”

- **vüzünlüw** Ölçmek.

+n

*Ata kişı ulın işkä kündirıw minän birgä yı yämın tüyzürürgä, unıñ xäsiyätın, sıxikmättärin birämäklöp, vüzünlöp anlatırğa la saraların taba.* (BTH 1993: 220)

“Bir baba oğlunu işe gönderirken vatan sevgisini hissettirme, hikmetlerini sayıp, ölçüp, anlatma çaresi bulur.”

- **gazlaw** Sıvı bir maddeye gaz eklemek; gaz ile zehirlemek.

+z1

*Qımızzı gazlaw.* (BTH 1993: 222)

“Kımızı **gazlamak**.”

- **gıwıldütıw** Givildetmek.

+n1

*Maşınanı gıwıldütıw.* (BTH 1993: 227)

“Arabayı **givildetmek**.”

- **gıwülütıw** Gürültü yapmak; keyifli, güzel yapmak.

+n1

*Dünyanı gıwülütıp, yınıw şatlığı kildı.* (BTH 1993: 227)

“Dünyayı **gümbürdeterek** zafer mutluluğu geldi.”

- **gidrülizlaw** Su etkisiyle bir birleşimi parçalamak.

+d1

*Par, tüz kislütahı halamdı gidrülizlay.* (BTH 1993: 229)

“Buhar, tuz karışımı samanı **parçalıyor.**”

- **gipslaw** Alçılmak, alçı ile sabitlemek.

+tʃ

“*Hınğan hüyäkti gipslaw.* (BTH 1993: 231)

“Kırılan kemiği **alçılmak.**”

- **güfrirüvkalaw** Katlamak, kıvırmak.

+n

“*Küldäktiñ itägin güfrirüvkalaw.* (BTH 1993: 233)

“Gömleğin ucunu **kıvırmak.**”

- **gürütüw** Gürüldetmek.

+nı

“*Maşınanı gürütüw.* (BTH 1993: 236)

“Arabayı **gürüldetmek.**”

- **gürüw** Küremek, kürek çekmek.

+zı

“*Qarızı gürüw üyüw.* (BTH 1993: 236)

“Karı **küreyerek toplamak.**”

- **granullaw** Tanelemek, parçalamak, tane hâline getirmek.

+n

“*Timır rudahı küntsıntratın granullaw.* (BTH 1993: 238)

“Demir cevheri yoğunlaşmayı **parçalar.**”

- **gudrınlaw** Katranlamak, ziftlemek.

+dı

“*Yuldı gudrınlaw.* (BTH 1993: 241)

“Yolu **katranlamak.**”

- **gazaplaw** Fiziksel olarak incitmek, cefa çektirmek, eziyet çektirmek.

+ı

“*Ültirä tırğan bulhañ, tızıräk ültir, ämmä minı bılay gazaplama.* (BTH 1993: 243)

“Öldüreceksen bir an önce öldür ama beni böyle **incitme.**”

- **gijlatıw** Gijlatmak.

+tı

*Tamaqtı gijlatıw.* (BTH 1993: 252)

“Ağzı gıçırdatmak.”

- **gırşıldatıw** Hışırdatmak.

+zı

*Tahir ılatay şıngırıtıp salğıhın yanay za hutlı ılandırzı gırşıldatıp sabırğa tıtına.* (BTH 1993: 252)

“Tahir dede şıngırdatarak bileğiği orağıyla sulu bitkileri hışırdatarak biçiyor.”

- **gırıldatıw** Hırıldatmak.

+tı

*Tamaqtı gırıldatıw.* (BTH 1993: 252)

“Damağı hırıldatmak.”

- **güjüplünderıw** Şaşırtmak.

+n

*Brigadir üzın güjüplündergın mäsiläniñ sırına tüşünü almanı.* (BTH 1993: 254)

“Komutan kendini şaşırtan meselenin gizemini anlayamadı.”

- **gämälläştirıw** Hayata geçirmek, yapmak, iş yapmak.

+n

*Partiya qararların tızıräk gämälläştirırgä kăräk.* (BTH 1993: 258)

“Parti kararlarını acilen hayata geçirmeliyiz.”

- **güriplünderıw** Garibanlaştırmak.

+nı

*Kişini gäripländerıw.* (BTH 1993: 259)

“Kişiyi garibanlaştırmak.”

- **davaylaw** Kesin bir şekilde bir şeyler istemek.

+tı

*Qayza, bir äli! – tip min xattı davaylay başlanım.* (BTH 1993: 261)

“Nerede, ver hadi!- diyerek mektubu istemeye başladım.”

- **dağalaw** Çaresizliğe düşürmek, yoksulluğa düşürmek.



+z1

*Bayzarz1 daǵalaybrz, kündärin bütüräbž.* (BTH 1993: 261)

“Zenginleri yoksullaştırırsak hayatlarını bitiririz.”

- **daǵırlatıw** Takırdatmak.

+tǵ

*İşikti daǵırlatıw.* (BTH 1993: 261)

“Kapıyı tıkırdatmak.”

- **damırlaw** Tıpır tıpır ses çıkarmak.

+tı

*İri yamǵır qıyıqtı damırlata.* (BTH 1993: 263)

“İri yağmur damlaları çatıyı tıkırdatıyor.”

- **danlaw** Şöhretini yaymak, namını yaymak, şöhret olmak, meşhur etmek.

+dı

*Vatandı danlaw.* (BTH 1993: 264)

“Vatanı şöhtlendirmek.”

- **danlıqlaw** Şöhretini yaymak, namını yaymak, şöhret olmak, meşhur etmek.

+nı

*Mäskäwzı, ular küirǵä tıläy; kımđär kürgän, gümır buyı unı danlıqlap hüyläy.* (BTH 1993: 264)

“Onlar oltaıyı görmek ister çünkü kim görürse ömür boyu onu anlatır.”

- **daǵırlatıw** Dangırdamak, dangır dungur etmek.

+nı

*Miskänı daǵırlatıp tägärütıw.* (BTH 1993: 264)

“Fıçıyı dangırdatarak yuvarlamak.”

- **darıwlaw** İlaç vermek, ilaçlamak.

+dı

*..hız minıñ tänimdı darıwlayhıǵız,.. zur rüxmät äytäm, - tinı.* (BTH 1993: 266)

“Siz benim bedenimi ilaçlıyorsunuz, çok teşekkür ederim, dedi.”

- **datalaw** Tarihlemek, tarih vermek.

+nı

*Arxıülügik qūmartqını datalaw.* (BTH 1993: 266)

“Arkeolojik emaneti **tarihlemek.**”

- **dawlaw** İddiaya tutuşmak, mücadele etmek, savunmak, tartışmak.

*+ni*

*Azatlıqtı hūrap almayzar, bahadızar unı dawlayzar.* (BTH 1993: 267)

“Kahramanlar özgürlüğü talep etmez, onu **savunur.**”

- **dawlaştırıw** Kendi aralarında iddialaşmak, tartışmak, çekişmek.

*+ni*

*Kişini dawlaştırıp, şawlaşıp yürüyär.* (BTH 1993: 267)

“Birini **çekştirip**, tartışıyorlar.”

- **dıvalvatsiyalaw** Devalüasyona geçirilmek, para biriminin değerinin resmen düşürülmesi.

*+zı*

*Düllerzı dıvalvatsiyalaw.* (BTH 1993: 268)

“Dolar **düşürmek.**”

- **dıgıtlıw** Katranlamak, katran sürmek, katran ile yağlamak.

*+dı*

*Kıyımdı dıgıtlıw.* (BTH 1993: 269)

“Kıyafeti **katranlamak.**”

- **dıgustatsiyalaw** Gurmelik yapmak, tadına bakmak.

*+tı*

*Säyzı dıgustatsiyalaw.* (BTH 1993: 269)

“Çayı **tatmak.**”

- **dınaturlaw** Doğallığını bozmak, sunileştirmek.

*+tı*

*Spirttı dınaturlaw.* (BTH 1993: 273)

“İspirtoyu **sunileştirmek.**”

- **dırıldütıw** Dir dir etmek.

*+tı*

*Yüräktı dırıldütı.* (BTH 1993: 274)

“Yüreği **dirildetmek.**”

- **dıwıldütıw** Giv giv etmek.

+zı

.. *Bıl matur kündürzı dıwıldütıw ütkarıwzıñ üzı räxät bit äli.* (BTH 1993: 275)

“Bu güzel günleri **givildeterek** geçirmekten kendisi de huzurlu.”

- **dimliw** Ögüt vermek, nasihat etmek.

+dı

*Ğilmikäy tigän qatındı dilmänilär.* (BTH 1993: 278)

“Gilmikey denen kadını **ögütlediler.**”

- **dirjirlaw** Orkestra ya da koroyu yönetmek, idare etmek.

+zı

*Orkestrızı dirjirlaw.* (BTH 1993: 280)

“Orkestrayı **yöndetmek.**”

- **disklaw** Yeri yumuşatmak amacıyla diskli tırmıkla tırmıklamak.

+zı

*Yırzı hürgändän huñ disklaw.* (BTH 1993: 281)

“Yeri **tırmıklamak.**”

- **düzalaw** Doz hâline getirmek.

+zı

*Darıwzı düzalaw.* (BTH 1993: 284)

“İlacı **doz hâline getirmek.**”

- **düşmanlaştırıw** Düşmanlaştırmak, düşman etmek.

+zı

*Duhtarızı düşmanlaştırıw.* (BTH 1993: 288)

“Dostları **düşmanlaştırmak.**”

- **düyümlüştirıw** Genelleştirmek, umumileştirmek.

+n

*Mäkäldär här waqıt.. türmüş täjribähin düyümlüştirıw nigzında barlıqqa kilgän.* (BTH 1993: 289)

“Atasözleri her zaman yaşam tecrübelerini **genelleştirmek** amacıyla ortaya çıkmıştır.”

- **dümbürlätıw** Dambur dambur etmek.

+n

*Bäläbäyziñ biržän-bir taş uramın dūmbūrlätip bazarğa tüştük.* (BTH 1993: 290)

“Belebey’in herhangi bir taş sokağını **dombulatarak** pazara çıktık.”

- **dūngūrlütīw** Gümbürdetmek.

+n

*Şäwälyä biržähin dūngūrlätip iz ängä quyızı.* (BTH 1993: 291)

“Şövalye savaş kıyafetini **gümbürdeterek** zemine bıraktı.”

- **dūrlütīw** Gönlü bir şekilde yakmak, tutuşturmak.

+dı

*Bıl vaqıtta indī hılıwziñ kilinī sıwaldı dūrlütīp yağıp yibärgän inī.* (BTH 1993: 291)

“Şimdiye kadar görümcenin gelini, sobayı **tutuşturmuştur.**”

- **dūrūslāw** Doğrulamak, dürüst diye bildirmek; düzeltmek.

+tī

*Sägättī dūrūslāw.* (BTH 1993: 292)

“Saati **düzeltecek.**”

- **dunqıldatīw** Dunk dunk ettirmek.

+n

*Yiğit qala qapqaların dunqıldatıp huğıp yürügän bula.* (BTH 1993: 295)

“Yiğit şehir kapılarını **vurup** gitmiş.”

- **duslaştırīw** Dostluk bağı kurmak, kendi aralarında dost etmek, dostlaştırmak.

+zī

*Bir külliktivta üzäq işläw bızızı nıq duslaştırı.* (BTH 1993: 296)

“Bir şirkette uzun zaman çalışmak bizi **dostlaştırdı.**”

- **dımlandırīw** Nemlendirmek, rutubetlendirmek.

+tı

*Yamğırızar yıldız yılı ayzalarında ğına yawa, ul da tupraqtı az dımlandırı.* (BTH 1993:298)

“Yağmur yıllardır zamanında yağar, bu da toprağı biraz **nemlendirir.**”

- **dıngıldatīw** Dingildatmak.

+tı

*Räximä handıqtı dıngıldatıp asıp,.. Xayattıñ hakalın sıgarıp birzı.* (BTH 1993: 298)

“Rehime sandığı **dıngıltarak** açıp, Hayat’ın nakışlı elbisesini çıkardı.”

● **dırlatıw** Dırlatmak.

+z1

*Traktürz1 dırlatıw.* (BTH 1993: 299)

“Traktörü **dırlatmak.**”

● **dırıldatıw** Dırıldatmak.

+n

*Mazhar garmunun dırıldıta.* (BTH 1993: 299)

“Mazhar, garmununu **dırıldatıyor.**”

● **dıwlatıw** Dıv ettirmek.

+z1

*Bağanalız1 dıwlatıp küslü yıl ürü.* (BTH 1993: 299)

“Güçlü rüzgar, çitleri **dıwlatarak** geçiyor.”

● **düğwülüw** Rızasızlık göstererek kendi isteğini yaptırmak.

+zı/+dı

*Däwläät qızıp-tuızıp, Ümār qarttan tülägän mähärizı, maldı kirı düğwülüp ultıra inı.* (BTH 1993: 300)

“Devlet öfkelenip, Yaşlı Ümer’den ödediği mihiri, malı geri **aldı.**”

● **dülıllüw** Delillemek, kanıtlamak, ispatlamak.

+zı

*Fıkızı dülıllüw.* (BTH 1993: 301)

“Düşünceyi **kanıtlamak.**”

● **düwli tlıştırıw** Kamulaştırmak.

+zı

*Yıızı düwli tlıştırıw.* (BTH 1993: 303)

“Toprağı **kamulaştırmak.**”

● **zurıqtırıw** Yolunda ilerlerken döndürmek (at için).

+tı

*Attı zurıqtırıw.* (BTH 1993: 305)

“Atı **döndürmek.**”

- **yıbıtıw** Suyla yumuşatmak, ezmek; gerekli yumuşaklığa getirmek; çamurlaşmak.

+zı

*Äsi qatıq mınän kişäk-qüşaq qatqan ikmäktüzı **yıbıtıp** aşay za.. almayım.* (BTH 1993: 306)

“Ekşi ayranla parçalanmış, sert ekmekleri **yumuşatarak** yiyemiyorum.”

- **yıgürlüندیw** İşe, çalışmaya gayretlendirmek, azimlendirmek, hırslandırmak.

+ı

*Bıl xäl minı **yıgürlüندیp** yibärgändäy buldı.* (BTH 1993: 309)

“Bu durum beni **hırslandırdı.**”

- **yıyıw** Yemek yemek, bünyesine almak.

+n

*Kişi xaqın **yıyıw.*** (BTH 1993: 310)

“Birinin hakkını **yemek.**”

- **yıkırtıw** Öfkeyle, sinirle bağirtmak.

+ni

*Kişini **yıkırtıp** qurqıtıw.* (BTH 1993: 310)

“Birini **öfkeyle bağirtarak** korkutmak.”

- **yılkindırıw** Telaşlandırmak, acele ettirmek.

+n

*İşilärzıñ kükräginän sıqqan rıvülyutsiyün yır Zahittıñ yürägin **yılkindırzı.*** (BTH 1993: 314)

“İşçilerin yüreğinden çıkan devrim şarkısı Zahit’in yüreğini **telaşlandırdı.**”

- **yılkitıw** Can attırmak, heves ettirmek; çırpındırmak.

+dı

*Yäş yürägimdı **yılkitü** hinıñ tatlı hüzzärıñ.* (BTH 1993: 315)

“Senin tatlı sözlerin genç kalbimi **çırpındırıyor.**”

- **yılküliw** Enseye vurmak, sopalamak.

+zı

*Ni üsün **hızzı yılkülüp**, tıpkılöp quwıp yibärmäyzär?* (BTH 1993: 315)

“Neden sizi **sopalayıp**, kovup göndermezler?”

- **yǎlpǎw** Kanat vurmak, kanat çırpmaq; açmaq.

+n

*Baş üsünan qanattarın yǎlpǎp, kügärsindär üsüp ütti.* (BTH 1993: 317)

“Güvercinler kanatlarını **açıp** başucundan uçup gitti.”

- **yǎltǎütǎw** Hızlıca, aceleyle sürükleyip atlatmaq.

+zı

*Yäniş qaynap taşıp kitkän yǎz samawızı yǎltǎütǎp yǎzlük buyına alıp kilip ultırttı.* (BTH 1993: 318)

“Yeniş, kaynayan pirinç semaveri **sürükleyerek götürüp** pencere kenarına oturttı.”

- **yǎlhtǎw** Güneş ya da rüzgarda havalandırmak; soğuk ya da rüzgarda kızarmak, şişmek.

+dǎ

*İgǎndǎ yǎlhtǎw.* (BTH 1993: 318)

“Ekini **havalandırmak.**”

- **yǎmǎrǎw** Bozmak, ayırmak, mahvetmek, viran etmek; ezmek, çiğnemek.

+n

*Tübä taqtahın yǎmǎrǎw.* (BTH 1993: 320)

“Çatı tahtasını **bozmak.**”

- **yǎmlǎw** Yemlemek, yem katmak; bal veya şeker katmak.

+n

*Zäkiryän qarmaqtarın yǎmlǎp, hıwğa taşlanı.* (BTH 1993: 321)

“Zekiryen, oltalarını **yemleyip** suya attı.”

- **yǎnlǎndǎrǎw** Delirtmek, kudurtmaq.

+nǎ

*Kişiñi yǎnlǎndǎrǎw.* (BTH 1993: 322)

“Kişiyi **kudurtmaq.**”

- **yǎñǎllǎştǎrǎw** Kolaylaştırmak, hafifleştirmek.

+tü

*Türmüştü yǎñǎllǎştǎrǎw.* (BTH 1993: 324)

“Hayatı **kolaylaştırmak.**”

- **yǎñǎlyǎw** Kolaylaştırmak, hafifleştirmek.

+dĩ

*Säy tändĩ yĩñilü yĩp yĩbärä.* (BTH 1993: 324)

“Çay bedeni **hafifleştirir.**”

- **yĩpşitiw** Eritmek, yumuşatmak, ısıtmak.

+z1

*Yılı yil qarz1 yĩpşitti.* (BTH 1993: 326)

“Sıcak rüzgar karı **eritti.**”

- **yĩrlüw** Defnetmek, gömmek.

+n

*Qıpşaqtar za qaytıp kitti batırın yĩrlüp, Mäsım minän düşman bulıp, yamanlaşıp.* (BTH 1993: 330)

“Kıpçaklar, kahramanlarını **gömüp**, Mesim ile düşman oldular.”

- **yĩründiriw** İğrendirmek, tiksindirmek.

+nĩ

*Kişiñi yĩründiriw.* (BTH 1993: 331)

“Kişiyi **tiksindirmek.**”

- **yĩtdilünderiw** Ciddiyet kazandırmak, ciddiyetlendirmek.

+zĩ

*Türmüštağı üzgäriştär yäştärzĩ yĩtdilünderiw.* (BTH 1993: 332)

“Hayattaki değişimler yaşlıları **ciddileştirdi.**”

- **yĩtżlünderiw** Uzattırmak, uzunlaştırmak.

+ti

*Xäräkätti yĩtżlünderiw.* (BTH 1993: 333)

“Hareketi **uzattırmak.**”

- **yĩtimhırätiw** Yetim olarak bakmak, kendini yetim hissettirmek.

+z1

*Balalarz1 yaqş1 qara, yĩtimhırätmä.* (BTH 1993: 333)

“Çocuklara iyi bak, onları **yetim hissettirme.**”

- **yĩtimhitiw** Yetim olarak bakmak, kendini yetim hissettirmek.

+n1



*Balanı yit̄imh̄it̄iw.* (BTH 1993: 333)

“Çocuğu yetim hissettirmek.”

- *yit̄üklit̄iw* Kullandırmak, sürdürmek.

+d̄i

*Maldı yit̄üklit̄ip yit̄b̄ar̄iw.* (BTH 1993: 337)

“Hayvanı sürmek.”

- *yit̄üklüw* Kullanmak, sürmek.

+z̄ı

*Yiğit attarzı yit̄üklip Mäskäy äbiygä alıp bargan.* (BTH 1993: 337)

“Yiğit atları sürüp Meskey ağabeye göttürdü.”

- *yit̄wişlit̄iw* Sulamak, ıslamak.

+d̄i

*Küz̄z̄är̄ind̄i yit̄wişlit̄imü, yaraymı?* (BTH 1993: 337)

“Gözlerini sulandırmak fayda sağlar mı?”

- *jijlatiw* Jijlatmak.

+t̄i

*Tägärmäst̄i jijlatip äyländir̄iw.* (BTH 1993: 340)

“Tekerleği jijlatarak döndürmek.”

- *zagünlaw* Parsellemek, parçalara ayırmak.

+t̄i

*Küt̄üwlik̄t̄i zagünlap fayzalanıw.* (BTH 1993: 342)

“Merayı parselleyerek kullanmak.”

- *zamansalatiw* Zamana uydurmak, çağa uydurmak.

+d̄i

*Kiyim̄d̄i zamansalatip tiḡiw.* (BTH 1993: 345)

“Kıyafeti çağa uydurarak dikmek.”

- *zamasqalatiw* Macunlatmak.

+n̄i

*Täz̄r̄än̄i zamasqalatiw.* (BTH 1993: 345)

“Pencereyi macunlatmak.”

- **zararhızlaw** Zararsız hâle getirmek.

+zı

*Mina yalanına kilip yitkäs, ular yaşırılğan minalarızı **zararhızlanı**lar, alğa barırğa yul astılar.* (BTH 1993: 347)

“Mayın bölgesine ulaşınca, gizlenen mayınları **zararsız hâle getirip**, yol açtılar.”

- **zaryadlaw** Elektrik enerjisi vermek.

+zı

*Aqqumulyatürızı **zaryadlaw**.* (BTH 1993: 348)

“Akümülatörü **elektriklemek**.”

- **zawıqlanıw** Keyiflenmek.

+n

*Atlılar tıwğan yaqtıñ müñlü küyärin **zawıqlanı**p tıñlayzar.* (BTH 1993: 349)

“Atlılar, başlayan kederli türkülerini **keyiflenerek dinlerler**.”

- **zımbırlıtıw** Hafif hafif dalgalandırmak, titretmek.

+dı

*[Qumanda] yüräktıñ ällä qayhı yırınä düp itip barıp bärilä lä tändı **zımbırlıtı**p yibärä.* (BTH 1993: 350)

“Komuta yüreğin kimbilir neresine ulaşır da vücudu **titretir**.”

- **ziñıldütıw** Titretmek.

+zı

*Täzrälärizı **ziñıldütı**p kük kükränı.* (BTH 1993: 351)

“Pencereleri **titreterek** gök gürüldedi.”

- **ziñkıütıw** İçine işleyerek titretmek.

+zı

*Qatı hıwıq hüyäkterızı **ziñkıütı**.* (BTH 1993: 351)

“Kuru soğuk kemikleri **titretiyor**.”

- **zirıldütıw** Zirildetmek.

+tı

*üyrültmäkti **zirıldütı**w.* (BTH 1993: 351)

“Çarkı **zirildetmek**.”

- **zūndlaw** Boru şeklindeki bir malzeme ile incelemek.

+tı

*Tupraqtı zūndlaw.* (BTH 1993: 354)

“Toprağı incelemek.”

- **zıŋıldatıw** Zıngıldatmak.

+nı

*Dombıranı zıŋıldata sirtıw.* (BTH 1993: 356)

“Dombrayı çalmak.”

- **zıŋırlatıw** Zangır zangır ettirmek.

+n

*Garmunsı garmunınıŋ qıŋırawın zıŋırlatıp aldı.* (BTH 1993: 356)

“Garmuncu garmununun çingırağını zangırdattı.”

- **zıyanlaw** Herhangi bir sebepten ölmek (hayvan için).

+zı

*Bürı hıyırzı zıyanlap kitkän.* (BTH 1993: 358)

“Kurt sığırı öldürmüş.”

- **zügıflıw** Zayıflamak.

+dı

*Aqıldı zügıflıw.* (BTH 1993:359)

“Aklı zayıflamak.”

- **züŋürlütıw** Maviye çevirtmek.

+n

*Alış-alıŝqa huzılıp kitkän Narıŝ tawzarin züŋürlütıp taŋ attı.* (BTH 1993: 360)

“Uzaktan uzağa yatan Narıs dağlarını maviye boyayarak şafak attı.”

- **zāŋgārlāw** Mavi yapmak.

+zı

*Diŋgızı zāŋgār kük zāŋgārlāy.* (BTH 1993: 360)

“Mavi gökyüzü denizi mavileştiriyor.”

- **zürlüw** Altınlamak, altınla kaplamak.

+zİ

*Tübätä yzİ zürlü w.* (BTH 1993: 360)

“Başlığı **altınlamak.**”

- **igü w** Bilemek, keskinlemek; işlemek, yontmak.

+zİ

*Timirzİ igü w.* (BTH 1993: 363)

“Demiri **işlemek.**”

- **igti barlaw** Dikkate almak, dikkat etmek.

+zı

*Aybulattıñ tawışına birİlgän xaraqtıristikalazı **igti barlayıq.*** (BTH 1993: 364)

“Aybulat’ın sesine benzeyen nitelmeleri **dikkate alıyoruz.**”

- **izİ w** Suya koyup eritmek.

+zİ

*Şükärzİ izİ w.* (BTH 1993: 365)

“Şekeri **eritmek.**”

- **izİ wläw** İlik, boğaz koymak.

+tı

*Küldäktİ izİ wläp tıgıw.* (BTH 1993: 366)

“Gömleği **ilik koyarak dikmek.**”

- **izrätİ w** Vucüdu yumuşatıp lezzetlendirmek, huzur vermek.

+zİ

*Baş aştındağı säskäli bısändiñ işirtkis xuş işi bızzİ **izrätİp** alıp kitti.* (BTH 1993: 366)

“Baş altındaki çiçekli samanın sarhoş edici, hoş sıcaklığı bizi **mest etti.**”

- **ikilüندیrİ w** İkilik içinde bırakmak, tereddüt ettirmek.

+İ

*Unıñ yawabı minİ **ikilüندیrİ.*** (BTH 1993: 369)

“Onun cevabı beni **arada bıraktı.**”

- **ilatı w** Ağlatmak.

+tı

*Batşa qafir haldat ala, yüş yığıtı **ilatıp.*** (BTH 1993: 372)

“Padişah kafir asker alıp, genç yiğitleri **ağlattı.**”

- **ilawlatıw** Ağlamaklı hâle getirmek.

+n

*Nişläp bılatıw awız arın kızırlıp, ilawlatıp yürütälär ikän?* (BTH 1993: 372)

“Ne yapıp bunların ağızlarını **ağlamaklı hâle getirdiler** acaba?”

- **ilahılaştırıw** İdealleştirmek.

+nı

*Nindäy gñä işkä tütünmahın, iñ täwzä kişı unı üz xıyalında kürä, unı ilahılaştır.* (BTH 1993: 373)

“Nasıl bir işe başlamasın, insan önce bunun hayalini kurar sonra onu **idealleştirir.**”

- **ilhınıw** Yaşadığı yeri benimsemek, yaşadığı yeri yurdu görmek.

+zı

*Sit yızı ilhınmüy.* (BTH 1993: 375)

“Yabancı memleketi **benimseyemiyor.**”

- **ilüklüw** Çeşitli yerlerden delmek, çeşitli yerlerden deşmek.

+dı

*Tändı timızär ilüklühü lä, yändı ala almanılar.* (BTH 1993: 375)

“Vücudu demirler **delse** de canını alamadılar.”

- **imıw** İnsan gücünden faydalanmak.

+tı

*Bırär yıl kıyäw bulıp, şul baylıqtı imıpyüşürgü inı bit äli.* (BTH 1993: 378)

“Birer yıl damat olup bu zenginliği **sömürerek** yaşıyordu.”

- **imzalaw** İmzalamak.

+nı

*Garızanı imzalaw.* (BTH 1993: 378)

“Dilekçeyi **imzalamak.**”

- **imitatsiyalaw** Taklit etmek, taklidini yapmak.

+n

*Ul häräkätin imitatsiyalap arlı-birlı qızıw yürüştürüp aldı.* (BTH 1993: 378)

“O hareketi **taklit ederek**, yarım yamalak sinirlenip, ileri geri gitti.”

- **imtklāw** Zorlanarak birazcık emmek (hayvan için).

+n

*Yılın tūbūn imtklārgä bēawzı kuşıw.* (BTH 1993: 380)

“Buzağı meme altını **emmeye** bıraktı.”

- **intktışw** Eziyet çektirmek, azap çektirmek, ıstırap çektirmek.

+nı

*Kişiñi intktışw.* (BTH 1993: 387)

“Kişiyi **azaplamak**.”

- **ināw** Hayvanların ayaklarına, kulaklarına iz koymak, damga vurmak.

+n

*Harıqtıñ qūlağın ināp quyıw.* (BTH 1993: 390)

“Koyunun kulağını **damgalamak**.”

- **inķūytıřw** Aşağı doğru eğmek, bükmek.

+zı

*Qūzağıyzar hūyläşä-hūyläşä bīr samawızı inķūytkündürin hizmäy zä qaldılar.* (BTH 1993: 391)

“Dünürler sohbeta dalıp semaveri **eğdiklerini** fark etmediler.”

- **inlüw** Enini ölçmek.

+n

*Taw başın inlöp kütüw yürüy.* (BTH 1993: 391)

“Dağ başını **ölçüp** yürür.”

- **iyünlaştırw** İyonlaştırmak.

+dı

*Gazdı iyünlaştırw.* (BTH 1993: 391)

“Gazı **iyonlaştırmak**.”

- **iplāw** Uydurmak, adapte etmek, düzeltmek.

+n

*Tuğzaq sañğularına küz taşlanı, yawrınına aşqan miltıgın iplāñi.* (BTH 1993: 392)

“Togızak, kızaklarına göz attı, omzuna astığı tüfeği **düzeltti**.”

- **irikhzläw** Özgürlüğünü kısıtlamak, sınırlamak; zorbalık etmek.

+dŭ

*Gŭlyŭz ŭmdŭ Mŭxāmātġālĭ irĭkhŭlāp, yānā aş biŝĭrĭrgā alıp kittĭ.* (BTH 1993: 395)

Muhammet Ali, Gŭlyŭzŭm'ŭ zorlayıp, yemek yapmaya gŭtŭrdŭ.”

- **irĭtĭw** Eritmek, sıvı hāle getirmek.

+z1

*Qŭyaŝtĭn haran nurzari yapraqtarġa tŭŝkän qırawz1 irĭtkän..* (BTH 1993: 396)

“Gŭneŝin utangaç ışıkları yapraklara deġince kıraġıy1 eritti.”

- **irĭnŭytĭw** Genişletmek, enginleŝtirmek.

+nĭ

*Bŭlmänĭ irĭnŭytĭw.* (BTH 1993: 397)

“Odayı genişletmek.”

- **irŭmhĭtĭw** Bŭbŭrlendirmek, kibirlendirmek.

+n1

*Balanı irŭmhĭtĭw.* (BTH 1993: 401)

“Çocuġu kibirlendirmek.”

- **israflaw** Boşa sarf etmek, israf etmek.

+dĭ

*Ġġndĭ israflap bŭtŭrŭw.* (BTH 1993: 404)

“Ekini boşa harcamak.”

- **iŝkĭrtĭw** Eskitmek, uzun süre kullandırmak.

+d1

*Yurġandı iŝkĭrtĭw.* (BTH 1993: 407)

“Yorganı eskitmek.”

- **iŝkŭrĭw** Önceden hissetmek, önceden fark etmek.

+n

*Kŭndän-kŭn yaqınlaşıp kilġän haban tuyzarin iŝkŭrĭpmĭ,.. ŭzŭn yallı sabıŝ attarı kiŝnäp yĭbärä.* (BTH 1993: 407)

“Uzun yeledi yarış atları, günden güne yakınlaŝan saban festivalini mi hisseder ki böyle kiŝner.”

- **iŝkŭrtĭw** Sezdimek, fark ettirmek.

+z1

*Awırırwz1 işkürtiw.* (BTH 1993: 407)

“Hastalığı hissetmek.”

- *işlüw* Unutmadan hatırdada tutmak, akılda tutmak, unutmamak.

+n

*Tülkü hıwhar, burhıqtarızın işäbın işlüwzä almay.* (BTH 1993: 407)

“Tilki, sansar ve porsukların hesabını tutamıyor.”

- *itiw* Etmek, yapmak, kılmak.

+zı

*Hüzzi hüz itiw.* (BTH 1993: 411)

“Süzü söz yapmak.”

- *itliw* Deriyi parçalamadan birleştirip dikmek.

+n

*Sitiik tabanın itliw.* (BTH 1993: 412)

“Çizme tabanını dikmek.”

- *ixatalaw* Duvarla çevirmek, duvar örmek; sınır çekmek.

+nı

*Baqsanı ixatalaw.* (BTH 1993: 414)

“Bahçeyi duvarla çevirmek.”

- *işitiw* İşitmek, duymak.

+n

*Alpamişanın hızğırtqanın işitiw,.. qüşü kilip qungan.* (BTH 1993: 417)

“Alpamişa'nın ısığını duyunca koşarak gelmiş.”

- *yüzrüqlaw* Yumruklamak, yumruk hâline getirmek.

+dı

*Quldi yüzrüqlaw.* (BTH 1993: 420)

“Eli yumruk yapmak.”

- *yüqartıw* İnceltmek, ince hâle getirmek.

+nı

*Taqtanı yışıp yüqartıw.* (BTH 1993: 421)



“Tahtayı yontarak **inceltmek.**”

- **yülqǔlaw** Yolmak, çekip koparmak.

**+nı**

*Balalar, urın üstündä uynap, qaraldını yülqǔlap bütä.* (BTH 1993: 422)

“Sokakta oynayan çocuklar, kilimi **yoluyor.**”

- **yüllüqlaw** Ayakkabının ucunu yamalamak.

**+tǎ**

*İtiktǎ yüllüqlaw.* (BTH 1993: 422)

“Çizmeyi **yamamak.**”

- **yülütüw** Yoldurmak, kopartmak.

**+nı**

*Yaranı yülütaw.* (BTH 1993: 422)

“Yarayı **kopartmak.**”

- **yǔmarsaqlaw** Küçük yumrular yapmak, topak topak etmek.

**+tı**

*Balsıqtı ä wä läp, yǔmarsaqlaw.* (BTH 1993: 423)

“Çamuru yoğurup, **yumru yapmak.**”

- **yǔmǵaqlaw** Yumaklamak, yumak etmek.

**+tǎ**

*Aznalıq işti yǔmǵaqlaw.* (BTH 1993: 424)

“Haftalık işi **biriktirmek.**”

- **yǔmrūlaw** Yumru hâline getirmek, yumru olmak.

**+tı**

*Tayaqtı yǔmrūlap yunıw.* (BTH 1993: 425)

“Sopayı **yumru yapıp, kesmek.**”

- **yǔmşartıw** Yumuşatmak.

**+zı**

*Balawızzı iritip yǔmşartıw.* (BTH 1993: 426)

“Bal mumunu eritip **yumuşatmak.**”

- **yüpläštürw** Eşleştirmek, çiftleştirmek.

+zı

*Irıŝ bulha, ikıbızı yüpläštürıgä üzı tiläy.* (BTH 1993: 428)

“Kısmet olsa, ikimizi **birleştirmeyi** ister.”

- **yütlüqtürüw** Etkilemek, celp etmek.

+nı

*Zahir İsmägilivtiŋ müŋgä bay küyzäri kişini yütlüktürüp ägä la ägä.* (BTH 1993: 429)

“Zahir İsmailiv’in kederli şarkıları kişiyi **etkiliyor**.”

- **yütüw** Yutmak.

+nı

*Ural batır hıwziŋ bir tamsihın da yütmanı.* (BTH 1993: 430)

“Ural Batır suyun bir damlasını bile **yutmadı**.”

- **yüylänıw** Dikişli olmak, yamalı olmak.

+nı

*Yaranıŋ urını yüylänıp tıra.* (BTH 1993: 433)

“Yarayı **dikmek**.”

- **yüklätıw** Yük koyup götürmek, yükletmek.

+dı

*Atıŋdı küsünä kürä yüklät.* (BTH 1993: 433)

“Atını gücüne göre **yükle**.”

- **yüntäsläw** Tiftiklemek, tiftikli yapmak, tüylü yapmak.

+nı

*Tuqımanı yüntäsläw.* (BTH 1993: 434)

“Kumaşı **tiftiklemek**.”

- **yüplätıw** Doğrulatmak, onaylatmak, teyit ettirmek.

+zı

*Hüzzi yüplätıw.* (BTH 1993: 435)

“Sözü **onaylatmak**.”

- **yüpläw** Doğrulamak, onaylamak, teyit etmek.

+n

*Unıñ hüzün yüpläp, baş qağıp tüzü.* (BTH 1993: 435)

“Onun sözünü onaylayıp başa kakıp durdu.”

- **yüğriştirw** Birlikte koşturup yarıştırmak.

+z1

*Balalarz1 yüğriştirw.* (BTH 1993: 439)

“Çocukları yarıştırmak.”

- **yügänlätiw** Yular taktırmak.

+t1

*Attı yügänlätiw.* (BTH 1993: 440)

“Atı yularlamak.”

- **yügänläw** Sınır koymak, engellemek.

+d1

*Yürägimd1 niñä yügänlänim turgan saqta hiñä talpınıp?* (BTH 1993: 440)

“Yüreğimi engellediğim zamanda niye sana geldim?”

- **yünkitiw** Eziyet çektirmek, sıkıntı çektirmek.

+n

*Kiri azamat yurt küthä, yurtün-ilin yünkitiw.* (BTH 1993: 440)

“Geri heybetli bir ev beklese, evini yurdunu sıkıntıya sokar.”

- **yünättirw** İşe yarar hâle getirmek, tamir ettirmek.

+z1

*Ûyz1 yünättirw.* (BTH 1993: 442)

“Evi tamir ettirmek.”

- **yünättiw** Bozulmuş, dağılmış, yıpranmış bir şeyi işe yarar hâle getirmek.

+t1

*Yawlıqtı yünättip bälä w.* (BTH 1993: 442)

“Eşarbi düzeltip bağlamak.”

- **yürgüklüw** Kundaklamak.

+n1

*Balanı yürgüklüw.* (BTH 1993: 442)

“Çocuğu kundaklamak.”

- **yüürmü w** Yama yapmadan iki ucu birleştirip dikmek.

+tũ

Üyũqtũ **yüürmü w**. (BTH 1993: 442)

“Çorabı dikmek.”

- **yığışıw** Karşılıklı ya da birlikte yıkmak, bertaraf etmek.

+nı

Qũymanı **yığışıw**. (BTH 1993: 443)

“Duvarı yıkmak.”

- **yıyırşıqlaw** Buruşturmak, kırıştırmak.

+zı

Mañlayzı **yıyırşıqlaw**. (BTH 1993: 445)

“Alnı buruşturmak.”

- **yıyırw** Kırıştırmak, buruşturmak.

+zũ

Yũzũ **yıyırw**. (BTH 1993: 445)

“Yüzü buruşturmak.”

- **yıyıştırıw** Ordan burdan toplamak, sağdan soldan yığmak.

+zı

Yığıt qũyũlũp qalğan başaqtarızı **yıyıştırğan** kışı bulıp yũrũy inı. (BTH 1993: 446)

“Yiğit, boşaltılan başakları **toplayıp** yürüyordu.”

- **yıldamlatıw** Süratlendirmek, hızlandırmak, kısa sürede oldurmak.

+dı

Azımdı **yıldamlatıw**. (BTH 1993: 448)

“Adımı hızlandırmak.”

- **yılqıldatıw** Işıldatmak.

+zı

Qũyaş ap-aq qarızı **yılqıldatıp**, alhıw nurzarın tügä. (BTH 1993: 448)

“Güneş, bembeyaz karı **ışıldatıp** pembe ışıklarını düşürüyor.”

- **yıllatıw** Yıllatmak, yıl boyu bekletmek.

+dı

*Käbändi yıllatıw.* (BTH 1993: 448)

“Ekini yıllatmak.”

- **yıtlratıw** Parıldatmak, ışıldatmak.

+zı

*Yündüz zı yıtlratıw.* (BTH 1993: 450)

“Yıldızı parıldatmak.”

- **yılımslaw** Ilıklaşmak, ılık hâle getirmek.

+zı

*Hıwzı yılımslaw yıwınıw.* (BTH 1993: 451)

“Suyu ılıklaştırıp yıkanmak.”

- **yımgırıw** Bakır kabın kenarını ezip bükmek.

+n

*Künäktiñ awızın yımgırıw.* (BTH 1993: 451)

“Kovanın ağızını bükmek.”

- **yımlaw** Cilalamak, cilalayıp parlatmak.

+dı

*İzändi yımlap tüşäw.* (BTH 1993: 452)

“Zemini cilalamak.”

- **yıpıdatıw** Açıp kapamak.

+zı

*Küz zı yıpıdatıw.* (BTH 1993: 452)

“Gözü açıp kapamak.”

- **yırganaqlaw** Yarmak, yarık oluşturmak.

+zı

*Tawz arzan şarlap ağıp tüşkän qar hıwz arı yız zı nıq yırganaqlağan.* (BTH 1993: 452)

“Dağlardan gürüldeyerek akan kar suları yeri yarıyor.”

- **yırzırıw** Yardırmak, ileri doğru yol açtırmak.

**+n**

*Quray yil klig n yırzırıp, Nurullanıy atı quyı urmanğa inip kitti.* (BTH 1993: 453)

“Nurulla’nın atı kuray<sup>4</sup>  ilekliğini **yadırarak**, sık ağaçlı ormana gitti.”

- **yırlaw** T rki s ylemek,  arkı s ylemek.

**+dı**

*Saf k m şt y yızarımdı yırlamayım altın  s n.* (BTH 1993: 453)

“Saf g m s gibi t rk lerimi altın için **s ylemem.**”

- **yırttırıw** Yırttırmak, paralatmak, b ld rmek.

**+d **

*T nd  yırttırıw.* (BTH 1993: 454)

“Bedeni **paralatmak.**”

- **yırtıw** Aniden ve hızlı bir  ekilde sessizliği, karanlığı bozmak.

**+n**

*T n qarahın yırtıp, rak ta atıldı.* (BTH 1993: 454)

“Gecenin karanlığını **yırtarak** f ze atıldı.”

- **yırırw** Yarmak, ayırmak.

**+zı**

*Tawzarzı yırıp, Qurağan yılęahı ağa.* (BTH 1993: 454)

“Kuragan ırmağı, dağları **ayırarak** akıyor.”

- **yıwzırırw** Yıkattmak.

**+nı**

*Maşınanı yıwzırırw.* (BTH 1993: 456)

“Arabayı **yıkattmak.**”

- **yıwındırırw** Yıkamak, temizlemek, banyo yaptırmak.

**+nı**

*Balanı yıwındırırw.* (BTH 1993: 456)

“ocuğu **yıkamak.**”

---

<sup>4</sup> **kuray**: Yayvan yapraklı ve kamışlı bir bitki t r .

- **yıfıw** Açgözlülük yaparak yemek, pisboğazlık ederek yemek.

+nı

*Ul balğalaq aldı qurğan yümürtqanı yıfırğa tütündü.* (BTH 1993: 456)

“O kaşığı alıp kızarmış yumurtayı **yemeğe** başladı.”

- **yihazlandırıw** Eşyalı hâle getirmek, donatmak.

+n

*Mäktäp kabinätın yihazlandırıw.* (BTH 1993: 456)

“Okul sınıfını **donatmak.**”

- **yışaytıw** Sıklaştırmak, sık hâle getirmek.

+tı

*Hulıştı yışaytıw.* (BTH 1993: 457)

“Soluğu sıklaştırmak.”

- **yışlaw** Bütünlemek, tamamlamak, tamlamak.

+n

*İzän taqtaların yışlaw.* (BTH 1993: 457)

“Zemin tahtalarını **tamamlamak.**”

- **yışıw** Rendelemek.

+tı

*Ular ağastı üzün küyü yışa, şunan fuganqa mınän tigzläy, zakrüy alalar.* (BTH 1993: 457)

“Onlar ağacı uzun bir şekilde **rendeleyip**, planya<sup>5</sup> makinesi ile düzelterek, eşitlerler.”

- **yübirlüw** Zulmetmek, baskı yapmak, zulüm çektirmek.

+zı

*Ügäy äsänñ üygä ayaq basıwı bula – tıgı qızı yübirlüyä başlay.* (BTH 1993: 458)

“Üvey anne eve ayak basınca kızı **zulmetmeye** başlar.”

- **yübırhıtıw** Adaletsiz ve sert sözlerle gönül kırmak, incitmek.

+nı

*Kişinı yübırhıtıw.* (BTH 1993: 458)

“Kişiyi **incitmek.**”

---

<sup>5</sup> **planya:** Marangozların, kabası alınmış kerestenin düzeltilmesinde kullandıkları uzun, büyük rende.

- **yüylđirřw** Etrafa yaydırmak, etrafa dağıtmak.

+n

*İtãktãrın yüylđirřü kiygãn Tũxvãt bayzar .. awızzarın yıırıp küläär.* (BTH 1993: 459)

“Eteklerini **dağıtarak** giyen Tũhvet Beyleri ağızlarını ayırarak gülerler.”

- **yäyrãtřw** Genişletmek, yaydırmak.

+dı

*Maldı yaqşılãp yäyrãtřp aşatırw.* (BTH 1993: 461)

“Hayvanları güzelce **yaydırıp** yedirmek.”

- **yülpüytşw** Yayvan hãle getirmek, yassı hãle getirmek.

+n

*Sũltan tanawın yülpüytşp yılmaya.* (BTH 1993: 462)

“Sultan burnunu **yassılaştırıp** gülümsüyor.”

- **yülpüştirşw** Yassılaştırmak, yayvanlaştırmak.

+dı

*Kãbãndı yülpüştirşp halğandar.* (BTH 1993: 462)

“Saman yığınını **yassılaştırarak** yüklemişler.”

- **yümgüyütlüştirşw** Cemiyetleştirmek.

+n

*Awıl xujalığın yümgüyütlüştirşw.* (BTH 1993: 463)

“Köy hocalığını **cemiyetleştirmek**.”

- **yümlüñdirřw** Görkemlendirmek, pek güzel hãle getirmek.

+nı

*Xatta külhıw sästãr zã unı yümlüy tüşlü.* (BTH 1993: 463)

“Hatta kül rengi saçlar onu daha **görkemli gösteriyor**.”

- **yümrüyütşw** Surat asmaya sebep olmak.

+n

*Ėarif starũsta qaşın yümrüyütşp, Xismãtkã qaranı.* (BTH 1993: 464)

“Ėarif görevli kaşlarını **çatıp** Xismet’e baktı.”

- **yãmsäytřw** Basık, ezik hãle getirmek, yassılaştırmak, basıklaştırmak.



+n

*Klava tanawın yämşäytip küldü.* (BTH 1993: 464)

“Klava, burnunu **buruştıurarak** güldü.”

- **yämägätläştiriw** Toplum faydasına birleştirilmek, toplumsallaştırılmak.

+dı

*Maldı yämägätläştiriw.* (BTH 1993: 464)

“Malı toplumsallaştırmak.”

- **yünsiw** Ezmek, basıp şeklini bozmak, yassıltmak.

+n

*İpläp kınä üyürüp sap şulay, yızün yünsip quyma salğındı.* (BTH 1993: 466)

“Düzgünce toplayıp vur şöyle, orağın ağzını **ezip** bırakma.”

- **yüpliw** İplemek, ip geçirmek, ipe takmak, asmak.

+n

*Babay küzligin yüplip quyzı la yılmaya birip hüylärgä kırıştı.* (BTH 1993: 468)

“İhtiyar, gözlüğünü **ipe takıp** gülümseyerek konuşmaya başladı.”

- **yürüxütliw** 1. Yaralamak, yara açmak. 2. İncitmek.

+dı

*Quldı yürüxütliw.* (BTH 1993: 469)

“Eli **incitmek.**”

- **yütışliw** Uygunlaştırmak, elverişli hâle getirmek.

+tı

*Üşü hızma mılıqtı yütışlip qulıña al.* (BTH 1993: 469)

“İşte bu çakmak tüfeğini **uygun hâle getirip** eline al.”

- **yüşilliw** Yeşile boyamak.

+nı

*Qapqanı yüşilliw.* (BTH 1993: 472)

“Kapıyı **yeşile boyamak.**”

- **yüşindiriw** Saklatmak, gizletmek.

+n

*Kiyä wzıñ kilgänin iştkäs, Fatımanı yüşindiriz. İlü.* (BTH 1993: 472)

“Damadın geldiğini duyunca Fatma’yı sakladılar.”

- **yäşländiriw** Göz yaşı döktürmek, gözü yaşartmak.

+zı

*Küzzi yäşländiriw.* (BTH 1993: 474)

“Gözü yaşartmak.”

- **yüşli tiw** Göz yaşı döktürmek, gözü yaşartmak.

+n

*Äsäyimdı tül qaldırıp, iki küz in yüşli tiw, käynä bulğan Uralım.* (BTH 1993: 474)

“Annemi dul bırakıp, iki gözünü yaşartıp, kaynana olan Uralım.”

- **yüşnüt iw** Ateş aldırmaq, tutuşturmak, kıvılcım çıkarmak.

+zı

*Salawat yäşäy bızın yüräktärä ruxi küsbüzüz yüşnüt iw.* (BTH 1993: 474)

“Salawat, yaşam enerjimizi tutuşturarak yüreklerimizde yaşar.”

- **yüşürtiw** Yeşertmek, yeşillendirmek.

+zı

*Yamğır yüzü yüşürtü.* (BTH 1993: 474)

“Yağmur yeri yeşertiyor.”

- **yüşü tiw** Yaşatmaq, canlılık vermek.

+zı

*Darıw yışırıp, təninä darıw yibärıp, balalarzı yüşü tırgü tışi-ternaqtarı minän yäbişip yatalar.* (BTH 1993: 474)

“İlaç içirip, tenine ilaç enjekte ederek, çocukları yaşatmak için tüm güçleri ile uğraşıyorlar.”

- **kamillaw** Oldurmak, yapmak, yerine getirmek, başarmak.

+dı

*Hiniñ hüz indı bız kamillay almaybız.* (BTH 1993: 478)

“Biz senin sözünü yerine getirmeyiz.”

- **kamillaştırıw** Olgun hâle getirmek, kâmil hâle getirmek, kâmileştirmek.

+n

*Uqıtıwsıların bilimın kamillaştırıw instituti.* (BTH 1993: 478)

“Öğretmenlerin bilimini **olgunlaştırma** enstitüsü.”

- **kǰǰü lüw** Sağım için deveyi arka ayağından bağlamak.

+nǎ

*Biyä nǎ kǰǰü lüw.* (BTH 1993: 486)

“Kısrığı **bağlamak.**”

- **kiyǰǰlāw** Keçelemek, keçe yapmak, keçe ile kaplamak.

+tǎ

*İşiktǎ kiyǰǰlāw.* (BTH 1993: 486)

“Kapıyı **keçe ile kaplamak.**”

- **kiyǰǰdǰǰrǰw** Giyindirmek, giymeye yardım etmek.

+nǎ

*Balanǎ kiyǰǰdǰǰrǰw.* (BTH 1993: 486)

“Çocuğu **giydirmek.**”

- **kiyǰǰdǰǰrǰşǰw** Giyindirmek, giymeye yardım etmek.

+zǎ

*Kǰnhılıw unıñ ay-bayına quymay, balalarzǎ üzǎ kiyǰǰdǰǰrǰşǰ başlanı.* (BTH 1993: 486)

“Könhılıw onun bağırmasına bakmadan çocukları **giydirmeye** başladı.”

- **kǰrlǰndǰrǰw** Kirletmek, lekeletmek.

+tǎ

*Kǰldä ktǎ kǰrlǰndǰrǰw.* (BTH 1993: 490)

“Gömleği **kirletmek.**”

- **kǰrlāw** Kirletmek, pisletmek, lekeletmek.

+dǎ

*Vajdanımdǎ kǰrlāp küp düşmandar, qul sabışıp sittän kǰldǰlār.* (BTH 1993: 490)

“Vijdanımı **kirleten** düşmanlar, el sıkışıp dışarıdan güldüler.”

- **kǰrtlü tǰw** Kirt kirt ses çıkartmak.

+zǎ

*[Malayzar] üyǰlǰp yatqan qarzǎ kǰrtlü tǰp, uya-uya başıp, üzǰrǰnā qaytıp kittǎ.* (BTH 1993: 491)

“Çocuklar yığılan karı **kirletip**, deşerek basıp evlerine döndüler.”

- **kişlüw** Küçüğünü bilmek.

+zı

*Kişilürzı kişlüw.* (BTH 1993: 492)

“Küçükleri **sevmek.**”

- **kişlüştürw** Kişileştirmek, insan sureti vermek.

+n

*Täbigät küriniştürin kişlüştürp hürütläw.* (BTH 1993: 494)

“Tabiat manzaralarını **kişileştirmek.**”

- **kişnlütüw** Kişnetmek.

+tı

*Attı kişnlütüw.* (BTH 1993: 494)

“Atı **kişnetmek.**”

- **kızüw** Hedef belirleyip nişan almak.

+n

*Xalıq batır bulıp baştı, faşistqa nä frütin kızüp.* (BTH 1993: 496)

“Halk kahraman olup, nefretini **kustu.**”

- **kimirw** Kemirmek, kemirip parçalamak.

+n

*Äpäs yuqlay, attar tūra ulaq tübün kimirp tün buyı.* (BTH 1993: 501)

“Epeş uyuklarken atlar da tüm gece su yolunun dibini **kemirir.**”

- **kimtöw** Eksiltmek, azaltmak.

+tı

*Sabınlıqtı kimtip sabıw.* (BTH 1993: 501)

“Ekinliği **eksilterek** biçmek.”

- **kimülyütüw** Eli, ayağı burkturmak, ağrıtmak, incitmek.

+dı

*Quldı kimülyütüw.* (BTH 1993: 501)

“Eli **incitmek.**”

- **kiñiytöw** Genişletmek, yaydırmak.

+nı

*Quranı kipiŷtip halıw.* (BTH 1993: 503)

“Kapı önünü **genişletmek.**”

- **kiplü tiw** Bohçalamak, paketlemek, toparlamak, toplamak.

+tı

*Mamıqtı kiplü tiw.* (BTH 1993: 504)

“Pamuğu **paketlemek.**”

- **kirbişlü w** Kerpiç şekline getirmek, tuğla gibi yapmak.

+tı

*Türftü kirbişlüp kişiw.* (BTH 1993: 504)

“Bitki kömürünü **kerpiçleyerek** kesmek.”

- **kirziŷiw** Germek, esnetmek, açmak.

+n

*Bar, yuqtı buşqa buşatqansa, xäzır uq bızawz arızı tunatıp, tirilärin kirziŷiw quy.* BTH (BTH 1993: 504)

“Her şeyi boş yere tahliye edeceğine, buzağaları yüzüp, derilerini **gererek** koy.”

- **kiriw** Germek, esnetmek, açmak.

+n

*Quyan tirihın kiriw.* (BTH 1993: 505)

“Tavşan derisini **germek.**”

- **kirtlü w** Çentiklemek, oyuk açıp damgalamak.”

+n

*Büränä başın kirtlü w.* (BTH 1993: 506)

“Kütüğün tepesini **çentiklemek.**”

- **kirtmüslü w** Kertiklemek, çentiklemek.

+n

*Tay qüyrüğün kirtmüslüp qırqıw.* (BTH 1993: 506)

“Tayın kuyruğunu **çentikleyerek** kırmak.”

- **kirşü w** Kulakları öne arkaya oynatmak (at için).

+n

*Tik kīnā ultırıǵız, üsüp qalırhıǵız, Turayǵır qūlaǵın kirşüiy.* (BTH 1993: 506)

“Sakince oturun, hareket ederseniz Turayǵır kulaǵını oynatır.”

- **kisiktirǵw** Geciktirmek, ertelemek.

+tı

*Yıyılıştı kisiktirǵw.* (BTH 1993: 507)

“Toplantıyı **geciktirmek**.”

- **kistirǵw** 1. Geçmek. 2. Aşmak.

+nı

*Yılǵanı kistirǵw sıǵıw.* (BTH 1993: 508)

“İrmaǵı **aşıp** çıkmak.”

- **kişiw** Kesmek, biçmek.

+tı

*Artmaqıñ bawı iñbaştı kişä.* (BTH 1993: 509)

“Heybenin baǵı omzu **kesiyor**.”

- **kışkılıw** Parça parça kesmek, doğramak; dilim dilim etmek.”

+nı

*Kiyızbay almahın kışkılıy zä, qızǵa qaptırıp bütä.* (BTH 1993: 509)

“Kiyizbay elmasını **dilimler** sonra da kıza kaptırır.”

- **kışkinlüştirǵw** Kötüleştirmek.

+dı

*Xäldi kışkinlüştirǵw.* (BTH 1993: 510)

“Durumu **kötüleştirmek**.”

- **kitapsalaw** Kitap dili söylemek, kitap dili ile yazmak; edebî dille yazmak.

+nı

*Ütkän İştän tüş yaqşı, tigän mäkäl bulha la, bız unı üzibızsäläp, hin äytkändäy, kitapsalap alıp, biräy yayın tabayıq indı.* (BTH 1993: 511)

“Geçmiş işin düşü güzel, diye atasözü olsa da biz onu kendimize uydurup, sen söylemişsin gibi, **edebîleştirip** herhangi bir yerde kullanıyoruz.”

- **kitarıw** Gidermek, artırmak, temizlemek.

+nı

İy işäyik qımızzıñ tazahın, **kitärmäyik** bayzıñ mazahın. (BTH 1993: 514)

“Ey içiyoruz kımızın hâlisini, **gidermeyiz** zenginini huzurunu.”

- **küdlaw** Kodlamak.

+nı

*Kartanı küdlaw.* (BTH 1993: 516),

“Haritayı kodlamak.”

- **küjgütüw** Galeyana getirtmek, kışkırtmak.

+tı

*Xalıqtı küjgütüw.* (BTH 1993: 532)

“Halkı kışkırtmak.”

- **küzniytüw** Gözlerini fal taşı gibi açtırmak, gözlerini kabartmak.

+n

*Baynazarüw başqalarzı külärgä äzirläp, küzzärin küzniytüw, qarap sıqtı.* (BTH 1993: 532)

“Baynazarov başkalarını gülmeye hazırlayıp, gözlerini **belerterek** bakarak çıktı.”

- **küyläşiw** Kurmak, ayarlamak; hazırlamak.

+nı

*Aşlıq kuqqıs maşınanı küyläşiw.* (BTH 1993: 533)

“Tahıl biçerdöverini **ayarlamak.**”

- **küymäläw** Tentelemek, tente koymak.

+n

*Qart, uñ usı mınän küz üştün küymäläp, kütärilip qaranı.* (BTH 1993: 534)

“Yaşlı, sağ avucuyla gözünün üstünü **kapatarak** yukarı baktı.”

- **küysündiriw** Az yedirmek, az ısırtmak.

+zı

*Mümkün bulha, ügğzı küysündirip alırga inı.* (BTH 1993: 535)

“Mümkün olsa, öküzü **az yedirirdi.**”

- **küyülüw** İs bulaştırmak, kuruma bulamak.

+dı

*Quldı küyülüw.* (BTH 1993: 536)

“Eli kuruma bulamak.”

- **küldürüw** Güldürmek.

+n

*Aybulat .. qara küzzärin küldürüp, Basyağa tıkläy.* (BTH 1993: 536)

“Aybulat kara gözlerini ışıldatarak Basya’ya dikti.”

- **külämäsläw** Komik sözle güldürmek.

+zı

*Bır şayanı hüttü himirä-himirä äbıyzı külämäsläy.* (BTH 1993: 538)

“Bir şakacı sütü hüpürdete hüpürdete nineyi güldürür.”

- **külüslütıw** Güleçleştirmek, güleç etmek, güler yüzlü oldurmak.

+n

*Lida Kinyägülğa zur zäñgär küzzärin tağı la yaltıratıp, yüzün külüslütıp .. qaranı.* (BTH 1993: 538)

“Lida Kinyekul’a mavi gözlerini parlatıp, yüzünü güleçleştirerel baktı.”

- **kümüşläw** Gümüşlemek, gümüşle kaplamak.

+dı

*Başındağı yügäniñdı kümüşlärbız* (BTH 1993: 539)

“Başındaki yularını gümüşle kaplarız.”

- **küşsäw** Kaplamak, döşemek.

+zı

*üyzü küşsäw.* (BTH 1993: 544)

“Evi döşemek.”

- **küplüw** Kaplamak, döşemek.

+tı

*İşiktı küplüw.* (BTH 1993: 544)

“Kapıyı kaplamak.”

- **kürgüw** Karıştırmak; dürtüklemek, sopayla dürtüklemek.

+zı

*Samawırzı kürgüw.* (BTH 1993: 544)

“Semaveri karıştırmak.”

- **küräytıw** Kuvvetlendirmek, sağlamlaştırmak.



+zı

*Täbigät maturlığı küñıldärzı küräytä.* (BTH 1993: 546)

“Tabiat güzelliği gönülleri **kuvvetlendiriyor.**”

- **küniw** Küremek.

+tı

*Alla indı hiğä baxıtı küñip-küñip, itäk tultırıp birgän.* (BTH 1993: 547)

“Allah sana mutluluğu **küreyip** etek dolusu vermiş.”

- **küniştirıw** Güreştirmek.

+n

*Hunargä sıgıp, quş atıp, bäygi yahap, at saptırıp, batırarın küniştirıp, küs hınaştırıp, küşil asıp küñ itkändär, tiy.* (BTH 1993: 548)

“Ava çıkıp, kuş atıp, yarış düzenleyip, at koşturup, kahramanları **güreştirip**, güç deneyip gönülleri eğlendirip, gün geçirirler.”

- **küslaw** İş yapmaya mecbur etmek, güç kullanmak, zor kullanmak.

+nı

*Balanı küslap aşatıw.* (BTH 1993: 549)

“Çocuğu **zorlayarak** yedirmek.”

- **kütüw** Beklemek, olmasını veya gelmesini beklemek.

+dı

*Yamğır tuqtağandı kütüw.* (BTH 1993: 552)

“Yağmurun durmasını **beklemek.**”

- **kübiklüw** Köpüklemek, köpüklendirmek.

+zı

*Hıwzı kübiklüw.* (BTH 1993: 558)

“Suyu **köpüklemek.**”

- **kübirsitıw** Şişirtmek, kabartmak, taşırmaq.

+n

*Küräk habı unıñ barmaq tüptärin kübirsitıp tä ülgürgän inı.* (BTH 1993: 558)

“Kürek sapı onun parmak diplerini **şişirmiştir.**”

- **kügärtıw** Küflendirmek.

+tǎ

*İkmäktǎ kügärtǎw.* (BTH 1993: 560)

“Ekmeği küflendirmek.”

- **küzallaw** Göz önüne getirmek, hatırlamak.

+n

*[Şağır] xalıqtıñ pütkiştirilğan biügrafiyahın küzallaw aşa unıñ ülü yazmışı xaqında hüz alıp bara.* (BTH 1993: 564)

“Şair, halkın şiirleştirilmiş biyografisini **hatırlamak** amacıyla onun ulu kaderi hakkında söz aldı.”

- **küzläw** Gözlemek, gözetlemek.

+zı

*Qüyaş küzläy yalandarızı, här bǎr üy aldın.* (BTH 1993: 564)

“Güneş **gözetler** bozkırları, her bir evin önünü.”

- **küzlüşǎw** Birlikte ya da karşılıklı gözetlemek.

+n

*Batır ırğä ırış ta, dünyalağı qırış ta, ikäw bǎrgä mǎngäşǎp, bǎr-bǎrǎhın küzlüşǎp külägäläy yürüyzär.* (BTH 1993: 565)

“Kahraman yiğit için mutluluk ve yaşam zorluğu bir araya gelip, birbirini **gözetleyip**, gölgeleyerek yürürler.”

- **küzümüläw** Göz kararı hesaplamak, göz hesabı yapmak, tahmin etmek.

+n

*[Azamat] täwzä yılqınıñ nindäy näşıldän .. ikänñ küzümüläy, şunan huñ ğına qulğa tüşürüw yayın qaray.* (BTH 1993: 565)

“Azamat önce atın nasıl bir soydan olduğunu **düşünüp**, ondan sonra ele geçirmeye bakar.”

- **kükürklüw** Göğüslemek, göğüsle yüklenmek.

+dǎ

*Käbändǎ kükräklüw.* (BTH 1993: 567)

“Ekin yığınının **göğüslemek**.”

- **kükhǎllütǎw** Mavileşmek, mavi hâle gelmek.

+zı

*Alış tuğayzarzı kükhillü tıp, yığä yäyilä quyı kük tūman.* (BTH 1993: 568)

“Uzak vadileri **maviye boyayan** koyu mavi duamn yere çöker.”

- **külü gülüw** Gölgelemek.

+n

*Ul psixülügik yaqtan aqlanmağan häm tūp gırüy übrazın külü gülüp tūra.* (BTH 1993: 570)

“O psikolojik açıdan temizlenmemiş ve bu kahraman görünüşünü **gölgeler**.”

- **kühhütüw** Yakmak, yanık hâle getirmek.

+tū

*Hütü kühhütän axırı.. üyzä küyük yişi.* (BTH 1993: 571)

“Sütü **yakmış**, evde yanık kokusu.”

- **künäkläw** Kova kova hazırlamak; kovayla taşımak.

+zı

*Büzä kızzar hıwzı kürşäk mınän taşımazzar .. küyántälip, künäkläp alıp kilälär.* (BTH 1993: 573)

“Bizde kızlar suyu çömlek ile taşımazlar .. sıırğa asıp, **kovayla taşır**lar.”

- **küñlhinüw** Gönlüne yatmak, beğenmek.

+tı

*Qaramaqaqqa yamaq bulgas, ul attı küñlhinmäyim.* (BTH 1993: 575)

“Gösterişsiz görüdüğü için o atı **beğenmedim**.”

- **küpirtüw** Köpürtmek, kabartmak.

+dı

*Bäğizä tubıgıman hıwğa ingän dä, yişli habındı küpirtip, bitin yıwa.* (BTH 1993: 576)

“Begize ayağına kadar suya girmiş de kokulu sabunu **köpürtüp** yüzünü yıkıyor.”

- **küpsitüw** Mayalatmak.

+tı

*Qatıqtı küpsitüw.* (BTH 1993: 577)

“Yoğurdu **mayalatmak**.”

- **kürkümlüw** Güzelleştirmek, ihtişamlandırmak.

+dı

*Qamış küldi kürkümlüy.* (BTH 1993: 580)

“Kamış, gülü güzelleştiriyor.”

- **küsürinkirüw** Ara sıra yeniden oynatmak, çevirmek; zaman zaman yer değiştirmek.

+t

*Urındıqtı küsürinkirüp ultırtıw.* (BTH 1993: 583)

“Sediri oynatarak oturmak.”

- **kütärinkiräw** Kaldırmaya kalkmak, yüklenmeye kalkmak.

+n

*Sudya üziniñ täpäs, yümürü käwzähin kütärinkiräp .., kuldarın ırı ginä itip alğa huzıp, xükümdü uqıy başlanı.* (BTH 1993: 586)

“Yargıç, kısa, yuvarlak gövdesini kaldırmaya çalışıp, ellerini öne uzatarak hükmü okumaya başladı.”

- **kütärışiw** Yüklenmek, yükü sırtına almak.

+n

*Tuy sığımın kütärışiw.* (BTH 1993: 587)

“Düğün masrafını yüklenmek.”

- **kütürmülüw** Göklere çıkarmak, büyük hürmet göstermek.

+n

*Kişiniñ hüz in kütürmülüw.* (BTH 1993: 587)

“Kişinin sözünü yüceltmek.”

- **kübüklüw** Kepeğe çevirmek, ufalamak.

+d

*Halamdı tapap kübüklüp bütüw.* (BTH 1993: 588)

“Samanı çiğneyerek ufalamak.”

- **küyiltiw** Çarpaz şekilde sardırmak; yalpalatmak.

+n

*Qırın yul sananı küyiltü.* (BTH 1993: 589)

“Eğimli yol, kar kızağını yalpalatıyor.”

- **küyiflündiriw** Keyiflendirmek, neşelendirmek, eğlendirmek.

+n

*Kişiñi küyiflündiriw.* (BTH 1993: 589)

“Kişiyi keyiflendirmek.”

- **küypiltiw** Yalpalatmak, sağa sola döndürüp durdurmak.

+ti

*Taştı küypiltip yibariw.* (BTH 1993: 590)

“Taşı sektirerek atmak.”

- **käkräytyw** Eğriltmek, büktürmek, yamultmak.

+ti

*Tayaqtı käkräytyw.* (BTH 1993: 590)

“Sopayı yamultmak.”

- **küksüytiw** Çıkıntılaştırmak, tümsekleştirmek; kabartmak.

+n

*Quralay algı ayaqtarın iki yaqa kirip, başın küksüytip qatıp tik tura.* (BTH 1993: 590)

“Karaca, ön ayaklarını iki tarafa gerip başını kabartmış, hareketsiz duruyor.”

- **külüplüw** Kumaş dokumak için iplik çarpmak, bükmek.

+dü

*Yündü külüplüw.* (BTH 1993: 592)

“Yünü bükme.”

- **kümütyw** Eksiltmek, azaltmak, noksanlaştırmak.

+n

*Sıgım külämin kümityw.* (BTH 1993: 592)

“Gider hacmini azaltmak.”

- **käpäřindiriw** Böbürlendirmek, övündürmek, kibirlendirmek.

+nı

*Maşkin unı yuramal käpäřindirä, gıl büžüqlüqqa ũyrätä.* (BTH 1993: 594)

“Meşkin, onu bilerek böbürlendirir, daima ona kötülüğü öğretir.”

- **küwjüytiw** Eğdirmek, büktürmek, yamultmak.

+zı

*Awezı küwjüytiw.* (BTH 1993: 598)

“Ağız yamultmak.”

- **käwşäytiw** Eğdirmek, büktürmek, meyil verdirmek.

+n

*Sütangäli awızın käwşäytip hızğıra-hızğıra .. gäyzulla ırgähinä kilip baştı.* (BTH 1993: 598)

“Sultanali ağzını **eğerek** ıslık çalarak Geyzulla’nın yanına geldi.”

- **küşmüklüw** Öbek öbek bağlamak; kalasları birleştirip bağlamak.

+nı

*Tarmanı küşmüklüw.* (BTH 1993: 599)

“Kendiri **bağlamak.**”

- **qabarsıtıw** Zedelenip kabarcıklı hâle gelmek.

+dı

*Quldı qabarsıtıw.* (BTH 1993: 600)

“Eli zedelemek.”

- **qabartıw** Kabartmak; yükseltmek; irileştirmek.

+n

*Uşal İttär yündärin qabartıp, tıpırsınıp, ülüp ürülä.* (BTH 1993: 600)

“Edepsiz itler tüylerini **kabartarak** yerinde duramayıp, uluyup havlıyorlar.”

- **qabarındırıw** Böbürlendirmek, kibirlendirmek, kendi kendine şişmek.

+nı

*Kişini maqtap qabarındırıw.* (BTH 1993: 600)

“Kişiyi överek **böbürlendirmek.**”

- **qabırıw** Yakmak, tutuşmak, alevlenmek.

+ı

*Hini qabırırğa tılöp, küpmi uttarza yandım.* (BTH 1993: 601)

“Seni **yakmayı** isterken ben ateşlerde yandım.”

- **qabıqlaw** Kaplamak, kabuk koymak.

+nı

*Arbanı qabıqlaw.* (BTH 1993: 602)

“Arabayı **kaplamak.**”

- **qağzlaştırıw** Belgelendirmek, dokümanlaştırmak.

+ni

*Yüklämäni qağılaştırıw.* (BTH 1993: 603)

“Yetkiyi belgelendirmek.”

- *qağıp-huğıw* Tozunu kirini almak için çırpmaq.

+tı

*Kümandir bızgä üş-baştı qağıp-huğıp kiyırgä kuştı.* (BTH 1993: 603)

“Komutan bize üst başımızı **temizlememizi** emretti.”

- *qağıştırıw* Yanan ateşi korlandırmak.

+n

*Qazan aştın qağıştırıw.* (BTH 1993: 604)

“Kazanın altını **korlandırmak.**”

- *qazıw* Kazmak, kazımak.

+zı

*Sälmän bütä yızı qazıp, qul tırmahı mınän tırmatıp, qartuf ultırtırğa äzırläp quyğan.*

(BTH 1993: 606)

“Selmen, her yeri **kazıp**, el tırmığıyla tırmıklayıp, patates ekmeye hazırlamış.”

- *qajıldatıw* Gajıldatmaq.

+tı

*üyräktı qajıldatıw.* (BTH 1993: 607)

“Ördeği **gajıldatmaq.**”

- *qayğırtıw* Kaygıya, endişeye düşürmek.

+dı

*Üz işındı qayğırtıw.* (BTH 1993: 607)

“Kendi işini **endişeye düşürmek.**”

- *qayqaytıw* Bel verdirmek, eğmeçletmek.

+tı

*Baştı qayqaytıw.* (BTH 1993: 609)

“Başı **eğmeçletmek.**”

- *qaymaqlatıw* Kaymaklı hâle getirmek, kaymaklatmaq.

+tı

*Qatıqtı qaymaqlatıw.* (BTH 1993: 609)

“Yoğurdu kaymaklandırmak.”

- *qaymaw* Şerit hâlinde çerçevelemek.

+dî

*Särmäsändî qaymap başqan ular.* (BTH 1993: 609)

“Çantayı çerçevlendirerek takmışlar.

- *qaymıqtırıw* Ekleme kaymak, çıkmak.

+dî

*Quldı qaymıqtırıw.* (BTH 1993: 609)

“Eli çıkmak.”

- *qaynarlatıw* Kaynar hâle getirmek, kaynar hâle dönüştürmek.

+n

*Här qasan qızırha kün diñgiz yüzün qaynarlatıp, bıw bulıp kükkä üsa la, hıw bulıp yırgä tüşä.* (BTH 1993: 610)

“Güneş, ne zaman ısıtsa denizin yüzünü **kavurup**, buhar olup göğe çıkar, su olup yere düşer.”

- *qaysılandırıw* Bükmek, çökertmek.

+tı

*Qūlaqtı qaysılandırıw.* (BTH 1993: 611)

“Kulağı bükmek.”

- *qaysılaw* Kesmek, biçmek.

+n

*Balanıñ säsin qaysılaw.* (BTH 1993: 611)

“Çocuğun saçını kesmek.”

- *qayzlatıw* Sıyırtmak, soydurmak.

+tı

*Ağastı qayzlatıw.* (BTH 1993: 613)

“Ağacı soydurmak

- *qayzlaw* Çubuk veya sopayla vurmak, dövmek.

+n



*Nu, qulındağı sıbırtqıhın tartıp alıp üz ğn qayzılargı!* (BTH 1993: 613)

“Nu, elindeki sopayı kaldırıp kendini dövmeli.”

- **qayışlandırırw** Kirlendirip, pislendirip kayış gibi oldurmak, muşamba gibi oldurmak.

+n

*Küldäk yıñın qayışlandırırw.* (BTH 1993: 615)

“Gömleğın yenını kirletmek.”

- **qaqaytırw** Kaldırmak, yükseltmek, kabartmak, toplamak.

+n

*Qart başın qaqaytıp, ulına qarap aldı.* (BTH 1993: 616)

“İhtiyar, başını kaldırıp oğluna baktı.”

- **qaqaştırırw** Çok kirletmek, pisletmek, berbat etmek.

+tı

*Küldäkti qaqaştırırw.* (BTH 1993: 616)

“Elbiseyi kirletmek.”

- **qaqqılaw** Zaman zaman vurmak.

+dı

*Tĕğındı qaqqılaw.* (BTH 1993: 616)

“Dizgini vurmak.”

- **qaqsıtırw** Tepmek, sıçratmak, zıplatmak.

+tı

*Tuptı qaqsıtırw.* (BTH 1993: 616)

“Topu tepmek.”

- **qaqsatırw** Sallandırmak, bozdurmak, hâlsizleştirmek.

+tı

*Huğış kasafatı xalıqtı nıq qaqsattı.* (BTH 1993: 617)

“Savaş kasveti halkı çok yıprattı.”

- **qaqıldatırw** Kakıldatmak.

+zı

*Qazı qaqıldatırw.* (BTH 1993: 617)

“Kazı kakıldatmak.”

- **qalaylaw** Teneke ile kaplamak, kalaylamak.

+tǎ

*İşiktǎ qalaylaw.* (BTH 1993: 618)

“Kapıyı kalaylamak.”

- **qalqaqlatıw** Bir o başı bir bu başı kalkıp inip durdurmak.

+dǎ

*İz ändǎ qalqaqlatıw.* (BTH 1993: 620)

“Zemini sallandırmak.”

- **qaltaytıw** Gevşetmek, sallandırmak, sağlamlığını kaybettirmek.

+nı

*Salgını qaltaytıp sükiw.* (BTH 1993: 621)

“Orağı sallandırıp oturmak.”

- **qaltıratıw** Ufak ufak hareketlendirmek, kıpırdatmak, silkindirmek; korkutmak.

+n

*Talgın gına ürgän yǎlbız äk yil ağas yapraqtarın qaltıratı.* (BTH 1993: 622)

“Yavaşça esen hafif rüzgar, ağaç yapraklarını hareketlendirdi.”

- **qalınaytıw** Kalınlaştırmak, yoğunlaştırmak.

+tǎ

*Tüşäktǎ qalınaytıp tüşäw.* (BTH 1993: 622)

“Yatağı kabartarak sermek.”

- **qamalaw** Samur kürküyle kaplamak, kuşatmak.

+dı

*Tundı qamalaw.* (BTH 1993: 625)

“Paltoyu samur kürküyle kaplamak.”

- **qamaw** Çevrelemek, dolamak, sarmak, kuşatmak.

+tǎ/+nı

*Paytäxittä, şanlı qalanı, düşman yawı kilip qamanı.* (BTH 1993: 625)

“Başkenti, şanlı şehri, düşman askeri kuşattı.”

- **qamaştırıw** Kamaştırmak.

+tǎ

*Miläştin .. tämi äligä äsi häm tişti qamaştır.* (BTH 1993: 625)

“Üvez ağacının tadı şimdi acı, dişi **kamaştırıyor.**”

- **qamsılaw** Kamçılamaq.

+tı

*Min attı qamsılağan kişilärzi bik yaratıp yıtmäyim.* (BTH 1993: 626)

“Ben atı **kamçılamaq** kişilerden pek hoşlanmıyorum.”

- **qamşaw** Kuşatıp almak, sarıp almak.

+zǎ

*Xalıq bızzi qamşap aldı.* (BTH 1993: 626)

“Halk bizi **sahiplendi.**”

- **qamurlaw** Hamurlamaq, hamurla kaplamaq.

+dı

*Quldı qamurlaw.* (BTH 1993: 626)

“Eli **hamurlamaq.**”

- **qanatıw** Kanatmaq.

+dı

*Kim dähanımdı tişläp qanattı?* (BTH 1993: 628)

“Kim dudağımı dişleyip **kanattı?**”

- **qandırıw** Yatışmaq, gidermek.

+zǎ

*Bürküp yawzi yamğır kiñ qızarğa hıwhap turgan yizǎ qandırıp.* (BTH 1993: 629)

“Yağmur, susayan yeri **doyurup**, dağılarak geniş alana yağdı.”

- **qanlaw** Kana bulamaq, kanlamaq.

+n

*Qulin qırqıp, küldäğın qanlap bütkän.* (BTH 1993: 629)

“Elini kesip, gömleğini kana bulamış.”

- **qanhuratıw** Kansızlaşdırmaq, kanını akıtmak.

+nǎ

*Kişini qanhuratıw.* (BTH 1993: 630)

“Kişiyi **kanatmak**.”

- **qaŋgırtıw** Şaşırtmak, aklını başından almak.

+ni

*Kişiñi qaŋgırtıw.* (BTH 1993: 631)

“Kişiyi **şaşırtmak**.”

- **qapaytıw** Şişirtmek, kabartmak, taşırtmak.

+tı

*İsti qapaytıw.* (BTH 1993: 631)

“Gönlü **kabarmak**.”

- **qaptırlatıw** Düğme, ilik gibi şeyler için birleştirmek, tutturmak.

+dı

*Qaptır-qüptür tunıñdı qaptırlatıp kiyirhiñ.* (BTH 1993: 634)

“Tıkır tıkır paltosunu **ilikleyerek** giydirsin.”

- **qapşaw** Elle yoklamak, dokunmak, yolmak.

+n

*İşläpähin ěläy Safıy, yuqlağan yirñ qapşap.* (BTH 1993: 634)

“Safıy, hevessizce yeri **yoklayarak** şapkasını arıyor.”

- **qaraytıw** Karartmak; kirletmek; çamur atmak; iftira etmek.

+tı

*Küldäkti qaraytıw.* (BTH 1993: 637)

“Gömleği **kirletmek**.”

- **qaralaw** Kötülemek, iftira atmak, çamur atmak.

+dı

*Şamıldı qaralarğa tırıshalar za buldıra almanılar.* (BTH 1993: 638)

“Şamil’i **karalamaya** çalışsalar da başaramadılar.”

- **qarañılaw** Karanlık olmak, kararmak.

+tü

*Yaqtı türmüştü qarañılap turgan kürñiştir.* (BTH 1993: 640)

“Mutlu hayatı **karartan** olaylar.”

- **qarawillatıw** Güvenliği sağlatmak, muhafaza ettirmek.

+tı

*Kıláttı qarawillatıw.* (BTH 1993: 642)

“Kileri muhafaza ettirmek.”

- **qarawillaw** 1. Güvenliği sağlamak, korumak. 2. Göz kulak olmak.

+n

*Batša bütü batırarız, bağımsılarız sağırtıp, qızınıñ yañı ğına tıwğan balahın qarawillarga quşqan.* (BTH 1993: 642)

“Padişah, tüm yiğitleri ve büyücüleri çağırıp, kızının yeni doğan bebeğini korumayı emretti.”

- **qarğaw** Beddua etmek, kargamak.

+dı

*Küz yäşı tüğıp, üz balanđı qarğayhıñ.* (BTH 1993: 643)

“Göz yaşı döküp, kendi çocuğunu lanetliyorsun.”

- **qarlıqtırw** Sesi kısırtmak.

+n

*Şulay qısqırıp tamağın qarlıqtırıp bütürü.* (BTH 1993: 644)

“Şöyle bağırıp sesini kısırtır.”

- **qarmalaw** Saçını solunu yoklamak, el yordamıyla tutmak, kavramak, etrafıca bakmak.

+n

*Min ayaq aştın qarmalay başlanım.* (BTH 1993: 644)

“Ben ayak altını yoklamaya başladım.”

- **qarmaw** El yordamıyla tutmak, kavramak.

+dı

*[Ayıw] awızın zur asıp, ayağımdı qarmap alırğa samalay.* (BTH 1993: 644)

“Ağzını kocaman açan ayı, ayağımı tutmaya çalışıyor.”

- **qarpaytıw** Kulak ya da tüyleri dikleştirmek.

+n

*Tıyın .. qulaqtarın qarpaytıp, bütäqqa huzılıp yattı.* (BTH 1993: 645)

“sincap, kulaklarını dikip, dala uzandı.”

- **qarthınıw** Yaşlı görmek, yaşlı saymak.

+dı

*Qatındı qarthınıw.* (BTH 1993: 646)

“Kadını yaşlı görmek.”

- **qarıştırıw** Çalışmadan duran bir şeyi çalıştırmak.

+nı

*Balanı qarıştırma.* (BTH 1993: 650)

“Çocuğu hareketlendirmek.”

- **qatlaw** Katlamak, üst üste koymak.

+zı

*Kitaptarzı qatlap üyüp quyıw.* (BTH 1993: 654)

“Kitapları dizip toplamak.”

- **qatmalaw** Gereğinden fazla üst üste yığmak; tepeleme yığmak.

+zũ

*Süyzũ qatmalap bũtkän.* (BTH 1993: 654)

“İnce ağaçları üst üste yığmış.”

- **qatmarlaştırıw** Katmerleştirmek, tabakalaştırmak; ağırlaştırmak.

+tı

*Qatı hırıwıq, buran işti baytaq qatmarlaştırzı.* (BTH 1993: 655)

“Sert soğuk ve fırtına, işi oldukça zorlaştırdı.”

- **qawzaw** Ufalanarak bitmek.

+dı

*Sısqan igındı qawzap bũtkän.* (BTH 1993: 659)

“Sıçan ekini kemirip bitirmiş.”

- **qawlaw** Gürültü yapıp kovmak, bağırıp kovmak.

+tı

*Küptı haylap, yuqtı qaylayhıw.* (BTH 1993: 660)

“Çoğu seçip, olmayanı kovarsın.”

- **qawşırıw** İki kenarını üst üste örtmek, birleştirmek.

+n

*Bikäs traktürist yığıtıñ iziwin qawşırıp ilip kuyzı.* (BTH 1993: 660)

“Görümce, traktörü kullanan yığidin gömleğinin yakasını **birleştirep** yerine koydu.”

- **qaşağalaw** Saçak koymak, pervazlamak.

+tǵ

*Miyistǵ qaşağalap sıgarıw.* (BTH 1993: 661)

“Fırını **pervazlamak.**”

- **qaşandırırw** Yetiştirmek, ehlileştirmek (at için).

+tı

*Attı üzäq qaşandırmay barhañ, bik nıq tirläwsän bula.* (BTH 1993: 661)

“Atı uzun zaman **ehlileştirmezsən** çok uğraşsın.”

- **qaşqaytıw** Dişlerini göstermek.

+n

*Äxsän .. tiştärin qaşqaytıp külüp, Nuryän yanına kilip tuqtanı.* (BTH 1993: 662)

“Nuryan, en güzel dişlerini **göstererek** gülüp, yanına geldi.”

- **qaşlaw** Yüzük veya bilezik gibi ziynetlere kaş koymak.

+zǵ

*İyärzǵ qaşlay.* (BTH 1993: 662)

“Eyeri **kaşlamak.**”

- **qıwütlünderiw** Kuvvetlendirmek, güçlendirmek.

+n

*Irımburzan Qülümbät mirza üfügä kilip, gınıral uqazın qıwütlünderiw, starşınalargä büyüzü.* (BTH 1993: 663)

“Kulumbet Mirza, Irımbur’dan Öfö’ye gelip, general fermanını **kuvvetlendirerek**, subaylara emir verdi.”

- **qıwütlüw** Kuvvetli olmak, güçlü olmak.

+n

*Kişiñ işin qıwätlüw.* (BTH 1993: 663)

“Kişinin işini **güçlendirmek.**”

- **qimmütlünderiw** Kıymetlendirmek, değerlendirmek.

+n

*Tawarziŋ xaqın qimmütlüندیřw.* (BTH 1993: 664)

“Malın hakkını değerlendirmek.”

- **qūymalaw** Duvar inşa etmek, duvar örmek.

+nı

*Baqsanı qūymalap alıw.* (BTH 1993: 666)

“Bahçeyi duvarla çevirmek.”

- **qūyüldürüw** Başından aşağı su dökerek yıkamak.

+nı

*Balanı qūyüldürüw.* (BTH 1993: 667)

“Çocuğu yıkamak.”

- **qūlaqlaw** Türlü şeyleri tutmak, bağlamak için yer yapmak.

+tı

*Başıqtı qūlaqlap bāylıw.* (BTH 1993: 671)

“Şapkayı bağlamak.”

- **qūlatıw** Yıktırmak, düşürmek, devirtmek.

+tü

*Qaya taşqa qarap uq attım, ılasın ğına qūştü qūlattım.* (BTH 1993: 672)

“Taşa bakıp ok attım, şahin kadar kuşu düşürdüm.”

- **qūldüratıw** Kement sallayarak ses çıkarmak.

+tü

*Qürüqtü qūldüratıw.* (BTH 1993: 672)

“Kementi şakırdatmak.”

- **qūmaqlandıırıw** Su kaynayan kabın dibini kireçlendirmek, taşlaştırmak.

+zı

*Samawırzı qūmaqlandıırıw.* (BTH 1993: 674)

“Semaveri kireçlendirmek.”

- **qūmaqtırıw** Kireçlendirmek.

+tı

*Säynüktı qūmaqtırıw.* (BTH 1993: 674)



“Çaydanlığı kireçlendirmek.”

- **qūmartıw** Bulandırmak, bulatmak.

+dı

*Qandı qūmartıw.* (BTH 1993: 674)

“Kanı bulandırmak.”

- **qūmlaw** Kum katmak, kuma batmak.

+dı

*Samawırımıdı qūmlap qat-qat tazarta tūrgas, hīmāgīn tūşürzüm.* (BTH 1993: 675)

“Semaverimi kumlayıp, kat kat temizlerken musluğunu düşürdüm.”

- **qūmūqtürüw** Uzun süre bırakıp şekerlendirmek (bal için).

+dı

*Baldı qūmūqtürüw.* (BTH 1993: 675)

“Balı şekerlendirmek.”

- **qūralhızlandırıw** Silahsızlandırmak.

+zı

*Gäskärzı qūralhızlandırıw.* (BTH 1993: 677)

“Askeri silahsızlandırmak.”

- **qūraw** Derlemek, düzenlemek, hazırlamak.

+tı

*Dürtkıl-dürtkıl qūramıştı qūrahım da kilmäy, inäkäy.* (BTH 1993: 678)

“Anne, kare kare parçayı düzenleyesim de gelmiyor.”

- **qūrganlaw** Perde asmak, perde ile kaplamak.

+nı

*Täzrünü qūrganlaw.* (BTH 1993: 678)

“Pencereyi perde ile kaplamak.”

- **qūrmalaw** Perde asmak, perdelemek.

+nı

*Täzrünü qūrmalaw.* (BTH 1993: 679)

“Pencereyi perdelemek.”

- **qūrūqlaw** Kement atmak.

+z1

*Azaw maldarz1 qūrūqlap tütqanda, Timirkäy bñ azım atlamay şıp tuqtata.* (BTH 1993: 680)

“Timirkey, asi hayvanları **kementleyip** tutunca, bir adım bile atmadan durur.”

- **qūrūtūw** Kurutmak, nemini almak.

+n

*Awz hıwın qūrūtūp hüylä w.* (BTH 1993: 681)

“Ağzının suyunu **kurutup** konuşmak.”

- **qürsütūw** Tahrik ve teşvik etmek, gayrete getirmek, galeyana getirmek.

+z1

*Balalarz1 qürsütma, üzğğz barıgız.* (BTH 1993: 682)

“Çocukları **tahrik etme**, kendiniz gidin.”

- **qūrtlatıw** Kurtlandırmak, böceklendirmek.

+tñ

*İttñ qūrtlatıw.* (BTH 1993: 683)

“Köpeği **kurtlandırmak**.”

- **qūrşaw** Birleştirmek, bütünlemek, toplanmak, çevrelemek.

+tı

*Vatılğan sinayaqtı qūrşap quyıw.* (BTH 1993: 683)

“Kırılan fincanı **birleştirmek**.”

- **qūrşūldatıw** Atın burnundan çıkan ses için kullanılır.

+n

*At tanawın qūrşūldata.* (BTH 1993: 684)

“At burnunu **hırıldatıyor**.”

- **qūsūw** Kucaklamak.

+n

*Atahına qarap ulın qūs, äsähñä qarap qızın qūs.* (BTH 1993: 684)

“Babasına bakıp oğlunu **al**, anasına bakıp kızını **al**.”

- **qūtūrtūw** Kudurtmak, delirtmek; tahrik edip şaşırtmak; gaza getirmek.

+nĭ

*Gūsman un yitĭ kiřini qūtürtüp, qūlxüzğa ğariza bizĭrgän.* (BTH 1993: 687)

“Osman on yedi kişiyi **tahrik edip**, çiftliğe dilekçe verdimiş.”

- **quzalaw** Kurşun ile süslemek.

+nı

*Sumqanı quzalaw.* (BTH 1993: 690)

“Çantayı **süslemek.**”

- **quzgatıw** Kımıldatmak, kıpırdatmak, oynatmak.

+n

*Qunaqbayıv awırıp tūra, bilĭn quzgatqan.* (BTH 1993: 691)

“Kunakbayev hasta olmuş, belini **oynatmış.**”

- **quzğıtıw** Dokunarak yara ya da sızıyı acıtmak, ağrıtmak, acıtmak.

+tĭ

*Yüräktĭ quzğıtıw.* (BTH 1993:691)

“Yüreği **sızlatmak.**”

- **quzılatıw** Kuzulatmak, kuzu verdirmek.

+nũ

*Min kilgängä tiklĭm uřınũ quzılatıp quy!* (BTH 1993: 692)

“Ben gelene kadar şunu **kuzulat!**”

- **quzğırtıw** Gürültü yaptırmak, gürültü patırtı yaptırmak.

+zı

*Balalarzı quzğırtıw.* (BTH 1993: 692)

“Çocukları **kudurtmak.**”

- **quzırlaw** Kıvrımlamak, burmak, burgulamak.

+dĭ

*Şalıdĭ quzırlap bäyläw.* (BTH 1993: 692)

Şalı **kıvrarak** bağlamak.”

- **quyırtıw** Sıklaştırmak, koyulaştırmak, yoğunlaştırmak.

+nı

*Butqanı quyırtıw.* (BTH 1993: 693)

“Pilavı **koyultmak.**”

- **quyışw** Karşılıklı ya da birlikte koymak, bırakmak, salmak, yerleştirmek.

**+dı**

*Şafiq aqhaqaldı **quyışıp** yürünü.* (BTH 1993: 694)

“Şafik, ihtiyarı **bırakıp** gitti.”

- **qulaylaw** Uygunlaşmak, elverişli hâle gelmek.

**+n**

*Yüş hunarsılar .. huqqıların **qulaylap**, qapqandarın yünätip üşü kündärizî kütä.* (BTH 1993: 697)

“Genç avcılar, sopalarını **düzenleyip**, kapanlarını tamir ederek bu işlenmiş derileri bekliyor.”

- **qultıqlaw** Koltuğunun altından tutmak.

**+zî**

*Gülbikä bıl äbîyzî **qultıqlagan** da, ipläp kınä munsaga alıp bargan.* (BTH 1993: 699)

“Gülbike, bu nineyi **tutarak** nazikçe banyoya götürmüş.”

- **qumpıldatıw** Tıkırdatmak.

**+zı**

*Qımızı **ışqa halıp qumpıldatıp** bişähîñ.* (BTH 1993: 699)

“Kıımızı ise yerleştirip **tıkırdatarak** pişirsin.”

- **qumşırıqlaw** Derinleştirmek, çukurlaştırmak.

**+n**

*Yazğı taşqın yar tüptärin **qumşırıqlap** bütkän.* (BTH 1993: 700)

“Bahardaki sel sahil kenarlarını **çukurlaştırmış.**”

- **qumırıqlanıw** Su altı mağarası açmak.

**+zı**

*Yarızı **kumırıqlaw.*** (BTH 1993: 700)

“Sahili **çukurlaştırmak.**”

- **qumırıw** Alttan eşmek, alttan ezmek.

**+zı**

*Yıl ağastarızı **qumırıp** taşlagan.* (BTH 1993: 700)

“Rüzgar ağaçları **söküp** atmış.”

- **qupqalyıtıw** Kıpırdatmak, yerinden oynatmak, kımıldatmak; huzursuzlaşdırmak.

+tı

*Xalıqtı qupqalyıtıw.* (BTH 1993: 702)

“Halkı **huzursuzlandırmak.**”

- **qupqalyıw** Kıpırdamak, yerinden oynamak, kımıldamak; huzursuzlandırmak.

+zı

*Yämägät, tınıs bulıǵız, starşına xäzrätı mınän bay hǵzı qupqalyımaşqa, tınıslıq haqlarǵa quştı.* (BTH 1993: 703)

“Sessiz olunuz, astsubay efendi ile zengin bey, siz **huzursuzlandırmamayı**, sessizlik sağlanmasını emretti.”

- **quptarıw** Koparmak, ayırmak; bölmek.

+n

*İtik tabanın quptarıw.* (BTH 1993: 703)

“Çizmenin tabanını **koparmak.**”

- **quptarıw** Koparmak, ayırmak; bölmek.

+n

*Urman işi sibin- sıräkäyzär .. mınän tulǵanlıqtan, Xajisültan yükä qabıǵın quptarǵan urıǵa .. tütünlük halırǵa quştı.* (BTH 1993: 703)

“Ormanın içi böceklerle dolunca, Hacısultan, ıhlamur kabuğunu **koparıp** yerde tütsü olarak yakmış.”

- **qupşıtıw** Yapıştığı yerden kaldırtmak, ayırtmak.

+n

*Stınanıǵ balsıǵın qupşıtıw.* (BTH 1993: 703)

“Duvarın sıvasını **kaldırtmak.**”

- **qurǵaw** Savunmak, korumak, müdafaa etmek.

+n

*Üktyabızıñ yimış baqsaların qurǵan, haqta uzı yıldırım.* (BTH 1993: 705)

“Uzun yıllar, ekimin meyve bahçelerini **müdafaa etmiş.**”

- **qurǵawlaw** Düşman ve saldırıdan korunarak savunma yapmak.

+n

*Sit yawz ar kilip basha, ul azamattarı tuplanıp, üz tırıklıktärin qurgawlay.* (BTH 1993: 705)

“Yabancı askerler gelse, o yiğitler toplanıp kendi hayvanlarını **savunur.**”

- **qurğaşlaw** Kurşun kaplamak, kurşunlamak.

+z1

*Qalayz1 qurğaşlaw.* (BTH 1993: 705)

“Tenekeyi **kurşunla kpalamak.**”

- **qurlandırırw** Mayalandırmak, ekşitmek.

+z1

*Qımızz1 qurlandırıp alganga tiklīm sabırılıq mınän iş itirgä käräk.* (BTH 1993: 706)

“Kıımızı **mayalandırana** kadar sabırla çalışmak gerek.”

- **qursalaw** Korumak, müdafaa etmek, savunmak.

+n1

*Balanı qursalap üştirw.* (BTH 1993: 707)

“Çocuğu **koruyarak** büyütmek.”

- **qursıw** Korumak, müdafaa etmek, savunmak.

+n

*İlin qursıgan il ağahı bulır.* (BTH 1993: 707)

“Vatanını **savunan** mevki sahibi olur.”

- **qurızlaw** Kabuğu sıyırıp kurutmak.

+n1

*Sabatanı qurızlaw.* (BTH 1993: 707)

Çarığı **kurutmak.**”

- **qurırw** Kurutup buruşturmak.

+dĩ

*Ayaqqa ütkän qar hıwı bütä tändĩ qurıp aldı.* (BTH 1993: 708)

“Ayağı geçen kar suyu teni **kuruttu.**”

- **qusqarlaw** Kıvrım kıvrım şeklinde süs işlemek.

+n

*Qurgan häm Siläbi ũlkähindägi başqurt qatın-qızarı .. sarıq qunıstarın, tula üyüqtarın qusqarlawğa bik ũšta.* (BTH 1993: 708)

“Kurgan ve Silebi ũlkesindeki Başkurt kadın ve kızları, çarık konçlarını, hasır çoraplarını süslemekte ustadır.”

- **qusqullatıw** Siyahımsılaşmak, siyaha yakınlaştırmak.

+n

*Qurğılıq buyzarın qusqullatıp kiskı ĩñır kıyzı säkmänin.* (BTH 1993: 708)

“Korkuluk boylarını **karartan** alacakaranlık, paltosunu giydi.”

- **quşıldırıw** Peşine takmak, peşinden söylemek.

+tı

*İki yaş yüräktı quşıldırıw.* (BTH 1993: 711)

“İki genç yüreği **peşine takmak.**”

- **qıbilyıtıw** Baskı yapmak, ezmek, zulmetmek.

+nı

*Kişini qıbilyıtıw.* (BTH 1993: 713)

“Kişiyi **ezmek.**”

- **qıbırlatıw** Kımıldatmak, kıpırdatmak, az hareketlendirmek.

+zı

*Barmaqtarzı qıbırlatıw.* (BTH 1993: 713)

“Parmakları **kımıldatmak.**”

- **qızartıw** 1. Kızartmak. 2. Utandırmak.

+nı

*Salix tıklöp qarap, Sünyanı qızarta.* (BTH 1993: 714)

“Salih, dik dik bakıp Sonya’yı **utandırıyor.**”

- **qızğanıw** Kıskanmak.

+n

*Ataqayım minı hatalır, äsı ikmägin qızğanıp.* (BTH 1993: 715)

“Acı ekmeği **kıskanıp** satar beni babacığım.”

- **qızığayıtıw** Komikleştirmek, gülünçleştirmek; ilginçleştirmek.

+nı

*Kisäni qzıǵaytıp yıbärzı.* (BTH 1993: 716)

“Geceyi ilginçleştirdi.”

- **qzıqıhındırıw** İlgi uyandırmak, alaka uyandırmak, dikkati çekmek; heveslendirmek.

+zı

*Bızzıñ urman xazinahı bıl bayzı bik nıq qzıqıhındıra.* (BTH 1993: 716)

“Bizim orman hazinesi bu zengini heveslendiriyor.”

- **qzırtıw** Dolaştırmak, gezdirmek; ileri geri yürütmek, dolandırmak.

+nı

*Dünyanı qzırtıw.* (BTH 1993: 718)

“Dünyayı gezdirmek.”

- **qzıwlaw** Sürat kazandırmak, hızlandırmak.

+dı

*Azımdı qzıwlaw.* (BTH 1993: 719)

“Adımı hızlandırmak.”

- **qızıqlaw** Söyleye söyleye kızdırmak, kudurtmak.

+nı

*Balanı qızıqlaw.* (BTH 1993: 719)

“Çocuğu kızdırmak.”

- **qıybatlatıw** Değerlendirmek, pahalandırmak, kıymetlendirmek.

+n

*Tawar xaqın qıybatlattılar.* (BTH 1993: 719)

“Hayvanın değerini arttırdılar.”

- **qıybatlaw** Kıymet vermek, değer vermek.

+n

*Mal xaqın qıybatlaw.* (BTH 1993: 719)

“Hayvanın hakkını vermek.”

- **qıyǵaslandırıw** Eğdirmek, bükümlendirmek, meyillendirmek.

+tı

*Qaştı qıyǵaslandırıw.* (BTH 1993: 720)

“Kaşı karartmak.”



- **qiyğaslatıw** Eğdirmek, bükümlendirmek, meyillendirmek.

+tı

*Qaştı qiyğaslatıw.* (BTH 1993: 720)

“Kaşı eğmek.”

- **qıylaw** Otlandırmak, çöplendirmek; yaban otlarıyla doldurmak.

+zı

*Qıy ülänñ başıwzı qıylay.* (BTH 1993: 721)

“Çer çöpü tarlayı dolduruyor.”

- **qıymıldatıw** Kıınılatmak, hareket ettirmek.

+n

*Milniköv .. qul-ayağın qıymıldatıp yılıta.* (BTH 1993: 721)

“Milnikov, elini ve ayağını hareket ettirerek ısıtıyor.”

- **qıypıldırıw** Bir kenara doğru eğim vermek, bir yöne doğru çevirmek.

+zı

*Malay hıw üstünän yalpaq taştarzı qıypıldırıp uynarğa yaratqan.* (BTH 1993: 721)

“Çocuk su üstüne yayılan taşları yığarak oynamayı seviyor.”

- **qıypıw** Kenarını çekip vurmak ya da kırmak.

+n

*[Tanđısanıñ] maldarı yul sitñdäğñ ülän baştarın qıypıp aşap bara.* (BTH 1993: 722)

“Tandisa'nın malları yol kenarındaki bitki tepelerini koparıp yiyor.”

- **qıyşaytıw** Eğdirmek, büktürmek, meyil verdirmek.

+n

*Maqtansıq mıyıgın, tırpaytır aldaqsı awızın qıyşaytır.* (BTH 1993: 723)

“Övünçle bıyığını dikleştirip, hilekâr ağzını büker.”

- **qıyşanlatıw** Sağa sola eğdirmek, büktürmek.

+n

*Usman kâwz ähñ qıyşanlattı.* (BTH 1993: 723)

“Osman gövdesini kıınılattı.”

- **qıyıqlaw** Çatı yapmak, dam yapmak.

+zǔ

ǔyzǔ **qıyıqlap** yabıw. (BTH 1993: 723)

“Evi çatılamak.”

- **qıyrıtıw** Göndermek, sürmek, dışlamak.

+dǔ

Minligǔldǔ **qıyrıtırğa** birmäy äli. (BTH 1993: 724)

“Minligül’ü göndermiyor ya.”

- **qıyıw** Öldürmek, yok etmek.

+tǔ

İlasın da ǔsa, qǔştǔ **qıya**, qanattarı talğas, bǔr tǔşä. (BTH 1993: 724)

“Şahin uçar, kuşu öldürür, kanatları yorulunca da iner.”

- **qıltaytıw** Sinirlendirmek, öfkelenlendirmek.

+nǔ

Kışını **qıltaytıw**. (BTH 1993: 727)

“Kişiyi sinirlendirmek.”

- **qıltıdatıw** Tıkırdatmak.

+tı

Yüz aqtı **qıltıdatıp** asıw. (BTH 1993: 727)

“Kilidi tıkırdatmak.”

- **qılıw** Kısmak, sıkmak; daraltmak.

+dı

Qunısı baltırımı **qılıp** tırmağas, itğın algım kilmänı. (BTH 1993: 728)

“Konçu baldırımını sıkmayınca çizmeyi alasım gelmedi.”

- **qımyıtıw** Kıvıldatmak, kıpırdatmak, hareketlendirmek.

+nı

Bala-sağanı **qımyıtıw**. (BTH 1993: 729)

“Çoluk çocuğu hareketlendirmek.”

- **qımsıw** Düğümleyip sıkmak, sıkarak tutmak.

+zı

Baltırzı **qımsıp** tırğan balaq. (BTH 1993: 729)

“Baldırı sıkıca saran pantolon paçası.”

- **qımşatıw** Zaman zaman hareketlendirmek, kımıldatmak, kıpırdatmak.

+n

*At bütä kâwz ähñ qıymıldatıp, kükräk muskuldarın qımşatıp quyzı.* (BTH 1993: 729)

“At gövdesini hareketlendirip, göğüs kaslarını oynattı.”

- **qıñğırtıw** Eğmek, yatırmak, meyil vermek.

+tǎ

*Bürıktǎ qıñğırtıp kǎyıw.* (BTH 1993: 730)

“Börkü eğerek giymek.”

- **qırazlaw** Kenarlı hâle getirmek; diz bir düzlük şekline getirmek.

+zı

*Buran qazı qırazlap halğan.* (BTH 1993: 732)

“Fırtına, karı dikleştirerek yığmış.”

- **qıralaw** Kenara çekmek, kenara bırakmak.

+dǎ

*Bısändǎ qıralaw.* (BTH 1993: 732)

“Samanı kenara çekmek.”

- **qıranlaw** Parçalamak, bölmek; bozmak, viran etmek, mahvetmek; eziyet etmek.

+dǎ

*İldǎ qıranlaw.* (BTH 1993: 732)

“Ülkeyi bölmek.”

- **qırğıslatıw** Satır ile kestirmek, satır ile parçalamak.

+tı

*Attı qırğıslatıw.* (BTH 1993: 733)

“Atı kestirmek.”

- **qırğıslaw** Satır ile kesmek, satır ile parçalamak.

+tı

*Attı qırğıslaw.* (BTH 1993: 733)

“Atı kesmek.”

- **qırqqılaw** Kısım kısım kesmek, kırpmak; doğramak.

+zı

*Qağızzı qırqqılaw.* (BTH 1993: 733)

“Kağıdı kırpmak.”

- **qırqturıw** Kırktırmak, kestirmek, koparmak; ayırmak, bölmek.

+dı

*Urma, barmağındı qırqturıp bütkün.* (BTH 1993: 734)

“Urma, parmağını koparmış.”

- **qırqıwlandırıw** Ekşitmek, tadını bozdurmak.

+dı

*Baldı qırqıwlandırıw.* (BTH 1993: 735)

“Balı ekşitmek.”

- **qırqıwlaştırıw** Şiddetlendirmek, şiddetini artırmak, keskinleştirmek.

+dı

*Xäldi qırqıwlaştırıw.* (BTH 1993: 735)

“Durumu zorlaştırmak.”

- **qırılıqlaw** Ekin başaklarını derip sarıpını ayrı, başaklarını ayrı yığmak.

+zı

*Kültälärzı qırılıqlaw.* (BTH 1993: 736)

“Ekin demetini yığmak.”

- **qırpaqlaw** İnce, sulu kar ile kaplanmak.

+zı

*Tungaq yızı ap-aq itip qırpaqlap, täñkä-täñkä qarzar yawa.* (BTH 1993: 736)

“Donmuş yeri bembeyaz kaplayarak lapa lapa karlar yağıyor.”

- **qırpıwlaw** Yamalamak.

+tı

*Büriktı qırpıwlaw.* (BTH 1993: 736)

“Börkü yamamak.”

- **qırsıw** Yapışmış, yapışıp donmuş nesneyi kırmak, kesmek.

+ti

*Balıqtı qırsıw.* (BTH 1993: 736)

“Balığı kesmek.”

- *qırtıslaw* Üstteki ince tabakayı almak, sıyırmak.

+dĩ

*Täw başlap ırzın asqanda sizämdĩ qırtıslaw.* (BTH 1993: 737)

“Önce başlayıp harman açınca araziyi temizleriz.”

- *qırhıqtırw* Nazar değdirmek, nazara getirmek.

+dı

*Ülatay, hiniñ balıqtarıñdı qırhıqtırmahaq, üşünan hıw alayıq tigäynik.* (BTH 1993: 737)

“Büyükbaba, senin balıkların nazarlamadan şuradan su alalım diyoruz.”

- *qırınaytıw* Eğilendirmek, meyillendirmek, eğdirmek.”

+tı

*Baştı qırınaytıw.* (BTH 1993: 738)

“Başı eğdirmek.”

- *qısqırtıw* Yüksek ses çıkarmak, bağırmaq; ses vermek.

+n

*Kürşim üzñ yimırızäy itip, radiülahın qısqırtırğa tütüna.* (BTH 1993: 739)

“Komşum evi yıkıyormuş gibi radyosunu açıyor.”

- *qısıttırw* Kaşıttırmak, tırmalattırmak.

+tı

*Yün üyüq ayaqtı qısıttıra.* (BTH 1993: 740)

“Yün çorap ayağı kaşındırıyor.”

- *qısıwlatıw* Uyuza yakalatmak, uyuza imkan vermek.

+nı

*Balanı qısıwlatıw.* (BTH 1993: 740)

“Çocuğu uyuza yakaltmak.”

- *qısqartıw* Kısaltmak, azaltmak.

+n

*İş xaqın qısqartıw.* (BTH 1993: 740)

“İşi azaltmak.”

- **qıtqılatıw** Gıdaklattırmak, kıt kıt ettirmek.

+tı

*Tawıqtı qurqıtıp, qıtqılatıw.* (BTH 1993: 744)

“Tavuğu korkutup **gıdaklattı.**”

- **qıtıqlaw** Gıdıklamak.

+zı

*Aş yışı tanawzı qıtıqlay.* (BTH 1993: 744)

“Yemek kokusu burnu **gıdıklıyor.**”

- **qıwalatıw** Kovalatmak, bir yerden göndertmek.

+dı

*Gıw kilä lär, yügırä lär quyandı qıwalatıp.* (BTH 1993: 745)

“Sürekli gelip, koşup, tavşanı **kovalıyorlar.**”

- **qıwandırıw** Kıvandırmak, kıvanç hissettirmek; mutlu ettirmek.

+nı

*Balanı qıwandırıw.* (BTH 1993: 745)

“Çocuğu **sevindirmek.**”

- **qıwanlatıw** Kuru sıcağa döndürmek.

+dü

*Kündü qıwanlatıw.* (BTH 1993: 745)

“Günü **kuru sıcağa döndürmek.**”

- **qıwanhıtıw** Kuru sıcağa döndürmek, yakıcı sıcağa döndürmek.

+dü

*İŝı yıl kündü qıwanhıtı.* (BTH 1993: 745)

“Sıcak rüzgar, günü **yakıcı sıcağa döndürdü.**”

- **qıwratıw** Güneşte, sıcakta uzun süre bırakıp kurutmak, çok kurutmak.

+dı

*Bıŝändı qıwratmay yıyıp alıw.* (BTH 1993: 746)

“Samanı **kurutmadan** topluyorlar.”

- **qıwıqlandırırw** Balonlaştırmak, baloncuklaştırmak.

+n

*Habın kübığın qıwıqlandırırw.* (BTH 1993: 747)

“Sabun köpüğünü **baloncuklandırmak.**”

- **qışlatırw** Kışlatmak, besleyip bakarak kış geçirtmek.

+tǎ

*Bır hä wkäştǎ qışlatırmin ä lǎ nisık tä, işkırt tüptärin yıyıp aşartırmin.* (BTH 1993: 748)

“Şimdi sürüyü **kışlatırım** ve toprak altındaki otları toplayıp yediririm.”

- **qıştırlatırw** Hışırdatmak, hareket ettirmek.

+tı

*İşmämättiñ atı kiskǎ tunğaqtı qıştırlatıp, Äxmäzulla mullanıñ yürtünan sığıp kittǎ.* (BTH 1993: 748)

“İşmemet’in atı kece ayazını **hışırdatarak**, Ahmezulla Molla’nın evinden çıkıp gitti.”

- **qäzǎrläw** Kıymet vermek, değer vermek.

+nı

*Balanı qäzǎrläp aşraw.* (BTH 1993: 750)

“Çocuğu **kıymetlendirerek** yetiştirmek.”

- **qäzǎrhǎzǎw** Kıymetsizleştirmek, değersizleştirmek.

+dǎ

*Kıyımđǎ qäzǎrhǎzǎw.* (BTH 1993: 750)

“Kıyafeti **değersizleştirmek.**”

- **qänägätländırw** Kanaat ettirmek, yetindirmek.

+dı

*İxtıyajdı qänägätländırw.* (BTH 1993: 752)

“İhtiyacı **gidermek.**”

- **qähürlüw** Kahretmek, öfke duymak.

+tı

*Huğıştı kühürlüw.* (BTH 1993: 753)

“Savaşı **lanetlemek.**”

- **laylalaw** Balçıklamak, çamurlamak.

**+dı**

*Balıq qulımdı laylalanı.* (BTH 1993: 756)

“Balık elimi **çamurladı.**”

- **laqlatıw** Vernikletmek, cilalatmak.

**+dı**

*İzändi laqlatıw.* (BTH 1993: 756)

“Zemini **vernikletmek.**”

- **laqıldatıw** Çok konuşturmak.

**+nı**

*Niñä şunu laqıldatıp ultırahıñ, qıw za sıgar.* (BTH 1993: 757)

“Neden şunu **konuştırıyorsun,** kov da gitsin.”

- **laqıldaw** Çok konuşmak.

**+tı**

*Kit, qart ubır, yuqtı laqıldama.* (BTH 1993: 757)

“Git, yaşlı cadı, olmayanı **konuşma.**”

- **lañqıldatıw** Havlatmak.

**+dı**

*İtiñdi lañqıldatıp üzürä hiñ dä tırahın.* (BTH 1993: 757)

“Köpeği **havlatıp** duruyorsun.”

- **latinlaştırw** Latin alfabesine aktarmak.

**+tı**

*Alfabitti latinlaştırw.* (BTH 1993: 760)

“Alfabeyi **latinleştirmek.**”

- **liğallüştiriw** Yasallaştırmak, legalleştirmek.

**+zı**

*İşsi üyüşmalarzı liğallüştiriw.* (BTH 1993: 761)

“İşçi örgütlerini **yasallaştırmak.**”

- **lipirlütıw** Lipir lipir ettirmek (kaşırken çıkan sesi bildiren söz).

**+nı**

*[Fil] diğänäk yaprağınan küp tapqır zur qulağın lipirlütıp hilkıp quyzı.* (BTH 1993: 763)



“Fil yaban gülü yaprağında pek çok kez kulağını **lipirdetip**, salladı.”

- **lirlätiw** Aniden hareketlendirmek, sıçratmak.

+t

*Bibiş minän Xisbulla yalan kärtälä kázä-hariqtı **lirlätip** qıwa-qıwa, zur aq hariqtı tütü.*  
(BTH 1993: 764)

“Bibiş ile Hisbulla, düz çitte keçi ve koyunları **sıçratarak** kovalayıp, büyük beyaz koyunu tuttu.”

- **luşaytaw** Hantallaştırmak.

+n

*Bürigın **luşaytaw** kiyip alğan.* (BTH 1993: 769)  
“Börkünü **hantallaştırarak** giymiş.”

- **libirlaw** Tekdüze konuşmak, monoton konuşmak.

+z

*Sirayıvtıñ qılaq tübündä yuq-barzı **libirlaw** türüwına Bikmüxämätüvtıñ ısınlap ta asıwı kilä başlağanı.* (BTH 1993: 769)

“Bikmühemetov, Sirayevt’ın, kulak dibinde olur olmazı **konuşmasına** gerçekten de öfkelenmeye başlamıştı.”

- **lıqıdatıw** Çok kirletmek, pisletmek, berbat etmek.

+n

*Üz aq yawğan yamğır ayaq aştın **lıqıdatıw** izzı.* (BTH 1993: 770)  
“Uzun süre yağan yağmur yerleri **kirletip** ezdi.”

- **lısqıdatıw** Vıcık vıcık ettirmek.

+t

*Bısqıqtı **lısqıdata-lısqıdata** tägärmästär alğa tägäräni.* (BTH 1993: 771)  
“Tekerlekler, çamuru **vıcıkлата vıcıkлата** döndü.”

- **lıstırlatıw** Vıcık vıcık ettirmek.

+t

*Fäyzulla .. şıyıq batqaqtı **lıstırlatıw**, alğa barıwın bildi.* (BTH 1993: 770)  
“Feyzulla, cıvık çamuru **vıcıklatıw** öne gideceğini anladı.”

- **lüğnütlüw** Lanetlemek, beddua etmek.

+di

*İşkî yuldi lügnütlüp, yähännämgä üzülär.* (BTH 1993: 772)

“Eski düzeni lanetleyip, cehenneme yolladılar.”

- **mazahrlaw** Huzursuz etmek, kaygılandırmak, endişelendirmek.

+zi

*Yä, yarar, yuquları tuymaha, yathındar, niñä ularzi qayta-qayta mazahrlayhıñ?* (BTH 1993: 778)

“Tamam, uykuları açılmadan yatsınlar, neden onları sürekli huzursuzlandırıyorsun?”

- **maylandırıw** Yağlandırmak, yağa bulaştırmak.

+ti

*Üs-baştı maylandırıp bütürüw.* (BTH 1993: 780)

“Üstünü başını yağlandırmak.”

- **maylaw** Yağlamak.

+dï

*Hatıwsınan tarağ aldım, säskäyïmdï maylap tararğa.* (BTH 1993: 780)

“Saçlarımı yağlayarak taramak için satıcıdan tarak aldım.”

- **maqtaw** Övmek, methetmek.

+n

*Yul üzünü ul üzünñ awılın, taw-yılğaların maqtap barzi.* (BTH 1993: 782)

“O, yol boyunca köyünü, dağ ve ırmaklarını övdü.”

- **mamıqlandırırw** Pamuklandırmak, pamuk gibi yumuşatmak; yumuşak etmek.

+tï

*Süstï mamıqlandırırw.* (BTH 1993: 784)

“İpi pamuklandırmak.”

- **mantıkhzlandırırw** Mantıksızlandırmak.

+zi

*Hüzzärzi mantıkhzlandırıp yibärä.* (BTH 1993: 786)

“Sözleri mantıksızlaştırarak konuşuyor.”

- **marqalaw** Markalamak, fişlemek

+n

*Ayaq kiyindirin marqalaw.* (BTH 1993: 787)

“Ayakkabıları **markalamak.**”

- **maturlaw** Görkemli yapmak, güzel yapmak, güzel hâle getirmek.

*+dī/+zī*

*Küldī qamış maturlay, izī namış maturlay.* (BTH 1993: 792)

“Gülü kamış **güzelleştirir**, adamı namus **güzelleştirir.**”

- **mütallaştırıw** Metalleştirmek.

*+tı*

*Ağastı mütallaştırıw.* (BTH 1993: 799)

“Ağacı **metalleştirmek.**”

- **minalaw** Mayınlamak.

*+dı*

*Yuldı minalaw.* (BTH 1993: 805)

“Yolu **mayınlamak.**”

- **minahzlaw** Mayınsız hâle getirmek, mayından arındırmak.

*+dı*

*Yalandı minahzlaw.* (BTH 1993: 805)

“Bozkırı **mayınsızlaştırmak.**”

- **miñrütıw** Güç bir durumun üstesinden gelir hâle getirmek.

*+tı*

*Bürkūw hawa tändī älhıräti, baştı miñrütü.* (BTH 1993: 807)

“Bunaltıcı hava, teni halsizleştirir, başı **ağrıtır.**”

- **misütliw** Damgalamak, mühürlemek.

*+zı*

*Tirmän yanındağı aşıq halğan ambarzı misütlinür.* (BTH 1993: 809)

“Değirmenin yanındaki tahıl ambarını **mühürlediler.**”

- **müdüznizatsiyalaw** Yenileştirmek, modernleştirmek, modernize etmek.

*+tı*

*Lığındanı müdüznizatsiyalaw.* (BTH 1993: 812)

“Efsaneyi **modernleştirmek.**”

- **mūqlaw** Kurtlanmaki içinde kurt olmak.

+dī

*Bisāndī mūqlap birīw.* (BTH 1993: 812)

“Samanı **kurtlandırmak.**”

- **mūlqūtūw** Tostoparlak olacak şekilde semirtmek.

+dī

*Maldī mūlqūtūp himīrtīw.* (BTH 1993: 813)

“Hayvanı **semirtmek.**”

- **mūxtajhınıw** Bir şeye muhtaç olmak, bir şeye ihtiyaç duymak.

+n

*Ata irkāläwīn mūxtajhınıw, yuqhınğanda qay saq küñilīm, yıwandım da, qıwandım da tūyūp, ilīm xästārlıgīn, hūyūwīn.* (BTH 1993: 821)

“Baba sevgisini **arzulayıp** ne zaman kederlense gönlüm, sevginin güle yüzüyle avundum.”

- **mūytūldī tīw** Kıpır kıpır ettirmek (dudak için).

+zı

*Awızzı mūytūldī tīw.* (BTH 1993: 824)

“Ağzı **kımıldatmak.**”

- **mūkümmü llü ştırīw** Mükemmelleştirmek, tamlaştırmak, kâmileştirmek.

+nı

*Tıxnıkanı mūkümmü llü ştırīw.* (BTH 1993: 825)

“Teknolojiyi **mükemmelleştirmek.**”

- **mūldūnī tīw** Ağzına kadar doldurmak, hıncahınc doldurmak (sıvılar için).

+zı

*Hıwzı mūldūnī tī qūyūw.* (BTH 1993: 825)

“Suyu **tepeleme doldurmak.**”

- **mūltūldī tīw** Açıp kapamak.

+zı

*Kızı mūltūldī tīw.* (BTH 1993: 826)

“Gözü **açıp kapamak.**”

- **mūlü yımlındırīw** Mülayim etmek, mülayim hâle getirmek.

+n

*Qaynıhı kiz̄in m̄l̄iȳml̄ü nd̄ir̄ip qarap yılmaya la hiniñ yüräğind̄i yarhıta.* (BTH 1993: 826)

“Hangisi gözünü **sevgiyle açıp** gülümseyerek senin yüreğini ısıtır.”

- **m̄üntü t̄w** Kısalttırmak, makaslatmak, kestirmek, budatmak.

+t̄

*Sä st̄ m̄üntü t̄w.* (BTH 1993: 828)

“Saçı **kestirmek.**”

- **m̄üntü w** Kısaltmak, makaslamak, budamak.

+n

*Ağas başın m̄üntü w.* (BTH 1993: 828)

“Ağacın ucunu **budamak.**”

- **m̄ürxü th̄ind̄ir̄iw** Razi etmek, kanaat ettirmek.

+dı

*Bıl hüzzär atayımdı m̄ürxü th̄ind̄irmüñ.* (BTH 1993: 829)

“Bu sözler babamı **razi etti.**”

- **m̄ürxü th̄in̄iw** Razi olmak, kanaat etmek; hoş karşılamak.

+dı

*Qatındı m̄ürxü th̄in̄mü w.* (BTH 1993: 829)

“Kadını **hoş karşılamak.**”

- **m̄üx̄üth̄ün̄w** Razi olmak, kanaat etmek; hoş karşılamak.

+tı

*Aştı m̄üh̄üth̄ün̄w.* (BTH 1993: 832)

“Yemeği **kabul etmek.**”

- **m̄üşkü l̄ind̄ir̄iw** Ağzını büzmek, dudaklarını burmak.

+n

*[Q̄] aşqı irin̄in m̄üşkü l̄ind̄ir̄ip üşkä ürä.* (BTH 1993: 834)

“Kız, alt dudağını **burup** üste üflüyor.”

- **m̄üh̄ürlü w** Mühürlemek, damgalamak.

+tı

*Batşa xattı yaz a halıp mǘhǘrlǘgǘn dǘ tǘz gǘnǘ bařqǘrttargǘ at saptırgan tiy.* (BTH 1993: 834)

“Padişah, mektubu yazıp mǘhǘrlemiř ve aceleyle Başkurlara at gǘndermiř.”

- **mulaıtw** oğaltmak, bollaştırmak, arttırmak, fazlalaştırmak.

+n

*Huğış yǘldarında baytaq qına haldattarǘı ǘzǘnǘ yuq xaqqa iřlǘtip [bay] kiřǘhǘn qalınayttı, malın mularıttı.* (BTH 1993: 836)

“Savaş yıllarında pek çok askeri kendi için haksızca çalıştırıp, cebini kalınlaştırdı, malını çoğalttı.”

- **munaw** Budamak, kesmek, kırmak.

+n

*Hǘyǘktiř itǘn munaw.* (BTH 1993: 837)

“Kemiğin etini kesmek.”

- **murtayıtw** Kırılğan hǘle getirmek, cılızlaştırmak.

+tǘ

*Qatı hıw sǘstǘ murtayta.* (BTH 1993: 838)

“Soğuk su, saçı cılızlaştırır.”

- **mǘklǘw** Tahta ya da kalasların arasını doldurmak, tıkamak.

+zǘ

*ǘrmǘhǘn tip arahınan halqın yǘldǘr, nırgǘlǘrǘzǘ qalın itǘp mǘklǘnǘk bǘ.* (BTH 1993: 839)

“Soğuk yeller aralarından girmesin diye kalasları kalınlaştırarak tıkadık.”

- **mıjǘıtw** Birleştirmek, kaynaştırmak, yığın hǘline getirmek, bǘyǘk kalabalık oluştırmak.

+nı

*Qırmasıqanı mıjǘırtıw.* (BTH 1993: 839)

“Karıncayı toplatmak.”

- **mızlatıw** Gǘzǘnǘ bir anda açmak, gǘzǘnǘ iyice açmak, saldıracakmış gibi gǘzǘnǘ açmak.

+zǘ

*Kǘzǘzǘ mızlatıw.* (BTH 1993: 840)

“Gǘzǘ kocaman açmak.”

- **mıymıldatıw** Eğri bǘđrǘ hǘle getirmek, eğri bǘđrǘ ettirmek.

+z1

*Awız1 mıymıldatıw.* (BTH 1993: 840)

“Ağzı yamultmak.”

- *mısqallaw* Mıskal ile ölçmek.

+n

*Qara ikmäk kişägän mısqallap<sup>6</sup> bülirgä tura kildi.* (BTH 1993: 842)

“Kara ekmek dilimini ölçüp parçalayınca eşit oldu.”

- *müzünilüştirıw* Medenileştirmek, medeni hâle getirmek.

+z1

*Artıl ağzalarının matdi xəli yaqşırıw mınän birgä, ularz1 müzünilüştirıw işi lä alğa bara.*

(BTH 1993: 847)

“Kolhoz azalarının maddi durumu düzelmekle birlikte onları medenileştirme işi de ilerliyor.”

- *müküllüştirıw* Atasözü hâline getirip söylemek.

+n

*Xalıq yämgiyätägı sinfi bülünış, sinfi kürüş xäldärin müküllüştirgün.* (BTH 1993: 850)

“Halk, toplumdaki sınıfsal bölünüş ve sınıfsal çatışma durumlarını atasözü hâline getirir.”

- *müniglıw* Mani etmek, engellemek.

+z1

*Tämäki tartıwz1 müniglıw.* (BTH 1993: 852)

“Tütün içmeyi engellemek.”

- *mängiläştirıw* Sonsuzlaştırmak, ebedileştirmek.

+n

*Kürinikli kişilər isimın mängiläştirıw.* (BTH 1993: 853)

“Ünlü kişilerin ismini sonsuzlaştırmak.”

- *müsküwlıw* Düğüm ya da ilik koymak, kat koymak.

+tǎ

*Küldäktǎ müsküwlıp tıgıw.* (BTH 1993: 856)

---

<sup>6</sup> *mıskal*: 4,26 gr ağırlığında bir ölçü birimi.

“Gömleği **ilic koyarak** dikmek.”

- **nazlaw** Sıcaklık göstermek, sıcak davranmak; nazlandırmak.

+zı

*Ayzan tüşkän şälkim-şälkim nurzar nazlanı la bızızın sästärzı.* (BTH 1993: 6)

“Aydan gelen demet demet ışıklar **nazlandırdı** saçlarımızı.”

- **nağıslaw** Nakışlamak, nakşetmek, nakış işlemek.

+nı

*Qarzar yıbärgändir Uralım, Krımlıyanındağı şırşını nağıslahın, tızır, müğayın.* (BTH 1993: 6)

“Karlar göndermiştir Uralım, Kreml’in yanındaki çam ağacını **süslesin.**”

- **namıslandırırw** Bir kimsenin namusuna dokunmak.

+nı

*Kişini namıslandırıp işkä därt uyatırw.* (BTH 1993: 8)

“Kişiyi **lekeleyip** başa dert açmak.”

- **narıqlaw** Bir şeyi önemi ve niteliği yönünden değerlendirmek, derecelendirmek, değer koymak.

+n

*Linin Nıkrasöv püziyahınıñ grajdanlıq pafüsın bik yuğarı narıqlanı.* (BTH 1993: 9)

“Lenin Nekrasov, şiirindeki vatandaşlık duygusunu çok yukarı **taşıdı.**”

- **nıskürtıw** Tizleştirmek (ses için).

+n

*Bürı tılın yüqartıp, tawışın nıskürtır üsün tup-tura timırsı zläp kitkän, tiy.* (BTH 1993: 14)

“Kurt dilini inceltip sesini **tizleştirmek** için dosdoğru demirci aramaya gitmiş.”

- **nikıllüw** Nikellemek, nikelle kaplamak.

+nı

*Hawıt-habanı nikıllüw.* (BTH 1993: 17)

“Kap kacağı **nikelle kaplamak.**”

- **nümırlaw** Numaralamak, numara vermek.

+n



*Dä flärz iñ bittärin nürmirlap sıgıw.* (BTH 1993: 21)

“Defterin sayfalarını **numaralamak.**”

- **nürmalaw** Kurallaştırmak, düsturlaştırmak, kaideleştirmek.

+tı

*Azıqtı nürmalap birıw.* (BTH 1993: 21)

“Yemeği **kurallaştırmak.**”

- **nürmalaştırıw** Normlaştırmak, norm belirlemek.

+tı

*İştı nürmalaştırıw.* (BTH 1993: 21)

“İşi **normlaştırmak.**”

- **nürmallüştirıw** Normalleştirmek, normal hâle getirmek.

+tı

*Dä wlättär arahındağı münäsäbätı nürmallüştirıw.* (BTH 1993: 21)

“Devletler arasındaki **münabeti normalleştirmek.**”

- **nuqtalaw** Ağızlıksız yular geçirmek, ağızlıksız yular takmak.

+tı

*Qızras işäktı nuqtalağan da, yıtäkläp hıw buyına alıp tüşkän.* (BTH 1993: 23)

“Asabi eşeği **yularlayıp**, dizginleyerek su kenarına inmiş.”

- **nurlandırıw** Nurlandırmak, aydınlatmak.

+dü

*Qüyaş bülündü nurlandıra.* (BTH 1993: 23)

“Güneş çayırı **nurlandırıyor.**”

- **nüzüğüytıw** Zarifleştirmek, nazikleştirmek, narinleştirmek, inceltmek.

+dı

*Qara qayış bıwma, duşım, bilıñdı nüzüğüytıp.* (BTH 1993: 26)

“Kara kemer, dostumun belini **inceltip**, boğma.”

- **nüjislüw** Pisletmek, kirletmek.

+zı

*Yüzü nüjislüw.* (BTH 1993: 27)

“Yeri **kirletmek.**”

- **näfislüw** Güzellik vermek, güzel etmek.

+n

*Unıñ saf müxäbbät xistäri .. bütä täbigätin, işin näfislüy.* (BTH 1993: 30)

“Onun temiz aşk duyguları, tüm tabiatını, işini güzelleştiriyor.”

- **üzaytıw** Uzatmak, sürdürmek.

+n

*Vasya tağı la xikäyähin üzayta.* (BTH 1993: 33)

“Vasya da hikayesini uzatıyor.”

- **üzünaytıw** Uzunlaştırmak, uzatmak.

+nı

*Bağananı üzünaytıw.* (BTH 1993: 35)

“Sütünü uzatmak.”

- **üzünsalaw** Uzunca etmek, uzunca şekle getirmek.

+zı

*Qamırzı üzünsalaw.* (BTH 1993: 35)

“Hamuru sündürmek.”

- **üzlatıw** Uzun uzun ağlatmak.

+nı

*Balanı üzlatıw.* (BTH 1993: 36)

“Çocuğu ağlatmak.”

- **üzünlaw** Ozonlamak.

+zı

*Hırzı üzünlaw.* (BTH 1993: 36)

“Suyu ozonlamak.”

- **üzünlaştıw** Ozonlaştırmak.

+nı

*Hawanı üzünlaştıw.* (BTH 1993: 36)

“Havayı ozonlaştırmak.”

- **üyüqhütüw** Her yönden çok hızlı estirmek, savurtmak.

**+dĩ**

*Bĩsãndĩ ùyũqhũtũp sabıw.* (BTH 1993: 36)

“Samanı **savurtmak.**”

- **ũyũštũrũw** Uyuşturmak, örtüştürmek.

**+tĩ**

*Qatı hıw sãstĩ ùyũštũra.* (BTH 1993: 37)

“Soğuk su saçı **uyuşturuyor.**”

- **ũypalaw** Buruşturmak, kırıştırmak.

**+n**

*Kãrim kirĩlip, sãsĩn ùypalanı.* (BTH 1993: 38)

“Kerim, gerilip saçını **karıştırdı.**”

- **ũlũlaw** Büyük, yüce görerek saygı göstermek.

**+zı**

*Ūlũlarzı ùlũlaw.* (BTH 1993: 41)

“Yaşlıları **yüceltmek.**”

- **ũnlaw** Unlamak, una bulamak.

**+tı**

*Kũtlĩtı ùnlaw.* (BTH 1993: 42)

“Pirzolayı **unlamak.**”

- **ũnũtũw** Unutmak, akıldan çıkarmak.

**+zı**

*Garmun uynarzı ùnũtũw.* (BTH 1993: 42)

“Akerdeon çalmayı **unutmak.**”

- **ũntaqlaw** Un gibi etmek, parçacık hâline getirmek, toz hâline getirmek.

**+tı**

*Taştı ùntaqlaw.* (BTH 1993: 42)

“Taşı **un ufak etmek.**”

- **ũrũp-huğıw** Kakıp vurmak.

**+n**

*Kũslũlãrĩ nasarzarın ùrũp-huğıp, ùltĩrgãn bĩrĩn-bĩrĩ xurlıq mĩnãn.* (BTH 1993: 47)

“Birbirlerini aşağılayarak, güçlü olanları kötülerini **vurup**, öldürmüş.”

- **üşürgaw** Zıplattırmak, atlattırmak, hoplattırmak.

+z1

*Diyiw bariyiniñ malayı 60 bütlü suqmarzı üşürgap yibärzï.* (BTH 1993: 51)

“Dev perinin çocuğu, 60 botlu<sup>7</sup> topuzu **salladı**.”

- **üşürüw** Uçurmak, havalandırmak.

+n

*İrtä minän türüp qısqızım, bilbil balaların üşürüm.* (BTH 1993: 51)

“Sabahleyin kalkıp bağırdım, bülbül yavrularını **uçurdum**.”

- **üstaw** Kandırmak, aldatmak.

+ï

*İki rät üstanı miniñ, şuğa asıwlandım.* (BTH 1993: 53)

“Beni iki kere kandırdı, buna öfkelenim.”

- **üşhüzlandırıw** Değerini düşürmek, ucuzlaştırmak.

+zï

*Hüzzi üshüzlandırıw.* (BTH 1993: 53)

“Sözü **ucuzlaştırmak**.”

- **ütqüw** Tahrik etmek, kışkırtmak, fitnelemek.

+ni

*Aybikäni ütqüp sıgarıp aldıq ta, yaqşılap türüp Qütlüyarzi sudqa birzïk.* (BTH 1993: 54)

“Aybike’yi **kışkırttık** da Kutluyar’ı bir güzel mahkemeye verdik.”

- **ütüw** Oyunda, yarışta geride bırakmak, yenmek.

+tı

*Här minuttı ütüw üsün küreş bara.* (BTH 1993: 55)

“Her dakikayı **kazanmak** için güreş devam ediyor.”

- **üttürüw** Kumarda kaybedip ödemek.

+n

*Bay bulha la, aqılı hay ikän, kært uynatıp qızın üttürgän.* (BTH 1993: 55)

<sup>7</sup> bot: 16 kg ağırlığa denk gelen bir ağırlık ölçüsü birimi.

“Zengin olsa da aklı kıttı, iskambil oynayıp kızını **kaybetti.**”

- **üğütläw** Öğütleme, öğüt vermek, nasihat etmek.

+nı

*Bılay işläw yaramaş tip, min unı küpmi üğütlänim.* (BTH 1993: 58)

“Böyle çalışmak işe yaramaz diyerek ben onu çok mu **öğütle**dim.”

- **üzgüliw** Parçalamak, parça parça etmek.

+zı

*Yıl ağastarızı üzgüliw.* (BTH 1993: 58)

“Rüzgâr ağaçları **parçalar.**”

- **üzgüleşiw** Birlikte ya da karşılıklı parçalamak, parça parça etmek.

+n

*Uynap, kiyimdärin üzgüleşip bütkändär.* (BTH 1993: 58)

“Oynayıp kıyafetlerini **parçalamışlar.**”

- **üzürüw** Zorla çektirip parçalara ayırmak, parçalamak, kestirmek, kopartmak.

+n

*[Zülhizä] näzikäy kiyimdärin üzürüp, üzünä qamzul tigip kiyzi.* (BTH 1993: 59)

“Zülhize, incecik kıyafetlerini **parçalayıp**, kendine erkek yelege dikip giydi.”

- **üzültüw** Sızlatıp çok fena ağrıtmak.

+dı

*Bildi üzültüw.* (BTH 1993: 61)

“Beli **ağrıtmak.**”

- **üzüp-yülqūw** Koparıp yolmak, çekip koparmak.

+n

*Kiyimin üzüp-yülqūw bütürgän.* (BTH 1993: 61)

“Kıyafetini **çekip parçalamış.**”

- **üzüp-yırtıw** Koparıp yırtmak, çekip yırtmak.

+tı

*Küldäktä üzüp-yırtıp bütürüw.* (BTH 1993: 61)

“Elbiseyi **çekip yırtmak.**”

- **űűűű** Karşılıklı ya da birlikte kesmek, bölmek, parçalamak.

+n

*Düşman übürünahın űűűű.* (BTH 1993: 62)

“Düşman hattını **parçalamak.**”

- **űrăytű** Kabartıp taşırarak.

+tű

*Săstű űrăytű.* (BTH 1993: 62)

“Saçı **kabartmak.**”

- **űűngűli** Üzengi takmak, üzengi koymak.

+zű

*İyărzű űűngűli.* (BTH 1993: 63)

“Eyeri **üzengilemek.**”

- **űyműklűtű** Üst üste istifleyip yığmak, biriktirmek.

+z1

*İğır yıl İrendik artınan quyı qara bűlűttűarz1 űyműklűtű kiltűzű.* (BTH 1993: 65)

“Sert rüzgar, İrendik’in ardından koyu kara bulutları **toplayıp** getirdi.”

- **űyműlü** Tepeleme yığmak, üst üste yığmak.

+tű

*Qartuftű űyműlűp kűmű.* (BTH 1993: 65)

“Patatesi **yığarak** gömmek.”

- **űyrűltű** Bir şeyleri bir nokta çevresinde hareket ettirmek; döndürmek.

+z1

*Yăštăr Allayarz1 űyrűltűp alıp, bűyűtălăr.* (BTH 1993: 67)

“Gençler, Allayar’ı **döndürüp** oynatıyorlar.”

- **űysűklű** Hayvanların kırılan ayaklarına destek koymak, desteklemek.

+dű

*Kăbândű űysűklűp qűyű.* (BTH 1993: 69)

“Saman yığınının **desteklemek.**”

- **űlkănăytű** Büyütmek.

+tǎ

*Buştan ğına işti ũlkānāytǎw.* (BTH 1993: 72)

“Sebepsiz yere işi büyütmek.”

- **ũlpũlāw** Filiz, tomurcuk şekline getirmek.

+n

*Nājipiç suqlap işlāngān inǎrbawın ũlpũlāp kinā bāylāp yǎbārġā yarata.* (BTH 1993: 73)

“Nejipiç, nakışladığı boyun bağına düğümleyerek bağlamayı seviyor.”

- **ũlpāklāw** Yumuşak hâle getirmek, yumuşak etmek.

+zı

*Yıl, yıl hıǵırma, yǎtār, qar bũlũttarın kiltir, ũlpāklā āgastarızı, qar kũmhġn kıwaqtarızı.*  
(BTH 1993: 73)

“Rüzgâr, uğuldama, yeter, kar bulutlarını getir, yumuşat ağaçları, kar örtün çalıları.”

- **ũltũnġtǎw** Kenarlarını eskitip yıpratmak.

+n

*Salbarıñ balaq ũstarın ũltũnġtǎw bũtũw.* (BTH 1993: 73)

“Şalvar’ın paçalarını yıpratmak.”

- **ũltũytǎw** Dik durdurmak, dimdik durdurmak.

+n

*Ul hikġrġndā ayaqtarın tırpaytıp, yũntāş qũyrũğũn ũltũytǎw yǎbārā.* (BTH 1993: 74)

“O sıçradığı zaman ayaklarını gerip, tüylü kuyruğunu dikleştirir.”

- **ũltũnġtǎw** Hafif hafif hareket ettirip, hızlandırmak, acele ettirmek.

+n

*Ūmār qart ũstũnā kāzākġy, bũrġk kġyġān dā aq iştanıñın balaqtarın ũltũnġtǎw, qunaqtarġa qarşı sıqtı.* (BTH 1993: 74)

“Yaşlı Ümer, üzerine pelerin ve börk giymiş, beyaz donunun paçalarını sallayarak misafirleri karşılamaya çıktı.”

- **ũltũşlġndġrġw** Yumuşacık ve tüylü hâle getirmek.

+dġ

*Kġyġmdġ ũltũşlġndġrġğũnsũ kġyġw.* (BTH 1993: 74)

“Kıyafeti yumuşatıp giymek.”

- **űntűw** Azaltmak, eksiltmek, indirtmek.

+n

*Yılğanıñ balıǵın űntűp bűttűlär.* (BTH 1993: 76)

“Irmağın balıǵını **azalttılar.**”

- **űñűw** Toprağı yarıp eşerek gitmek (su için).

+zı

*Yazǵı hıw yızı űñűp, yırın yahagan.* (BTH 1993: 77)

“İlkbahardaki su yeri **eşip** çukur yapmış.”

- **űñşüyűw** Çok ümitlenmek, çok istemek.

+dı

*Kişi aşaǵandı űñşüyű qarap ultırw.* (BTH 1993: 77)

“Kişi yemek yemeyi **arzulayarak** bekler.”

- **űplăw** Çalmak, soymak, aşırnak.

+zı

*űyzı űplăp sıqtılar.* (BTH 1993: 77)

“Evi **soyup** çıktılar.”

- **űrzűrtűw** Körüklendirmek, körük ya da başka bir nesne yardımıyla havayı yönlendirmek.

+n

*Mixail Frulöv kük tütün işindä kürıǵın űrzűrzűrtűp, bür qalın timürzi qızırına inı.* (BTH 1993: 78)

“Mihail Frolov, mavi duman içinde körüğünü **sallayarak** kalın bir demiri kızdırıyordu.”

- **űrkütűw** Ürkütmek, korkutmak.

+zı

*Taw-taştarzı tıträtıp, quş-qürttarzı űrkütűp, .. Şülgen küli túbünän Häwbän dünyaga sıqqan.* (BTH 1993: 78)

“Hevben, dağı taşı titretip, kurdu kuşu **ürkütüp**, Şülgen gölünün dibinden dünyaya çıktı.”

- **űrpüytűw** Yumuşatarak kabartmak, tüylenerek kabartmak, tiftiklendirmek.

+n

*Bisäy itti kürıp, hırtın űrpüyttı.* (BTH 1993: 79)

“Kedi, köpeğı görünce sırtını **kabarttı.**”



- **üşkülländiriw** Üç kenarlı hâle getirmek.

+zı

*Awızı üşkülländiriw.* (BTH 1993: 81)

“Ağzı üçgenleştirmek.”

- **üşmüyüşliw** Üç kenarlı yapmak.

+dı

*Traktürist urta ızandı üsmüyüşlip hürüp quyı.* (BTH 1993: 81)

“Traktörcü orta sınırı üç kenarlı yaparak sürdürdü.”

- **üşkütüw** Kışkırtmak, kudurtmak, tahrik etmek.

+zı

*Bütä ildı hıw ittiñ, kişı qanın qüyürgä diyıwızırzı üşkütüñ.* (BTH 1993: 83)

“Bütün ülkeyi sele boğdun, insan kanı dökmesi için devleri kışkırttın.”

- **ütüw** Ateşe tutarak tüyleri yakmak, ütmek.

+n

*Bıl hüz unıñ yürügin ütüp aldı.* (BTH 1993: 86)

“Bu söz, onun yüreğini yaktı.”

- **ütü lündiriw** Acele ettirmek, hızlandırmak, çabuklaştırmak.

+zı

*Ä Malbay haman, kümüş mızalın şaltıratıp, kişilärzı ütü lündirip yürüy, qızıwlata.* (BTH 1993: 86)

“İşte şimdi Malbay, gümüş madalyasını şaltıratıp, insanları acele ettirerek hızlandırıyor.”

- **ütüşliw** Ateşe tutup yakmak.

+n

*Malayzar.. qaptırğan balıqtarın ütüşlürgü tütüna.* (BTH 1993: 86)

“Çocuklar alevlendirilen balıkları pişirmeye çalışıyor.”

- **üşküw** Öş öş diye atı kovalamak.

+n

*Hüyünüs minän Zälifänñ aşıqqanın hızğan [atsı] atın üškünü.* (BTH 1993: 87)

“Zelife'nin telaşlandığını hisseden atçı, sevinçle atını kovaladı.”

- **üşütüw** Üşütmek, üşümeye sebep olmak.

+dũ

*Qũlũndũ ũŕũtmĩŕ ũŕũn babay mĩnãn ä bĩy uğa kũpũ tĩęä halıp kiyzĩrã.* (BTH 1993: 87)

“Dede ile nine, tayı **ũŕũtmemek** için yakasız kıyafet dikip, ona giydiriyor.”

- **ũŕũlũklũw** Kardaki tavşan yuvası gibi çukur olmak.

+tĩ

*İŕkirtĩ ũŕũlũklũp inĩw.* (BTH 1993: 88)

“Ot yığınınını **delerek** girmek.”

- **ũŕũndĩrĩw** Yormak, hãlsizleŕtirmek.

+dĩ

*Niŕlãp ũŕũndĩrĩzĩę atĩdĩ?* (BTH 1993: 88)

“Neden atını **yordun?**”

- **paqlaw** Paklamak, pak etmek, temizlemek.

+n

*Kũzgũęä qarap, kiŕŕĩ ũŕŕũn-baŕŕĩn rãtlãy, bit-kũz ĩn paqlay.* (BTH 1993: 89)

“Kiŕŕi, aynaya bakıp üstünü başını toparlar, yüzünü gözünü **temizler.**”

- **parlandĩrĩw** Buharda yumuŕattĩrmak, buharda piŕirtmek.”

+dĩ

*Halamdĩ parlandĩrĩp, äŕŕĩp birĩw.* (BTH 1993: 93)

“Otu yumuŕatarak mayalatmak.”

- **parlaw** Buharda yumuŕatmak, buharda piŕirmek.

+tũ

*Sĩnayaqtĩ parlap quyĩw.* (BTH 1993: 93)

“Nehir balığını **buharda piŕirmek.**”

- **raŕlaw** Doğrulamak, teyit etmek, tasdik etmek.

+dĩ

*Kũslũ yĩl minĩę hũzzãrĩmdĩ raŕlaęanday, bĩzzĩę yũzũbũzãęä uslap-uslap qar hirptĩ.* (BTH 1993: 124)

“Güçlü rüzgãr, sözlerimi **tasdik eder** gibi yüzümüze koca koca karlar serpti.”

- **reglamĩntlaw** Gerekli kurallara uydurmak, düzene koymak; kurallara itaat etmek.

+tũ

*Yıyılıştı reglamintlaw.* (BTH 1993: 130)

“Toplantıyı düzene sokmak.”

- **regulirlaw** Düzenlemek, ayarlamak, tertip etmek; düzene koymak, nizama sokmak.

+n

*Sawza işin regulirlaw.* (BTH 1993: 130)

“Ticaret işini düzene sokmak.”

- **redaktürlatıw** Düzeltirmek, redakte ettirmek.

+nı

*Qulyazmanı redaktürlatıp alıw.* (BTH 1993: 131)

“El yazmasını düzeltirmek.”

- **rektifikatlaw** Yenilemek.

+n

*Taşkümır ısmalahın rektifikatlap quyzıralar.* (BTH 1993: 134)

“Taşkömür verniğini yenilediler.”

- **remüntlaw** Onarmak, tamir etmek; bakım yapmak.

+nı

*Xatta ul bir vaqıt qatmarlı mülütılkanı rımüntlağan, traktürzı la tız tüşünür.* (BTH 1993: 135)

“Hatta o bir zamanlar sıkıntılı bir zemini tamir etmiş, traktörü de hemen kavrar.”

- **retuşlatıw** Rötuşlatmak, rötuş yaptırmak.

+tı

*Hürä tı retuşlatıp alıw.* (BTH 1993: 138)

“Resmi rötuşlamak.”

- **refürmalaw** Reform yapmak, reform geçirmek.

+tı

*Yuğarı mäktäpti refürmalaw.* (BTH 1993: 139)

“Yüksek okulu reforme etmek.”

- **rünyitüw** İncitmek, gücendirmek, kalbini kırmak.

+dı

*Yığımı ũsũ l  tulmaŝ  lik t l qalĝan kitik k n ll  qatındı r nyitir ũs n k pmi ĝin  k r k.*  
(BTH 1993: 147)

“Yirmi  c  de toplanmadan  nce dul kalan, kalbi kırık kadını **incitmek** i in ne kadar gerek.”

● **r tl w** Toparlamak.

+n

*Y ntimir ũŝ-başın r tl n , ũz baylıĝında bulĝanı min n qupŝılandı.* (BTH 1993: 149)

“Yentimir,  st n  başını **d zeltti**, elinde olanlarla s slendi.”

● **r tl ŝtir w** İyileştirmek, yoluna koydurmak.

+d 

*Awıldıĝ qart-q r ları kilip, ũy md  r tl ŝtir  haldı.* (BTH 1993: 149)

“K y n erkekleri gelip, evimi **toparladı**.”

● **r ŝ tk l w** Parmaklıkla  rmek, parmaklıkla  vrelemek, kafesle  vrelemek.

+n 

*Baqsanı r ŝ tk l w.* (BTH 1993: 152)

“Bah eyi **parmaklıkla  vrelemek**.”

● **saĝıldır w** Yansıtmaq, aksettirmek.

+z 

*Hıw yar buyındaĝı aĝastarz  saĝıldıra.* (BTH 1993: 156)

“Su, kenardaki aĝa ları **yansıtıyor**.”

● **saĝilyıt w** Kamaştırmak, g cl  bir ıŝıkla g zleri k r etmek.

+n

*Nury n k zz r n saĝilyıt [qan] ũsq n ũy rm h n n ısınlap ta qawŝap qalĝaynı.* (BTH 1993: 156)

“Nuryen, g zlerini **kamaŝtıran** fırtınalı kıvılcımdan ger ekten de korkmuŝtu.”

● **saĝıw**

+n

*Tar huqmaq sit nd ĝi kiŝirtk nd r ayaĝın saqqaan hayın, X tir n n asıwı qabara barzı.*  
(BTH 1993: 157)

“Dar patikanın kenarındaki ısırgan otları ayağını **ısırdıktan** sonra Xetire'nin öfkesi kabardı.”

- **sağıştırıw** Karşılaştırmak, mukayese etmek.

+n

*İlĭkkĭ tŭrmüşŭbŭz mĭnän xäz ĩrgĭ kŭnŭbüzz ũŋ ayırmaların **sağıştırıp** qaraybız.* (BTH 1993: 157)

“Evvəlki hayatımızla günümüzün farkını **karşılaştırıyoruz.**”

- **sajlatıw** Saj diye ses çıkarmak, saj ettirmek.

+n

*Başqŭrttar qılıstarın qınınan **sajlatıp** hurıp aldı.* (BTH 1993: 158)

“Başkurtlar, kılıçlarını **sajlatarak** kınından çıkardı.”

- **sajıldatıw** Saj saj etmek, saj saj diye gelmek.

+nı

*Ul arala par at yĭĭlgän ikĭ sananı **sajıldatıp**, ũs kişi kilĭp tuqtanı.* (BTH 1993: 158)

“O sırada bir çift at koşulan kar kızağını **sajıldatarak** üç kişi geldi.”

- **sayqaldırıw** Dalgalandırmak, silkeletmek, çalkalatmak.

+dĭ

*Kŭldĭ **sayqaldırıp**, bizrŭ mĭnän hıw alıw.* (BTH 1993: 159)

“Gölü **dalgalandırarak** su almak.”

- **sayqatıw** Yıkarmak, kirini çıkarmak.

+n

*Hıyızın yĭlinĭn **sayqatıw**.* (BTH 1993: 159)

“Sığırın memesini **temizlemek.**”

- **sayqaw** Yıkarmak, kirini çıkarmak.

+n

*Yĭl ağas baştarın **sayqay**.* (BTH 1993: 159)

“Rüzgâr, ağaç tepelerini **sallıyor.**”

- **saylaw** Düzenlemek, tertip etmek, düzenli hâle getirmek, bir araya getirmek, toplamak; seçmek, seçip tayin etmek.

+n

*Tuy bulır, üyzüň işin sayla.* (BTH 1993: 159)

“Düğün var, evin içini **toparla.**”

- **saypıldırıw** Çalkalayıp kap kacaktan dökmek, saçmak (sıvı şeyler için).

**+tü**

*Müldürämä hüttü saypıldırmaşqa tırışıp, yay gına atlay.* (BTH 1993: 159)

“Tıklım tıklım sütü **dökmemeye** çalışarak yavaşça yürüyor.”

- **saypıltıw** Çalkalayıp kap kacaktan dökmek, saçmak (sıvı şeyler için).

**+dı**

*Hıwındı saypıltımay gına alıp qayt!* (BTH 1993: 159)

“Suyunu **dökmeden** dön!”

- **sayraw** Bileyleme çarkına tutup keskinlemek.

**+tı**

*Bısaqtı sayraw.* (BTH 1993: 160)

“Bıçağı **bilemek.**”

- **sayınıw** Vücuttaki sabunu, kiri akıtmak için su dökünmek; yıkanmak.

**+dı**

*Bit-quldı sayınıp, tabınga ultırıştılar.* (BTH 1993: 160)

“El ve yüzlerini **yıkayıp**, sofraya oturdular.”

- **sayıw** Yıkamak, kir çıkarmak.

**+dı**

*Awzıñdı say, balam, aştan huñ awzıñ üsünür.* (BTH 1993: 162)

“Yemekten sonra ağzını **yıka** yavrum, ağzın uçuk olur.”

- **salqıw** Başı aşağı yukarı sallamak (at için).

**+n**

At başın **salqıp** yurta. (BTH 1993: 164)

“At, başını **sallayarak** dörtnele koşuyor.”

- **saltıratıw** Şangırdatmak.

**+n**

*Yiğit qulındağı yügänñ saltıratıp atın saqıızı.* (BTH 1993: 164)

“Yiğit, elindeki yuları **şangırdatarak** atını çağırdı.”

- **salşaytıw** Yamuk yerleştirmek, eğiltmek, eğri hâle getirmek.

+n

*Awızın salşaytıp, küľmhüräp quyzı.* (BTH 1993: 165)

“Ağzını **eğerek** gülümsedi.

- **salıqlaw** Başı aşağı yukarı sallamak (at için).

+n

*Attar, kündüñ işiliginän, küsä yip kitkän sibindürän baştarın salıqlap aşamay türz ü.* (BTH 1993: 165)

“Atlar, güneşin sıcaklığıyla güçlenen sineklerden başlarını **sallamaktan** yemek yiyemiyordu.”

- **salımlatıw** Eğrilmiş ya da ipi çatalı bir sopaya sardırmak, dolandırmak, yumak yaptırmak.

+dü

*Yünümdü salımlatıp aldım.* (BTH 1993: 165)

“Yünümü **sardırarak** aldım.”

- **samalaw** tahmin etmek, tasarlamak.

+tı

*Qüyaşta qızınıp türğanda, üz İbüz İñ yuqlağan waqıttı samalanım.* (BTH 1993: 166)

“Güneşte ısınınca, boşa geçen vaktimizi **tasarladım.**”

- **sañlandırıw** Tozlu hâle getirtmek, tozlandırmak.

+dı

*Kıyımdı sañlandırıw.* (BTH 1993: 170)

“Kıyafeti **tozlandırmak.**”

- **sapqıslaw** Balta ile kesmek, keserle doğramak.

+n

*Babay kämäniñ sitin sapqıslay başlay.* (BTH 1993: 171)

“Dede, teknenin kenarını **kesmeye** başlar.”

- **sapırlaw** Şapur şapur etmek, şapur şapur gelmek.

+tı

*Ayaq aştı sapırlap yata.* (BTH 1993: 172)

“Ayak altı **şapırdıyor.**”

- **sarpanlatıw** Bir gösterip bir kaybettirmek; hafifçe sallandırmak.

+n

*Qұлúndar qúyrúqtarın sarpanlatıp, yäşil bısändi yaratıp aşay.* (BTH 1993: 174)

“Taylar, kuyruklarını **sallandırarak**, zevkle yeşil otu yiyor.”

- **sarpıw** Küçük küçük ve uzun şekilde yarmak, kesmek.

+zı

*Qarağastarızı sarpıp, yargıslap, satın-satkaayırıp, arqıs ta túrqıs yığıp büttü.* (BTH 1993: 175)

“Melez çamlarını **kesip**, yarıp, güzelce ayırarak, çapraz bir şekilde koydu.”

- **sarsatıw** Aşırı susatmak, çok susatmak.

+zı

*Qüyaş qızıwı yızı lü sarsatqan.* (BTH 1993: 175)

“Güneşin sıcaklığı yeri de **susatmış**.”

- **sarıw** İpi çapraz ya da karşılıklı şekilde bağlayıp çekmek, dolamak, düğümlenmek.

+tü

*Yüktü sarıp bāylāw.* (BTH 1993: 176)

“Yükü **düğümlenmek** bağlamak.”

- **sathıqlaw** Uçlarını bielşetirip köşe yapmak, kesiştirmek.

+tı

*Miyıstı sathıqlap sığarıw.* (BTH 1993: 178)

“Fırını **köşeleyerek** çıkarmak.”

- **satnatıw** Çizerek kesmek.

+n

*Tāzrā bıyalahın satnattım.* (BTH 1993: 178)

“Pencere camını **çizerek kesmek**.”

- **satraşlaw** Bir şeyleri çapraz koymak.

+n

*Ġataulla .. baş aştına ikı qulın satraşlap halıp, hikıgä salqan yattı.* (BTH 1993: 178)

“Gataulla, başının altındaki iki elini **çaprazlayarak**, sırtüstü divana yattı.”

- **satıldatıw** Çat çat ettirmek, çat çat diye getirmek, çatırdatmak.



+n

*Awızın satıdatıp quyızı.* (BTH 1993: 179)

“Ağzını çatırdattı.”

- **saflandırırw** Saf hâle getirmek, katkılardan arındırmak.

+n

*Xülmügür tūqūmūn saflandırırğa kāräk.* (BTH 1993: 181)

“Hulmugur soyunu **temizlemeliyiz.**”

- **sızürlüw** Bağ geçirmek, bağ vurmak (atın ayakları için).

+n

*Kütüwzıñ sitındäräk qūrūğan yırgä qazağan, iyärlı atın sızürlip yibärgän kütüwsı qazaq yığıtı ülän äytıp altıra inı.* (BTH 1993: 184)

“Sürünün kenarına, kuru yere sağlamlaştırarak, eyerli atını **bağlayan** Kazak çoban yiğidi, Kazak şiiri söyleyerek oturuyordu.”

- **siylünderiw** Derisini tahriş etmek, derisini soymak, deriyi ezip kaldırmak.

+n

*Ul unıñ muyının siylünderip bütürgän.* (BTH 1993: 185)

“O, onun boynunu **tahriş etmiş.**”

- **siymültiw** Karıştırıp dolandırmak, birbirine geçirtip düğümletmek.

+tı

*Yiptı siymültiw.* (BTH 1993: 185)

“İpi **karıştırmak.**”

- **sikrüytiw** Gözlerini fal taşı gibi açtırmak; gözlerini kabartmak.

+n

*Yunis küzzärin sikrüytip alğa qarağan da tanqılarzı hanay inı.* (BTH 1993: 187)

“Yunus gözlerini **kocaman açıp**, öne bakıp tankları sayıyordu.”

- **siltärläw** Delik deşik etmek.

+n

*Kärimdiñ tänin siltärläni.* (BTH 1993: 189)

“Kerim’in tenini **delik deşik etti.**”

- **simürlütiw** Ürpertmek, titretmek.

+n

*Räşzä şişmä hıwı minän bitin yıwzı, hıwın täştärin **sımırlütkünsi** uslap-uslap yüttü.*

(BTH 1993: 190)

“Reşize, çeşme suyuyla yüzünü yıkadı, suyu dişlerini **titretince** avuç avuç yuttu.”

- **sımsınıw** Ucundan tutmak, parmak uçları ile tutmak.

+n

*[Bulan balahı] ağas yapraqtarın **sımsıngün** bula.* (BTH 1993: 190)

“Geyik yavrusu, ağaç yapraklarını **ucundan tutmuş.**”

- **sımtıw** Çimdiklemek, çimdirmek.

+zı

*Tuñ timır quldarzı üzzürüp **sımtıp** ala, ärnıwı yüräkkä tüşä.* (BTH 1993: 190)

“Donmuş demir, elleri **parçalıyor**, acısı yürek yakıyor.”

- **sıpldıtıw** Sık sık yummak, sıkça göz kırpmak, göz çipildetmek.

+n

*Barğan hayın, kipkän yapraq yüzlü sıkrıtar, qışıq küzzärin **sıpldıtıp** yaz a la ultıra.* (BTH 1993: 193)

“Her gelişinde yaprak yüzlü sekreter, kısık gözlerini **çipildeterek** yazar.”

- **sigırıw** 1. Bütünden bir miktarı alıp çıkarmak. 2. Hesaptan düşmek.

+n

*Hawıtın awırlığın **sigırıp**, hıwın awırlığın bilälär.* (BTH 1993: 197)

“Kabin ağırlığını **çıkartınca** suyun ağırlığını anlıyorlar.”

- **sigülüw** Perçinlemek, perçin yapıp birleştirmek.

+n

*Sümıstın tütqahın **sigülüw** nıgıtıw.* (BTH 1993: 197)

“Kepçenin sapını **perçinleyerek** sağlamlaştırmak.”

- **siklüw** 1. Sınırlamak. 2. Etrafını çevirmek.

+n

*Ural yılğahı Başqurtıstandın künsıgışın **siklüw** ütä.* (BTH 1993: 198)

“Ural ırmağı Başkurdistan’ın doğusunu **sınırlayarak** geçer.”

- **sikündırıw** Soğuktan ya da soğuk sudan dolayı aniden titreyip üşümek.

+dũ

*Aybulat hıwıq quldarı mınän Gülyüzümdũ sikünderü-sikünderü yurğan aştına inip yattı.*

(BTH 1993: 199)

“Aybulat, soğuk elleri ile Gülyüzüm’ü **titrete titrete** yorganın altına girdi.”

- **sinklüw** Çivitlemek.

+tĩ

*Küldä ktĩ sinklüw.* (BTH 1993: 202)

“Gömleği **çivitlemek.**”

- **sintizlaw** Sentez yapmak, sentezlemek.

+dı

*Übrazdı sintizlaw.* (BTH 1993: 203)

“Görüntüyü **sentezlemek.**”

- **sinüw** Perçinlemek, perçin yapıp birleştirmek.

+tĩ

*Bal qürtü tulğan kızänäktĩ sinüp quyğan.* (BTH 1993: 203)

“Bal kurdu dolan petek gözünü **perçinleyerek** yerleştirmiş.”

- **sirlütıw** Hastalandırmak, marazlandırmak.

+dı

*Başqayıma qayğı tüştü tip, yäş yüräkkäyimdĩ sirlütü.* (BTH 1993: 207)

“İçime endişe düştü diyerek genç yüreğimi **hastalandırma.**”

- **sirıldırıw** Buruş buruş olup kırıştırmak, büzüştürmek.

+n

*Bara türğas, Sälmän tuqtanı la tanawın sirıldırıp hawanı yişkänĩ.* (BTH 1993: 207)

“Biraz gittikten sonra Selmen turdu ve burnunu **buruşturunarak** havayı kokladı.”

- **siriltıw** Buruş buruş olup kırıştırmak, büzüştürmek.

+n

*Pülküvnik nizır işınä tüşürürgä tırışıp, yüzün sirilttı.* (BTH 1993: 207)

“Albay, bir şeyi hatırlamaya çalışarak yüzünü **kırıştırdı.**”

- **siriştırıw** Kırış kırış etmek, buruş buruş etmek.

+n

*Äskäp tanawın sirıştırıp, kışıldap küldü.* (BTH 1993: 207)

“Eskep, burnunu **kırıştırarak**, kıkırdayarak güldü.”

- **sislilw** Gönlündekiler açılmak, fikirleri açılmak.

+n

*Bäliulla minän Gäläkbär aǵay dünya xäldärin **sislilp** kitip hüyläşä.* (BTH 1993: 208)

“Baliulla ile Aliekber ağabey dünya hallerini **konuşuyorlardı.**”

- **sisiw** İpi çözmek, bağı çözmek.

+zı

*Yüş kilindär uttay yanıp, bişip altın kültäläriz sisälär.* (BTH 1993: 208)

“Genç gelinler ateş gibi yanıp, pişerek altın ekin demetlerini **çözüyorlar.**”

- **sisışiw** Birlikte ipi çözmek, bağı çözmek.

+n

*Kiyimin **sisışiw.*** (BTH 1993: 208)

“Kıyafetini **çözmek.**”

- **sistiriw** İpi çözmek, bağı çözmek.

+n

*Küldäğin **sistiriw.*** (BTH 1993: 209)

“Elbisenin ipini **çözmek.**”

- **sithinw** Yabancılamak, yabancı görmek, yatsımak; dışlamak, benimsememek.

+n

*Allayar atahın **sithinip**, qırış bulıp üşä.* (BTH 1993: 210)

“Allayar, babasını **yabancılayarak**, katı yürekli olarak büyüyor.”

- **sixirlaw** Sihir yapmak, büyü yapmak.

+dı

*Ällä balaqayımdı **sixirlanılarmı** ikän?* (BTH 1993: 212)

“Acaba yavrucuğumu **sihirlediler mi?**”

- **süqaltaw** Soba, fırın üzerine tencere, güğüm, çaydanlık oturtacak yer açmak.

+tı

*Miyistı **süqaltaw.*** (BTH 1993: 216)

“Fırını **çukurlamak.**”

- **sūlgaw** Bir şeyle sarmak, dolamak.

+n

*Taw bittürin sūlgap yaqtıǵa, qūyaş sıǵa başlay.* (BTH 1993: 217)

“Dağ yüzlerini ışıǵa boǵarak güneş çıkmaya başladı.”

- **sūlgūw** Başı aşağı yukarı sallamak (at için).

+n

*At başın sūlgūp saba.* (BTH 1993: 217)

“At başını sallayarak sıçrar.”

- **sūsüldürūw** Uzun hâle getirip sarkıtmak, sallandırmak.

+tǵ

*Küldä ktǵ sūsüldürūw.* (BTH 1993: 220)

“Gömleǵi sarkıtmak.”

- **sūsültūw** Uzun hâle getirip sarkıtmak, sallandırmak.

+tǵ

*Ul küldä ktǵ sūsültūp hūyräp yürüǵänsä, bürmäñä qıstırıp bulmaymı?* (BTH 1993: 220)

“O gömleǵi sarkıtıp sürükleyerek yürüyünce bürmesine sıkıştırıyor mu?”

- **sütsiallaştırıw** Kamulaştırmak, toplumsallaştırmak.

+tı

*Xujalıqtı sütsiallaştırıw.* (BTH 1993: 222)

“Yönetimi kamulaştırmak.”

- **sünnä tli tıw** Sünnet ettirmek.

+nı

*Balanı sünnä tli tıw.* (BTH 1993: 226)

“Çocuǵu sünnet ettirmek.”

- **sürlü tıw** Çeşitli kuş, çekirge ya da küçük sipsi gibi öttürmek.

+n

*Hıbzǵıhın sürlü tıw qısqırtıp yıbırzı.* (BTH 1993: 226)

“Düdüǵünü öttürüp, ses çıkardı.”

- **sürüştürūw** Büzüştürmek, kırıştırmak, buruşturmak.

+n

*Ul küzzärin sürüşdürübürük yılmayğan da tup-tura mişä qaray.* (BTH 1993: 227)

“O, gözlerini **kısarak** gülümseyerek dosdoğru bana bakar.”

- **spirtlaw** İspirto ile karıştırmak.

+n

*Darıw üländäriniñ hutın spirtlaw.* (BTH 1993: 229)

“İlaç bitkilerinin öz suyunu **ispirtoyla karıştırmak.**”

- **suqlandırırw** Püsküllendirmek.

+n

*Yäş qayın quyı bütaqtarın suqlandırıp, kä bir üstündä üyüp ultra.* (BTH 1993: 240)

“Genç kayın, sık dallarını **püsküllendirmiş**, kabir üstünde uyukluyor.”

- **suqlaw** Püsküllemek, püskül koymak.

+n

*Abzıqayım, qara atıñdıñ işlyahın suqlama.* (BTH 1993: 240)

“Ağabeyciğim, kara atının kayışını **püskülleme.**”

- **suqırw** Gagalamak, gagalayıp vurmak.

+n

*Bına qaz ayaq-quldarın suqıy başlay Hizä yzñ.* (BTH 1993: 241)

“İşte kaz, Hizey’in el ve ayaklarını **gagalıyor.**”

- **sutlatırw** Yontturmak, kabaca yontturmak.

+zǔ

*ÿyzǔ sutlatırw.* (BTH 1993: 244)

“Evi **yontturmak.**”

- **sutlaw** Azar azar yürütmek, azar azar aşırarak, az az aşırıp azaltmak, eksiltmek.

+tǔ

*Balalar känfittǔ sutlap bütken.* (BTH 1993: 245)

“Çocuklar şekeri **aşırıp** bitirmiş.”

- **sutıldatırw** Cık cık diye ses çıkarmak, cık cık etmek.

+n

*Kümüş tawıştarın sutıldatıp, haban turgayzarı yırlayzar.* (BTH 1993: 245)

“Saban serçeleri, gümüş seslerini **çıkarak** şarkı söylüyorlar.”

- **süplütüw** Çöp ettirmek, çöp hâline getirmek.

+dī

*İzändi süplütüw.* (BTH 1993: 248)

“Zemini **kirletmek.**”

- **sürtüytüw** Kabarcık şeklinde yükseltmek, kabartmak, kabarcıklandırmak.

+dī

*İrindī sürtüytüw.* (BTH 1993: 249)

“Dudağını **kabarcıklandırmak.**”

- **sıbarlatıw** Alacalı bulacalı hâle getirmek.

+zı

*Aq qağzı **sıbarlattım** xattar yazıp irkämä.* (BTH 1993: 251)

“Sevgilime yazılar yazarak ak kağıdı **alacalı bulacalı yaptım.**”

- **sıbıqlaw** Çubukla, dalla vurmak (yüz silkelemek, toz çırpmaq vs. için).

+dı

*Tundı **sıbıqlap** kiyhäñ, yılı bula.* (BTH 1993: 252)

“Paltoyu **çırpıp** giyersen yeni olur.”

- **sızatıw** Sabrettirmek, katlandırmak, tahammül ettirmek, dayandırmak.

+dı

*İsī tüşkä, maldı kügäwın **sızatmay.*** (BTH 1993: 259)

“Sıcak olduğunda sinek hayvanı **rahat bırakmıyor.**”

- **sıjildatıw** Cıslamak, cıs cıs etmek.

+n

*Äyzä, quzğaldıq, yığäñ dä samawırın **sıjildatıp**, kütä-kütä kütük bulıp bütkändir.* (BTH 1993: 259)

“Haydi, kalkalım, yengen semaverini **cızıldatıp**, bekleye bekleye ağaç olmuştur.”

- **sıymaqlaw** Sağı solu çizmek, sağı solu karalamak, rastgele çizmek.

+zı

*Bütä dünyanı tımalağan hürğült qara bülütta **sıymaqlap** yäşin yäşnänı, kük kükränı.*

(BTH 1993: 260)

“Tüm dünyayı kaplayan boz kara bulutları **çizerek** şimşek çaktı.”

● **sıyıldatıw** Cızıldatmak.

+n

*Tülkü şul iki arala bır quyan balahın sıyıldatıp tütüp alıp ta kilgän.* (BTH 1993: 260)

“Tilki, bu sırada, bir tavşan yavrusunu **cızıldatarak** alıp gelmiş.”

● **sıqıldatıw** Gıcırdatmak.

+n

*Maşinkala başqan qızıqayzıñ bır kımä lä işi yuq, maşınqahın sıqıldatıwın bilä.* (BTH 1993: 261)

“Makinede çalışan kızcağızın kimseyle işi yok, makinesini **gıcırdatmayı** biliyor.”

● **sıltlatıw** Çırt ettirmek.

+n

*Dalaylama işik yañağına hüyälgän kilış üzünñ yäşli küzzärin sıltlatıp Çirnyavskiğa üzäq qarap tüzü.* (BTH 1993: 261)

“Dalaylama, kapı pervazının kenarına yaslanmış bir şekilde, yaşlı gözlerini **çirtlatıp**, Çirnyavski’ye uzun uzun baktı.”

● **sıltıratıw** Çin çin ettirmek.

+n

*Säynük tä bıgır-bıgır qaynap, qapqasın sıltırata başlanı.* (BTH 1993: 262)

“Çaydanlık fokur fokur kaynatarak kapağını **titretmeye** başladı.”

● **sımırlatıw** Soğuktan ya da üzerinde bir şeyler yürüyormuş gibi hissettirip ürpertmek, içini titretmek.

+zİ

*Güjlöp sıqqan quray tawışı tändärzİ sımırlata.* (BTH 1993: 262)

“Gürültüyle çıkan kuray<sup>8</sup> sesi bedenleri **titretti**.”

● **sınyırlatıw** Zincirletmek, zincirle bağlatmak, zincir koydurmak.

+dı

*Ayaq-quldi sınyırlatıw.* (BTH 1993: 263)

<sup>8</sup> **kuray**: Adını kuray bitkisinden alan ve Başkurt halkının millî çalgısı olan bir müzik aleti.



“El ve ayağı **zincirlemek.**”

- **sınyırlaw** Zincirlemek, zicirle bağlamak, zincir koymak.

+n

*Diyiwziñ ämiri buyınsa, Tüzimğöldü, qul-ayağın sınyırlap, qarañğı zındağa yabıp quyğandar, tiy.* (BTH 1993: 263)

“Devin emriyle, el ve ayağını **zincirledikleri** Tüzimkul’u karanlık zindana atmışlar.”

- **sınıqtırw** Fiziksel olarak sağlamlaştırmak.

+n

*Maşına rıssürin sınıqtırw.* (BTH 1993: 263)

“Makinenin yayını **sağlamlaştırmak.**”

- **sıñğırlatıw** Çıngırdatmak.

+n

*Märyin, uşta hikirip, vilüsipidına atlandı la, unıñ zvünügın sıñğırlata-sıñğırlata küpirgä täğäräni.* (BTH 1993: 264)

“Meryin, ustaca sıçrayıp bisikletine bindi, onun zilini **çıngırdata çıngırtada** köprüye sürdü.”

- **sıpıldatıw** Şıpıldatmak.

+n

*[Xäyriñdingä] bısraq sabatahın sıpıldatıp [türgä] ütiwi ällä nisik tüyüldü.* (BTH 1993: 265)

“Hayrettin, çamurlu çarığını **şıpıldatarak** başköşeye geçmesini nasıl duydu.”

- **sırlaw** Boy boy sır çekmek, çizgi koymak.

+n

*Küldäk itäğın sırlaw.* (BTH 1993: 267)

“Elbisenin eteğini **sırlamak.**”

- **sırmaw** İple sarıp bağlamak, birbirine geçirmek.

+dı

*Ayaq-quldi sırmaw.* (BTH 1993: 267)

“El ve ayağı **iple bağlamak.**”

- **sırıldatıw** Cır cır ettirmek.

+n

*Bëzzîñ rütanîñ bîr dnîvalınıyî hıbzğihın sırlıdata başlanı.* (BTH 1993: 268)

“Bizim şirketin bir çalışanı zili **çalmaya** başladı.”

- **sırıştırıw** Büzüştürmek, kırıştırmak, buruşturmak.

+n

*Salbarın sırıştırıp bütkün.* (BTH 1993: 268)

“Şalvarını **buruşturmuş.**”

- **sıtlıdatıw** Gözlerini açıp kaparken çıkan ses.

+n

*Yavbaşar bürîğîn qalqıttı häm bäläkäy yıltır küzzärîn sıtlıdatıp aldı.* (BTH 1993: 269)

“Yavbasar, borkünü kaldırdı ve küçük parlak gözlerini **çipildetti.**”

- **sıwaltıw** İzi, yolu karıştırmak.

+n

*Balahınan qasıp yürüy ikän, ğîñın sıwalttı.* (BTH 1993: 270)

“Çocuğundan kaçarak yürüyorken, yolunu **karıştırdı.**”

- **sıwsıtıw** Korkutup sıçratmak, korkutup yerinden fırlatmak.

+nı

*Yüqlap yatqan kişİNİ sıwsıtıp uyatıw.* (BTH 1993: 271)

“Uykulayan kişiyi **korkutarak** uyandırmak.”

- **süylütıw** Çay içirmek.

+nı

*Sabir mullanı saqırtıp aldı. Bıl yulu ul Ğızılbanattı indırıp, mullanı säylätıp türmanı, tura lavkahına alıp kitti.* (BTH 1993: 274)

“Sabir, mollaı zehirledi. Bu defa o, Gizilbanat’ı çağırıp, mollaı **çaylamadı**, doğruca mağazasına gitti.”

- **säkıw** Altın ya da gümüş işlemek, çekiçle döverek metale süsler işlemek.

+tı

*Kümüş hawıttı säkıw.* (BTH 1993: 276)

“Gümüş savaş kıyafetini **işlemek.**”

- **säküytıw** Ucunu, kenarını kaldırmak, kalkık hâle getirmek.

+n

*Yılan başın süküytip, Uralğa qarap yalbarğan.* (BTH 1993: 276)

“Yılan başını **kaldırıp** Ural’a bakarak yalvarmış.”

- **süldirirw** Ele geçirmek, ele almak.

+n

*üylänir bulğas, käläştin dä yillihın süldirip kilirgä tırış indı.* (BTH 1993: 277)

“Evleneceğin zaman gelinin de güzelini **ele geçirmeye** çalış.”

- **süliw** İçki içmek.

+nı

*Yartını süliw.* (BTH 1993: 277)

“İçkiyi **içmek.**”

- **sülmütliindirw** Sağlıklılaştırmak, iyileştirmek, sağlıklı hâle getirmek.

+tı

*Üz-ara münäsäbätı sülmütliindirw.* (BTH 1993: 278)

“Kendi aralarındaki ilişkiyi **sağlamlaştırmak.**”

- **sümlüindirw** Coşturmak, heyecanlandırmak.

+dı

*[Yığıtın hüzı] Raximdı sümlüindirw yıbızı.* (BTH 1993: 278)

“Yığidin sözü Rehim’i **heyecanlandırdı.**”

- **sünsümlü w** Bir batırlık almak, bir batırlık miktarlara bölmek.

+dı

*Bisandı sünsüplüw alıw.* (BTH 1993: 279)

“Samanı **bölmek.**”

- **sünägütlüştirw** Endüstrileştirmek, sanayileştirmek.

+n

*Awıl xujalığın sünägütlüştirw.* (BTH 1993: 280)

“Köy idaresini **endüstrileştirmek.**”

- **süpildütirw** Şap şap ettirmek.

+zı

*Gäyzulla, uqmaşqan läpäkäyzärzï süpïldütïp huğa huğa, qayın başınan yirgä hikïrzï.*  
(BTH 1993: 281)

“Geyzulla, Toplanan böcekleri **şap ettirip**, vura vura kayın ağacının tepesinden yere düşürdü.”

- **süptïrlütïw** İnce ve hafif ses çıkarmak.

+z1

*Hıwz1 süptïrlütïp kisïp kilïw.* (BTH 1993: 282)

“Suyu şırıldatarak geçmek.”

- **sürpüklüw** Küçük, ince ve uzun parçalara ayırmak.

+n

*Bëzzïñ yızar düşman yürägïn sürpüklühïn bümba şikïllï.* (BTH 1993: 283)

“Bizim türkülerimiz, düşmanların yüreğini **parçalayan** bomba gibidir.”

- **süsütïw** Yok etmek, öldürmek.

+n

*Birihïn süsütükündür ikän.* (BTH 1993: 286)

“Birini öldürmüşler.”

- **süsüklüw** Püsküllü yapmak, püsküllü hâle getirmek, saçaklı hâle getirmek.

+dï

*Şaldï süsüklüp bäyläw.* (BTH 1993: 287)

“Şalı püsküllendirerek bağlamak.”

- **tabaqlaw** Tabağa şekline getirmek, tabağalar hâlinde bölmek.

+z1

*Qalayz1 tabaqlap hatıw.* (BTH 1993: 290)

“Kalayı bölerek satmak.”

- **taçalaw** Temizlemek.

+tı

*Balaştı taçalaw.* (BTH 1993: 295)

“Kilimi temizlemek.”

- **tazraytıw** Şişirtip, kabartıp ileri doğru çıkartmak, göbeğini çıkartmak.

+tï

*İstî tazraytıw.* (BTH 1993: 296)

“Göbeği çıkartmak.”

- *tayşaytıw* Paytak hâle getirmek.

+tı

*Ayaqtı tayşaytıp başıw.* (BTH 1993: 298)

“Ayağı paytaklatarak basmak.”

- *taqıraytıw* Çoraklaştırmak, bomboş hâle getirmek.

+tı

*İşäphiz tütünüp, azıqtı taqıraytıw.* (BTH 1993: 300)

“Hesapsız davranarak yiyeceği tüketmek.”

- *taqırlaw* Yassılaştırmak, düzleştirmek.

+dı

*Maşına yürüp, uramdı taqırlap bütkän.* (BTH 1993: 300)

“Makine hareket edip, yolu düzleştirdi.”

- *talaştırıw* Dalaştırmak, birbirine saldırtmak, dişletmek.

+zı

*İttärizı talaştırıw.* (BTH 1993: 302)

“İtleri dalaştırmak.”

- *talğınlatıw* Sıcaklığını azaltmak, serinletmek.

+n

*Yiläzlik kün işilgän talğınlata.* (BTH 1993: 303)

“Soğuk güneş, sıcaklığını azaltıyor.”

- *talpındırıw* Çırtırmak, çırpındırmak.

+n

*Qür qanattarın talpındırızı la, yän bizı.* (BTH 1993: 303)

“Yaban horozu, kanatlarını çırparak can verdi.”

- *tamaqlandırıw* Yedirmek, doyurmak.

+zı

*Zavod-fabrikalağı işilärizı tamaqlandırıw üsün ikmäk kăräk.* (BTH 1993: 306)

“Fabrika ve atölyedeki işçileri doyurmak için ekmek gerek.”

- **tamamlaw** Tamamlamak, tüketmek, bitirmek.

+n

*BİR başlağas, bütmäy qalmahın, **tamamlayıq** yırzın azagın.* (BTH 1993: 306)

“Bir başlayınca **tamamlayalım** şarkının sonunu, yarım kalmasın.”

- **tamansalaw** Gerekli sıcaklığa ulaştırmak, gerekli dereceye getirmek.

+zı

*Hıwzı **tamansalap** quyıw.* (BTH 1993: 306)

“Suyu ideal sıcaklığa ulaştırmak.”

- **tanhuqlaw** Olmayı istemek; arzu etmek.

+tı

*Üz ibizın kartuftı **tanhuqlap** kittim.* (BTH 1993: 310)

“Bizim patatesi **istedim.**”

- **tanıqlaw** Delillemek, kanıtmalamak, ispatlamak; doğruluğunu göstermek.

+dı

*Kürgän xäldi **tanıqlaw.*** (BTH 1993: 310)

“Görülen durumu **ispatlamak.**”

- **taplandırıw** Lekelendirmek, kirletmek.

+dı

*Kıyımđi **taplandırıw.*** (BTH 1993: 313)

“Kıyafeti **kirletmek.**”

- **taplatıw** Leke bulaştırmak, lekelendirmek.

+dı

*Aq küñıldi **taplatıp,** qimmät nimıştı tapatıp, tırma yırzä iy, büyük vıjdan, yıyın şaytan mınän.!* (BTH 1993: 314)

“Temiz bir kalbi **kirletip,** kıymetini yok edip durma yeryüzünde, ey büyük vıjdan, yalnız şeytan ile birleş.”

- **taptırıw** Tedarik ettirmek.

+tı

*Yuqtı **taptırıw.*** (BTH 1993: 314)

“Olmayı **tedarik ettirmek.**”

- **tarattırw** Bölüştürmek, taksim ettirmek, paylaşmak.

+z1

*Kilgän kitaptar<sub>z1</sub> tarattırw.* (BTH 1993: 316)

“Gelen kitapları **paylaşmak**.”

- **tarbanlatırw** Eli ayağı sallatmak, eli ayağı açtırmak.

+n

*Mägäfür ayaqtarın tarbanlatıp yığä tırärgä mataşqansı, Xüsäyın äyländirip taşlap ülgürzü.* (BTH 1993: 317)

“Megafür, ayaklarını **sallayarak**, yere koymaya çalışınca, Hüseyin atlayıp yardım etti.”

- **tartqılaw** Defalarca çekmek.

+n

*Räzilä üzİ mingän yırän attıñ tızgıñın tartqılawı.* (BTH 1993: 320)

“Rezile, kendisi ile birlikte bal rengi atın dizginini **defalarca çekti**.”

- **tartqıslaw** Defalarca çekmek, çekiştirmek.

+nı

*Gülyüzüm unı tartqıslay-tartqıslay küskä uyattı.* (BTH 1993: 320)

“Gülyüzüm, onu **çekiştire çekiştire** zorla uyandırdı.”

- **tartıp-huzırw** İsteddiği gibi çekmek, istediği gibi germek.

+dİ

*Bisändİ tartıp-huzırw yazğa yitkırıw.* (BTH 1993: 321)

“Samanı **çekip** ilkbahara yetiştirmek.”

- **tarhınırw** Bir şeye sıkılmak, üzülmek, daralmak.

+nı

*Künİl bıl dünyanı tarhına, ällä qayza aşkına inİ.* (BTH 1993: 323)

“Gönül bu dünyayı **dar buluyor**, heyecanlanıyordu.”

- **taslatırw** Serperek vurmak, serpiştirerek çarpmak.

+z1

*Küslü yıl yıwıñ qar<sub>z1</sub> taslatıp bitkä bärä.* (BTH 1993: 324)

“Güçlü rüzgâr sulu karı **serpiştirerek** yüze vuruyor.”

- **taswırlaw** Tasvir etmek, betimlemek.

+tĩ

*Täbigätti taswirlaw.* (BTH 1993: 324)

“Tabiatı betimlemek.”

- **taşmalaw** Kurdele takmak, kurdeleli yapmak, şeritli yapmak.

+n

*[Georgiy] üziniñ işki küldäğin taşmalap yırttı.* (BTH 1993: 325)

“Georgiy eski gömleğini şeritleyerek yırttı.”

- **tataw** Dikme koyarak iki tarafından kaldırmak, dikmek.

+nı

*Bagananı tataw.* (BTH 1993: 325)

“Sütunu kaldırmak.”

- **tatırtıw** Tattırmak, tadına baktırmak.

+n

*Dünyanıñ äsıhın küp tatıttı.* (BTH 1993: 326)

“Dünyanın çilesini hep tattı.”

- **tawşaldırıw** Buruşturmak, eskitmek, yıpratmak; rengini, şeklini bozdurmak.

+dı

*Kıyımdı tawşaldırıw.* (BTH 1993: 327)

“Kıyafeti eskitmek.”

- **tahırlatıw** Takırdatmak.

+dı

*Düşmandı tahırlatıp qıwıp barıp, yılğanıñ arğı yağına sıgarıp yıbärzık.* (BTH 1993: 329)

“Düşmanı takırdatarak kovup, ırmağın diğer tarafına gönderdik.”

- **taştırw** Taşırmak, aştırmak.

+n

*Hıyırzar yilındärin taştırp qayta.* (BTH 1993: 331)

“Sığırlar, memelerini doldurmuş dönüyor.”

- **tayaqlaw** Dayaklamak, sopa ile vurmak.

+zı

*Qarttar yäştärzı tayaqlamaqsı buldı.* (BTH 1993: 332)



“Yaşlılar, gençleri **sopalayacaktı**.”

- **tıkımlıw** Çok dikkat etmek, özen göstermek; incelemek.

+n

[Diyıw] qızın barmaqtarın **tıkımlıp** qaranı ..., yüy kürinmäni, tiy. (BTH 1993: 336)

“Dev, kızın parmaklarını **inceledi**, dikiş görünmedi.”

- **tılgılıw** Dilim dilim etmek, dilimlemek.

+n

Qınıykürpes kük tülparzın arqahın **tılgılıp**, ul äytän nämäläzi büräm-büräm aldı, tiy. (BTH 1993: 339)

“Kınıykürpes, gök küheylanın sırtını **dilimleyip**, söylediği yerleri kısım kısım aldı.”

- **tılıw** Dilmek, dilim dilim etmek.

+tı

Küktı **tılıp** yäşin atha, tırlıp kitä qayın qurqqanday. (BTH 1993: 340)

“Göğü **yarıp** şimşek atsa, korkmuş gibi silkinir kayın.”

- **tillüw** İnce bir parça olarak dil koymak.

+dı

Şäldı **tillüp** bäyläw. (BTH 1993: 341)

“Şalı **incelterek** bağlamak.”

- **tırlıtıw** Diriltmek, canlandırmak.

+dı

Ülgän äsäyimdı **tırlıtmıy** türüp, hinñ minän bırgä bula almayım. (BTH 1993: 344)

“Ölen annemi **diriltmeden** seninle birlikte olmam.”

- **tırtlıtıw** Korkutup silkindirmek, korkutup tirt ettirmek.

+zı

Qapıl kilgän bıl xəbär Zilskiyzi **tırtlıtıp** yibäzi. (BTH 1993: 346)

“Ansızın gelen bu haber, Zilskiy’i **ürperti**.”

- **tırıklüw** Kızağın yanına direk çakmak, direkli hâle getirmek.

+nı

Sananı **tırıklüw**. (BTH 1993: 346)

“Kızağı **direklemek**.”

- **titrütiv** Titretmek, ürpertmek.

+zı

*Taw-taştarzı titrütiv, quş-qürttarzı ürkütiv, balıqtarzı qurqıtıp, Şülgän küli tübünän Häwbän dünyaya sıqqan.* (BTH 1993: 347)

“Hevben, dağı taşı **titretip**, kurdu kuşu ürkütüp, balıkları korkutup Şülgen gölünün dibinden dünyaya çıkmış.”

- **tivülliw** Tamlaştırmak, bütünleştirmek.

+nı

*Dünyanı tivülliv alıw.* (BTH 1993: 348)

“Dünyayı **bütünleştirmek.**”

- **tişliw** Dişlemek, ısırmaq.

+n

*Bir yılan qürügün tişliğin dä, yuqlap yata ikän, tiy.* (BTH 1993: 350)

“Uyuklayıp yatarken, bir yılan, kuyruğunu **dişlemiş.**”

- **tişütiv** Aletlerin dişlerini keskinletmek, aletlere diş açtırmak.

+tı

*Uraqtı tişütiv.* (BTH 1993: 350)

“Orağı **keskinletmek.**”

- **tişiw** Aletlerin dişlerini keskinlemek, aletlere diş açmak.

+n

*Tirmän taşın tişiw.* (BTH 1993: 350)

“Değirmen taşını **keskinlemek.**”

- **tibiv** Tepmek, tekmelemek.

+ti

*Bay asıwlanıp, tigı itti tibiv yibärä, it şıñsıp ürä başlay.* (BTH 1993: 350)

“Zengin, öfkelenip, diğeri iti **tekmeleyince** it, inleyerek havlamaya başladı.”

- **tigzliw** Denklemek, eşitlemek.

+n

*Bağana baştarın tigzliw.* (BTH 1993: 351)

“Çitlerin tepelerini **eşitlemek.**”

- **tizlütiv** Acele ettirmek, çabuklaştırmak.

+n

*Ul intulip-intulip atın qıwa, yürüşün **tizlütiv** tırışa.* (BTH 1993: 352)

“O, atılarak atını kovar, yürüyüşünü **hızlandırmaya** çalışır.”

- **tizükliv** Tezekle kirletmek, tezekle pisletmek.

+n

*Hıyır yatqan urının **tizükliv** bütkän.* (BTH 1993: 353)

“Sığır, yattığı yeri **pislemiş**.”

- **tikşiriv** İncelemek, araştırmak.

+n

*Ürlüqtün sıgışın **tikşiriv**.* (BTH 1993: 354)

“Tohumun kökünü **incelemek**.”

- **tilirtiv** Delirtmek, deliye döndürmek, çıldırtmak.

+nı

*Tilbärin ürlügü kişini **tilirtü**.* (BTH 1993: 355)

“Gavur haşhaşı tohumu insanı **delirtir**.”

- **tingitiv** Bağlamak, eklemek, ilave etmek.

+tı

*Faktı **tingitiv** quyıw.* (BTH 1993: 356)

“Gerçeği **ilave etmek**.”

- **timirlütiv** Demirletmek, demirli hâle getirmek.

+n

*Arbanıñ tägärmäsın **timirlütiv**.* (BTH 1993: 356)

“Arabanın tekerleğini **demirletmek**.”

- **tiñkitiv** Akli fikri doldurmak, akli fikri kaplamak.

+tı

*Baştı **tiñkitiv**.* (BTH 1993: 357)

“Kafayı **meşgul etmek**.”

- **tiñliştiriv** Denkleştirmek, eşitleştirmek, eşit hâle getirmek.

+n

*İş hüzümtä hın tişliştirw.* (BTH 1993: 357)

“İş sonucunu eşitlemek.”

- *tişhınw* Denk görmek, denk saymak, eşit görmek, eşit saymak.

+n

*Biriñin dä tişhınmünim, yalındırğan buldım.* (BTH 1993: 357)

“Kimseyi denk görmedim, yalvartan hep ben oldum.”

- *tipiklaştırw* Bilinen bir şeikle sokmak, tipikleştirmek.

+nı

*Tixnülügiyanı tipiklaştırw.* (BTH 1993: 358)

“Teknolojiyi tipikleştirmek.”

- *tipsiw* Teyellemek, ilişirmek, dikişle tutturmak.

+n

*Küldäktij bilin tipsiw.* (BTH 1993: 358)

“Elbisenin belini teyellemek.”

- *tirbültiw* Sağa sola sallandırmak, sağa sola salındırmak.

+tı

*Yıl ağastı tirbültü.* (BTH 1993: 359)

“Rüzgâr, ağacı sallandırıyor.”

- *tirw* Yaymak, dağıtmak.

+zũ

*Haldattar kilip, üzũ tirw tä taşlağan.* (BTH 1993: 360)

“Askerler gelip, evi dağıtıp çıkmış.”

- *tirttirw* Sütle doldurmak.

+n

*İmsäktürin tirttirw hıyızar qayta.* (BTH 1993: 361)

“Sığırlar, göğüslerini sütle doldurmuş, dönüyor.”

- *tirüliw* Çevrelemek, etrafını çevrelemek.

+dĩ

*Äbiyälil attı yähät kınä minip alğan da küldĩ tirüliw sabıp sıqqan.* (BTH 1993: 361)

“Ebiyil, ata hızla binmiş ve gölü çevreleyerek çabucak çıkmış.”

- **tütķiw** Sıkıp sıkıp tutmak, sıkıştırıp durmak.

+n

*Bılay itip yılının tütķi, irinmä.* (BTH 1993: 362)

“Böyle yaparak memesini sıkıştır, üşenme.”

- **tiştiriw** Deldirmek, deştirmek.

+tı

*Qūlaqtı tiştiriw.* (BTH 1993: 363)

“Kulağı deldirmek.”

- **tūzlaw** Tuzlamak, tuz katmak, tuz eklemek.

+tı

*Aştı tūzlaw.* (BTH 1993: 364)

“Yemeği tuzlamak.”

- **tūz.lūqlaw** Tuzlu çorbaya banmak.

+tı

*İtti tūz.lūqlap hūğündürüştülar.* (BTH 1993: 364)

“Eti tuzlayarak yediler.”

- **tūyüw** Duymak, sezmek, hissetmek.

+n

*Äsi buran ülüy, üz ülümün tūyğan it kiwük.* (BTH 1993: 364)

“Fırtına, kendi ölümünü hissedene köpek gibi acı acı uluyor.”

- **tūqandırw** Ateşlemek, yakmak, alevlemek.

+n

*Bibiş büşrap, bışıldap yatqan sıy uşaq yarqaların tūqandıra almay, usaqqa ürüp mataşa.*  
(BTH 1993: 365)

“Bibeş, duman çıkararak, fısıldaşıp yatan ham kavak ağacı kütüklerini yakmıyor, ocağa üflelemeye çalışıyor.”

- **tūmalaw** Doldurmak, tıkamak, kapatmak, kaplamak.

+tı

*Kün küriwzi üz inä yıñıl itir üsün xä kikätti tūmalagan.* (BTH 1993: 367)

“Hayat şartlarını kolaylaştırmak için gerçekleri **saklamış.**”

- **tünyüratıw** Keyifsizleştirmek, efkârlılaştırmak.

+zı

*Küzzi tünyüratıp qaraw.* (BTH 1993: 369)

“Gözü **efkârlılaştırıp** bakmak.”

- **tünüqlaw** Donuklaştırmak, matlaştırmak.

+zı

*Tañ yaqtıhı ayzı tünüqlay.* (BTH 1993: 369)

“Tan ışığı ayı **donuklaştırıyor.**”

- **tüslaw** Ekini dövüp kabuklarından ayırmak.

+zı

*Büyz ayzı tüslaw.* (BTH 1993: 374)

“Buğdayı **dövmek.**”

- **tüşmallaw** Tahmin etmek; var saymak; farz etmek.

+n

*Tik tübänin yünä lişin түsmallap qına barabız.* (BTH 1993: 374)

“Sadece aşağı tarafı **var sayarak** gideriz.”

- **tütanaqlaw** Yıkılmaması ya da dağılmaması için yanlarından, etrafından tutmak.

+dı

*Äsä yimdi tütanaqlap alıp sıgıp, arbağa yümşaq urınga yatqırızıq.* (BTH 1993: 375)

“Annemi **kucaklayarak** alıp, arabaya, yumuşak yere yatırdık.”

- **tütaştırıw** Bağlamak, birleştirmek.

+zı

*İlkitrı zı tütaştırıw.* (BTH 1993: 375)

“Elektriği **bağlamak.**”

- **tütqarlaw** Durdurmak, ertelemek.

+zı

*Vaq nämälär yış qına zur iştä rzı tütqarlay.* (BTH 1993: 375)

“Ufak şeylerin birikmesi, büyük işleri **erteler.**”

- **tüzüklündirîw** Asayışı sağlamak, düzenlileştirmek, düzen sağlamak.

+dı

*Awıldı tüzüklündirîw.* (BTH 1993: 380)

“Köyü düzenlileştirmek.”

- **tüzüytîw** Düzeltmek, doğrultmak.

+nı

*Tıgı bağananı tüzüytîw üsün saq qına itkäyni, bütünläy sırgän ikän, tübünän üzüldü lä sıqtı.* (BTH 1993: 380)

“Diğer sütunu **doğrultmak** için zorlukla itiyordu, tamamıyla çürümüş meğer, bütünüyle parçalanarak çıktı.”

- **tüyzüklüw** Bohçalamak, bohçaya koymak.

+zı

*Qağızzı tüzüklüw.* (BTH 1993: 381)

“Kağıdı **katlamak**.”

- **tüyüw** Üst üste yemek.

+zı

*İkmäk minän mayzı tüyüw.* (BTH 1993: 383)

“Ekmek ve yağı **üst üste yemek**.”

- **tükürüklüw** Tükürüklemek.

+zı

*Tabandarzı tükürüklüw, aq qayıngä buylanıq.* (BTH 1993: 384)

“Tabanları **yağlayıp**, ak kayına hareket ettik.”

- **tükürüw** Tükürmek.

+nı

*Künbağış qabıgım tükürüw.* (BTH 1993: 384)

“Günebakan kabuğunu **tükürmek**.”

- **tüküştürüw** Toslaştırmak, tokuşturmak, karşılıklı boynuz vurdurmak.

+zı

*Käzälärzı tüküştürüw.* (BTH 1993: 384)

“Keçileri **toslaştırmak**.”

- **tüñätıw** Geceletmek, tünetmek.

+zı

*Tawıqtarzı tüñätıw.* (BTH 1993: 385)

“Tavukları tünetmek.”

- **tüpsüşüw** Birlikte aramak, birlikte ya da karşılıklı soruşturmak.

+n

*Min unıñ qasan qaytırın tüpsüşüw tırmanım.* (BTH 1993: 387)

“Ben onun ne zaman döneceğini araştırmadım.”

- **türgüklüw** Bohçalamak, paketlemek, tomarlamak, toplatmak.

+zı

*Nämä lärzı türgüklüw.* (BTH 1993: 388)

“Bir şeyleri paketlemek.”

- **türjüytıw** Yuvarlayıp dudakları yukarı doğru kaldırmak.

+dı

*İrındı türjüytıw.* (BTH 1993: 388)

“Dudağı yuvarlamak.”

- **türkümlüw** Gruplandırmak, birlik hâline getirmek, topluluk hâline getirmek.

+zı

*Kişilä rzı türkümlip üz atıw.* (BTH 1993: 388)

“Kişileri gruplandırmak.”

- **türlüklüw** Gömlek kenarına şerit, kenarlık işlemek.

+tı

*Küldäktı türlüklöp tıgıw.* (BTH 1993: 389)

“Gömleği şeritleyerek dikmek.”

- **türlüندیw** Türlendirmek, çeşitlendirmek.

+zı

*Xaywandarzı kürländır, üländärzı türlüندیr, dünya yüzün nurlandır, yaw, yaw, yamğır, yaw, yamğır!* (BTH 1993: 389)

“Hayvanları semizlet, bitkileri çeşitlendir, yeryüzünü aydınlat, yağ, yağ yağmur, yağ yağmur!”



- **türtküslüw** Çeşitli yerlerden dürtüp durmak, dürtükleme; çeşitli yerlerden dokundurmak.

+zı

[Mihran] bagürı mınän büränä lergä yäbişkän büzzarızı **türtküslüy**. (BTH 1993: 390)

“Mihran, zorlukla kirişlere yapışan buzları **dürtüklüyor**.”

- **tüşmürlüw** Şekline bakıp bilmiş gibi yapmak; tanır gibi olmak.

+n

Taň harıhında algı hızıq nıgıtmaların **tüşmürlüy** aldıq. (BTH 1993: 392)

“Şafak sarısında ön taraftaki düz savunma hatlarını **tanır gibi olduk**.”

- **tütütiw** Bir şeylerin dumanını, isini buharını çıkarmak, tüttürmek.

+n

Tawğa qıyalatıp halınğan yuldan zängär mütütsıklın **tütüti-tütüti**, kimdir mınıp kilä.

(BTH 1993: 393)

“Çapraz bir şekilde dağdan salınan yoldan mavi bisikletini **dumanlata dumanlata** biri geliyor.”

- **tüşündürüw** Kavratmak, anlatmaki idrak ettirmek.

+nı

Mäsälänı **tüşündürüw**. (BTH 1993: 393)

“Meseleyi **anlatmak**.”

- **tütüslüw** Tütsülemek, dumanlamak.

+n

Umarta qürtün **tütüslüw**. (BTH 1993: 393)

“Kovan arısını **dumanlamak**.”

- **tuğartıw** Hayvanı bağlı olduğu yerden çözdürmek, azat ettirmek, serbest bıraktırmak.

+tı

Attı **tuğartıw**. (BTH 1993: 402)

“Atı serbest  **bıraktırmak**.”

- **tužanlaw** Toz etmek, tozla kaplamak.

+dı

Kıyımđı **tužanlaw**. (BTH 1993: 402)

“Kıyafeti **tozlandırmak**.”

- **tuḡaqlaw** Savurup uçuşturmak.

+tǎ

*Sästǎ tuḡaqlaw.* (BTH 1993: 403)

“Saçları uçuşturmak.”

- **tuḡııw** Eskitmek, yıpratmak, aşındırmak.

+nǎ

*Awır iş kişini tuḡııra.* (BTH 1993: 403)

“Ağır iş, insanı yıpratır.”

- **tuqıw** Tekrar tekrar söylemek.

+dı

*Şiğirindi ukınım min, uqıgandı tuqınım.* (BTH 1993: 407)

“Şiirini tekrar tekrar okudum, okuduğumu defalarca söyledim.”

- **tułqındırıw** Dalga oluşturmak, hareketlendirmek.

+n

*Üläñ baştarın saq qına tułqındırıp, talğın yil işip ütä.* (BTH 1993: 407)

“Soğuk rüzgâr, bir süre otların başlarını dalgalandırarak esip geçti.”

- **tumpaytıw** Yumru hâline getirmek, toparlaklaştırmak.

+zı

*Awızzı tumpaytıw.* (BTH 1993: 410)

“Ağzı yuvarlaklaştırmak.”

- **tunaw** Hayvanın derisini yüzmek, derisini soymak.

+n

*Hunarsı bir quyan atıp alıp qaytıp, tirihñ tunap, kirğigä kiyzirip quyğan, ä itñ qazangä halğan.* (BTH 1993: 410)

“Bir tavşan yakalayıp dönen avcı, tavşanın derisini yüzüp kasnağa germiş, etini de kazana koymuş.”

- **tuḡazıtıw** Azıcık dondurmak.

+zǎ

*Yüzǎ tuḡazıtıp, yilläp täwgä qar yawıp turgan mäli inǎ.* (BTH 1993: 411)

“Karın, ilk defa, yeri dondurarak efkârlı bir şekilde yağdığı mevsimdi.”

- **tupaqlaw** Topak hâline getirmek, yumru hâline getirmek.

+n

*Tayaqtıñ başın tupaqlaw.* (BTH 1993: 412)

“Sopanın başını **yuvarlaklaştırmak.**”

- **tuparlaw** Körletmek, keskin özelliğini kaybettirmek.

+nı

*Baltanı tuparlaw.* (BTH 1993: 412)

“Baltayı **körletmek.**”

- **tupaşlandırıw** Körlendirmek, körletmek, kör hâle getirmek, keskinliğini kaybettirmek.

+nı

*İt sabıp, baltanı tupaşlandırıw.* (BTH 1993: 412)

“Et kesip baltayı **körlendirmek.**”

- **tuptaytıw** Top gibi kabartmak, top gibi şişirmek; tümsekleştirmek.

+zı

*Hıw urtlap, awızdı tuptaytıw.* (BTH 1993: 413)

“Su yutup, ağızı **kabartmak.**”

- **turaqlaw** Doğramak, parçalamak.

+n

*Aqmırza .. dıyızın kãwzãhın turaqlap, kübäläy itip üyüp quyğan, tiy.* (BTH 1993: 415)

“Akmırza, devin gövdesini **parçalayıp**, toplayarak istiflemiş”

- **turaw** Doğramak, parçalamak.

+dı

*Attarğa bısãndı turap, bülğatıp birü başlanılar.* (BTH 1993: 415)

“Samanı **parçalayıp**, karıştırarak atlara vermeye başladı.”

- **tutıqtırıw** Paslandırmak, pasla kaplatmak, pas tutturmak.

+zı

*Timırzı tutıqtırıw.* (BTH 1993: 417)

“Demiri **paslandırmak.**”

- **tübünlütiw** Alçaltmak, geriletmek, düşürtmek.

+n

*Samülit üsüp barıw yulın tübünlüttı.* (BTH 1993: 418)

“Uçak aşığı uçarak yolunu alçalttı.”

- **tübünüytiw** Alçaltmak, geriletmek, düşürmek.

+n

*Hıwzıñ tımpıratırahın tübünüytiw.* (BTH 1993: 418)

“Suyun sıcaklığını düşürmek.”

- **tüktıriw** Döktürmek, akıtmak.

+tǔ

*Hütǔ tüktıriw.* (BTH 1993: 420)

“Sütü akıtmak.”

- **tülütiw** Ödetmek, borcu verdirmek.

+tı

*Yır hatılğas, burıstı tülütiür, tamam şulay büldürä lar, yǔä tä lar.* (BTH 1993: 420)

“Yer satılınca borcu ödetirler, tamamını bitirip sıkıntıya sokarlar.”

- **tülüw** Ödemek, borcunu vermek, para vermek.

+n

*Xäzır ul malı yürügän üsün awılğa utlaw xaqın da tülürgü tıyış.* (BTH 1993: 420)

“Şimdi o hayvanının köyde otlama hakkını da ödemeli.”

- **tünküriw** Alt üst etmek, döndürmek.

+n

*Şahğäli säyın tız-tız gñä hımızı lä sınayağın tünküriw.* (BTH 1993: 421)

“Şahali çayını hızlıca içip, fincanı çevirdi.”

- **tüñürüklündıriw** Yuvarlatmak, yuvarlak hâle getirmek, tekerlek biçimine getirmek.

+zı

*Kızızı tüñürüklündıriw.* (BTH 1993: 422)

“Gözü yuvarlamak.”

- **tıgızlatıw** Sıkıştırmak, sıkılaştırmak.

+nı

*Bülmäni tıgızlatıw.* (BTH 1993: 424)

“Odayı sıkıştırmak.”

- **tızraytıw** Yüze acı ifadesi yerleştirmek.

+zǔ

Yüzǔ **tızraytıw**. (BTH 1993: 426)

“Yüzü ekşitmek.”

- **tyǵıslaw** Açık, yarık, bir yere bir şeyler tıkmak, sıkıştırıp tıkmak.

+dǎ

İzǎndǎ **tyǵıslap** tigǵläw. (BTH 1993: 426)

“Zemini sıkıştırarak düzleştirmek.”

- **tyıw** Tutmak, izin vermemek.

+n

Ĝazimä .. Mäǵfüränǎ, qızın **tyımwza** ğäyǵläp, ärlärgä kırıǵtı. (BTH 1993: 427)

“Gezime, kızını **tuttuğu** için Megfure’yi ayıplayıp, ona hakaret etmeye başladı.”

- **tulqaw** İyice çiğnemek, iyice çiğneyip ezmek.

+tı

Kudryaş halqın kütlitti **tulqap** azaplangan buldı. (BTH 1993: 427)

“Kudryaş, soğuk pirzolayı **çiğneyerek** eziyet çekti.”

- **tımzıw** Ağlamasını dindirmek, ağlamasını yatıştırmak.

+nı

Balanı **tımzıw**. (BTH 1993: 428)

“Çocuğu **sakinleştirmek**.”

- **tındırıw** Dindirmek, sakinleştirmek.

+zı

Şaytan Aldarǵı **tındırmay**, qayza barha la tǵıñıñ aldına kilä lä sıǵa, tiy. (BTH 1993: 429)

“Şeytan, Aldar’ı **sakinleştirmeyiz**, nereye gitse önüne çıkar.”

- **tıñlatıw** Dinletmek, kulak verdirmek.

+nı

Balalar şawlap, radiünü **tıñlatmayzar**. (BTH 1993: 432)

“Çocuklar gürültü çıkarıp, radyoyu **dinletmezler**.”

- **tırlaw** Dinlemek, kulak vermek.

+n

*Fatima .. tūyaq tawışın alısqa kitip yuǵalgansı tırlap tūrǵı.* (BTH 1993: 432)

“Fatma, toynak sesini uzaklaşp kaybolana kadar **dinledi.**”

- **tıprlatıw** Tıpr tıpr yapmak, tıprdatmak.

+n

*Bıyıy Ansaf .. ayaqtarın tıprlatıp, sapqan attı xä tırlä tıp.* (BTH 1993: 433)

“Ansaf, ayaklarını **tıprdatarak** oynarken hızla koşan atı anımsatıyor.”

- **tırmıslaw** Sıkı düğüm atmak, sıkı düğüm yapmak.

+z1

*Bawzı tırmıslaw.* (BTH 1993: 433)

“İpi **düğümlemek.**”

- **tırnaw** Kaşımak.

+n

*Ğarif qart İyäk aştın tırnap, uylanıp tūrǵı.* (BTH 1993: 434)

“Yaşlı Garif, çene altını **kaşıyarak** düşünüyordu.”

- **tırpaytıw** Dikeltmek, dikleştirmek, kalkık hâle getirmek.

+n

*Alabuǵa hurt qanattarın tırpaytıp [surtanǵa] qarşı tūrǵan.* (BTH 1993: 434)

“Tatlı su levreği, sırt kanatlarını **dikleştirerek** turna balığının karşısına çıkmış.”

- **tırlıdatıw** Tır tır ettirmek, tırlıdatmak.

+n

*[Azınbay] traktürin tırlıdatıp gaz birzı lă minıñ arttan İyürzı.* (BTH 1993: 435)

“Azınbay, traktörünü **tır tır ettirerek** gaz verdi ve benim ardımdan hareket etti.”

- **tıslatıw** Astar koydurmak, astar geçirtmek.

+dı

*Tundı tıslatıw.* (BTH 1993: 437)

“Paltoyu **astarlamak.**”

- **tüğürü tıw** Döndürmek, yuvarlamak; tekerlek üzerinde hareket ettirmek.

+nı

*Arabayı **tüğüntip** alıp barıw.* (BTH 1993: 438)

“Arabayı **hareket ettirip** gitmek.”

- **tükrarlaw** Tekrarlamak, yinelemek, tekrar etmek.

+n

*Ular äwälgı bulğan xataların **tükrarlamayı**.* (BTH 1993: 441)

“Onlar önceki hatalarını **tekrarlamadı**.”

- **tükülüw** Şakayla dokundurmak, şakayla laf çarpmak.

+nı

*Kişiñi **tükülüw**.* (BTH 1993: 442)

“Kişiye **laf dokundurmak**.”

- **tülgüşlüw** Meyveyi domurları ile birlikte toplamak, meyveyi domurlu hâle getirmek.

+tı

*Yimiştı **tülgüşlüp** yıyıw.* (BTH 1993: 443)

“Meyveyi **domurlu hâle getirerek** toplamak.”

- **tülüflüw** Telef etmek, israf etmek.

+dı

*İğindı **tülüflümüy** yıyıp alıw.* (BTH 1993: 443)

“Ekini **telef etmeden** toplamak.”

- **tümlütıw** Tat kattırmak, lezzet verdirmek.

+tı

*Aştı **tümlütıw**.* (BTH 1993: 444)

“Yemeği **lezzetlendirmek**.”

- **tämläw** Tadına bakmak.

+dı

*Şülgän qandı **tämläp** qaramaqsı buldı.* (BTH 1993: 444)

“Şülgen, kanı **tadacaktı**.”

- **tümhızlıw** Tatsızlaşmak, lezzetsizleşmek; zevksizleşmek.

+zı

*Halqın hıt säyzı **tümhızlıy**.* (BTH 1993: 444)

“Soğuk süt çayı **lezzetsizleştirir.**”

- **üinkitlü w** Tenkit etmek, eleştirmek.

+n

*Külxüzsılar bîräm-bîräm türüp, külxüz pridsıdatılınıñ yitişmägän yaqtarın **üinkitläp** taşlanı.* (BTH 1993: 445)

“Çiftçiler, bir bir kolhoz başkanının olumsuz taraflarını **eleştirmeye** başladı.”

- **üıñklü w** Düzleyip katlamak, kıvrırmak.

+dı

*Yağı kıyımdärimdi äsäyim taqta sumazanımdıñ tübünä **üıñkläp** haldı.* (BTH 1993: 446)

“Annem yeni kıyafetlerimi katlayıp tahta valize koydu.”

- **üürbiyülü w** Terbiye etmek, eğitim vermek, görgü vermek.

+zı

*Awırızı **üürbiyülü w.*** (BTH 1993: 448)

“Hastalığı **terbiye etmek.**”

- **üürtiplü w** Düzenlemek, tertip etmek.

+zı

*Üştäl-ultırğıstarzı **üürtipläp** urınlaştırğas, yürt işi yıynaq tüş aldı.* (BTH 1993: 449)

“Masa ve sandalyeleri **düzenleyerek** yerleştirdince evin içi toparlandı.”

- **üürünüytü w** Derinleştirmek, derin hâle getirmek.

+tı

*Züläyxa işti haman da **üürünüytü** tırıştı.* (BTH 1993: 450)

“Züleyha, hep işi **derinleştirmeye** çalıştı.”

- **üürüplü w** Keten ezmek, dövmek.

+dı

*Yitindı **üürüplü w.*** (BTH 1993: 450)

“Keteni **ezmek.**”

- **üürüşlü w** Keten taramak.

+dı

*Yitindı **üürüşlü w.*** (BTH 1993: 451)

“Keteni **taramak.**”



- **tüfsillüw** İtina göstermek, ayrıntılı bakmak, ayrıntılı incelemek.

+n

*Zäkiyä apay tüwzä här xattı tüpsüp, vaq qına itip yazılğan xarıftärin tüfsillüw qararı.*

(BTH 1993: 459)

“Zekiye abla, önce her mektubu araştırıp, ufacık yazılan harflerini **inceledi.**”

- **ujımlaştırıw** Güzün ekilmeye uygun hâle getirmek, güz ekimine munasip hâle getirmek.

+zı

*Büyzayzı ujımlaştırıw.* (BTH 1993: 459)

“Buğdayı **ekilmeye uygun hâle getirmek.**”

- **uylaw** Düşünmek, fikretmek, akıldan geçirmek; hayal kurmak; akılda olmak.

+tı

*Xäzır uğa tamaq, üş-baştı uylamay, hüygän işinä yänı, yürägı mınän birliǵgä mümkün.*

(BTH 1993: 461)

“Şimdi o yemek ve kıyafeti **düşünmüyor**, sevdiği işi için yüreği ve canını ortaya koyması mümkün.”

- **uyıw** Oymak, deşmek, delmek, kazmak, eşmek.

+n

*Maldıñ qūlaǵın uyıp, in halıw.* (BTH 1993: 464)

“Hayvanın kulağını **delip** genişletmek.”

- **uqalaw** Sırmalamak, sırma çekmek, zırh çekmek.

+dı

*Qıras matur yaldarıñdı uqalarbız, yurǵam.* (BTH 1993: 465)

“Uzun, güzel yelelerini **sırmalarız**, yorgam.”

- **uqlaw** Doğrultmak, yöneltmek, nişan almak, hedef almak.

+tı

*Tayaqtı uqlaw.* (BTH 1993: 465)

“Sopayı **doğrultmak.**”

- **umırıw** Kesmek, koparmak, ayırmak.

+zı

*Yartışar mıtr kılıktä kəstürzı umırıp, äyländirip taşlayhıñ.* (BTH 1993: 472)

“Yarımşar metre genişlikteki toprak tabakalarını **ayırp** döndürerek atarsın.”

- **uᅇaylaştırw** Münasip hâle getirmek, uygunlaştırmak.

+tǎ

*İştǎ uᅇaylaştırw.* (BTH 1993: 473)

“İşi **uygunlaştırmak.**”

- **uᅇaltıw** İyileştirmek, sağlıklı hâle getirmek.

+zı

*Yaralarzı irİK uᅇaltır, yawız düşman başın yuᅇaltır.* (BTH 1993: 474)

“Yaraları özgürlük **iyileştirir**, acımasız düşman başını kaybeder.”

- **uᅇdırıw** Soldurmak, ağartmak, rengini kaçırmak.

+tǎ

*Küldäktǎ uᅇdırıw.* (BTH 1993: 474)

“Gömleᅇi **soldurtmak.**”

- **upaytıw** Gözü büyüterek açtırmak, kocaman açtırmak.

+zı

*Küzüzǎ upaytıw.* (BTH 1993: 475)

“Gözü **kocaman açtırmak.**”

- **uraltıw** Dürmek, sarmak, dolandırmak.

+zı

*Dahır-dühür aqtı bülüt Qaratawzı uraltıp.* (BTH 1993: 476)

“Bulut, Karadaᅇ’ı **sararak** gökgürültüsüyle hareketlendi.”

- **uratiw** Çevreletmek, kuşattırmak, sardırmak, döndürmek.

+tı

*Yul bıl taştı uratıp ütä ikän.* (BTH 1993: 477)

“Yol, bu taşı **çevreleyerek** geçiyormuş.”

- **urᅇiltıw** Püskürtmek, patlatmak, fişkirtmek.

+zı

*Hıwzı urᅇiltıp qaynatıw.* (BTH 1993: 478)

“Suyu **fişkirtarak** kaynatmak.”

- **urlaw** Aşırmak, yürütmek, çalmak.

+dĭ

*Miniň ũştän ũtkän awır yıldar miniň yäşliġimdĭ urlanı.* (BTH 1993: 478)

“Yaşadığım zor yıllar, gençliğimi **çaldı**.”

- **urtaqlaw** Ortak şekilde bölmek, kendi aralarında bölmek.

+n

*Argımaqtıñ danın, xurlıgın da urtaqlay bit hıbay ir-yġit!* (BTH 1993: 479)

“Atlı er yiğit, cins atın şöhretini de utanma duygusunu da bölüştürür.”

- **urtalaw** Yarıyı geçmek, ortalamak.

+zĭ

*Säyzĭ urtalaġanda kimdir işik tuıldattı.* (BTH 1993: 479)

“Çayı yarıladağında birisi kapıyı çaldı.”

- **usıw** El açmak, avuç açmak.

+dı

*Quldı usıp yġbärıw.* (BTH 1993: 483)

“Eli **açıp** azat etmek.”

- **ügüyhıñıw** Üvey görmek, üvey saymak.

+zĭ

*Sit yġzĭ ügüyhıñıw.* (BTH 1993: 487)

“Yabancı yerleri **üvey** görmek.”

- **üzgürtürıw** Değiştirmek, başkalaştırmak.

+n

*Kişiniñ isimın üzgürtürıw.* (BTH 1993: 488)

“Kişinin ismini **değiştirmek**.”

- **üzlündürıw** Özümsetmek, özlendirmek, özlü hâle getirmek.

+zı

*Qamuzı üzlündürıw başıw.* (BTH 1993: 489)

“Hamuru **özümseterek** yoğurmak.”

- **üzlüştürıw** Özümsemek, benimsemek, kendine mal etmek.

+n

*Yivrupa qulturaların yaqşı üz lüştürgün kişi bulğan. (BTH 1993: 489)*

“Avrupa kültürünü güzelce **benimsemiş.**”

- **üzüklüniw** Ortalanmak, merkez hâline gelmek, odaklanmak.

+dı

*Sikandı üzüklüngüs kinä hıtırğa yaray. (BTH 1993: 490)*

“Çıbanı **ortalayarak** sıkmayı sağlıyor.”

- **üzüklütıw** Ortalatmak, merkez hâline getirmek, odaklatmak.

+zı

*Kütüwzı üzüklütıp qıwıw. (BTH 1993: 490)*

“Çobanı **odaklayarak** kovmak.”

- **üzüklüştıw** Merkezleştirmek, odaklaştırmak; toplılaştırmak.

+tı

*İştı üzüklüştıw. (BTH 1993: 490)*

“İşi **merkezileştirmek.**”

- **ükirtıw** Bağıra bağıra ağlatmak.

+n

*Qızzarınıñ gäyıp bulğanın bılıp, batşa ulandarın ükirtü başlağan. (BTH 1993: 490)*

“Kızlarının kaybolduğunu anlayan padişah, oğullarını **ağlatmaya** başladı.”

- **üñliw** Minelemek, mineyle kaplamak.

+tı

*Hawıtı üñliw. (BTH 1993: 495)*

“Çanağı **minelemek.**”

- **ürsıtıw** Hayvan üretmek, hayvan yetiştirmek.

+n

*Sälimä täwgı irinän qalğan barlı-yuqlı malın azlap ürsıtıp, tırışıp, balaların tärbiyälänı. (BTH 1993: 498)*

“Selime, önce kocasından kalan azıcık malını biraz **yetiştirip**, çalışarak çocuklarını yetiştirdi.”

- **ürtliw** Bilinçli yangın çıkarıp yakmak.

+n

[Ağaları] qustılarının utının **ürtlöp** kitirgä bulalar, tiy. (BTH 1993: 498)

“Ağabeyle, kardeşlerinin odununu **yakıp** gitmeli.”

- **ürtündiriw** Azap çektirmek, ıstırap çektirmek; üzmek.

+ni

*Kişini* **ürtündiriw**. (BTH 1993: 498)

“Kişiyi **üzmek**.”

- **ürtiw** Üzmek, üzüntü vermek, kederlendirmek.

+di

*Hiñ Säfägäli minün* **minin** *minin* **yänimdi** **ürtümü**. (BTH 1993: 499)

“Sefaali ve sen, benim canımı **kederlendirme**.”

- **ürülüw** Atın ön ayaklarından birini arka ayaklarına kösteklemek.

+tı

*Atı* **ürülüw** *yıbarıw*. (BTH 1993: 499)

“Atı **köstekleyerek** göndermek.”

- **ürünsitiw** Şaha kaldırmak.

+n

*Ülkaman bay qütürünüp, atın* **ürüpsitti**. (BTH 1993: 499)

“Ülkaman bay, öfkelenerek atını **şaha kaldırdı**.”

- **üsiklüw** Ağrına gitmek, gücüne gitmek; öfkelenmek.

+nı

*Lyusya Küstyani* **üsiklöp**, *tılın sıgarzı*. (BTH 1993: 499)

“Lyusya, Kostya’yı **öfkelenirerek** dilini çıkardı.”

- **üşindiriw** Şımartmak, yüz vermek.

+nı

*Balanı* **üşindiriw**. (BTH 1993: 500)

“Çocuğu **şımartmak**.”

- **üstiriw** Yetiştirmek, büyütme, bakmak, beslemek.

+n

*Xujabikä ulınıñ bilimın* **üstiriw** *üşün gümümän aqsa yä llämäy tırğaynı*. (BTH 1993: 501)

“Hocabike, genellikle, oğlunun eğitimini **geliştirmek** için harcadığı paraya acımıyordu.”

- **ütüklütüw** Ütülemek.

**+dı**

*Kiyimdı ütüklütüw.* (BTH 1993: 501)

“Kıyafeti **ütülemek.**”

- **ütüklütüw** Keskinlemek, sivriltmek.

**+tı**

*Bısaqtı ütüklütüw alıw.* (BTH 1993: 503)

“Bıçağı **keskinletmek.**”

- **ütüklütüw** İki elin parmaklarını birbirine geçirmek, kenetlemek.

**+n**

*Mixail İvanüviç barmaqtarın ütüklütüw, quln tubıǵına haldı.* (BTH 1993: 505)

“Mikail İvanoviç, parmaklarını **kenetleyerek** elini dizine koydu.”

- **ütüklütüw** Körletmek.

**+tı**

*Bısaqtı ütmäsläw.* (BTH 1993: 505)

“Bıçağı **körletmek.**”

- **ütüklütüw** Yerine getirmek, icra ettirmek, uygulatmak.

**+dı**

*Plandı ütüklütüw.* (BTH 1993: 505)

“Planı **uygulatmak.**”

- **xaqlaw** Saygı göstermek, hürmet etmek.

**+n**

*İptäş xaqın xaqlap, yıraq yuldarǵa la min sıǵam.* (BTH 1993: 527)

“Arkadaş hakkını **önemseyerek** uzak yollara çıkıyorum.”

- **xaraqürlaw** Nitelemek, tasvir etmek, vasıflandırmak.

**+n**

*Yazıwsınıñ ijadın xaraqürlaw.* (BTH 1993: 530)

“Yazarın icadını **tasvir etmek.**”

- **xǝmǝtlǝndǝrǝw** Hizmetlendirmek, çalıştırmak.

+dǝ

*Aşxana üz-üz ĩđđǝ xǝmǝtlǝndǝrǝw tǝrtibǝ mǝnǝn ĩşläy.* (BTH 1993: 534)

“Yemekhane kendi kendini **çalıştırma** düzeni ile ĩşliyor.”

- **xǝslǝndǝrǝw** Hislendirmek, duygulandırmak.

+zǝ

*[Yǝz] bar mǝxittǝ saflandıra, küñǝlǝbzǝ xǝslǝndǝrǝw, tǝygǝlarǝzǝ yañırta la yañǝ ũmǝttǝr uyata.* (BTH 1993: 537)

“İlkbahar, her yeri temizler, gönlümüzü **hislendirir**, duygularımızı tazeler ve bizde yeni ümitler uyandırır.”

- **xǝbürlǝw** Haber etmek, haber vermek.

+n

*Yǝr tınıs tǝğǝlǝ äǝlǝ, äǝllǝ qayǝzan yǝldǝr ĩşǝp, şǝmlǝ xǝldǝr bulıwın xǝbürlǝy.* (BTH 1993: 548)

“Yeryüzü sessiz değıl ya, kimbilir nerelerden rüzgarlar eserek, uğursuz şeyler olacağını **haber veriyor.**”

- **xǝrbǝlǝştǝrǝw** Savaş şartlarına uydurmak, askerî ihtiyaçları tedarik ettirmek; askerîleştirmek.

+n

*Spǝrt uyındarın xǝrbǝlǝştǝrǝw.* (BTH 1993: 554)

“Spor oyunlarını **savaş şartlarına uydurmak.**”

- **xǝtǝrlǝtǝw** Hatıra getirmek, hatırlatmak.

+n

*Tǝzrǝnǝn yımıldap küřǝğǝn nurlı tañ sulpanı Gülyǝz ũmdǝğ küzzǝrǝn xǝtǝrlǝttǝ.* (BTH 1993: 557)

“Pencereden ışıldayarak görünen nurlu Zühre Yıldızı, Gülyüzüm’ün gözlerini **hatırlattı.**”

- **xǝtǝrlǝw** Hatıra gelmek, hatırlamak, akla düşmek.

+n

*Çapayǝvtıñ yǝzğǝn minuttarın xǝtǝrlǝyǝr Ural yarǝarı.* (BTH 1993: 557)

“Ural sahilleri, Chapaev’in yüzdüğü dakikaları **hatırlar.**”

- **xüwiflündirîw** Korkutmak, belaya düşürmek.

+zî

*Nisîk kînä bulmahın, üz İbîzz İkilä rzî xüwiflündirîw üsün bıl ut nüktälärin yuq itîrgä kâräk.*

(BTH 1993: 559)

“Neden olmasın, bizimkileri **korkutmak** için bu ateş nktalarını yok etmeliyiz.”

- **hağaytıw** Kulakları dikmek, kulak kabartmak; dikkatini vermek.

+tı

*Qūlaqtı hağaytıw.* (BTH 1993: 560)

“Kulağı **kabartmak**.”

- **hağalaw** Gözetmek, gözetlemek.

+n

*Akyilîk şul kül buyında yüşinîp kînä yılqılazın hıwlawğa tüşkänin hağalaw yatqan.* (BTH

1993: 561)

“Akyelek, göl kenarında saklanarak, atların sulak yere inişini **izler**.”

- **hağaldırıqlaw** Çenelik geçirmek.

+n

*Qızzar baştarındağı kiñ yawlıqtarın hağaldırıqlap tūynä gändär.* (BTH 1993: 561)

“Kızlar başlarındaki geniş eşarplarını **çene altlarından geçirerek** bağlarlar.”

- **halqımaytıw** Serinletmek, soğutmak.

+dü

*Tirîş yılî kündü halqımayta.* (BTH 1993: 568)

“Kuzey rüzgârı havayı **serinletiyor**.”

- **hallatıw** Sal yapmak, sal hâline getirmek.”

+tı

*Aqsulpanöv qışın ağas qırqıw, yä yın ul ağastı hallatıp ağzıw iştä rindä buldı.* (BTH 1993:

568)

“Aksulpanov, kışın ağaç kesip, yazın o ağacı **sal yaparak** yüzdürdü.”

- **halmaqlatıw** Küçük fakar ağır bir hâle getirmek.

+dı

*Azımdı halmaqlatıw.* (BTH 1993: 569)



“Adımı yavaşlatmak.”

● **halpayıw** Sarkıtmak.

+n

Ülkän qarttar <apay> tip kilä lär, appaq haqaldarın **halpayıw**. (BTH 1993: 569)

“İhtiyarlar “abla” diyerek, ak sakallarını **sarkıtarak** gelirler.”

● **hapırıw** Boza, kımız gibi içecekleri kaynatıp karıştırmak, alttan alıp üstten tekrar bırakarak karıştırmak.

+nı

Buzanı **hapırıw**. (BTH 1993: 575)

“Bozayı **karıştırmak**.”

● **harğayıw** Sarartmak, soldurmak.

+tı

Yapraqtı **harğayıw** küz kilä. (BTH 1993: 575)

“Güz, yaprakları **sarartarak** geliyor.”

● **haşıtıw** Sasılaştırmak, kötü kokutmak.

+dı

Bir küldi **haşıtıw** ikınsi külgä kildiñmi? (BTH 1993: 578)

“Bir gölü **kokutup** ikinci göle geldin mi?”

● **hataştırıw** Sersemletmek.

+nı

Tif kişini **hataştırıw**. (BTH 1993: 578)

“Ateş, insanı **sersemletiyor**.”

● **hattırıw** Sattırmak.

+zı

Şulay itip, yızarızı **hattıralar**, muyın tiñti burısqa **battıralar**. (BTH 1993: 578)

“Böyle yaparak yerleri **sattırıp** boynuna kadar borca batırırlar.”

● **hatıw** Satmak.

+n

Tıwğan yırın haqlağan, ir namışın **hatmağan** batırı bar bil ildiñ. (BTH 1993: 578)

“Doğduğı yeri koruyan, er namusunu **satmayan** kahramanı var bu vatanın.”

- **hawalatıw** Havalandırmak, havaya uçurmak.

+dı

*Kük ılasınımdı hawalattım.* (BTH 1993: 579)

“Boz şahinimi havalandırdım.”

- **hılkındırıw** Silkmek; sallamak, çarkalamak.

+n

*Yıl ağas yapaqtarın hılkındırı.* (BTH 1993: 582)

“Rüzgâr, ağaç yapraklarını sallıyor.”

- **hılkıtıw** Hareketlendirmek, kıvıldatmak, titretmek.

+dı

*Yumuşaq işkän yıl üländi aqrın-aqrın hılkıtı.* (BTH 1993: 582)

“Yumuşak esen rüzgâr, otları yavaşça hareketlendiriyor.”

- **hıltıw** Silkmek, silkitmek, sallamak.

+dı

*Quldı hıltıp atlaw.* (BTH 1993: 582)

“Eli sallayarak yürümek.”

- **hırkü lündırıw** Çiçek tozu ile döllandirmek.

+zı

*Büjaktär arahında üşimliktüzı hırkü lündırı turgandarı la bar.* (BTH 1993: 585)

“Böceklerin arasında bitkileri döllandirenler de mevcut.”

- **hızımlıw** Sezgi ile hissetmek, gönülden hissetmek.

+n

*Näşirzä nızındır uyanıwın hızımlıw bar, ämmä kürıw yuq.* (BTH 1993: 586)

“Nesirde olayların oluşunu hissetmek var ama görmek yok.”

- **hızıw** Sezmek, hissetmek, duymak, fark etmek.

+n

*Ziräk yıñä iştiñ nimälä ikänin hızıp aldı la, Barsınhılıwğa bır hıraw bızı, tiy.* (BTH 1993: 586)

“Zirek, işin nasıl olduğunu fark edip, Barsınhılıv’a bir soru sordu.”

- **hiplütıw** Tamir ettirmek, yeniletmek.

+zǔ

űyzǔ **hiplütǔw**. (BTH 1993: 589)

“Evi **tamir ettirmek**.”

- **hiplütǔw** Onarmak, tamir etmek, yenilemek.

+zǔ

*Ata dünyanı la işkürgän, űyzǔ **hiplütǔw** qalırga, kártä-quranı yünätirgä kăräk.* (BTH 1993: 589)

“Baba ocağı eskimiş, evi **tamir edereki** bina duvarını onarmak gerek.”

- **hirpıldirǔw** Serpmek, saçmak, yaymak; dağıtmak.

+n

*űştäl yanında aq küldäğiniñ kiñ itäğın **hirpıldirǔw**, bǔr qız ultıra.* (BTH 1993: 590)

“Masanın yanında, beyaz elbisesinin geniş eteğini **yaymış** bir kız oturuyor.”

- **hirügütǔw** Seyreltmek, seyrekleştirmek; azaltmak.

+nǔ

*Yäşilsänǔ utap **hirügütǔw**.* (BTH 1993: 590)

“Sebzeleri zararlı otlardan temizleyerek **seyreltmek**.”

- **hüratǔw** 1. Sordurmak. 2. Kız istemek.

+zı

*Kürşǔ awıldan matur gına bǔr qızı **hüratǔw** yawsı yibärgän.* (BTH 1993: 593)

“Komşu köyden güzel bir kız **sordurup**, dünür göndermiş.”

- **hüraşǔw** Sormak.

+nı/+tǔ

*Qızıl Armiyanı, undağı tǔrtiptǔ **hüraşǔlar**.* (BTH 1993: 594)

“Kızıl Ordu’yu, ondaki düzeni **sordular**.”

- **hűzzűrűw** Süzdürmek.

+tű

*Hűttű **hűzzűrűw**.* (BTH 1993: 594)

“Sütü **süzdürmek**.”

- **hűzűmtüliw** Netice çıkarmak, sonuç çıkarmak.

+zǔ

*Tilmärzǎ hǔžǔmü läp quyıw.* (BTH 1993: 595)

“Söylevi neticelendirmek.”

- *hǔžǔw* Süzmek.

+z1

*Qımızǎ hǔžǔw.* (BTH 1993: 595)

“Kıımızı süzmek.”

- *hǔžǔgüytǎw* Eğilendirmek, meyillendirmek.

+z1

*Haldattar yarzǎ hǔžǔgüytǎp, yul yahayzar.* (BTH 1993: 595)

“Askerler, sahili eğilendirerek yol payıyorlar.”

- *hǔžǔklüw* Eğdirmek, yataylaştırmak, meyillendirmek.

+z1

*Tanqlar ütǎr üsün yarzǎ hǔžǔklüyzǎr.* (BTH 1993: 595)

“Tankların geçmesi için sahili meyillendiriyorlar.”

- *hǔylǎndǎrǎw* Konuşturmak, söylendirmek.

+n

*Şaxmi qart bisähǎn küp hǔylǎndǎrǎp tǎrmanı.* (BTH 1993: 596)

“İhtiyar Şehmi, karısını çok konuşturmadı.”

- *hǔylüw* Söylemek, anlatmak, konuşmak.

+dǎ

*Bǎ bulmahaq, kǎmdǎ hǔylǎrgü bǎlmǎštǎr indǎ xalıq.* (BTH 1993: 596)

“Biz olmasak, halk kimi konuşacağını bilemezdi.”

- *hǔylǎštǎrǎw* Karşılıklı anlatmak, karşılıklı bildirmek.

+z1

*Ularzǎ hǔylǎštǎrgü kilmäy.* (BTH 1993: 597)

“Onları konuşturmaya gelmez.”

- *hǔyrǎklüw* Sürüklemek, sürümek.

+z1

*Yaralılarzǎ hǔyrǎklüw kiltǎrǎp, sanğa tǎyäy başlanılar.* (BTH 1993: 598)

“Yaralıları sürükleyerek getirip kızağa yerleştirmeye başladılar.”

- **hũynũltĩw** Sürükletmek, süründürmek.

+z1

*Sabıwz1 hũynũltĩp barıw.* (BTH 1993: 599)

“Etek ucunu **sürükleyerek** gitmek.”

- **hũyhũnũw** Beğenmek, hoşuna gitmek, hoşlanmak.

+z1

*Räsımä huŋğı kũndärzä tĩlhĩ qızz1 hũyhũnmũy başlanı.* (BTH 1993: 599)

“Resime, son günlerde dilsiz kızı **beğenmeye** başladı.”

- **hũrgũslũw** Sıyırıp yığmak.

+z1

*Qarz1 hũrgũslũw.* (BTH 1993: 602)

“Karı sıyırarak yığmak.”

- **hũrmũklũtĩw** Birbirine bağlayıp, yaslayıp sürüklemek, sürümek.

+zĩ

*Taymas kilip sıgıp, .. yĩŋgäŋ mĩnän ikĩbĩzzĩ hũrmũklũtĩp alıp barıp, alğa uq ultırtıp quyz1.*  
(BTH 1993: 602)

“Taymas, gelip, yengenle beni **bağlayıp** sürükleyerek öne oturttu.”

- **hũrmũlüw** Sürmelemek, sürme çekmek.

+zĩ

*Küzzi hũrmũlüw.* (BTH 1993: 603)

“Gözü **sürmelemek.**”

- **hũrũndũrũw** Atın ayağını taktırmak, dolaştırmak, sürçtürmek.

+tı

*Attı hũrũndũrũw.* (BTH 1993: 603)

“Atı **sürçtürmek.**”

- **huzıw** Müzik aleti çalmak.

+dı

*Garmunıŋdı huzıp uyna üzĩŋ yaratqan küygä.* (BTH 1993: 607)

“Akordeonu **çalıp** sevdiğin şarkıda oyna.”

- **huyıllaw** Sopayla vurmak, tokmaklamak, dövmek.

+zı

*Rivülyutsiya sıqqas, xalıq tıǵı ärim tamaq zavüçiktarızı huyıllap qıwǵan.* (BTH 1993: 607)

“İhtilal olunca, halkı çalışmadan yatan işçileri **sopayla döverek** kovmuş.”

- **huqrandırw** Yakındırmak, sızlandırmak; kızdırıp kendi kendine söyletmek.

+ni

*Kişiñi huqrandırw.* (BTH 1993: 608)

“İnsanı **sızlandırmak.**”

- **hurzırw** Pompalamak, çektirmek, emdirmek.

+tı

*Tiştı hurzırw.* (BTH 1993: 611)

“Dişi **çektirmek.**”

- **huriqtırw** Biraz kurutmak, az kurutmak.

+dı

*İrtängi yıl yuldı huriqtırǵan.* (BTH 1993: 612)

“Sabahki rüzgâr, yolu **kuruttu.**”

- **hülpünüytıw** Cansızlaştırmak, hantallaştırmak, uyuşuklaştırmak.

+tı

*İt qaynap sıqqas, uttı hülpünüytıǵız.* (BTH 1993: 614)

“Et kaynayınca ateşi **sakinleştiriniz.**”

- **hündirıw** Motor benzeri şeyleri kapatmak.

+n

*Gäbit ağay za traqtırın hündirıp, yılğa buyına tüşüp kitti.* (BTH 1993: 615)

“Gabit ağabey, traktörünü **durdurup**, ırmak kenarına indi.”

- **hündirtıw** Söndürtmek.

+tı

*Utti hündirtıw.* (BTH 1993: 615)

“Ateşi **söndürtmek.**”

- **hüriltıw** Coşkuyu yitirmek, heyecanı kaybettirmek.

+dı

*Künıldi hüriltiw.* (BTH 1993: 615)

“Gönlü ruhsuzlaştırmak.”

- *hürünlüндіriw* Sönükleştirmek, cılızlaştırmak.

+nı

*Munsanı hürünlüндіriw.* (BTH 1993: 615)

“Hamamı söndürmek.”

- *hürüniytiw* Sönükelştirmek, söndürmek.

+ti

*İšti hürüniytiw.* (BTH 1993: 615)

“İşi söndürmek.”

- *hürütlüw* Betimlemek, tasvir etmek, anlatmak.

+tü

*Türmüştü hürütlüw.* (BTH 1993: 616)

“Hayatı betimlemek.”

- *hızatlaw* Sınırlamak, sınır çekmek.

+n

*Ştukatursı kárnız buyzarın, tübä taqtaların hızatlap, şimärläp sıga.* (BTH 1993: 617)

“Sıvacı, korniş uzunluklarını, çatı tahtalarını **sınırlayarak** süsler.”

- *hızğanıw* Kolları sıvamak, sıvanmak.

+n

*Ataqayım utın vatalır, al itäkäyzärin hızğanıp.* (BTH 1993: 618)

“Babacığım odun kırar, beyazgömleğini **sıvayarak**.”

- *hızğırtıw* Islık sesi çıkarmak, ıslık çaldırmak.

+zı

*Kilip tüşüw mınän tazı hızğırtıp qaqaranılar, tiy.* (BTH 1993: 618)

“Gelip keli **ıslıklayarak** seyrettiler.”

- *hızlatıw* Sızlatmak, şikâyet ettirmek.

+ti

*Tiştı hızlatıw.* (BTH 1993: 618)

“Dişi sızlatmak.”

- **hızlıqlaw** Dişi kürdanla karıştırmak.

+tǎ

*Tıştı hızlıqlaw.* (BTH 1993: 619)

“Dişi karıştırmak.”

- **hıypaqlaw** Durmadan okşamak, her şekilde okşayıp sıvazlamak.

+n

*Gä lä wi bǎr küz ĩn qısa tüşǎp, kǎzǎ haqalın hıypaqlap tǎzǎ.* (BTH 1993: 621)

“Gelevi, bir gözünü kısmış, keçi sakalını okşuyordu.”

- **hıypaw** Okşamak, sıvazlamak, sıvazlayıp sevmek.

+n

*Haqaldı tubıǵıma halıp, qul hırtın hıypap, irkǎ läp ultırǵım kilǎ.* (BTH 1993: 621)

“Sakalı dizime salıp, elinin üstünü sıvazlayarak, ilgi gösteresim geliyor.”

- **hıqratıw** Sızlatmak, ah ettirmek, yakındırmak, inletmek.

+tǎ

*Yǎrǎktǎ hıqratıw.* (BTH 1993: 623)

“Yüreǵi sızlatmak.”

- **hıqtırw** Sıktırmak, daralttırmak.

+dǎ

*Bildǎ hıqtırw.* (BTH 1993: 623)

“Beli sıktırmak.”

- **hılıw** Kesilmiş eti kemikten sıyırmak, ayırmak.

+n

*Mayın hılıp alıw.* (BTH 1993: 624)

“Yaǵını ayırıp almak.”

- **hınaw** Sınamak, denemek, tecrübe etmek.

+tı/+dǎ

*Ũsta hǎr ũsraǵan taştı, qǎmdǎ hınap qaraǵan.* (BTH 1993: 625)

“Usta, rast geldiǵi her taştı ve kumu kontrol etmiştı.”

- **hındırw** Kırmak, yarmak.



+n

*Qürüğan ağas büttaqtarın hındıra-hındıra, yaş ağastarızı bığä-bığä qayzalır kittim.* (BTH 1993: 626)

“Kuruyan ağaç dallarını **kırarak**, genç ağaçları bükerek epey gittim.”

- **hınlandırırw** Tasvir etmek, betimlemek, yansıtmak.

+zı

*ümütbay, kümmunist Yuldıbayıv kışık sütsiyal xarakteriz arızı hınlandırır.* (BTH 1993: 626)

“Ümütbay, komünist Yuldıbayıv gibi sosyal karakterleri **yansıtır.**”

- **hırlandırırw** Sırlandırmak, sır çekmek.

+n

*Täzrä yanağın hırlandırırw.* (BTH 1993: 629)

“Pencere kenarını **sırlandırmak.**”

- **hıwaldırırw** Süt sağdırmak, süt verdirmek.

+zı

*Hıyırızı hıwaldırırw.* (BTH 1993: 632)

“Sığırı **sağdırmak.**”

- **hıwaltırw** Sütten kestirmek.

+zı

*Hıyırızı hıwaltırw.* (BTH 1993: 632)

“Sığırı **sütten kestirmek.**”

- **hıwlaw** İslamak.

+dī

*Kıyımđı hıwlaw.* (BTH 1993: 632)

“Kıyafeti **ıslamak.**”

- **hıwhatırw** Susatmak, su içme hissi duyurmak.

+nī

*Säy işirmäy kişini hıwhatırw.* (BTH 1993: 633)

“Çay içirmeyip kişiyi **susatmak.**”

- **hülmüklünirw** Yavaş ve düzgün hareket etmek.

+n

*Qunıp aq kübäläk, hälmüklütü ağas baştarın.* (BTH 1993: 635)

“Beyaz kelebek ağaç başlarına konarak, onları **hareketlendiriyor.**”

- **häptürküliw** Etek ya da gömleğin kenarına geniş bir kat işlemek.

+tǎ

*Küldäktǎ häptürküläp tǎǵıw.* (BTH 1993: 637)

“Gömleği **işlemek.**”

- **häpüytǵıw** Bitirmek, silip süpürmek (yemeği).

+tı

*Bır tustağ aştı häpüytküñ.* (BTH 1993: 637)

“Bir kâse yemeği **silip süpürmüş.**”

- **härmüklüw** Elle yoklayarak bakmak, elle kontrol etmek.

+n

*Xäkim .. arbağa tiyälgän nämälärin härmüklüp qaranı.* (BTH 1993: 637)

“Hekim, arabaya yerleştirdiği şeyleri **kontrol etti.**”

- **şağırlatıw** Şakırdatmak.

+zı

*Taymaş qarızı şağırlata-şağırlata, ülü uramğa sığa tǵıǵan tar tıqırıqtıñ qarañǵılıǵına inǵıp yuǵaldı.* (BTH 1993: 642)

“Yumuşak karı **şakırdatarak** büyük caddeye çıkan dar sokağın karanlığına girip kayboldu.”

- **şazralatıw** Çiçek bozuğuna döndürmek, çiçek bozuğuna çevirmek.

+tǎ

*Säsäk bittǎ şazralattı.* (BTH 1993: 642)

“Çiçek hastalığı yüzü **tahriş etti.**”

- **şazralaw** Çiçek bozuğu etmek, çiçek bozuğu yapmak.

+n

*Säsäk awırırwı kişiniñ bitin şazralay.* (BTH 1993: 642)

“Çiçek hastalığı insanın yüzünü **tahriş eder.**”

- **şayıqlaw** Salyaya bulamak, tükürüğe bulamak, tükürüklemek.

+tı

*Qulyawlıqtı şayıqlaw.* (BTH 1993: 643)

“Mendili tükürüğe bulamak.”

- **şaqarmalaw** Düz direklerle çit örmek, çitle çevirmek.

+nı

*Baqşamı şaqarmalaw.* (BTH 1993: 644)

“Bahçeyi çitle çevirmek.”

- **şaqarıw** Eli, ayağı, başı geriye çekmek, gerinmek; geriye çevirmek.

+n

*Züfär atın sitkäräk tartıp, başın şaqarızı.* (BTH 1993: 644)

“Züfer, atını kenara alıp, başını geriye çevirdi.”

- **şağıldatıw** Şakıldatmak, şak şuk diye vurmak.

+n

*Uşal yıl täzrü qapqastarın şağıldattı.* (BTH 1993: 645)

“Acımasız rüzgâr, pencere kapaklarını şakıldattı.”

- **şalpaytıw** Sarkıtmak; torbalatmak, salkıtmak.

+zı

*Awızızı şalpaytıw.* (BTH 1993: 646)

“Ağızını sarkıtmak.”

- **şanğırtıw** Güçlü bir sesle etrafı çınlatmak, yankılatmak.

+dı

*Saqrı la käkük tirügümdü, işik aldarımdı şanğırtıp.* (BTH 1993: 647)

“Ağaçtaki guguk kuşu, kapı önlerini şanırdatarak ötüyor.”

- **şanğıtıw** Güçlü bir çınlama ile duyma yeteneğini kaybettirmek, sersemletmek.

+tı

*Atıw tawıştı qūlaqtı şanğıttı.* (BTH 1993: 648)

“Atış sesi kulağı sağır etti.”

- **şarlandırıw** Gözlerini kocaman açmak.

+n

*Nüsrät ağay awızın zur asıp, bıyala küzzärin şarlandırıp, xaxıldap küldü.* (BTH 1993: 650)

“Nusret ağabey ağzını kocaman açıp, cam gibi gözlerini pörtleterek kahkaha attı.”

- **şarlatıw** Patlatmak, havaya uçurmak.

+zı

*Hıwzı şarlatıp ağızıw.* (BTH 1993: 650)

“Suyu **patlatarak** akıtmak.”

- **şarüvqalaw** Çapalamak, kazmalamak.

+n

*Sügüldür başıwzarın şarüvqalaw.* (BTH 1993: 650)

“Pancar tarlalarını **çapalamak**.”

- **şatırlatıw** Çatır çutur ettirmek.

+n

*Tıştä lägän multıq tün tınlıgın şatırlatıp yarıp yibärzı.* (BTH 1993: 652)

“Patlatılan tüfek, gece sessizliğini **çatırdatak** böldü.”

- **şawzırlatıw** Hışırdatmak.

+n

*Yıl ağas yapraqtarın şawzırlatıp taranı.* (BTH 1993: 653)

“Rüzgâr, ağaç yapraklarını **hışırdatarak** taradı.”

- **şawlatıw** Çınlatmak, gürültü etmek; gümbürdetmek.

+tı

*Yıl yapraqtı şawlata.* (BTH 1993: 653)

“Rüzgâr, yaprağı **çınlatıyor**.”

- **şaştırlatıw** Hışırdatmak.

+dı

*Dä ftürımdı şaştırlatıp sumqamdan alam da şapıldatıp halam.* (BTH 1993: 655)

“Çantamdan defterimi **hışırdatarak** alayım da şıkırdatarak masaya koyayım.”

- **şaştırıw** Şaşırtmak, sersemletmek; kudurtmak.

+n

*Ularzın küpsılıgı mäzäk hüyläy, kürgänın şaştırıp, qabartıp yibärä turgan kişilər inı.*  
(BTH 1993: 655)

“Onların çoğu gülünç konuşan, gördüğünü **şaşırtan**, büyüten kişilerdi.”

- **şaşındırıw** Şaşırtmak; öfkelenlendirmek; kudurtmak.

+z1

*BİR qatındıñ şulay tılläşip türüwı ülkaman bayzı şaşındırıp yibäriz. (BTH 1993: 655)*

“Bir kadının böyle karşılık vermesi, Ölkaman Bay’ı şaşırtdı.”

- **şışküytiw** Bombelendirmek, bombeli hâle getirmek; şişirmek.

+n

*Turısay .. tawışın üzüp, qıyrügün şışküytip, qamışlı hıwı buyına qaray bärıp sıqtı la kitti.*

(BTH 1993: 657)

“Doru at, sesini kesip, kuyruğunu kabartıp, kamışlı su kenarına gitti.”

- **şındırıw** Soldurmak, pörsütmek, canlılığını kaybettirmek.

+dü

*Güldü şındırıw. (BTH 1993: 659)*

“Gülü soldurmak.”

- **şübürlatıw** Şapırdatmak.

+z1

*Säynüktägi hıwzı şübürlatıp bizrügä tükti. (BTH 1993: 662)*

“Çaydanlıktaki suyu şapırdatarak döktü.”

- **şürpüdatıw** Höpürdetmek.

+n

*Bay tura qaramay gına unıñ sälämın kirı qaytarzı la şürpüdatıp säyın İsä başlanı. (BTH 1993: 663)*

“Bay, doğrudan bakmadan onun selamını aldı ve çayını höpürdetek içmeye başladı.”

- **şümküytiw** Şapka vs. şeyleri gözü kapatacak şekilde takmak, kafaya tam olarak oturtmak.

+tı

*Yawlıqtı şümküytip yabınıw. (BTH 1993: 665)*

“Eşarbi takarak örtünmek.”

- **şürüplüw** Vidalamak.

+n

*Şkaf işigın şürüplüw. (BTH 1993: 665)*

“Oda kapısını vidalamak.”

- **şıbırlatıw** Şıpırdatmak.

+n

*Tirü-yaqta tınlıq dıngıǵı, ağas yapraqtarın şıbrılatıp, hüyläştirzi yıwaş tün yılı.* (BTH 1993: 672)

“Etrafta sessizlik denizi, ağaç yapraklarını **şıbrıdatarak** konuştu du gece rüzgârı.”

- **şijlatıw** Cıslatmak, sıcak demire su değmesiyle cıs ettirmek.

+zı

*Samawızı şijlatıp yibäräyik.* (BTH 1993: 673)

“Semaveri **cıslatarak** söndürelim.”

- **şiyğaqlaw** Kayganlaştırmak.

+n

*Yamğır yawzı, ayaq aştın şiyğaqlanı.* (BTH 1993: 673)

“Yağan yağmur, ayak altını **kayganlaştırdı.**”

- **şiyğalaqlaw** Kayganlaştırtmak.

+dı

*Yuldı şiyğalaqlaw.* (BTH 1993: 673)

“Yolu **kayganlaştırtmak.**”

- **şiyğaytıw** Esnekleştirmek, eğilebilir hâle getirmek.

+tı

*Qaymaqtı şiyğaytıw.* (BTH 1993: 674)

“Kaymağı **esnekleştirmek.**”

- **şıqraytıw** Çok sertleştirmek, kapkatı hâle getirmek.

+n

*Ular attarınıñ awızlıqtarın şıqrayta tartqandar za, üzzeriniñ baştarın artqaraq taşlap qarap turalar.* (BTH 1993: 675)

“Onlar, atların ağızlıklarını **sertleştirerek** çektiler, kendi kafalarını arkaya çekerek baktılar.”

- **şıqıldatıw** Şıkırdatmak.

+n

*Anna Künstantinüvna aşığıs rä wıştä şçit tüymälärin şıqıldattı.* (BTH 1993: 675)

“Anna Konstantinovna, aceleci bir şekilde sayaç düğmelerini **şıkırdattı.**”

- **şiqırlatıw** Çatırdatmak.

+zı

*Yışıı şiqırlatıp tuñdırgan, sıtırasıp yatqan gürlä wıktürzı büz mınän qırşap quyğan.* (BTH 1993: 675)

“Yeri **çatırdatak** donduran, şırıldayıp yatan sel suları, buz ile birleşerek akıyor.”

- **şılğayaqlaw** Kayganlaştırmak, kaygan hâle getirmek.

+dı

*Yuldı şılğayaqlap bütkändär.* (BTH 1993: 676)

“Yolu **kayganlaştırmışlar.**”

- **şıldırıw** Bir şeyi iterek ya da kaldırarak yerini değiştirmek; göçürmek.

+n

*Ğäbit ağay ultırğısın şıldıra birıp, Yulayğa yaqın kilıp ultırzı.* (BTH 1993: 676)

“Gebit ağabey, sandalyesini **alıp**, Yulay’ın yakınına oturdu.”

- **şiltıratıw** Şingırdatmak.

+zı

*Safwap qulındağı bizrü lä rzı şiltırata birıp yırgä quydı la yıñımdän tütü.* (BTH 1993: 677)

“Safwap elindeki kap kacağı **şingırdatak** yere koydu ve yenimden tuttu.”

- **şımalaw** Düzlemek, düz hâle getirmek.

+tı

*Sästı şımalap taraw.* (BTH 1993: 678)

“Saçı **düzleştirerek** taramak.”

- **şımartıw** Şımartmak.

+dı

*Hüyläy-hüyläy tıldı şımartıw.* (BTH 1993: 678)

“Konuşa konuşa dili **şımartmak.**”

- **şıptırlatıw** Şıptırlatmak.

+zı

*Yıl işıp, üy tübähındäğı sırık halamdarzı şıptırlata.* (BTH 1993: 680)

“Rüzgâr esip, evin çatısındaki çükrük samanları **şıptırlatıyor.**”

- **şırtıldatıw** Şirt şirt ettirmek.

+n

*Taŋdisa baltırğandıŋ yapağın, sıgıp qına kilgän küpşähin şırtıldata säynäp, tamaq yalgap ala.* (BTH 1993: 682)

Tandisa, Baldıran otunun yapağını, çıkan sapını **şirt şirt ettirerek** çiğneyip, ağzına yapıştırıyor.”

- **şıyalaw** Yapışkan buz hâline getirmek, yapışkan buza çevirmek.

+dï

*İzändï şıyalap sıqqan.* (BTH 1993: 684)

“Zemini **yapışkan buza çevirmek.**”

- **şübäytïw** İyileştirmek, güçlendirmek.

+nı

*Awırırw balanı şübäytïw.* (BTH 1993: 684)

“Hasta çocuğu **iyileştirmek.**”

- **şükürlüw** Şekerlemek, şeker karıştırmak.

+dı

*Baldı şükürlüw.* (BTH 1993: 686)

“Balı **şekerlemek.**”

- **şülkümlüw** Demet demet etmek, tutam tutam etmek.

+tï

*Yiptï şülkümlüp qırqıw.* (BTH 1993: 686)

“İpi **tutam tutam yaparak** ayırmak.”

- **şüplütïw** Hızlandırmak, çabuklaştırmak, aceleleştirmek.

+zï

*Küsir attarızı şüplütïp qıwıp qalağa alıp inip kitti.* (BTH 1993: 687)

“Arabacı, atları **hızlandırarak** şehre indi.”

- **şürbütliw** Şerbetlemek, tatlı hâle getirmek, şerbet koymak.

+zï

*Säyzï şürbütliw.* (BTH 1993: 688)

“Çayı **tatlılaştırmak.**”

- **şürxlüw** Şerh etmek, açıklamak, izah etmek.



+dĩ

[Batırşa] kūrāndĩ **şürıxlüp** uqır, gārāpsä yaqşı bilır bulğan. (BTH 1993: 688)

“Padişah, Kuran’ı **şerh ederek** okur, iyi Arapça bilir.”

- **şçetkalaw** Firçalamak.

+n

Ayaq kiyimın **şçetkalaw**. (BTH 1993: 691)

“Ayakkabıyı **firçalamak**.”

- **ıgıştırırw** Yavaşça hareket ettirmek.

+tı

Atı **ıgıştırırp** qına barırw. (BTH 1993: 692)

“Atı **yavaşça hareket ettirerek** gitmek.”

- **ıqsımlaw** Rahat ettirmek, sıkıntısız hâle getirmek.

+n

Batırzar, bilbawzarın **ıqsımlap** tütüp, bır urında tūrüp tüzmäy, arı-bırı yūrüyzar. (BTH 1993: 694)

“Kahramanlar, kuşaklarını **gevşetip**, durmadan öteye beriye gidiyorlar.”

- **ıqtırırw** Acele ettirmeden yavaşça hareket ettirmek.

+n

Yaray, Sälmän Qızıl hıwınday üzün-üzün uyar uylap, ügüzün **ıqtırırp** qayta tūrühün, bız unıñ bilışınä kiläyik. (BTH 1993: 694)

“Tamam, Selmen, Kızıl Hıvın gibi düşünsün, öküzünü **sakince yürüterek** dönedursun, biz, onun Rus dostuna gelelim.”

- **ılawlaw** At ya da kızaklı araba ile taşımak.

+dĩ

İgındĩ **ılawlap** taşırw. (BTH 1993: 694)

“Ekini **kızakla taşımak**.”

- **ılbıratırw** Ele avuca gelmez hâle getirmek, delik deşik hâle getirmek.

+tı

İttĩ **ılbıratqansı** qaynatırw. (BTH 1993: 694)

“Eti **delik deşik ederek** kaynatmak.”

- **mylaw** İnci ile süslemek.

+t<sub>i</sub>

*Sikäsuktı mylaw.* (BTH 1993: 696)

“Başlığı **incilemek.**”

- **iramlatw** Başarılı hâle getirmek, verimli hâle getirmek.

+n

*[Täzkirü] azımdarın iramlata birıp atlawında buldı.* (BTH 1993: 697)

“Tezkire, adımlarını **düzgünleştirerek** hareket etti.”

- **iratw** İstenilen sonuca getirmek, başarı kazandırmak.

+t<sub>ü</sub>

*Xižmät kündäri az bulğas, türmüştü bir iratıp bulmay.* (BTH 1993: 698)

“İş hayatı az olduğunda, hayatı **başarılı olmaz.**”

- **irbaytw** Biçimsizce açmak.

+z<sub>1</sub>

*Awızzı irbaytw.* (BTH 1993: 698)

“Ağızı **biçimsizce açmak.**”

- **irğitw** Fırlattırmak, attırmak, zıplattırmak.

+z<sub>1</sub>

*Şarızı irğitıp yibärü lür.* (BTH 1993: 698)

“Topu **firlatarak** gönderirler.”

- **irjaytw** Kötü şekilde göstermek (diş için).

+n

*Qaraha, qarşı yaqtan awızzarın asıp, tiştärin irjaytıp.., yiti büri kilip sıqtı, tiy.* (BTH 1993: 699)

“Karşı taraftan ağızlarını açıp, dişlerini **göstererek** yedi kurt geldi.”

- **irmawlaw** Çukur açmak; kazmak, kazmalamak.

+n

*İşik taqtahın irmawlaw.* (BTH 1993: 699)

“Kapı tahtasını **kazmak.**”

- **irrw** Kazmak, deşmek, çukurlaştırmak.

+n

*İzün taqtaħın ırıp ırmaw halıw.* (BTH 1993: 700)

“Zemin tahtasını **kazarak** çukur yapmak.”

- **ıslaw** İşlemek, is yapmak; tütsülemek.

+n

*Qımız kübühün ıslaw.* (BTH 1993: 702)

“Kımız tasını **tütsülemek**.”

- **ısmalalaw** Reçinelemek, verniklemek.

+tǵ

*Yiptǵ ısmalalaw.* (BTH 1993: 702)

“İpi verniklemek.”

- **ıwzırıw** Ovdurmak.

+dǵ

*Bıldǵ ıwzırıw.* (BTH 1993: 703)

“Beli ovdurmak.”

- **ıwıw** Ovmak, ovarak dağıtmak.

+tǵ

*Qap-qara tirištǵ qulğa tütüp, ıwıp qaraybız.* (BTH 1993: 703)

“Kapkara gübreyi ellimize alıp, **ovarak dağıtıyoruz**.”

- **ışandırırw** İnandırmak, güvendirmek.

+zı

*Üzı gınä tügıl, başqalarzı küslüp ışandırırğa tırışa.* (BTH 1993: 703)

“Kendi değil, başkaları **zor kullanarak** inandırmaya çalışıyor.”

- **ıvakwatsiyalaw** Tahliye etmek, boşaltmak.

+tı

*Zavüdtı ıvakwatsiyalaw.* (BTH 1993: 705)

“Fabrikayı **tahliye etmek**.”

- **ıǵlıw** Aramak, bakınmak, bulmaya çalışmak.

+dı

*Qasqan maldı ıǵlıw.* (BTH 1993: 706)

“Kaçan hayvanı **aramak**.”

- **İzbizlîw** Kireçlemek, kireç karıştırmak.

**+dı**

*Halamdı İzbizlîp aşatıw.* (BTH 1993: 706)

“Otu kireçle karıştırmak.”

- **İyzîrîw** Eğdirmek, büktürmek, meyillendirmek.

**+tı**

*Ağastı İyzîrîw.* (BTH 1993: 707)

“Ağacı eğdirmek.”

- **İyiktîrîw** Ele aldirmek, ele geçirtmek; sahip oldurmak; ehlileştirmek.

**+n**

*Qır yänligîn İyiktîrîw.* (BTH 1993: 707)

“Yabani hayvanı ehlileştirmek.”

- **İyiktîrîw** Eğdirmek, aşağı doğru büktürmek, alta eğdirmek; aşağı kıvırtmak.

**+tı**

*Ağastı İyıldîrîw.* (BTH 1993: 707)

“Ağacı eğdirmek.”

- **İyü lütîw** Birine ya da bir şeye alıştırmak, ısıtmak.

**+nî**

*Kişinî İyü lütîw.* (BTH 1993: 708)

“Kişiyi alıştırmak.”

- **İyürlütîw** Eyerletmek, eyer taktırmak.

**+zı**

*[Barsınhılıw] in yaqşî attarızı İyürlütîp, .. saxrağa sığıp kittî, tiy.* (BTH 1993: 709)

“Barsınhılıw, en güzel atları **eyerletip**, bozkıra çıktı.”

- **İyürtîw** Birlikte götürmek, birlikte hareket ettirmek, birlikte yürütmek; yanına almak, yoldaş etmek.

**+n**

*Qıras kälüşîn İyürtîp batşanan başqa sığıp kitä.* (BTH 1993: 709)

“Asabi gelinini **yanına alıp** padişahın yanına gitti.”

- **İlmüytıw** Uzatmak, kafasını ileri doğru uzatmak.

+n

*Muyının İlmüytıp ala la, .. aıdıyza yürüy.* (BTH 1993: 715)

“Boynunu **uzatıp** gözleyerek yürür.”

- **İrgüliw** Boylamak, çevresini dolanmak.

+zı

*Ularzı İrgülip .. haldat qülünnaları kilä.* (BTH 1993: 720)

“Atlı askerler, onları **çevreleyerek** geliyor.”

- **İrlüндіriw** İrileştirmek, büyütmek.

+n

*<<Quzykürpäs mınän Mayanhılıw>> äsäriñ nigzında .. başqurt ırwzarın İrlüндіriw.*

(BTH 1993: 720)

“‘Kuziykürpes ve Mayanhılıw’ eserinin temelinde Başkurt aşiretlerini **yüceltiyor.**”

- **İrlütıw** Pahalılaştırmak.

+nı

*Aqsanı İrlütıw.* (BTH 1993: 721)

“Parayı **değerlileştirmek.**”

- **İrkıldiriw** Kabın kenarından taşana kadar doldurmak.

+n

*Bayzar maldarın İrkıldirip, yäyläwgä küskän.* (BTH 1993: 721)

“Zenginler mallarını **doldurup**, yaylaya göçmüş.”

- **İrkıtlıw** Ekşi yoğurt sürmek, ekşi yoğurt katmak.

+zı

*[Xäbirä inäy] ğ qumğandarzı İrkıtlıp tazartıp, yılı hıw qıyğan.* (BTH 1993: 721)

“Hebire teyze, pirinç küvetleri **yoğurtlayıp** temizledikten sonra sıcak su koymuş.”

- **İsirıw** Hayvana su içirmek, hayvanı sulamak.

+zı

*Biyälärzı yılğağa tüşürzülär, dimläy-dimläy İsirzılır.* (BTH 1993: 723)

“Hayvanları ırmağa indirip, konuşa konuşa **suladılar.**”

- **İsıw** İçmek, içine çekmek.

+n

*Yır yütlügüp qūyaş nurın işü.* (BTH 1993: 723)

“Yeryüzü, arzuyla, güneş ışığını içine çekiyor.”

- **ışındırw** 1. Isındırmak. 2. Yakınlık duygusu uyandırmak.

+nı

*Kişini ışındırw.* (BTH 1993: 726)

“Kişiyi ısındırmak.”

- **itip-türtüw** İtip dürtmek, iteklemek.

+n

*Handıq kütärgän kişilər bır-bırhın itip-türtüp, qısqrışıp ülü qapqanan ağıla.* (BTH 1993: 727)

“Sandık taşıyanlar birbirlerini itekleyip, bağırsarak büyük kapıdan giriyorlar.”

- **itışw** İtmek, dışarı atmak.

+zı

*Ür mığändä arbalarzı itışrgü tura kildı.* (BTH 1993: 728)

“Yokuş çıkarken arabaları itmeye geldi.”

- **ışkürtw** İşlemek, değerlendirmek.

+n

*Şäkar süğüldürün işkürtw.* (BTH 1993: 731)

“Şeker pancarlarını işlemek.”

- **üzıplü tıw** Kenarlatmak, kenar çektirmek.

+n

*İtäk üsün üzıplü tıw.* (BTH 1993: 735)

“Etek ucunu kenarlatmak.”

- **üzıplü w** Kenarlamak, kenar çekmek.

+n

*İnäyım küldäk kışmähın, sitkä yzärin üzıplüp tıkmähın.* (BTH 1993: 735)

“Teyzem elbiseyi kısatlamasın, uçlarını kenarlayarak dikmesin.”

- **üzırlü wı** Hazırlamak, hazır etmek.

+n

*Yul k r k-yaraqtarın  z rl şiw.* (BTH 1993: 736)

“Yol te hizatlarını **hazırlamak.**”

- ** z  bil şt r w** Edebileştirmek, yazınsallaştırmak.

+z 

*T lib zz   z  bil şt r w.* (BTH 1993: 737)

“Dilimizi edebileştirmek.”

- ** yl nd r p-tulg nd r w** D nd r p dolandırmak, d nd r p dolaştırmak.

+t 

*Min k rş kt   yl nd r p-tulg nd r p h lm kl p qarayım.* (BTH 1993: 739)

“Ben  mleği **d nd r p  evirerek** inceleyiyorum.”

- ** yz kl w** Samimiyet, yakınlık g stermek.

+z 

*Q z alarz   yz kl p  yg  alıp kir l r.* (BTH 1993: 739)

“D n rleri **hoş karşılayıp**, eve alırlar.”

- ** kr nl t w** Yavaşılatmak, yavaşca y r tmek, ağır şekilde y r tmek.

+z 

*B  Qılısbayz  nind y s l m min n kil r tip k t -k t , maldarz   kr nl t p kin  Y nd k yilgahın sıgıp ta kitt k.* (BTH 1993: 744)

“Biz, Kılısbay’ın sağlıkla gelmesini beklerken, hayvanları **yavaşca y r t p** Yendik ismağını ge tik.”

- ** kr n yt w** Yavaşılatmak.

+n

*Basya k zz r n tağı la nurlı k ld r p duşına qarayza, tawışın  kr n yt p, s r n sis .* (BTH 1993: 745)

“Basya, g zlerini parıldatarak dostuna bakar, sesini **yavaşılatıp**, sırrını s yler.”

- ** lifl w** Bezir yağı eklemek, bezir yağı s rmek.

+d 

* z nd   lifl w.* (BTH 1993: 747)

“Zemini **yağlamak.**”

- ** lh r t w** Sıcaktan, yorgunluktan h lsiz d ş rmek, h lsizleştirmek.

**+dı**

[Qımz] *bütü tainiñä tarala la, bıwındarıñdı ülhiriñtip, rixät kinä, yümşaq qına itip qızıra başlay.* (BTH 1993: 748)

“Kımız, tenini parçalar, eklemlerini **hâlsizleştirip**, rahatlatıp, yumuşatarak kızdırmaya başlar.”

● **äpkitiw** Alıp gitmek.

**+zı**

*Xajisultan kis biyäbüzzi äpkitip quyzı.* (BTH 1993: 750)

“Hacısultan, akşam kısırağımızı **alıp gitti.**”

● **ürniñiw** Sızlatmak, yakındırmak; acı çektirmek.

**+tı**

*Yüräkti ürnükün xis.* (BTH 1993: 752)

“Yüreği **sızlatmak.**”

● **ürsülüw** Biri için araya girmek, birinin tarafında olmak, birine sahip çıkmak, birini korumak.

**+dü**

*Kütüwzän ayırılıp, sittäräk qalğan qülündü ürsülüp, bürilär minän talaşa başlanı.* (BTH 1993: 753)

“Sürüden ayırılıp kenarda kalan tayı **sahiplenerek**, kurtlarla dalaşmaya başladı.”

● **ürhizliw** Kıymetsizleştirmek, değersizleştirmek.

**+dı**

*Kıyımđi ürhizliw.* (BTH 1993: 753)

“Kıyafeti **değersizleştirmek.**”

● **üsindiriw** Üzmek, üzüntü vermek, kederlendirmek.

**+n**

*Huğış küpmi kişiniñ yüräğın üsindirzi.* (BTH 1993: 755)

“Savaş çoğu kişinin yüreğini **kederlendirdi.**”

● **ütmülüw** Ordan burdan toplayıp, kurup bir araya getirmek, icat etmek.

**+n**



*Şərəfi ũlatay dıgänäk habağı yũlqũp, sitändiũ hũtũlgän yũrũn ätmũlũp yũrũy.* (BTH 1993: 758)

“Şerefi dede yaban gülünün sapını koparıp, çitin sökülen yerini **toparlıyor.**”

● **üwiştiriw** Yerinden kaldırmak, yerinden taşıtmak; götürmek.

+n

*Uttiũ utındarın üwiştiriw.* (BTH 1993: 760)

“Ateşin odunlarını **kaldırmak.**”

● **üwşilüw** Ağzında çiğnemek, ezmek, ufak parçalar hâline getirmek, lokma hâline getirmek.

+tũ

*İkmäkti üwşilüw yũtũw.* (BTH 1993: 761)

“Ekmeği **çiğneyip** yutmak.”

● **üşüklüw** Kötülemek, kötü, pis göstermek.

+nũ

*Kişiñi üşüklüw hũyläp, danın hatıw.* (BTH 1993: 764)

“Kişiyi **kötüleyerek** şanını yok etmek.”

● **yuyzırıw** Sildirmek, temizletmek.

+zı

*Yazıwzı yuyzırıw.* (BTH 1993: 765)

“Yazıyı **sildirmek.**”

● **yuqlaw** Bir şeylerin yok olmasından dolayı kederlenmek, özlem duymak, hasret duymak, endişelenmek.

+dı

*Tuğayzargä inip yũqlaganda, gäziz balalarımđı yuqlanıw.* (BTH 1993: 766)

“Kamışlıklara inip uyduğumda, kıymetli çocuklarımı **özledim.**”

● **yuqhınıw** Yok diye düşünmek, yok saymak.

+dı

*Hağındırdı tallı Miyäs buyın, tuwğan yaqtarımđı yuqhınam.* (BTH 1993: 767)

“Özletti söğütlü Miyes boyunu, doğduğum yerleri **yok sayıyorum.**”

● **yabıqtırıw** Zayıflaştırmak, sıskalaştırmak.

**+dı**

*Maldı biklî tütüp yabıqtırw.* (BTH 1993: 773)

“Hayvanı kilitli tutarak **zayıflaştırmak.**”

- **yağalaw** Yakasından bağlamak, yakasına yapışmak.

**+dı**

*Kämän minän Sämän hikirip türzular za, Sälmandı yağalap ta aldılar, tiy.* (BTH 1993: 774)

“Kemen ile Semen sıçrayıp durdular, Selmen’i **bağlayıp** aldılar.”

- Doğrultmak, düzeltmek, düz hâle getirmek.

**+n**

*Bälänän arınıw qıwanısı .. [yığıtın] bıwındarın **yağıldırıp**, bütä täni-ruxına aňlağıhız küs birip tarala.* (BTH 1993: 777)

“Çocuktan kurtulmanın mutluluğu, yiğidin eklemelerini **düzleştirep**, bütün bedenine ve ruhuna anlamsız bir güç verir.”

- **yaýlatıw** Münasip hâle getirtmek, elverişli hâle getirtmek.

**+dı**

*Azımdı yaýlatıw.* (BTH 1993: 779)

“Adımı **uygunlaştırmak.**”

- **yaqlaw** Himaye etmek, desteklemek, savunmak.

**+zı**

*Balanı yaqlaw.* (BTH 1993: 780)

“Çocuğu **savunmak.**”

- **yaqsırtıw** İyileştirmek, güzelleştirmek; düzeltmek.

**+n**

*Prüduktsiyanıñ sıfatın yaqsırtıw.* (BTH 1993: 782)

“Ürünlerin görüntüsünü **düzeltilmek.**”

- **yalanğaslandırıw** Yapraksızlaştırmak; donanımsızlaştırmak.

**+zı**

*Ağastarızı yalanğaslandırıp halqın küz kildı.* (BTH 1993: 785)

“Ağaçları **yapraksızlaştıran** serin güz geldi.”

- **yalaw** Yalamak, dil değirmek; eritip yok etmek.

+n

*Bürıbay şıñşıy-şıñşıy Ayras yanına kildı, unıñ quldarın, bitın yalanı.* (BTH 1993: 786)

“Bürıbay, inleye inleye Ayras’ın yanına geldi, onun ellerini, yüzünü yaladı.”

- **yalğanlaw** Yalan söylemek, hile yapmak, aldatmak.

+dı

*Bılmäyım, ular kımđı yalğanlayzar.* (BTH 1993: 786)

“Bilmiyorum, onlar kimi aldatıyorlar.”

- **yalğaw** Söze devam etmek.

+n

*Äxmäzulla babay .. başalqı tawış mınän hüñ in yalğap alıp kittı.* (BTH 1993: 786)

“Ahmezulla dede, sakın bir sesle sözünü sürdürdü.”

- **yalmalaw** Kavrayıp almak, tutup almak; kuşatmak.

+zı

*Tümanhırap, küğärip, bulüttaızı yalmalap, Ural tıra aldımda.* (BTH 1993: 787)

“Az sislenip yükselerek, bulutları kuşatmış, Ural durur karşımda.”

- **yalmaw** Kuşatmak, sarmak, çevrelemek.

+dı

*Satnap, säsrüp turgan qürü qar tabandı yalmay.* (BTH 1993: 788)

“Çatlayıp, serpilen kuru kar, tabanı sarıyor.”

- **yalpaştırıw** Yayvanlaştırmak, sermek.

+tı

*Balsıqtı yalpaştırta huğıp hılaw.* (BTH 1993: 788)

“Çamuru serip, vurarak sıvamak.”

- **yalpılaştırıw** Geniş halk tabakasına yaymak, halka indirgemek.

+tı

*Xäbarsılär yırlı matbuğattı yalpılaştırıwğa la bik zur xızmat haldı.* (BTH 1993: 788)

“Haberciler, yerli matbuatı halka yayarak, çok büyük bir hizmette bulundu.”

- **yalpıdatıw** Bir gösterip bir kaybetmek.

+n

*Uqalı yilän salğıymın yalpıdatıp Xajısültañ bay alğa sıqtı.* (BTH 1993: 788)

“Hacısultañ Bay, sırmalı gümüş kıyafetinin kanatlarını **bir gösterip bir kaybederek** öne çıktı.”

- **yamanlaw** Kötü göstermek, fena göstermek, kötülemek.

+tı/+dı

*Argımaqtı yamanlap, tülparızı qayzan tabırhıñ, aǵay-ıñıñdı yamanlap, yaqındı qayzan tabırhıñ.* (BTH 1993: 791)

“Argımak’ı **kötüleyip**, tolparı nereden bulursun, kardeşlerini **kötüleyerek** dostu nereden bulursun.”

- **yamaw** Yamamak, yama ile örtmek, yama ile kaplamak.

+n

*[Äbiy] kiyim-halımın rätläp,.. yırtıq urındarın yamay.* (BTH 1993: 791)

“Nine, kılık kıyafetini düzelterek, yırtık yerlerini **yamıyor.**”

- **yandırırw** 1. Yakmak. 2. Nefret duygusu ile alevlendirmek.

+n

*Xäbi bay upayǵan küzzärin yandırıp Suragülğa äyländi.* (BTH 1993: 793)

“Hebi Bay, Kocaman açtığı gözlerini **alevlendirerek** Surakol’a döndü.”

- **yandırışw** Alevlendirmek, yakmak.

+n

*Min ul mälgün bärizñ kähän üzim yandırışım.* (BTH 1993: 793)

“Ben, o melun cadının gövdesini kendim **yaktım.**”

- **yanlaw** Yanından hareket etmek, yanından ilerlemek.

+zı

*Yarızı yanlap barıw.* (BTH 1993: 793)

“Sahili **yanlayarak** gitmek.”

- **yañaqlaw** Tokatlamak, tokat atmak.

+zı

*Baydalı nindäyzır bäläkäs kinä qara hürünkü yızlı qızı yañaqlap yibärzi.* (BTH 1993: 795)

Baydalı, nedense, küçük, esmer kızı **tokatlayıp** gönderdi.”

- **yañırtıw** Yenilemek, yeni yapmak.

+z1

*İşän bulhaq bñ qaytırbız işki yulqayzarzı **yañırtıp**.* (BTH 1993: 797)

“Sağ olursak, eski yolları **yenileyerek** döneriz.”

- **yaralaw** Yaralamak, yara açmak, yaralı hâle getirmek.

+dı

*Ayağımdı **yaralanı** Balkantawzıñ taşlığı.* (BTH 1993: 799)

“Balkandağı’nın taşlığı, ayağımı **yaraladı**.”

- **yaraltıw** Yaratmak, meydana getirmek, var etmek.

+n

*Şul batızar işi mñän üz bñxıtın **yaraltqan**, bar dünyanı tañ qaldırıp qalqındı bñzññ vatan.*  
(BTH 1993: 799)

“Şu kahramanlar yaptıkları işle kendi şanslarını **yaratmış**, tüm dünyayı hayran ederek vatanı yücelttiler.”

- **yarastırıw** Yaraştırmak, uydurmak, yakıştırmak.

+n

*Ä bına Yümağül mñän Yamaldıñ ikñññññ arahın **yarastırır** käreäk.* (BTH 1993: 801)

“İşte, Yumagul ile Yamal’ın arasını **düzeltilmek** gerek.”

- **yarlıkaw** Affetmek, bağışlamak, merhamet etmek.

+z1

*Mäskäwzññ zur batşahı, bütä bñlasılarzı **yarlıqayım**, tıp, ilgä xäbär taşlanı.* (BTH 1993: 802)

“Meskev’in büyük padişahı, tüm isyankârları **affediyorum** diyerek, ülkeye haber yolladı.”

- **yarlıhınıw** Fakir saymak, fakir olarak görmek.

+tı

*Müşkilmäştı **yarlıhınıp**, rıza bulmay tūra, tiy.* (BTH 1993: 802)

“Moskilmes’i **fakir görüp**, razı olmuyor.”

- **yarmalanıw** Kesek kesek olmak, kesek hâle gelmek.

+tı

*Bäliştï yarmalap bişirïw.* (BTH 1993: 803)

“Böreği **kesek** yaparak pişirmek.”

- *yarpaytïw* Yaydırmak, genişçe serdirmek.

+dı

*Tülkü tundi yarpaytïp asıp, yäyrüp bargan Niyazgül .. Timïr qartqa qaramay ğına küldü.*

(BTH 1993: 803)

“Tilki kürkünü **yaydırarak** açıp, yayan giden Niyazgül, ihtiyar Demir’ä bakmadan güldü.”

- *yarsıqlaw* Parçalamak, parça parça etmek, ufalamak.

+dı

*Bına xäzïr küzzärïmdï bäylä, un azımdan qıl tartqanday barıp, kürşä ğıñdı yarsıqlayım.*

(BTH 1993: 803)

“İşte şimdi gözlerimi bağla, on adım uzaktan, kıl çeker gibi gidip, çömleğini **parçalayayım.**”

- *yarıştırw* Yarıştırmak.

+zı

*Balalarzı yarıştırw.* (BTH 1993: 806)

“Çocukları **yarıştırmak.**”

- *yaşqıw* Alçalıp kapmak, vurmak (kuş için).

+tü

*Qüşqa süygän yılğır qarşığa la üstän artıq qüştü yaşqımay.* (BTH 1993: 806)

“Kuşa fırlatılan çevik aladoğan, yukarıdan, fazla kuşu **vuramıyor.**”

- *yawlaw* İşgal etmek, almak, zapt etmek.

+dı

*İndï hin miniñ mäñgïlik nä frä tïmdï yawlanıñ.* (BTH 1993: 809)

“Şimdi sen, benim sonsuz nefretimi **kazandın.**”

- *yawrınsalaw* Kadın kıyafetlerinin omuz kısmına süs işlemek, bezek işlemek.

+dı

*Yïländï yawrınsalap tıgïw.* (BTH 1993: 810)

“Fistanı **işleyerek** dikmek.”

- *yahaqlaw* Mermi koymak, barut ile doldurmak, ateşlemeye hazırlamak.

+nı

*Mıltıqtı yahaqlaw.* (BTH 1993: 811)

“Tüfeği ateşlemeye hazırlamak.”

- **yahaw** Ateşe hazır hâle getirmek, atışa hazırlamak.

+n

*Şafik mıltıgım yahargâ mataşıp qaranı.* (BTH 1993: 812)

“Şafik, tüfeğini hazırlamaya çalıştı.”

- **yahawlaw** Mermi koymak, barut ile doldurmak, ateşlemeye hazırlamak.

+nı

*Atay hızmanı yahawlay-yahawlay qütürünğan bürläzıñ birümläp süpläp qırıp sıqtı.* (BTH 1993: 812)

“Babam, tüfeği doldurup, kuduran kurtları ayrı ayrı öldürdü.”

### 3.1.2. Yönelme Hâli/Tübäw-Yünäliş Kiliş (+KA/+A)

- **abaylatıw** Anlatmak, dikkat ettirmek, sezdirmek.

+gä

*Şım gına, kişigä abaylatmay gına Nägimgä kilä.* (BTH 1993: 19)

“Sessizce, kimseye sezdirmeden Negim’e gelir.”

- **azaplanıw** Bir işi başarmaya gayret etmek.

+ga

*Qamış arahında qanat minän gınä talpınıp bñr qır qazı üsürğa azaplana.* (BTH 1993: 28)

“Kamışların arasında kanat çırpınan yabani bir kaz uçmaya gayret ediyor.”

- **aygazay** Yavaş yavaş yürümek, yaylana yaylana ilerlemek.

+a

*İt qūyaş yılıhına aygazap, yata.* (BTH 1993: 33)

“Köpek güneşin ısıttığı yere ilerleyip, yatar.”

- **aqhanlaw** Aksak aksak yürümek.

+a

*Yıyılğan xalıq yanına aqhanlap Baymurat ta kilip yıttı.* (BTH 1993: 43)

“Baymurat toplanan halkın yanına aksayarak geldi.”

- **aqşayıw** Gözünü büyütüp çevirerek açmak; öfkeyle bakmak.

+ä

– *Qana maylıq bir! – tiriñ ul bisähñä aqşayıp.* (BTH 1993: 44)

“-Haydi peçete ver!- dedi eşine **öfkeyle bakarak.**”

- **alañlaw** Sağa sola göz atmak.

+qa

*Tirü-yaqqa alañlap qarap baram.* (BTH 1993: 48)

“Etrafa **göz atarak** gideyim.”

- **albirğaw** Bir şeyle meşgul olarak unutmak; ilgilenmemek.

+a

*Huyır, üz tawışına albirğan, hinñ ayaq aştında qar şığırlağanın da.. işitmäy.* (BTH 1993: 49)

“Yaban horozu kendi sesine **yabancılaşmış**, ayağının altında şıkırdayan kar sesini bile duymuyor.”

- **almaşınıw** Değişmek, başkalaşmak.

+kä

*Bütä xalıqtıñ räxätı xäsrätkä almaşındı.* (BTH 1993: 55)

“Halkın huzuru kaygıya **dönüştü.**”

- **almaşıw** Bir şeyi aralarında alıp vermek, değış tokuş yapmak.

+ä

*Bına balalarzı üstirehñ, ular., İslam dinñ xristiyan dinñü almaşa.* (BTH 1993: 55)

“İşte çocukları yetiştiriyorsun, onlar İslam dinini Hristiyan dinine **tercih ediyor.**”

- **aparıw** Alıp gitmek, götürmek.

+ğa

*Kinüğa aparıw.* (BTH 1993: 67)

“Sinemaya **götürmek.**”

- **aptıraw** Tuhaf karşılamak, garipsemek, şaşırarak.

+a

*Üzimdin şul xätli baxıthız bulğanıma aptırayım min.* (BTH 1993: 68)

“Şimdiye kadar bu kadar mutsuz olduğuma **şaşıyorum.**”



- **apqaytıw** Alıp dönmek; getirmek.

+ä

*Min hiñä .. xan kızı arı gına tağıp yürüy turgan büläk apqayttım.* (BTH 1993: 67)

“Sana han kızlarının takmış olduğu bir hediye **getirdim.**”

- **arqalanıw** İnanmak.

+ä

*Äsähinü arqalanıp üyrängän Mizxät biräwzi, lä tınlarga tılämäni.* (BTH 1993: 73)

“Annesine **inan** Mizhet başkasını dinlemek istemedi.”

- **arnaw** Evvelden belirlemek, tayin etmek; ithaf etmek.

+ä

*Zülxizä.. hüygänini arnap yır sığara.* (BTH 1993: 75)

“Zülhize sevgilisine **şarkı ithaf etti.**”

- **artmaqlaw** Heybe asmak.

+a

*Un dürt-un biş yaşında uk, arqahına tıqsay artmaqlap, tıwgan awılın taşlap sığıp kitä.* (BTH 1993: 77)

“On dört on beş yaşlarında sırtına **heybesini asıp** doğduğu köyünü terk etti.”

- **asırğalanıw** Öfke ile yerinden sıçramak, hiddetlenmek; coşmak.

+ä

*Baynazaröv, iştiñ tağı la kişkiläşip kitiwini asırğalanıp, ni äytirgä bilmäy ultırzı.* (BTH 1993: 84)

“Baynazarov, işin zorlaşmasına **öfkelenerek** ne diyeceğini bilemeden oturdu.”

- **asıwlanıw** Öfkelenmek, sinirlenmek.

+a

*Muyılbikä ügäy ulına, unan da bigıräk, kirı xülüqlü atahına asıwlandı.* (BTH 1993: 85)

“Muyılbike üvey oğluna ve ondan daha zıt karakterli babasına **öfkelen**di.”

- **asılıw** Açılmak.

+gä

*Bilgä asılğan qılıs.* (BTH 1993: 86)

“Bele **asılan** kılıç.”

- **atlandırıw** Ata bindirmek.

+qa

*Atqa atlandırıw.* (BTH 1993: 89)

“Ata bindirmek.”

- **atlanıw** Ata binmek.

+qa

*Düşmandan ilin qursıǵan, İyürläp atqa atlangan, ajǵırıp yawǵa taşlangan – ildin batırı şul bulır, ildin kürki şul bulır.* (BTH 1993: 89)

“Düşmandan ülkesini koruyan, eyerleyip ata **binen**, öfkeyle baǵırıp düşmana saldıran, ülkenin kahramanı budur, ülkenin görkemi budur.”

- **awalaw** Yukarı kaldırılmak, yükseltmek, havaya kaldırmak.

+kä

*Qart tiräktiñ.. kükkü awalaǵan bütaqtarı bä wiliñ tawış birzi.* (BTH 1993: 91)

“Yaşlı ağacın göǵe **uzanan** dalları sallanarak ses çıkardı.”

- **awıw** Düşmek, yıkılmak.

+ä

*Tiräk tamırı aqtarılıp, diñgiz üstünü awa.* (BTH 1993: 96)

“Ağaç kökü çevrilerek denizin üstüne **yıkıldı**.”

- **aşalıw** Rengi atmak, rengi solmak.

+gä

*Küñgä aşalǵan kiyim.* (BTH 1993: 98)

“Güneşte **rengi solan** kıyafet.”

- **ayanıw** Acımak, merhamet etmek; esirgemek.

+ga

*Balaǵa ayahıp qarap tüzüm.* (BTH 1993: 103)

“Çocuǵa **acıyarak** baktım.”

- **baǵınıw** Boyun eǵmek, egemenlik altına almak; bir kurumun yönetimi altına almak.

+ga

*Başqurtıstan yirindägi sänägät iştäri türlü ürgandarǵa baǵınǵan.* (BTH 1993: 104)

“Başkurdistan’daki sanat işleri çeşitli kuruluşlara **baǵlandı**.”

- **bağırw** 1. Bakmak. 2. Dikkat etmek.

+gä

*Kilır bıwın, hingü bağam: hı̇z bāxıtlı bulhın üsün yalqın yüttü bıżżñ zaman.* (BTH 1993: 104)

“Gelecek nesil, sana **bakıyorum** da siz mutlu olun diye alev yuttu bizim zamanımız.”

- **bağışlaw** 1. Önceden bir kişi ya da bir şeye tayin etmek. 2. İthaf etmek.

+ğa

*Bayramğa bağışlap şigır yazıw.* (BTH 1993: 105)

“Bayrama **ithaf ederek** şiir yazmak.”

- **bağanıw** Çekingenlik duymak, ürkeklik hissetmek.

+kă

*Awır işkü bağanıw.* (BTH 1993: 105)

“Ağır iş yapmaya **çekinmek.**”

- **bayırw** 1. Zenginleşmek. 2. Muhteviyat bakımından dolulaşmak.

+ğa

*Aqsağa bulmaha, aqılğa bayıp qayttım.* (BTH 1993: 109)

“Paraya olmasa da akla **doyup döndüm.**”

- **bağıldaw** Vak vak bağırarak.

+ğa

*Uğa bağıldap baqa yawap biżı.* (BTH 1993: 110)

“Kurbağa ona **vaklayarak** cevap verdi.”

- **balalaw** Çocuk sahibi olmak; yavrulamak, yavru çıkarmak.

+a

*Yanağına siḃn-sıräkäy balalap, ir-yığıtñ başı kayza yatıp kalmagan.* (BTH 1993: 111)

“Böcek yanağına **yavrulamış**, yiğidin başı nerede yatmamış.”

- **barılıw** Gidilmek, varılmak.

+gä

*üfü tiklīm üfüğü barıla bit, qarşıq.* (BTH 1993: 116)

“Yaşlı Öfö gibi Öfö’ye **gidiyor.**”

- **barışırw** Birbirine gelip gitmek.

+qa

*Ular ikĩhĩ bik duş bulıp, qunaqqa barıdır,.. hunarğa yürüşür bulğan, tiy.* (BTH 1993: 118)

“Onlar çok iyi iki dost olup birbirlerine gidip gelir, ava çıkarlar.”

- **batırışw** Batırmak, saplamak, daldırmak.

+ğa

*Şayarıp, qarğa batırışw.* (BTH 1993: 123)

“Oynayarak kara batırmak.”

- **bawlanıw** Bağlanmak.

+ä

*Yıñgälärĩ Fatımanı alıp kitırgä itkäs, qızzar bĩr-bĩrihñü bawlanıp, birmäškä qırtalaştı.*  
(BTH 1993: 123)

“Yengeleri Fatima’yı alıp getirince kızlar birbirine bağlanıp, ayrılmamaya çalıştı.”

- **bawırlaw** Gezinmek, dolaşmak, gitmek.

+ğa

*Sarsap kilıp, yargä bawırlap hıw işä.* (BTH 1993: 124)

“Susayarak su kıyısına gelip su içer.”

- **bırläşw** Birleşmek, bir olmak.

+ğa

*Külxüzğa hikhän biş hujalıq bırläştĩ.* (BTH 1993: 135)

“Kolhoza seksen beş yönetim birleşti.”

- **biklünıw** Kilitlenmek, kapatılmak.

+ğa

*Mal az bargä biklünün.* (BTH 1993: 141)

“Hayvan, ahıra bağlanmış.”

- **birliw** Çok arzu etmek, çok heves etmek, gönül vermek.

+ä

*Xismätulla la äkrinläp işkıgä birildĩ.* (BTH 1993: 145)

“Hismetulla da yavaş yavaş içkiye gönül verdi.”

- **birläniw** Dağıtıp kızıp gitmek; kudurmak; deli gibi davranmak.

+qa

*Yuqqa gına birilänip barıw.* (BTH 1993: 145)

“Boş yere sinirlenmek.”

- **birışiw** Bir söz ya da işte yenilmek, mağlup olmak; söz yarışında altta kalmak.

+ä

*Ni işläp hin bügün bılaytıp tañ yūqūhūna birışip tūrahıñ äli.* (BTH 1993: 147)

“Ne yapıyorsun sen bugün, böyle yaparak tan uykusuna yeniliyorsun.”

- **birtüliw** İncitilmek, yaralanmak.

+gä

*Birtıngängü birtülmü.* (BTH 1993: 148)

“İncinene incinme.”

- **būlaşiw** Çekişmek, dalaşmak.

+qa

*Uyınşıqqa būlaşiw.* (BTH 1993: 153)

“Oyuncağa dalaşmak.”

- **būlganıw** Bulanmak, bulanık olmak; karıştırmak.

+kä

*Utıqsanın qūyūlgan bısändär harı hıw qatış tizäkkü būlganıp bütkän.* (BTH 1993: 154)

“Yemlikten boşaltılan otlar sarı su ile karışık tezeğe bulanmış.”

- **bürüldaw** Sinirlenmek.

+qa

*Buşqa bürüldap yürümä.* (BTH 1993: 156)

“Boşuna sinirlenerek yürüme.”

- **bügüliw-hıgılıp** Bükülüp sıkılmak, eğilip bükülmek.

+gä

*Yütili şämdin utı yilgü bügüliw-hıgılıp qıwıgın hürümläy zä aqrın gına hulqıldap yapa başlay.* BTH (BTH 1993: 160)

“Yedili mumun ateşi rüzgara eğilip bükülüp, camına is çıkarıp onu yavaşça kapatıyor.”

- **bürküliw** Püskürmek, fişkırmak, saçılmak.

+gä

*Kiyimgü xuşbıy bürkülgän.* (BTH 1993: 163)

“Kıyafete **parfüm** sıkılmış.”

- **bürküw** Püskürtmek, fişkürtmek; saçtırmak.

+a

*Äxmäzulla babay qurayına hıw bürküw, zıñqıldatıp ürüp aldı.* (BTH 1993: 163)

“Ahmezulla dede kurayına<sup>9</sup> su **serpip** üfledi.”

- **bürüläniw** Tomurcuklanmak; yaprak olmadan önce baş vermek.

+qa

*Yapraqqa bürüläniw.* (BTH 1993: 164)

“Yaprağa **durmak**.”

- **buyhünüw** Boyun eğmek, egemenlik altına almak; bir kurumun yönetimi altına almak.

+ğa

*Urındagı süvittarga buyhungan üyüşmalar.* (BTH 1993: 171)

“Yerli Sovyetlere **katılan** örgütler.”

- **buranlaw** Fırtına kopmak, baran çıkmak.

+a

*Aznalar buyına buranlaw yawğan qarzan yuldar üz ülüp qaldı.* (BTH 1993: 175)

“Haftalar boyu **fırtına koptu**, yağan kardan yollar parçalandı.”

- **buyalıw** Boyanmak.

+ga

*Harıga buyalğan zur işik awrıına kilip tuqtanım.* (BTH 1993: 180)

“Sarıya **boyanan** büyük kapının önünde durdum.”

- **birğitiw** Bıraktırmak, terk ettirmek, ettirmek.

+gä

*Ümürzaq şuları yıyıp, tübängü birğita başlağan, bay uları kışirtkän tūqqa tultırıp tūrgan*  
(BTH 1993: 190)

“Umurzak bunları toplayıp aşağıya **bırakmaya** başlamış, zengin onları ısırgan çuvalına doldurmuş.”

- **birwılıw** Boğulmak, sıkılmak, kısılmak; kilitlenmek.

---

<sup>9</sup> **kuray**: Adını kuray bitkisinden alan ve Başkurt halkının milli çalgısı olan bir müzik aleti.

+ä

*Küz yäşinü bırıwıw.* (BTH 1993: 193)

“Göz yaşına boğulmak.”

- *büylünıw* 1. Bağlanmak. 2. Yakın olmak.

+ä

*Ul vakıganıñ ikihı bir-birihinü büylüngün.* (BTH 1993: 198)

“O iki olay birbirine bağlanmış.”

- *bäläkäsäytıw* Küçültmek, ufaltmak; kısaltmak.

+ä

*Bülmänä bäläkäsäytıw.* (BTH 1993: 202)

“Odayı küçültmek.”

- *bälälänıw* Belalanmak, bela saçmak.

+qa

*Buşqa bälälänıp yürüw.* (BTH 1993: 202)

“Boşa belalanmak.”

- *büşlünıw* Kırağı ile kaplanmak.

+ga

*Attıñ irtängi halqınga büşlüngün arqahınan büşü bürqürap tūra.* (BTH 1993: 205)

“Atın sabahki soğuğa kaplanan arkasından sis buharlaşıyor.”

- *vaqlanıw* Parçalanmak, küçülmek, ufalmak.

+qa

*Tüşmü ir-yiğitkä säbälänıp yuqqa vaqlanıw?* (BTH 1993: 210)

“Erlere, huzursuzlanıp yok yere küçülmek uygun mu?”

- *vügüzälünıw* Vadelenmek.

+ga

*Hizzä türzûq: üs kün aldan birzık mayğa vügüzälüngün büläkti.* (BTH 1993: 219)

“Üç gün önceden Mayıs ayına vadelenen hediyeyi verdik.”

- *gütläw* Aniden tutuşmak, yanmak, alevlenmek.

+gä

*Ut äwişlik başındağı bisängä gütläp tūqandı.* (BTH 1993: 234)

“Ateş, çardak başındaki samanı **alevlendirdi.**”

- **güzütlündirîw** Âdet etmek, alıştırmak.

+ğa

*Balanı vaqıtında yuqlarğa **güzütlündirîwü** kâräk.* (BTH 1993: 253)

“Çocuğu zamanında uyumaya **alıştırmak** gerek.”

- **güzütlünîw** Âdet etmek, alışmak.

+ğa

*Gimnastika yaharğa **güzütlünîw.*** (BTH 1993: 253)

“Jimnastik yapmaya **alışmak.**”

- **güjüphîñîw** Acayip görmek, garipsemek.

+a

*Bilal ularıñ drujinahı aq ta, qızıl da bulmawına **güjüphîñîp,** barıp kürirğa riza buldı.* (BTH 1993: 254)

“Bilal onların topluluğunun ak ya da kızıl olmasına **şaşırp** gidip görmeye razı oldu.”

- **güyıplünîw** Ayıplanmak, ayıp görülmek, suçlanmak.

+qa

*1937 yılda Hızıyâ Dâwlâtışına naxaqa **güyıplünîp,** üzäq yıldar buyı ijadi xızmetinän ayırılırğa mäjbur bula.* (BTH 1993: 255)

“1937 yılında Heziye Devletşına boşuna **suçlanıp** uzun yıllar boyunca işinden ayrılmaya mecbur oldu.”

- **düñqütüw** Sağlam şekilde vurmak, kakmak.

+qa

*Başqa **düñqütüw.*** (BTH 1993: 288)

“Başa **kakmak.**”

- **dündirîw** Döndürmek, çevirtmek; vazgeçirmek, geri çevirmek.

+ä

*Min bir qafirünî İslam dininü **dündirîm.*** (BTH 1993: 297)

“Ben bir kâfiri İslama **döndürdüm.**”

- **düwüyîw** Devleşmek, dev olmak, büyümek.

+ğa



*Tagı bîr yılğa dîwüyîp, qarttar äytmîşläy, ülüğa hınlanıp qayttım.* (BTH 1993: 303)  
“Yine bir yıla **büyüyüp** yaşlıların dediği gibi ulu kişiye benzetilip döndüm.”

- **yîbîñîw** Su etkisiyle yumuşamak; rutubetlenmek.

+za

*Yılı hıwza yîbîñîw.* (BTH 1993: 305)

“Sucak suda **yumuşamak**.”

- **yîbürlîw** Gönderilmek, yollanmak.

+a

*Bıl xat bîzzîñ pûlk ştabına yîbürlîgün.* (BTH 1993: 306)

“Bu mektup bizim karargaha **yollanmış**.”

- **yîğîlîw** İşe sıkıca tutunmak.

+kä

*Xârbi kişî kündäm bula bit ul, bîr nigä qaramay işkü yîğîldî.* (BTH 1993: 306)

“Asker kişi bir neden aramadan işe **asılmaya** alışkın olur.”

- **yîkîrîw** Öfkeyle, sinirle bağırarak.

+ä

*Hiltäp tayağın hîñlîhîñü yîkîrîü.* (BTH 1993: 310)

“Sopasını sallayarak kız kardeşine **bağırıyor**.”

- **yîlîw** Büyük bir hızla hareket etmek, çabuk hareket etmek.

+a

*Qaragay awılına yîldîm.* (BTH 1993: 314)

“Karagay köyüne **hareket ettim**.”

- **yîlhîw** Güneş ya da rüzgarda biraz havalanmak; kızarmak, şişmek.

+gä

*Mä gfulänîñ iki tamsı yäş bürtügü yazğı yîlgü yîlhîp, qūyaşqa tutlağan bitî buylap İyä gîñä tögärläp tūştü.* (BTH 1993: 318)

“Megfurenin iki damla gözyaşı ilkbahar yeline **karışıp** güneşte kuruyan yüzünden çenesine yuvarlandı.”

- **yîñlîyîw** Hafiflemek, kolay görmek, kolay hâle gelmek; akli kıtlaşmak.

+ga

*Mügayın, aqılğa yığılıyıp sıgıp kitkändir ul. (BTH 1993: 324)*

“Belli ki akla **yenilip** çıkmış.”

- **yürünw** İğrenmek, tiksilmek.

+gä

*Batşa [xalıq] mınän bir tabaqtan aşarğa, bir kürägänän qımız işirgü yürünü. (BTH 1993: 331)*

“Padişah halk ile bir tabaktan yemeye, bir kaptan kımız içmeye **ığrenir.**”

- **yitişw** Yetişmek; vaktinde yapmak; olgunlaşmak, pişmek.

+kä

*Tiläkkü yitişw. (BTH 1993: 335)*

“Temenniyi **yerine getirmek.**”

- **yitkirişw** Ulaştırmak, yetiştirmek.

+ğa

*Uqıwıslarğa käreklī kitaptar yitkirişw. (BTH 1993: 336)*

“Öğretmenlere **gerekli olan** kitaplar ulaştırılmış.”

- **ilaw** Ağlamak.

+a

*Azna buyına kün ilanım, tün ilanım, ayağımdıñ hızlawına tākāt tütüp bulmanı. (BTH 1993: 372)*

“Hafta boyunca gece gündüz **ağladım**, ayağımın ağrımından takadim kalmadı.”

- **imünw** İğrenmek, sevimsiz görmek, çirkin görmek.

+ä

*Täw kürgän kişilər Mırzaştıñ yüzünü imünw qarap tūra. (BTH 1993: 380)*

“İlk gören kişiler Mırzaş’ın yüzüne **ığrenip** bakıyor.”

- **inküyw** Aşağı doğru eğilmek, bükülmek.

+ğa

*[Xismätulla] sıltırap aqqan yılğağa inküyw,.. hıwhını qanğansa. İstī. (BTH 1993: 391)*

“Hismetulla şırıltıyla akan ırmağa **eğilerek** suyunu kana kana içti.”

- **irişilw** Gayret ve emekle bir sonuca ulaşılmak; hayata geçirilmek, erişilmek.

+gä

..Ütkirlängän qural yazamında işlägändä in yuğarı hüz ümtägü irişli. (BTH 1993: 396)  
“Keskinleşen silahın yardımıyla çalışınca en büyük sonuca ulaşılır.”

- **irışiw** Gayret ve emekle bir sonuca ulaşmak, hayata geçirmek, erişmek.

+gä

Şul kündärgü tüz iräk irişhük inñ indï. (BTH 1993: 396)

“Şu günlere çabucak erişseydik.”

- **irkü lüniw** İlgi, şefkat gösterilmek; işvellenmek, nazlanmak.

+a

Başqalar atalarına irkü lüngü ndü, ul da minñ alğa ultırıp irkä lüngihñ, hüyz ürgühñ kilä lır.

(BTH 1993: 398)

“Başkaları babalarına nazlanınca onunda benim yanıma oturup nazlanası gelir.”

- **itñiw** Edilmek, yapılmak.

+kă

Sägiz ä .. mäktäpkă şaq-şuq itñgän tawış iştkäs, unda inñp sıgırğa buldı. (BTH 1993: 411)

“Segize mektebe şak şuk edilen sesi duyunca orada çıkmaya çalıştı.”

- **işittiriw** İşittirmek, duyurmak.

+a/+qa

Sarsınbay uğa [Alpamuratqa] işittirmü y gñä qatı hüğindï. (BTH 1993: 417)

“Sarsınbay, ona işittirmeden söylendi.”

- **işüytiw** Sayı bakımından arttırmak, çoğaltmak.

+gä

Äyzä şulay yıldan-yılğa mal işüyt, yündüz arzan qır tupla la dan işäyt! (BTH 1993: 418)

“Haydi, böyle yıldan yıla mal çoğalt, yıldızlardan kor topla, şan çoğalt.”

- **yüğüşiw** Birine musallat olmak, birine yapışmak, peşinden düşmemek.

+gä

Anaw Zäynäp qamsamuldargä yüğüşip bara. (BTH 1993: 420)

“İşte Zeynep deniz balığına musallat oluyor.”

- **yūmarlanıw** Toparlanmak, yuvarlanmak.

+gä

Säskägü yūmarlanıw. (BTH 1993: 423)

“Çiçeğe yuvarlanmak.”

- **yūmartlanıw** Cömert davranmak, cömertlik yapmak.

+gä

*Xafız qart, bir-iki stakan bal işip algas, hüzgä yūmartlanıp kitti* (BTH 1993: 423)

“Yaşlı Hafız bir iki bardak bal içince söze **başladı.**”

- **yütüğüw** Çok ihtiyaç duymak, bir şeylerin yokluğundan yakınmak, sıkıntı çekmek.

+gä

*Bisängü yütüğüy.* (BTH 1993: 429)

“Samana **ihtiyaç duymak.**”

- **yüklünıw** Yüklenmek, omzuna bir şeyler alıp götürmek.

+kä

*Bëzzıñ üskü zur iş yüklünü.* (BTH 1993: 433)

“Bizim üstümüze büyük iş **yüklendi.**”

- **yükläw** Yüklemek, yük koymak.

+ä

*Düyälärzi süktirip, üstärinä hıw miskäläri, baktar yükläy.* (BTH 1993: 434)

“Develeri çöktürüp üzerlerine su fıçıları **yüklüyor.**”

- **yügirıw** Koşmak, hızlı hızlı gitmek.

+qa

*Yümüşqa yügirıw.* (BTH 1993: 439)

“Göreve **gitmek.**”

- **yünüldirilıw** Yöneltilmek, yönlendirilmek.

+gä

*Bütä küs yüklämäni unışlı ütä wgü yünüldirildi.* (BTH 1993: 441)

“Tüm gücü yükledi başarılı olmaya **yönlendirildi.**”

- **yünültilıw** Yöneltilmek, yönlendirilmek.

+qa

*Maqsatqa yünültilgün iş.* (BTH 1993: 441)

“Amaca **yöneltilen iş.**”

- **yıbanıw** Tembelleşmek, erinmek, üşenmek.

+ğa

*Türüğa yıbanıw.* (BTH 1993: 442)

“Kalkmaya üşenmek.”

- **yıyılıw** Toplanmak, yığılmak, bir araya gelmek, birikmek.

+ğa

*Haray aldındağı mayz anga xalıq yıyıla.* (BTH 1993: 444)

“Halk sarayın önündeki meydana yığıldı.”

- **yıyınıw** Toparlanmak, gerekli şeyleri toplayıp yola çıkmaya hazırlanmak.

+qa

*Qunaqqa yıyınıw.* (BTH 1993: 445)

“Misafirlige gitmek.”

- **yıpırtıw** Sıvışmak, tüymek.

+a

*Üzibızın üy yağına yıpırtım.* (BTH 1993: 452)

“Evimizin yanına tüydüm.”

- **yübırhınıw** Zulüm saymak, zulüm olarak görmek.

+gä

*Yamal hanım .. bik üpkäläni, tırışıp äzirlägan aştarın awız itmäy kitkängü yübırhındı.*

(BTH 1993: 458)

“Yamal hanım çok öfkeleni, hazırladığı yemeği tatmadan gitmesine kızdı.”

- **yübışıw** 1. Yapışmak. 2. Yapışarak emmek.

+gä

*As hülükär tängü yübışü lä qan hura başlay.* (BTH 1993: 458)

“Aç sülükler vücuda yapışıp kan emmeye başladı.”

- **yäbıştırıw** Yapışmak, sıkışık olarak durmak.

+ğa

*Balıqsılar yalangas qaya taştargä yäbıştırıp işlängän yır üz arz ä gümür itkän.* (BTH 1993:

458)

“Balıkçılar çıplak kayalara yerleşip, çalıştıkları evlerde ömür geçiriyor.”

- **yüylîw** Yayılmak, saçılmak, dağılmak.

+ğa

*Hıw yarzan aşa huğıp, tuğayğa yüyıldı.* (BTH 1993: 460)

“Su kenardan akıp vadiye yayıldı.”

- **yülsitîw** Faydasını görecekt şekilde rahatlatmak.

+ğa

*Ütkän yılğı yä y yamğırğa yülsitmüni.* (BTH 1993: 462)

“Geçen yılki ilkbahar yağmura fayda etmedi.”

- **yüpüküylüniw** Dalkavukluk yapmak, yalakalık yapmak.

+gä

*Kışığı yüpüküylüniw.* (BTH 1993: 468)

“Birine yalakalık yapmak.”

- **yühütliw** Özenle hazırlamak, itina ile hazırlamak, özenle yönelmek.

+ğa

*Aşarğa yühütliw.* (BTH 1993: 471)

“Yemek yemeye hazırlamak.”

- **yüşinîw** Gizlenmek, saklanmak.

+a

*Min qurqıp, qapqanıñ yıwan bağanahı artına yüşidim.* (BTH 1993: 472)

“Ben korkup kapının kalın direğinin arkasına saklandım.”

- **kiydirîw** Giydirmek.

+ä

*Mindärgü tış kiydirîw.* (BTH 1993: 486)

“Mindere kılıf takmak.”

- **kiyilîw** Giyilmek, güzel kıyafetlerle kuşatılmak.

+a

*Baldaq şunda uq kızın barmağına üzünän-üzü kiyilgän dä quyğan.* (BTH 1993: 486)

“Kız yüzüğü parmağına kendisi takmış.”

- **kinüşiw** Uzun süre aç kalıp bir şey yiyemez hâle gelmek.

+qa

*Asqa kinüşiw.* (BTH 1993: 489)

“Açlığa alışmak.”

- **kiriw** 1. Girmek. 2. Bir şeyin içine girip takılmak.

+a

*Qul arahına kiriw.* (BTH 1993: 490)

Çukur arasına girmek.”

- **kirışiw** Bir işe girişmek, bir işe başlamak, işe koyulmak.

+ä

*Tañdan türüp üz işinü kirışip kitti.* (BTH 1993: 490)

“Tan vakti kalkıp işine koyuldu.”

- **küzüniw** Vurmak üzere el kaldırmak.

+gä

*Äxtämgü küzünü lä, huğa almay üzï yığıla.* (BTH 1993: 495)

“Ehtem’e el kaldırıp vuramadan yığılır.”

- **kilniw** Gelinmek.

+ga

*Kätgi qararğa kilndi.* (BTH 1993: 497)

“Kati karara varıldı.”

- **kinünderiw** Gözendirmek, sevindirmek, kıvandırmak.

+qa

*Bıylığı yıldın yazı la, yäyi lä qūyaşqa kinündermüni.* (BTH 1993: 502)

“Bu senenin baharı da yazı da güneşe sevindirmede.”

- **kiriliw** Gerilmek.

+gä

*Kirigü kirilgün şal.* (BTH 1993: 505)

“Gergefe gerilen şal.”

- **kisüwliw** Sona kalmak, gecikmek.

+gä

*Qana, bisä, yıyhındar säyzi, min üylägü kisüwllüyüm.* (BTH 1993: 509)

“Haydi kadınlar çayı toplansın ben öğleye **gelirim.**”

- **kışätiw** 1. Uyarmak. 2. Tembih etmek.

+a

<<Mühim işim bar, bîr kîmdî lâ indîrmâ!>> *tip sîkrîtarına kışättî.* (BTH 1993: 510)

“Önemli işim var kimseyi alma!- diyerek sekreterine **tembih etti.**”

- **kitişiw** 1. Birlikte gitmek, karşılıklı gitmek. 2. Öbek öbek gitmek.

+kâ

*Yâstâr sitkâ kitîşîp büttü.* (BTH 1993: 514)

Gençler gurbete **gitti.**”

- **küyünüw** Kaygılanmak, endişelenmek, üzülmek.

+a

*Mâğfürä Qütlüyarzan .. xat bulmawına küyünüp hüylänä.* (BTH 1993: 534)

“Megfüre Kutluyar’dan mektup olmamasına **üzülüp** söylenir.”

- **küyüw** Yanmak, dış tarafı kömürleşmek.

+qa

*Utqa küyüw.* (BTH 1993: 534)

“Ateşe **yanmak.**”

- **kürmüliw** Düğümlenmek, düğüm olmak, kenetlenmek.

+a

*Ällä ni, muyınsaqtarına kürmüliw quymahındar.* (BTH 1993: 545)

“O zaman tasmalarına **düğümlenip** bırakmasınlar.”

- **kürälîw** Çok olmak, çoğalmak.

+ü

*Bina şunan huñ .. ularıñ üyünä baylıq kürälîp inä başlanı.* (BTH 1993: 547)

“İşte bundan sonra onların evine zenginlik **dolmaya** başladı.”

- **küttürüw** Beklemek, beklemeye mecbur etmek.

+ü

*Aqnazarıñ üy işinä bik küp yıldar buyı küttürüp kilgän ülkän bîr ul ulya.* (BTH 1993: 552)

“O, Aknazar’ın ev içine uzun yıllar boyunca **beklediği** eski bir fırsat.”



- **küzäw** Nişan almak, doğrultmak.

+kä

*Hunarsı tiz gınä yanı mınän ugın alıp, itkü küzäy.* (BTH 1993: 566)

“Avcı aceleyle yayı ile okunu alıp köpeğe doğrulttu.”

- **künigiw** Alışmak, âdet ettirmek.

+a

*Tūra-bara Säğizä awıl türmüşüna künigü başlanı.* (BTH 1993: 572)

“Biraz sonra Segize köy hayatına alışmaya başladı.”

- **küniktiriw** Alıştırmak, âdet ettirmek.

+ä

*Bır-bırinü küniktiriw.* (BTH 1993: 572)

“Birbirine alıştırmak.”

- **küniw** 1. Alışmak. 2. Razi olmak; boyun eğmek.

+a

*Nişläyım huñ hırawıña ällä küniyımı ikän?* (BTH 1993: 572)

“Ne yapayım sonra, istediğine razı mı olayım?”

- **küriniw** Görünmek, gözükmek.

+ä

*Kişi küzinü küringün nämä.* (BTH 1993: 578)

“İnsanın gözüne görünen şey.”

- **küsiniw** 1. Göçmek. 2. Evden eve taşınmak.

+gä

*Babay yäylä wzı taşlap, yähät kınä ikınsı yirgü küsinip kitkän.* (BTH 1993: 583)

“Dede yaylayı terk edip hızlıca diğer yere taşındı.”

- **küplüniw** Uygun olmak, elverişli olmak, yerinde olmak.

+ä

*[Xayat] üstünü küplünip kınä turgan qapqas.* (BTH 1993: 594)

“Hayat üstüne tam olan beyaz patiska gömlek giymiş, elinde de altın yüzük.”

- **küplişiw** Uygun olmak, elverişli olmak, yerinde olmak.

+a

[Sirayıvıtın] *gimnastırkahı kiñ tükä yawrındarına küplü şip tūra.* (BTH 1993: 594)

“Sirayıv’in gömleği geniş omuzlarına **tam oturuyor.**”

- **käräğiw** Gerekmek, gerekli olmak, lazım olmak.

+qa/+ğa

*Yaqşı atqa qamsı käräkmäy, uñğan qzğa yawısı käräkmäy.* (BTH 1993: 596)

“İyi ata kamçı **gerekmez**, becerikli kıza dünür **gerekmez.**”

- **qabıw** Ağza almak; tutmak, kapmak.

+a

*Batşa qzı baldaqtı yïbäk yïp mınän bäylägän dä, awzına qabıp, yüqlägan, tiy.* (BTH 1993: 602)

“Padişahın kızı yüzüğü ipek ip ile bağlamış ve ağzına **alıp** uyumuş.”

- **qağılıw** Vurulmak, sokulmak, çarpılmak; hafifçe vurmak, tokatlamak.

+gä

*Älbittä, min däftärgü qağılmanım.* (BTH 1993: 603)

“Elbette ben deftere **yazılmadım.**”

- **qazaltıw** Saplamak, batırmak, delmek, deşmek; yapışmak, emmek.

+qa

*Barmaqqa süp qazaltıw.* (BTH 1993: 605)

“Barmağa çöp **batırmak.**”

- **qazalıw** Saplamak, delmek, batırmak, deşmek; yapışmak, emmek.

+gä

*İzıwgü qazalgan ina.* (BTH 1993: 605)

“Yakaya **batan** iğne.”

- **qazışıw** Kazmak, kazımak.

+a

*Malay atahına baqsa qazışa.* (BTH 1993: 607)

“Çocuk babasına bahçe **kazıyor.**”

- **qaytarılıw** Döndürülmek, iade ettirilmek, geri verdirilmek.

+ğa

*Hıyır-harıq qurağa qaytarıldı.* (BTH 1993: 611)

“Sığır ve koyunlar ahıra döndürüldü.”

- **qayşalanıw** Bahane bularak kaçımağa çalışmaq, işi asmaq.

+qa

*Miniñ mınän barmaşqa qayşalana ul.* (BTH 1993: 613)

“Benimle gelmemeye çalışıyor.”

- **qayşalıw** Sapmaq, ayrılmak, yoldan çıkmak.

+ğa

*Yul tazıarğa barıp yitkäs, tağı uñğa bürüla, hulğa qayşala.* (BTH 1993: 613)

“Yol dağlara varınca tekrar sağa dönüyor, sola sapıyor.”

- **qayırılıw** Çevrilmek, döndürülmek; yerinden oynatmaq, devrilmek.

+qa

*Ularzıñ quldarı artqa qayırılğan.* (BTH 1993: 614)

“Onların elleri arkaya çevrilmiş.”

- **qamalanıw** Çevrelenmek, sarılmak, kuşatılmak.

+qa

*Käbändiñ başında bır qız utqa qamalanıp qalğan da, nişlärgä lä bilmäy ultıra, tiy.* (BTH 1993: 624)

“Saman yığınının başında bir kız ateşe çevrilip kalmış ne yapacağını bilemeden duruyor.”

- **qanıǵıw** Birinden intikam almak isteǵi duymak, hasımlık gütmek.

+ğa

*Bisän dä şul ürsüqtay balağa qanıqqan.* (BTH 1993: 630)

“Eşin de bu küçücük çocuğa hasımlık gütmüş.”

- **qanıqtırıw** Birinden intikam alma isteǵi duymak, hasımlık gütmek.

+gä

*Kişiğä qanıqtırıw.* (BTH 1993: 630)

“Birine intikam gütmek.”

- **qapayıw** Şişmek, kabarmak, taşmak; kibirlenmek, böbürlenmek.

+a

*Uğa qırhağı qapayğansa aşarğa gına bulhın.* (BTH 1993: 631)

“Ona midesi **kabarıyorsa** yemek yesin.”

- **qararlaw** Karar vermek, karara varmak.

+gä

[Ümür qart] mähärzî kübüräk hürarğa **qararlay**. (BTH 1993: 640)

“Yaşlı Ömür mihiri sürekli sormaya **kararlı**.”

- **qarılıw** Boğulmak, boğazında kalmak.

+qa

Haranğa harımla, balıqqa **qarılma**. (BTH 1993: 648)

“Cimriye güvenme, balığa boğulma.”

- **qatlanıw** Katılmak, karışmak.

+kä

Ular bızzıñ işkü **qatlana**. (BTH 1993: 654)

“Onlar bizim işimize **katılır**.”

- **qatılıw** Dokunmak, ellemek, değmek.

+gä

Gülgä **qatılhan**, yaprağı küyüla. (BTH 1993: 657)

“Güle **dokunsan**, yaprağı dökülür.”

- **qatınşalanıw** Kadınların yaptığı işleri yapmak.

+gä

Tıyışhızgä **qatınşalanıp** türma. (BTH 1993: 658)

“Gereksiz yere **kadınlaşma**.”

- **qatışıw** Katışmak, karışmak.

+gä

Ultıra türğas, Sınbulatöv ta hizgü **qatıştı**. (BTH 1993: 659)

“Otururken Sınbulatov da söze **karıştı**.”

- **qüyüşüw** Bir kaba vs. aktarmak, boşaltmak.

+gä

Tütälgä hıw **qüyüşüw**. (BTH 1993: 668)

“Çiçekliğe su **boşaltmak**.”

- **qūlaw** Yıkmak, düşürmek, devirmek.

+kä

*Hul yaqta tīkā tawzar üškü qūlarzay bulıp tūra.* (BTH 1993: 672)

“Sol tarafta dik dağlar üstüne **düşer** gibi duruyor.”

- **qūllaw** Kul, köle yapmak; hizmetçi, işçi olarak faydalanmak.

+a

*Qızzıñ atahı kiyäwın üz yümüşüna qūllarğa uylagan.* (BTH 1993: 672)

“Kızın babası damadın kendi işine **yarayacağını** düşünüyor.”

- **qūstürüw** Değiştirilene geri çevirmek.

+ä

*Bügün bulmaha, irtägü qūstürümün.* (BTH 1993: 684)

“Bugün olmasa da sabaha **yollarım.**”

- **quyzıraw** Koydurmak, bıraktırmak, yerleştirmek.

+a

*Bınıñ yartı aqsahına täzrä quyzırabız.* (BTH 1993: 692)

“Bunun yarı parasına pencere **yerleştiririz.**”

- **quyılıw** Koyulmak, bırakılmak; takılmak, geçirilmek.

+a

*Bütä nämä ıspay, yıynaq itıp urınlı urınına quyılğan.* (BTH 1993: 693)

“Her şey düzeltilip münasip yerine **koyuldu.**”

- **quqrayıw** Dikleşmek, dimdik olmak; göğsünü germek, böbürlenmek.

+ä

*Yük üštünü quqrayıp mınıp ultızıq.* (BTH 1993: 695)

“Yük üstüne **dikleşerek** binip oturduk.”

- **qulaylaştırıw** Uygunlaştırmak, elverişlendirmek.

+ü

*Hüzzärin gınä yırsılar üzzärinsä üzgärtip, xan qızı isımınä qulaylaştırgan.* (BTH 1993: 697)

“Şarkıcılar sözlerini kendilerince değiştirip han kızının ismine **uydurdular.**”

- **qulaylaşıw** Uygunlaştırmak, elverişlendirmek.

+a

*Ul ürganizmdıñ, nırvı sistımahınıñ täbiğät şartlarına qulaylaşıwın küsäytä.* (BTH 1993: 697)

“O, canlının tomurcuk sisteminin tabiat şartlarına **elverişli hâle gelmesini** güçlendiriyor.”

- **qunıw** Konmak; düşmek; düşüp oturmak, üstünü kaplamak; vurmak.

+a

*Säwkälär İllıtr sıbıǵına qunıp yal itä lä, yänä üsa.* (BTH 1993: 702)

“Ala kargalar elektrik teline **konup** dinleniyor sonra tekrar uçuyor.”

- **qupırınıw** Kendini büyük görmek, kibirli olmak, övünmek.

+gä

*Yuq-bargä qupırınıw.* (BTH 1993: 704)

“Önemsiz şeylere **övünmek.**”

- **quşılıw** Hayvanı yeme ya da emzirmeye bırakmak.

+gä

*Bügäsä wgä quşılıw.* (BTH 1993: 711)

“Samana **koşulmak.**”

- **qıbırlaw** Kımıldamak, kıpırdamak, atın hareketlenmesi.

+a

*Ularzıñ ayaq barmaqtarı küy ıñǵayına qıbırlap, yawrındarın hılkıtip, därt daryahına sumıp ultıralar.* (BTH 1993: 713)

“Onlar ayak parmaklarını melodi üzerine **hareketlendirip**, omuzlarını titreterek dert deryasına dalarlar.”

- **qz.ğıltlanıw** Kızılımsı olmak, kızılımsı renge girmek.

+a

*Qız prıstandıñ bır sitında qüyaş nurına qz.ğıltlangan dıñǵz.ğä qarap tıra.* (BTH 1993: 715)

“Kız iskelenin bir kenarında oturmuş güneş ışığına **boyanmış** denizi seyrediyor.”

- **qz.ıǵıw** İlgilenmek, alakadar olmak, ilgi duymak; gönül vermek; heves etmek.

+a

*Bıl qız yığıtın batırlıǵına, maturlıǵına bik qz.ıǵa.* (BTH 1993: 716)

“Kız yiğidin kahramanlığına, güzelliğine **hayran olur.**”

- **qzıw** Herhangi bir şeyi çok istemek, arzu etmek.

+qa

*Qazaqtar İsmägil qarttıñ üyür-üyür malına, bisähñä, kilinñä qzğan.* (BTH 1993: 718)

“Kazaklar yaşlı İsmegil’in sürü sürü hayvanına, eşine, gelinine ilgi duymaya başlamış.”

- **qıypayıw** Aniden bir yöne doğru sapmak.

+kä

*Ätäskü qıypayıp qarap, yılmayıp quyızı.* (BTH 1993: 721)

“Horoza dönüp gülümsemeye başladı.”

- **qıltayıw** Birden sinirlenmek, öfkelenmek.

+ä

*Bına tağı, kişinñ yuq-bar hüzinü qıltayza yañgız bñ äbiyziñ taşlap sıq ta kit, imiş.* (BTH 1993: 727)

“İşte yine, birinin gereksiz sözüne kızıp da yalnız bir nineyi terk etti.”

- **qınıw** Önceden tasarlayıp hazırlanmak, önceden kaygılanıp hazırlıklı olmak.

+ğa

*Yämiläni alıp qaytqan, uyın-külkü, tamaşağa qınıp qaytqan.* (BTH 1993: 730)

“Cemileyi alıp gösteriye hazırlanmak için dönmüş.”

- **qırlaw** Yaklaşmak.

+kä

*Min xäzır yitmışkü qırlanıw.* (BTH 1993:735)

“Ben şimdi yetmişe yaklaştım.”

- **qırsınıw** Bir işi yapmaya heves etmek, ilgi duymak.

+ğa

*Unı tuqmarğa qırsınıp tırğan malayzar yan-yaqqa qastı.* (BTH 1993: 736)

“Onu sopalamaya heveslenen çocuklar etrafa dağıldı.”

- **qıstalıw** Dar, küçücük bir yere sığdırmaya çalışılmak, kısıtılmak.

+ğa

*Xalıq asıwı – taşqın darya, bıwılıp yatmaş, yargı qıstalıp.* (BTH 1993: 741)

“Halkın öfkesi taşkın derya, kenara kısılıp, boğulmaz.”

- **qıstırırw** Kısırmak, sıkıştırmak.

+a

*Ayaq arahına qıstırırw.* (BTH 1993: 742)

“Ayak arasına sıkıştırmak.”

- **qähätläniw** Ant içmek, söz vermek, yemin etmek.

+gä

*Kişigä qähätläniw.* (BTH 1993: 753)

“Birine söz vermek.”

- **lipirlüşiw** Lipir lipir etmek.

+gä

*Yapraqtar talğın işkän yilgü lipirlüşiw üz-ara hüyläşä hımaq.* (BTH 1993: 761)

“Sanki yapraklar esen soğuk yele hışırdayarak kendi aralarında söyleşiyorlar.”

- **lipıldaw** Erimek (kar için).

+gä

*Ayaq astındağı qar küñ yılığa lipıldap yata.* (BTH 1993: 771)

“Ayak altındaki kar güneşin sıcaklığında eriyip yatıyor.”

- **läpäşiw** Yere sinmiş gibi yayılmak, uzanmak.

+gä

*Yirgä läpäşkän halam başlı yürttar yuq tiyirlik xäzır awılda.* (BTH 1993: 774)

“Yere serilmiş saman çatılı evlerden köyde çok kaldı.”

- **mandırırw** Boyamak, bandırmak.

+gä

*Zängärgü mandırırw.* (BTH 1993: 784)

“Maviye boyamak.”

- **mansılıw** Banılmak, suya ya da başka sıvı şeye batırılmak.

+gä

*Hıwğa mansılıw.* (BTH 1993: 785)

“Suya batırılmak.”

- **manılıw** Banılmak, suya ya da başka sıvı şeye batırılmak.



+ğa

*Buyawğa manılıw.* (BTH 1993: 786)

“Boyaya batırılmak.”

- **manıw** 1. Banmak, su ya da başka bir sıvıya batırmak. 2. Bulamak, bir şeyi boyamak.

+ğa

*Mañlayına halqın hıwğa manıp taştamal quyzı.* (BTH 1993: 786)

“Alnını soğuk suya sokup mendil koydu.”

- **mataştırıw** Bir şeyler yapmaya çalışmak, bir şeylerle ilgilenmek; uğraşmak.

+ğa

*Mandülina uynargğa mataştırıw.* (BTH 1993: 790)

“Mandolin çalmaya çalışmak.”

- **matqınıw** Kavranmak, ele alınmak.

+ğa

*Qütlügildinñ salğıyına tütündü, Fatiymanı urağan yurganğa matqındı.* (BTH 1993: 791)

“Kutlugildin’in kıyafetinin uçlarına tutundu, Fatma’yı saran yorgana sarıldı.”

- **mıngäşıw** Bir ata iki kişi binmek.

+a

*Yäyäw kazaktar yügirişä, işän qalgandarzıñ attarına mıngäşıp, siginä başlanı.* (BTH 1993: 796)

“Yaya kazaklar koşuşmaya, sağ olanların atlarına binerek geri çekilmeye başladı.”

- **mıñıw** Binmek, çıkmak.

+ğa

*Bē qalqıwıraq uringa, mıngüs, alıstan bır zur awıl kürındı.* (BTH 1993: 796)

“Daha yüksek bir yere çıktığımızda büyük bir köy göründe.”

- **mıraşlaw** Miras olarak bırakmak.

+a

*Müstafa bay baylığın Asanbayğa tügıl, ä kış ulına mıraşlargğa uylay.* (BTH 1993: 808)

“Mustafa varlığını Asanbay’a değil de küçük oğluna bırakmayı düşünüyor.”

- **misüw** Asıl atın yanına bir at daha koşulmak.

+qa

*Kürşî prıdsıdatıl ütâ yurtaqqa yurgâ misüp.* (BTH 1993: 809)

“Komsu başkandan rahvan ata rahvan at **koşuldu.**”

- **müṣraw** Yorulmak, usanmak, bıkmak.

+gä

*İsıgü müṣraw.* (BTH 1993: 812)

“Sıcaktan **usanmak.**”

- **müqraw** Bir şeyin yokluğundan dolayı muhtaç olmak, ihtiyaç duymak; sıkıntı çekmek.

+ğa

*Tüzğa müqraw.* (BTH 1993: 812)

“Tuza **ihtiyaç duymak.**”

- **mühürlüniw** Mühürlenmek, damgalanmak.

+a

*Babsaq batır qarşısına tura kilip, qulına mühürlüngün xattı bizı.* (BTH 1993: 834)

“Kahraman Babsak, karşısına çıkıp, eline **mühürlen**en mektubu verdi.”

- **muymsaqlaw** Tasmalamak, boyunluk takmak.

+kä

*İşik tübündägi müyüşkü muymsaqlap quyılğan bızaw mınän hariq bärästärı işığä älhırıp, huzılıp yatqan.* (BTH 1993: 836)

“Kapı önündeki köşeye **bağlanan** buzağı ile koyun yavruları, eşiğe yayılmış yatıyor.”

- **muliqtırw** Bolluğa kavuşturmak, bollaştırmak.

+ğa

*Utinga muliqtırw.* (BTH 1993: 837)

“Ateşe **doyurmak.**”

- **nazlanıw** Nazlanmak, cilvelenmek, işvelenmek.

+a

*İyi, säskälär här yañı kündü kirpiktärin asıp qarşılای za, qūyaş nurına nazlana.* (BTH 1993: 6)

“Elbette çiçekler, yer yeni günü kirpiklerini açıp, güneş ışığına **nazlanarak** karşılıyor.”

- **namıslanıw** Namus duygusunu öne koymak, utanmak, sıkılmak.

+ä

*Büryändär sit ırıw kişihiniñ .. türälik itkäninü bik namıslangan.* (BTH 1993: 8)  
“Büryenler<sup>10</sup>, yabancı boydan birinin başkanlık yapmasına çok sıkılmış.”

- **nikaxlanıw** Nikahlanmak, evlenmek.

+gä

*Üzindän ülü kişigä nikaxlanıw.* (BTH 1993: 17)

“Kendinden büyük birine **nikahlanmak.**”

- **nüraw** Halsizleşmek, yorulmak.

+gä

*İşigä nüraw.* (BTH 1993: 21)

“Sıcaktan **halsizleşmek.**”

- **nıqışıw** Israr etmek, inat etmek, sebat göstermek.

+gä

*Yämilä apayım instituttı sittän türüp tamamlarğa nıqışa.* (BTH 1993: 25)

“Cemile ablam enstitüyü dışarıdan tamamlamaya **çalışıyor.**”

- **näkäslänıw** Tembelleşmek, tembel hâle gelmek.

+gä

*Yüqüğa näkäslänıw.* (BTH 1993: 27)

“Uykuya **düşmek.**”

- **nälätläw** Lanetlemek, beddua etmek.

+qa

*Yandım, külmänim, läkin bilmänim, yuqqa nälätläp, qabat-qabatlap, baxıtım tirgänim.*

(BTH 1993: 27)

“Yandım, gülmedim ama yok yere **beddua etmeyi** bilmedim, tekrar tekrar bahtıma sövdüm.”

- **üzanıw** Uzanmak.

+gä

*Künıldiñ tärändärgü üzangan tamırı bar.* (BTH 1993: 34)

“Gönlün derinlerine **uzanan** bir sebebi var.”

---

<sup>10</sup> **Büryen:** Bir Başkurt boyunun adı.

- **üzattırw** Uğurlattırmak, yolcu ettirmek.

+kä

*İşkü üzattırw.* (BTH 1993: 34)

“İşe uğurlamak.”

- **üzatılıw** Uğurlanmak, yolcu edilmek.

+qa

*Haldatqa üzatılıw.* (BTH 1993: 34)

“Askere uğurlanmak.”

- **üşşaw** Benzemek, denk gelmek, eş gelmek.

+gä

*Bıl bala kimgü üşşap tıwğan, tırqış.* (BTH 1993: 39)

“Bu pasaklı çocuk kime benzemiş.”

- **ülğaşw** Yükselmek; yücelmek.

+a

*Ural tawz arına barıp ülğaştı.* (BTH 1993: 39)

“Ural dağlarına yükseldi.”

- **üşqawıllaw** Atları önlü arkalı sıralayıp arabaya koşmak.

+ğa

*Starüstanıñ qapqa tübünä zur püvüzqağa at üşqawıllagan kişİ kilİp tuqtanı.* (BTH 1993: 49)

“Starustan’ın kapı dibine, büyük arabaya at koşan kişi geldi.”

- **üşralıw** Tesadüf edilmek, rast gelmek.

+gä

*Käräkmägän kişİgü üşraldı.* (BTH 1993: 52)

“İstemediği birine rastladı.”

- **üşraw** Tesadüf etmek, rast gelmek; karşılaşmak.

+ä

*Awır hälgü üşraw.* (BTH 1993: 52)

“Ağır duruma düşmek.”

- **üştarıw** Bir işi ustalıkla, maharetle sonuca ulaştırmak.

+kă

*İşkă ũstarıw.* (BTH 1993: 54)

“İşi **halletmek.**”

- *ũyalaw* Yuvarlamak, yuvaya yerleşmek, yuva yapmak.

+ă

*Sawza tirăhınü ũyalap alıw.* (BTH 1993: 57)

“Ticari sahaya **yerleşmek.**”

- *ũyalaşıw* Yuvalanmak.

+gă

*Yılı yırġü yılan ũyalaşa.* (BTH 1993: 57)

“Yılan sıcak yere **yuvalanır.**”

- *ũġŭw* 1. Öğütlemek, öğüt vermek. 2. Üst üste söylemek.

+qa

*Ata ulın tik yaqşılıqqa ũġü.* (BTH 1993: 58)

“Baba oğlunun iyiliğine **öğüt verir.**”

- *ũylünıw* Evlenmek.

+gă

*Săġzägü ũylüngüs, Tănzilä äbiy Zıya Taymürzindı la üz balahı kıwık kürzı.* (BTH 1993: 65)

“Segize’ye **evlenince**, Tenzile nine Ziya Taymurin’ı öz çocuġu gibi gördü.”

- *ũyŭlŭw* Yığılıp toplanmak, birikmek.

+kă

*Bġ barıbz za yıyılıp müyüşkü ũyŭldük.* (BTH 1993: 65)

“Biz hepimiz toplanıp köşeye **biriktik.**”

- *ũyŭlŭşŭw* Karşılıklı ya da birlikte yığılmak, toplanmak, birikmek; birbiri ardına gelmek, üst üste gelmek.

+ă

*Passajızar, şawlaşp, işık tŭbünä ũyŭlŭştŭ.* (BTH 1993: 65)

“Yolcular, baġırışarak kapı önüne **yığıldı.**”

- *ũynŭtlŭw* Öğretilmek, bilgi alınmak. 2. Alıştırılmak.

+kă

*Tärtipkü üynütıldi.* (BTH 1993: 68)

“Düzene alıştırıldı.”

- *üynütışiw* Karşılıklı ya da birlikte öğretmek.

+ğa

*Şaxmat uynarğa üynütışiw.* (BTH 1993: 69)

“Satranç oynamaya çalışmak.”

- *üynütiriw* Karşılıklı ya da birlikte öğrettirmek.

+ğa

*Yazırğa üynütiriw.* (BTH 1993: 69)

“Yazmaya çalıştırmak.”

- *ündişıw* Seslenmek; söz eklemek.

+gä

*Säygi ündişıw.* (BTH 1993: 76)

“Misafire seslenmek.”

- *ünüw* Gönlü okşamak; yakın görmek, sevmek.

+gä

*Ä ügäy inäy bızgü bik ünümüni.* (BTH 1993: 77)

“Ama üvey anne bize çok yakın davranmadı.”

- *ürgüläw* Yavaş yavaş ürümek.

+ğa

*Quldarğa ürgüläp alıw.* (BTH 1993: 77)

“Çukurlara havlamak.”

- *üstälıw* Üstüne koyulmak, eklenmek, artırılmak.

+ğa

*Bızızın harayğa tağı kişilär üstäldi.* (BTH 1993: 84)

“Bizim saraya birileri eklendi.”

- *üstüw* Üstüne koymak, eklemek, artırmak.

+ä

*Näpsini himirthän, üzünä bälä üstür.* (BTH 1993: 85)

“Nefsini semirtirsen, üzerine bela **gelir.**”

- **ruxlandırw** Coşku ve kuvvet vermek, ruhlandırmak, ilham uyandırmak.

+**kä**

*İşkü ruxlandırw.* (BTH 1993: 146)

“İşe coşku vermek.”

- **ruxlanıw** Ruhsal kuvvet almak, coşmak.

+**kä**

*M. Ğafuri sanatürizə yañı İşkü ruxlanıp, üfüğä qaytıp kitti.* (BTH 1993: 146)

“M. Gafuri sanatoryumda yeni işe **heveslenip**, Öfö’ye gitti.”

- **sabıw** Pek hızlı ve çabucak gitmek.

+**ğa**

*Hin bazarğa sabahıw.* (BTH 1993: 154)

“Sen pazara çabucak **gidersin.**”

- **sağılıw** Çakılmak.

+**a**

*Bİzz İñ yüräk şunday saqma taş – küñ uğına sağılıp tūqana.* (BTH 1993: 156)

“Bizim yüreğimiz, kaldırım taşı gibi güneş okuna **çakılıp** alevleniyor.”

- **saqırtıw** Zehirleyerek acı çektirmek, zehirleyerek sızlatmak.

+**a**

*Batşa üyränsikti üz harayına saqırtıp alğan.* (BTH 1993: 162)

“Padişah, çırağı kendi sarayına **çağırmış.**”

- **saqırılıw** Çağırılmak, ses veya işaretle gelmesini istemek.

+**qa**

*Qunaqqa saqırılıw.* (BTH 1993: 162)

“Konağa **çağırılmak.**”

- **saqırışıw** Birlikte ya da karşılıklı çağırarak, davet etmek.

+**qa**

*Yarışqa saqırışıw.* (BTH 1993: 162)

“Yarışa **çağırılmak.**”

- **salınırw** Ucu bağlanıp gerilmek, çekilmek; bağlanıp dolandırılmak, bağlanıp sarılmak.

+a

*Arqan bïyänïñ muyınına salına tüşkäs, tulap qaraha la, isqına almanı, tiy.* (BTH 1993: 164)

“Halat kısrığın boynuna **dolanınca**, çifte atsa da kurtulamadı.”

- **sigïw** Çekmek, geriye hareket ettirmek, geriletmek.

+qa

*Min qapıl tuqtanım, bïr-iki aızım artqa siktïm.* (BTH 1993: 197)

“Ben aniden duraklayıp bir iki adım geriye **çekildim**.”

- **sirttïrïw** 1. Fiske vurdurmak. 2. Ele geçirtmek, yakalatmak.

+a

*Qıl dilbïgänï arqahına sirttïrgüs, qıla alaşa irinïp kïnä quzğaldı.* (BTH 1993: 207)

“Tel dizgini arkasına **vurunca** doru at üşenerek kıpırdandı.”

- **sünqïw** Baş aşağı dalmak, balıklama dalmak.

+ğa

*Hıwğa sünqïw.* (BTH 1993: 219)

“Suya **dalmak**.”

- **sürgïw** Atmak, fırlatmak, saçmak.

+gä

*Qawırhın yä bïştïrïlgän uq ürgü sürgüp, qüştü ütä sıgıp kittï.* (BTH 1993: 219)

“Kuş tüyü yapıştırılan ok, yukarıya **sıçrayıp** kuşu geçip gitti.”

- **süyüldïw** Ani şekilde yükselmek, kalkmak.

+kä

*Tünü buyı kükkü rakïtalar süyüldï.* (BTH 1993: 224)

“Gece boyu göge roketler **yükseldi**.”

- **suqaytıw** Diğér nesnelere ayırıp kaldırmak; dikleştirep kaldırmak, kabartıp kaldırmak.

+a

*Bağrı yılgahın buylap tızılıp kitkän bïr tüştäğï aq tirmälär aldına suqaytıp usaqtar sıgarılğan.* (BTH 1993: 240)

“Alabalık, ırmak byunca dizilip giden bir renkteki ak çadırların önüne **kaldırıldı**.”



- **suqınıw** İstavroz çıkarıp Hıristiyanlığa geçmek.

+ğa

*Hin bit baqır miz alğa suqındıñ!* (BTH 1993: 241)

“Sen gümüş madalyaya **istavroz çıkardın!**”

- **sumırlaw** Tam daldırılmak, tam batırılmak, bütünüyle batırılmak.

+ğa

*Taş hıwğa sumırlap tüşüp kitti.* (BTH 1993: 242)

“Taş suya **batıp** kayboldu.”

- **sumıw** Suya batmak, suya dalmak, suya gömülmek.

+kä

*İndi batşa üz i lä qazanda qanağan hütkü sumıp sıgırğa bula.* (BTH 1993: 242)

“Şimdi padişah da kazanda kaynayan süte **dalıp** çıkar.”

- **sügıw** 1. Çökmek, diz çökmek. 2. Yıkılmak.

+ä

*Minin ulım da qum üstünü sügıp, .. şaqmaqtañ üy yaharğa tütündü.* (BTH 1993: 246)

“Benim oğlum da kumun üstüne **çöküp** küplerden ev yapmaya çalıştı.”

- **sükıtw** Çekiçle vurdurmak, çekiçle dövdürmek, dövdürüp şekil verdirmek.

+ğa

*Qarabayğa sükıtw başlanı.* (BTH 1993: 246)

“Karabay’a çekiçle **vurmaya** başladı.”

- **sümüşiw** Çömelmek, çömelip durmak; tünemek.

+a

*Atlılar .. yulsılardıñ hüyleşkänin tıñlar üsün ut yanına sümüşiw ultırılar.* (BTH 1993: 247)

“Atlılar, yolcuların söylediklerini dinlemek için ateşin yanına **çömeldiler.**”

- **sünküyw** Eğilmek, yana yatmak; çizgiden çıkmak; belli bir düzlemden ayrılmak.

+qa

*Üyü bir yaqqa sünküyün.* (BTH 1993: 247)

“Evi bir tarafa **eğilmiş.**”

- **sıgarılıw** Çıkarılmak.

+qa

*Birinsı dırıs bütüw minän balalar yal itirgä tıŋqa sıgarıldı.* (BTH 1993: 253)

“Birinci dersin bitmesiyle çocuklar dinlenmek için dışarıya çıkarıldı.”

- **sızaw** Sabretmek, dayanmak, tahammül etmek, katlanmak.

+ä

*Kündün işiliginä sızamay bızäkäyläp, kütüwzän qasa.* (BTH 1993: 259)

“Güneşin sıcaklığına dayanayıp kuyruğunu sallayarak sürüden kaçıyor.”

- **sılanıw** Islanmak, ıslatılmak, hafifçe sulanmak.

+ğa

*Kızgü yamırğa sılanıp, büğülähñ yaş qayın.* (BTH 1993: 261)

“Sonbahardaki yağmura ıslanıp eğilirsin genç kayın.”

- **sünsilıw** Batırılmak, saplanmak.

+qa

*Ağasqa sünsilgün bısaq.* (BTH 1993: 279)

“Ağaca batırılan bıçak.”

- **süsütıw** Nefes aldirmamak, boğdurmak, soluğu kısırmak.

+gä

*Tütüngü süsütıw.* (BTH 1993: 287)

“Dumana boğulmak.”

- **süfürlünıw** Seyehate çıkmak, uzun yola hazırlanmak.

+ğa

*Yıraq qına yulğa süfürlündim, duşıtarım türhün düğala.* (BTH 1993: 289)

“Uzun yola çıktım, dostlarım dua ile kalsın.”

- **tabanlaw** Olgunluğa yaklaşmak, yaşı ilerlemek.

+qa

*Yäşñ altmışqa tabanlaganda, aqılhz yästär hizñ hüyläyhñ.* (BTH 1993: 291)

“Yaşın altmışa dayandığında ahmak gençler gibi konuşursun.”

- **tabınıw** Tapınmak.

+qa

*Uttan ular bik qurqqan, utqa tabınğan.* (BTH 1993: 292)

“Onlar ateşten çok korkmuş ve ateşe **tapınmışlar**.”

- **tağılıw** Takılmak, bağlanmak.

+ğa

*Duğağa tağılğan qıñğıraw.* (BTH 1993: 294)

“Boyunduruğa **bağlanmış** çan.”

- **taypılıw** Ayrılmak, sapmak.

+qa

*Kük tülpar qapıl bñ yaqqa taypılıp, küzzän yuğaldı.* (BTH 1993: 297)

“Mavi küheylan aniden bir yere **saparak** gözden kayboldu.”

- **taysandırırw** Ayırtmak, saptırmak.

+qa

*Artqa taysandırırw.* (BTH 1993: 298)

“Geriye **saptırmak**.”

- **taqaltıw** Yaklaştırmak, bitleştirilmek, yanaştırılmak.

+gä

*ÿygü taqaltıp kilät halıw.* (BTH 1993: 299)

“Eve **yaklaştırıp** kileri doldurmak.”

- **taqalıw** Yaklaşılmak, bitleştirilmek, yanaştırılmak.

+a

*ÿy artına taqalıp, yalanğa qaray yïmiş-yäşilsä baqsaları huzıla.* (BTH 1993: 299)

“Evin arkasına **yaklaşıp**, ovaya kadar meyve ve sebze bahçeleri uzanır.”

- **taqlıgıw** Birinin peşine takılmak, izlemek.

+gä

*Kişigü taqlıgıp yürüw.* (BTH 1993: 299)

“Birine **takılıp** yürümek.”

- **taldırırw** Daldırmak.

+ğa

*Yüqüğa taldırırw.* (BTH 1993: 303)

“Uykuya **daldırmak**.”

- **talıqtırırw** Daldırmak.

+gä

*Uygä taliqtırw.* (BTH 1993: 304)

“Düşüncelere **daldırmak.**”

- **tamdırw** 1. Damlatmak. 2. Damla damla düşürmek.

+gä

*Küzgü darıw tamdırw.* (BTH 1993: 307)

“Göze ilaç **damlatmak.**”

- **tamzırw** Damlattırmak.

+gä

*Küzgü darıw tamzırw.* (BTH 1993: 307)

“Göze ilaç **damlattırmak.**”

- **tamzırw** 1. Damlatmak. 2. Bir damla sıçratmak.

+kä

*Küldäkkü may tamzırw.* (BTH 1993: 308)

“Gömleğe yağ **sıçratmak.**”

- **tañhırw** Tuhaf görmek, tuhaf karşılamak; şaşırmaq.

+ä

*Taısulpan şul qüştarğa qarap, sixri yaz kürkinü tañhırw, taw üñiräbdä, säs tülümün uslap, başıp tüzü yapa-yañğızı.* (BTH 1993: 312)

“Tansulpan şu kuşlara bakıp büyüleyici ilkbaharın güzelliğine **şaşırw**, dağ yamacından saç örgüsünü tutarak yapayalnız yürüdü.”

- **tapalıw** 1. Çiğnenmek. 2. Ezilmek.

+gä

*Maşınağa tapalıw.* (BTH 1993: 312)

“Arabaya **ezilmek.**”

- **tapqırlaw** Belli bir yöne meyletmek, yönelmek.

+kä

*üşkü tapqırlaw.* (BTH 1993: 313)

“Yukarıya **yönelmek.**”

- **tapqırlaşıw** Civarına gelmek, civarına ulaşmak, seviyesine varmak.

**+gä**

[*ülqaman bay*] *imängü tapqırlaşqas, Ayras İtin hüslätti.* (BTH 1993: 313)

“Ölkaman meşeye **ulaşınca** Ayras, köpeğini kovaladı.”

- **tapşirtılıw** Bir iş verilmek, vazifelendirilmek.

**+gä**

*İş täjribäli kişilärgü tapşırıldı.* (BTH 1993: 314)

“İş, tecrübeli kişilere **verildi.**”

- **tarqalıw** Ayrışmak.

**+ğa**

*Mülükula atümdarğa tarqala.* (BTH 1993: 318)

“Molekül atomlara **ayrıştır.**”

- **tarqatıw** Yeni sosyal gruplar oluşturmak, yeni toplumsal sınıflar yaratmak.

**+ğa**

*Yañı süslüviyilärgä tarqatıw.* (BTH 1993: 318)

“Yeni sosyal sınıflara **ayrılmak.**”

- **tartawıllaw** Bir yöne çekmek, yönlendirmek.

**+ğa**

*Urmanğa tartawıllap barıw.* (BTH 1993: 320)

“Ormana **çekerek** gitmek.”

- **tartınıw** Çekinmek, utanmak, rahatsız olmak.

**+ğa**

*Äsä lä bit buyğa yïtkän ulın qısqıp qūsaqlarğa tartına.* (BTH 1993: 321)

“Anne de boyu iyice uzayan oğlunu sıkıca kucaklamaya **çekiniyor.**”

- **tartıw** Denk getirmek, rastlaştırmak.”

**+gä**

*Yaqsı kişigü tartıw.* (BTH 1993: 324)

“İyi birine **denk getirmek.**”

- **tarıw** Karşılaşmak, tesadüf etmek; çatmak.

**+ka**

*Yaqsı yuldaşqa tarıw.* (BTH 1993: 324)

“İyi yoldaşa **rast gelmek.**”

- **taşlanıw** İleri atılmak, ileri fırlamak.

+qa

*Bē, bütähñ ünütüp, tawış kilgän yaqqa taşlandıq.* (BTH 1993: 330)

“Biz her şeyi unutup sesin geldiği tarafa **yöneldik.**”

- **taşınıw** Taşınmak, göçmek, yer değiştirmek.

+gä

*Yañı üygä taşınıw.* (BTH 1993: 331)

“Yeni eve **taşınmak.**”

- **tayandırıw** Dayandırmak, destek aldirmek, destekletmek; yaslandırmak.

+a

*Aybulat .. bäläkäy qızın tubıgına tayandırıp, tüzä ayaq salıp, gailähi mñän ıwmas işip ultıra inı.* BTH (BTH 1993: 332)

“Aybulat küçük kızın topuğuna **yaslanmış,** ailesi ile oturmuş yuvalama aşu içip oturuyordu.”

- **tayanıw** Dayanmak, destek olmak.

+ä

*Ältä f üştä lñü tayanğan, ä yanında tūra Yämilä.* (BTH 1993: 332)

“Eltef masasına **yaslanmış,** Cemile de yanında oturuyor.”

- **tızılıw** Dizilmek.

+kä

*Yipkü tızılıgün märyin.* (BTH 1993: 334)

“İpe mercan **dizilmiş.**”

- **tıyılıw** 1. Ulaşılmak, nail olunmak. 2. Ele geçirilmek, sahip olmak.

+kä

*Bıl küldäkkü tıyılmügün alış ata-baba qulı.* (BTH 1993: 335)

“Bu gömleğe cetlerimizin eli **değmemiş.**”

- **tıyınıw** 1. Hedefe ulaşmak, nail olmak. 2. Ele geçirmek, sahip olmak.

+kä

*İgñ üstirübē, üzibē ikmäkkü tıyınü almaybız.* (BTH 1993: 335)

“Tahılı yetiştiririz ama ekmeğe ulaşamayız.”

- **tıyıw** Değmek, temas etmek; ilişmek.

+qa

*Tawzarım bıyık, turalar kükhil bülütqa tıyıp.* (BTH 1993: 335)

“Yüksek dağlarım mavi buluta değer.”

- **tıyışw** Bir işe, duruma gönülden tutunmak, gerek görmek.

+gä

*Hizgü tıyışw.* (BTH 1993: 336)

“Söze gerek duymak.”

- **tıyülw** Taşımak için yerleştirilmek, istiflenmek, yüklenmek.

+ga

*Yäštär .. sanalarga tıyülip, uram buyına at yürütürgä kitti.* (BTH 1993: 336)

“Gençler kar kızaklarına yüklenip, sokak boyunca at koşturmaya gitti.”

- **tıklünw** Dik dik bakmak, gözünü dikip bakmak.

+ä

*Tıgılar bärüyişip, bir-birihünü tıklündi.* (BTH 1993: 337)

“Diğerleri bakışarak birbirine diklendi.”

- **tıklüw** Gözün dikmek, dimdik bakmak.

+ga

*Yimış bızırlap yatqan iri quzzarga tıklüp, üzaq-üzaq uylanıp türzü.* (BTH 1993: 337)

“Yemiş yanan büyük kömürlere gözünü dikip, uzaklara daldı.”

- **tıksüyw** Gözünü ayırmadan bakmak, gözünü uzun süre dikip bakmak.

+ä

*Käkri başlı tayağına tayanğan kilış, awızın asa birip, üzünü tıksüygün qartqa yigit inbaşı aşaraq yawap qaytara türzü.* (BTH 1993: 337)

“Yigit, eğri sopasına yaslanmış hâlde, ağzını açıp, kendisine dik dik bakan yaşlıya omzunun üstünden bakarak cevap vermeye başladı.”

- **tıkülw** Dik dik bakmak.

+ä

*Bëziz küzär qızıl ut dıngızınü tükülgün.* (BTH 1993: 337)

“Bizim gözlerimiz kızıl ateş denizine **daldı**.”

- **tġkū w** Bir yöne doğrultmak (göz için), bir yöne baktırmak.

+a/+qa

*Qalqıwğaraq mġnġp, qawlan yalanına, vaq sawqalıqqa kġz tġkūnġm.* (BTH 1993: 338)

“Daha yükseğe çıkıp, kuru bozkıra, ufak çalılığa göz **dıktım**.”

- **tġlġ w** İstemek, dilemek.

+ğa

*Yūmart Gūlbūstanğa ũzūn gūmġr, ırıŝ, Aqnazarğa baŝ hawlığı tġlġp, rāxmāt uqınılar.*  
(BTH 1993: 342)

“Yomart Gülbostan’a uzun ömür, mutluluk, Aknazar’a da baş sağlığı **dileyerek**, rahmet okudular.”

- **tġrkū lġw** Eklenmek, katılmak; birleştirilmek, ilâve edilmek; bağlanmak.

+kă

*İsġmlġkkū tġrkū lġw.* (BTH 1993: 345)

“İsim listesine **eklenmek**.”

- **tġrkū ŝġw** Eklenmek, birleştirilmek, ilâve edilmek.

+qa

*Yaŝı aŝlıqqa tġrkū ŝġp kittġk.* (BTH 1993: 345)

“Yeni ekine **ilâve edildik**.”

- **tġrhūklūnġw** Dirsek ile yaslanmak, dirsek ile dayanmak.

+gă

*[Timġr] ũŝtălgū tġrhūklūnġp .. tağı kitabına qaplandı.* (BTH 1993: 346)

“Demir masaya **yaslanıp** tekrar kitabına kapandı.”

- **tġlmġrġw** Bir şeylerin yokluğundan dolayı sızlanmak, ŝikâyetlenmek.

+kă

*İkmăkkū tġlmġrġw.* (BTH 1993: 355)

“Ekmeğin yokluğundan **sızlanmak**.”

- **tġnġlġ w** Denkleme, eşitleme, denk görmek, eşit saymak.

+a

*Bġz at başına at tġnġlġp, kġm ũz arız an finġŝ hġzıgġn ũtġp kită bġz.* (BTH 1993: 357)



“Biz at başına at **denk getirerek** öne çıkar, bitiş çizgisini geçeriz.”

- **tiŋliŋw** Denkeleşmek, eşitleşmek, eşit olmak.

+ä

*Küŋgü tün tiŋliŋkän vaqt.* (BTH 1993: 357)

“Gecenin gündüze **eşit olduğu** zaman.”

- **tiŋü lŋw** Belli bir denkliğe ulaşmak, belli br seviyeye varmak; eşitleşmek.

+ğa

*Bäpkälär ülü qazğa tiŋü lŋp kilä.* (BTH 1993: 357)

“Civcivler büyük kaza **yetişti.**”

- **tirlü w** Terlemek, terli olmak.

+gä

*Qazanda aş biŋriŋ mataŋqan qatın işiŋü tirlü gü bitün alyapqısı mñän hıpuzı.* (BTH 1993: 360)

“Kazanda yemek pişirmeye çalışan kadın, sığağa **terleyen** yüzünü eşarbi ile sildi.”

- **tirtŋw** Dolup şişmek, kabarmak.

+gä

*Kizgü yaş tirtü.* (BTH 1993: 361)

“Göze yaş **dolar.**”

- **tümürülŋw** Fırlamak, atılmak.

+ğa

*Alğa tümürülŋw.* (BTH 1993: 368)

“Öne **atılmak.**”

- **tümralanŋw** Bunaltıcı sıcak hâle gelmek.

+gä

*İlik tä işi hawa sägät dürttärüŋü nıq tümralandı.* (BTH 1993: 368)

“İlk olarak sıcak hava saat dörde kadar **ulaştı.**”

- **tütündürŋw** Bir işe girişirmek, bir işe başlatmak.

+kä

*İŋkü tütündürŋw.* (BTH 1993: 376)

“İşe **başlatmak.**”

- **tübülıw** Göz dikilmek, bakışları yönelmek.

+qa

*Alısqa tübülgün küz.* (BTH 1993: 379)

“Uzağa dikilen göz.”

- **tüyürümlüńw** Yumru hâle gelmek, tostoparлак hâle gelmek.

+ga

*Yapraq yarırğa tüyürümlüńgün bürülärizi kürip, nisik hüyüńgäyni bit qızıy.* (BTH 1993: 383)

“Yaprak olmaya **durmuş** tohumları görünce nasıl sevineceğini şaşırdı.”

- **tüyüklüw** Belli bir yeri mesken edinmek, mesken tutmak.

+a

*Hıw buyına tüyüklüw.* (BTH 1993: 383)

“Su kenarına yerleşmek.”

- **tüńkütıw** Yaklaştırıp bitiştirmek, dayandırmak.

+gä

*Bır-bır xälgü tüńkütıw.* (BTH 1993: 386)

“Herhangi bir şekle **dayandırmak.**”

- **türlüńw** Türlenmek, çeşitlenmek.

+kä

*Beşiktägi bala bişkü türlüńü.* (BTH 1993: 389)

“Beşikteki çocuk beş yaşına **geldi.**”

- **türündürüw** Büründürmek.

+kä

*Şaw yıbäkkü türündürüw.* (BTH 1993: 390)

“Bütünüyle ipeğe **büründürmek.**”

- **türünüw** Bürünmek, sarınmak.

+gä

*Yap-yäşil yäş ülängü türüńgün in kürkäm bır mızgıl inı.* (BTH 1993: 390)

“Yeşillige **bürünmüş** en güzel mevsimdi.”

- **tütüw** Sabretmek, dayanmak, tahammül etmek.

+gä

*Mal sïbïngü tütmiy.* (BTH 1993: 392)

“Hayvan, sinege tahammül edemiyor.”

- **tuyıw** 1. Doymak. 2. İhtiyacı kalmamak.

+kä

*Bına yışızın kübiñin bişnäkke hatqanı biri, tamaq itkä tügıl, hütkü lä tuymay başlanı.* (BTH 1993: 405)

“İşte yerinin çoğunu sattığından beri bırak karnını doyumayı süte de kanmamaya başladı.”

- **tulıanıw** 1. Dolu hâle gelmek. 2. Dolgunlaşmak.

+gä

*İt qunıp, käwzägü tulıanıw kitkän.* (BTH 1993: 409)

“İt geceleyip, ete dolgunlaşınca gitmiş.”

- **tulıw** Dolmak.

+ga

*Süqürgä tulğan hıw küsärzän aşı huqtı.* (BTH 1993: 409)

“Çukura dolan su dingilden taşı.”

- **tuplanıw** Toplanmak, birikmek, kümelenmek, yığılmak.

+ä

*Aqhaq qıla ayağı minän yışız sapsıp, kişinläp yibärıwgä bütä üyür unıñ ırğahınü tuplana.*

(BTH 1993: 413)

“Aksak doru at, ayağıyla yeri tepip kişnediğinde bütün sürü etrafına toplanır.”

- **turalaw** Göz dikmek; bakışları yönelmek.

+ga

*Dilmi ağay qapqanan sıqqas ta Safalarğa turalanı.* (BTH 1993: 415)

“Dilmi ağabey kapıdan çıkınca Sefalara yöneldi.”

- **tüzıw** Sabretmek, dayanmak, tahammül etmek.

+a

*Säğizä başınıñ satnap awırıwına tüzü almay, urınan türüp, işikli-türli yürüştürzü.* (BTH 1993: 420)

“Segize başının çatlayacak gibi ağrmasına **dayanamıyor**, yerinden kalkıp bir ileri bir geri yürüyor.”

- **tüşütüw** Döşetmek, döşek serdirmek.

+a

[Särbiyamal] tübä tuprağın yañırtqanda, tupraq aştına yapraq **tüşütü**. (BTH 1993: 423)

“Serbiyamal çatının toprağını yenilettiği zaman toprak altına yaprak **döşetti**.”

- **tügıldırıw** Müdahale ettirmek.

+ä

Ülular hüzünü **tügıldırıw**. (BTH 1993: 424)

“Büyüklerin sözüne **müdahale etmek**.”

- **tügilıw** 1. Tıklılmak. 2. Sokulmak.

+ğa

İtäk hıwğa **tügilgan**. (BTH 1993: 424)

“Çizme suya **sokuldu**.”

- **tügilışıw** Tıkışmak, birlikte tıklılmak.

+kä

İşikü **tügilışıp** ütä almay türüy. (BTH 1993: 425)

“Kapıya **sıkışmış** duruyorlar.”

- **tızırıqlaw** Sürekli istekte bulunup sıkıntıya sokmak, istekleriyle sıkıştırıp durmak.

+gä

Sälmän qart ülgäs, Äxmäzi miraş bölüşirgü **tızırıqlap** yürüp qaraha la, barıp sıqmanı.

(BTH 1993: 426)

“Yaşlı Selmen ölünce, Ehmezi mirası bölüşmeye **uğraşa** da başarılı olamadı.”

- **tıqlığıw** Çokça tıkmak, çokça tıkıp durmak.

+qa

Tamaqqa **tıqlığıw**. (BTH 1993: 427)

“Boğazına **tıkmak**.”

- **tuñqıslanıw** Tıkıştırılmak, sıkıştırılmak.

+ğa

Utın .. miyıs arahındağı buş urınga **tuñqıslangan**. (BTH 1993: 432)

“Odun, fırın içindeki boş yere **tıkıştırılıyor.**”

- **tırmaşıw** Çabalamak, tırmalamak, gayret etmek.

+gä

*Kişi nindäy ginä xäldä bulha la, yäşärgü tırmaşıp yata.* (BTH 1993: 433)

“İnsan ne hâlde olursa olsun yaşamaya **gayret ediyor.**”

- **tırıştırıw** Gayret ettirmek, çabalatmak, uğraştırmak.

+ğa

*Uqırğa tırıştırıw.* (BTH 1993: 435)

“Okumaya **çalıştırılmak.**”

- **tırışıw** Gayret etmek, çabalamak, uğraşmak.

+ğa

*Säyzıl şat bulırğa tırıştı, uynanı, küldü, şayatızı.* (BTH 1993: 435)

“Seyzil mutlu olmaya **çalıştı**, oynadı, güldü, eğlendi.”

- **tüğürüw** Dönmek, yuvarlanmak, tekerlek üstünde hareket etmek.

+a

*Bır ginä bürtük yarma qızızın ayağı aştına tüğürip kırıp, haqlanıp qalğan, tiy.* (BTH 1993: 438)

“Ufak bir bulgur parçası kızın ayağının altına **yuvarlanarak** orada kalmış.”

- **tüntürüw** Akli başından giderek güçten düşmek, hâlsizleşmek, sersemleyip kuvvetten düşmek.

+ğa

*Şaw-şıwğa tüntürüp kitıw.* (BTH 1993: 445)

“Kavga gürültüye **sersemlemek.**”

- **tüngülıw** Denk gelmek, rastlamak.

+ğa

*Ayıwğa tüngülıw.* (BTH 1993: 446)

“Ayıya **denk gelmek.**”

- **tüngüllüw** Doğru gitmek, bir yere doğru gitmek, doğrultup yöneltmek.

+ğa

*Awılğa tüngüllüp barıw.* (BTH 1993: 446)

“Köye **yönelip** gitmek.”

- **tü wäkküllüw** Kararlı etmek, azimli etmek.

+kä

*Bäli bıl zür işkü tü wäkküllügün dä bik küp baş vattı.* (BTH 1993: 453)

“Evet bu zor işe **gayret ederek** kafa patlattı.”

- **uyılıw** Oyulmak, deşilmek, çukurlaştırılmak, kazılmak.

+a

*Ûy burahına täzrä uyılğan.* (BTH 1993: 463)

“Evin duvarına pencere açıldı.”

- **uqmaşıw** Yapışmak, birleşmek.

+ä

*[Qart] arba tägärmästärinü uqmaşqan bısraqtı qırğılap tüşürz ü.* (BTH 1993: 466)

“Yaşlı, araba tekerleklerine **yapışan** çamuru parçalayarak düşürdü.”

- **uqталıw** Yukarıya yönelmek, atılmak.

+kä

*Qapıl bürküt kükkü uqtaldı, yäşındär yuq buldı.* (BTH 1993: 466)

“Kartal aniden göğe **yöneldi**, şimşekler yok oldu.”

- **uñaylaşıw** Münasipleşmek, uygunlaşmak; alışmak.

+qa

*Türmüşqa uñaylaşıw.* (BTH 1993: 473)

“Hayata **alışmak**.”

- **uranıw** Bürünmek, dürünmek, kendi kendini sarmak.

+a

*Uyandım da, halqın yıldän qasıp, işki xalatıma urandım.* (BTH 1993: 477)

“Uyandım da soğuk rüzgardan kaçıp eski cüppeme **sarındım**.”

- **urnlaşıw** Yerleşmek, belirli bir yerde mevki almak.

+ğa

*Bëzzin pülk aşığıs rä wiştü arttağı püzitsiyağa urnlaştı.* (BTH 1993: 482)

“Bizim alay, aceleci bir şekilde arkadaki mevziye yerleşti.”

- **uslaw** Avuçlamak; ele almak, avuca almak.

+a

*Quldarıma tupraq uslap alam, yıldar yata usım üstündä.* (BTH 1993: 482)

“Yılların yattığı avucuma toprak alayım.”

- **usallarıw** Acımasız olmak, kötü olmak, yaramaz olmak, kötü huylu olmak.

+ä

*Bır kım dä hiñü usallarığa yul quymas.* (BTH 1993: 483)

“Kimse de sana acımasız olmaz.”

- **ufildaw** Oflamak, of çekmek, of etmek.

+ğa

*üläsäyım yuq-bargä ufilday, huqrana başlanımı, unıñ säyï büttü tigän hü.* (BTH 1993: 485)

“Büyük annem her şeye oflayıp söylenmeye başladı mı çayı bitmiş demektir.”

- **ükiniw** Pişman olmak, kaygı, endişe duymak.

+ğa

*İş büğangä ükiniw.* (BTH 1993: 490)

“İş bozduğuna üzülmek.”

- **ürıw**

+qa

*Yüğirip kınä yügirip uttar haldım kül buyına ürgän kürängä.* (BTH 1993: 496)

“Koşarak göl kenarına uzanmış kama ateşler koydum.”

- **ürlütiw** Makama, başköşeye çıkmaya müsaade etmek.

+ä

*üyündüñ türinü ürlütüñ.* (BTH 1993: 497)

“Evinin başköşesine çıkardım.”

- **ürmülüw** 1. Tırmanmak, tırmana tırmana çıkmak. 2. Bir vazifeye gelmeye çalışmak.

+a

*Büzüñ haldat kümititına la üfıtsırar ürmülüy bit äli.* (BTH 1993: 498)

“Bizim asker komitesine subaylar **gelmeye çalışıyor.**”

- **ürtü tîw** Bilinçli yangın çıkarıp yakmak, kundaklamak.

+kâ

*Sämriğüşlü batşa başqürt yırın üs itkän dä ürtkü ürtükün.* (BTH 1993: 499)

“Semrigoşlu padişah, Bozkurt vatanına intikam gütmüş ve yangına **vermiş.**”

- **xaslanıw** Bir işe dört elle sarılıp bitirmeye gayret etmek.

+kâ

*İşkü xaslanıw.* (BTH 1993: 531)

“İşe dört elle sarılmak.”

- **xaslaşıw** Hasımlaşmak, karşılıklı hırs yapmak.

+kâ

*İşkü xaslaşıp tütünüw.* (BTH 1993: 531)

“İşe hırslanmak.”

- **xirİslüniw** Hırslanmak, aşırı heves etmek.

+ğa

*Aqsağa xirİslüniw.* (BTH 1993: 536)

“Paraya heveslenmek.”

- **habışıw** Kötü bir duruma düşmek.

+ğa

*Tämäki tartıwğa habışıw.* (BTH 1993: 560)

“Tütün içmeye **başlamak.**”

- **hağıw** Düşüp durmak, dökülüp durmak.

+ğa

*Qırsınga haqqan büränä.* (BTH 1993: 561)

“Çakıllığa **düşen** kalas.”

- **halınıw** İnşa edilmek, yerleştirilmek.

+ğa

*Küs, tir tükmäy ginä qul qawşırıp, başqalarğa ägär halınham, namısum yİtmäs, äzİR yañı yürtqa bəznat itİp küsİnİp barırga.* (BTH 1993: 570)



“Emek harcamadan ellerimi bağlayıp başkalarına **inşa ettirdiğim** hazır, yeni eve taşınmaya yüzüm olmaz.”

- **halışıw** 1. Koymak, yerleştirmek. 2. İnşa etmek.

+ğa

*Quyanga tūzaq halışıw.* (BTH 1993: 572)

“Tavşana tuzak **kurmak**.”

- **hanlanıw** Hesap edilmek, farz edilmek.

+ğa

*Ūlüğa hanlanıw.* (BTH 1993: 574)

“Büyük **farz edilmek**.”

- **harılıw** Yapışmak, sarılmak, tutunmak.

+ğa

*Haranga harılma, balıqqa qarılma.* (BTH 1993: 577)

“Cimriye **sarılma**, balığa boğulma.”

- **harıw** 1. Bir yere toplanıp konmak. 2. İşgal etmek.

+ğa

*Umartanan sıqqan küs baqsa urtahındağı ūñ qaramağa harıy başlanı.* (BTH 1993: 578)

“Kovandan çıkan arı sürüsü bahçe ortasındaki uzun karaağaca **konmaya** başladı.”

- **hawıldaw** Havlamak.

+qa/+ğa

*Qarawız yuqqa-bar.ğa hawıldap tawış quptarırga, tamaq yarırğa yaratmay tūrgaynı.* (BTH 1993: 580)

“Karavız her şeye **havlayıp** gürültü yapmayı, kendini parçalamayı sevmiyor.”

- **hıñışıw** Sinmek, nüfuz etmek.

+gä

*Küñilgü hıñışıp qalıw.* (BTH 1993: 584)

“Gönle **gizlenmek**.”

- **hikirıw** Sıçramak, zıplamak.

+a

*Xäyzär pūızdan tayşanıw yuldıñ ikñsı yağına hikirıp tūştı.* (BTH 1993: 587)

“Heyzer trenden ayrılıp yolun ikinci tarafına **geçti.**”

- **hirpılıw** Serpilmek, saçılmak, yayılmak; dağıtılmak.

+ä

*Taşqın şäbäygäs, hıw küpır üstünä **hirpılıp** yata.* (BTH 1993: 590)

“Sel güçlenince su köprü üstüne **yayıldı.**”

- **hirüklüw** Gitmeyi seyreltmek.

+gä

*Hin bızgü bıyıl **hirüklünıñ.*** (BTH 1993: 591)

“Sen bu yıl bize **gelmez oldun.**”

- **hüqlanıw** Büyülenmek, hayran olmak.

+a

*Qart säsäñ ana şulay üzı yäşägän yüzıñ baylıgına, maturlıgına **hüqlanıp** qūbayır äyttı, tiy.*  
(BTH 1993: 592)

“Yaşlı ozan işte bu yaşadığı yerin zenginliğine, güzelliğine **hayran olup** destan söyledi.”

- **hünülüw** Gerinmek, uzanmak, yayılmak.

+gä

*Malay ülängü **hünülğan** atınıñ tızgıñın tarttı la alğa sabıp kittı.* (BTH 1993: 592)

“Çocuk yeşillığe **yayılan** atının dizginini çekip öne doğru hızlıca gitti.”

- **hüykülüşiw**

+ä

*[Un biş-yıgırmıläp kışı] sisinmäy, izändä bır-bırhınä **hüykülüşip** ultıralar.* (BTH 1993: 596)

“On beş yirmi kişi kıyafetlerini çıkarmadan zeminde birbirlerine **dayanarak** otururlar.”

- **hüykünüw** Dayanmak, yaslanmak.

+qa

*Qıw ağas yäş ağasqa **hüykünip** qırq yıl gümır itkän.* (BTH 1993: 596)

“Kuru ağaç, yaş ağaca **yaslanarak** kırk yıl ömür geçirmiş.”

- **hüyünıw** Dayanmak, yaslanmak.

+qa

*Yäş ağasqa **hüyünip**, qıw ağas qırq yıl gümır itkän.* (BTH 1993: 600)

“Yaş ağaca **yaslanan** kuru ağaç, kırk yıl ömür geçirir.”

- **huzılıw** Bir yere uzanmak, uzanıp yatmak.

+gä

*Yar başına mîñip, urman yanınaraq harıp, sizämgü **huzılıp** yattıq.* (BTH 1993: 607)

“Sahile çıkıp, ormana yakın konaklayarak araziye **uzandık.**”

- **hıgınıw** 1. Sığınmak. 2. Yardım isteyerek sığınmak.

+a

*Ul vaqıtta tiz gınä allanı işkä tüşürähñ, istä qalgan bütä düğalarzı uqıp, uğa **hıgınañıñ.***  
(BTH 1993: 617)

“O zaman hemen Allah’ı hatırla ve aklında kalan tüm duaları okuyarak ona **sığın.**”

- **hızgırınıw** Kendi kendine ıslık çalmak.

+gä

*Şüfyür üz aldına nindäyzır küygü **hızgırınıp**, mütürı ırgähındä süqsüna başlanı.* (BTH 1993: 618)

“Şofyor kendi kendine ezgi **mırıldanıp**, motorunun etrafında dolanmaya başladı.”

- **hıyqaşıw** Sığınmak.

+gä

*Kişigü **hıyqaşıw.*** (BTH 1993: 621)

“Birine **sığınmak.**”

- **hıyındırıw** 1. Sığındırmak. 2. Yerleştirmek.

+kä

*Müyüşkä **hıyındırıw.*** (BTH 1993: 622)

“Kenara **yerleştirmek.**”

- **hıymışıw** Sığınmak.

+ä

*Bır-bırññä **hıymışıp**, aşıqmay gına atlawsı ikı şäwlä qapıl küzzärämä salındı.* (BTH 1993: 622)

“Birbirine **sığınmış** sakince hareket eden iki silüet aniden gözüne **ilişti.**”

- **hıyıw** Sıgımak.

+ä

[At] haray işinü **hıymay sapsınıp hikirä, üräpsiy başlanı, tiy.** (BTH 1993: 622)

“At ahır içine **sıgımyor**, tepinip sıçrayıp şaha kalkmaya başladı.”

● **hıyışırw** Sığışmak.

+ğa

*Bik küp hıbay kişī yulğa **hıyışa** almay, yul İrgähındä gī sızämlıktän kilä inī.* (BTH 1993: 622)

“Pek çok atlı yola **sığamadı**, yol etrafındaki araziden geliyordu.”

● **hıqırw** Yapışıp kalmak, takılıp kalkmak.

+qa

*Qartuf qürü tamaqqa **hıqırw**.* (BTH 1993: 623)

“Patates, kuru ağıza **yapıştı**.”

● **hılandırırw** Bulaştırmak, sıvaştırmak.

+ğa

*Qulğa **balsıq** hılandırırw.* (BTH 1993: 623)

“Ele balçık **bulaştırmak**.”

● **hılaşırw** Bulaştırmak, sıvamak.

+kä

*Tupraq dımlı, awır, küräkkü **hılaşırw** tūra.* (BTH 1993: 623)

“Toprak, nemli ve ağır küreğe **yapışmış**.”

● **hıltanırw** Suçu birilerine ya da bir şeylere yıkmak, sebep uydurmak, bahane bulmak.

+a

*Ūn zavüdi xujahı huğış awırılıqtarına **hıltanırw**, küptärzī İştän sığarzı.* (BTH 1993: 624)

“Un fabrikasının yöneticisi savaş zorluklarına **bahane bulup** çoğu kişiyi işten çıkardı.”

● **hıltaw** Suçu birilerine ya da bir şeylere yıkmak, sebep uydurmak, bahane bulmak.

+gä

*Gäyibñdı sit kişīgü **hıltaw** – ul aqlanırw tügİL.* (BTH 1993: 624)

“Ayıbını başkasına **yıkmak** doğru değil.”

● **hıltawlanırw** Bahane bulmak, sebep bulmak, vesile bulmak.

+ä

*Staratıl at küsü yıtmäwinü hılawlanıp biş kişinän artıq ultırırğa tılämäni.* (BTH 1993: 624)

“Defineci atın gücünün yetmemesine **bahane bulmadan** beş kişiden fazla oturmayı istemedi.”

- **hırtıw** Sıvışmak, tüymek.

+ğa

*Ayıw artına la bürülüp qaramay, urmangä hırtıqan.* (BTH 1993: 627)

“Ayı arkasına dönüp bakmadan ormana **sığındı.**”

- **hırlıgıw** Topluca bir yere sığınmak, bir yere yığılmak.

+kä

*Bır müyüşkü hırlıgıw bısäy balaları tınp qaldı.* (BTH 1993: 629)

“Bir köşeye **sıgıman** kedi yavruları sessizce bekledi.”

- **hırmalaw** Yapışmak, bulaşmak; sıvanmak.

+gä

*Kıyımğä qar hırmalay.* (BTH 1993: 630)

“Kıyafete kar **bulaşmış.**”

- **hırdılaw** Yığılmak.

+ä

*Timır yul buyındağı taqta kärtälär ırgähinü qar hırdılağan.* (BTH 1993: 631)

“Demir yol kenarındaki tahta çitlerin etrafına kar **yığılmış.**”

- **hırdırıw** Sıkıştırmak, basmak, ezmek.

+kä

*Müyüşkä hırdırıw.* (BTH 1993: 631)

Köşeye **sıkıştırmak.**”

- **hırınw** Sığınmak.

+a

*Büläkbay za qurqıwınan äsähinñ quyınına hırındı.* (BTH 1993: 631)

“Bülekbay da korkusundan annesinin koynuna **sığındı.**”

- **hırıw** Yapışmak, bulaşmak; sıvanmak.

+a

*üş-başına qar hırıǵan bür qız kilip indı.* (BTH 1993: 631)

“Üstüne kar bulaşmış bir kız geldi.”

- **hıwlanıw** Sulanmak, ıslanmak.

*+ǵa*

*Yamǵırǵa hıwlanıw.* (BTH 1993: 632)

“Yağmura tutulmak.”

- **hıwhaw** 1. Susamak. 2. Bir şeylere aşırı istek duymak.

*+kä*

*Müxäbbätkä hıwhaw.* (BTH 1993: 633)

“Muhabbete susamak.”

- **hürişiw** Yakın olmak, birine bağlanmak; sırnaşmak.

*+ǵä*

*Kişigü hürişiw.* (BTH 1993: 637)

“Birine bağlanmak.”

- **şaqarılıw** El, ayak, baş için geriye çevrilmek, geriye çekilmek, döndürülmek.

*+qa*

*Ala biyä bür yaqqa şaqarılıp tuqtap tūra.* (BTH 1993: 644)

“Ala kısarak bir tarafa çekilmiş sessizce duruyor.”

- **şanǵıraw** Şangır etmek; çınlamak.

*+a*

*Gudüq tawışına urman şanǵırap kittı.* (BTH 1993: 647)

“Zil sesine orman çınladı.”

- **şanqıw** Çarpma, vurma ya da güçlü bir sestem dolayı hissetmek, duyma yeteneğini kaybetme.

*+a*

*Axırı snaryad tawışına şanqıǵan ğına.* (BTH 1993: 648)

“Sonra silah sesinden sağır oldu.”

- **şanlaw** Tokat atmak, tokatlamak; samar vurmak.

*+ü*

*Timırbulat asıwınan nişlärǵä bilmäy, iptäşinñ sikähinü şanlawı.* (BTH 1993: 648)

“Demirbulat, öfkesinden ne yapacağını bilemeden arkadaşının çenesine **vurdu.**”

- **şatlanıw** Sevinmek, mutlu olmak, kıvanmak, saadet bulmak.

+a

*Atahı bıǵa bik şatlaǵan.* (BTH 1993: 652)

Babası bu duruma çok **sevindi.**”

- **şışlınıw** Şişe geçirilmek, şişe dizilmek, şişlenmek.

+a

*Min tal bütaǵına şışlängän balıqtarızı hüzhız gñä üläñ üştünä ırǵıttım.* (BTH 1993: 657)

“Ben, söğüt dalına **geçirilen** balıkları, sessizce otların üstüne bıraktım.”

- **şübhü lüñiw** Şüphelenmek, kuşulanmak.

+gä

*Äwliyä qart yuraǵan qıyınlıqtarǵa yulıqmaǵas, ul äytkäñ hüzzärgü şübhü lüñip tü quya bılar.* (BTH 1993: 666)

“Yaşlı Evliye yorulmuş, zorluklarla boğuşmuş ama söylediği sözlere **inanmıyorlar.**”

- **şıbırlaw** Şıpır şıpır etmek.

+qa

*Qūlaqqa şıbırlaw.* (BTH 1993: 672)

“Kulaǵa **şıkırdamak.**”

- **şıyıqlaw** Sulandırmak, su ekleyip akışkanlaştırmak, cıvıtmak.

+ǵa

*Bisähı äli gñä qūzūqtan alıp qaytqan halqın hıwǵa ayran şıyıqlap sıǵatızı.* (BTH 1993: 674)

Hanımının kuyudan aldığı soğuk suya ayran **kattı.**”

- **şıyıw** Tüymek.

+ǵa

*Uynarǵa şıyıw.* (BTH 1993: 674)

“Oynamaya **gitmek.**”

- **şılıw** Sıvışıp gitmek, kaçmak.

+ǵa

*[Bay] tūñ bulǵas, bar baylıqtı alıp, urmanǵa şıldı, tiy.* (BTH 1993: 677)

“Zengin adam gece olunca tüm varlığını alıp ormana **kaçtı**.”

- **şılışw** Sürünmek, sürünerek gitmek.

+qa

*Azamat yirgä hılaşıp yattı la älmürün sänskägi bitin sıyğanın da tüymay, artqa şılışa başlanı.* (BTH 1993: 677)

“Yere yapışan yiğit, yaban gülünün yüzünü çizdiğini farketmeden arkaya **sürünmeye** başladı.”

- **şübünıw** Hızı artmak, kuvvetlenmek, güçlenmek.

+kä

*İşkü şübüıw.* (BTH 1993: 684)

“İşe gayret etmek.”

- **ıgılıw** Bir tarafa eğilmek, yönelmek; yatmak.

+gä

*Aşlıq yirgü ıgılıgan.* (BTH 1993: 691)

“Ekinliğe **yönelmiş**.”

- **ıqlanıw** Yönelmek, meyletmek.

+gä

*Kişigü ıqlanıw.* (BTH 1993: 693)

“Birine **yönelmek**.”

- **ıqlaw** Bir tarafa yönelmek, meyletmek.

+qa

*Atam hüžin tütmanıñ, yawızlıqqa ıqlanıñ.* (BTH 1993: 693)

“Babamın sözünü tutmadım, kötülüğe **yöneldim**.”

- **ılığıw** Biri ya da bir şeye sımsıkı yapışmak, sarılmak.

+gä

*Tünäräk külgä ılığıp üşkän qamıştay quyı qara kırıptäriñdi kütärip bır ginä qarası.* (BTH 1993: 695)

“Tekerlek göle **yapışıp** büyüyen kamış gibi koyu kara kirpiklerini kaldırıp baktı.”

- **ımlaw** İşaret etmek, mimik ile bildirmek.

+qa



*Azamatövqa imlap, hin qal äli, tigändi anlatti.* (BTH 1993: 695)

“Azamatov’a işaret ederek, sen kal, dedi.”

- **intlıw** Bir yöne doğru aniden yönelmek; yamulmak.

+gä

*Safa yulda nimä lir yaltırap yatqanın kürıp, tızıräk barıp yitirgü intlıdı.* (BTH 1993: 696)

“Safa yolda parlayan bir şeyler görüp hızlıca oraya yöneldi.”

- **ıngaylatıw** Belli bir tarafa yönelmek, belli bir tarafa doğru yol almak; heves etmek.

+gä

*Xanım itin bäläkäy bülmägü ıngaylattı.* (BTH 1993: 696)

“Kadın, köpeğin küçücük bölmesine yöneldi.”

- **ıñşanlaw** Ara ara sızlayıp durmak, ister istemez söylenmek, homurdanmak.

+qa

*Qurtqa ıñşanlap bulha la kündi, kantün hüzünä qarşı kilirgä batırsılıq itmäni.* (BTH 1993: 697)

“Kurda homurdansa da kanton sözüne uyup kahramanlık yapmadı.”

- **ırğılıw** Birden fırlatılmak, atılmak.

+ga

*Tulqındar arısladay yarhıp yargä ırğılalar.* (BTH 1993: 698)

“Dalgalar aslan gibi kükreyerek sahile vuruyor.”

- **ırğıw** Fırlamak, atılmak, sıçramak.

+ga

*Bürı quralayga ırğıwı.* (BTH 1993: 698)

“Kurt karacaya saldırdı.”

- **ıñanıw** İnanmak, güvenmek; ümit etmek.

+ä

*Bülär xan Kültübäniñ taşma tılınü ıñanıp, tütqündan qıtqargan.* (BTH 1993: 704)

“Büler Han Koltübe’nin süslü diline inanıp hapisten kurtarmış.”

- **ıñqılıw** Ovulmak, ovuşturulmak, sürtülmek.

+gä

*Mayhız tägärmäs küpsäktärĭ küsärġü ıŝqılıp, ükırıp-ükırıp ilaġan tawış sıġara.* (BTH 1993: 704)

“Yaġsız tekerlek çarkları dingile **sürtünüp** baġıra baġıra aġlıyormuŝ gibi ses çıkartıyor.”

- **ışıqlandırırw** Sıġınaġa girmek, korunaklı bir yere girmek.

+a

*Aġas aştına ışıqlandırırw.* (BTH 1993: 704)

“Aġaç altına **girmek.**”

- **ışıqlanıw** Sıġınaġa girmek, korunaklı bir yere girmek.

+ġa

*Aqnazar aġastarġa ıŝıqlanıp qına balalarızın uynaġanın qarap tūra.* (BTH 1993: 704)

“Aknazar aġaçlara **sıġınarak** ocukların oyununu izledi.”

- **ıyüklüw** Birine ya da bir şeye alışmak, ısınmak.

+ġa

*Qulġa ıyü lüġün kişi.* (BTH 1993: 708)

“Ele **alıŝan** biri.”

- **ıyü lünlw** Gönül verip yakınlaşmak, ısınmak; alışmak.

+ġa

*Yıġıttın qatını ikınsı batŝaġa ıyü lüngün ikän, sıġıp kitä lä kis qayta, tiy.* (BTH 1993: 708)

“Yıġıdın hanımı ikinci padiŝaha **alışmış** meġer, çıkıp gider ama gece döner.”

- **ıyü lüw** Birine ya da bir şeye alışmak, ısınmak.

+ġä

*Yätsä sısqanlı yırġü ıyü lüy.* (BTH 1993: 708)

“Gelincik sıcanlı yere **alışmış.**”

- **ılküw** Giymek, ayakkabı vs için.

+qa

*Ayaqqa qata ılküp alıw.* (BTH 1993: 715)

“Ayaġa ayakkabı **giymek.**”

- **ılıgıw** Yapışmak, takılmak.

+qa

*Ayaqqa ılıgıp ingän süp-sar.* (BTH 1993: 715)

“Ayğa **takılan** çer çöp.”

- **İlütirliw** Tutulmak.

+qa

*Qarmaqqa **İlütirliğin** balıq.* (BTH 1993: 716)

“Oltaya **takılan** balık.”

- **İtlüşiw** Kötülük, fenalık yapmak.

+ä

*Ämir .. tatar-başqurt xärbı mäktäbñü **İtlüşip** bulha la barıp indı.* (BTH 1993: 728)

“Yönetici Tatar-Başkurt askeri mektebine **kötülük yapacak** olsa da vazgeçti.”

- **üzİrlünderiw** Hazırlanmak, hazır edilmek.

+gä

*Säsıwgü **üzİrlünderiw.*** (BTH 1993: 735)

“Tohum ekmeye **hazırlanmak.**”

- **üzİrlüniw** Hazırlanmak, hazır edilmek.

+qa

*Yıyılışqa nıq **üzİrlüniw.*** (BTH 1993: 735)

“Toplanmaya **hazırlanmak.**”

- **üzİrlüniw** Hazırlanmak, hazır edilmek.

+gä

*Frünt yaqınlaw säbäplı priyut İvakwatsiyaga **üzİrlüni.*** (BTH 1993: 735)

“Cephe savunma yapmak için barınak tahliye etmeye **hazırlandı.**”

- **üyttiriw** Sözleşmek, söz verdirmek.

+gä

*Gälim ağayga kälüş **üyttirip**, qız-a-qızagıy bulışıp, düşman hüzİN ayaq aştına qaldırıp, kilİN räxätİN kürİw inİ.* (BTH 1993: 743)

“Gelim ağabeye kız **sözleyip**, dünür bulup, düşman sözünü ayak altına alarak gelinin mutluluğunu düşündü.”

- **üpiriw** Alıp vermek.

+gä

*Äxmäzulla babay qaz aqlap tıra, min uğa taqta **üpirip** tıram.* (BTH 1993: 750)

“Ahmezulla dede çivi çakıyor, ben ona tahta **veriyorum.**”

- **üwrilw** Sihir, büyü yardımıyla bir şeye çevrilmek.

+ga

*Şülgändiñ turhıqtan bñ qalaq qandı alıp yütüwı buldı – ayıwğa üwrilwı buldı, tiy.* (BTH 1993: 759)

“Şülgen’in tulumdan bir kaşık alıp yutunca ayıya **dönüştü.**”

- **üwıw** Bir tarafa eğilmek, bükülmek; meyletmek.

+qa

*Lapaş uram yaqqa üwıw ultıra.* (BTH 1993: 760)

“Çardak, sokak tarafına **eğilmiş.**”

- **üwrüw** Heveslenmek, canı çekmek.

+ga

*Şuğa üwrüw, haman ultıra birüm kül buyında.* (BTH 1993: 760)

“Ona **heveslenip** göl kenarında oturdum.”

- **yulaw** Yakınlaşmak.

+a

*Rämil hıwğa aqqandan azaq yar buyına yaqın yulaw yuq.* (BTH 1993: 768)

“Remil<sup>11</sup> suya aktıktan sonra sahil kenarına **yakınlaşmadı.**”

- **yulıgıw** Karşılaşmak, denk gelmek, rastlaşmak, rast gelmek.

+ä

*Ul bñ kütüwsigä yulıgıp, unan aşarğa ala.* (BTH 1993: 769)

“O, bir çobana **rastlayıp**, onu yemeğe çağırdı.”

- **yulıqtırw** Karşılaştırmak, denk getirmek.

+gä

*Bä lägü yulıqtırw.* (BTH 1993: 769)

“Belaya **uğratmak.**”

- **yullaw** Yollamak, göndermek; peşine düşmek, takip etmek.

+ga

<sup>11</sup> **remil**: Kumda birtakım çizgiler çizerek fala bakmak.

*İğın tıyöp, İlvatürğa yullaw.* (BTH 1993: 769)

“Ekin istifleyip, ansansöre **yüklemek.**”

- **yuraw** Yormak, yorumlamak, tabir etmek.

*+ğa*

*Qütlüguja babay yaqşığa yurargğa tırıştı.* (BTH 1993: 770)

“Kutluguja dede, iyiye **yormaya** çalıştı.”

- **yurgalaw** Küçük adımlarla sarsmadan ilerletmek.

*+kä*

*Awır kä wżä lı atayım yälp itip türüp, işikkü qaray yurgalanı.* (BTH 1993: 770)

“İri gövdeli babam sakince kalkıp kapıya doğru **ilerledi.**”

- **yusıqlanıw** Yönlendirmek, belirlemek, tayin etmek.

*+ä*

*Ular, Maksim artınan tüşüp, urman işinü taban yusıqlangas, Xäkiyiv türkümünüñ kümandırına nızır äytti.* (BTH 1993: 771)

“Onlar Maksim’in arkasından gidip orman içine kadar **ilerleyince**, Hekiyiv topluluğunun komutanına bir şeyler söyledi.”

- **yabilıw** Kapanmak, örtülmek.

*+kä*

*Sitlökkü yabilğan quş.* (BTH 1993: 773)

“Kafese **kapatılan** kuş.”

- **yağılıw** 1. Yakılmak, ateşe verilmek. 2. Sürülmek, yakılmak, sıvanmak.

*+qa*

*Utqa yağılğan süp-sar.* (BTH 1993: 774)

“Ateşe **verilen** çöp.”

- **yaylanıw** Münasip hâle gelmek, elverişli hâle gelmek.

*+gä*

*İliktr minän işläwgü yaylangan maşına.* (BTH 1993: 779)

“Elektrik ile çalışmaya **uygun olan** makine.”

- **yaqınayıw** Yaklaşmak, yakınlaşmak.

*+gä*

*Yüzgü yaqınayıw.* (BTH 1993: 783)

“Yüze **yaklaşmak.**”

- **yaqınlaw** Yaklaşmak, yakınlaşmak.

+qa

*Niyazgül Rəximä minän hüyläşä-hüyläşä aşyawlıqqa yaqınlanı.* (BTH 1993: 784)

“Niyazgül Rehime ile konuşa konuşa sofraya örtüsüne **yaklaştı.**”

- **yaqınlaştırılıw** Yaklaştırılmak.

+qa

*Türmüşqa yaqınlaştırılğan säxnä äşäri.* (BTH 1993: 784)

“Hayata **yaklaştırılan** sahne eseri.”

- **yaqınlaşıw** Yakınlaşmak, yaklaşmak.

+kä

*[Ğarif ağay] üz in bazarğa kiltirgän tüp säbäpkü yaqınlaştı.* (BTH 1993: 784)

“Garif ağabey kendisini pazara getiren temel sebebe **yakınlaştı.**”

- **yalagaylanıw** Yalakalık etmek, dalkavuk olmak, şakşakçılık etmek.

+ğa

*Qalam, hin ni kürhäñ, şunu küirmin, - tigän ul yigit, Abdraxmanga yalagaylanıp.* (BTH 1993: 784)

“Kalam, sen ne görseñ, şunu gördüm, diyerek Abdurrahman’a **yalakalık edersin.**”

- **yalğanıw** Bağlanmak, eklenmek.

+gä

*Sägät tuğzınsı kitä, al tañ küngü yalğana.* (BTH 1993: 786)

“Saat dokuza gelirken kızıl tan güneşe **yaklaşıyor.**”

- **yallatıw** Kiralatmak.

+kä

*İşkü kişi yallatıw.* (BTH 1993: 787)

“İşe insan **almak.**”

- **yalmanıw** Dudaklarını yalamak, yalanmak.

+ä

*Battal gälimäniñ biläktärinü,.. tulu kükräktärinü yalmanıp qaray başlanı.* (BTH 1993: 788)

“Battal, Gelime’nin bileklerine, dolgun göğüslerine **yalanarak** bakmaya başladı.”

- **yaltanlaw** Gözü sağa sola hareket ettirmek, gözü oynatmak.

+qa

*Zä lifä tirä-yaqqa yaltanlap qaranı.* (BTH 1993: 789)

“Zelife etrafa **bakındı.**”

- **yaltıraw** Yüze mutluluk belirtisi gelmek, parıldamak.

+gä

*Kişiğü yaltırap tırüw.* (BTH 1993: 790)

“İnsanlara **ışıldamak.**”

- **yalırw** Yalvarmak, yakarmak.

+gä

*Kimgä barahıñ da, kimgü yalınahıñ.* (BTH 1993: 790)

“Kime gidip kime **yalvaracaksın.**”

- **yanlatıw** Yakınlaştırmak, yakına getirmek.

+gä

*Uğa yanlatıp tırıp bik bäläkäy gınä bır üy halınğan.* (BTH 1993: 793)

“Ona **yakınlaştırıp**, desteklenerek çok küçük bir ev inşa edildi.”

- **yantayıw** Yana eğilmek, yana kaykılmak.

+gä

*İñ türzä tırhägı aştındağı mindärgü yantayıp, urman qarawılsıñı ultıra.* (BTH 1993: 793)

“Orman bekçisi, en köşedeki dirseğin altındaki mindere **yaslanmış** oturuyor.”

- **yanğıraw** Dağılmak, yayılmak.

+gä

*İsimñ dünyaga yanğıray.* (BTH 1993: 795)

“Adı dünyaya **yayılıyor.**”

- **yantayışıw** Yana eğilmek, yana kaykılmak.

+qa

*Nisik yıttı şulay quruştürüp quyılğan büränälär yan-yaqqa yantayışqan.* (BTH 1993: 793)

“Sıkıştırılarak koyulan kalaslar etrafa eğilmiş.”

- **yaraqlaştırıw** Uydurmak, uygun hâle getirmek.

+qa

*Talapqa yaraqlaştırıw.* (BTH 1993: 799)

“Şartlara uygun hâle getirmek.”

- **yaraqlaşıw** 1. Alışmak. 2. Deneyim kazanmak.

+qa

*Şartqa yaraqlaşıw.* (BTH 1993: 799)

“Şartlara alışmak.”

- **yaraw** Yaramak, faydalı olmak.

+gä

*Bügingü aqıl irtägägü yaramay.* (BTH 1993: 800)

“Bugünkü akıl yarına fayda sağlamaz.”

- **yarzamlasıw** Yardımlaşmak.

+qa

*Ul qımız biyäläriñ kütürgä Ümār qartqa yarzamlasha.* (BTH 1993: 801)

“O kırmız kısraklarını gütmek için yaşlı Ümer’e yardım etti.”

- **yarılıw** Yarılmak; ayrılmak.

+gä

*Xalıq urtağa yarılıp yul birzı.* (BTH 1993: 805)

“Halk ikiye bölünüp yol verdi.”

- **yaşıqlanıw** Şen şakrak olmak, eğlenceli olmak; dalgacı ve komik olmak.

+gä

*Yazğa yaşıqlanıp qūyaş uynay, timgıl-timgıl tüşä nurzarı.* (BTH 1993: 812)

“İlkbahara sevinerek güneş oynar, benek benek düşer ışıkları.”



### 3.1.3. Bulunma Hâli/Urn-Vaqt Kiliş (+DA/+1A/+zA)

- **abalaw** Bağırıp, kızıp havlamak.

+ta

*Tün... Qaraŋı... Yıraqta abalap bir it ürü.* (BTH 1993: 19)

“Gece... Karanlık... Uzakta bir köpek **havlıyor.**”

- **azıqlanıw** Yemek kabul etmek, yemek.

+da

*Üsümlük tamırı, habağı, häm yaprağı yarzamında azıqlana.* (BTH 1993: 30)

“Ot; kökü, sapı ve yaprağı sayesinde **beslenir.**”

- **ayqalaşıw** Silahla mücadele etmek, mücadele etmek.

+dä

*Tüş awğansa, şul zavud tirühindü ayqalaştıq.* (BTH 1993: 33)

“Ögle vakti geçince fabrikanın etrafında **mücadele ettik.**”

- **aymılışıw** Az kalsın rastlaşacak olmak, tesadüf edecek olmak; teğet geçmek.

+da

*BİR-bİRİBİZ üsün yirgä tıwğan bulğanbız: üz İBİZ yul başında uq aymılışqanbız.* (BTH 1993: 34)

“Biz birbirimiz için doğmuşuz; yol başında birbirimizi **teğet geçmişiz.**”

- **aqrayıw** Apaçık görünmek.

+tä

*Qara yirliktä aqrayıp küringän tap.* (BTH 1993: 42)

“Kara yerde **apaçık görünen** leke.”

- **alalanıw** Ela renge dönmek.

+dä

*Hariş-taw itäğindä .. alalanıp qar yata.* (BTH 1993: 47)

“Hariş dağının eteğinde **elalanmış** kar yatıyor.”

- **añlaşıw** Anlaşmak, fikir birliğine varmak.

+dä

*Şulay başta uq añlaşıp iş itkän yaqşı.* (BTH 1993: 66)

“Başta **anlaşır** iş yapmak iyidir.”

- **atalandırır** Erkek cins gözeneği ile kavuşturmak.

+tä

*Yahalma räwiştü atalandırır.* (BTH 1993: 87)

“Sunî şekilde **birleştirmek**.”

- **awnaqlaw** Bir öyle bir böyle dönmek; kararsız kalmak.

+dä

*Ülpüldäp turgan üländä awnaqlawı, Xälil babay minän ballap säy işip, hüyläşip ultırwı üz ğır gümir.* (BTH 1993: 92)

“Yayılarak duran yeşillikte **bir öyle bir böyle dönerek** Halil dede ile ballı çay içip muhabbetle oturması bir ömür.”

- **awnaşır** Debelenmek, oynasın.

+za

*Balalar qarza awnaşa.* (BTH 1993: 92)

“Çocuklar karda **debeleniyor**.”

- **awırhınır** Zorlanmak, ağır gelmek.

+da

*Unıñ [gäliżiñ] iş turahında awırhınıp, zarlanıp hüylägänin işitkän kişi yuq.* (BTH 1993: 96)

“Geliz’in işi hakkında **zorlanıp** şikayet ettiğini duymayan kalmadı.”

- **aşanır** Bir şeyler yemek, bir şeyler atıştırmak.

+dä

*Kiyizbay käkrı qarama túbündü aşanıp, tamaq tuyzırıp aldı.* (BTH 1993: 99)

“Kiyizbay eğri karaağaç dibinde **yemek yiyerek** karnını doyurdu.”

- **ayaqhıraw** Ayakta olmak, ayakta gezinmek.

+da

*Kilgäs, ultır, yigit, türma işik qatında ayaqhırap.* (BTH 1993: 103)

“Gel, otur yigit, kapı önünde **ayakta kalma**.”

- **bazaw** 1. Çekingenlik duymak, ürkeklik hissetmek. 2. İçine kapanmak.

+dä

*Marina yäşin arttırıp äytmäksi bulgaynı la yartı hüñdü **bazap** qaldı.* (BTH 1993: 105)  
“Marina yaşını fazla söylemeye kalkınca lafının ortasında sessizleşti.”

- **baızrlaw** Güçlü kor halinde yanmak.

+tä

*Küktä yakut yündüzzer **baızrlap** yanıp turgan yazğı tün inı.* (BTH 1993: 106)  
“Gökte yakut yıldızların **parladığı** bir ilkbahar gecesi idi.”

- **balqıw** Parlamak, ışıldamak.

+ta

*Qalanıñ bütä yürttarında la ut hüngän bulğan, bñ gñä yürtta ut **balqıp** yanıp turgan.* (BTH 1993: 112)  
“Şehrin tüm evlerinde ateş sönmüş, yalnız bir evde **yanıyor.**”

- **bürgalanıw** Etrafında dönüp durmak, çevresinde dönmek; burgulu olmak.

+za

*Bıyık tawzar arahınan sıgıp, dalalarza **bürgalanıp** – bürgalanıp.. aqqan Irgız yılğahı, Baysura tawzıñ itäğınän äylänä lä tağı ällä qayzarga ağıp kitä.* (BTH 1993: 156)  
“Büyük dağlar arasından çıkıp ovalarda **dönerek** akan Irgız ırmağı Baysura dağının eteğinden dolaşarak kim bilir nerelere gidiyor.”

- **bürsülw** 1. Kaygıya düşmek, endişeye düşmek, korkmak; tasalanmak.

+da

*Hin yünsürhün tip yulda **bürsülw** büttüm bında.* (BTH 1993: 158)  
“Sen yorulursun diyip, yolda **endişelendim** işte.”

- **büknıyıw** Aşağıya eğilmek.

+da

*Urganda la **büknıyıp** yörö, aşağanda la büklänip ultır.* (BTH 1993: 162)  
“Vurduğunda **eğilip** yürü, acıktığında kamburlanıp otur.”

- **büksänläw** Eğik halde tutmak, yatık halde tutmak; kambur halde tutmak.

+dä

*Awıldın ışkä yarağan kişiläri qamıt- duğa<sup>12</sup>, tırma, haban, arbalar tirähindä **büksänläy.***  
(BTH 1993: 162)

<sup>12</sup> **qamıt-duğa**: Atı arabaya koşmak için gerekli olan şeyler.

“Köyün işe yarayan kimseleri hamut aksamını, tırnığı, sabanı arabaların etrafında **eğik** tutuyor.”

- **butanıw** Karıştırmak, dağıtmak; tarumar etmek; altını üstüne getirmek.

+tä

*Kılättü butanıw yürürgä hiñä kım quştu.* (BTH 1993: 177)

“Kilerde ortalığı **dağıtarak** gezmene kim izin verdi.”

- **buşaw** 1. Tenhalaşmak, boşalmak. 2. Boş hâle gelmek.

+ta

*Yataqta urın buşanı.* (BTH 1993: 179)

“Yatakhane **yer boşaldı.**”

- **bırıldaw** Bırs bırs<sup>13</sup> etmek.

+dä

*Bısäy yat kişİ tütürğa itkändä bırılday.* (BTH 1993: 190)

“Kedi yabancı biri sevmeye kalktığı **nda tıslıyor.**”

- **bitıldaw** Bildircının bit bit ötmesi.

+da

*Hırkä üsürğan kükşıl arış arahında bitıldıqtar bitılday.* (BTH 1993: 192)

“Toz kaldıran mavimsi çavdarların **arasında** bildircınlar **ötüyor.**”

- **bäsürıw** Rutubet, nem çekerek çürümek, bozulmak; işe yaramaz hâle gelmek.

+dä

*Handıq tübündü bäsürıp yatqan.. nāmälär, qunaqtar kürhın üsün gınä, urzağa mıngän.*

(BTH 1993: 205)

“Sandık dibinde **çürüyen** şeyler, misafirlerin görmesi için döşeme üzerine çıkarıldı.”

- **vıjlaw** Vızlamak.

+ta

*Yıl-dawıl tıšta vıjlay za vıjlay, ällä malayzar üşür tip uylay.* (BTH 1993:219)

“Dışarı **nda** rüzgar sürekli **vızlarken** çocuklar kim bilir nasıl da üşüyor, diye düşünüyordu.”

- **gıñıñıw** Gezinmek.

<sup>13</sup> **bırs**: Ürkmüş kedi sesini bildiren söz.

+zä

*Küktı taşlap mäläktär bıl yırz ärz ä gızınır.* (BTH 1993: 229)

“Gökyüzünü terkeden melekler, buralarda **gezinir.**”

- **güldüräw** Guruldamak, gürlüdemek.

+ta

*Kültäsılär arabalarına tiyöp bütkän saqta, kük kükräy, **güldüräy** başlanı.* (BTH 1993: 234)

“Ekin demetleri arabalara yüklendiği anda gök **gürüdemeye** başlanı.”

- **güyüplüw** Ayıplamak, suçlamak.

+ta

*Talaphızlıqta **güyüplüw.*** (BTH 1993: 256)

“Düzensizlikte **ayıplamak.**”

- **danlanıw** Şöhreti duyulmak, şanlanmak, şöhretlenmek.

+za

*Yıraz **danlangan** Ural.* (BTH 1993: 264)

“Şarkılarda **şöhretlenen** Ural.”

- **darıwlanıw** İlaçlanmak.

+da

*İş işläp kış buyına kittim arıp, üs **azna** yattım **bında darıwlanıp.*** (BTH 1993: 266)

“Kış boyu çalışıp yorulduğum, üç hafta burada **ilaç alıp** yattım.”

- **dahırlaw** Takur tukur ses çıkarmak.

+da

*Musa şunda uq **dahırlap** üy başına mınıp kitti.* (BTH 1993: 267)

“Musa burada **tıkırdayarak** evin başına gitti.”

- **dübürlüşiw** Döbör döbör etmek.

+za

*Avılğa birınsı bulıp 60-cı kavaliriyaya pülqınıñ.. vüındarı attarza **dübürlüşip** kilip indı.* (BTH 1993: 289)

“Köye önce, altmışıncı süvari alayının savaşçıları, atlarda **döbörleşerek** geldi.”

- **dümbürläw** Dambur dambur etmek.

+ta

*Bina yäşin dä yaltlamay, kük arbaları alısta dümbürläy.* (BTH 1993: 290)

“İşte şimşek de parıldamıyor, mavi arabaları uzakta **damburluyor.**”

- **dümäyiw** Tümsekleşmek, kabarıklaşmak, kamburlaşmak.

+da

*Näsımä ni qabalanıp kilip anaw işik aldında dümäyip yatqan taşqa hürüldü.* (BTH 1993: 291)

“Nesime hızlanınca kapı önünde **tümsekleşen** taşa takıldı.”

- **düñküldiw** Dönk dönkmek.

+dä

*Yüräk tibişi, awır balta mınän tüygän kiwük, qulaq tübündü düñküldip işitilä başlanı.* (BTH 1993: 291)

“Kalp atışı, ağır balta ile vuruluyormuş gibi kulak dibinde **dönköldeyerek** duyulmaya başladı.”

- **düñküyiw** 1. Yüzü koyun eğilmek, yüzü koyun yıkılmak. 2. Uykuya dalmak.

+da

*Yartı sägät tä ütmäy, un üs samurayzıñ birihı ginä tägı yaq yargä qasıp ülgürä, ä başqaları şul urında düñküyü.* (BTH 1993: 291)

“Yarım saat geçmeden on üç samuraydan birisi sahil tarafına kaçar, diğerleri de bu yerde **uykuya dalar.**”

- **yılbıräw** Uçup hafifçe kalkmak, hareketlenmek; dalgalanmak, sallanmak.

+da

*Mäktäp başında bayraq yılbıräy.* (BTH 1993: 312)

“Okulun önünde bayrak **dalgalanıyor.**”

- **yılpıldiw** Sallanmak, dalgalanmak.

+da

*Qüyaş kütärilä tüşkän hayın.. kübäläktär küzzıñ aldında yılpıldişip säskälärizı übälär.* (BTH 1993: 317)

“Güneşin doğup batmasından sonra kelebekler göz önünde **salınarak** çiçekleri öperler.”

- **yımırılıw** Bozulup, parçalanıp yok edilmek.

+zä

*Bê huğışqan yırzırzû yımırılı qalalar.* (BTH 1993: 320)

Bizim savaştığımız yerlerde şehirler parçalanıyor.”

- **yımhınıw** Yem, azık aramak.

+da

*Taş arahında yımhınıp yürügan qzılğanattar, alabuğalar unıñ [Yüldaştıñ] ayağı tirähinä yıyıldı.* BTH (s.321 c.1)

“Taşların arasında yemek arayan kızılkanat balıkları ve levrekler, Yoldaş’ın ayağının dibinde toplandı.”

- **yırhıw** Çürüyüp toprağa dönüşmek.

+dä

*Ural batır ülgästın, gürındü yırhıp bütkästın, gürı qalqıp kitkän, tiy.* (BTH 1993: 330)

“Ural Batır mezarında çürüyünce mezarı yok olmuş.”

- **zıqlaw** Çınlamak.

+da

*Yurğan aştına inıp yatqas ta äligi müñlü küy qulağında zıqlap tırzı.* (BTH 1993: 357)

Yorganın içine girince deminki hüznü şarkı kulağında çınlayıp durdu.”

- **zırlaw** Zırlamak.

+da

*Maşınanıñ artqı tägärmästärı bir urında zırlap äylänıp tik tırzı.* (BTH 1993: 357)

“Arabanın arka tekerlekleri bir yerde zırlayarak dönüp durdu.”

- **zırıldaw** Zırıldamak.

+zä

*Baş tägärläp kitkän dä, bir yırzı zırıldap üyrülü başlağan.* (BTH 1993: 357)

“Ön tekerlek hareket ettikten sonra bir yerde zırıldayarak olduğu yerde dönmeye başlamış.”

- **igilıw** Ekilmek.

+da

*Başqurtüstanda qatı häm yumşak büzay igilä.* (BTH 1993: 363)

“Başkurdistanda katı ve yumuşak buğday ekilir.”

- **ilhîrîw** Ülkeden sürmek, sürgün etmek; vatansızlaştırmak.

+zä

*Sit ildärzü ilhîrîp yürüy.* (BTH 1993: 375)

“Yabancı ülkelerde **vatansız yaşıyor.**”

- **înküyîşîw** Aşağı doğru eğilmek, bükülmek.

+dä

*Yılga sittärîndü înküyîşîp üşkän muyıldar.* (BTH 1993: 391)

“İrmak kenarlarında **eğilerek** büyüyen kuş kirazı ağaçları.”

- **înrîw** Keder ve özlemden dolayı sızlanıp ağlamak, hıçkırma hıçkırma ağlamak.

+da

*Bar inî yırtqıs batşalarzıñ qūrallı küsü aştında înrîp yatqan saqtar.* (BTH 1993: 391)

“Vahşi padişahların silahlı gücü altında **sızlanarak** geçen ömürler.”

- **înräşîw** Keder ve özlemden dolayı sızlanıp ağlaşmak, hıçkırma hıçkırma ağlaşmak.

+ta

*Äli bulha qarañğılıqta înräşkän üz inñ tiñdäştäri üsün hızlanıp ukıy gazıtanı Yimiş.* (BTH 1993: 391)

“Yimiş, karanlıkta **ağlaşan** akranları için sızlanarak gazeteyi okuyor.”

- **irîw** Erimek, sıvı hâle gelmek.

+ta

*Yazğı qūyašta irîgün qar hıwzarı haray tübähinän tamsılap ağıp tūra.* (BTH 1993: 396)

“Bahardaki güneşte **eriyen** kar suları, sarayın çatısından damlıyordu.”

- **yūmalaw** Tatlı dil ile gönle girmek; tatlı söz ile kandırmak.

+ta

*Usman qart başta yūmalap, unan asıwlanıp, attı Ğäfärgä birmäškä tırıştı.* (BTH 1993: 423)

“Başta **tatlı sözle konuşan** yaşlı Osman, sonra öfkelenerek atı Gefer’e vermeye çalıştı.”

- **yüğünüklüw** Topuğu yere batırmak, olduğu yere sabitlenmek, olduğu yerde kalmak.

+da

*Düşman aldında yüğünüklügün hayın yilkäñä atlanızar.* (BTH 1993: 430)

“Düşman önünde **kalakaldıktan** sonra atlarına bindiler.”



- **yüzüşw** Yüzmek.

+za

*Yığitkä hıwza yüzüşp yürügän bîr altın balıq küringän.* (BTH 1993: 432)

“Yığide suda **yüzen** altın bir balık görünmüş.”

- **yürüştürüşw** İleri geri yürümek, sağa sola yürümek.

+da

*Uramda yürüştürüşp kilîw.* (BTH 1993: 437)

“Sokakta ileri geri yürümek.”

- **yügirgîlüw** Bir oraya bir buraya koşmak, sağa sola koşmak.

+da

*Äsäyim şunda yügirgîlüp yürüy, ul yaqın bara başlaha, haldattar unı sitkä türtüp yîbäri.*

(BTH 1993: 439)

“Annem burada **sağa sola koşup** yaklaşmaya başlasa, askerler onu itekleyerek kenara gönderiyor.”

- **yıynawlaşışw** Toplanıp yığılmak, bir araya gelmek, kalabalıklaşmak.

+dä

*Qart-qürülar uram müyüşündü yıynawlaşışp gäybät tuylayzar.* (BTH 1993: 444)

“Dedeler, ağabeyler köşe başlarında **toplaşışp** dedikodu yapıyorlar.”

- **yılmayışıw** Karşılıklı gülümsemek, karşılıklı tebessüm etmek.

+da

*Ular arahında yılmayışıp tärbiyäsilär yürüy.* (BTH 1993: 449)

Eğitimciler kendi aralarında **gülümseyerek** yürüyorlar.”

- **yımıldaw** Işıl ışıl gelmek, ışıl ışıl etmek.

+da

*İşik aldındağı alabuta, kışirtkän yapraqtarında qıraw yımıldap yata.* (BTH 1993: 452)

“Kapı önündeki kara pazı ve ısırgan yapraklarında kırağı **ışıldıyor.**”

- **yırlaşıw** Birlikte ya da karşılıklı türkü söylemek, şarkı söylemek.”

+dä

*Yazğı kistärzîñ birindü yır yırlaşalar qızzar.* (BTH 1993: 453)

“Kızlar bir ilkbahar akşamında **şarkı söylüyor.**”

- **yüynüw** Yaymak, sermek.

+da

*Zayatüläk .. ay yaqtıhında yüynüp yatqan tın küldiñ maturlığına xayran bulıp, üz aq qarap tūra.* (BTH 1993: 461)

“Zayetülek ay ışığında süzülen sessiz gölün güzelliğine hayran olup uzaklara daldı.”

- **yürüxätlüniw** 1. Yaralanmak. 2. İncinmek.

+dä

*[Ural batır] tinhiz alıştırızın birihindä yürühätlüniñ, qanhırıp yığä awa.* (BTH 1993: 469)

“Ural Batır eşsiz çarpışmalarından birinde yaralanıp kanlar içinde yere düştü.”

- **yüşillüniw** Yeşillenmek, yeşil renk almak.

+za

*Uram, baqsalarza yüşillüniñ qayın, muyıldar.* (BTH 1993: 472)

“Sokaklarda, bahçelerde kayınlar, kuş kirazı ağaçları yeşillendi.”

- **kisirilüw** 1. Geçirilmek, görülmek. 2. Hatırlanmak.

+da

*Huğış yılında kisirilgün awırlıqtar.* (BTH 1993: 507)

“Savaş yılında yaşanan zorluklar.”

- **küynüw** 1. Yanmak, tutuşmak. 2. Sıcaktan kurumak.

+dä

*Isın müxäbbät, kübihñsä, tütühüz-nihiz ginä yüräktin in tübündä küyräy başlay.* (BTH 1993: 535)

“Hakiki aşk, genelde, gizlice yüreğin en dibinde tutuşur.”

- **kürhünüw** Zorluktan oflamak, derin bir of çekmek.

+zä

*İşlärge iringän külür yızä kürhüngän.* (BTH 1993: 546)

“Çalışmaya üşenen güleceği yerde oflar.”

- **küklaw** Yukarı kaldırılmak, yükseltmek, göğe yükseltmek; göndere çekmek.

+za

*Biyik tawza küklägän qarsıgalay bul, balam.* (BTH 1993: 567)

“Büyük dağda yükselen ala doğan gibi ol, yavrum.”

- **kükşilläniw** Mavimsileşmek, mavimsi hâle gelmek.

+ta

*Üfukta kükşillänip yatqan münar .. tulqınlangan kiwık kürinä.* (BTH 1993: 568)

“Ufukta mavimsileşen sis, dalgalanıyormuş gibi görünüyor.”

- **külbıw** Bollaşmak, çoklaşmak, yayılmak.

+dä

*Qat-qat yaştıq üstündä külbıp ultırıw.* (BTH 1993: 569)

“Kat kat minder üstünde yayılarak oturmak.”

- **küpürıw** Köpürmek.

+da

*Unda yäm-yäşil bäpkä ülänı küpürıp üşä.* (BTH 1993: 576)

“Orada yemyeşil baldıran otu köpürüp büyüyor.”

- **küringiläw** Ara sıra görünmek, zaman zaman görünmek.

+da

*<<Başqurtıstan xäbärz äri>> gazıtahında başqurtsa mäqälä häm şıgır parsaları küringiläy başlanı.* (BTH 1993: 578)

“<Başkurdistan Haberleri> gazetesinde Başkurtça makale ve şiir parçaları görünmeye başladı.”

- **küpürinıw** Böbürlenmek, övünmek, kibirlenmek.

+da

*Qayza ul Nailänıñ bizänıp-yahanıp, kişı aldında küpürinıp yürügän saqtarı.* (BTH 1993: 594)

“Nerede o Naile'nin süslenip püslendiği, insanların önünde böbürlenerek yürüdüğü zamanlar.”

- **küwzülünıw** Tahayyül edilmek, tasavvur edilmek, göz önüne gelmek.”

+za

*Tıatıza küwzülüngün übrazdarı äzäbi äşärzäğı hımaq kitapka la küsürıp bulmay.* (BTH 1993: 598)

“Tiyatroda sergilenen kılıklar edebî eserdeki gibi kitaba geçirilmiyor.”

- **qabarıw** Kabarmak, şişmek, taşmak.

**+da**

*İğn turahında hüz **qabarıp** kitti.* (BTH 1993: 600)

“Ekin konusunda söz **kabarıp** gitti.”

- **qağılıp-huğılıw** İtilip kakılmak, sağa sola savrulmak.

**+la**

*Maşınala **qağılıp-huğılıp** barıw.* (BTH 1993: 603)

“Arabada **sağa sola savrulularak** gitmek.”

- **qağınıw** Kanatları sallamak, silkmek.

**+da**

*Saqıra la kākūk, hayray bilbil, taldar arahında **qağınıp**.* (BTH 1993: 603)

“Guguk kuşu ötüyor, bülbül şakıyor dallar arasında **silkinerek**.”

- **qaynaw** 1. Kaynamak, pişmek. 2. Çoğalmak, toplanmak.

**+da**

*Mayzanda xalıq **qaynay**.* (BTH 1993: 610)

“Halk meydana **toplanıyor**.”

- **qaynaşıw** Kaynaşmak.

**+da**

*Axmāz ulla kūn dā şular yanında **qaynaşa**.* (BTH 1993: 610)

“Ahmedulla gündüz de bunların yanında **kaynaşıyor**.”

- **qaqıldaw** Kakıldamak.

**+da**

*Hawalağı tūrna tūrquldağanda, yırz äğĩ kaz **qaqılday**.* (BTH 1993: 617)

“Havadaki turna doğrulduğunda yerdeki kaz **kakıldar**.”

- **qapsıqlanıw** 1. Torba gibi olmak. 2. Şişmek, kabarmak.

**+dä**

*[Nuriyanıñ zifa buyın] üştüdü **qapsıqlanıbıraq** tūrğan kūmbinızün da bız a almay.* (BTH 1993: 634)

“Nuriye’nin endamlı vücudu üzerinde **kabararak** duran kombinezon da bozulmuyor.”

- **qarmanıw** Arayıp etrafı sarmak, kuşatmak.

**+dä**

*Kümüş künüş ütä kündü kğrmäy, qara tün işindä qarmanıp.* (BTH 1993: 644)

“Gümüş gün ışığı geçiyor günü görmeden, kara gece içinde **kuşanıp**.”

- **qaşqayıw** Dişleri görünmek.

*+da*

*Agızıldıñ yarı zur bñ baqsa, häykäl tūra unda qaşqayıp.* (BTH 1993: 662)

“Agizil’in kenarı büyük bir bahçe, orada **dişlerini gösteren** bir heykel duruyor.”

- **qürtañlaw** Cilvelenmek, nazlanmak, işvelenmek.

*+da*

*İr-at arahında qürtüñlap yürürgä üyrütizär şunda.* (BTH 1993: 683)

“Burada olgun erkekler arasında **nazlanarak** yürümeyi öğretiyorlar.”

- **qütürünüw** Öfkelenmek, hiddetlenmek, kudurmak, cinleri başına toplanmak.

*+ta*

*Tısta qütürünüp yil-dawıl qupqan, kük kükrägän, qüyüp yamğır yawa başlağan.* (BTH 1993: 687)

“Dışarıda **hiddetlenen** rüzgar çıkmış, gök gürüldemiş, sağanak yağmaya başlamıştı.”

- **qütürüw** Delirmek, kudurmak, coşmak; alışılmışın dışında davranmak.

*+da*

*İt yamanı buranda qütürür.* (BTH 1993: 687)

“İtin kötüsü fırtınada **kudurur**.”

- **qurpıw** Yeniden çıkmış otu yemek.

*+za*

*Tawzarza quyzar qurpıp yürüy.* (BTH 1993: 707)

“Dağlarda koyunlar **otluyor**.”

- **qursalaşıw** Karşılıklı ya da birlikte korumak, savunmak.

*+za*

*Avır vaqıttarza qursalaşmahaq, düşman bizzı bñrämläp tırım-tırağay kiltirir.* (BTH 1993: 707)

“Zor zamanlarda **birlikte savaşmazsak** düşman bizi parçalara ayırır.”

- **qusqıllanıw** Siyahımsılaşmak, siyaha yakınlaşmak.

*+za*

*Aldıbrızza qusqıllanıp, yäşärıp tūra tallıq, yapraq aşa yaltırap aqqan yılğanı kürıp aldıq.*  
(BTH 1993: 708)

“Önümüzde **koyulaşan**, yeşeren söğütlük ve yaprakları aşarak parlayıp duran ırmağa ulaştık.”

- **qıyışırw** Kesici silahlarla karşı karşıya mücadele etmek, savaşmak, vuruşmak.

+ta

*Yanıp ğawğalaştım, kăräk saqta qıyıştım, talaştım.* (BTH 1993: 725)

“Bıçak bileyip kavga ettim, gerektiği zamanda **savaştım**, vuruştum.”

- **qıpıldatırw** Üzülüp sıkılarak sabırsızlanmak.

+zä

*Sä ğät higızzä qıpıldata başıp, işkä kitähın, sä ğät altıla sımıtä başıp qaytaıı. (BTH 1993: 731)*

“Saat sekizde **sabırsızlanarak** işe git, saat altıda dönersin.”

- **qırılıw** Topluca ölmek, kırılmak; heder olmak.

+da

*Küp vaqıttan yuqlamay yulda qırılıp kilgän Aytuğan başı mındärgä tıyıw mınän yuqğa kitti, tiy.* (BTH 1993: 737)

“Uzun zamandır uyumayıp yolda **heder olan** Aytugan, başını mindere koyar koymaz uykuya daldı.”

- **qıwışlaw** Çadır kurmak; istiflemek.

+da

*Yız bikä äbäy üz sabınlıgında qıwışlap yatqan.* (BTH 1993: 747)

“Yızbike nine kendi ekinliğinde **çadır kurup** yatmış.”

- **laqlanıw** Verniklenmek, cilalanmak.

+da

*Ayağında laqlanğan bütinka.* (BTH 1993: 757)

“Ayağında **cilalanmış** potin.”

- **müñlanırw** Kaygılanmak, kederlenmek.

+da

*Sıq yalangä, türlü qüştar şunda müñlana.* (BTH 1993: 816)

“İrmağa çık, türlü kuşlar orada **kederleniyor.**”

- **mükümmü llüştirliw** Mükemmelleştirilmek, tamlaştırmak.

+dä

*Huğış tixnikahı ütkän iki huğış täjribähi nigz indü mükümmü llüştirli.* (BTH 1993: 825)

“Savaş teknolojisi, iki savaş tecrübesi temelinde **mükemmelştiriliyor.**”

- **müllüw** Akıntıyla ağacı göndermek, sevk etmek.

+dä

*Hanhız küp büränäläriz yuğarıla, İzildin biyik taw aralarından sıtırıp aqqan yızärindü müllip ağızalar.* (BTH 1993: 826)

“Sayısız kalası yükseltip İdil’in büyük dağ aralarından şırıldayarak akan yerlerinde **akıntıya bırakıp** gönderiyorlar.”

- **murtayıw** Su çekerek çürümek.

+da

*Yürt aldında murtayıp bütkän uşaqtar, käkri-bükri bütaqlı qaramalar yata.* (BTH 1993: 838)

“Evin önünde **çürüyen** kavak ağaçları ile eğri büğrü dallı karaağaçlar yatıyor.”

- **mäyşildäw** Eğilip bükülmek, esnemek.

+dä

*Üzün arbanıñ üräsähı awır yük tiyägändä mäyşildäp bara.* (BTH 1993: 849)

“Yüksek arabanın kalası, ağır yük istiflendiğinde **büküldü.**”

- **müñgüliştirliw** Sonsuzlaştırılmak, ebedileştirilmek.

+ta

*Büyük Vatan huğışı batızarı tarixta müñgüliştirliğin.* (BTH 1993: 852)

“Büyük Vatan Savaşının kahramanları tarihte **sonsuzlaştırıldı.**”

- **mü tü lünüw** Yıkılmak, devrilmek.

+za

*Tärän qarza mü tü lünü-mü tü lünü huqmaq yargan qır yänliktäri lä büğün kürinmäy.* (BTH 1993: 858)

“Derin karda **devrile devrile** patika yaran yaban hayvanları da bugün görünmüyor.”

- **namıshuraw** Utanç olarak görmek, namussuzluk olarak görmek.

**+dä**

*Säläx Sültanüviç ğaylä mäjlüstärindü namıŝırap tūra türğan kiŝi tüğil.* (BTH 1993: 9)

“Seleh Sultanoviç aile meclislerinde **kötü bilinen** biri değıl.”

- **niğınıw** Sağlamaşmak, kuvvetlenmek, kuvveti artmak.

**+da**

*Yañı urında niğınıp iŝläy başlaw.* (BTH 1993: 24)

“Yeni mevkide **sağlamaŝmaya** başlamak.”

- **übrazlandırıw** Suretlendirmek, tasvir ettirmek, sembollendirmek.

**+za**

*Yırza übrazlandırıw.* (BTH 1993: 32)

“Ŗarkıda **tasvir ettirmek.**”

- **übrazlanıw** Suretlenmek, tasvir edilmek, sembollenmek.

**+da**

*Xıyalda übrazlanıw.* (BTH 1993: 32)

“Hayalde **tasvir edilmek.**”

- **üyüqñıw** Her yönden çok hızlı esmek, savurmak.

**+da**

*Unıñ ütkän yolında üyüqñıp tuzan ğına kütärilip qaldı.* (BTH 1993: 36)

“Onun eski yolunda **savrulup** yükseldi.”

- **üyümñıraw** Uyumlamak.

**+dä**

*Ŗunda uq hikı sitindü üyümñırap ultırğan bır qatın, ırğın türüp, ŝämdıñ utın qalqıttı.* (BTH 1993: 36)

“Divan kenarında **uyuklayak** oturan bir kadın, birden sıçrayıp mumun taeŝini yaktı.”

- **üyüşüw** Ortak bir amaç için birleşmek, bir araya gelmek.

**+da**

*Bır hiż aŝtında üyüşqan biŝ kiŝi bırzäm azım mınän atlay baŝlanıq.* (BTH 1993: 37)

“Bir söz altında **birleŝen** beş kişi birlikte yürümeye başladık.”

- **ülüw** Ulumak.

**+da**



*Susaq taş aşında bürilär ülüy.* (BTH 1993: 41)

“Sarp kaya altında kuşlar uluyor.”

- **üşqünlanıw** Atikleşmek, çevikleşmek.

+da

*Ayaq aşında ap-aq qar üşqünlanıp, şıgırlap yata.* (BTH 1993: 50)

“Ayak altında bembeyaz kar kıvılcımlanıp, hışırdayarak yatıyor.”

- **üşünüw** Nazlanmak, şımarmak.

+da

*KİM qayza qütürta – şunda üşünha, huñ ul nindäy bala.* (BTH 1993: 51)

“Bu nasıl çocuk ki orada kudurur burada şımarır.”

- **ütülüw** Oyunda, yarışta geçilmek, yenilmek; ütülmek.

+da

*Uyında ütülüw.* (BTH 1993: 55)

“Oyunda yenilmek.”

- **üyathırlanıw** Utanmaz şekilde davranmak, çekincesiz davranmak.

+da

*Kişi aldında üyathırlanıw.* (BTH 1993: 58)

“İnsan önünde utanmazca hareket etmek.”

- **üzläw** Uğuldamak, ıslık gibi ses çıkarmak.

+ta

*Qıyıqta üzlägän ginwar yilänän bizıp, Yimış .. Şäwrä minän sıgıp kitti.* (BTH 1993: 63)

“Yemiş, dağın tepesinde uluyan yaratığın tesirinden usanıp Şevre ile çıkıp gitti.”

- **üykülüşüw** Karşılıklı ya da birlikte yığılmak, bir yere birikmek.

+dä

*Üzatqan kişilär qapqa tübündü üykülüşüp qarap qaldı.* (BTH 1993: 64)

“Yolcu edilenler kapı önünde birikti.”

- **üyrülüw** Bir nokta etrafında hareket etmek, dönmek.

+dä

*İkinsi airüplan kilip sıgıp, tağı aldağı qülunnalar üstündü üyrülü başlanı.* (BTH 1993: 67)

“İkinci uçak çıkıp ilerideki açıklık üzerinde dönmeye başladı.”

- **üyrü lüñw** Eriyip yumuşamak, ezilmek (kar için).

+dä

*Ilaw kün bitindü üyrü lüñü başlağan yuldan bitlä wgä qaray yay gına quz galdı. (BTH 1993: 68)*

“Kervan, güneşin altında **yumuşamaya** başlayan yoldan dağ eteğine doğru hareket etti.”

- **üñri yıw** Dar, derin şekilde çukurlanmak, mağara ağzına benzemek.

+dä

*Batır ar qartıñ yuq bulğan yırındü üñri yıw tırğan tärän bir tişik kürgän. (BTH 1993: 77)*

“Kahramanlar yaşının yok olduğu yerde **çukurlanmış** derin bir delik gördüler.”

- **nünyüñlöp** İncitilmek, gücenmek, kalbi kırılmak.

+zä

*Sit yızärzä nünyüñlöp ütkändä här bir küñüm. (BTH 1993: 147)*

“Yabancı yerlerde **incitilerek** geçti her bir günüm.”

- **sabawıllaw** Sağa sola koşturup huzursuzlanmak.

+da

*Atayım at tuğarğan arala min ülü yul satında sabawıllap yürüğan zur bir qzğılt itti kürip qaldım. (BTH 1993: 153)*

“Babam atı serbest bıraktığı sırada ben büyük yol kavşağında **huzursuzlanarak** yürüyen büyük kızıl köpeği görüp kalakaldım.”

- **sañlaw** Günün sıcak vaktinde gölgelik ya da serin bir yerde bir araya toplanmak.

+dä

*Zülxizä .. İrandik itäğindü sañlap yatqan hariq kütüwı yanına kilgän. (BTH 1993: 170)*

“Zülhize İrendik’in eteğinde **toplanıp** yatan koyun sürüsünün yanına gelmiş.”

- **sırkıñw** Yok etmek, bitirmek, tüketmek.

+da

*Yamal yığgä, Yümağül ağayzı ısınlap ta partiyağa yaraqhız tip uylayhıñmı, ällä unı xalıq aldında sırkıñwü niyät tütüp aytä hıñmı? (BTH 1993: 194)*

“Yamal yenge, Yamagul ağabeyi gerçekten de parti için faydasız mı görüyorsun, onu halk önünde **bitirmeye** mi niyet ettin?”

- **süqünüw** Karıştırmak, kurcalamak, araştırmak.

+dä

*Gibazulla bäläkäy kindir tüqsayı işindü süquna turgas, bür tılım üsikmäk sıgarzı.* (BTH 1993: 216)

“Gibizulla küçük kendir çuvalı içinde **araştırma yapınca** bir tilim ekmek çıkardı.”

- **supırlaw** Şıp şıp etmek.

+za

*[Alıksiy minän Liza] qızmasa bulıp alğan izärzış quyırıq hıwza supırlawzarin küzätip tüzülar.* (BTH 1993: 243)

“Aliksiy ve Liza sorhoş olunca adamların bulanık suda **yüzmelerini** izlediler.”

- **sügünlüw** Topuğu yere batırmak, olduğu yere sabitlemek, olduğu yerde kalmak.

+da

*Bütä xalıq aldında sügünlüw ultırıp, ükhıp ilanım.* (BTH 1993: 246)

“Bütün halk önünde **kalakalıp** hıçkırarak ağladım.”

- **süküyiw** Çömelmek, çömelip durmak; tünemek.

+da

*Yul buyzarında süküyiw ultırıp, hızgırıp türüp qalalar.* (BTH 1993: 246)

Yol kenarında **çömelerek** ıslık çalıp bekliyorlar.”

- **sınlaw** Çınlamak, çın çın etmek.

+dä

*Mä früzä xanımdıñ hüylägän hüzzäri .. qılaq tübündü sınlap barzı.* (BTH 1993: 265)

“Mefrüze hanımın sözleri kulağında **çınladı.**”

- **sırlaw** Gürültü patırtı ile bağırarak, kahkaha ile bağırarak.

+da

*Uramda bala-sağa sırlay.* (BTH 1993: 271)

“Sokakta çoluk çocuk **bağırıyor.**”

- **sübülüniw** Vurulmak, çarpılmak.

+da

*Basırov pırrında sübülünip yürügän kişilər türkümün yırğılap ütti.* (BTH 1993: 272)

“Basırov peronda **çarpişarak** yürüyen insan topluluğunu yarıp geçti.”

- **sünsküklüw** Kuyruğunu sallayarak sinekleri vs. kovmak (sığır için).

+dä

*Yaqın-tirälä işi kündü sünsükliip yürügän hıyır kütüwzäri lä kürinmäş buldı.* (BTH 1993: 280)

“Bu sıcak günde **kuyruğunu sallayarak** dolaşan sığır sürüleri de etrafta görünmüyor.”

- **talaşırw** Dolaşmak, birbirine saldırmak, dişlemek.

+dä

*Ûyür işindü talaşmay ular.* (BTH 1993: 302)

“Sürü içinde **saldırmıyorlar.**”

- **taparıw** Sağlı sollu çiğnenmek, ezilmek.

+da

*İş hülpän barı, külxüz bir urında tapandı.* (BTH 1993: 312)

“İş cansızlaştı, çiftlik bir yerde **çiğnendi.**”

- **tiptürirw** Alem yapmak, keyif yapmak.

+za

*Ul ayzar buyı İrimburza tiptürir, tüz külinä barı.* (BTH 1993: 358)

“O aylar boyunca İrimbur’da **alem yaptıktan** sonra tuz gölüne geldi.”

- **tirbülirw** Hafif hafif sallanmak, salınmak, çalkalanmak.

+za

*Parüxüdtar İzil buylap bara, büzrü tulqındarza tirbülir.* (BTH 1993: 359)

“İdil boyunca giden vapur, kıvrımlı dalgalarda **sallanır.**”

- **tünsürw** Soluğu daralmak, nefes kısılmak, havasız kalınmak.

+za

*Tar binalarza tünsüp, bar inı yatqan zaman.* (BTH 1993: 370)

“Yaşamı boyunca dar binalarda **daraldı.**”

- **tübükliñiw** Mesken tutmak, mıntıka belirleyip orada yaşamak.

+da

*Awılda түbükliñiw.* (BTH 1993: 379)

Köyde **konaklamak.**”

- **tüzüklüñiw** Asayiş sağlanmak, düzenlileşmek, düzene sokulmak, düzen sağlamak.

+za

*Awıldar huñı yıldıarza bik nıq tüzüklüندی.* (BTH 1993: 380)

“Son yıllarda köyler **düzene sokuldu.**”

- **tüzütiniw** Üstünü başını düzeltmek, kılığını düzeltmek.

*+da*

*Şunda tüzütinü, işkä äzirlänälär.* (BTH 1993: 381)

“Burada kılıklarını **düzeltilip** işe hazırlanıyorlar.”

- **tüyürlüniw** Sıkılmak, üzölmek.

*+dä*

*Unıñ bıǵa tiklım yürä gındi tıyürlünip yatqan uy, tüygüları, bā bāktärin tişip, qūyaş nurına intılǵan bürülär kiwık, tışqa bärıp sıqqan.* (BTH 1993: 382)

“Onun yüreğinde **sıkılan** düşünceleri, duyguları, çiç güneş ışığına uzatılan çiçek tomurcukları gibi dışarı çıkmış.”

- **tüşiw** Düş görmek, düşlemek, rüya görmek.

*+da*

*Tañda tüşü gün tüştü yaqşıǵa yurayzar.* (BTH 1993: 397)

“Şafakta **görölen** düşü hayra yorarlar.”

- **tüñürütiw** Çembere aldırmaq, çemberleştirmek.

*+da*

*Büzziñ dä ginä küldiñ buyqayında tüñürütip hayray buz turǵay.* (BTH 1993: 422)

“Bizim de göl boyunda **çevrelenen** boz tarla serçesi şakıyor.”

- **tıbbırsınıw** Sabırsızlanıp eline ayağına hakim olamamak, elini ayağını sallayıp durmak.

*+da*

*At awızlıǵın säynäp, başın sayqap, urınında tıbbırsındı.* (BTH 1993: 423)

“At ağızlığını çiğneyip başını sallayarak yerinde **sabırsızlandı.**”

- **tımıǵıw** Buharda pişmek, yoğun buharda pişmek.

*+ta*

*Hürän utta tımıǵıp qına säy bişti.* (BTH 1993: 428)

“Cılız ateşte **buharlanan** çay pişti.”

- **tıpırlaw** Tıpır tıpır etmek.

*+da*

*Uramda tıprılağan tıyaq tawıışı işitildi.* (BTH 1993: 433)

“Sokakta **tıprılayan** toynak sesi işitildi.”

- **twıw** 1. Doğmak, meydana gelmek. 2. Görünmek, başlamak.

**+tä**

*İştä yıñıllık twızı.* (BTH 1993: 436)

“İşte yenilik **başladı.**”

- **ürbiyü lünıw** Terbiye edilmek.

**+da**

*Balalar yürtünda ürbiyü lünıw.* (BTH 1993: 448)

“Çocuklar evlerinde **terbiye edilir.**”

- **üstirliw** İnce ve hafif ses çıkarmak; şıp şıp ses çıkarmak.

**+tä/+da**

*Sittü, hay urında gına üstirliw inik.* (BTH 1993: 451)

“Kenarda, sığ yerde **şıpırdıyorduk.**”

- **uralıw** Dürülmek, sarılmak, dolaşmak.

**+da**

*Ayaq aştında uralıw.* (BTH 1993: 463)

“Ayak altında **dolaşmak.**”

- **uralanıw** Dönüp durmak, etrafında dönmek.

**+gä/+da**

*Bıl kişigä minıñ yürt yanında uralanıwğa nimä tarıgan.* (BTH 1993: 476)

“Bu kişiye, evimin etrafında **dolanırken** rastlamış.”

- **ürtü lünıw** Kızmak, köpürmek; galeyana gelmek, hiddetlenmek.

**+da**

*Saqay Sülтанöv ta iki ut arahında ürtü lünü xäzır.* (BTH 1993: 498)

“Sakay Sultanov da iki ateş arasında **öfkeleniyor** şimdi.”

- **xatalanıw** Hata işlemek, yanlış yapmak.

**+tä**

*Müxbättü qay saq xatalandım, xıyanathız buldım duşlıqta.* (BTH 1993: 532)

“Aşkta **hata yapmadım**, dürüst oldum dostlukta.”

- **xiküyüliw** Hikâye etmek; tasvir etmek.

+da

*Püйма janrı üsün vaqıgalarzı lirü-İpik planda xiqüyüliw xaraqtırlı.* (BTH 1993: 535)

“Manzume sanatı, olayları epik planda **tasvir etme** özelliğine sahiptir.”

- **xujalanıw** Kocaya varmak, koca sahibi olmak.

+dä

*Qızım uqığan yırında xujalandı.* (BTH 1993: 544)

“Kızım okuduğu yerde **evlendi.**”

- **xurlanıw** Aşağılanmak, utanmak.

+da

*Bëzzing äsäläribëz nimitstarzıng bısraq quldarında xurlanıw ültirildi.* (BTH 1993: 545)

Bizim annelerimiz Almanların çamur çukurlarında **aşağılanarak** öldü.”

- **himirıw** 1.Semirmek, yağ bağlamak. 2. Para ve mal sahibi olup zenginleşmek.

+zä

*Ülänlı yırzä mal himirir, dawlı yırzä türä himirir, ülimli yırzä mulla himirir.* (BTH 1993: 588)

“Otlu yerde hayvan **semirir**, mücadeleli yerde başkan **semirir**, ölümlü yerde molla **semirir.**”

- **hirügüyıw** Seyrekleşmek; azalmak.

+za

*Awıldarza qarttar hirügüyü.* (BTH 1993: 590)

Köylerde yaşlılar **azalıyor.**”

- **hüyrüliw** Sürüklenmek, sürülmek.

+ta

*Qüyrüqta hüyrüliw.* (BTH 1993: 599)

Kuyrukta **sürüklenmek.**”

- **hürümlüniw** İşlenmek, is çıkarmak, kurumlanmak, kurum çıkarmak.

+da

*Miyis süqaltahında hürümlüniw bişli lampa yana.* (BTH 1993: 603)

“Fırın sobasında **islenerek** beşli lamba yanıyor.”

- **huyzanlaw** Boş boş gezmek, avare avare dolaşmak.

+da

*Ana ulıñdı yaz: yäy buyı uram buyında huyzañlap yürüwzän buşamay.* (BTH 1993: 607)

“İşte oğlunun ilkbahar, yaz boyunca sokak kenarlarında boş boş gezmesine izin vermedi.”

- **hüz.lüşiw** Tartışmak, sözlü çekişmek.

+da

*Säsän yäşirñip tügıl, il aldında hüz.lüşir.* (BTH 1993: 614)

Zeki insan saklanarak değil halk önünde tartışır.”

- **hürü.tlüniw** 1. Resmedilmek, resimlenmek. 2. Betimlenmek , tasvir edilmek.

+zä

*Äşürzä hürü.tlünigün vakıga.* (BTH 1993: 616)

“Eserde betimlenen olay.”

- **hız.gırw** Islık çalmak; tıslamak.

+da

*Hipirtmä yıl gınä ärim sıbıqtarında hız.gıra.* (BTH 1993: 618)

“Fırtınalı rüzgar, pelin çiçeği dallarında tıslıyor.”

- **hınalw** Sınanmak, denenmek, tecrübe edilmek.

+za

*Säsän – dawza, batır yawza hınalır.* (BTH 1993: 625)

“Zeki insan tartışmada, yiğit savaşta sınanır.”

- **hınatw** 1. Sınatmak, denetmek. 2. Yumuşak taraflarını göstermek; sır vermek.

+ta

*Miñä işan hin, min bır vaqıtta la hınatmam.* (BTH 1993: 625)

“Sen bana güven, ben hiçbir vakıta sır vermem.”

- **hınlanw** Tasvir edilmek, betimlenmek; canlı şekilde yansıtılmak.

+da

*Alış ütkändärgä baqqaynım, küz aldında qapıl hınlandır.* (BTH 1993: 626)

“Geçmiş zamanları düşününce aniden gözümün önünde canlandın.”

- **hıwatlaw** Sulamak, suya banmak, ıslamak.



+zä

*Qız yılıqlarızın qayhı yırzū hıwatlap yürügändärin äytä.* (BTH 1993: 632)

“Kız atların hangi bölgede **sulandıgını**, dolaştığını söylüyor.”

- **şaqrayıw** Sertleşmek, donmak, katılaşmak.

+dä

*İşik tübündü şaqrayıp qatın qaldıq.* (BTH 1993: 644)

“Kapı önünde **donarak** kadını bekledik.”

- **şaltıldaw** Şalt şult etmek.

+dä

*Här birñindü şaltıldap turgan qural.* (BTH 1993: 646)

“Her seferinde **şaltırayan** silah.”

- **şümlanıw** İçine kötülük veya korku düşmek.

+dä

*Yılğa buyındağı upqınlı süqürzar bürün bil tirälä yaşägän başqurttar küñilñindü zur şümlanıw tıwzırğan.* (BTH 1993: 663)

“İrmak boyundaki uçurumlu çukurlar önceleri bu çevrede yaşayan Başkurların gönlünde büyük **korku oluştururdu.**”

- **şıltıraw** 1. Şıltır şıltır etmek. 2. Telefon çalmak.

+da

*Pülk ştabında tilifün şıltıranı.* (BTH 1993: 677)

Askerî karargarta telefon **çaldı.**”

- **şıptırlaw** Şıptır şıptır etmek.

+dä

*Qūlaq tübündü şıptırlağan hər yapraq sır hüyläy.* (BTH 1993: 680)

“Kulak dibinde **şıptırdayan** her yaprak bir sır söylüyor.”

- **şıştırlaw** Şıştır şıştır etmek.

+dä

*Qamıştarzan da irñ bulıp üşkän ququruzdarızın kiñ qıyaqtarı äkrñ iskän yıldı şıştırlay.* (BTH 1993: 684)

“Kamışlardan da büyük olarak yetişen kukuruzların geniş yaprakları yavaşça esen yelde hışırdıyor.”

- **şıyalanıw** Yapışkan buz hâline gelmek, yapışkan buz olmak.

+dä

*Kün üzägındi şıyalana başlağan şışmä başı yulın itıǵı mınän lıstuzatıp .. xärbi kıyımlı biräw artıldı.* (BTH 1993: 684)

“Gün ortasında **buzlanmaya** başlayan çeşme başı yolunu, asker kıyafetli biri çizmesi ile vıcık vıcık yaparak aştı.”

- **myılanıw** İnci gibi parlamak, incisi gibi ışıdamak.

+da

*[Aǵas yapraqtarı] irtüngi ısıq mınän sılanıp, qūyaş yaqtılında myılanıp kürinä.* (BTH 1993: 696)

Aǵaç yaprakları sabahki çiğ ile ıslanarak güneş ışığında **inci gibi ışıldıyor.**”

- **ırkıttıw** Bir yöne doğru hareket ettirmek.

+dä

*Diyiwzäzı ũşküttüñ, yır ũştüندی ırkıttıñ.* (BTH 1993: 721)

“Devleri kışkırttın, yer üstünde **hareket ettirdin.**”

- **ıtkılıw** İtiklemek, sağa sola itmek.

+dä/+da

*Yitmähä, halamın üymäyinsä, tıǵındı-bında yıtkılıp, hürürgä traktür tüşürgändär.* (BTH 1993: 728)

“Üstelik saman toplanmayınca çeşitli yerlerde **iterek** sürmek için traktör getirdiler.”

- **üzäphızlınıw** Edepsizlenmek, uygunsuz davranmak.

+da

*Ülü kişi aldında üzäphızlınıw.* (BTH 1993: 738)

“Büyük kişi önünde **edepsizleşmek.**”

- **ülhırıw** 1. Sıcaktan, yorgunluktan hâlsiz düşmek, hâlsizleşmek. 2. Solmak.

+da

*Palma, awır başın tübän iyıp, qūyaş qızıwında ülhırıy.* (BTH 1993: 748)

“Palma, ağır başını öne eğip, güneşin sıcaklığında **soluyor.**”

- **ürbünlüw** 1. Işıldayarak göze batmak. 2. Göz alıcı olmak, göz almak.

+da

*Kiż aldında ürbünlüw.* (BTH 1993: 751)

“Göz önünde ışıldamak.”

- **üsirlüñw** Hislenmek, duygulanmak, işlemek.

+da

*Täbigät qusağında üsirlüñp yürüw.* (BTH 1993: 756)

“Tabiatın kucağında hislenerek yürümek.”

- **üwmüklüşp** Çekişmek, debelenmek.

+zü

*Äxtäm uryadnikka taşlanıp, unı täpäläy başlay, qısqırışıp yızü üwmüklüşlü. (BTH 1993: 760)*

“Onu dövmeye başlayıp bağışarak yerde **debelendiler.**”

- **yuğalıw** Kaybolmak, yok olmak, yitmek.

+ta

*Kişi küz yäşi bir waqıtta la yuğalmay ul.* (BTH 1993: 765)

“Gözyaşı bir anda **kaybolmaz.**”

- **yaprayıw** Geniş ve yassı hâle getirip dikleşmek, dikip kalmak.

+da

*Zakir baş üsünda yaprayıp üşkän dığänäk yaprağı mınän bitin qaplap, salqan äylänip yattı.* (BTH 1993: 797)

“Zakir baş ucunda **dikleşerek** büyüyen yaban gülü yaprağı ile yüzünü kaplayıp sırtüstü dönerek yattı.”

- **yaralanıw** Yaralanmak, yara almak.

+ta

*Huğıšta yaralanıw.* (BTH 1993: 799)

Savaşta yaralanmak.”

- **yataqlaw** Yerleşmek mola vermek, dinlenmek için yer bulmak.

+da

*Mal yılğa tamağında yataqlağan.* (BTH 1993: 807)

“Hayvan ırmak ağzında mola verdi.”

#### 3.1.4. Çıkma Hâli/Sığınaq Kiliş (+DAn/+nAn/+zAn)

- **agarıw** Yüz rengi için bembeyaz kesilmek

+nan

*Qurqışınan ağarığan sawzagär ala qarğanıñ hūrağan nāmähän birirgä riza buldı, tiy.*

(BTH 1993: 24)

“Korkusundan bembeyaz olan tüccar ala karganın istediğini vermeye razı oldu.”

- **agılıw** 1. Bir yöne doğru durmaksızın hareket etmek. 2. Yönelmek.

+tän

*Külhūzga, tugandar, külhūzga! Bir tüptän agılıp inäyik.* (BTH 1993: 26)

“Kolhoza, kardeşler, kolhoza! Hep birden hareket edelim.”

- **azaw** 1. Ne yaptığını bilmemek, şaşırarak.

+zän

*Kütülmägän xäbärzän azap qalıw.* (BTH 1993: 28)

“Beklenmedik haberden şaşırarak.”

- **azaşıw** Yoldan çıkmak; yanlış yola girmek; yolunu kaybetmek.

+nän

*Kürähñ, üyürünän azaşqandır indı.* (BTH 1993: 29)

“Anlaşılan o ki, şimdi sürüden ayrılmıştır.”

- **azıw** 1. Yerinde durmayarak dışarıda yürümek, gezmek. 2. Ahlaksızlaşmak; azmak.

+dän

*Min ildän azğan bir yitim. üsünsü küñ indı şır urmanda yul taba almay yürüp intiktım.*

(BTH 1993: 31)

“Ben ülkesinden ayrılmış bir yetimim. Şimdi bu ormanda yolumu bulamadan azap çektiğim üçüncü gün.”

- **aybanıw** Ürpermek, endişelenip korkmak.

+nan

*Aybanha düşman yawınan, Uralğa ul bulırmı?* (BTH 1993: 32)

“Düşman askerinden korksa Ural’a oğul olur mu?”

- **aymılıw** Doğruluktan çıkmak; yanlış iş yapmak; günah işlemek.

+nän

*Ağay-ıñı hüz inän min aymıldım, yittim buğay gäziz başıma.* (BTH 1993: 34)

“Ben abi kardeş sözünden **çıktım**, bir başıma kaldım.”

- **ayındırıw** Herhangi bir duygu ve durumdan arındırmak, kurtarmak.

+zän

*Tanış tawış iştäliktärzän ayındırıp yibäriz.* (BTH 1993: 36)

“Tanıdık sesler hatıralardan **uyandırdı**.”

- **aqtarılıw** 1. Aktarılmak, çevrilmek. 2. Altı üstüne gelmek.

+nan

*Ul arala bulmay bıl tiräk, tamırınan aqtarılıp, dıngızgä awa.* (BTH 1993: 43)

“O zamanlar olmuyan bu ağaç kökünden **kopup** denize düşüyor.”

- **aqhaw** 1. Aksamak. 2. Sendelemek. 3. Eksik kalmak. 4. Yetersiz olmak.

+nan

*Ul matimatikanan aqhay.* (BTH 1993: 44)

“O matematikten **yetersiz oldu**.”

- **aldanıw** Aldanmak, kandırılmak.

+dän

*Üşü yaşımä yitip, bır kım dän aldanganım yuq inı.* (BTH 1993: 50)

“Bu yaşıma gelip kimseden **aldandığım** yoktu.”

- **aldırtıw** Aldırmak, kabul ettirmek.

+nan

*Xäsän awılınıñ Yangül bay balaların uqıtıw üsün qalanan müğällimä aldırtqan bula.*

(BTH 1993: 51)

“Yangul, güzel köyünün zengin çocuklarını okutması için şehirden öğretmen **getirtir**.”

- **añqıw** Buram buram kokmak; tam hissedilmek, açıkça görünmek.

+tan

*Künsıgıstan tütünlü yıl işä, darı yışi añqıy bıl yıldän.* (BTH 1993: 65)

“Doğudan dumanlı rüzgar esiyor, bu rüzgardan **barut kokusu geliyor**.”

- **apsıgıw** Alıp çıkmak.

+zän

Ûyzän *apsıgıw*. (BTH 1993: 68)

“Evden alıg çıkmak.”

- *aralanıw* Ayrılmak, bölünmek. 2. Arınmak, kurtulmak.

+zän

Külün ÛyÛzän *aralandı*. (BTH 1993: 69)

“Tay sürüden ayrıldı.”

- *arınıw* Arınmak, bir şeyden kurtulmak, rahatlamak.

+nan

[änwär] yÛqÛnan *arınıw* almay, bñ az waqıt..sayqalıp, qalgıp ultırı. (BTH 1993: 75)

“Enver bir süre uykusundan uyanamadı, silkelendi ve kalktı.”

- *arınıw* Arınmak, kurtulmak.

+tän

Mäşäkättän *arınıw*. (BTH 1993: 80)

“Sıkıntıdan arınmak.”

- *baızıw* Kahramanlık, yiğitlik yapmak, cesaret etmek.

+zän

Min dä unıñ yaz mışın başqa kişilärzän gñä işittim, üzñän *baızıp* hüramanım. (BTH 1993: 106)

“Ben de onun talihini başkalarından duydum, (özünden) cesaret edip sormadım.”

- *bayqaw* Gözden geçirmek, incelemek.

+nan

İldi şunan *bayqap* turgüm kilä, läkin unda qürü taş qına. (BTH 1993: 108)

“Ülkeyi şuradan izleyesim geliyor ama ü da kuru taştan ibaret.”

- *batırlanıw* Kahramanlaşmak, yiğitleşmek.

+nan

Aranan bñ qz *batırlana* tüştü. (BTH 1993: 122)

“Gruptan bir kız cesaretlenmeye başladı.”

- *biğiw* Bezmek, bıkmak.

+nan

*Qüştüñ yümürtqahın tütqan, üyahınan bızä.* (BTH 1993: 139)

“Kuşun yumurtasını alan yuvasından bıkar.”

- **bızrāw** Bıkmak, bezmek, usanmak; sıkıntı çekmek.

*+tan*

*Artıq hüylänmäähä lä, Äskäpyamal apay za bil türmüştan bızrāñı.* (BTH 1993: 140)

“Artık söylenmese de Askercemal abla da bu hayattan sıkılmıştı.”

- **bilänñw** Mülk edinilmek, sahip olunmak.

*+nan*

*İndı matur yızär.. bay tarafınan bilängän.* (BTH 1993: 143)

“Şimdi güzel yerler, zenginler tarafından alınıyor.”

- **bürqūw** 1. Fırlamak; fişkırmak. 2. Yoğun şekilde kokmak, yayılmak.

*+nän*

*Zavüdtarın üzün müryälärinän bürqūp sıqqan qara tütündär bülüttarğa barıp tütüşqanday kürinä.* (BTH 1993: 156)

“Fabrikaların uzun bacalarından fişkırip çıkan kara dumanlar bulutlara ulaşip tutuşmuş gibi görünüyor.”

- **bürław** Yoğun şekilde sıçramak, fişkırmak, püskürmek.

*+nan*

*Tanawınan bürław qan kittı.* (BTH 1993: 156)

“Burnundan kan fişkirdi.”

- **bürmalanıw** Kıvrımlı olmak, kıvrımlanmak, bükümlü olmak; burulmak.

*+zan*

*Ürkäslänip qalqqan tawzarzan bürmalanıp tüşä şişmäälär.* (BTH 1993: 156)

“Çeşmeler, hörgüçlenip yükselen dağlardan kıvrılıp akar.”

- **büşlanıw** Buharlı hâle gelmek, dumanlı hâle gelmek, duman ile kaplanmak.

*+tan*

*Qaynap ultırğan aştan bülmä büşlandı.* (BTH 1993: 159)

“Kaynayıp duran yemekten oda dumanlandı.”

- **büşüw** Pusmak, başı ve vücudu gizlemek.

*+zän*

*Kürəştärzän büşqan qurbanhızzar yul birhındär küslü quldargä.* (BTH 1993: 159)

“Güreşlerden korkup saklananlar güçlü bileklere yol açsınlar.”

- **bügüľüw** Bükülmek, eğilmek, kıvrılmak.

+dan

*Qayından bügülgän sana tabanı.* (BTH 1993: 160)

“Kar kızağının tabanı kayın ağacından bükülmüş.”

- **büjläw** Korkmak, ürkmek; tırsmak.

+nan

*Qarangınan büjläw.* (BTH 1993: 161)

“Karanlıktan korkmak.”

- **bürsükläniw** Kabarcıklanmak; tanecik tanecik olmak.

+nan

*[Fatımanın] manlayınan bürsüklänip tırzär sıga.* (BTH 1993: 165)

“Fatma’nın alınından taneciklenip ter akıyor.”

- **bütüw** Bitmek, tamam olmak.

+dän

*Gil märyindän bütän qaşmaw.* (BTH 1993: 167)

“Daima mercandan yapılan başlık.”

- **buralıw** Kütüklerle yapılmak.

+tan

*Taştan buralğan usaq üstündägi ülü qazanda aş bışırıp mataşqan qatın işigä tirlägän bitin alyapqısı mınän hıpırızı.* (BTH 1993: 174)

“Taştan yapılan ocağın üstündeki büyük kazanda yemek pişirmekle uğraşan kadın terleyen yüzünü önlüğüne sildi.”

- **buşanıw** 1. Kurtulmak, arınmak. 2. Çocuk doğurmak.

+zän

*Äli Alparöv, kündüzgü mäşäkättärzän buşanıw... kilgän xattar mınän tanışa inı.* (BTH 1993: 179)

“Ali Alparov, günlük sıkıntılardan kurtulup, gelen mektuplara bakıyordu.”

- **bügıw** 1. Çok yiyip doymak, çok yiyerek usanmak. 2. Usanmak, bıkmak, bezmek.



**+tän**

*Yıláktän bügıw.* (BTH 1993: 180)

“Çilekten doymak.”

- **bıxıldaw** Bih bih etmek, bih bih gelmek.

**+nan**

*Unıñ artınan bıjıldap yügırıp kilıp yıttı.* (BTH 1993: 195)

“Onun arkasından bıhıldayarak yürüyüp gitti.”

- **bälyıräw** Yorulup titremek, yorgunluktan bitap düşmek; çok kullanılmaktan dolayı aşınmak, bozulmak.

**+tan**

*Qartlıqtan bälıyrägän bır ayıw hıyır-fälän awlarga..* (BTH 1993: 200)

“Yaşlılıktan yıpranmış olan bir ayı inek falan avlamalı.”

- **gürsläw** Gür gür etmek, gur gur etmek.

**+zan**

*Tik barıbır, vaqıttarı yıtkäs, qayalarzan gürsläp awalar.* (BTH 1993: 237)

“Aynı zamanda vakti gelince, kayalardan gürüldeyerek akıyorlar.”

- **garıldaw** Kalın ve hoşa gitmeyen ses çıkarmak, kötü ses çıkarmak.

**+tan**

*Alıstan garılğan garmun tawışı işitilä.* (BTH 1993: 245)

“Uzaktan homurdayan garmun sesi işitiliyor.”

- **gäripläw** Gariban etmek, garibana çevirmek, zayıflatmak.

**+tan**

*Fizik yaqtan gäripläw.* (BTH 1993: 259)

“Bedensel olarak (taraf**tan**) zayıflatmak.”

- **düşmanlaşıw** Düşmanlaşmak, düşman olmak.

**+zan**

*İzär, şawlaşmağız, yuq-barzan gına düşmanlaşmağız.* (BTH 1993: 289)

“Beyler , bağırışmayınız, yok**tan** yere düşmanlaşmayınız.”

- **dımlanıw** Nemlenmek, rutubetlenmek.

**+dan**

*Yamğır yawır aldan tüz dımlana.* (BTH 1993: 298)

“Yağmur yağmadan önce(**den**) tuz nemlenir.”

- **yıkhıw** Lüzumsuz görmek, yabancı veya sevimsiz görmek.

+*tan*

*Gıl bir türlü aştan yıkhıw kittim.* (BTH 1993: 311)

“Her çeşit yemekten soğudum.”

- **yıkhıw** Bezmek, bıkmak, usanmak.

+*zän*

*Yul yürüwzän yıkhıw.* (BTH 1993: 311)

“Yol yürümekten usanmak.”

- **yıñılıw** Yenilmek, mağlup olmak.

+*nan*

*Kişi tarafınan yıñılıw.* (BTH 1993: 324)

“Biri tarafından yenilmek.”

- **yışkänıw** 1.Koklamak. 2. Aranmak.

+*nan*

*Unıñ artınan yışkänıp, qıyrüğün hälbirätti it.* (BTH 1993: 331)

“Köpek onun arkasından koklayıp, kuyruğunu kabarttı.”

- **zararhızlandırıw** Zararsız hâle getirmek.

+*nan*

*Atüm stantsiyahı tırritüriyahın radiyatsiyanan zararhızlandırıw.* (BTH 1993: 347)

“Atom merkezini teratoryum radyasyonundan arındırmak.”

- **zarlanıw** Şikayet etmek, şikayetçi olmak, yakınmak.

+*dän*

*Kilimdän zarlanıw.* (BTH 1993: 347)

“Gelirden şikayet etmek.”

- **ziylaw** Vıjlamak, vızlamak.

+*tan*

*Nina mäktäp qızarı kiwık başqıstan ziylap tüşüp kitti.* (BTH 1993: 355)

“Nina okul kızları gibi merdivenden vızlayıp (kayıp) indi.”

- **ziyıldeşiw** Vijıldeşmak.

+nan

*Baş üşünan ziyıldeşip pulyalar üsa.* (BTH 1993: 356)

“Başucundan vijıldeşan mermiler uçuyor.”

- **ziwıldaw** Vijıldamak.

+nan

*Snaryad yarsıqtarı baş üşünan ziwıldap üsün tūra.* (BTH 1993: 357)

“Mermi parçaları başucundan vijıldeşip geçiyor.”

- **ıräw** 1. Yumuşamak, cılklaşmak. 2. İçi geçmek, rahat uyumak. 3. Çok korkmak.

+nan

*Kiyıkbay barıp tüzüzü tün buyı haqlap yattı la, tañ aldınan ıräp kitti.* (BTH 1993: 366)

“Kiyıkbay tuzu gece boyu korudu ama şafaktan önce içi geçti.”

- **ilriw** Uykuda yürümek, uyurgezer olmak.

+nan

*Qaygıman ilriw yürüw.* (BTH 1993: 373)

“Kaygıdan uyurgezer olmak.”

- **imgäniw** Sakatlanmak, sakat olmak.

+tän

*Awır iştäniw imgäniw.* (BTH 1993: 377)

“Ağır işten sakatlanmak.”

- **imtiklätiw** Sığırı yatırmak için buzağıdan memesini çekip yumuşatmak.

+zan

*[Qatın] bızawzan imtiklätiw hıyır hawzı.* (BTH 1993: 380)

“Kadın buzağıdan memeyi çekip ineği sağdı.”

- **işäwänläniw** 1. Akılsızlaşmak, aptallaşmak, ahmaklaşmak. 2. Düşünmeden iş yapmak.

+dän

*Xäsrätimdän işäwänläniw, yanımdağı aqşamdı aldırım.* (BTH 1993: 410)

“Hasretimden ahmaklaşip paramı çaldırdım.”

- **yünsüw** Yorulmak, yorgun düşmek, bitap düşmek.

**+tän**

*Awır iştän yünsüw.* (BTH 1993: 427)

“Ağır işten bitap düşmek.”

- **yüzäw** 1. Sıkıntı çekmek. 2. Gücsüz olmak. 3. Utanmak.

**+dan**

*Yuldan yüzäp qayıw.* (BTH 1993: 433)

“Yoldan sıkıntı çekip dönmek.”

- **yünälüw** “1. Yönelmek, bir tarafa yol almak. 2. Bir iş ya da mesele üzerinde durmak. 3. Hastalıktan kurtulmak, iyileşmek.

**+zan**

*Utz bir yıl awırığan bir qatın qımızzan yünäldi.* (BTH 1993: 441)

“Otuz bir yıldır hasta olan bir kadın kımızdan iyileşti.”

- **yırmıslaw** 1. Yırtmaç açmak. 2. Her yerinden yarmak.

**+tan**

*Tubıqtan ala qar yırmıslap tükä tawğa artıldı.* (BTH 1993: 453)

“Teke topuğundan karı yarıp dağı aştı.”

- **yırınıw** Bir iş ya da durumdan kurtulmak, sıyrılmak, arınmak.

**+nän**

*üfüläği ulım küpmi qunaqqa saqırzı, dünya mäşäkätinän yırınıp kitip bulmay.* (BTH 1993: 454)

“Oğlum ne kadar misafirliğe çağırıldı, dünya sıkıntısından kurtulup gidemiyor.”

- **yıwzırtıw** Yıkarmak.

**+tan**

*üşünsü kün gınä yıwğan kırımdı Güzimä .. tütüş qabattan yıwzırttı.* (BTH 1993: 456)

“Azime üçüncü gün kırımı yine yıkadı, yeniden yıkattı.”

- **yällaw** Üzölmek, efkarlanmak, kederlenmek, hüznölmek; acılamak, kıyamamak.

**+dan**

*Bizän-bir ulıñdan yälläğan malıñdı it aşahın.* (BTH 1993: 462)

Yalnız, oğlundan kısılandığı malını it yesin.”

- **yäplänıw** Uygun olmak, yerinde olmak; sakin olmak, rahat olmak, elverişli olmak.

+z **än**

*İz ärzîñ başında üş yağı kiýiz **än** yäplängän kiýiz kâpäs.* (BTH 1993: 468)

“Erlerin başında üç tarafı keçeden olan keçe şapka.”

- **kamillaşırw** Olgun hâle gelmek, kâmil hâle gelmek.

+tan

*Tixnik yaqtan **kamillaşırw.*** (BTH 1993: 478)

“Teknik açıdan olgunlaşmak.”

- **kiñgäw** Çok yorulmak, kuvvetsizleşmek, hâlsizleşmek.

+nan/+tan

*Äsäyım şuş qaygınan, aslıqtan **kiñgäp** tüşäkkä yıgılğan.* (BTH 1993: 503)

“Annem kaygıdan, açlıktan halsizleşip yatağa yıpılmış.”

- **külüw** Gülmek

+dän

*Isın küñıldän **külüw.*** (BTH 1993: 537)

“Öz gönülden gülmek.”

- **küläslänırw** Güleçleşmek, güler yüzlü olmak.

+nän

*Zäki mınän Qäyüm qartıñ yüzü Ğataullındıñ hüznän **küläslänırp** kitti, bülmä yaqtırğanday buldı.* (BTH 1993: 538)

“Zeki ile yaşlı Kayum’un yüzü Ataullin’in bu sözünden sonra güleçleşti, oda aydınlanmış gibi oldu.”

- **künläşırw** 1. Birisine güvenmeyip şüphe duymak. 2. Kıskanmak, imrenmek.

+dän

*Platöv .. talgın ğına yıldän dä **künläşırp** quyzı.* (BTH 1993: 542)

Platov, sakince esen rüzgardan da şüphe duydu.”

- **kübälänırw** Yığın yapılmak, demet yapılmak.

+tan

*Bır yaqtan bısän sabıla, ikınsı yaqtan yıyıla, üsünsü yaqtan **kübälänä**, kábändär qüyüla.* (BTH 1993: 559)

“Bir taraftan ekin biçilirken diğer taraftan toplanıyor, başka taraftan yığın yapılıyor.”

- **kütärtiw** Kaldırtmak, yükseltmek.

+nan

*Äxmäzizîñ atı yaz başıman uq kütärtä başlay.* (BTH 1993: 587)

“Ehmezi’n adı ilkbahar başından yükselmeye başlar.”

- **qayşanlaw** 1. Etrafında dönmek, çevresinde dönüp durmak. 2. İş veya görevden kaçmaya çalışmak.

+tan

*Yümüştan qayşanlaw.* (BTH 1993: 613)

“Görevden kaytarmak.”

- **qaqlıgıw** Büyük bir hızla ya da aceleyle bir şeye vurup geri tepilmek.

+nän

*Yığittîñ qılısı diywzîñ hüyägînän qaqlıgıp, üz inîñ bılägİNä tıyä.* (BTH 1993: 616)

“Yiğidin kılıcı devin bileğinden sekip, kendi bileğine çarpar.”

- **qaqsaw** 1. Bozulmak, sarsılmak, sallanmak; halsizleşmek.

+zän

*Türä lä gİNä kilä, türä kitä, timİN, kilgän türälärzän qaqsanıq.* (BTH 1993: 617)

“Başkan gelir, başkan gider, artık gelen başkanlardan yorulduk.”

- **qaqırıw** Balgam çekerek tükürmek.

+nan

*Qaynıhı qıx-qıx itip, az bar başıman qaqıra.* (BTH 1993: 617)

“Hangisi kık kık yapıp ahır önünden tükürüyor.”

- **qalışıw** Hareket halindeyken geri kalmak.

+nän

*Klastar, biyİK, yaqtı, qala mäktäptärİNän his qalışmay.* (BTH 1993: 624)

“Sınıflar, uzun, parlak, şehir mekteplerinden hiç geri kalmıyor.”

- **qamalıw** Sarılmak, kuşatılmak, çevrelenmek.

+nan/+tan

*Bz düşman tarafınan üs yaqtan qamalqanbrz.* (BTH 1993: 625)

“Biz, düşman tarafından üç yandan kuşatıldık.”

- **qarayıw** Kararmak; kirlenmek, kötülenmek.

*+zan*

*Alıstarzan qarayıp ay küringän Qara tülkü tigän taw mikän.* (BTH 1993: 638)

“Uzaktan kararmış görünen Kara Tilki denen tağ imiş.”

- *qasıw* Kaçmak, firar etmek.

*+tan*

*Yawaptan qasıw.* (BTH 1993: 652)

“Cevaptan kaçmak.”

- *qatarlanıw* Yanaşılmak, yaklaşılmak, yanı başında olunmak.

*+tän*

*.. hinñ atayıñ märxum minän üşülaytıp mäsißtän qatarlanıp qayta turgaynıq.* (BTH 1993: 653)

“..senin merhum baban ile mescitten yanaşıp dönüyorduk.”

- *qatlamlanıw* Tabakalanmak, katmerlenmek.

*+tan*

*Awıdarzıñ sinfi yaqtan qatlamlanıwı la bıl yaqtarza irtäräk başlana.* (BTH 1993: 654)

“Köylerin sınıfsal açıdan tabakalaşması da bu taraflarda daha erken başladı.”

- *qayalıw* Taşmak, kabarmak.

*+zän*

*Säyzän İs qayalıp kitti.* (BTH 1993: 662)

“Çaydan is taşıp gitti.”

- *qüzürüw* Koydurmak, bıraktırmak.

*+nan*

*Kümüş kinä yüzük qüzürzüm yığırmi tin kümüş aqsanan.* (BTH 1993: 666)

“Yirmi tin gümüş akçeden gümüş yüzük koydurdum.”

- *qüylügüw* Durmaksızın akmak.

*+nan*

*Hirt artınan maşınalar qüylügüp sıgıp qına turalar.* (BTH 1993: 666)

“Dağın sırtından sürekli arabalar geçiyor.”

- *qütqarılıw* Özgür bırakılmak, hür bırakılmak, azat edilmek; kurtarılmak.

*+nän*

*Bälänän qütqarılıw.* (BTH 1993: 685)

“Beladan kurtarılmak.”

- *qütüldürüw* Kurtarmak, sıkıntıdan çıkarmak, arındırmak.

+*tan*

*Sudtan qütüldürüw.* (BTH 1993: 686)

“Mahkemeden kurtarmak.”

- *qütülüw* 1. Kurtulmak. 2. Çocuk bulmak, çocuk sahibi olmak.

+*zän*

*Qayğı-xäsrättärzän bir qütülüp, raxät türür kündär bar mikän?* (BTH 1993: 686)

“Acaba kaygı-hasretlerden kurtulduğumuz rahat günler olacak mı?”

- *qütültüw* Kurtarmak, sıkıntıdan çıkarmak.

+*dän*

*Ülimdän qütültüw.* (BTH 1993: 686)

“Ölümden kurtarmak.”

- *qubıw* 1. Kopmak, ayrılmak. 2. Hareketlenip kalkmak, yarinden kalkmak.

+*dan*

*Avstriyär küp bulha la, bız urıdan qupmanıq.* (BTH 1993: 690)

“Avusturyalılar fazla olsa da biz buradan kopmadık.”

- *quzğalışıw* Kımıldeşmek, kıpırdeşmek, oynaşmak.

+*dan*

*Urıdan quzğalışqas, Nazarüv işsılär mınän qul birışıp xuşlaştı.* (BTH 1993: 691)

“Nazarov yerinden kıpırdeşince işçilerle tokalaşıp vedalaştılar.”

- *qultıqlanıw* Aralanmak, aralı, geçitli olmak.

+*zan*

*Allä qayhı urındarzan bürgülanıp, qultıqlanıp, yırğalaqlanıp kilip sıqqan Taştugay yılğahı.*  
(BTH 1993: 699)

“Kimbilir nerelerden dönüp, aralanıp, çukurlaşıp gelen Taştugay ırmağı.”

- *qumşınıw* Dik durduğu yerden kalkmak, kıpırdamak, hareketlenmek, yükselip çıkmak.

+*tan*

*Zavüd xalqı yuqtan qumşınmaş.* (BTH 1993: 700)



“Fabrika halkı hiç yoktan hareketlenmez.”

- **qupıldatıw** Kup kup ses çıkarmak, kup kup ettirmek.

+nan

[Gimranüv mınän İştugan] küllüşüp-qıwanışıp, arqalarından **qupıldıta** hüyüşüp küriştilər.

(BTH 1993: 703)

“Gimranov ile İştugan gülüşüp sırtlarından **kup kup vurup** sarılarak vedalaştılar.”

- **qurqıw** Korkmak, korkuya düşmek, korkuya kapılmak.

+zan

Kürkä sibişi yamğız**an qurqa**. (BTH 1993: 706)

“Hindi yavrusu yağmurdan **korkar**.”

- **qursalanıw** Korunmak, müdafaa edilmek, savunulmak.

+dän

Brigada yürtünda Kâbir yıldän **qursalanıp**, xiskä sumıp ultıra. (BTH 1993: 707)

“Müfreze çadırında Büyük yelden **korunarak** hayallere dalmış oturuyor.”

- **qıynalıw** 1. Eziyet ve sıkıntıdan rahatsız olmak, daralmak; incinmek. 2. Zor kullanılmak, zorbalık edilmek.

+tän

Awır İştän **qıynalıw**. (BTH 1993: 721)

“Ağır işten **daralmak**.”

- **qırlanıw** Şekilmek, biçimlenmek; oyulmak.

+tän

Qurayzıñ tışqı yağı başta yäşil tüstä bulıp, üz äktän **qırlanıw** üsä. (BTH 1993: 735)

“Kuray’ın dış tarafı başta yeşil renkli olup ortadan **biçimlenerek** büyür.”

- **qıwanıw** Kıvanmak, gönenmek, sevinmek mutlu olmak.

+dän

Şulay bulhın, Fatıyma, tiliñdän **qıwan**. (BTH 1993: 746)

“Doğrusu, Fatma, dilinden **kıvan**.”

- **qıwzırıw** Kovdurmak, kovalatmak.

+tän

İştän **qıwzırıw**. (BTH 1993: 746)

“İşten kovdurmak.”

- **qıwılıw** 1. Kovmak, kovalamak; acele ettirmek. 2. Birinin peşine düşmek, ardına düşmek.

+nän

*Şahit minän Ziya mäzräsänän qıwıldı.* (BTH 1993: 747)

“Şehit ile Ziya medreseden kovuldu.”

- **qıwışıw** Karşılıklı ya da birlikte kovmak. 2. Geçirtirmeye savmaya çalışmak.

+dan

*Kişilər uz amandan qıwışıp, qan yaqqa yügrişä başlanı.* (BTH 1993: 747)

“Âlim kişinin huzurundan kovulan insanlar hakanlarının yanına koşmaya başladı.”

- **qışlaw** Kışlamak, kışlağa yerleşmek; kışı geçirmek.

+zän

*Unda [üñdä] küzzän qışlap qalğan ayıw yata imiş.* (BTH 1993: 748)

“Orada (vahşi hayvan ininde) sonbahardan kışı geçirmeye kalan ayı yatıyormuş.”

- **lazımlanıw** Gerekli olmak, lazım olmak.

+nan

*Grüzniy tarafınan lazımlanğan yahaq .. bayan qılına.* (BTH 1993: 756)

“Grazniy tarafından istenen vergi bildiriliyor.”

- **laslatıw** Şaplatmak; şap şap ettirmek.

+nan

*Brigadir qulın hiltäp, asıwınan laslata tükürüp quyızı.* (BTH 1993: 759)

“Tugay komutanı elini silkip, sinirden şaplatarak salladı.”

- **lawlaw** 1. Hırıl hırıl etmek. 2. Alevlenip tutuşmak.

+nan

*Qapqanan lawlap Bəzikäy äbiy kilip indı.* (BTH 1993: 760)

“Bezikey nine kapıdan hırıldayıp girdi.”

- **läpräyışiw** Karşılıklı aralanmak, açılmak, yayılmak.

+tan

*Qızırıwzan, ısıq ta yuqlıqtan läpräygän ağas, üländärzi yamğır yaşärtti.* (BTH 1993: 774)

“Sıcaktan ve yokluktan yayılan ağaç ve bitkileri yağmur yeşertti.”

- **maqtatıw** Övdürmek.

+nan

*Ul üzün .. barmaq başınday balanan da maqtatılı kilä, az ğına maqtawğa la qupaya inı.*

(BTH 1993: 781)

“O, parmak kadar çocuktan da övgü duymak istiyor, azıcık övülse kibirleniyordu.”

- **matqıw** Parmakları batırıp ele almak, kavramak.

+nan

*Zinnät, qapıl ğına äptıldiñ yawrıninan matqıp, artına äyländirzi lä tubıǵı mınän hıltıp yıbärzi.* (BTH 1993: 791)

“Zinnet, bir anda Eptil’in yavrusundan kavrayıp, arkasına döndürdü ve topuğu ile vurup gönderdi.”

- **müşkäyiw** Gönülsüz, isteksiz hâle gelmek.

+tan

*Awırıǵanlıqtan müşkäyip yürüw.* (BTH 1993: 834)

“Hastalıktan isteksiz hâle gelmek.”

- **muyırıw** Koparmak, parçalamak.

+nan

*Bürı attıñ yanbaşınan muyıra tişläp alǵan.* (BTH 1993: 836)

“Kurt atın omzundan parçalayarak ısırıp aldı.”

- **mıǵırlanıw** Mıgır mıgır diye ses çıkarmak.

+nän

*Şawäl qunaqtar aldında aqlanǵanday itip, awız işinän nimälär mıǵırlandı.* (BTH 1993: 839)

“Şevel, konuklar önünde aklanmış gibi yapıp, ağız içinden bir şeyler mırıldandı.”

- **naǵlanıw** Nazlanmak, cilvelenmek.

+nan

*[Säskälär] Yapraq aştarınan naǵlanıw, irkälänip kınä qarayzar.* (BTH 1993: 6)

“Çiçekler yaprak altlarından nazlanarak, işvelenerek bakıyorlar.”

- **üqlaşıw** Karşılıklı söz vermek.

+dan

*Ural aldan ũqlaşıp kilgän.* (BTH 1993: 39)

“Ural önceden sözleşip gelmiş.”

- **ũsũqlanıw** Kötülüklerden kurtulmak için bir şeye sihir ya da büyü yapılmak.

*+zan*

*Awırıwzan ũsũqlanıw qalıw.* (BTH 1993: 51)

“Hastalıktan büyülenip kalmak.”

- **ũyalıw** Rahatsızlık hissetmek, uygunsuzluk hissetmek; çekinmek; utanmak, sıkılmak.

*+tan*

*Xaqtan qurqmay, xurlıqtan ũyalımay yalgansılar sufıy isimın tütür imdı.* (BTH 1993: 57)

“Allah’tan korkmaz, aşığılanmaktan utanmaz yalancılar, sofu ismini kullanıyor şimdi.”

- **ũzgũsläw** Zorla çekip parça parça etmek, parçalamak.

*+nän*

*Kıyımınän ũzgũsläp tartıw.* (BTH 1993: 59)

“Kıyafetinden parçalayarak çekmek.”

- **ũltüräw** Kenarları eskiiyip yıpranmak.

*+zan*

*Hargayıp, büklänip ũzaq yatıwzan ũltüräy başlağan qağızzar.* (BTH 1993: 73)

“Yapraklar sararıp, buruşup, uzun süredir durmaktan yıpranmaya başlamış.

- **ũltäyiw** Dik durmak, dinelip dimdik durmak.

*+nan*

*Sıntimır Gülgünänin hər xäräkätinä, yawlığı aştınan ũltäyıp küringän säs büzrälärinın nisik hilkiniwinä tiklim hüqlanıw qarap ultırızı.* (BTH 1993: 73)

“Sıntimir, Gülgüne’nin her hareketine, eşarabının altından dikelerek görünen saç buklelerinin sallanışına hyran olarak baktı.”

- **ũmũthũzläniw** Ümitsizlenmek, umutsuzlanmak.

*+zan*

*Bır azzan ũmũthũzlänip, qul hiltáp, tınıp qalabız.* (BTH 1993: 75)

“Birazdan ümitsizliğe düşüp, el silkip, sessizleşip kalırız.”

- **ũrküw** Ürmek, korkmak; aniden korkup kaçmak.

*+nan*

*Yulındağı hər bñ qarasqınan ũrkhä, ũrkhŭp äyzä qırqmış tay. (BTH 1993: 78)*

“Tay, yolundaki her bir silüetten **korkmuş.**”

- **paklanıw** Paklanmak, tem, zlenmek.

*+nan*

*Gŭnahınan yäni-täni **paklanhın**, tip ügŭzzŭ yangan utqa haldılar. (BTH 1993: 89)*

“Günahından canı teni **temizlensin**, diyerek öküzü yanana ateşe attılar.”

- **sarsaw** Aşırı susamak, çok susmak, susuzluktan kurumak.

*+tan*

*Qayza ğına qarama – hıwhırlıqtan **sarsağan** saxralar. (BTH 1993: 175)*

“Nerede bağlar, susuzluktan **kuruyan** sahralar.”

- **řimärläniw** Nakışlı häle gelmek, işlemeli olmak.

*+tan*

*Ŭyar qaşı altından, **řimärlängän** aqıqtan. (BTH 1993: 191)*

“Eyerin kenarı akilten **desenlenmiş.**”

- **řirtläw** şaplamak, şap şap etmek.

*+nan*

*Bıraq hıw ayaq barmaqtarı arahınan **řirtläp** sığa la bitkä säsräy. (BTH 1993: 195)*

“Çamurlu su ayak parmakları arasından **şaplayarak** çıkıyor ve yüzüne sıçrıyor.”

- **şirkanıw** Çirkinliği, pıslığı ile midesi bulanmak, iğrenmek; çirkinliği ile ũrmek, korkmak.

*+dan*

*řäfär küptän uyanğan bulha la, irtängi **halqımdan şirkanıp**, tŭrmay yata inŭ. (BTH 1993:*

*206)*

“şefer hepten uyanmış olsa da sabahki soğuktan **ũrkŭp** yatıyordu.”

- **şitliw** 1. Dışarı yönelmek, kenara ya da yana doğru gitmek. 2. Çevresinden dolanmak, etrafından dolanmak.

*+zan*

*Tugandarzan **şitliw**. (BTH 1993: 210)*

“Kardeşlerden **uzaklaşmak.**”

- **řitlätiliw** 1. Uzaklaştırılmak, bir kenara çekilmek. 2. Önem verilmemek.

*+tän*

*İştän sitlätiliw.* (BTH 1993: 210)

“İšten uzaklaştırılmak.”

- *sitlätiw* 1. Uzaklaştırmak, bir kenara çekmek. 2. Önem vermemek, hor görmek.

*+nän*

*Ûy sitinän sitlätip qalgan isimdär qaldılar.* (BTH 1993: 210)

“Evin kenarından uzaklaşan diğer isimler kaldılar.”

- *sitläşiw* 1. Dışarı yönelmek, kenara ya da yana doğru gitmek. 2. Kenar diktirmek. 3. Kenarından dolanmak.

*+zan*

*Paruxüd mızılıp qına yarzan sitläşä başlanı.* (BTH 1993: 210)

“Vapur ağır ağır hareket ederek sahilden uzaklaşmaya başladı.”

- *sitläştüriw* 1. Önem verdirmemek, önemsetmemek. 2. Dışlatmak, uzaklaştırmak.

*+nän*

*Tuğanlıq münäsäbitinän sitläştüriw.* (BTH 1993: 210)

“Kardeşlik ilişkisinden uzaklaştırmak.

- *sübürlaw* Su ya da diğer sıvı maddeler incelerek bir şeylerin üstüne aktığında çıkan söz.

*+nan*

*Fäxri .. tanawınan sübürlap aqqan qanın bñ qulı mñän hürtä.* (BTH 1993: 215)

“Fahri, burnundan incelerek akan kanını bir eli ile kapatıyor.”

- *süsülw* Uzun gelip sarkmak, salınmak.

*+nan*

*Hıyır, awızınan süsülw türğan bisän şalkımın yalpıdatıp, .. bizzı yalarüsün üzün tilin sıgarı.* (BTH 1993: 220)

“Sığır, ağzından sarkan saman buketini bir gösterip bir kaybettikten sonra bizi yalamak için uzun dilini çıkardı.”

- *subirlaw* Suyun, terin, gözyaşının vs. damla damla ansızın akıp gitmesi.

*+nän*

*Biyä hawıp ultırğan bisälärzñ küzinän subirlap yaş aqqan, yäylawzä xäräkät tuqtağan.* (BTH 1993: 238)

“Kısrakları sağıp oturan kadınların gözünden damlayarak yaş akmış, yaylada hareket durmuş.”

- **subırlaşırw** Su, ter gibi sıvıların damla damla akıp gitmesi.

+zän

*Tik tamsılar kümüş işkärtärzän subırlaşırp hıwğa qüyüla.* (BTH 1993: 238)

“Yalnızca damlalar gümüş sandal küreklerinden **akararak** suya katılıyor.”

- **suptarlaw** Nakış yapmak, nakış işlemek; püsküllemek, püskül işlemek.

+tän

*Tatlıbay .. bilinä türlü tüstägı yıptän suptarlap huğılğan yaşı kämärin tartıp, qaptırmahın iläktürıp quyzı.* (BTH 1993: 243)

“Tatlıbay, beline türlü renklerde **ipten nakışladığı** yassı kemerini çekip bezeğini bağladı.”

- **supıldeşırw** Suya düşen küçük büyük şeylerin sup sup sesi çıkarması.

+tan

*Qıyıqtan supıldeşırp tamsı tama.* (BTH 1993: 243)

“Çatıdan **supıldayarak** damlalar akıyor.”

- **sıbırtqılaw** 1. Değnekle, kamçı ile vurmak, dürtmek. 2. Çok eleştirmek, aşırı yemek.

+tan

*Ğabbas qaynağa .. üksägä basıp, arttan sıbırtqılap qına yürüy.* (BTH 1993: 253)

“Abbas kayınbirader, ökçeye basıp, değnekle arkadan **vurarak** yürümek.”

- **sıyıldaw** Cızıldamak.

+nan

*Küzgü halkın yıl, qalay başlı yürttarza üzünä iş taba almağas, asıwınan sıyıldap hıgıra-hıgıra, halam tübälı üzärgä kilıp quna.* (BTH 1993: 260)

“Sonbaharın soğuk rüzgarı teneke damlı evlerde kendine yer bulamıyor, öfkesinden **cızıldayıp** tıslayarak ot çardaklı evlere geliyor.”

- **sıptırlaw** Hafifçe bırakmak, hafifçe akıtmak, yavaşça akıtmak.

+tän

*Hımäktän sıptırlap qına hıw ağa.* (BTH 1993: 265)

“Musluktan su **yavaşça** akıyor.”

- **sıpıldaw** Şı şıp etmek.

*+nan*

*Qıyıq baştarınan sııldap tamsı tama.* (BTH 1993: 265)

“Su çatı başlarından şıp şıp ederek damlıyor.”

- *sırqıraşw* 1. Birlikte ya da karşılıklı ince bir sesle bağırmak. 2. Ötüşmek. 3. Kişnemek.

*+nän*

*Urman işnän sırqıraşp kilip sıqqan biyälär üyürün kürp qala.* (BTH 1993: 266)

“Orman içinden kişneyip çıkan kırsraklar, sürüyü görünce duruyor.”

- *sıwaqlaw* 1. Açılmak, açık hâle gelmek, aydınlanmak. 2. Gün ışığında ısınmak, güneşte ısınmak.

*+nan*

*Yañınan sıwaqlap yïbärzï.* (BTH 1993: 270)

“Yeniden açılarak gönderdi.”

- *sıwsıw* 1. Birden korkmak, birden korkup sıçramak, korkup yerinden fırlamak. 2. Aniden ürküp bir tarafa fırlamak.

*+zän*

*Qarasäs asıw mınän äytkän bil hüzzän sıwsıp kitti.* (BTH 1993: 271)

“Karases öfke ile söylediği bir sözden ürktü.”

- *säyırhınıw* Şaşırmaq, şaşkın hâle gelmek.

*+nan*

*Zälifä lä qartıñ bil qılığınan sıyırhındı bulha kâräk, yaran gülün balqūnga quymay başlanı.* (BTH 1993: 274)

“Zelife de yaşlının bu davranışından şaşırmış olmalı ki dost çiçeğini balkona koymaya başladı.”

- *tazarıw* 1. Temizlenmek, temiz hâle gelmek. 2. Saflaşmak, saf hâle gelmek. 3. Gürleşmek, güçlenmek; şişmanlamak.

*+zan*

*İlökkı tapandı yır ağastarzan tazara, igñ başıwına, yä sabınlıqqa äylänä.* (BTH 1993: 296)

Önce ezilerek sertleşmiş yer ağaçlardan temizlenir, sonra tahıl tarlasına dönüştürülür.”

- *tayqalaw* 1. Dışarı çıkmak, yurt dışına çıkmak. 2. Vazgeçmek.

*+zan*



*Qunaq saqırıwzan tağı tayqalap qararğa uylahalar za, iş barıp sısıgırlıq bulmanı. (BTH 1993: 297)*

Misafir çağırmaqdan tekrar **vazgeçip** karara varsalar da gerçeleşmedi.”

- **taypıldırıw** Ayırtmaq, saptırmak.

**+dan**

*Yuldan taypıldırıw. (BTH 1993: 297)*

“Yoldan saptırmak.”

- **tayışırw** 1. Ayrılmak, sapmaq. 2. Meyletmek.

**+tän**

*İştän tayışırw. (BTH 1993: 298)*

“İşten ayrılmak.”

- **talanıw** Üstü başı parçalanmaq, yırtılmak. 2. Talan edilmek.

**+zan**

*6 Üktyabrä Süvıt xükümätı aqtarzan talangan başqürttargä yarzam itıw xaqında qarar qabul itkän. (BTH 1993: 301)*

“Sovyet hükümeti, 6 Ekimde, karlardan zarar gören Başkurlara yardım etme kararını kabul etmiş.”

- **talatırw** 1. Saldırtmaq, hücum ettirmek. 2. Rencide ettirmek. 3. Kendine mal ettirmek.

**+tän**

*İlik bayarzar kışını işkä sıqmağan üsün ittän talatqan, tiy. (BTH 1993: 302)*

“Önce zenginler birinin işten çıkmaması için köpekten saldırtmış.”

- **tamırw** 1. Damlayarak, damla damla düşmek. 2. Fayda görmek. 3. Bir şeyden pay almak.

**+nan**

*Qarağaş qulındağı quray üsünan hüt tamdı, tiy. (BTH 1993: 308)*

“Karağashın elindeki kurayın ucundan süt damladı.”

- **tapıldatırw** Tap tap ettirmek, tap tap diye ses çıkarttırmak.

**+nan**

*[İştugan mınän Gimranöv] qusaqlaşıp, arqalarınan tapıldatıp hüyüşüp küriştilər. (BTH 1993: 314)*

“İştugan ile Gimranov kucaklaşıp, sırtlarından tıp tıp ettirerek vedalaştılar.”

- **taralıw** 1. Bir topluluktan ayrılmak, dağılmak.

+nän

*Xalıq yıyılıştan taraldı.* (BTH 1993: 315)

“Halk, topluluktan ayrıldı.”

- **tarıǵıw** Hayat şartlarının zorluǵundan dolayı daralmak, sıkılmak, sefalet çekmek.

+nan

*Ul da, yaz bulǵas, püdval hawahınan tarıǵıp, tısqa sıqqandır.* (BTH 1993: 323)

“O da bahar gelince evin bodrumunun havasından bunalıp dışarıya çıkmış.”

- **tıǵlänıw** Dişlenmek, ısırılmak.

+tän

*İttän tıǵlänıw.* (BTH 1993: 350)

“İtten dişlenmek.”

- **tilışıw** 1. Deliye dönmek, çıldırmak, delirmek. 2. Zıvanadan çıkmak, kudurmak.

+tän

*Müxäbättän tilıřhäk tä imdär tabılır äli.* (BTH 1993: 355)

“Aştan çıldırsak da devası bulunur.”

- **tütlüǵıw** Kekelemek, dili tutulmak; düzgün konuşamamak.

+tan

*Qurqıştan tütlüǵa-tütlüǵa yawap birıw.* (BTH 1993: 376)

“Korkudan kekeleyerek cevap vermek.”

- **tüzüw** Bütünleştirmek, birleştirmek.

+zan

*Vagündaşzan süstav tüzüw.* (BTH 1993: 380)

“Vagonlardan tren katarı yapmak.”

- **tünläüw** Geceletmek, geceye bıraktırmak.

+nän

*Ütäǵülöv unınsı klass uqıwsılarına arnalǵan ayırılışıw kisähinän tünläüw qaytıp, yüqlarǵa yattı.* (BTH 1993: 385)

“Üteǵulov onuncu sınıf öǵrencileri için önceden belirlenen ayrılık gecesinden bekletip uykuya daldı.”

- **tüğüldürüw** Ümit kestirmek, ümit kırdırmak, umutsuzlaştırmak.

+nan

*Dünyanan tüğüldürüw.* (BTH 1993: 386)

“Dünyadan ümit kestirmek.”

- **tüğülüw** Ümit kesmek, ümitsiz hâle gelmek.

+nän

*Bala tura-kilä kükräk hütünän tüğüldü, aşawğa halıstı.* (BTH 1993: 386)

“Çocuk biraz sonra memeden ümit kesti, yemek yemeye davrandı.”

- **tuzıw** 1. Eskimek, yıpranmak, bozulmak. 2. İhtiyarlamak, hasta düşmek. 3. Karışmak, dağınık olmak.

+nän

*Tanawınan qan tuzıp, awnap yatıwın kürges, sarbaylap qısqıra başlanı.* (BTH 1993: 403)

“Burnundan sıçrayan kanı görünce, bağırmaya başladı.”

- **tünäzıw** Dinlenmek, soluk almak, nefes almak.

+tän

*İştän tünäzıp qalıw.* (BTH 1993: 421)

“İştän nefes almak.”

- **tütäläw** Dümdüz çıkmak, doğruca ilerlemek.

+dan

*Min Süramandan tütäläp Kızıy tıştüm.* (BTH 1993: 422)

“Ben Soraman’dan dümdüz çıkıp Kızöy’e geldim.”

- **tıyılıw** Yasak edilmek, engellenmek, izin verilmemek.

+nan

*Barlıq xalıq yıyıldı, tiy, aşap-ışkän aştarınan tıyıldı, tiy.* (BTH 1993: 426)

“Halk toplandı, yiyip içtikleri yemeklerden yasaklandı.”

- **tilqıtıw** İyice çiğnetmek, iyice çiğnetip ezdirmek.

+zan

*Bızawzan tilqıtıp hawıw.* (BTH 1993: 428)

“Buzağıdan iyice çiğnetip sağmak.”

- **tırıw** Susmak, sessiz sakin durmak.

*+zan*

*Babay mīnān ābiy malayzan tınıp, bīr rāxātlānīp sāy īsāyīk, tīp ultırǵan.* (BTH 1993: 431)

“Dede ile nine torundan **kurtulup**, rahatlayıp çay içelim diyerek oturdular.”

- **tāǵārlāw** Dönmek, tekerlek üzerinde hareket etmek.

*+nan*

*Yalbir qaş astınan tāǵārlāp sıqqan .. ikī bürtük yāş yīrgä aǵıp tūşä.* (BTH 1993: 438)

“Uzun kaç altından **yuvarlanan** iki gözyaşı yere düştü.”

- **tāmizlāw** Temizlemek, pislikten arındırmak.

*+zān*

*Yılǵanıñ sıǵa tūrǵan yīrīn hıwzı bız a tūrǵan nāmālärzān tāmizlāmāk, paqlamaq tıyış.*  
(BTH 1993: 444)

“Nehrin çıkış yerindeki suyu buzlandıran şeylerden **temizlemek** gerek.”

- **tāmāytıw** Tat gelmek, lezzet gelmek.

*+tān*

*Hüttān ārim tāmāytä.* (BTH 1993: 444)

“Sütten pelin çiçeği **tadı geliyor.**”

- **uqmaştırılıw** Yapıştırılmak, örtüştürülmek, birleştirilmek.

*+zan*

*Şunday awır, şunday qurqınıslı minuttarza hār azım, hār hulış hanalǵan sīkundarza sānskīlī sıbıqtarzan uqmaştırılǵan rūǵatqalarzı kütärīp barırǵa kārāk.* (BTH 1993: 466)

“Böyle ağır, korkunç anlarda her adımın, her nefesin sayıldığı saniyelerde, ucu çatallı çubuklardan **oluşturulan** çitleri kaldırmak gerek.”

- **uñıw** 1. Yetişmek, erişmek, kavuşmak, başarı kazanmak. 2. Birinden bir şeyden iyilik görmeye erişmek.

*+zān*

*Bıl kilinībēzān uñırbz, axırı.* (BTH 1993: 475)

“Biz nihayetinde gelinimizden **iyilik görürüz.**”

- **urǵıldırıw** Püskürtmek, patlatmak, fişkirtmek.

*+tān*

*Yüräktān mūñ urǵıldırıw.* (BTH 1993: 478)

“Yürekten keder **fişkirtmak**.”

- **urğılıw** Püskürmek, fişkirmek, patlamak.

**+zan**

*Qaya aştındağı tärän süqürzan urğılıp şışmä sığa.* (BTH 1993: 478)

“Kaya altındaki derin çukur**dan fişkiran** pınar çıkar.”

- **uxıldaw** Sert ve yankılanan bir ses çıkarmak, gürüldemek.

**+nan**

*Awır bümbalarzın yarılıwınan yır uxıldanı.* (BTH 1993: 485)

“Ağır bombaların patlamasından yer **gürüldedi**.”

- **üñgäläw** Susmak, suskunlaşmak; afallamak, sersemlemek.

**+dan**

*Qurqışımdan üñgälöp ultıram.* (BTH 1993: 494)

“Korkum**dan susmuş** oturuyorum.”

- **üpkäläşiw** Karşılıklı ya da birlikte öfkelenmek.

**+zän**

*Samsün, Züläyxanı niğä üpkälättiñ, ulay yañı ğına tanışıp, xäzırzän ük üpkäläşiw yaramaş, küñilın tap.* (BTH 1993: 495)

“Samson, henüz tanıştığın Züleyha’yı neden sinirlendirdin, şimdiden **öfkeleşmek** iyi değildir, yüreğini dinle.”

- **ütkärliw** Geçirilmek, iletilmek.

**+nan**

*İt mayasürubqanan ütkärligän.* (BTH 1993: 504)

“Köpek mayasorupka**dan geçirilmiş**.”

- **ütkäriw** Kenara çekilip yol vermek, geçmeye izin vermek.

**+dan**

*Şawlaşırğa, ul uramdan kişi ütkärlirgä quşmanılar.* (BTH 1993: 504)

“Gürültü çıkarılmasına, o sokak**tan birinin geçmesine** izin vermediler.”

- **xıyallanıw** Hayale dalmak, hayal etmek.

**+nan**

*Qayğınan xıyallanıw.* (BTH 1993: 547)

“Endişeden hayale dalmak.

- **hajlaw** Hajlamak (sıvı madde kaynağında ya da makine güçlü hareket ettiğinde çıkan ses).

+nan

*Äwjän yağınan hajlap maşına qaytıp qıldı.* (BTH 1993: 562)

“Makine Evjen tarafından **hajlayarak** geldi.”

- **harqıtıw** Yavaş yavaş akıtmak.

+nän

*[Bay şişänän harqıtıp qına qüyüp alıp qımız İstı.* (BTH 1993: 576)

Zengin adam şişeden kımızı **akıtıp** içti.”

- **hawıǵıw** İyileşmek, sağlığına kavuşmak.

+tan

*Yalqawlıqtan awırırhuñ, tırıshlıqtan hawıǵırhuñ.* (BTH 1993: 580)

“Tembellikten hastalanırsın, çalışmaktan **iyileşirsin**.”

- **hıpıntıw** Eskimek, bozulmak, yorulmak.

+nan

*Quyı ağastar arahınan hıpıntıp bütkän qarttar, äbıyzär sıqtı.* (BTH 1993: 585)

“Sık ağaçların arasından **yorulmuş** yaşlılar, nineler çıktı.”

- **hiptırıw** 1. Serptirmek, yaydırmak, saçtırmak. 2. Ateş açtırmak, kurşun yağdırmak.

+tan

*Bır İyütçik bızgä maxsus räwiştä pülmyüttan hiptırızı.* (BTH 1993: 589)

“Bir pilot bize mahsus şekilde otomatik silahtan **kurşun yağdırdı**.”

- **hıyızürüw** Sevdirmek, sevgi uyandırmak.

+zän

*Talpınıp ta yılmayıp hıymäs yırzän hıyızürä.* (BTH 1993: 596)

“Gayret edip gülümseyerek sevilmeyen yerden **sevdirir**.”

- **hüläytläw** Höleyt diye bağırarak.

+nan

*Quyandıñ artınan hüyätläp qalıw.* (BTH 1993: 601)

“Tawşanın arkasından **bağırarak**.”

● **hurılıw** 1. Gerilmek, uzatılmak, çıkarılmak. 2. Rengi kaçıp zayıflamak, beti benzi solup zayıflamak.

+nän

*İşik üşkü kügäninän hurılıp sığıp, salı şaşılıp tura.* (BTH 1993: 612)

“Kapı, üstteki sürgüsünden **gerilip** çıkmış, yamuş bir şekilde sallanıyor.”

● **hüktiriw** 1. Sövdürmek, küfretmek. 2. Hor gördürüp tenkit ettirmek.

+nän

*Kişinän hüktiriw.* (BTH 1993: 614)

“Kişiden **sövdürmek.**”

● **hürilw** 1. Yavaş yavaş sönmek. 2. Yakınlık hissini kaybetmek.

+dan

*Aşiq-büşüq tapqan duştarımdan hürildim min.* (BTH 1993: 615)

“Hızlı bir şekilde kazandığım dostlarımdan **uzaklaştım** ben.”

● **hırgalaw** 1. Kayıp yoldan çıkmak, kenara kaymak. 2. Bir şeylerin üzerinden sızmak, sızarak akmak.

+nän

*Mişkin turnanın aqhıl tüşinän hırgalap qan ağa.* (BTH 1993: 629)

“Zavallı turnanın akçıl göğsünden kan **sızıyor.**”

● **şartlaw** 1. Patlamak, havaya uçmak, infilak etmek. 2. Çatlamak.

+tan

*Hıwıqtan şartlaw.* (BTH 1993: 651)

“Soğuktan **çatlamak.**”

● **şasıw** 1. Şaşmak, sersemlemek. 2. Öfkelenmek, kudurmak. 3. Şiddetlenmek.

+tän

*Müxäbättän şasıw.* (BTH 1993: 655)

“Aşktan **sersemlemek.**”

● **şüpürlaw** Hüpleterek içmek, şüpürdeterek içmek. 2. Şıpldamak.

+dan

*Krandan hıw şüpürlap ağa.* (BTH 1993: 665)

“Su musluktan **şıpldayarak** akıyor.”

- **şıbaqşıw** Aralıksız yağmak, kesintisiz akmak.

+nan

*Yuldaştıñ säs aralarından şıbaqşıp tir aqtı.* (BTH 1993: 672)

“Ter yoldaşın saç aralarından kesintisiz aktı.”

- **şıtıw** 1. Filiz vermek, toraktan bitmek. 2. Övünmek.

+nan

*Üşü bıwındaızıñ şul qanından şıtıp sıqtı bızızıñ bıl türmüş.* (BTH 1993: 682)

“İşte bu neslin kanından filizlendi bizim bu hayatımız.”

- **ıǵışıw** Birbirine düşmek, kavga etmek, çekişmek, dövüşmek, tartışmak.

+tan

*Yuqtan ıǵışıw.* (BTH 1993: 692)

“Yoktan kavga etmek.”

- **ışıldaşıw** Tıslamak.

+tan

*Yılandar handıqtan ışıldaşıp sıǵıp, ügäy äsä minän qızın saǵırğa tütüñgan.* (BTH 1993: 702)

“Yılanlar sandıktan tıslayarak çıkıp üvey anne ve kızını çağırmaya başlamış.”

- **ıtırǵanıw** İğrenmek, midesi bulanmak, tiksirmek.

+tän

*Awır yıştän ıtırǵanıw.* (BTH 1993: 702)

“Ağır kokudan midesi bulanmak.”

- **ıvakwatsiyalanıw** Tahliye edilmek, boşaltılmak.

+nan

*Ukraynadan ıvakwatsiyalanıp.* (BTH 1993: 705)

“Ukraynadan tahliye edilmek.”

- **ıǵlätıw** 1. Aratmak. 2. İnceletmek, araştırmak. 3. Daha iyi bir yol bulmak için çaba sarfettirmek.

+nän

*Kişinän ıǵlätıw.* (BTH 1993: 706)

“Kişiden aratmak.”



- **İşkärtiliw** 1. İşletilmek, değerlendirilmek. 2. Bir biçim vermek, işleyip düzenlemek.

+nan

*Rİdaktür tarafınan İşkärtilgän mäkälä.* (BTH 1993: 731)

“Makale editör tarafından değerlendirilmiş.”

- **äylängiläw** Bir şeylerin etrafında dolanmak, tekrar tekrar dönmek.

+nan

*[Yığittär] künü buyı taw-taş, urman arahınan äylängiläp yürüy turgas, üzibizzİj awıl tapqırına kilip sıqqandar.* (BTH 1993: 739)

“Yiğitler gün boyu dağ, taş, orman arasından dolanarak, yürüyüp bizim köyün etrafına çıktılar.”

- **ärsiliw** Soyulmak, kabuğu soyulmak, kabuğu temizlenmek.

+zan

*Yır qarzan ärsildi.* (BTH 1993: 752)

“Yer kardan temizlendi.”

- **äsitiw** Eksitmek, mayalatmak.

+tan

*Bürüstan til äsità.* (BTH 1993: 755)

“Biberden dil eksitmek.”

- **äwmäläştiriw** 1. Kısım kısım yuvarlamak, hafifçe yuvarlamak. 2. Orasından burasından tutuşturmak, tutturmak, yamamak.

+zan

*Biräy işki-müşqünü büzganda, şularzan äwmäläştirip, Xälkäygä külmäk hımaq nämä tiğip kiyzİrä turgaynılar.* (BTH 1993: 760)

“Yıpranan herhangi eski püskü kıyafetlerden yamayarak Helkey’ä gömlek gömlek benzeri bir şey dikip giydirmeye çalıştılar.”

- **yuyulıw** Silinmek, temizlenmek.

+zän

*Üşü türlühö türlü yızä yatıp qalgan kişilärzİj dä kübİhİ äkrİnläp xätirzän yuyula kilä.* (BTH 1993: 766)

İşte bu türlü türlü yerlerde yatıp kalan kişilerin de çoğu yavaşça yürüyerek hatırdan siliniyor.”

- **yulaqlanıw** Çizgi şeklinde uzanmak, bir hat şeklinde uzanmak.

+dan

*Suyın, qürüs iritip, manlayımdan yulaqlanıw tirim aqmanı.* (BTH 1993: 768)

“Demir, çelik eritip alınımdan **uzanarak** terim akmadı.”

- **yaqlıgıw** 1. Yanlış yola gitmek, yolunu şaşırmak. 2. Iskalamak.

+nan

*Bıl mişkın [it] xujahınan yaqlıgıp qalgan, axırı.* (BTH 1993: 776)

“Sonra bu zavallı köpek sahibinden **uzaklaşmış.**”

- **yalangaslanıw** 1. Çıplaklaşmak. 2. Yapıksızlaşmak, donanımsızlaşmak.

+tan

*Xalıq huğıstan huñ yalangaslandı.* (BTH 1993: 785)

“Halk soğuktan sonra **çıplaklaştı.**”

- **yalqıw** Bezmek, usanmak, bıkmak.

+tan

*Bir türlü aştan yalqıw.* (BTH 1993: 787)

“Bir çeşit yemekten **usanmak.**”

- **yaltanıw** Birdenbire bir yöne dönmek, aniden bir yöne doğru hareket etmek.

+tän

*İştän yaltanıw yürüw.* (BTH 1993: 789)

“İşten dönmek.”

- **yañılışıw** Yanlışlık yapmak, hata yapmak.

+dan

*Yuldan yañılışıw.* (BTH 1993: 796)

“Yoldan çıkmak.”

- **yaralıw** Meydana gelmek, var olmak, doğmak.

+tan

*Düşman duştan yarala.* (BTH 1993: 799)

“Düşman dosttan **doğar.**”

- **yarışlaw** Yan yana yapmak, birlikte yapmak.

*+dan*

*Ular qarañgi uramdan yarışlap atlanı.* (BTH 1993: 805)

“Onlar karanlık yerden birlikte geçti.”

- **yawsılaw** Dünür gönderip kız istemek.

*+tan*

*Türlü yaqtan yawsılay başlanılar.* (BTH 1993: 810)

“Çeşitli yerlerden dünür göndermeye başladılar.”

- **yawıw** 1. Yağmak. 2. Düşmek. 3. Sayıca çoğalıp birikmek.

*+nan*

*Tahirüv urınına ultırırğa ülgürmäni, uğa kümsükümitit ağzalarinan hüraw yawa başlanı.*

(BTH 1993: 811)

“Tahirov yerine oturmaya çalışmadı, ona komite ağzalarından soru yağdı.”

- **yafalanıw** Cefa çekmek, eziyet çekmek.

*+tan*

*Qütqarızay bulam nazanlıqtan yafalanğan yarlı-yalpımdı.* (BTH 1993: 811)

“Yoksulluktan cefa çeken yoksul halkı kurtarsam.”

### 3.1.5. Vasıta Hâli (+(X)n/mınän)

- **agızırıw** Akıttırmak

*mınän*

*Hıw mınän agızırıw.* (BTH 1993: 25)

“Su ile akıttırmak.”

- **azıqlandırıw** 1. Beslemek. 2. Toprağa gübre vermek.

*mınän*

*Yahalma yul mınän azıqlandırıw.* (BTH 1993: 34)

“Suni yol ile toprağa gübre vermekç”

- **aymaw** Genişçe ve fazlasıyla ele almak.

*mınän*

Uraq **mĭnĕn aymap** urıw. (BTH 1993: 34)

“Orak **ile tutarak** vurmak.”

- **aymw** Sarhoşluktan normal hâle dönmek, ayılmak.

**mĭnĕn**

İsımlıktĕn qat işırwıwı irtĕ **mĭnĕn aynıp** uyana. (BTH 1993: 35)

“İçkiden sarhoş olup sabah vakti **ile uyandı.**”

- **aypalaşmw** Elindekini kaybetmemek, kaptırmamak, tartışmak, çekişmek.

**mĭnĕn**

Yañılduñ ĭnĭhĭ, strajnik **mĭnĕn aypalaşqanda**,.. mañlayın qamsı mĭnĕn yarıp yĭbergĕndĕr.

(BTH 1993: 35)

“Yangul’un erkek kardeşi gardiyan **ile tartışınca** onun alnını kamçı ile yardılar.”

- **arqaw** Fazla ip bırakmak, ip payı bırakmak.

**mĭnĕn**

Uqalar **minĕn arqap**, yĭbĕktĕr minĕn qayıp, nĕğĭşlĕp, suqlı bayzar tagıp, tĕmĕkĭ yansĭğı ĕzĭrlĕ. (BTH 1993: 74)

“Süslü zenginler; sırmalar **ile bağlanıp**, ipeklerle nakışlanan tütün kesesi taşırılar.”

- **aşqayaqlaw** Çubuk, kamçı ile vurmak.

**mĭnĕn**

Bĕz qasqan yıqlı, hıyuzarzı buran uynatıp qıwıp, kindĭrzĕn işĭlgĕn ũz ũn sıbırtqı **mĭnĕn aşqayaplap**, mal arahına indĭrĕbĭz. (BTH 1993: 99)

“Biz kaçan at ve sığırları kovarak kendirden yapılan uzun **kamçı ile vurup** hayvanların yanına indiriyoruz.”

- **bĭz ĕklĕnĭw** Bezeklenmek, süslenmek.

**mĭnĕn**

Sĕğĕttĭñ tışı taştar **mĭnĕn bĭz ĕklĕngĕn**. (BTH 1993: 140)

“Saatin dışı taşlarla **süslenmiş.**”

- **bĭz ĕlĭw** Bezenmek, süslenmek.

**mĭnĕn**

Sĕskĕ **mĭnĕn bĭz ĕlgĕn**. (BTH 1993: 140)

“Çiçek **ile süslenmiş.**”

- **būlarıw** Karışmak, kargaşa olmak, düzensizleşmek.

*mınän*

*ŷy tirähindä üz yümüştarı mınän būlarıp yürügän qatın-qızzar .. kürinä.* (BTH 1993: 153)

“Evin etrafında işleriyle uğraşan kadınlar ve kızlar görünüyor.”

- **bürkäw** Başını sararak örtmek, sarınmak.

*mınän*

*Yurgan mınän bürkäp yatqırıw.* (BTH 1993: 164)

“Yorgan ile sarıp yatırmak.”

- **buraw** Kütük koymak, ağaçla kaplamak, tahtayla kaplamak.

*mınän*

*Qüzüqtüñ İsin taş yä bulmaha büränä mınän burarğa kăräk.* (BTH 1993: 175)

“Kuyunun içini taş olmasa da kalasla kaplamak gerek.”

- **büläkläw** Taltif etmek, armağan etmek, hediye vermek, ödüllendirmek.

*mınän*

*Kimmäklı büläk mınän büläkläw.* (BTH 1993: 183)

“Kıymetli hediye ile ödüllendirmek.”

- **bäylänişiw** Bağlantıda olmak, bağlantıya girmek.

*mınän*

*Kürähñ, Aqqūlağa ürİlgän yunhız nāmä bıl ŷyzü tısqı dünya mınän bäylänişiw ŷsün tüyäk itip kınä tūta tūgandır.* (BTH 1993: 198)

Galiba Akkulak’a uzatılan bu çirkin şey bu evi dış dünya ile bağlantılı hâle getirmek için mesken olarak kullanılıyordur.

- **bärgİläw** Aralıksız vurmak, sürekli vurmak, tekrar tekrar çarpmak.

*mınän*

*Taş mınän bārgİläw.* (BTH 1993: 203)

“Sürekli taşla vurmak.”

- **bārgİsläw** Sağlı sollu vurmak.

*mınän*

*Taş mınän bārgİsläw.* (BTH 1993: 203)

“Taş ile vurmak”

- **bərişiw** Herhangi bir şeyle birine sürekli vurmak.

*mınän*

*Salix: Hin niñä taş mınän bərişähij?* (BTH 1993: 204)

“Salih: Neden taşla vuruyorsun?”

- **bäxäsläsiw** Karşılıklı sözlü mücadele etmek, tartışmak; iddialaşmak.

*mınän*

*Qazaq arahında yürügän saqta, qazaqtar mınän bähäsläşip, İlik hıwınıñ iñ kiñ yiränän yüz üp sıqqayım.* (BTH 1993: 207)

“Kazakların arasında yaşadığım zamanlar, Kazaklar ile iddialaşarak İlek suyunun en geniş yerinden yüzüp çıkardım.”

- **güjläw** Güçlü ses çıkarmak.

*mınän*

*Ah-zar mınän güjlöp işkän yildär tañ yilnä quşılıp tatlandı.* (BTH 1993: 233)

“Acı ile inleyerek esen yeller tan yeline katılarak güzelleşti.”

- **gürurlanıw** Gururlanmak, gururlu olmak.

*mınän*

*Süvit kişihı üz inñ büyük xızmatı mınän gürurlana.* (BTH 1993: 249)

“Sovyet vatandaşı yaptığı büyük hizmet ile gururlanır.”

- **dawalaw** Tedavi etmek, ilaç vermek.

*mınän*

*Qımız mınän dawalaw.* (BTH 1993: 266)

“Kımız ile tedavi etmek.”

- **düpüldäw** Güp güp etmek.

*mınän*

*<<Ha-a, xaywanqay!>> - tigän tawış mınän düpüldägän tüyaq tawıştarı işitilä.* (BTH 1993: 291)

“<Haa, hayvan gibi!> sesiyle güpüldeyen toynak sesleri duyuluyor.”

- **düptürläw** Tıptırlamak.

*mınän*

*Kämäsi ağay awır itiktäri mınän düptürlöp kilip yitti.* (BTH 1993: 291)

“Kemesi abi ağır çizmeleri **ile tıptırlayarak** geldi.”

- **dıŋğırlatıw** Dıngır dıngır yapmak.

**mınän**

*Taş yol **mınän dıŋğırlatıp** kitip barabız bır vaqıt.* (BTH 1993: 298)

“Bir süre sonra taş yol **ile dıngırdayarak** ulaşırız.”

- **yılışıw** Birlikte çabucak hareket etmek.

**mınän**

*Altmıştağı Alpamış **mınän** alışıw, yitmiştağı yıldı **mınän** yılışıw.* (BTH 1993: 314)

“Altmışındaki Alpamış<sup>14</sup> ile ortaklaşır, yetmişindeki zaman **ile hareket eder.**”

- **zapaslanıw** Yedeklenmek, stoklanmak.

**mınän**

*İğın **mınän** zapaslanıw.* (BTH 1993: 346)

“Ekinle stoklanmak.”

- **zapravqalaw** “Yağlamak, karıştırmak, katmak, doldurmak.”

**mınän**

*Dizil mayı **mınän** zapravqalaw.* (BTH 1993: 346)

“Dizel yağı **ile yağlamak.**”

- **ikşıw** Birbirlerini eğlendirmek, birbirlerinin gönlünü eğlendirmek.

**mınän**

*Bızın yaqta yınälär käyniş **mınän** şulay **ikşıp** hüyläşä.* (BTH 1993: 370)

“Bizim orda yengeler kayınlarıyla böyle **eğlenerek** sohbet ederler.”

- **ilänıw** Elenmek, elekten geçirilmek.

**mınän**

*İri iläk **mınän** ilängän ün.* (BTH 1993: 375)

“İri elekle elenen un.”

- **imlăw** İlaçla tedavi etmek, ilaçla iyileşmek.

**mınän**

*Ülän **mınän** imlăw.* (BTH 1993: 379)

<sup>14</sup> **Alpamış**: Destan kahramanının ismi.

“Bitki ile tedavi etmek.”

- **irkälâw** Sıcak davranmak, şefkat göstermek, ilgi göstermek.

**mîñän**

*Talgın-talgın gına tañ yildäri irtänsäkäy mîñän irkälây.* (BTH 1993: 398)

“Ağır ağır tan yeli sabah vakti **ile sıcaklığımı gösteriyor.**”

- **ixatalanıw** Duvarla çevirmek, duvar örmek; sınır çekmek.

**mîñän**

*[Baqsa] bïyık taqta qüyma mîñän ixatalangan.* (BTH 1993: 414)

“Bahçe büyük tahta duvar **ile çevrildi.**”

- **işaralaw** İşaretlemek, damgalamak.

**mîñän**

*Gindulla ağay.. qul mîñän işaralap üzñä saqıwı.* (BTH 1993: 416)

“Gindulla abi eli **ile işaretleyerek** yanına çağırdı.”

- **yügüşlanıw** Zehirlenmek, enfeksiyon kapmak; mikrop kapmak.

**mîñän**

*Angina mîñän yügüşlanı.* (BTH 1993: 420)

“Boğaz şişiği **ile mikrop kaptı.**”

- **yüzlâw** Sağlamlılık ya da görüntü için taş, tahta ya da başka şeylerle kaplamak.

**mîñän**

*Kirbıs mîñän yüzlâw.* (BTH 1993: 432)

“Kerpiçle **kaplamak.**”

- **yürütülüw** Yürütülmek, hareket ettirilmek.

**mîñän**

*Maşına mîñän yürütülüw.* (BTH 1993: 435)

“Araba **ile hareket ettirilmek.**”

- **yılmayıw** Gülümsemek, tebessüm etmek.

**mîñän**

*Küz qüyrüğü mîñän yılmayıw.* (BTH 1993: 448)

“Göz ucu **ile gülümsemek.**”



- **kirtmäsläniw** Kertikli olmak, çentikli olmak.

**mınän**

*Urman ütä ütkän bıl üsqalaq yul ağas tamızarı **mınän kirtmäslänip**, ütiwsılärzi ürlitübänli hiñkitip mazahın ala.* (BTH 1993: 506)

“Ormandan geçen bu hareketli yol ağaç kökleri **ile kertiklenip** bir aşağı bir yukarı hareket ederek huzursuzlandırıyor.”

- **künlüklaw** Günlük işe katılmak, dahil olmak.

**+n**

*Asäyim dä qış buyına kişigä yün, süs iläp, yäyin **künlüklap** işläp, iş yanına quş yahay turgaynı.* (BTH 1993: 542)

“Annem de kış boyunca yün, ip eğirip, yazın **günlük iş yapıp** sürekli çalışıyordu.”

- **küpläniw** Kaplanmak, döşenmek.

**mınän**

*Qäzritdinöv qara kün **mınän küplängän** divanga gürhüldäp kilip ultızı.* (BTH 1993: 543)

“Kadrettinov kara deri **ile kaplanan** divana atlayarak oturdu.”

- **küsäytiliw** Güçlendirilmek, kuvvetlendirilmek.

**mınän**

*Tanktar **mınän küsäytilgän** pıxüta.* (BTH 1993: 551)

“Tanklar **ile güçlendirilen** piyade.”

- **kübäläklaw** İri olmak, lapa lapa olmak (kar için).

**mınän**

*İrtä **mınän kübäläklap** qar yawa, tüş awğas ul qar qatış yamğırga äylänä.* (BTH 1993: 559)

“Sabah **ile irileşerek** yağan kar, öğleden sonra karla karışık yağmura döndü.”

- **küzläştiriw** Yüzleştirin.

**mınän**

*Minı Trüfimüvtıñ üzı **mınän küzläştirigiz.*** (BTH 1993: 565)

“Beni Trofimov **ile yüzleştirin.**”

- **kürüklaw** Körüklemek, körükle hava vermek.

**mınän**

*İşkâ itik qunısı mñän küriklägäs, üzün itip sayıldan tın aldı la şıjlargä tütündü.* (BTH 1993: 578)

“Eski çizme konçu **ile körükleyince** semaver uzun bir soluk aldı da cıs etmeye başladı.”

- **kürıştiriw** Görüştürmek.

*mñän*

*Qız apahın, yılğa buyına alıp barıp, äliwkäy mñän kürıştirgän, tiy.* (BTH 1993: 580)

“Kız ablasını ırmak boyunca götürüp Elivkey **ile görüştürmüş.**”

- **käñäşläşiw** Birisiyle danışmak, müşavere etmek.

*mñän*

*Qarttar mñän käñäşläşiw.* (BTH 1993: 594)

Yaşlılar **ile müşavere etmek.**”

- **käsipläniw** Bir işle ilgilenmek, bir işle uğraşmak.

*mñän*

*Balıqsılıq mñän käsipläniw.* (BTH 1993: 597)

“Balıkçılık **ile uğraşmak.**”

- **qağzlaştırılıw** Belgelendirilmek, dokümanlaştırılmak.

*mñän*

*Miraş bölüşip bütüp, Safa mulla kulı mñän qağzlaştırılğan inı.* (BTH 1993: 603)

“Mirası bölüşüp dağıttığını Safa molla eli **ile belgelendirdi.**”

- **qarşılanıw** Karşılanmak, karşı almak.

*mñän*

*Şingän säksä mñän qarşılana baytaq irtälär.* (BTH 1993: 647)

“Solmuş çiçek **ile karşılanır** pek çok sabah.”

- **qarşılaşiw** Karşılaşmak.

*mñän*

*Timirkäy unıñ mñän qarşılaşmay.* (BTH 1993: 648)

“Demirkey onun **ile karşılaşmıyor.**”

- **qatqaqlanıw** Donmak, soğuktan taşlaşmak (toprak, yol için).

*mñän*

*Ayaq aştı kisä kündüz irip qalıp, tüngü hıwıq mñän qatqaqlangan.* (BTH 1993: 653)

“Ayak altı gece gündüz eriyip gece soğuşu ile donmuş.”

- **qūrallarıw** Silahlanmak, teçhizatlanmak, donandırmak.

**mınän**

*Un iki başqurt batırı uq, qılıs mınän qūrallangan inı.* (BTH 1993: 677)

“On iki Başkurt yiğidi ok, kılıç ile silahlanmıştı.”

- **qūraştırıw** Orasından burasından tutuşturmak, tutturmak, yamamak.

**mınän**

*Ul [mäzin] ısmalalı yıp mınän qūraştırıp quygan küz lıgın bır kıyıp, bır sisıp qaranı.* (BTH 1993: 678)

“Müezzin vernikli ip ile tutuşturduğı göz lüğünü bir takıp bir çıkarıp baktı.”

- **qūtlarıw** Selamlatmak, kutlatmak, tebrik ettirmek.

**mınän**

*Bayram mınän kūtlatıw.* (BTH 1993: 686)

“Bayram ile kutlatmak.”

- **qurqıtıw** Korkutmak, korkuya düşürmek.

**mınän**

*Anaw gäyzulla babayzıñ ülü başı mınän bala qurqıtıp yürüwın äytir inim indı.* (BTH 1993: 706)

“İşte şimdi Geyzulla dedenin büyük aklı ile çocukları korkuttuğunu söylüyordum.”

- **qurlaw** Mayalamak.

**mınän**

*Qımızzı taw yahağanda qatıq mınän qurlayhın, şunan bışähıñ indı bır tuqtawhız.* (BTH 1993: 706)

“Kımızı önce yoğurt ile mayala, ondan sonra aralıksız çalkala.”

- **qızıqtırıw** İlgi uyandırmak, heves uyandırmak.

**mınän**

*Kitap mınän qızıqtırıw.* (BTH 1993: 716)

“Kitap ile ilgi uyandırmak.”

- **qızıqhınıw** İlgi duymak, alaka duymak, dikkat çekmek; heveslenmek.

**mınän**

*İş mǎnǎn qıŕıqıwıw.* (BTH 1993: 716)

“İş ile alakalanmak.”

- *qımtıwıw* Sıkılmak, kısılmak, sıkılarak tutulmak.

*mǎnǎn*

*Yurgǎn mǎnǎn qımtıwıw yatıw.* (BTH 1993: 729)

“Yorgan ile örütünerek yatmak.”

- *qırqılıw* Halsizleşmek, yorulmak.

*mǎnǎn*

*Awır iş mǎnǎn qırqılıp bütüw.* (BTH 1993: 734)

“Ağır iş ile halsizleşip tükenmek.”

- *qırşlatıw* Kırş kırş etmek.

*mǎnǎn*

*İlamanım .. qaysı mǎnǎn qırşlatıp qūlağımdı qırqqanda.* (BTH 1993: 737)

“Makas ile kırşlatarak kulağımı kesitiğinde ağlamadım.”

- *qırışlanıw* Sert mizaçlı olmak, sertleşmek, katılaşmak.”

*mǎnǎn*

*Kūn kiskä harqıp, tūnyaqtan işkǎn halqınsa yıl mǎnǎn qırışlanıp kitti.* (BTH 1993: 738)

“Güneş battığında kuzeyden esen serin yel ile sertleşti.”

- *qırışıw* Emri altına almaya çalışmak.

*mǎnǎn*

*Ana tıǵı at huyzırmay tulap kitti, şunıy mǎnǎn qırışıp yūrügǎndä, anlamaştan bısaq qazaldı.* (BTH 1993: 739)

“İşte o atın boğazını kestirmeden çifte atarak gitmesi, bunun ile boyunduruk altına alındığımı anlamayamadan bıçak saplandı.”

- *qırışılışıw* Kısılmak, sıkılmak, küçülmek.

*mǎnǎn*

*Xalıq mǎnǎn qırışılışıp min dä indim.* (BTH 1993: 742)

“Halk ile sıkışarak ben de indim.”

- *lapşırlatıw* Lapşur luptur ettirmek.

*mǎnǎn*

*Tiriştıñ harı hıwı tulğan itigı mınän lapşırlata başıp, Ğäbdılxäkimüv yürüy.* (BTH 1993: 758)

“Ğabdilhekimov, kuzeyin sarı suyunun dolduğu çizme **ile lapşulayarak** basıp yürüyor.”

- **mähärläşiw** Başlık alıp vermek.

*mınän*

*Aqhaq Timir qızın ataları mınän mähärläşip, rızalaşıp üz ilinä qaytın kitkän.* (BTH 1993: 860)

“Aksak Demir kızın ataları ile **mehirleşip**, anlaşıp kendi ülkesine döndü.”

- **mäşgülläniw** Meşgul olmak, bir şeyle ilgilenmek.

*mınän*

*üy işi mınän mäşgülläniw.* (BTH 1993: 860)

“Ev işi **ile meşgul olmak.**”

- **mäşäkätläniw** Zorlanmak, meşakkatlanmek.

*mınän*

*Saman mınän mäşäkätläniw yitär.* (BTH 1993: 861)

“Kerpiç **ile zorlandığımız** yeter.”

- **nişläw** Ne yapmak, ne etmek, neylemek.

*mınän*

*Aqsa mınän nişlärmän ikän huñ?* (BTH 1993: 20)

“Para **ile ne yapayım** ki ben?”

- **nurlanıw** Nurlanmak, aydınlanmak.

*mınän*

*Ğülyüz ümdüñ äli ğinä şatlıq mınän nurlanğan yüzünä tağı qayğı külägähı tüştü.* (BTH 1993: 23)

“Ğülyüzüm’ün şimdi mutlulukla **nurlanan** yüzüne kaygı gölgesi düştü.”

- **niğitılıw** Sağlam hâle gelmek, kuvveti artırılmak.

*mınän*

*Faqtar mınän niğitilğan qarar.* (BTH 1993: 24)

“Gerçeklerle **sağlamlaştırılan** karar.”

- **nişıw** Bir yere, kaba doldurmak, tıktırmak, basmak.

*mǎnǎn*

*Puçtalǔn sumqahı gazıta-jurnal mǎnǎn nışıp tultırılğan.* (BTH 1993: 26)

“Postacı çantası gazete ve dergi **ile doldurulmuş.**”

- *nǎşillǎştırǐw* Bitki ya da hayvanların bir neslini başka bir nesil ile yaklaştırmak, birleştirmek.

*mǎnǎn*

*Tǔrlǔ tǔqǔmdǔ bǐr-bǐrliǎ mǎnǎn nǎşillǎştırǐw arqahında malsılıq işi .. bik nıq alğa kitti.*

(BTH 1993: 29)

“Çeşitli türleri birbiri **ile birleştirmek** sayesinde hayvancılık işi sağlamaştı.”

- *ǔzǔrǔw* Fırlatmak, attırmak, vurdurmak.

*mǎnǎn*

*Tayaq mǎnǎn ǔzǔrǔw.* (BTH 1993: 46)

“Sopa **ile vurdurmak.**”

- *ǔşǔlaytıw* Şöyle etmek, şu şekilde etmek.

*mǎnǎn*

*Äli bına qasan ğına hinıñ atayıñ mǎrxum mǎnǎn ǔşǔlaytıp mǎsittǎn qatarlanıp qayta tǔrgaynıq.* (BTH 1993: 56)

“Bir zamanlar merhum baban **ile böyle yapıp** mescitten yan yana dönerdik.”

- *ǔykǎlıw* Sürülmek, ovulmak; okşanarak ovulmak.

*mǎnǎn*

*Bısäy .. murlay-murlay hıyınıp, başı mǎnǎn ǔykǎldı.* (BTH 1993: 64)

“Kedi miyavlayarak gelip başı **ile sürtündü.**”

- *parlaşıtıw* Çiftleşmek, eşleşmek, bir araya gelmek.

*mǎnǎn*

*Atahı mǎnǎn parlaşıtıw, Ayzar bǐr küldǔ bayram bülǎği haylaşıp alıp yǔrǔnǔ.* (BTH 1993: 93)

“Aydar, babası **ile bir araya gelip** mutlu oldu, bayram hediyesi seçip aldı.”

- *rizalaşıw* Razi etmek.

*mǎnǎn*

*Qız bayar mǎnǎn rizalaşıw, väğäz ä birişip, unıñ yǔrtǔnda yaşäy başlanı.* (BTH 1993: 140)

“Kız soylu kişi ile **anlaşır** sözleşerek onun evinde yaşamaya başladı.”

- **rızıklanıw** Rızıklanmak; yiyip içip doymak.

**mınan**

*Bına şul ajdahanıñ awızına almalar bışır tüşüp tura, ul şunıñ **mınan rızıklanıw** yata.* (BTH 1993: 141)

“İşte ağzına elmalar düşen bu ejderha, bunun **ile rızıklanarak** yatıyor.”

- **sıltärläniw** Tel ağ ile örülmek.

**mınan**

*Rıspublika timir yuldar **mınan sıltärlängän.*** (BTH 1993: 189)

“Cumhuriyet demir yollarla **örülüyor.**”

- **sükürläşiw** Karşılıklı yavaş yavaş konuşmak, sohbet etmek, muhabbet etmek.

**mınan**

*Äxmäzulla babay qarısığı Fäxriziyan äbiy **mınan sükürläşiw** dünya kütä.* (BTH 1993: 225)

“Ahmezulla dede karısı Fehriziyan nine **ile sohbet ederek** vakit geçiriyor.”

- **süşüläniw** Yapmacık davranmak, yapmacık konuşmak.

**mınan**

*Tahir bil ilak qız **mınan süşüläniw** mataşmağan bulır inı.* (BTH 1993: 227)

“Tahir bu ağlak kız **ile yapmacık konuşarak** uğraşmıyordu.”

- **suqlanıw** Parlak püskül gibi parlamak.

**mınan**

*Kümüş bäs **mınan suqlangän** ağas bütaqtarı aqrın häm hälmäk tirbälä.* (BTH 1993: 240)

“Gümüş kırağı **ile parıldayan** ağaç dalları yavaşça sallanıyor.”

- **sıbarlanıw** Alacalanmak, alacalı bulacalı olmak.

**mınan**

*Yalan türlü säskä **mınan sıbarlangän.*** (BTH 1993: 251)

“Ova çeşitli çiçekler **ile alacalanmıştı.**”

- **sızasıw** Birbirine katlanmak, birbirine tahammül etmek.

**mınan**

*Kürşihı **mınan sızasa** almay.* (BTH 1993: 259)

“Komşusu **ile anlaşamıyor.**”

- **sämläşiw** Yarışmak, birbirini geçmeye çalışmak.

*mñän*

*Nıyazgül yıyğan mäjlüstä Aybulat Qütlübay mñän sämläşip biyyi.* (BTH 1993: 278)

“Nıyazgül toplanan mecliste Aybulat Kutlubay **ile yarışıyor.**”

- **sänskiläw** İgneli sözler söylemek.

*mñän*

*Qıyıw qızzar Talxanı türlü hüzzär mñän sänskilänilär.* (BTH 1993: 280)

“Kibirli kızlar Talha’yı çeşitli sözler **ile igneliyor.**”

- **tamaqlanıw** Yemek yemek, kendi karnını doyurmak.

*mñän*

*Balıq mñän tamaqlanıw.* (BTH 1993: 306)

“Balık **ile karnını doyurmak.**”

- **tanışiw** Tanışmak, tanımak.

*mñän*

*Kitap mñän tanışiw.* (BTH 1993: 311)

“Kitapla **tanışmak.**”

- **tıgıniw** Dikiş dikmek.

*mñän*

*Gülayşä inäy yartı sägät samahı äli qul, äli maşına mñän tıgıniw ultırı.* (BTH 1993: 333)

“Gülayşe teyze yaklaşık yarım saat eli ve makinesi **ile dikiş dikti.**”

- **tiräsläniw** Çerçevenlemek, çemberlenmek.

*mñän*

*Ümütbay başına bäräs tirihı mñän tiräslängän işki täwäkkäl bürük kıygän.* (BTH 1993: 361)

“Ümütbay başına oğlak derisi **ile çerçevenlemiş** eski gösterişli bir börk giymiş.”

- **tüzürüw** Pataklamak, tokatlamak, yumruklamak.

*mñän*

*Yüzruk mñän tüzürüw.* (BTH 1993: 364)

“Yumruk **ile pataklamak.**”

- **türüşüw** Yarışta güç denemek.



***mǎn***

*Ayıw mǎn tǔrǔşuw.* (BTH 1993: 374)

“Ayı ile çarpışmak.”

- ***tǔbǎklǎşiw*** Yerleşmek, meskûn olmak.

***mǎn***

*Ular hār kım üz üyürü, üz awıl kışılǎrı mǎn tǔbǎklǎşiw urınlaşqan.* (BTH 1993: 379)

“Onların her biri kendi sürüsü ve köylüleri ile yerleştiler.”

- ***tǔyrǎw*** Dikerek, iliştirerek sağlamlaştırmak, iğne ile tutturmak.

***mǎn***

*Bulavqa mǎn tǔyrǎp quyıw.* (BTH 1993: 398)

“Toplu iğne ile dikmek.”

- ***tuyındırıw*** Doyurmak, yedirmek, beslemek.

***mǎn***

*Tupraqtı dım mǎn tuyındırıw.* (BTH 1993: 404)

“Toprağı nem ile beslemek.”

- ***tuqlanıw*** Doymak, yemek, beslenmek.

***mǎn***

*Aş tǔrlǔ sısqan, baqa, kǔşǔl mǎn tuqlana.* (BTH 1993: 405)

“As<sup>15</sup>, çeşitli sıçan, kurbağa ve köstebekler ile besleniyor.”

- ***uynap-kǔlgǔw*** Oynayıp gülmek, keyif sefa sürmek, gönül rahatlatmak.

***mǎn***

*Tawğa gına mǎnhǎñ, işkǎ tǔşǎ duş-ış mǎn uynap-kǔlgǎn yır.* (BTH 1993: 461)

“Dağa çıksan aklına gelen eş dostla gönlünü rahatlatırsın.”

- ***uratlıw*** Çevrelenmek, kuşatılmak, sarılmak, döndürülmek.

***mǎn***

*Taş quymalar mǎn uratlıǵan nıǵıtmala ul xan yǎşǎgǎn.* (BTH 1993: 477)

“O hükümdar taş duvarlar ile kuşatılan mevkide yaşamış.”

- ***usmalaw*** Avuçlamak, avuçlayarak tutmak.

<sup>15</sup> **As:** Sansargillerden kürkü değerli etçil bir hayvan.

***mǎnǎn***

*Qatın arıştı hul qulı mǎnǎn ura, uŋ qulı mǎnǎn usmalay.* (BTH 1993: 483)

“Kadın çavdarı sol eli ile biçip sağ eliyle tutuyor.”

- ***utaw*** Zararlı otlardan ayıklamak, budamak.

***mǎnǎn***

*Täpkı mǎnǎn utaw.* (BTH 1993: 484)

“Bel ile budamak.”

- ***üzgärıw*** Gramerde çekimlenmek.

***mǎnǎn***

*Kılış mǎnǎn üzgärıw.* (BTH 1993: 488)

“Hâl eki ile çekimlemek.”

- ***hüyrätlıw*** Sürüklenmek, sürünmek.

***mǎnǎn***

*Sümälä arqan mǎnǎn hüyrätlıdı.* (BTH 1993: 599)

“Ekin demeti halatla sürüklendi.”

- ***huğışıw*** Vuruşmak, dövüşmek.

***mǎnǎn***

*Sıräkäyzär mǎnǎn huğışqanda awıl işkä tüşä.* (BTH 1993: 606)

“Sivrisinekler ile uğraştığında köy aklına düştü.”

- ***şifalaw*** Hastalıktan kurtarmak, iyileşmesi için ilaç vermek, tedavi etmek.

***mǎnǎn***

*Batşanıŋ qızı sirläy, bik küp türlü darıwzar mǎnǎn şifalap qaranılar.* (BTH 1993: 660)

“Padişahın kızı hastalanınca çeşitli ilaçlar ile tedavi ettiler.”

- ***şügüllänıw*** Meşgul olmak, ilgilenmek.

***mǎnǎn***

*Ümütbay at, hıyır alıp, kräştıyän işi mǎnǎn şügüllänmäksi inı.* (BTH 1993: 664)

“Ümütbay atı, sığırı alıp köylünün işiyle ilgileniyordu.”

- ***şıytlatıw*** Şıyt ettirmek.

***mǎnǎn***

*Tal sıbıǵı mǎnǎn şıylata huğıw.* (BTH 1993: 673)

“Sögüt dalı **ile şıytlatarak** vurmak.”

- **ışqıtıw** Ovmak, ovalamak; sürtmek.

*mınän*

*Qul mınän ışqıtıw.* (BTH 1993: 704)

“Eli **ile ovalamak.**”

- **äkämätläniw** Herhangi bir işle meşgul olmak; ilgilenmek, uğraşmak.

*mınän*

*Baqsa işi mınän äkämätläniw.* (BTH 1993: 745)

“Bahçe işi **ile meşgul olmak.**”

- **yunişıw** Karşılıklı ya da birlikte budamak, kesmek.

*mınän*

*Şahit tä, başqa malayzar kiwık, baki mınän yunişırğa yarata, türlü nämä yahay.* (BTH 1993: 770)

“Şehit de diğer çocuklar gibi çeşitli şeyler yaparak ustura **ile kesmeyi** seviyor.”

- **yağalaşıw** Yaka yakaya yapışmak, yakaya yapışmak; savaşmak.

*mınän*

*Qızar buylap min yürüyüm, dawıl mınän yağalaşıp.* (BTH 1993: 774)

“Kenarlar boyunca fırtına **ile savaşarak** yürüyorum.”

- **yawaplaşıw** Karşılık vermek, tartışmak, sözle çekişmek.

*mınän*

*Nüviköv mınän yawaplaşa başlağan, ul hiniñ bir hüziñä un türlü hüz äziñläy.* (BTH 1993: 809)

“Novikov **ile tartışmaya** başlasan o senin bir sözüne on türlü sözle cevap verir.”

### 3.1.6. Eşitlik Hâli (+sA)

- **zinnätläw** Süslemek, bezemek.

*+sä*

*Qunaq kilgän saqta kişî, barlı-yuqlı ğına üyün dä yıyıştırıp, üz insä zinnätläp tırışa.* (BTH 1993: 352)

“İnsan, misafir geleceği zaman az da olsa evini toplayıp, kendince **süslemeye** çalışır.”

- **ürlüqlanıw** Tohumlanmak, tohuma dönmek.

+sä

*Här türlü ülän, säskähñ qüyüp, üzñsä ürlüqlandı.* (BTH 1993: 46)

“Her türlü bitki, çiçeğini bırakıp, kendince **tohumlandı.**”

- **sutıldaw** Ötmek.

+sä

*Yuq haman üzñsä sutılday.* (BTH 1993: 245)

“Hayır, şimdi kendince **ötüyor.**”

### 3.1.7. Benzerlik Hâli/Uqşatıw Kilış (+DAy/+zAy/+lAy)

- **algırlanıw** Güç kuvvetle dolmak; coşmak.

+day

*Arışlanday algırlanıw, yüräkhñ kilä yığıtär.* (BTH 1993: 49)

“Aslan **gibi kuvvetlenip** coşkuyla gider yigitler.”

- **dübürläw**. Gürültü çıkarmak

+däy

*Qütürä yıl, tışta buran .. bñrsä taw-taş işlgändäy dübürläp kitä.* (BTH 1993: 289)

“Rüzgar kuduruyor, dışarıda fırtına.. dağ taş birbirine dolanmış **gibi gürültü çıkarıyor.**”

- **tümanlanıw**. Dumanlanmak, sislenmek.

+zäy

*Minñ ütkändärñm tütündärzäy tümanlanıw, üsüp yuğaldı.* (BTH 1993: 367)

“Benim hatıralarım tütünler **gibi dumanlanıp**, uçup kayboldu.”

### 3.1.8. Səbäp Hâli/Səbäp-Maqsat Kilış (+DAy/+zAy/+lAy/üsün)

- **azaplandırıw** 1. Azaplandırmak, ceza çektirmek, eziyet çektirmek. 2. Çalıştırmak, uğraştırmak.

üsün

*Bına nındäy yünhñ kişilär bula dünyala, işti iş itip işlämäzär, ä küz buyaw üsün gñnä azaplandırılar.* (BTH 1993:28)

“İşte, ne kadar yeteneksiz kişiler var dünyada, işi becerip yapamazlar, göz boyamak için uğraştırırlar.”

- **bırkıtlıw** Kendi mülkü olarak belirlemek, kendi ismi altına almak.

*üşün*

*Külxüzdar bilägän yır ulargä tüläwhız häm srükhız fayzalanıw üşün bırkıtlä.* (BTH 1993: 134)

“Kolhozların sahip oldukarı yerler, onlara ücretsiz ve süresiz faydalanmaları için veriliyor.”

- **büşünüw** Efkara dalmak, düşünceli olmak, keyifsizleşmek.

*üşün*

*Äräw bulgan utın üşün büşünan, tiy.* (BTH 1993: 160)

“Ziyan olan odun için efkârlanmış.”

- **ğawğalanıw** Bağırış çağırış çıkarmak.

*üşün*

*Bız unıy üşün bürsülabız ğawğalanabız.* (BTH 1993: 245)

“Biz onun için endişelenip mücadele ediyoruz.”

- **däğwäläşiw** 1. Karşılıklı dava etmek. 2. Mücadele etmek.

*üşün*

*Sabınlıq üşün däğwäläşiw.* (BTH 1993: 300)

“Ekin tarlası için davalaşmak.”

- **küräşiw** Belirli bir amaca ulaşmak için anlaşmak, el sıkışmak.

*üşün*

*Xaqlıq üşün küräşiw.* (BTH 1993: 547)

“Adalet için anlaşmak.”

- **käyifhızläniw** Keyifsizleşmek, neşesizleşmek.

*üşün*

*Sünäğättiñ üz inä atap xat yazmağanı üşün Salıxa bır az käyifhızländi.* (BTH 1993: 589)

“Saliha, usta kendisine hitaben mektup yazmadığı için biraz keyifsizlendi.”

- **qırılışiw** Topluca ölmek.

*üşün*

*Kim ũsũn qırılıştılar.* (BTH 1993: 737)

“Kim için öldüler.”

- *mixnätläniw* Mihnetlenmek, eziyet duymak, sıkıntı çekmek.

*ũsũn*

*Tũn yũqũhũn qaldıra mixnätlänä unıñ ũsũn.* (BTH 1993: 810)

“Onun için gece uykusunu terk ederek eziyet çekiyor.”

- *ätmäläniw* Ordan burdan toplanıp bir araya getirilerek yapılmak, icat edilmek.

*ũsũn*

*Säxiyulla aĝay .. suyin küptũ kütärtiw ũsũn ätmälängän arkandı tütũp türũrga kuştı.* (BTH 1993: 758)

“Sehiyulla Aĝabey, suyun kapaĝını kaldırmak için icat edilen halatı tutup kaldırmasını emretti.”

### 3.2. İki Tamlayıcılı Filller

- *abınıw* 1.Yerdeki şeyi görmeden ayaĝı takılarak yere düşmek. 2. Hata yapmak, yanılmak

*+n*

*İmgäk kinä tüĝil, yaman ĝibrät, iki adımdıñ birihñ abındı.* (BTH 1993: 21)

“Zorlukla deĝil, kötü bir ders, iki adımın birisini yanıldım.”

*+ka*

*Bay yigit bıl xäbärzi işitä lä taĝı kitä. Kilä türĝas, taška abınıp yıĝıla.* (BTH 1993: 21)

“Zengin yiĝit bu haberi işitince gider. Varınca taşa takılıp düşer.”

- *aĝarıw* 1. Ak düşmek, beyazlamak, aĝarmak. 2. Rengi kaçmak, solmak.

*+zı*

*Aqlı sitsa küldäktärzi aĝargansa yıwĝandar.* (BTH 1993: 25)

“Beyazlı, süslü gömlekleri aĝartarak yıkarlar.”

*mınän*

*Kiyizbay küzĝüĝä qaraw mınän aĝarıp kitä, yũräĝin qurqıw ala.* (BTH 1993: 25)

“Kiyizbay’ın, aynaya bakması ile rengi kaçır, yüreĝine korku düşer.”

- *aĝırlaw* Kötü düşünceler aşılacak.

*ũsũn/+dı*

*Nik hız layhıñ, küñlīm, nik yuk ũsũñ ağıwlayhıñ minıñ añımdı.* (BTH 1993: 27)

“Neden üzölüyörsün, gönölüm, neden olmadık şeyler için benim gönölümü tedirgin ediyörsün.”

- **azıııııı** Azdırmak, saptırmak, yoldan çıkarmak, şaşırtmak.

*+da/+zı*

*Bürün zamanda az mağanzı azıııııı, tuz mağanzı tuzıııııı yürügän bir Mäskäy bulğan, diy.* (BTH 1993: 29)

“Evvel zmaanda azmayanı azdııııııı, sakın olanı öfkelendiren bir cadı varmış.”

- **azıııııııı** Adımlamak, adım atmak.

*+tän/+kä*

*[Niyazgül] tagı yähät atlap, zaldı müyüştäñ müyüşkä azıııııııı ülsäy başlanı.* (BTH 1993: 30)

“Niyazgül tekrar aceleyle yürüyüp, salonu bir köşeden diğerköşeye adımlayarak ölçmeye başladı.”

- **ayqaldırııııı** Sallamak, çalkalamak; hoplamak.

*+tan/+tı*

*Yır yırlanaq küslü, kür tawıştan ayqaldırıııııı bütä dünyanı.* (BTH 1993: 33)

“Gür sestenden bütün dünyayı sallayarak güçlü bir şekilde şarkı söyleyelim.”

- **ayıtıııııııı** 1. Sarhoş hâlden kurtarmak; ayıltmak. 2. Herhangi bir durumdan kurtarmak.

*+dı*

*Baldı ayıtıııııııı* (BTH 1993: 35)

“Balı seyreltmek.”

*+nän*

*Bıl tawış Aybulattı hıñgäz ägän xälınän ayıtıııııııı.* (BTH 1993: 35)

“Bu ses Aybulat’ı bayılma halinden uyandırdı.”

- **ayınııııııııı** Herhangi bir duygu ve durumdan arınmak; kurtulmak.

*+zı/+zan*

*Hıyırzı hatıııııııııı ayındı.* (BTH 1993: 36)

“Sığırı satmaktan vazgeçti.”

- **ayırılııııııııı** Ayrılmak, bölünmek.

+gä

*İkiğä ayırılğan tülüm.* (BTH 1993: 37)

“İkiye ayrılan saç örgüsü.”

+zı

*Harıqtarızı tızıräk küräytiw üsün kütüwgä sıqqas, bärästär inälärinän ayırıla.* (BTH 1993: 37)

“Koyunları çabucak semizleştirmek için güttüğü zaman kuzular, annelerinden ayrılır.”

- **akaytıw** Gözünü büyüterek açmak, öfke ile bakmak.

+a/+n

*Mäwli yawap biriw urınına kustihına küzİN akaytıp karanı.* (BTH 1993: 41)

“Mevli, cevap vermek yerine, dostuna gözünü büyüterek baktı.”

- **albiratıw** Takatini almak, zayıflatmak, güçsüzleştirmek.

mİNän/+nİ

*İş mİNän kişİNİ albiratıw.* (BTH 1993: 49)

“İş ile kişiyi güçsüzleştirmek.”

- **albirgätıw** Bir şeyle meşgul ederek unutturmak.

mİNän

*Kiyäw xäzİR kilhā, yırtış mİNän albirgätıp, üzäğırak tütüğüz.* (BTH 1993: 49)

“Damat geldiğinde, yırtış<sup>16</sup> ile oyalayarak uzak tutun.”

+nı

*Min qaytqansa balanı albirgätıp tūr.* (BTH 1993: 49)

“Ben dönüne kadar çocuğu meşgul et.”

- **aldırıw** Daima işinde her şeyi ölçerek hareket etmek.

+z/a/mİNän

*Yiğit kişİ yawzA küsü mİNän aldirha, yalanda işİ mİNän aldıra.* (BTH 1993: 51)

“Yiğit kişi savaşta gücü ile hareket etse, ovada işi ile hareket eder.”

- **almaştırıw** Aralarında yer değiştirmek.

+zİ

*Bİz şul miskälärİZİ almaştırıp kuyayık.* (BTH 1993: 54)

<sup>16</sup> **yırtış:** Damat, kızın evine geldiğinde hediye dağıtarak girmesi için kapının iki yanında tutulan hediyelikler.



“Biz, şu fiçıları **değiştirerek** koyalım.”

**+ka**

*Säyäh kart bisähî mîñän, bîr künäk muyıl tirîp, kalağa alıp barıp, un kazaklık bîr kalaska **almaştırğan.*** (BTH 1993: 54)

“İhtiyar Seyeh, karısıyla bir kova kuş kirazı toplayıp, şehre götürerek on librelük bir ekmeğe **takas etmiş.**”

- **alışıw** 1. Karşılıklı almak, birbirine güç vermek. 2. Yarışta güç denemek.

**+nän**

*Küräşsilär urtağa sıgıp, bildärinän **alışa.*** (BTH 1993: 59)

“Güreşçiler ortaya çıkıp (bellerinden) **güçlerini deniyorlar.**”

**mîñän**

*Düşman **mîñän alışqanda** il işindä bîr inî.* (BTH 1993: 59)

“Düşman **ile savaşan** tek kişiydi.”

- **añgartıw** Birinin aklına girmek, aklına düşürmek; düşündürmek.

**+a/+dî**

*Qaytqas, qatınına xäldî **añgartıp** birä.* (BTH 1993: 65)

“Dönünce hanımına durumu anlattı.”

- **añışıw** Anlamak, düşünmek.

**+dan/+tî**

*Qarahaqal Antündan bütä işti **añışqas,** käläm-qağzın alıp,.. qayala ultırıp xat yazgan.* (BTH 1993: 66)

“Karasakal Anton’dan bütün işi **anlayınca,** kalem kâğıdı alıp, kayada oturup mektup yazmış.”

- **aralaw** 1. Aralamak, arayı açmak, ayırmak. 2. Bir şeyi başka bir şeyden ayırmak.

**+tı**

*Ağastı **aralap** ultırtıw.* (BTH 1993: 69)

“Ağacı **ayırmak.**”

**+nı/+dan**

*Xalık xätirî.. **yakşını yamandan aralap,** kâzırlap yıya bara.* (BTH 1993: 69)

“Halkın hafızası, kötüyü iyiden **ayırp,** kıymetlendirecek kadar iyidir.”

- **aralaştırıw** 1. Karıştırmak. 2. Birbirine geçirmek.

**+dü/+ka**

*Küldü tuprakka aralaştırıp,.. qul tırmahı minän tırmatıp sıktılar, tiy.* (BTH 1993: 70)

“Gülü toprağa **karıştırıp**, el tırmığıyla tırmıkladılar.”

**+n**

*Sünya.. hızğanğan yıwan bılaktärin üstäl üstünä halıp, barmaktarın aralaştırıw.* (BTH 1993: 70)

“Sonya, sıvadıǵı kalın bileklerini masaya koyup, parmaklarını **kenetledi**.”

- **aralaşıw** 1. Karıştırip eklemek; bulamak. 2. Tanışık olmak, kaynaşmak.

**+ğa**

*Kayǵıǵa aralaşıp kaynar yaşım müldürämä iki küzzän ağır inı.* (BTH 1993: 70)

“Kedere **bulanan** sıcak gözyaşım, şelale gibi iki gözümde akıyordu.”

**mınän**

*Kişi mınän aralaşıw.* (BTH 1993: 70)

“Biri ile **kaynaşmak**.”

- **arqanlaw** Uzun halatla bağlamak.

**+a/+n**

*Şäräfi bülünlüqqa atın arqanlanı la, salǵıhın kütärıp.., büzay başıwına taban kittı.* (BTH 1993: 73)

“Şerefi, çayırılıǵa atını **bağladı**, tırpanını kaldırıp buğdaylıǵa doğru gitti.”

- **arındırıw** Arındırmak, kurtarmak.

**+tän**

*İştän arındırıw.* (BTH 1993: 80)

“İşten **kurtarmak**.”

**+zı/+zan**

*Hıwzı tüzzan arındırıw.* (BTH 1993: 80)

“Suyu tuzdan **arındırmak**.”

- **asılıw** 1. Açılmak. 2. Temiz hâle gelmek. 3. Açık yürekli olmak.

**+zan**

*Yul karzan asıldı.* (BTH 1993: 84)

“Yol kardan temizlendi.”

**+da**

*Samawırsınıñ bıl bäylänsiĭk mulla aldında asılıp kitkiñi kilmäy ini.* (BTH 1993: 84)

“Semavercinin, bu sırnaşık mollanın önünde **açık yürekli olası** gelmiyordu.”

- **ataw** 1. İsim vermek, ad koymak, adlandırmak. 2. Adamak, ithaf etmek.

**+zı**

*Fatima bîräm-bîräm nämälärzı atap tûra.* (BTH 1993: 88)

“Fatima zaman zaman eşyaları **adlandırıyor.**”

**+ğa**

*Gül üstîrgän äsä-apayzargä atap yazzım üşü yırzı min.* (BTH 1993: 88)

“Bu şarkıyı gül yetiştiren kadınlara **ithaf ettim.**”

- **atkarıw** 1. İş ya da borcu yerine getirmek, ödemek. 2 Uğurlamak, yolcu etmek.

**+n**

*Bürı küzli yawızdıñ, yütükkan kanlı awızzıñ yak hüyägın aktarziĭk, il prikazın atkarziĭk.* (BTH 1993: 89)

“Kurt gözlü acımasızın, yutkunan kanlı ağzının yan kemiğini aldık, vatan fermanını **yerine getirdik.**”

**+tän**

*Allahı äkbär, azbarza at bar, artta tişik bar, tişiktän atkar, -tigän tiy atahı ulına, düğa kılğan kişı bulıp.* (BTH 1993: 89)

“Allah büyüktür, ahırda at var, arkada delik var, delikten **uğurla**, demiş babası oğluna.”

- **atlatıw** Adım adım hareket ettirmek; atı hafif adımlarla yürütmek.

**+zı**

*Bızziĭ bik kırıw atlatalar, his bîr urında tuktaymayzar.* (BTH 1993: 89)

“Bizi öfkeyle **hareket ettiriyor**, hiçbir yerde durduruyorlar.”

**+ğa**

*Säyzil dä şul, Zäynäbın üzatkas, kalağa atlanı yay gına.* (BTH 1993: 89)

“Seyzil, Zeynep’i uğurlayınca, yayan olarak şehre **yürüdü.**”

- **atılıw** 1. Atılmak, fırlatılmak. 2. Büyük bir hızla ileri atılmak.

**+nan**

*Barmak aralarından atılıp sıkkan kan [Tarastıñ] bıläği buylap aktı.* (BTH 1993: 90)

“Parmak aralarından **fişkiran** kan, Taras’ın bileği boyunca aktı.”

**+ka**

*Gülsüm Kasımın kul aştınan şıwıp sıktı la tışka atıldı.* (BTH 1993: 90)

“Gülsüm, Kasım’ın kolunun altından kayıp çıktı, dışa **atıldı**.”

- **awzarıw** 1. Budamak, kesmek, yıkmak. 2. Alttan üst etmek, döndürmek. 3. Kişiyi bir taraftan başka bir tarafa geçirmek.

**+tı**

*Künäktäği hüttü awzarıw.* (BTH 1993: 91)

“Kazandaki sütü **kariştirmek**.”

**+zı/+ka**

*Aldanğan yarlılarzı. üz ĩbız ĩñ yakka awzarıgä käräk.* (BTH 1993: 91)

“Aldanan yoksulları kendi tarafımıza **geçirmeliyiz**.”

**+n/+ä**

*Bütä üy işin minä awzarzı la kuyzılar.* (BTH 1993: 91)

“Bütün ev işini bana **bıraktılar**.”

- **awnaklatıw** Sallantılı hâle getirtmek.

**+nı/+tä**

*Balanı tüşäktä awnaklatıw.* (BTH 1993: 92)

“Çocuğu beşikte **sallamak**.”

- **awnaw** 1. Bir yerde yatmak. 2. Sırtüstü yatmak.

**+da**

*Haldattar şunda awnay.* (BTH 1993: 92)

“Askerler, şurada **yatıyor**.”

**+gä**

*Ayıw ağas başınan tüşüp, yırgä awnargä kırışkän.* (BTH 1993: 92)

“Ayı, ağaç tepesinden inip, yere **yatmaya** çalışmış.”

- **awzıklaw** 1. Ağızlık takmak. 2. Boyun eğdirmek.

**+zı**

*Aygırzı awzıklap algım kilä.* (BTH 1993: 94)

“Aygırı **ağızlıklamak**.”

+dī/+da

*Näpsinjdī üz vaqıtında, tıyışlı urınında awızlıklay bılırgä käräk.* (BTH 1993: 94)

“Nefsini zamanında, gereken yerde **köreltmek** gerek.”

- **axmaqlandırırw** Kandırmak, enayi yerine koymak.

+zä/+zı

*[Burjuwalar].. türlü ildärzä işsılärzı axmaqlandırırw, ularzıñ bılıktärin yımırw yulı minän hälik bula türğan kapitilistik tüz ülüştü qıtqarw üsün huğışalar.* (BTH 1993: 97)

“Burjuvalar, çeşitli ülkelerde işçileri **kandırıp**, onların birliklerini bozarak, helak olan kapitalist düzeni kurtarmak için uğraşırlar.”

- **aşlaw** 1. Ağaç aşılacak. 2. Toprağa gübre gömmek.

+a/+n

*Urman almahına baksa almahın aşlaw.* (BTH 1993: 100)

“Orman elmasına bahçe elmasını **aşılacak**.”

+zı

*Yüzı aşlaw.* (BTH 1993: 100)

“Yeri **gübrelemek**.”

- **aşıktırırw** 1. acele ettirmek, telaşlandırmak, hızlandırmak. 2. Süreci hızlandırmak.

+dı

*Min azımımdı aşıktırım.* (BTH 1993: 100)

“Ben, adımımı **hızlandırdım**.”

+nı/+kä

*Balanı mäktäpkä aşıktırırw.* (BTH 1993: 100)

“Çocuğu okula **acele ettirmek**.”

- **bağawıllaw** Muhafaza etmek, korumak.

+da/+dı

*Ana qura yanında harıqtarıñdı bağawıllap yat, it-qüş tıymähın.* (BTH 1993: 104)

“İşte avlu etrafında koyunlarını **koru** ki yırtıcılar almasın.”

- **bağındırırw** 1. Baş eğdirmek, itaat ettirmek. 2. Her şeyi eline almak, ele geçirmek.

+n/+nä

*Səngitip, yalap alıp bargan sasqaw hıwıq bütähin dä üz inä bağındırzı.* (BTH 1993: 104)  
“Soğuktan sızlatıp eriterek sisli, soğuk havayı kendine **bağladı.**”

- **bayıqtırw** 1. Zenginleştirmek, donatmak. 2. Çeşitlendirmek.

*+tu/+ga*

*Azıktı vitamına bayıqtırw.* (BTH 1993: 109)

“Yemeği vitamine **doyurmak.**”

*+dĩ*

*Bilimdĩ bayıqtırw.* (BTH 1993: 109)

“Eğitimi **çeşitlendirmek.**”

- **bayıtıw** 1. Zenginleştirmek, donatmak. 2. Çeşitlendirmek.

*+tu/+ğa*

*Tupraqtı aşlamağa bayıtıw.* (BTH 1993: 109)

“Toprağı gübreye **doyurmak.**”

- **bastırw** 1. Bastırmak. 2. Koymak, yerleştirmek.

*+tu/+a*

*Ul Bulattı arbanıñ artına bastırıp, ikı qullap tütündürzũ la arbanı aqrın ğına alğa itärzĩ.*  
(BTH 1993: 119)

“O, Bulat’ı arabanın arkasına **yerleştirip**, iki elle tutundurup arabayı yavaşca itti.

*+nı*

*Bağananı bastırıp quyıw.* (BTH 1993: 119)

“Valizi **bastırıp** koymak.”

- **batırw** Batırmak, soplamak, doldurmak, batmasını sağlamak.

*+n/+gä*

*Bütä huğış parüxdarın dıngız ärgä batırw xıyalı mınän yanabız.* (BTH 1993: 122)

“Bütün savaş gemilerini denizlere **batırma** hayaliyle tutuşuyoruz.”

*+n*

*Ğırmandarzı qasızık, qalgandarın batırzıq.* (BTH 1993: 122)

“Almanları kaçırdık, kalanlarını **batırdık.**”

- **batıw** Batmak, girmek, suyun içine doğru gitmek.

*+gä/+tan*

*Bıl yulı Ural yırgä tubıqtan battı, tiy.* (BTH 1993: 123)

“Bu defa Ural, dipten yere **battı.**”

- **başqarıw** Yerine getirmek, icra etmek, yapmak.

*+n*

*BASSP grajdandarı дәwlät häm yämägät üyüşmalarınıñ, şulay uq vazıfalı kişilärzıñ üz xızmat vazıfaların başqarganda zaqñhrız iş itiwzäri arqahında kiltirilgän zıyanı tülätirgä xūquqlı.* (BTH 1993: 127)

“BASSP vatandaşları, devlet ve toplum anlaşmalarında vazifeli kişilerin kendi vazifelerini **yerine getirirken** kanunsuz iş yapmalarının arkasındaki zararı ödetmeye memurdur.”

*+n/+dä*

*üyränsik üz işin sägät tiwälligindä başqara.* (BTH 1993: 127)

“Çırac kendi işini tam zamanında **yaptı.**”

- **bayarlaw** 1. Tayin etmek, belirlemek. 2. İthaf etmek.

*+dı/+ğa*

*Maldı balalarğa bayarlap aşraw.* (BTH 1993: 129)

“Malı çocuklara **ithaf etmek.**”

- **bızäw** Sivri bir şey batırmak, sivri bir şeyle deşmek, kazmak.

*+dı/+gä*

*Qaldırızım da bısağımdı yırgä bızäp, küil yağına kittim uqtı üz läp.* (BTH 1993: 130)

“Bıçağıımı yere **saplayıp**, okumu tıslatarak gölün yanına gittim.”

- **bıyıw** 1. Oynamak, dans etmek. 2. Sık sık bir yere inmek.

*+ğa*

*Qurayğa bıyıw.* (BTH 1993: 130)

“Kuraya<sup>17</sup> **oynamak.**”

*+dä*

*Starşına, mulla, bayzar qamsıhı başqürt xalqınıñ yarlıhınıñ sikähindä küp bıyığän.* (BTH 1993: 130)

<sup>17</sup> **kuray**: Adını kuray bitkisinden alan ve Başkurt halkının millî çalgısı olan bir müzik aleti.

“Astsubay, molla ve zenginlerin kamçısı, Başkurt halkının yoksulunun çenesinde patlıyor.”

- **biłgırtıw** Bir şeyi sezdirmek, bildirmek, haber vermek. 2. Göstermek.

+a

*Sazıslamyul ıñğay.. awılına huğılıp, qayza barahın atalarına biłgırtıp sıqtı.* (BTH 1993: 131)

“Sazıslamyul, kimseye karışmadan köyüne gidip, nereye gideceğini büyüklerine **bildirip** çıktı.”

+dũ

*Kũsũndũ biłgırtıw.* (BTH 1993: 131)

“Gücünü **göstermek.**”

- **biłdırıw** Bildirmek, haber etmek; açıklamak; haber ulaştırmak.

+gä

*Zũlxizä bil uyın bır kimgä lä biłdırıw.* (BTH 1993: 131)

“Zũlhize bu oyunu kimseye **söylemez.**”

+n

*Starũstaniñ qurqınıslı, awır ayırılıw minuttarın biłdırğan tawışı bũtähın dä tuqtattı.* (BTH 1993: 131)

“Starosta’nın korkunç, ağır ayrılık dakikalarını **bildiren** sesi herkesi durdurdu.”

- **bişıw** 1. Pişmek, olgun hâle gelmek, pişmiş hâle gelmek. 2. Kaba koyup alta üste doğru karıştırmak, çalkalamak; yaymak (kımız, yağ yapmak için).

+qa

*Minıñ dä bũğün bır nisä tärtä bũğũwzän başqa bır işim dä yuq, tärtäliktär qũyaşqa bişä tũrhũn, tiyim.* (BTH 1993: 138)

“Benim bugün birçok kalas bükmekten başka bir işim yok, kalaslar güneşe **doysun.**”

+zı

*Kisä hawzım min biyä hãm dä zur dũyä; şul hũttärzı bişiyik, qımız itip işäyik.* (BTH 1993: 138)

“Dün kısrak ve büyük deve sağdım; bu sütleri **çalkalayıp**, kımız yapıp içelim.”

- **bişälänıw** İşlemek, buharda yakmak, tütsülemek, buharlamak.



**+ta/+gä**

*Salixa alasıqta tütüngä bişälänip, aş-hıw äzirläp yürüy inä.* (BTH 1993: 138)

“Saliha, barınakta dumana bulayarak, yiyecek ve içecek hazırlıyordu.”

- **biżırlıw** Bezdirmek, bıktırmak, usandırmak.

**+dı/+zän**

*ülkän väziriniñ qatını minän türmahın tihän, batşandı ul väzirzän tamam biżırlıgä käräk.*

(BTH 1993: 139)

“İhtiyar vezirinin karısıyla durmasın diye padişahı o vezirden bıktırmak gerek.”

- **biżänıw** 1. Bezenmek, süslenmek, güzel hâle gelmek. 2. Güzelliğe bürünmek.

**+da**

*Märyäm.. in yaratqan zängär küldäğin kiyip, küzgü aldında ızraq qına biżändi.* (BTH 1993: 140)

“Meryem, en sevdiği mavi elbisesini giyip, ayna önünde uzun süre süslendi.”

**+gä**

*Qala uramdarındağı ağastar yaşılğä biżänä başlağan.* (BTH 1993: 140)

“Şehir sokaklarındaki ağaçlar yeşile bürünmeye başladı.”

- **biżärläw** 1. Bezeklemek, desenli hâle getirmek, motifli hâle getirmek. 2. Bıkmak, bezmek, usanmak; sıkıntı çekmek.

**+n**

*Yaz kilä, matur ay kilä, biżärläp yızın üstün.* (BTH 1993: 140)

“İlkbahar geliyor, güzel ay geliyor yeryüzünü süsleyerek.”

**+zän**

*Awıl tıp-tın: här yän İyähı, tuñıwzän biżärläp, üziniñ yılı müyüşünä hıyınan.* (BTH 1993: 140)

“Köy sessiz; her canlı, üşümektan bezmiş, sıcak köşesine sığınmış.”

- **biżäw** Bezemek, süslemek.

**mınän**

*Bülmäni hürättär mınän biżäw.* (BTH 1993: 140)

“Odayı süslemek.”

**+dı**

*Matur tıl rūmandı bızäy.* (BTH 1993: 140)

“Güzel üslup, romanı süsler.”

- **biklāw** Kilitlemek; kapamak.

**+dı**

*Qapqa mınän sūlandı la biklāmägän.* (BTH 1993: 141)

“Kapı ile holü kilitlememiş.”

**+n/+ga**

*Alpamışanıñ üzün yış astına, zindanga, atın yıtı qat timır qapqalı harayga biklāp quyzılar, tiy.* (BTH 1993: 142)

“Alpamışa’nın kendisini yer altına, zindana, atını da yedi kat demir kapılı saraya kapadılar.”

- **bilgilew** 1. Bwırllemek, göstermek, işaret etmek. 2. Tayin etmek.

**+n**

*Batşanıñ urtansı qızı üzı haylap, bilgilāp quyğan almahın aşığan.* (BTH 1993: 142)

“Padişahın ortanca kızı seçip, belirlediği elmasını yemiş.”

**+ğa**

*Här brigadağa iş bilgilāw.* (BTH 1993: 142)

“Her takıma iş tayin etmek.”

- **bilāw** 1. Sahip olmak, mâlik olmak, mülk sahibi olmak. 2. Kundaklamak, kundağa sarmak.

**+n**

*Al rüzalar, bızıyan gül, säskälär – barı la minın, barın biläyım.* (BTH 1993: 144)

“Beyaz güller, anason, çiçekler, hepsi de benim, hepsine sahibim.”

**+nı/+a**

*Mägfurä minän ikäwlāp unı yıwındırıp, äsähiniñ küldäk alamahına bilāp haldılar.* (BTH 1993: 144)

“Megfure ile ikisi onu yıkayıp, annesinin gömlek paçavralarına kundakladılar.”

- **birıw** Vermek, tutturmak, sunmak.

**+qa/+n**

*Yırhız qalğan başqurtqa yırın biräm, tigän ul.* (BTH 1993: 146)

“Yersiz kalan Başkurt’a yerini veriyorum demiş.”

**+nı/+ka**

*Bütinkanı rımüntka birıw.* (BTH 1993: 147)

“Ayakkabıyı tamire vermek.”

- **büyürüw** Buyurmak, emir vermek, ferman vermek, buyurmak.

**+zı/+ğa**

*ümütbayzı qaytarığa büyürz.ü.* (BTH 1993: 152)

“Ümütbay’ı dönmeye davet etti.”

- **bülğaw** Bir şeyi havada sallamak, silkitmek.

**+gä/+n**

*Yıl tirmäni yıldäy yıldärgä qanattarın bülğap äylänä.* (BTH 1993: 154)

“Rüzgar, çadırı salıyor, rüzgarlara kanatlarını sallayarak dönüyor.”

- **bürüw** Çevirmek, döndürmek.

**+n/+ğa**

*Sämriğüş başın uñğa bürha, Akyal batır uğa barqıldağ hügündüra, hulğa bürha – turğay hügündüra, tiy.* (BTH 1993: 157)

“Semrikuş, başını ona çevirse, Akyal Batır, ona ardıç kuşu yediriyor, sola çevirse tarla serçesi yediriyor.”

**+n**

*Samawırzıñ mürünün bürüw.* (BTH 1993: 157)

“Semaverin burnunu çevirmek.”

- **bürhalanıw** 1. Kırıştırılmak, buruşturulmak; yıpratılmak, eskitilmek. 2. Ayağı takılmak, dolaşmak.

**+nan**

*Ağay kişähinän bürhalanıp bütkan bir kağız sıgarıp Bibinurğa tütürz.ü.* (BTH 1993: 158)

“Ağabeyim cebinden kırıştırılmış bir kağıt çıkarıp Bibinur’a tutturdu.”

**+za**

*Qarza bürhalana turgas, Ğariftıñ ayağı tüyürümüräk nämägä tiyıp qalganday buldı.* (BTH 1993: 158)

“Karda takılınca, Arif’in ayağı yuvarlak bir şeye değdi.”

- **bürhalaw** 1. Kırıştırmak, buruşturmak; yıpratmak, eskitmek. 2. Ayağı takılmak, dolaşmak.

**+ni**

[Sägit] gazitani **bürhalanı** la bütinkahın **hürtüp taşlanı**. (BTH 1993: 158)

“Segit, gazeteyi **buruştırurup**, ayakkabısını silip attı.”

**+za**

**Qarza bürhalaw**. (BTH 1993: 158)

“Karda ayağı **takılmak**.”

- **bütarlaw** Parçalamak, ayırmak.

**+da/+zı**

üs kün ilik **unda** bürilär bir quralayzı **bütarlap** taşlagan. (BTH 1993: 159)

“Üç gün önce orada kurtlar bir karacayı **parçalamış**.”

- **büğűw** Bükmek, eğmek.

**+tu/+da**

**Agastı yaş sağında bük**. (BTH 1993: 161)

“Ağacı yaş zamanında **bük**.”

- **bürűw** 1. Bürmek, dürmek, rulolamak. 2. Kıvırmak.

**+dän**

[Äbiy] üstünä **bildän bürgän** üzün qara küldäk **kiygän**. (BTH 1993: 164)

“Annem üstüne belden **kıvırdığı** uzun, kara elbise giymiş.”

**+tan/+n**

Ul [İshak] yaşıl küldägın **bik qupşılap, arttan bilin bürüp**, yassı qayış **arıwgan**. (BTH 1993: 164)

“İshak, yeşil gömleğini yakıştırıp, arkadan belini **kıvırıp**, düz kemer bağlamış.”

- **buylatw** Boylu boyunca hareket ettirmek, boydan boya hareket ettirmek; uzattırmak.

**+tı/+ä**

**Ayaqtı hıw tübünä buylatw**. (BTH 1993: 170)

“Ayağı su dibine **uzattırmak**.”

- **buylaw** 1. Boylu boyunca hareket etmek, boydan boya hareket etmek; uzatmak. 2. Yürümek, dolaşmak. 3. Yoldan çıkmak.

**+ğa**

**Tabandarzı tükürüklöp, aq qayıngä buylanıq**. (BTH 1993: 170)

“Tabanları yağlayıp, ak kayına yürüdük.”

+za

*Sabiştarza buylagan at kiwîk kittim, äsiy tütmay hüñdi.* (BTH 1993: 170)

“Yarıšta yürüyen at gibi gittim, annem sözünü tutmuyor.”

- **buraznalaw** Evlek yapmak, evlek evlek yapılmak.

+/da+zı

*Vaqtında yüzü buraznalaw tupraqtı yıwılıwzan haqlay, dımdı arttır.* (BTH 1993: 174)

“Zamanında yeri evlek yapmak toprağı yıkanmaktan korur ve nemi arttırır.”

- **buşatıw** 1. Boşaltmak, tahliye etmek; yükünü azaltmak.

+tü/qa

*Hüttü tabaqa buşatıw.* (BTH 1993: 179)

“Sütü tabağa boşaltmak.”

- **bülw** Bölmek, kesmek, araya bir şeyler koyarak ayırmak.

+zũ /minän

*ÿyzũ taqta minän bülw.* (BTH 1993: 182)

“Evi tahta ile bölmek.”

- **brılaw** 1. Bız bız etmek, bız bız gelmek (zaman zaman görünen ateş ya da parlaklığı bildiren söz). 2. Ateş gibi yanak, ateş gibi parlamak (göz için).

+da

*Kül urtahında brılap yatqan vaq qına tızäk quzzarı ayaqtı bişirä.* (BTH 1993: 185)

“Göl ortasında bızlayarak yatan ufak tezek kozları ayağı ısıtıyor.”

+kä

*Bisäyziñ küzzäri qüt üsqüs, yäşillı-yäşillı tüşkä brılap tura.* (BTH 1993: 185)

“Kedinin gözlerine canlılık uçmuş, yeşilli yeşilli renge yanıyor.”

- **braqtırw** Bıraktırmak, terk ettirmek, attırmak.

+da/+tı

*Barıbzıñ küz aldında qulındağı bısaqtı kulgä alıp braqtır.* (BTH 1993: 190)

“Hepimizin gözünün önünde elindeki bıçağı bıraktır.”

- **birgaw** Bıraktırmak, terk ettirmek, attırmak.

minän/+gä

*Quldüs qart kütärgän tügün yän küsü minän yirgä birgani.* (BTH 1993: 190)  
“İhtiyar Koldoz, kaldırdığı çuvalı can havli ile yere bıraktı.”

- **bäyläw** 1. Bağlamak. 2. Birbirine eklemek.

+n

*Qulın bälw.* (BTH 1993: 199)

“Elini bağlamak.”

+n/+ä

*Uqıtıwsılar uqıtıw işin külxüz işinä bälw alıp bara.* (BTH 1993: 199)

“Öğretmenler, eğitim işini kolhoz işine ekliyor.”

- **bäxilläw** Bağışlamak, affetmek.

+zän/+dī

*Ä hēzän kürgändärimdī baxillänim.* (BTH 1993: 207)

“İşte sizden gördüklerimi affettim.”

- **gidratlaw** Kimyasal maddelerin su ile birleşimini oluşturmak.

+tı/+da

*Mazuttı par yarızamında gigratlap, tünüq näft prüduktarı işläp sıgaralar.* (BTH 1993: 288)

“Mazotu buhar sayesinde oluşturup, saf petrol ürünleri işliyorlar.”

- **gizlāw** Hürmet etmek, yüceltmek, saygı göstermek.

+dī/+dä

*Säyran ittım.. aq färištäm, ğlänim, ğlägän ğiški alihäm dī küñildä ğizlänim.* (BTH 1993: 247)

“Seyran ettim, beyaz meleğim, aradım, aradığım aşkı ilahemi gönülde yücelttim.”

- **dabırlatıw** Dabır dabır ettirmek. 2. Bir sözü, haberi yaymak.

+n

*Ûy tübähin dabırlatıp bürsağ yawıp ütti.* (BTH 1993: 261)

“Evin çatısını doburlatarak dolu yağdı.”

+zı/+ğa

*Ul xäbärzı bütä awılğa dabırlatıp hūylap yatalar.* (BTH 1993: 261)

“Bu haberi tüm köye yaydılar.”

- **dürüslätıw** Doğrulamak, dürüst diye bildirmek, doğru diye bildirmek.

+z<sub>1</sub>/+nän

*Hovikov qayhı bür faqtar<sub>z1</sub> haldattar<sub>z1</sub> üzzärinän dürrüslätip, ularğa aqlatırğa tırıştı.*

(BTH 1993: 292)

“Hovikov, gerçekleri askerlerin üzerinden **doğrulayarak**, onlara anlatmaya çalıştı.”

- **dürüw** İtmek, dürtmek, kakmak.

+z<sub>1</sub>/+mınän

*Qıy<sub>z1</sub> tırma mınän dürüw.* (BTH 1993: 292)

“Çer çöpü tırmık ile **itmek**.”

- **duşlaşıw** Dost olmak, arkadaş olmak.

+la/mınän

*Bülnitsala gâyšä mınän duşlaştıq.* (BTH 1993: 296)

“Hastanede Ayşe ile **dost olduk**.”

- **dünıw** Dönmek, çevirmek; vazgeçmek, geri çevirmek.

+gä

*Dıwlap yürüy turgas, bürär xälgä dünıp quymaha yarar inı.* (BTH 1993: 297)

“Dıwlayıp yürürken, başka duruma **dönmese** iyi olurdu.”

+zän

*Ul fikırzän indı dündım.* (BTH 1993: 297)

“O düşünceden şimdi **vazgeçtim**.”

- **dälıgıw** Karşılaşmak, rastlaşmak.

+da

*Yulda dälıgıw.* (BTH 1993: 300)

“Yolda **karşılaşmak**.”

+da/+gä

*Uramda bür yat kişığä dälıktım.* (BTH 1993: 300)

“Sokakta yabancı birine **rastladım**.”

- **därtländigıw** Heyecanlandırmak, coşturmak; canlandırmak; heveslendirmek.

+z<sub>1</sub>/+kä

*Ğarif qart mınän Bulat kolxozsılar<sub>z1</sub> işkä därtländigılär.* (BTH 1993: 302)

“İhtiyar Arif ile Bulat, kolhozcuları işe **heveslendirdi**.”

- **däfnläw** Topraklamak, gömmek, defnetmek.

+za/+zı

*Vafat bulhaq, qayza bızzı däfnlämäk.* (BTH 1993: 303)

“Vefat etsek, nerede gömecekler bizi.”

- **zuraytw** Büyütmek.

mınän/+tı

*Suqış mınän tişikti zuraytıp, quş Allamışa yanına üz lã kilip ingän, tiy.* (BTH 1993: 305)

“Gagası ile deliği büyüten kuş, Allamışa’nın yanına girmiş.”

- **yibäriw** Göndermek, yollamak.

+tı/+a

*Qart dilbigähin arbağa halıp, attı üz inğayına yibäriz.* (BTH 1993: 306)

“İhtiyar, dizginini arabaya koyup, atı yerine gönderdi.”

- **yılbırlätiw** Dalgalandırmak, sallandırmak

+n/+gä

*Yürt qarşında, yaşıl yapraqtarın yilgä yılbırlätip, ap-aq zifa qayın üsä.* (BTH 1993: 312)

“Evinin karşısında, yeşil yapraklarını rüzgâra bırakan bembeyaz kayın yetişiyor.”

- **yılbırläw** Dalgalanmak, sallanmak.

+tı/+gä

*Başındağı aq yawlıqtı talğın yilgä äkrin ginä yılbırläp tūra.* (BTH 1993: 312)

“Başındaki beyaz eşarbı serin yele yavaşça sallıyor.”

- **yıldırıw** Çabucak, hızlıcak hareket ettirmek, atılmak.

+ga

*Awılğa yıldırıw.* (BTH 1993: 313)

“Köye hareket etmek.”

+nı

*Küz asıp yümğansı bulmay, par turı attar yıñıl sananı yıldırıp* alıp kitti. (BTH 1993: 313)

“Göz açıp kapayınca kadar, çifte koşulmuş doru at, hafif kızağı hareket ettirdi.”

- **yılkinıw** Can atmak, çok istemek; çırpınmak.

+gä

*Yümşaq qına işkän yilgä yılkinıp ultırğan başaqtargä qaray.* (BTH 1993: 314)



“Yumuşakça esen yele **çırpınarak** oturan başaklara bakıyor.”

+ta

*Yäygı tanđar atqan saqta **yılkınälir** yaş yürägim.* (BTH 1993: 314)

“Yaz dönemindeki şafakların attığı zamanda **çırpınıyordu** genç yüreğim.”

- **yıllätiw** Rüzgar ya da yel çıkarıp havayı temizlemek, değiştirmek, havalandırmak.

*mınän/+dı*

*Sıstra salfıtka **mınän bitımdı** yıllätä.* (BTH 1993: 316)

“Kız kardeş, peçete ile yüzümü **havalandırıyor**.”

- **yılläw** Yellemek, rüzgârlı olmak; nemi kaybolmak; zorla göndermek.

+dı

*Yıldı **yılläw**.* (BTH 1993: 316)

“Rüzgârı **yellemek**.”

+gä

*Yılgä **yılläw**.* (BTH 1993: 316)

“Rüzgâra **göndermek**.”

- **yılpıldätiw** Sallandırmak, dalgalandırmak.

+dı/+a

*Sadrislamdı sanahına.. **yılpıldätip** kütärip ırğıttı.* (BTH 1993: 317)

“Sadrislam’ı kızığına **sallandırıp**, fırlattı.”

- **yılpınıw** Kanat çırpmak; çırpınmak; rüzgara kapılıp hareketlenmek; yel girmek (hastalık).

+gä

*Talgın **yılgä yıllänip**, yaş yükälär xuşbıy qatış säskä yışı bürkälär.* (BTH 1993: 317)

“Genç ıhlamurlar, serin yele **kapılıp**, karışık çiçek kokusu yayarlar.”

*mınän*

*Mındık **mınän yılpınıp** alıw.* (BTH 1993: 317)

“Süpürge ile **hareketlenmek**.”

- **yımşaw** Yemlenmek, yem toplamak.

*mınän*

*Yar başında qaz üz inñ bāpkäläri **mınän yımşap** yürüy ikän.* (BTH 1993: 321)

“Su kıyısında kaz yavruları ile **yemleniyordu**.”

- **yındırıw** 1. Yenilgiye yol vermek, yenilmeye yol açmak. 2. Gözü çevirmek.

+nän

*Kişinän yındırıw.* (BTH 1993: 323)

“Kişiden yenilmek.”

+n

*Ümār qart kiz̄iñ ağın yındırıp Bägiz̄ ägä qaranı.* (BTH 1993: 323)

İhtiyar Ümer, gözünün beyazını çevirip Begize’ye baktı.”

- **yıñıw** Yenmek, zafer kazanmak, alt etmek.

+tä

*Küräštä yıñıp dan aldın, batır yığıt Alpamişa, yürägimä ut haldın.* (BTH 1993: 324)

“Güreşte yenip, şöhret kazandın, kahraman yığit Alpamişa, yüreğime ateş saldın.”

+da/+n

*Bıl dünyanıñ awır qayğıların yıñıp bula bız̄äm bulğanda.* (BTH 1993: 324)

“Birlik olduğumuzda bu dünyanın ağır yükünü alt ederiz.”

- **yıpläw** İplemek, ip geçirmek, ipe takmak, asmak.

+tı

*Qarmaqtı yıpläw.* (BTH 1993: 326)

“Oltayı iplemek.”

+nı/mınän

*Unı şpagat mınän yıplärgä kăräk.* (BTH 1993: 326)

“Onu kılıçile asmak gerek.”

- **yırğıw** Kök salmak, köklenmek; özümsemek; benimsemek.

+gä

*Künjilimä yañı yız̄ar kilä, yız̄arım da yırğä yırkkän.* (BTH 1993: 329)

“Gönlüme, vatana kök salmış yeni türküler doğuyor.”

+zä

*Yañı yırğä yırğıp yaşap kitıw.* (BTH 1993: 329)

“Yeni yerde kök salıp, yaşayıp gitmek.”

- **yırkıtıw** Toprağa, yere kök saldırmak; yeni toprağa alıştırmak.

+zı/+zä

*Kiřilärzĭ yaŋı yĭz ä yĭrĭktĭrĭgä tırışıw.* (BTH 1993: 329)

“Kişileri yeni yerde **yaşatmaya** çalışmak.”

- **yĭrlĭkläřtirĭw** Bir yere alana uygun hâle getirmek, uydurmak; alıştırmak.

+zĭ

*İki ırıw säsendäri tarafınan bıl äřärzĭ yĭrlĭkläřtirĭp hŭyläw kürinĭři bar.* (BTH 1993: 330)

“İki aşiret ozanları tarafından bu eseri **uyarlayıp** söyleme şekli bulunur.”

- **yĭřüw** 1. Ulaşmak, yetmek, varmak; oluşmak.

+ga

*Haldattar arahında başlangan büla naçalstbüga yĭtkän bulha käräk.* (BTH 1993: 334)

“Askerler arasında bu yetkiye **ulaşanın** olması gerek.”

+dı

*Hawımdı yĭtkän hıyız ar müŋröp sıgır bızawhız.* (BTH 1993: 334)

“Sağımı **gelen** sığırlar, böğürerek, buzağısız çıkar.”

- **yĭtkĭrĭw** Ulaştırmak, eriştirmek, yetiştirmek.

+nĭ

*Kiřinĭ yĭtkĭrmäy yügĭrĭw.* (BTH 1993: 336)

“Kişiyi **ulaştırmadan** yürümek.”

+dĭ/+gä

*Här hüzĭmdĭ kiřigä yĭtkĭrĭp, anlayışlı itĭp hŭylärgä tırışam.* (BTH 1993: 336)

“Her sözümü kişiyeye **ulaştırmaya**, anlaşılır konuşmaya çalışıyorum.”

- **zararlanıw** Zarar görmek, ziyan görmek.

+dan

*Taşkından zararlangan başıwzar.* (BTH 1993: 346)

Taşkından zarar gören tarlalar.”

mĭnän

*Türün mĭnän zararlangan ujım.* (BTH 1993: 346)

“Toron<sup>18</sup> ile zarar gören filiz.”

- **zıŋqıw** Zıngırdamak.

<sup>18</sup> **toron:** Ekinlerin başağını ve tohumlarını karartıp kurutan bir hastalık.

*mīnān/+ġa*

*Kiřilār iřkär mäsätān arqaları mīnān qaġ yulġa zıŋqınılar.* (BTH 1993: 356)

“Kişiler, fark etmeden arkaları **ile** kuru yola **zıŋgırdadılar.**”

- *izūlyatsiyalaw* 1. İzole etmek, yalıtımak. 2. Ayrı tutmak.

*+tī*

*Ütkärgiřti izūlyatsiyalaw.* (BTH 1993: 368)

“İletken maddeyi **yalıtımak.**”

*+tan*

*Mūral-pūlitik yaġtan izūlyatsiyalaw.* (BTH 1993: 368)

“Ahlakī ve politik açıdan **ayrı tutmak.**”

- *iksāw* 1. Bıçak gibi şeyleri keskinlemek için birbirine sürtmek; şangırdatmak. 2. Azarlayıp başına kakmak; paylamak.

*+nı/+ġā*

*Qaysını ināġā iksāp ütkirlāw.* (BTH 1993: 370)

“Makası iġneye **sürterek** keskinlemek.”

*+zī*

*Bir ük hüzzī iksāyhīġ dā tūrahıġ.* (BTH 1993: 370)

“Bir sözü **baş**a **kakıp** duruyorsun.”

- *iltīw* İletmek, belirli bir yere alıp gitmek, götürmek.

*+tī/+a*

*Zayatülaktī Qaġas tawına iltīp taşlayzar.* (BTH 1993: 374)

“Zayatülek’i Kagas daġına **götürüp** atarlar.”

- *ilāw* 1. Elemek, elekten geçirmek. 1. Vurmak, çat pat vurmak.

*+ġa*

*Ālī ana Niyazġülġa büyzay ilāp yūrūp huġa qalıp kittim.* (BTH 1993: 375)

“Niyazgul’a buġday **eleyip**, sona kaldım.”

*+nı*

*Bēzzīġ algı liniyanı yīġıl snaryadtar ilāp aldı.* (BTH 1993: 375)

“Bizim ön hattı hafif teçizatlar **vurdu.**”

- *indirīw* Girdirmek, girmeye müsaade etmek.

+tǎ/+ä

*Qız işiktǎ asıp, sülmäktǎ qıwış işinä indirdǎı.* (BTH 1993: 382)

“Kız kapıyı açıp çömleği çadır içine soktu.”

- **inǎw** İçine geçmek; girmek.

+a

*Aqmırza.. taş küpǎr aştına inǎp ultırđan.* (BTH 1993: 383)

“Akmırza, taş köprü altına **inip** oturmuş.”

+tan

*Qúlaqtan ingǎn halqın hüž yǎrǎkkǎ barıp büž bula.* (BTH 1993: 384)

“Kulaktan **giren** soğuk söz, yüreğe ulaşıp buz oldu.”

- **inǎrtǎw** Keder ve özlemden dolayı sızlanıp ağlamak, hıçkırma hıçkırma ağlamak.

**mǎnǎn**

*Sikhǎz azap, mixnǎt mǎnǎn inǎrtǎlǎr bar yǎr yǎzǎn.* (BTH 1993: 391)

“Sınırsız azap, mihnet **ile ağlattılar** bütün yeryüzünü.”

- **iriřtirǎw** 1. Ulaştırmak, eriştirmek, iletirmek.

+gǎ

*Tıđılǎy-bılay xǎbǎr bulha, bǎzgǎ iriştir.* (BTH 1993: 396)

“Şöyle böyle haber olsa da bize **ulaştır.**”

+zı

*Duştarzı iriřtirǎw.* (BTH 1993: 397)

“Dostları **kavga ettirmek.**”

- **irkǎnlǎw** Sıkılmadan rahatça yerleşmek. 2. Ele geçen şeyle rahat etmek.

+tǎ

*Kiñ tüřäktǎ irkǎnlǎp yǎqlaw.* (BTH 1993: 397)

“Geniş döşekte **yayılarak** uyumak.”

+kǎ

*İkmǎkkǎ irkǎnlǎw.* (BTH 1993: 397)

“Ekmeğe **doymak.**”

- **irtǎlǎw** Sırığı, kazığı bağlamak.

+nǎ/mǎnǎn

*Kärtäni sıbıq mınän irtıläw.* (BTH 1993: 399)

“Çiti çubuk ile bağlamak.”

- **isımläw** 1. İsim vermek. 2. Birine vermek, tayin etmek.

+dı

*Batır Yänyığıt hürmätinä awıldı Yänyığıt tip ısımläyär.* (BTH 1993: 403)

“Kahraman Yeniğit’in hürmetine köyü Yeniğit olarak adlandırdılar.”

+gä

*Awıldıñ mullahı mınän bır-ikı qartı kilıp, vaq-tüyäk nämälärzı bulıp, här bırıbızgä ısımläp kittilər.* (BTH 1993: 403)

“Köyün hocası ile bir iki yaşlı gelip, araç gereçleri bölüp, her birimize verdiler.”

- **ışırıw** 1. Sarhoş olmak, mest olmak. 2. Zehirlemek.

+ä

*Yıyılıšta bır tuqtawhız tartalar, tämäki yışınä ışırım.* (BTH 1993: 406)

“Toplantıda aralıksız sigara içtiler, tütün kokusuna zehirdiler.”

+tän

*Müxäbättän ışırıw.* (BTH 1993: 406)

“Aşktan sarhoş olmak.”

- **ışirtıw** Sarhoş etmek, sarhoş hâle getirmek.

+ı/+za

*Yığıtım, hinı tuyza ışirtıp ayaqtan yığırğa la, tışqa alıp sıgıp ültirirgä uylayzar.* (BTH 1993: 406)

“Yığidim, toyda seni sarhoş ederek bayıltmayı ve dışarıya çıkarıp öldürmeyi düşünüyorlar.”

- **ışängirätıw** 1. Sersemletmek. 2. İtip kakmak.

+ı/+qa

*Äsäyimdı barıp qusaqlagaynım, minı bır yaqqa ışängirätä huğıp tägärättilər.* (BTH 1993: 408)

“Gidip annemi kucaklayacaktım ama beni bir tarafa itip döndürdüler.”

- **ittirıw** Ettirmek, yaptırmak, kıldirmek.

+ä

*Babay uqıtıwsınıñ hiž inä yawap ittirirmi?* (BTH 1993: 412)

“İhtiyar, öğretmenin sözüne cevap **verdirir mi?**”

**+n**

*Zäynäp Säyzil mınän birgä türür häm uqıwın dawam ittirir.* (BTH 1993: 412)

“Zeynep, Seyzil ile birlikte ve eğitimini devam **ettirmektedir.**”

- **işiw** Bükmek, örmek, dokumak.

**mınän**

*Qul mınän işiw.* (BTH 1993: 418)

“El ile **örmek.**”

**+nı**

*Bıl qılıs Ural taşınan, .. saphaŋ qayanı işirlik.* (BTH 1993: 418)

“Bu kılıç Ural’ın taşından, vursan kayayı **büker.**”

- **işläşiw** 1. Eşleşmek, kendi aralarında arkadaş, dost olmak. 2. Eş olmak, karı koca olmak.

**mınän**

*Ul [İşbuldı] ilik yaş sağında .. kiş mınän işläşä almay, urından-uringa küsip yürügan.* (BTH 1993: 418)

“O, genç zamanlarında kimse **ile anlaşımadan**, ordan oraya sürüklenmiş.”

**+gä**

*[Mürat:] ägär riza bülhan, davay küzgä işläşäyik.* (BTH 1993: 418)

“Murat: Eğer razı olursan, gel sonbahara **evlenelim.**”

- **yüqlatıw** Uyumak, uykuya daldırmak.

**+zı/+da**

*Bir bilürus kräştianı bızı aşattı, harayında yüqlattı.* (BTH 1993: 421)

“Bir Belarus Hristiyan’ı bizi doyurdu, sarayında **uyuttu.**”

- **yülqqulanıw** Yolunmak, çekip koparılmak.

**+dan/+ga**

*Xalıq arahında quldan-qulga yülqqulanıp yürüy turgas, qarşıganıñ käkri sukışı gına türüp qalğan, tiy.* (BTH 1993: 422)

“Halk arasında **elden ele yolununca**, aladoğanın eğri gagası gibi kalmış.”

- **yülüw** 1. Ağır bir durumdan kurtarmak. 2. Ayırbı ya da günahı temizlemek.

**+i/+nan**

*Äsäyñ hinñ aslıq tırnağınan yülw üsün qazırlap kiyä turgan küldäktärin bir nisä qazaq uñğa almaşqan.* (BTH 1993: 422)

“Annen seni açlıktan **kurtarmak** için severek giydiği elbiselerini birkaç libre una takas etmiş.”

**+dı**

*Täñri üyü ülü kăğbänñ yiti äylänip yazıgımdı yulamın.* (BTH 1993: 422)

“Tanrı evi, yüce Kabe’yi yedi kez dönüp günahımı **temizliyorum.**”

● **yumarlaw** Yumru, toparlak hâle getirmek, yuvarlamak.

**+dä**

*Aq tärilkä üštündä yumarlangan may gına.* (BTH 1993: 423)

“Beyaz tabak üstünde yumrulaşan yağ.”

**+n**

*Bir-ikiñi yürüqtarin yumarlap, urındarınan tüzü.* (BTH 1993: 423)

“Bir ikisi yumruklarını **sıkıp**, yerlerinden kalktı.”

● **yümülw** Hücum etmek, saldırmak.

**+ğa**

*[Yıwan qırhaqtar] yürüqtarin kütäriş, tayaqtarin bülğan uqıtıwsığa yümöldular.* (BTH 1993: 424)

“Koca gövdeli korkaklar, yumruklarını kaldırıp, sopalarını sallayarak, öğretmene **saldırdılar.**”

**+nan**

*Hunarğa yürüp üyrängän başqurt atı quyan artınan yümöldü.* (BTH 1993: 424)

“Ava gitmeyi öğrenen Başkurt atı, tavşanın arkasından **saldırdı.**”

● **yümw** Yummak, kapamak, örtmek.

**+tı/+a**

*[Säkizä] xattı yumarlap usına yümdü.* (BTH 1993: 424)

“Sekize mektubu buruşturup, avucuna **aldı.**”

● **yünsütw** 1. Yormak, bitap düşürmek, eziyet çektirmek. 2. Muhtaç etmek.

**+dı**



[Räximä:] *Siräkäy maldı yünsütmahın, .. tütünlük halındar.* (BTH 1993: 427)

“Rehime: Sirekey, hayvanı **yormasın**, tütsü yaksınlar.”

+gä

*Hıwğa yünsütüw.* (BTH 1993: 427)

“Suya **muhtaç etmek.**”

- **yütülüw** 1. Yutulmak. 2. İçine çekilmek, yok edilmek.

+nan

*Dım tüz tarafınan yütüldü.* (BTH 1993: 430)

“Nem, tuz tarafından **çekildi.**”

+gä

*Güyä bütä kişï tüphüz upqıngä yütülürün aldan bilä.* (BTH 1993: 430)

“Sanki herkes dipsiz uçuruma**çekilmiş.**”

- **yüğünüw** Baş eğmek, diz çökmek.

+a

*Kişi aldına yüğünüw.* (BTH 1993: 430)

“Birinine **baş eğmek.**”

+da

*Qıyınlıq aldında yüğünüw.* (BTH 1993: 430)

“Zorluk önünde **diz çökmek.**”

- **yükmätiw** Omzuna aldırıp bir şeyler taşımak, sırtlatmak.

+n/+gä

*Bügüngü kün bızgä yükmätä iñ zur, awır, şanlı talabın.* (BTH 1993: 434)

“Bugün, bize en büyük, ağır, şanlı isteğini **sırtlatıyor.**”

- **yügirtiw** Koşturmak.

+zı

*Atı qamsı yügirtä, yigitti namıs yügirtä.* (BTH 1993: 439)

“Atı kamçı **koşturur**, yiğidi **namus koşturur.**”

+n/+ä

*Surağul .. asıwın yüzünä yügirtip, nizır äktirgä uqtaldı.* (BTH 1993: 439)

“Soragül, öfkesini yüzüne **koşturmuş**, bir şey söylemeye niyetlendi.”

● **yünäldirîw** Yöneltmek, yönlendirmek.

+nî/+ğa

*Kämäni yargä yünäldirîw.* (BTH 1993: 441)

“Gemiye kıyıya yönelmek.”

+tı

*Qaraştı yünäldirîw.* (BTH 1993: 441)

“Alakayı yönelmek.”

● **yünälîw** 1. Yönelmek, bir tarafa yol almak. 2. Bir iş ya da mesele üzerinde durmak. 3. Hastalıktan kurtulmak, iyileşmek.

+a

*Balıqsılar aşığıp diñz yarına yünäldî.* (BTH 1993: 441)

“Balıkçılar acele ederek deniz kenarına yöneldi.”

+zan

*Utz bir yıl awırığan bir qatın qımızzan yünäldî.* (BTH 1993: 441)

“Otuz bir yıldır hasta olan bir kadın kıımızdan iyileşti.”

● **yünältîw** Yöneltmek, yönlendirmek.

+nî/+ğa

*Kämäni yargä yünältîw.* (BTH 1993: 441)

“Gemiye kıyıya yönelmek.”

+n

*Bäzîrgül şunda yarzamğa rızırvtığı yüz hıbaylıhın yünältî.* (BTH 1993: 441)

“Bezîrgül, buraya yardım için yedekteki yüz atlısını yönlendirdi.”

● **yıgılıw** 1. Yıkılmak, çökmek. 2. Helak olmak, ölmek.

+gä

*Ul quş bıraw yırgä yıgılıp tüştü.* (BTH 1993: 443)

“O kuş, burada düştü.”

+za

*Yartı gäskär yawza yıgılğan, qıy üländäy düşman qırılğan.* (BTH 1993: 443)

“Askerin yarısı, savaşta helak oldu, çürüyen bitkiler gibi kırıldı düşman.”

- **yıyzırw** Toplatmak, yığdırmak.

+dĩ/+gã

*Kıyımđı bđ urıngã yıyzırıp quyıw.* (BTH 1993: 443)

“Kıyafeti bir yere yığdırmak.”

- **yılıtw** 1. Isıtmak, kendi sıcaklığını vermek. 2. İleri doğru hareket etmek.

+za/+dĩ

*Tun nıq hırıqtarza la tãndĩ yaqşsı yılıta.* (BTH 1993: 451)

“Palto, kuvvetli soğuklarda vücudu güzel ısıtıyor.”

- **yıwıw** 1. Yıkamak. 2. Gönle girmek.

mĩnãn

*Yat yağahın yışkãgãnsã, üz kışın bulır, yat itmãş tigãn bulıp taşma tıldãrĩ mĩnãn yıwzı.*

(BTH 1993: 456)

“Yabancı, yakasını koklayınca, kendini bulur, yabancılamaz diyerek süslü dilleri ile gönle girdi.”

+dĩ/+tĩ

*Qul quldı yıwa, ikĩ qul bĩttĩ yıwa..* (BTH 1993: 456)

“El eli yıkar, iki el yüzü yıkar.”

- **yãyiw** Etrafa yaymak, saçmak, dağıtmak.

+n

*Qüş qanatın yãygãn.* (BTH 1993: 460)

“Kuş kanadını yaymış.”

+n/+gã

*Yiğit qulındağı balaşın yĩgã yãyiş hala.* (BTH 1993: 460)

Yiğit, elindeki çocuğunu yere salmış.”

- **yãylãw** Yazı geçirmek.

+n/+da

*Yãygĩliğin bında yãylãgãyĩm, qışqılığın qayza qışlayım.* (BTH 1993: 460)

“Yaz dönemini burada geçireceğim, kış dönemini nerede geçireyim.”

- **yãşırĩw** Gizlemek, saklamak.

+gã

*Babay, binaw sañğularzı alıp kitip, biräy yirgä yaşirip quy äli.* (BTH 1993: 473)

“İhtiyar, bu kızakları alıp, bir yere **sakla.**”

*+dı/+qa*

*Quldı artqa yaşiriw.* (BTH 1993: 473)

“Eli arkaya **saklamak.**”

- *kiyiw* Giymek, takmak; donanmak, takınmak.

*+ğa*

*Qulğa biyäläw kiyiw.* (BTH 1993: 487)

Ele eldiven **giymek.**”

*+tı*

*Küldäktı üzäq kiyiw.* (BTH 1993: 487)

“Elbiseyi uzun süre **giymek.**”

- *kilişiw* Uzlaşmak, ortak fikre varmak, anlaşmak, sözleşmek.

*+mınän*

*Qulxüz idaraları tüzülüş işin qulxüz-ara üyüşma mınän kilişip, hüyläşip işläy.* (BTH 1993: 499)

“Kolhoz idareleri, kuruluş işini, kolhozlar arasındaki birlik ile **anlaşıp**, konuşarak düzenliyor.”

*+ğa*

*Bürıktı mıñ humğa kilişip hatıp yibärgän, tiy.* (BTH 1993: 499)

“Börkü bin huma **anlaşarak** satmış.”

- *kiptiriw* Kurulamak.

*+ta*

*Qüyašta kiptiriw.* (BTH 1993: 504)

“Güneşte kurulamak.”

*+tän*

*Büzzi huğarıw talap itkän yüzär mınän bir rättän kiptirirgä müxtaj bulğan artıq dımlı häm hazlıqlı yüzär zä bar.* (BTH 1993: 504)

“Bizi sulamak isteyen yerler ile bir kereden **kurulamaya** muhtaç eden fazla nemli ve sazlıklı yerler de var.”

- **kisirşw** Geçirmek, görmek, baştan geçirmek.

+ä/+tř

*Qatındarızıñ kübiñi haldatqa gümirñ kisirgen, irzärñ, balaların yuğaltqan.* (BTH 1993: 507)

“Kadınların çoğu askere ömrünü **vermiş**, erlerini, çocuklarını kaybetmiş.”

- **küyzürşw** 1. Yakmak. 2. Hadım ettirmek, kısırlaştırmak.

+tř

*İkmäktř küyzürşp bişirşw.* (BTH 1993: 533)

“Ekmeği **yakarak** pişirmek.”

*mñän*

*Äsiwtaş mñän küyzürşw.* (BTH 1993: 533)

“Şap ile kısırlaştırmak.”

- **küyläw** Kurmak, ayarlamak; hazırlamak.

+n

*Xalıq tırışıp habandarın, tırmaların küyläy.* (BTH 1993: 533)

“Halk, çalışıp sabanlarını, tırmıklarını **kuruyor**.”

+tř/+gä

*Säskistř tärängä küyläw.* (BTH 1993: 533)

“Tohum ekme makinesini derine **kurmak**.”

- **küyrätřw** Ateşlemek, tutuşturmak, yaktırmak.

+tä/+n

*Yırıma .. kişiniñ hünärgä üyrät, timirliktä timirsiniñ usağın küyrät.* (BTH 1993: 534)

“Yırıma, kişiyi sanata yönelt, demirlikte demircinin ocağını **tutuştur**.”

- **küşhüzländirřw** Güçsüzleştirmek, kuvvetsizleştirmek.

+tan

*Xärbi yaktan küshüzländirřp bütşw.* (BTH 1993: 550)

“Askerî açıdan **güçsüzleştirmek**.”

+zı

*Ağırwzı küshüzländirřw.* (BTH 1993: 550)

“Ağzı **güçsüzleştirmek**.”

- **küzätiw** 1. Gözetlemek, gözlemek. 2. İzlemek, araştırmak.

+n

*Min unıñ yürüş-türüşün küzätäm.* (BTH 1993: 565)

“Ben, onun hareketlerini izliyorum.”

+nan

*Ul ikınsı at mınıp, Gülhamıstıñ artınan küzätä kitä.* (BTH 1993: 565)

“O, ikinci ata binip, Gülhamis’in arkasından izlemeye gitti.”

- **kümdiriw** Gömdürmek, örttürmek.

+tü/+a

*Säskändä ürlüktü tupraktıñ dımlı katlamına kümdirigä käräk.* (BTH 1993: 570)

“Tohumu ektiğin zaman toprağın nemli katmanına ekmelisin.”

+a/+zı

*Müsülmandar zıyaratına kafırzı kümdirä almayım, tilähä kayza kümigiz.* (BTH 1993: 570)

Müslümanların kabrine kafiri gömdürmüyorum, başka nereye isterse gömün.”

- **kümüliw** Gömülmek, örtülmek.

mınän

*Kar mınän kümüliw.* (BTH 1993: 570)

“Kar ile örtülmek.”

+ğa

*İnäy, min irtägä hız kilgänsı, halamğa kümüliw yūklayım.* (BTH 1993: 570)

“Hala, ben yarın siz gelene kadar, samana gömülüp uyuyayım.”

- **kündiriw** Alıştırmak.

+nı/+qa

*Safuranı brigadirliqqa kündiriz.* (BTH 1993: 572)

“Safura’yı liderliğe alıştırmak.”

- **küpsiw** 1. Çok mayalanarak köpürmek. 2. Köpürmek.

+zan

*Yazğı hıwzan küpsip yatqan kiñ Dnıprzı kisip sıqtıq.* (BTH 1993: 577)

“İlkbahardaki sudan köpürerek yatan geniş Dnepr’ı geçip gittik.”

**+da**

*Hıw buyında ülen küpsip üşken.* (BTH 1993: 577)

“Su kenarında otlar köpürerek büyümüş.”

- **kürıw** Görmek, bakmak.

**+n**

*Kım ikänin kürıw.* (BTH 1993: 579)

“Kim olduğunu görmek.”

**+nan**

*Balanan kürgän qäzır.* (BTH 1993: 579)

“Çocuktan gelen kıymet.”

- **kürhätıw** Göstermek, ortaya çıkarmak.

**+n**

*Anya yılmayzı häm biş barmağın kürhättı.* (BTH 1993: 581)

“Anya, gülümsedi ve beş parmağını gösterdi.”

**+gä**

*Yığıtıñ kişigä kürhätmäy turgan itigı bar, tiy.* (BTH 1993: 581)

“Yığidin kimseye göstermediği bir çizmesi var.”

- **kütärılıw** Kaldırılmak, yükseltmek, yukarı çıkarılmak.

**+dan**

*Urından kütärılıw.* (BTH 1993: 585)

“Yerinden kaldırılmak.”

**+gä**

*Hüjümgä kütärılıw.* (BTH 1993: 585)

“Hücuma kaldırılmak.”

- **kütärıw** Yukarı çıkarmak, yükseltmek; kaldırmak.

**+n**

*Tuy sıgımın kütärıw.* (BTH 1993: 586)

“Düğün harcamasını yükseltmek.”

**+zı/+kä**

*Länin! Üzın kürmähäk tä, üşü isım bızızur küräşkä kütärızı.* (BTH 1993: 586)

“Lenin! Kendisini görmesek de, bu isim bizi büyük bir mücadeleye yükseltti.”

- **qağıldırıw** Kaktırlmak, vurdurulmak.

+ä/+n

*Qälämimä küñil yinñ qağıldırğan .. iki nämä; äwwäl – alla, ikinsı qız.* (BTH 1993: 603)

“Kalemime canını **katan** iki şey; önce Allah, sonra kız.”

- **qaygırıw** Kaygıya, endişeye düşürmek, endişelenmek, kaygılanmak; üzülmek.

üşün

*Şunıñ üşün qaygıram.* (BTH 1993: 608)

“Bunun için endişeleniyorum.”

+gä

*Bır nämägä lä qaygırmay bıl yığıt: aşay, işä, tiptirä.* (BTH 1993: 608)

“Hiçbir şeye de **üzülmez** bu yiğit; yer, içer, âlem yapar.”

- **qaymalaw** 1. Şeritlemek, çizgilemek, zıhlamak, zıh çekmek. 2. Çit çekmek, sınır çekmek.

+tı/+mınän

*Pürtritti qara mınän qaymalaw.* (BTH 1993: 609)

“Limanı kara ile **şeritlemek**.”

- **qayraw** Bileylemek.

+dı/+a

*Qından alıp almas qılısımdı, Ural taşqayına qayranım.* (BTH 1993: 611)

“Kılıcımı kından çıkarır çıkarmaz, Ural taşına **sürttüm**.”

- **qaytarıw** 1. Göndermek, aldırmaq. 2. Döndürmek, iade etmek, geri vermek.

+dan

*Urmandan utın qaytarıw.* (BTH 1993: 611)

“Ormandan odun **göndermek**.”

+n

*Täbigät maturlıgın qaytarıw.* (BTH 1993: 611)

“Tabiatın güzelliğini **döndürmek**.”

- **qayıw** Nakış işlenmek, gergef işlenmek, yaldızlanmak, sırmalanmak.

+n/mınän

*Alhıw yıbak taşma mınän qayınım älämdärin.* (BTH 1993: 614)



“Pembe ipek kurdele ile nakışladım bayraklarını.”

- **qaqlaw** Kurumak, kak olmak; hayvanı aç bırakıp zayıflatmak.

+zı/+da

*Hıyırz arzı bñ ük urında qaqlap tütmaş üsün, yäyläwzär .. küsirip yürütülä.* (BTH 1993: 616)

“Sığırları bir yerde zayıflatmamak için, yaylalara göçürürler.”

- **qalaw** Birbiri üstüne yığmak, artırmak.

+zı/+qa

*[Bibiñkäy] tizäk sıtırz arzı usaqqa qalayza, müryä asırğa Aybikänñ kütä.* (BTH 1993:618)

“Bibikey, tezek ve çırpıları ocağa koyup, baca açmak için Aybike’yi bekler.”

- **qalqımw** Hafif kalkmak, az kalkmak; büyüme; yükselmek; harekete geçmek.

+zän

*Yatqan yırzän qalqımw.* (BTH 1993: 620)

“Yattığı yerden kalkmak.”

+kä

*Küräşkä qalqımw.* (BTH 1993: 620)

“Mücadeleye başlamak.”

- **qalqıw** Kalkmak, yükselmek, yukarı çıkmak.

+dan

*Urından qalqıw.* (BTH 1993: 620)

“Yerinden kalkmak.”

+qa

*Urındıqqa qalqıp ultırıw.* (BTH 1993: 620)

“Sedire çıkıp oturmak.”

- **qalıw** Kalmak, beklemek, geride olmak.

+tän

*Arbam hındı tip, küstän qalma, başım awırta tip, iştäñ qalma.* (BTH 1993: 624)

“Arabam bozuldu diyip gitmekten geri kalma, başımı ağrıttıyor diyip işten geri kalma.”

+ä

*Üzñä qalha, ağasqa bñ zä işi kitmäy indı.* (BTH 1993: 624)

“Ona **kalsa** ağacı da beğenmiyordu.”

- **qaŋgırtıw** Şaşırtmak, aklını başından almak, aptallaştırmak.

**mınän/+tı**

*Hürawz ar mınän baştı qaŋgırtıw.* (BTH 1993: 631)

“Sorular **ile başı sersemletmek.**”

- **qaplatıw** Kaplatmak.

**mınän**

*Qapqas mınän qaplatıw.* (BTH 1993: 633)

“Kapak **ile kaplatmak.**”

**+nı**

*Täzrännı qaplatıp qarağılaw.* (BTH 1993: 633)

“Pencereyi **kaplatıp** karanlıklaştırmak.

- **qaraw** 1. Bakmak, seyretmek. 2. İlgi ve terbiye göstermek.

**+nı**

*Umartanı qarap bal alıw.* (BTH 1993: 641)

“Kovanı **bakıp** bal almak.”

**+ğa**

*İnä qaz za, ata qaz za, ularğa qarap bäpkälär zä his yılğağa tüşmäy, tiy.* (BTH 1993: 641)

“Anne kaz da baba kaz da onlara **bakıyor**, yavrular da hiç ırmağa düşmüyor.”

- **qartaytıw** Yaşlandırmak, ihtiyarlatmak.

**+zä/+n**

*Qız balaqay kithä, his qayta almay, yat yırz ärzä başın qartayta.* (BTH 1993: 646)

“Kız çocuk gidince hiç dönmez, yabancı yerlerde saçını **ağartır.**”

- **qarşılaw** Karşılama, karşı almak; birilerini ya da bir şeyleri kabul etmek.

**+zı/+dä**

*Yüğirişip qaytıp ingän balalarzı qapqa tübündä Xürmättiñ yznähı qarşılای.* (BTH 1993: 647)

“Hürmet’in eniştesi, koşuşarak dönen çocukları kapı önünde **karşılıyor.**”

- **qarıwlaşıw** Birbirinden oç almak, intikam almak; münakaşa etmek, tartışmak.

**mınän**

*Düşman mǎn qarıwlaşır.* (BTH 1993: 649)

“Düşman ile tartışmak.”

*+qa*

*Kilǎn, yitár, tuqta, yawaplaşma!.. gäyıp bar bit, yuqqa qarıwlaşma!* (BTH 1993: 649)

“Yeter, gelin, dur, cevap verme! Ayıptır, yok yere münakaşa etme.”

● *qarıslaw* Karışlamak.

*+nǎ/mǎn*

*[Hıgmätulla] üs urından şına qağılgan yıwan qarağay büränanı barmağı mǎn qarıslap üslanı.* (BTH 1993: 650)

“Hikmetulla, üç yerden mih gibi kakılan kalın çam ağacı kütüğünü parmağı ile karışladı.”

● *qasırır* Kaçırarak, kaçmaya mecbur etmek.

*+nan*

*Balanan qasırıp quyır.* (BTH 1993: 651)

“Çocuktan kaçırarak.”

*+zı*

*[QEZı] qasırırğa ülhä lä künmäş, gärlanı.* (BTH 1993: 652)

“Kızı kaçırmaya ölse razı olmaz, utanır.”

● *qatnaştırır* Birleştirmek, iştirak ettirmek.

*+ğa*

*Mansurızın başqalarğa qatışmay, sittäräk turganın kürgäs, uyınğa qatnaştırır üsün qulınan yitäklöp aldı.* (BTH 1993: 655)

“Mansur’un başkalarına karışmadan kenarda durduğunu görünce, oyuna katmak için kolundan çekti.”

*+mǎn*

*Kürşilär mǎn qatnaştırır.* (BTH 1993: 655)

“Komşular ile kaynaştırmak.”

● *qatnaşır* Birleşmek, katılmak, iştirak etmek; biriyle yakınlaşmak, yakın ilişki kurmak.

*mǎn*

*Saq qına ürgän dımlı yilöz yıl säskä yıštärı mǎn qatnaşa.* (BTH 1993: 655)

“Sürekli esen nemli soğuk yel, çiçek kokuları ile karışıyor.”

+ğa

*Uyınğa qatnaşırw.* (BTH 1993: 655)

“Oyuna **katılmak.**”

- **qatırw** 1. Sert ya da sertçe hâle gelmek; donmak; üşümek; hastalıktan dolayı uzuvları hareketsiz kalmak. 2. Yemeğe, çorbaya katık katmak.

+ta

*Bilıştärî bulmağas, 2-3 säğät buyı tışta qatıp türürgä tura kildî.* (BTH 1993: 658)

“Dostları gelmeyince, 2-3 saat dışarıda **üşüdü.**”

+ğa

*Yaqşı mınän hüyläşhñ, balğa şäkär qatqanday.* (BTH 1993: 658)

“İyi ile söyleşmek bala şeker **katmak** gibi.”

- **qatıştırırw** Katıştırmak, karıştırmak.

+a/+zı

*Yäštär arahına ülülarzı la qatıştırırw.* (BTH 1993: 659)

“Gençlerin arasına büyükleri **karıştırmak.**”

- **qawıştırırw** Kavuşturmak, karşılaştırmak, buluşturmak.

+kä/+ı

*Yäşläy gınä yäşkä, qäläm qaşqa, İy xozayım, minı qawıştır.* (BTH 1993: 660)

“Ey Allahım, gençken yaşa, kalem kaşa beni **kavuştur.**”

- **qızalaw** Dünür düşmek, kız istemek.

+tı/+ä

*Qarasästı üz İnä qızalay başlay.* (BTH 1993: 665)

“Karases’i kendisine **istemeye** başlar.”

- **qüyülw** Kaptan bir yere akıtmak, boşaltmak.

+zän

*Kızzän yaş qüyüla.* (BTH 1993: 667)

“Gözden yaş **boşlatmak.**”

+ä

*Ural tawı hüyündü, üstünä nur qüyüldü.* (BTH 1993: 667)

“Ural dağı sevindi, üstüne **nur yağdı.**”

- **qūyūnūw** 1. Yıkanmak. 2. Bir şeylere baştan ayağa batmak.

+ta

*Dušta qūyūnūw.* (BTH 1993: 667)

“Dušta yıkanmak.”

+dä/+da/+a

*Tübändä, taw aştında, ay nurına qūyūnūp, tawış-tınhız ğına Ağızıl ağıp yata.* (BTH 1993: 667)

“Aşağıda, dağ altında, ay nuruna bulanmış, Agizil akar sessizce.”

- **qūlaslaw** Kulaç içine almak, kulaçlamak, elleri genişçe açmak.

+dı

*Utındı qūlaslap taşıw.* (BTH 1993: 672)

“Odunu kucaklayarak taşımak.”

+gä

*Būtaqlı imän tümärgä qūlaslap sapqan saqta säsräp kitä üsqūndar.* (BTH 1993: 672)

“Dallı meşenin adacığa uzandığı dönemde sıçrayıp gider kıvılcımlar.”

- **qūrūw** Kurmak, dikmek, kaplamak veya örtmek için bir şeyleri birbirine bağlamak.

+nı

*Radiünü qūrūw.* (BTH 1993: 681)

“Radyoyu kurmak.”

+gä

*Yänliktärgä tüz aq qūrūw.* (BTH 1993: 681)

“Hayvanlara tuzak kurmak.”

- **qūrūştūrūw** 1. Yarım yamalak, gelişigüzel kurmak. 2. Büzüştürmek, buruşturmak.

+zan

*Xalıq ırkılıp, üzün taqtalarzan qūrūştürgän säxnä himaq urınğa qaray ağıldı.* (BTH 1993: 682)

“Toplanan halk, uzun tahtalardan gelişigüzel oluşturulan sahne gibi yere yöneldi.”

+dī

*Qırq graduslı hıwıq tändī qūrūştūra.* (BTH 1993: 682)

“Kırk derece soğuk, teni buruşturuyor.”

- **qūsaqlaw** Kucaklamak.

+nī/+nān

*Xäyzär Säğizänī bilinān qūsaqlap, übirgä tütündü.* (BTH 1993: 683)

“Haydar, Segize’yi belinden **kucaklayıp** öpmeye başladı.”

- **qūşūw** 1. Aralıksız akmak, durmadan yağmak. 2. Demir pası çıkmak.

+gä

*Yirgä bumba qūşqanın kürip tūzū Ural taw.* (BTH 1993: 684)

“Yere bomba **yağdığını** görüp kalktı Ural dağı.”

+ta

*Timir hawitta hüt kūşqan.* (BTH 1993: 684)

“Demir çanakta süt **paslanmış.**”

- **kūtkarıw** 1. Özgür bırakmak, azat etmek; kurtarmak. 2. Boş bırakmak.

+nan/+zı

*Bēzēñ gäskär faşistar kulnan yañınan-yañı kalalarzı kūtkara.* (BTH 1993: 685)

“Bizim asker, yeniden faşistlerin elinden şehirleri **kurtarır.**”

+dän

*Ülimdän kūtkarıw.* (BTH 1993: 685)

“Ölümden **kurtarmak.**”

+zı

*İşitip kalğan hār yañı hūzzı kūtkarmay tūrgan sağı inī balanı.* (BTH 1993: 685)

“Çocuğun, duyduğu her yeni sözü **boş bıraktığı** çağıydı.”

- **qūtlaw** Kutlamak, tebrik etmek.

+zı

*Min dä biläm bēzēñ ilībēzēñ nıqlı sımyalarzı qūtlawın.* (BTH 1993: 686)

“Ben de biliyorum ülkemizin güçlü simalarını **tebrik etmeyi.**”

*mīnān*

*Tıwğan kün mīnān qūtlaw.* (BTH 1993: 686)

“Doğduğu gün ile **kutlamak.**”

- **quzğalıw** Kımıldamat, kıpırdamak, oynamak, hareketlenmek.

+nan

*Kildibay urınınan quzğalıñqıray birip, tamaq qırıp quyzı. (BTH 1993: 690)*

“Kildibay yerinden hakeretlenip, ağız büktü.”

**+kă**

*Xalıq salğı, uraq qulğa aldı, birm-birm işkă quzğaldı. (BTH 1993: 690)*

“Halk, tırpan ve orağı ele aldı, adım adım işe koyuldu.”

- **quyıw** Koymak, bırakmak, solmak, yerleştirmek, yaymak.

**+zı/+gă**

*Kitaptarızı kăştăgă quyıw. (BTH 1993: 693)*

“Kitapları rafa yerleştirmek.”

**+a/+n**

*Qunaq aldına quyalar hıyzarızın in tatlıhın. (BTH 1993: 694)*

“Misafirlerin önüne ikramların en lezzetlisini koyarlar.”

- **qullanıw** Faydalanmak, kullanmak.

**+da/+n**

*Huñğı yıldarza rişpublikanıñ külxüz hem süvxüzdarında iliktr inirgiyahın qullanıw baytaq arttı. (BTH 1993: 698)*

“Son yıllarda cumhuriyetin kolhoz ve devlet çiftliklerinde elektrik enerjisini kullanım oranı oldukça arttı.”

- **qunaqlatıw** Tünetmek; tüneğe koymak, tüneğe çıkarmak.

**+tü/+a**

*Qüştü ağas başına qunaqlatıw. (BTH 1993: 701)*

“Kuşu ağaç tepesine tünetmek.”

- **qundırıw** Üstünü kaplatmak, oturtmak.

**+a**

*Başına qundırıw. (BTH 1993: 701)*

“Başına kaplatmak.”

**mñän**

*Tayaq mñän qundırıw. (BTH 1993: 701)*

“Sopa ile oturtmak.”

- **qurılıw** Kuruyup buruşmak.

+tan/+zä

*Halqınlıqtan yızä küp nāmälär qurıla häm satnap yarıla.* (BTH 1993: 707)

“Soğuktan yerde pek çok şey kurumuş ve çatlayıp yaramış.”

- **qutarıw** 1. Koparmak, ayırmak; kurtarmak; alt üst etmek, karıştırmak, devirmek; boca etmek. 2. Geçmiş olayları hatırlamak.

+zı/+mınän

*Yıl ağastarızı tamırı mınän qutarıp taşlağan.* (BTH 1993: 708)

“Rüzgâr, ağaçları kökü ile koparıp atmış.”

+n

*Quzma üz inñ qızıqtarın qutarıp sıgarızı.* (BTH 1993: 708)

“Kuzma, komikliklerini hatırladı.”

- **quşıw** 1. Hayvanı yeme ya da emzirmeye bırakmak.

+tı/+ğa

*Attı hülüğa quşıw.* (BTH 1993: 712)

“Atı yulafa bırakmak.”

+tǎ/+a

*[İtkül] işti batraqtarına quştı la, üzı .. tikşirip yürünü.* (BTH 1993: 712)

“İtkül, işi rençberlerine buyurdu, kendisi de gözden geçirdi.”

- **qz.arıw** Kızarmak, kızıl olmak.

+tay

*Uttay qz.arıw.* (BTH 1993: 714)

“Ateş gibi kızarmak.”

+ta

*Quray yiläği qıwaqta qz.ara, sirin säskä ata, kün külä.* (BTH 1993: 714)

“Kuray çileği çalıda kızarır, sırını anlatır, güneş güler.”

- **qzzırıw** Kızdırmak, yaktırmak.

+nı

*Miyışkä arqanı qzzırıw.* (BTH 1993: 715)

“Fırının arkasını yaktırmak.”

+n/+da



*Bina äli lä äbiy tubiq bıwındarın yazğı qüyaş nurında qızırıp ultıra.* (BTH 1993: 715)  
“İşte teyze, topuk boğumlarını bahardaki güneş ışığında kızdırıyor.”

- **qızıştırırw** 1. Sinirlendirip coşturup, kızıştırmak. 2. İlgi uyandırmak, heves uyandırmak.

+nı

*Balanı qızıştırırw.* (BTH 1993: 719)

“Çocuğu sinirlendirmek.”

mñän

*Qızıl yımıştärı mñän qızıştırıp tūra miläş.* (BTH 1993: 719)

“Kızıl meyveleri ile ilgi uyandırıyor üvez ağacı.”

- **qıyırırw** Önden gitmeye müsaade etmek.

+nän/+dı

*Ämmä birähñän dä yulımdı qıyırmanım.* (BTH 1993: 720)

“Ama kimseye de yolumu vermedim.”

- **qıypılırw** Bir kenara yığılmak.

+nan/+a

*Şäl aştınan mañlayına qıypılıp tüşkän säş unı .. müläyım itip tūra.* (BTH 1993: 721)

“Eşarp altından alınına yığılan saç, onu cana yakın gösteriyor.”

- **qıypıtırw** Bir kenarından çektirip vurdurmak ya da kırptırmak.

+n

*[Aybulat] süsü ikmäktıñ bir sitin qıypıtıp alıp qaptı.* (BTH 1993: 722)

“Aybulat, mayasız ekmeğin bir kenarını kırptırıp aldı.”

+kä

*Haban tağı sitkä qıypıtıp sıgıp kitä.* (BTH 1993: 722)

“Saban kenara vurdurarak gidiyor.”

- **qıytayırw** Aniden öfkelenlendirmek.

+tan/+qa

*Buştan-buşqa qıytayma.* (BTH 1993: 722)

“Boştan yere öfkelenlendirme.”

- **qılandırırw** Uygunlaştırmak, elverişli hâle getirmek.

+qa

*Ay, bisäkäy, yuqqa qılandırarın şul nämändi.* (BTH 1993: 725)

“Ey hanım, boş yere **düzelme** şunu.”

- **qımtıw** Sıkmak, kısmak, sıkarak tutmak.

**+n**

*üläsäyım tıshız awızın qımtıp tik ultızı.* (BTH 1993: 729)

“Büyükanem, dişsiz ağzını **sıkarak** oturdu.”

**mınän**

*Ğarif ağay bilın yaşı qayış mınän qımtıp bıwğan.* (BTH 1993: 729)

“Arif ağabey, belini güzel kemer **ile sıkarak** bağlamış.”

- **qırzırıw** Kestirmek, yüzdürmek.

**+dı**

*Haqaldı qırzırıw.* (BTH 1993: 733)

“Sakalı **kestirmek.**”

**+zı/mınän**

*Timırzıı igäw mınän qırzırıw.* (BTH 1993: 733)

“Demiri testere **ile kestirmek.**”

- **qırqıw** Kırmak, kırpmak, kesmek, koparmak; ayırmak.

**mınän**

*Qaysı mınän qırqıw.* (BTH 1993: 734)

“Makas **ile kesmek.**”

**+zı**

*Tawzı qırqıp ütän yılğa.* (BTH 1993: 734)

“Dağı **ayırarak** geçen ırmak.”

- **qırıw** 1. Kazımak, sıyırmak. 2. Tıraş etmek.

**+n/+da**

*Kıldıbay haqalın İyäk aştında ğına qaldırıp qırğan.* (BTH 1993: 739)

“Kıldıbay, sakalını çene altında bırakarak **kesmiş.**”

- **qıstaw** Dar, küçücük bir yere sığdırmaya çalışmak, kıstırmak.

**+zı/+qa**

*Kıyımdärzıı handıqqa qıstaw tultırıw.* (BTH 1993: 741)

“Kıyafetlerini sandığa sıkıştırarak doldurmak.”

- **qışılıw** Kısılmak, sıkılmak; azıcık ara bırakıp kapatılmak; küçülmek.

+ğa

*Yul tikkä qayalarğa qışılğan.* (BTH 1993: 742)

“Yol, dik kayalara küçüldü.”

+tan

*Yışimdär hıwıqtan qışıla.* (BTH 1993: 742)

“Cisimler soğuktan küçülür.”

- **qışıw** Kısımak, sıkmak; daraltmak.

+dı

*Quldi qışıp kürişiw.* (BTH 1993: 743)

“Eli sıkıp vedalaşmak.”

+ä

*Hüz äytmänñ, kükräginä qıştı, bileğimä tamdı yılı yaş.* (BTH 1993: 743)

“Konuşmadı, yüreğine attı, bileğime aktı sıcak yaş.”

- **qıwalaw** Kovalamak, bir yerden göndermek, kovmak.

+kä

*İşkä qıwalaw.* (BTH 1993: 745)

“İşe göndermek.”

+n

*Ärhē yıl Ağzıl buyı urmandarınıñ qüyülgän yapraqtarın qıwalay.* (BTH 1993: 745)

“Arsız rüzgâr, Agizil ormanlarının koyulaşan yapraklarını kovalıyor.”

- **qänägätläniw** Kanaat etmek, yetinmek.

mñän

*Qürü säy mñän qänägätläniw.* (BTH 1993: 752)

“Kuru çay ile yetinmek.”

+dän

*Üz işñdän qänägätläniw.* (BTH 1993: 752)

“Kendi işinden kanaatlenmek.”

- **İpaştırıw** Sündürüp uzatmak, enine boyuna yaymak.

+zı/+gä

*Düşman Lübanövqa aryağındağı batariyalarınan üzlühküz minalar, riaktiv snaryadlar yibärıp, bızzıkılärzı yirgä lıpaştırı. (BTH 1993: 770)*

“Düşman, Lobonovka karşısındaki bataryalardan sürekli mayınlar, reaktif teçhizatlar gönderip, bizimkileri yere **uzattı**.”

- **mansıw** Banmak.

+tı/+ğa

*Şişmä buyına tuqtalıp, äpkilgän ikmäktı hıwğa mansıp aşap aldı. (BTH 1993: 785)*

“Çeşme kenarında durup, aldığı ekmeği suya **banıp** yedi.”

- **mataşıw** Bir şeylerle meşgul olmak, ilgilenmek; uğraşmak.

+da/mınän

*Kımdır bıraw qarañğı tündä yığılğan at yanında atı mınän mataşa. (BTH 1993: 790)*

“Biri, karanlık gecede koşulan at yanında atı **ile ilgileniyor**.”

- **mahayıw** Havaya girmek, böbürlenmek; pohpohlanmak.

mınän

*Qayhı äsälä yuq üzınıñ qeı mınän mahayıw? (BTH 1993: 793)*

“Hangi anne kızı **ile böbürlenmez**?”

+a/+ä

*Qayın tuına mahayıw, imän üzınä mahayıw. (BTH 1993: 793)*

“Kayın kabuğuna **böbürlenir**, meşe özüne **böbürlenir**.”

- **maxsuslaştırıw** Mahsuslaştırmak, özelleştirmek.

+tı/+ä

*Xujalıqtı qüşsülük işinä maxsuslaştırıw. (BTH 1993: 793)*

“Yönetimi kuşçuluk işine **özel kılmak**.”

- **mındırırw** Bindirmek, çıkarmak.

+ğa/+zı

*Batırzar .. baqañga Buzansı batırzı mındırırğa bulğandar. (BTH 1993: 796)*

“Yiğitler, Buzansı yiğidi sütuna **çıkarmışlar**.”

+tı/+qa

*Timırbulattı bäläkäyıräk kınä qara tumalaq atqa mındırırılär. (BTH 1993: 796)*

“Demirbulat’ı, küçücük, kara, toparlar bir ata **bindirdiler.**”

- **mıngäštirıw** Bir ata iki kişi bindirmek.

+nı/+qa

*Maşanı atqa mıngäštirıp, urmanğa şıldım.* (BTH 1993: 796)

“Maşa’yı ata **bindirip**, ormana kaçtım.”

- **müjüw** Yolmak, tırtıklamak (para için).

+tan/+n

*Unıñ da ikı balahı ikı yaqtan aqsahın müjüy.* (BTH 1993: 823)

“Onun iki çocuğu, iki taraftan parasını **tırtıklıyor.**”

- **mätällätıw** Baş aşağı edip devirtmek, takla attırmak.

+dü/+dü

*Täwgı hújümdä ük Rubtsöv bır qızğündü mätällätä, unıñ artınsa Fiday yandırğan Yunkırs ut bulıp yırgä täğäräy.* (BTH 1993: 858)

“Rubtsov, ilk saldırıda bir kuzgunu **devirir**, ondan sonra Fiday’ın yaktığı Yonkers ateş olup yere yuvarlanır.”

- **nigızlänıw** Temellenmek, esaslanmak, dayanmak.

+da

*Ülatayzar Kük İzildı xup kürıp, şunda nigızlängändär.* (BTH 1993: 15)

“İhtiyarlar, Kük İzil’i uygun görüp, bunda **esaslandılar.**”

+ğa

*Bıl bit дәwlät sawzahı, ul qunqurınsiyağa nigızlänmägän.* (BTH 1993: 15)

“Bu devlet ticareti, o somutluğa **temellenmemiş.**”

- **nigızlätw** Temellendirmek, esaslandırmak.

+n/+tan

*1934 yıldı yazıwsıların şıtsialistik rıalizm mıtüdın türitik yaqtan nigızlätw Süvıt äz äbiyätı üşşınä nıq yazam ittı.* (BTH 1993: 15)

“1934 yılı yazarlarının sosyalist realizm metodunu teorik açıdan **temellendirmesi**, Sovyet edebiyatının gelişmesine yardım etti.”

- **nikaxlaw** Nikâhlamak, evlendirmek.

+ä/+dı

*İrtägä hiñä ũlkän qızımdı nikaxlap birirmın.* (BTH 1993: 17)

“Yarın büyük kızımı sana **nikâhlayacağım.**”

- **niyätläw** Niyet etmek, niyetlenmek.

**+ğa**

*ũy halırğa niyätläw.* (BTH 1993: 20)

“Ev yapmaya **niyetlenmek.**”

**+n**

*Näfil namazzarın niyätläp tilähäm dä xüday yarlıqamanı.* (BTH 1993: 20)

“Nafile namazlarını **niyetlenmek** istesem de Allah affetmedi.”

- **nurlaw** Aydınlatmak, nurlatmak.

**+zı**

*Taň qüyaşı bulıp Lınin qalqtı, tilmärz äri yırzı nurlanı.* (BTH 1993: 23)

“Şafak güneşi olup kalktı Lenin, söylevleri yeryüzünü **aydınlattı.**”

**mınän**

*Ultra-füülit nurzar mınän nurlaw.* (BTH 1993: 23)

“Ultraviyole ışıklar **ile nurlamak.**”

- **niğittürw** Sağlamaştırmak, kuvvetlendirmek, kuvvetini arttırmak, güçlendirmek.

**+nı**

*İxatanı niğittürw.* (BTH 1993: 24)

“İstinat duvarını **sağlamaştırmak.**”

**mınän**

*Dälildär mınän niğittürw.* (BTH 1993: 24)

“Deliller **ile güçlendirmek.**”

- **niğitw** Bağlayarak, bükerek sağlam hâle getirmek; sağlamaştırmak, sıkılaştırmak.

**+tı**

*ũş baştı niğitw.* (BTH 1993: 24)

“Üst başı **sağlamaştırmak.**”

**mınän**

*Mäktäpti qadızar mınän niğitw.* (BTH 1993: 24)

“Mektebi derece **ile sağlamaştırmak.**”

- **nıqıw** 1. Sağlamaşmak, kuvvetlenmek, kuvveti artmak. 2. Israr etmek, inat etmek.

+ä

*Hin .. yığttärinä nıqıp quy.* (BTH 1993: 25)

“Sen, yiğitlerine **ısrar et.**”

+n

*Ğazi yazzan uq .. apalarına qunaqqa yıbärıwz ärin nıqıy başlağan.* (BTH 1993: 25)

“Gazi, bahardan, misafirlige göndermelerini **istemeye** başlamış.”

- **üyqaştırıw** Sıkıştırarak bir yere bindirmek.

+dän

*Sitändän üyqaştırıp işlängän bäläkäy aźbarzan başqa yürt tirähindä kärtä-qura tigän nāmāniğ äsärı lä yuq.* (BTH 1993: 36)

“Çitten sıkıştırarak yapılan küçücük ahırdan başka evin etrafında ahır çitinden eser yok.”

+tı

*Xalıqtı üyqaştırıw.* (BTH 1993: 36)

“Halkı sıkıştırarak **yığmak.**”

- **üyütüw** 1. Uyumak, uyku getirmek. 2. Uygun ve yumuşak hareketlerle dans etmek.

+dı

*Qımız tändı üyüta.* (BTH 1993: 37)

“Kımız bedeni **uyutuyor.**”

*mınän*

*Zalda Lidanıñ da ultırğanın uylap, .. därt mınän üyütüp bıyını ul.* (BTH 1993: 37)

“Zalda, Lida’nın da oturduğunu düşünerek dert **ile dans etti.**”

- **üqşatıw** 1. Benzetmek, denk bulmak, eş bulmak. 2. Güzel bulmak.

+a

*[Zaxarüv] üz tawışın üzgärtıp, üfıtsırızıkına üqşatırğa tırışa.* (BTH 1993: 39)

“Zaharov, sesini değiştirip, subayınkine **benzetmeye** çalıştı.”

+nı

*Yığıt unı üqşatıp quya.* (BTH 1993: 39)

“Yığit, onu **güzel bulur.**”

- **ülaqtırırw** Dışarı kaçırmak, sınır dışına kaçırmak.

**+dı/+ğa**

*Baştarımdı nindäy sit yaqtarğa ülaqtırahıgız indı, balaqayzarım.* (BTH 1993: 39)

“Liderlerimi nasıl yabancı yerlere **kaçırırsınız**, yavrularım.”

- **ülügaytıw** Büyüklendirmek, yüceltmek; mağrurlandırmak.

**+tı/+qa**

*Aybulattı .. baytaqqa ülüğaytıp kürhete.* (BTH 1993: 40)

“Aybulatı ululuğa **yücelterek** gösteriyor.”

- **ünüttüruw** Unutturmak, akıldan çıkarmak.

**+da/+n**

*Hıwhağanda ünüttürzün hıw barlıgın.* (BTH 1993: 42)

“Susadığında suyun varlığını **unutturdun**.”

- **ürünüw** 1. Vurmak, dövmek. 2. Zorlanmak, güçlük çekmek.

**+a**

*Balağa ürünüw.* (BTH 1993: 47)

“Çocuğa **vurmak**.”

**mınän**

*Ûy işi mınän ürünüw.* (BTH 1993: 47)

“Ev işi **ile zorlanmak**.”

- **ürüw** Vurmak, çarpmak; fırlatmak, atmak.

**+gä**

*Ayıwgülaq babayzı haqalınan tütüp yırgä üra.* (BTH 1993: 47)

“Ayıkulak, ihtiyarı sakalından tutup yere **fırlattı**.”

**mınän**

*Bınaw tayaq mınän ürürmün.* (BTH 1993: 48)

“Böyle sopa **ile vururum**.”

- **üşlaytıw** Uçlandırmak, sivrilendirmek.

**+dı**

*İrındı üşlaytıw.* (BTH 1993: 50)

“Dudağı **uzatmak**.”

**+da**



*Tüşinä lıntalar mǎnän mizaldar taqqan zur mıyıqlı, ıyäk aştında üsleytip qaldırğan haqallı kışı, mäsittän sıǵıp, qırandasqa ultırzı. (BTH 1993: 50)*

“Gögsüne kurdelelerle madalyalar takan büyük bıyıklı, çene altında sivrilttiği sakallı kişi, mescitten çıkıp yük arabasına oturdu.”

- **üsŭw** 1. Uçmak; hareket etmek. 2. Yıkılmak.

**+qa**

*Äbıy, bülütqa uranıp, baş tartqan yaqqa üsŭp kitkän, tiy. (BTH 1993: 52)*

“Nine, buluta bürünüp, baş çeken tarafa uçup gitmiş.”

**+dan**

*Urınıñdan üsqanıñdı bilmäy zä qalırhıñ. (BTH 1993: 52)*

“Yerinden düştüğünü de anlamazsın.”

- **üsratıw** Tesadüf ettirmek, rast getirmek.

**+da/+zı**

*Ülü yul buyında ular yänä bır batırzı üsratqan. (BTH 1993: 52)*

“Onlar, büyük yol kenarında yine bir kahramanı rast getirmişler.”

- **üsraşıw** Karşılaşmak, tesadüf etmek; buluşmak.

**+da**

*Yıǵırmı yıl uzǵas, ikâw üsraştılar yuldar satında. (BTH 1993: 53)*

“Yirmi yıl geçince, ikisi karşılaştılar yol kavşağında.”

**mǎnän**

*Yañılıq mǎnän üsraşıw. (BTH 1993: 53)*

“Yenilik ile buluşmak.”

- **üştaw** Tutmak, kavramak, ele almak.

**+tı/+nän**

*Attı tǵıñınän oştaw. (BTH 1993: 57)*

“Atı dizgininden tutmak.”

- **üyaltıw** Rahatsızlık hissettirmek, uygunsuzluk hissettirmek; çekindirmek, utandırmak.

**+da**

*Kışı aldında üyaltıw. (BTH 1993: 57)*

“İnsan önünde utandırmak.”

**+nän**

*Kiřinän üyalta.* (BTH 1993: 57)

“Kişiden utandırmaq.”

- **üzülüw** Parçalanmaq, kopmaq, kesilmek, bölünmek, kırılmak.

**+nan**

*Düşman tarafınan üzülğan übürüna.* (BTH 1993: 60)

“Düşman tarafından parçalanan savunma.”

**+da**

*Bir kündü hıw buyında kır yıwğanda iriğiz xaqında üzülüp-üzülüp hüyläğanigiz xatirimdä äli.* (BTH 1993: 61)

“Bir gün, su kenarında, eşiniz hakkında parçalanaraq söyledikleriniz hâlâ aklımda.”

- **üzürüw** Yığdırmak, toplatmaq, istifletmek.

**+dı/+gä**

*Halamdı bir yirgä üzürüw.* (BTH 1993: 64)

“Samanı bir yere yığdırmak.”

- **üykäw** Sürmek, ovmak, ovalamak.

**+n/+ga**

*Awıgä qarşı tawzarıñ tübähindä bülandar mühabät mügüzärin qarağayga üykäp, awıl yağına anqayıp qarap turalar.* (BTH 1993: 64)

“Köyün qarşısındaki dağların eteğindeki geyikler, görkemli boynuzlarını çan ağacına sürüp, köy tarafına ağızları açık bakıyorlar.”

- **üyürüw** 1. Dağınık haldeki hayvanları kovalayarak bir yere toplamak. 2. Dikkati çekmek, gönlü celbetmek.

**+zı**

*Yılqılarzı üyürüp alıw.* (BTH 1993: 66)

“Atları kovalayarak toplamak.”

**+ni/+ä**

*Yäygi täbiğättiñ maturlığı, baylığı bütä kişini üzünä üyürhä lä, qışlawzan yäyläwgä küşıp yürügän başqurt xalqına bıl üqşamağan.* (BTH 1993: 66)

“Yaz dönemindeki tabiatın güzelliği, zenginliği herkesi kendine hayran bıraksa da yaylalara göçen Başkurt halkına sireyet etmemiş.”

- **üyüw** Toplamak, istiflemek; yığmak.

+zı

*Xisamütdin aldına qurılğan balıqtarzı üyüp, aşa la aşa tip, üsawläp qıstay başlanıq.* (BTH 1993: 67)

“Hisamettin, kızartılan balıkları önüne toplayıp yer de yer, diyerek üçümüz sıkışmaya başladık.”

- **ülgürtüw** Belirli bir an için çalıştırmak, hazırlatmak, yetiştirmek.

+ga

*Sägät tuğzga ülgürtüw.* (BTH 1993: 71)

“Saat dokuza yetiştirmek.”

+tı/+a

*İştı vaqıtına ülgürtüw.* (BTH 1993: 71)

“İşi zamanına yetiştirmek.”

- **ülgäştürüw** Gayret ve emek vererek bir sonuca ulaştırmak.

+qa

*Maqsatqa ülgäştürüw.* (BTH 1993: 71)

“Amaca ulaştırmak.”

+za

*Uqıwza ülgäştürüw.* (BTH 1993: 71)

Okumaya ulaştırmak.”

- **üläşüw** Üleşmek, paylaşmak, hisse etmek.

+n/+gä

*Bir waqt qart, ni işläptir, güldärin kürş-külängä üläşä başlanı.* (BTH 1993: 74)

“Bir zaman, nedense, ihtiyar, güllerini konu komşuya dağıtmaya başladı.”

- **ündäw** Çağırarak, seslenmek, davet etmek.

+zı/+qa

*Kiskäyzärzı tışqa ündäp, mart qüyaşı yılmaya.* (BTH 1993: 76)

“Küçükleri dışarıya çağırarak mart güneşi gülümsüyor.”

- **ürüw** 1. Gönülde his, duygu uyandırmak. 2. Ürümek.

+qä

*Şik sülgağan yüräktärgä min qıyıwlıq ürämän.* (BTH 1993: 79)

“Şüphe dolan yüreklere ben cesaret **veririm.**”

**+tan**

*Bıraq taşlar düşmandar, uşal ittäy arttan ürürzär.* BTH (s.79 c.2)

“Çamur atar düşmanlar, acımasız it gibi arkadan **havlarlar.**”

- **rızalatıw** Razı ettirmek, rızalandırmak.

**+nı/ mñän**

*Aşap bütkäs, xujanı ni mñän rızalatıw turahında känäş itä başlanıq..* (BTH 1993: 140)

“Yemeğimiz bitince, hocayı ne **ile razı edeceğimizi** müşavereye başladık.”

- **saypıw** Püskürtmek, fişkirtmek, sışarıya serpmek, serperek vurmak.

**mñän/+zı**

*Qul mñän hıwzı saypıw.* (BTH 1993: 160)

“El ile suyu **serpiştirmek.**”

- **saqtırıw** 1. Silahın tetiğini çekmek. 2. Çakmak. 3. Ateşlemek. 4. Diş ya da dikeniyile zehirlemek.

**+nan**

*Bal qürtünan saqtırıw.* (BTH 1993: 162)

“Bal arısından **zehirlenmek.**”

**+dı**

*Kürşî-külän uyanıp sıgır inı, multıgıñdı tüşqap saqtırhañ.* (BTH 1993: 162)

“Silahını **çeken** konukomşu, uyanmış gidiyordu.”

- **saqırıw** 1. Çağırmaq, ses ve işaretlerle gelmesini istemek. 2. Gelmesini emretmek.

**+n**

*Bır qızıl ätäş ällä nimä tapqan da kürk-kürk tip, tawıqtarın saqıra.* (BTH 1993: 162)

“Bir kızıl horoz, kimbilir ne bulmuş, gurk gurk ederek tavuklarını **çağırıyor.**”

**+ı/+ä**

*Zıya minıñ üziniñ bülmähinä saqırıp aldı.* (BTH 1993: 162)

“Ziya beni kendi odasına **çağırdı.**”

- **salıw** Bir uçtan bir uca birleştirmek.

**+n/+nan**

*BİR QAZ .. yawlıgın İyäk aştınan salıp bāylegän.* (BTH 1993: 164)

“Bir kız, eşarbını çene altından bağlamış.”

- **salıştırıw** Bağdalatmak, bağdaş kurdurmak.

*+n/+ä*

*Äflätunöv .. üzün quldarın kükrägİNä salıştırıp quyzı hām qalınayıp bargan kâwzähİN artqa taşlanı.* (BTH 1993: 166)

“Eflatunov, uzun ellerini güğsüne bağlamış ve kalınlaşan gövdesini arkaya yaslamıştı.”

- **sanqaytıw** Başını geriye atmak, başını sağa sola atmak.

*+n/+qa*

*Yulamanöv quldarın salbar kişähİNä tıgıp, ıqsım kâwzähİN artqa sanqayta birip, arı-biri yürürgä kırıştı.* (BTH 1993: 170)

“Yulamanov, ellerini pantolon cebine sokmuş, tıknaz gövdesini arkaya atarak ileri geri yürüyordu.”

- **sapsınıw** Tepinmek.

*mİNän*

*Qūla qaşqa .. bışqıra-bışqıra ayaqtarı mİNän sapsınıp aldı.* (BTH 1993: 172)

“Doru at, kenara, burnundan nefes vererek ayakları ile tepinerek geldi.”

*+qa*

*İlbikä, hin yuqqa sapsınahıj ixlas mİNän birgän kähäşkä.* (BTH 1993: 172)

“İlbike, ihlas ile verilen bu karar için boşuna tepiniyorsun.”

- **saptırıw** Kestirmek, biçirmek, kırkırtmak.

*+qa*

*Uraqqa tiş saptırıw.* (BTH 1993: 172)

“Orağa diş kestirmek.”

*+tan*

*Qūrūstan bışaq saptırızım.* (BTH 1993: 172)

“Çelikten bıçak kestirmek.”

- **sapıldatıw** Şap şup diye ses çıkarmak.

*+n/+qa*

*Zahit ta, därtlänİp, usın usqa sapıldıta huqtı.* (BTH 1993: 172)

“Zahit de, dertlenerek, avucunu avucuna şapıldattı.”

● **satnaw** Çatlamak, yarılmak, açılmak.

+a

*Ä buş kürşäk ihä tūra-tūra üz aldına satnay.* (BTH 1993: 178)

“İşte boş çanak, durdu durdu, kendi önüne açıldı.”

+da

*Sittär qul aştında iz ilä il, qūyaş qızırında satnay yır.* (BTH 1993: 178)

“Yabancılar el altında ezilir, güneşin sıcaklığında çatlar yer.”

● **satırlatıw** 1. Sözü ya da haberi hemen yetiştirmek. 2. Tutunmak.

+dı

*Sayma äli gınä bulğan xäldi satırlatıp hüyläni lä bızı.* (BTH 1993: 179)

“Sayma, bu durumu yetiştirdi.”

+nan

*Gäräy atahınıñ qulınan satırlatıp tütüp qaldı.* (BTH 1993: 179)

“Gerey, babasının elinden tutundu.”

● **sigındırıw** 1. Düşmanı püskürtmek, düşmanı geri çektirmek. 2. Fikirden ya da düşünceden geri dönmeye mecbur etmek.

+dı

*Düşmandı sigındırıw.* (BTH 1993: 196)

“Düşmanı püskürtmek.”

+zan

*Uyzan sigındırıw.* (BTH 1993: 196)

“Fikirden döndürmek.”

● **siktirıw** Çektirmek.

+tı

*Attı siktirıw.* (BTH 1993: 198)

“Atı çektirmek.”

+nan

*Uyınan siktirıw.* (BTH 1993: 198)

“Fikrinden vazgeçirmek.”

- **sirtıw** 1. Fiske vurmak, hafifçe vurmak. 2. Uçtan kırpmak.

+a

*Akyılık ügüzü müğüzünän tütüp alğan da mañlayına sirtkän.* (BTH 1993: 206)

“Akyelek, öküzü boynuzundan tutup alına **hififçe vurmuş.**”

**mınän**

*Mıyıqtı sirtıw.* (BTH 1993: 206)

“Bıyığı **kırpmak.**”

- **sitläw** 1. Sınır koymak. 2. Benimsememek, dışlamak.

+dı

*Tülkü qapqandı sitläp ütöp kitkän.* (BTH 1993: 210)

“Tilki, kapanı **sınırlayarak** geçip gitmiş.”

+nan

*Äxirättärä Fatımanan sitläni, uğa .. qurqıwlı qaraş taşlar buldı.* (BTH 1993: 210)

“Ahiretlikleri, Fatma’dan **uzaklaştı**, ona korkunç bakışlar yönelttiler.”

- **sifatlaw** Resmetmek, resimlemek.

+n

*Yitäsiniñ iş stiliñ sifatlaw.* (BTH 1993: 211)

“Yöneticinin iş stilini **resmetmek.**”

+da

*İşini iş urınında sifatlaw.* (BTH 1993: 211)

“İşçiyi iş yerinde **resmetmek.**”

- **süküw** 1. Delik açmak, oymak, delik açıp çıkarmak. 2. Sivri bir aletle kazımak.

+tı

*Turgay qurğastı süküp alğan.* (BTH 1993: 217)

“Turgay, kurşunu **söküp** almış.”

+qa

*Taşqayzargä süküp yazım qarğış, yiyändärim uqır bür saqta.* (BTH 1993: 217)

“Kayalıklara **kazıyarak** beddua yazdım, bir gün torunlarım okur.

- **süqsünüw** 1. Sağına soluna bakınmak. 2. Karıştırmak, kurcalamak, araştırmak.

+dä

*Şüfîzar maşına tirähîndä süqsüna.* (BTH 1993: 217)

“Şoförler, arabanın etrafında **bakınıyor.**”

**+nan**

*Taş arahınan nimälär ğlândı, süqsündü.* (BTH 1993: 217)

“Taşların arasından bir şeyler inceledi, **araştırdı.**”

● **sürnaw** Dolamak, sarmak, kuşatmak.

**+dı/+a**

*Ul arqandı qulina sürnanı.* (BTH 1993: 219)

“O, halatı eline **doladı.**”

● **süylüktürüw** Düz durmayan bir şeyin bir ucuna ya da bir tarafına basıp diğer tarafını birden kaldırmak, atmak.

**+nı**

*Gilminisa ni işläptir kämäni süylüktürü.* (BTH 1993: 224)

“Gilminisa, nedense, tekneyi **kaldırdı.**”

**+nı/+qa**

*At qapıl qız galıp kitip hıbaylını artqa süylüktürü.* (BTH 1993: 224)

“At, aniden kımıldanıp, atlıyı arkaya **attı.**”

● **süyüw** 1. Şal gibi kıyafetleri arkadan bağlamak. 2. Yukarı atmak, havaya fırlatmak; atıp vurmak.

**+tı**

*Yawlıqtı süyüp bäyläw.* (BTH 1993: 224)

“Eşarbi **arkaya atarak** bağlamak.”

**+nı/+kä**

*Tanq .. bir urında tananıp äyländi lä, top kübäğin üşkä süyüp tuktanı.* (BTH 1993: 224)

“Tank, bir yerde durup döndü, top namlusunu yukarıya **atıp** durdu.”

● **süykäytüw** Bir yöne doğru yatırmak, bir yöne doğru yıktırmak.

**+dı/+ğa**

*Şäldi manlayğa sünkäytip yabınıw.* (BTH 1993: 226)

“Şalı alnına **düşürüp** örtündü.”

● **sumırıw** Tam batırmak, tam daldırmak



+tĩ

*Künäktĩ sumırıp hıw alıw.* (BTH 1993: 242)

“Kovayı daldırıp su almak.”

+ğa

*Halamğa sumırıw.* (BTH 1993: 242)

“Samana daldırmak.”

- *sükäyışiw* Birlikte ya da karşılıklı çömelmek.

+nan/+a

*Yuldiñ buyınan-buyına yümrandar sükäyışkän.* (BTH 1993: 247)

“Yola boydan boya sincaplar çömelmiş.”

- *süpläw* 1. Çöp atmak, çöp etmek. 2. Aradan seçip almak.

+nan

*Misbah Müratöv jurnaldarız a başılğan başqürt fülqlürı matırialdarınan süpläp miñgä yaqın yañı hüç yazıp aldı.* (BTH 1993: 248)

“Misbah Muratov, gazetelere basılan Başkurt folkloru malzemelerinden seçtiği bine yakın yeni sözü aldı.”

+dı

*Basıwzı süpläw.* (BTH 1993: 248)

“Tarlayı kirletmek.”

- *sıbarlaw* 1. Alacalandırmak, alacalı bulacalı hâle getirmek. 2. Çeşitlendirmek.

+dı/+kä

*Yalandı kük säskä sıbarlağan.* (BTH 1993: 252)

“Gri çiçek, bozkırın alacalandırmış.”

*mınän*

*Gilaji .. qürü agitatür gına tügıl, bälki yarlı gümırinñ täjribälärı, bay xalıq mäkälı, xikäyälärı mınän sıbarlap, maturlap birä inı.* (BTH 1993: 252)

“Gilaji, kuru propagandacı gibi değil, yoksul ömrünün tecrübeleri, zengin, halk atasözü ve hikayeleri ile çeşitlendirip güzelleştiriyor.”

- *sılatıw* İslamak, ıslatmak, hafifçe sulamak.

+dı

*Küz yäşğđ yäşir yürägñä, kirpiğđ zinhar sılatma.* (BTH 1993: 261)

“Göz yaşını yüreğine sakla, kirpiğini asla **ıslatma.**”

**+n/+kä**

*Äsäy äwälgısä qayğın da, şatlığın da yaşkä sıлата.* (BTH 1993: 261)

“Annem, önceki kaygısını da mutluluğunu da göz yaşına **yansıtıyor.**”

● **sılatıw** Çınlamak, çın çın ettirmek.

**+n/+a**

*Ğäynislam ağay, kümüş çingırawın küy taqtına sıлата-сıлата, gümirlik yuldaşı talyanqahın huza.* (BTH 1993: 264)

“Gaynislam ağabey, gümüş çingırağını şarkının nağmasına **çınlatıp**, ömürlük yoldaşı akordeonu çalar.”

**+zı**

*Künü-tünü uqıw minñ küz qabaqtarımđ şıştirä, başımđ awırtıra, qılaqtarızı sıлата.* (BTH 1993: 264)

“Gece gündüz okumak, göz kapaklarımı şişiriyor, başımı ağrıtıyor, kulakları **çınlatıyor.**”

● **sırmalıw** Dolanmak, sarılmak, sarılıp bağlanmak; kuşatılmak.

**+ı/+ğa**

*Qızar nurlanğan, bütä yış-küğı nurğa sırmalğan.* (BTH 1993: 267)

“Her yer nurlanmış, yer gök nura bulanmış.”

● **sıwalıw** 1. Dönüp durmak, dolanıp durmak, dönmek; volta atmak. 2. Yaklaşmak, alakadar olmak, ilgilenmek.

**+dä**

*Üşü kündän huñ ul at tirähındä sıwala başlanı.* (BTH 1993: 271)

“Bu günden sonra o at etrafında **dönme**ye başladı.”

**mınän**

*Sawza mınän sıwalıw.* (BTH 1993: 271)

“Ticaret **ile meşgul olmak.**”

● **säynäw** 1. Çiğnemek. 2. Ezmek, dişlemek.

**+zän**

*Bazıyan mınän känäfirzän säynäp kınä bütkäs täm qala.* (BTH 1993: 274)

“Anason ile karanfilden **çiğneyip** bitirince lezzeti kalır.”

+n

*Sũltanũv ũndäšmäy, aşqı irinĩn **säynäp** tik kilä.* (BTH 1993: 274)

“Sultanov, konuşmadan alt dudağını **çiğniyor** sadece.”

● **säkıldätiw** Şingirdatmak.

+zı

*Mahira asıwlanıp, sınayaqtarızı **säkıldätip**, ũštäldi yıya başlanı.* (BTH 1993: 276)

“Mehire öfkelenip, porselenleri **şingirdatarak** masaya yığmaya başladı.”

+dä

*Qũlas yäygän ũyänki tũbündä **säkıldätip** salgı sükiyzär.* (BTH 1993: 276)

“Kollarını açan aksögüt ağacı dibinde **şingirdatarak** orak vuruyorlar.”

● **sänsıldiriw** Öldürmek, yok ettirmek, bitirmek.

*mĩnän* /+tı

*Ul [haldat] avtũmat **mĩnän** ũs faşistı **sänsıldiriz**.* (BTH 1993: 279)

“Asker, otomatik silahla üç faşisti **öldürdü**.”

● **sänsiw** 1. Bir şeyin ucu ile sallamak, düşürmek. 2. Dikleştirmek.

+gä

*Gũlbanat äbiy iläp ultırğan ũrsügün täräşligä **sänsiw**, urınan tüzü.* (BTH 1993: 279)

“Gülbanat nine, eğirdiği iğini ketenliğe **düşürüp** yerinden kalkı.”

+tı

*Ayaqtı **sänsiw** ultırw.* (BTH 1993: 279)

“Ayağı **sallayarak** oturmak.”

● **säsiliw** Saçılmak, yayılmak, serpilmek, dağılmak.

+a

*Tatlıbay yağına sığıp, quyı orman aralarına **säsilgän** kişilär matur tũštär kürip yũqlayzar inĩ.* (BTH 1993: 284)

“Tatlıbay tarafına geçip, sık orman aralarına **dağılan** kişiler, güzel düşler görerek uyuyordu.”

+tan

*Qũyaştan **säsilgän** qızıl satqılar taw bittärin qızıl qan mĩnän yıwa.* (BTH 1993: 284)

“Güneşten yayılan kızıl kıvılcımlar, dağ eteklerini kızıl kan ile yıkıyor.”

- **sāpāw** Şaklatıp vurmak, tokatlamak.

+a/+dū

*Frontta osraha, min ul ittiñ qağ mañlayına bīr ũslū mūrūdū sāpāyīm.*”

“Cephede karşılaşınca, o itin kuru yüzüne ince bir ucu **vuruyorum.**”

- **sāsrāw** Sıçramak, hızlıca serpilmek.

+nān

*At ũstünān aq kübīk sāsrāy.* (BTH 1993: 286)

“Atın üstünden beyaz köpük **serpiliyor.**”

+a

*Yuliya aq xalatına sāsrāgān qan tamsıların usı mīnān hıyırıp hūrtā.* (BTH 1993: 286)

“Yuliya, beyaz entarisine **sıçrayan** kan damlalarını avucu ile temizliyor.”

- **tabındırıw** 1. Tapındırmak. 2. İnandırmak.

+zī/+ä

*Äwālā – alla, ikīnsī – qız, bāndälärzī küzrätinā tabındırğan.* (BTH 1993: 292)

“Önce Allah’ı sonra kız ve köleleri gücüne **inandırdı.**”

- **tabıw** 1. Bulmak. 2. Arayıp ele geçirmek.

+tı

*Attı tabıp alıp qaytıw.* (BTH 1993: 292)

“Atı **bulup** dönmek.”

+ğa

*Yulğa aqsa tabıw.* (BTH 1993: 292)

“Yolda para **bulmak.**”

- **tağatıw** Dağıtmak, bozmak; bertaraf etmek.

+n/+qa

*Qılğandar, qılğandar dalağa tulğandar, sästärin qūyaşqa tağatıp quyğandar.* (BTH 1993: 294)

“Buğdaylar, buğdaylar, bozkıra dolmuşlar, saçlarını güneşe **yaymışlar.**”

- **tağıw** Takmak, ilişirmek, asmak; dikmek.

+dı

*Biş vagündi taǵıp parüvüzgä, küřäş yulın yarıp barabız.* (BTH 1993: 295)

“Beş vagonu lokomotife **takıp**, savaş yolunu tutarız.”

**+kä**

*Säskä taşma taǵıw.* (BTH 1993: 295)

“Saça kurdele **takmak.**”

- **tayǵaqlaw** 1. Kayganlaştırmak, kaygan häle getirmek. 2. Kaymak, patinaj yapmak.

**+n**

*Hıw tüǵıp ayaq aştın tayǵaqlap bütkändär.* (BTH 1993: 297)

“Su döküp ayakaltını **kayganlaştırmışlar.**”

**+da**

*Şüfir.. bısraq yulda tayǵaqlaǵan mařınaǵa taǵı nıǵıraq tütüna.* (BTH 1993: 297)

“Şoför çamurlu yolda **kayan** arabaya sıkıca tutunuyor.”

- **tayşanıw** 1. Ayrılmak, sapmak. 2. Meyletmek.

**+tan**

*Yamaqayıv yawaptan tayşanmaq buldı.* (BTH 1993: 298)

“Yamakayev, cevaptan **dönmedi.**”

**+ǵa**

*Uñǵa-hulǵa tayşanmay, üz maqsatına barızı.* (BTH 1993: 298)

“Saǵa sola **meyletmeden** amacına ulaştı.”

- **talaqlaw** Kadını boşamak, kadını ayırmak.

**+dı/+kä**

*Huñǵıhı bulhın yuǵıhã, üz iñdı ğümırlıkkã talaqların.* (BTH 1993: 301)

“Bu son olsun yoksa seni **boşarım.**”

- **tamanlaw** 1. Gerekli hacme, miktara ulaştırmak. 2. Gerekli dereceye yükseltmek.

**+ã**

*Taňhılıwǵa la ğümıřındã birınsı tapqır üz kãwzãhınã tamanlap uqalı yıländär, yız qazawlı başqurt itiktãrı tiktılär.* (BTH 1993: 306)

“Tanhılıv’a ömründe ilk kez gövdesine **uygun olan**, sırmalı kıyafetler, pirinçten işlenen Başkurt çizmeleri diktiler.”

**+tı**

*İtiktı tamanlap qaraw.* (BTH 1993: 306)

“Çizmeyi gerekli hacme ulaştırıp bakmak.”

- **tanılıw** 1. Tanınmak, bilinmek. 2. Ünlenmek.

*+ğa*

*Dünyäğa tanılıw.* (BTH 1993: 310)

“Dünyaya tanıtılmak.”

*+dä*

*İr-yığıtñ aşılı il işindä tanılır.* (BTH 1993: 310)

“Er yiğidin aslı, vatan işinde tanınır.”

- **tanıw** Tanımak, bilmek.

*+dan*

*[Yuliya] Aybulattı un birinsı yıldan alıp yaqından tanıy.* (BTH 1993: 310)

“Yuliya, Aybulat’ı on bir yıldır yakından tanıyor.”

*+dı*

*Düşmandı tanıy biliy.* (BTH 1993: 310)

“Düşmanı tanımak.”

- **tanıştırıw** Tanıştırmak, tanıtmak.

*mñän*

*Sälmän aǵay minıñ bir nisä qız häm yığıt mñän tanıştırıp aldı.* (BTH 1993: 311)

“Selmen ağabey beni pek çok kız ve erkek ile tanıştırdı.”

- **tapatıw** Çiğnetmek, ezdirmek.

*+nan/+tı*

*Anay yünhız kütüwsı malay malınan kabırlıktı tapatqan.* (BTH 1993: 312)

“İşte, beceriksiz çoban çocuk, hayvana mezarlığı ezdirmiş.”

- **tapaw** 1. Çiğnemek, ezmek. 2. Sevmek amacıyla omza ya da sirta yavaşça vurmak.

*+zı*

*Yızı tūrǵanbız, baylıqtı tapap yürüǵänbız.* (BTH 1993: 313)

“Yere basıp, zenginliği çiğneriz.”

*+dan*

*Yawrıdan tapap hüyüw.* (BTH 1993: 313)

“Omzundan vurup sevmek.”

- **tapşırıw** 1. Birinden alıp başkasına vermek. 2. İletmek, ulaştırmak, bildirmek.

+tu/+qa

*Fäxri., utının tiz gınä itätürtä buşatıp, attı qünyuxqa tapşırırğa kitti.* (BTH 1993: 314)

“Fahri, odunu hızlıca ite düрте boşaltıp, atı damada **vermek** için gitti.”

+gä/+n

*Mägfürä Şähizä äbiygä Aybulattıj ütinişin tapşırız.* (BTH 1993: 314)

“Megfure, Şehize nineye Aybulat’ın ricasını **ilette.**”

- **taralışırw** Bir topluluktan ayrılmak, dağılmak.

+tan

*Yıyılıştan taralışırw.* (BTH 1993: 315)

“Toplantıdan **ayrılmak.**”

+ğa

*Awıldarğa taralışırw.* (BTH 1993: 315)

“Köylere **dağılmak.**”

- **taraw** Taramak, düzene sokmak.

*mınän*

*Taraq mınän taraw.* (BTH 1993: 316)

“Tarak **ile taramak.**”

*mınän/+n*

*Tıgı kışı .. urındıqqa qırın yatıp, barmağı mınän haqalın tararğa tütündü.* (BTH 1993: 316)

“Diğeri, sandığa yamuk yatıp, parmağı **ile sakalını düzeltmeye** başladı.”

- **tarttırırw** 1. Çektirmek, gerdirmek; sürükletmek.

+ä

*Halamdı fırra ırgähinä tarttırız.* (BTH 1993: 320)

“Samanı çiftlik çevresine **çektirdik.**”

+zän

*Xan qaşında gäyibiñ bulha, qara yızän qayıq tarttırır.* (BTH 1993: 320)

“Hanın yanında ayıbın olursa, karadan **kayık çektirir.**”

- **tartılıw** 1. Bir yöne doğru yönelmek; yamulmak. 2. Süresi uzamak.

+ä

*Küngä baqqan künbağıstay hiñä tartıla küñil.* (BTH 1993: 321)

“Güneşe bakan ayçiçeği gibi sana **yöneliyor** gönül.”

+nan/+qa

*Bısqaaq yamğırızar aźnanan artıqqa tartıldı.* (BTH 1993: 321)

“Hafif yağan yağmurlar, haftadan fazlaya **uzadı.**”

- **tartındırıw** Çekindirmek, utandırmak; rahatsızlık hissettirmek.

+nän

*Kiñinän tartındırıw.* (BTH 1993: 321)

“Kişiden **utandırmak.**”

+da

*Ülü kiñi aldında tartındıra.* (BTH 1993: 321)

“Önemli birinin önünde **utandırmak.**”

- **taşlaw** Düzleyip, süsleyerek büklüm büklüm yapmak, kıvrırmak, düzgünce katlamak.

+n/+a

*Äsäyim [Qüstyalarızın] kiñärin yıwıştı, ütikleştı, sumazandarına taşlap halıştı.* (BTH 1993: 325)

“Annem Kostyalar’ın çamaşırlarını yıkadı, ütiledi, valizlerine **yerleştirdi.**”

- **tatıw** 1. Tatmak, tadına bakmak. 2. Denk olmak, eşit olmak, tam olmak.

+n

*Aştıñ tüzün tatıw.* (BTH 1993: 326)

“Yemeğin tuzunu **tatmak.**”

+ğa

*Bir yılı iki yılğa tatırlıq xäl.* (BTH 1993: 326)

“Bir yılı iki yıla **eşit olan** durum.”

- **taşlaw** Belli bir yöne göndermek.

+zı/+qa

*Gäskärzı huğışqa taşlaw.* (BTH 1993: 330)

“Askeri savaşa **göndermek.**”



- **taşıw** Taşımak, bir şeyi kaldırıp götürmek.

+zı/+a

İşsilarzı iş urınına taşıw.

“İşçileri iş yerine taşımak.”

- **tayaw** Alttan dayamak, desteklemek, destek koymak.

+nı/+kä

Äbıyzär qülganı ürlükkä tayap, yün iläy. (BTH 1993: 332)

“Yaşlı kadınlar, çıkırığı kalasa dayamış yün eğiriyor.”

- **tıgıw** 1. Dikmek. 2. Bakışları yöneltmek.

+n/+ä

Här bir bıwın aqılın da, ümütün dä, miñä tıkkän. (BTH 1993: 333)

“Her nesil, aklını da ümidini de bana yöneltmiş.”

- **tızıw** Dizmek, sıralamak, bir şeye art arda geçirmek.

+kä

Ul işşkä tızgän balıqtarın tıgıläy zä, bılayza äyländirip hanap qaranı la, ülän üstünä haldı. (BTH 1993: 334)

“O, şişe dizdiği balıkları bi o tarafa bir bu tarafa çevirip saydıktan sonra otun üstüne koydu.”

+zı

Hüzzi tızgende .. uylamay, tik tilge kilgendı gıne tız inim. (BTH 1993: 334)

“Sözü sıraladığımda düşünmüyor, sadece ağzıma geleni söylüyordum.”

- **tıyzırıw** 1. Değdirmek, çarpmak. 2. Bir şeylerin etkisine bırakmak.

+ğa/+n

Säyzıl qulın tıyzırmanı uğa, Zäynäp tä kärkeklı tapmanı. (BTH 1993: 335)

“Seyzil, ona kolunu değdirmedi, Zeynep de gerek görmedi.”

+ğa

Balağa tımaw tıyzırıw. (BTH 1993: 335)

“Çocuğa hastalık bulaştırmak.”

- **tıyāw** Taşımak amacıyla yerleştirmek, istiflemek, yüklemek.

+ğa

*Vagūnga kūmīr tīyāw.* (BTH 1993: 336)

“Vagona kömür **yüklemek.**”

*+z1*

*Pūjarnıy<sub>z</sub> arzı tīyāgān qızıl avtümübildār saba.* (BTH 1993: 336)

“İtfaiyecileri **yükleyen** kızıl otomobiller gidiyor.”

- **tīksäytīw** Gözünü dikerek baktırmak, gözünü ayırmadan baktırmak.

*+zİ*

*Kūzzİ tīksäytīp qaraw.* (BTH 1993: 337)

“Gözü **dikerek** bakmak.”

*+n/+ä*

*Şahi qart, urıninan qalqınıp, kūzzārın barsa kūsünä tīksäytīp, .. uramğa qararı.* (BTH 1993: 337)

“İhtiyar Şahi, yerinden kalkıp, gözlerini hepsine **dikip** sokağa baktı.”

- **tīntīw** Bir kimsenin üzerini aramak, birinin evini aramak, arama yapmak.

*+dı*

*[Qaz aqtar] iñ ilik Kamıldı tīntīnī.* (BTH 1993: 343)

“Kazaklar, önce Kamil’i **aradı.**”

*+da*

*Awılda tīntīw kittī.* (BTH 1993: 343)

“Köyde **arama** yapıp gitti.”

- **tīrkāw** Not etmek, kaydetmek.

*+n/+ğa*

*Kişinīñ sığışın prütükülğa tīrkāw.* (BTH 1993: 345)

“Kişinin konuşmasını protokole **kaydetmek.**”

*+n*

*Kīmdärz iñdir şımya başlawzarin tīrkār tağı zags üstälī.* (BTH 1993: 345)

“Nüfus dairesi, herkesin soyunu **kaydeder.**”

- **tīrälīw** 1. Dikilmek, dikelip durmak. 2. Sırtı dayanmak.

*mīnän*

*Qazıq mīnän tīrälgän qūyma.* (BTH 1993: 346)

“Kazık ile dikelen duvar.”

**+gä**

*Ûygä tÛrälgän haray.* (BTH 1993: 346)

“Eve dayanan ahır.”

- **tÛräŝiw** Birlikte destek olmak, dayanışmada olmak.

**+da/+gä**

*Mayzanda tik kÛräŝilär, .. inđär inđä tÛräŝti.* (BTH 1993: 347)

“Meydanda sadece güreşçiler omuz omuza dayanışma içindeydiler.”

- **tilmirtiw** Bir şeylerin yokluğundan dolayı sızlandırmak, ŝikayetlendirmek.

**+n/+kä**

*[Äsmä] üzï as bulha balaların ikmäkkä tilmirtmäni.* (BTH 1993: 355)

“Esmä, kendi aç olsa da çocuklarını ekmeğe muhtaç etmedi.”

- **tÛŝkaw** 1. Nişan almak, nişan vaziyetine geçmek; silah yöneltmek. 2. Dikkat göstermek, ilgi göstermek.

**mÛnän**

*Ĝäyni ağay barmağı mÛnän tÛŝqap kÛrhätti.* (BTH 1993: 374)

“Geyni ağabey, parmağı ile işaret ederek gösterdi.”

**+qa**

*TÛp sığanaqqa tÛŝqaw.* (BTH 1993: 374)

“Dipteki su kaynağına nişan almak.”

- **tÛtaŝiw** 1. Bağlanmak, birleşmek. 2. Katılmak.

**+ga**

*Kül yılğağa qılı mÛnän tÛtaŝa.* (BTH 1993: 375)

“Göl, ırmağa yatağı ile bağlanıyor.”

- **tÛtÛnÛw** 1. Tutunmak. 2. Faydalanmak, kullanmak.

**+ä**

*Säğizä .. Ziyağa hıyına birip, biläğinä tÛtÛndü.* (BTH 1993: 376)

“Segize, Ziya’ya sığınıp, bileğine tutundu.”

**+tı**

*TÛŝäk, yaŝtıqtı tÛtÛnÛw.* (BTH 1993: 376)

“Döşek ve yastığı **kullanmak**.”

- **tübäw** 1. Göz dikmek, bakışları yöneltmek. 2. Yönelmek.

+**ti**

*Qaraştı **tübäw***. (BTH 1993: 379)

“Dikkati **yöneltmek**.”

+**gä**

*Yäyläwgä **tübäw***. (BTH 1993: 379)

“Yaylaya **yönelmek**.”

- **tüzältiw** Düzeltmek, iyileştirmek.

+**n**

*Kişiniñ tärtibin **tüzältiw***. (BTH 1993: 380)

“Kişinin düzenini **iyileştirmek**.”

+**zan**

*Awırız**an** **tüzältiw***. (BTH 1993: 380)

“Hastalıktan **kurtarmak**.”

- **tüzätiw** Düzeltmek, onarmak.

+**da**

*Kişilər, türkündärgä bölünip, bir nisä urında yul **tüzätä***. (BTH 1993: 381)

“Kişiler, gruplara bölünüp, birçok yerde yol **düzeltiliyor**.”

+**nı**

*Yağını **tüzätip** tūrahı yuq, ultır za kit*. (BTH 1993: 381)

“Yeniye **onaracağı** yok, otur da git.”

- **tüzäw** Hedefe yöneltmek, nişan almak, nişanlamak.

+**n**

*[Aqmırza] huñğı uğın **tüzäp** atıp yibärgän, tiy*. (BTH 1993: 381)

“Akmırza, son okunu **nişanlayıp** göndermiş.”

+**ga**

*Bütä küstü düşmanga qarşı **tüzämähäk**, ul Pitrügradqa yarıp kilip inäsäk*. (BTH 1993: 381)

“Tüm gücü düşmana **yöneltmezsek**, o, Petrograd’a girecek.”

- **tüynäw** Düğümlemek, düğüm atmak; küçük ilmekler atmak.

+nı/+qa

*Aqsanı qulyawlıqqa tüynäw.* (BTH 1993: 382)

“Parayı mendile düğümlemek.”

+zı

*Nämälärzı tüynäw.* (BTH 1993: 382)

“Bir şeyleri düğümlemek.”

- **tüyülüş** Boğulmak.

+tan/+ä

*Şatlıqtan minıñ küzzärimä yaş tüyüldü.* (BTH 1993: 382)

“Mutluluktan gözlerime yaş doldu.”

- **tükätiw** Dayandırmak, bitıştirmek.

+tı/+ğa

*Atı qüymağa tükätiw.* (BTH 1993: 384)

“Atı barınağa bitıştirmek.”

- **tüpländiriw** Bir yere yerleştirmek.

+nı/+da

*Kişini awılda tüpländiriw.* (BTH 1993: 387)

“Kişiyi köyde yerleştirmek.”

- **türülüş** 1. Dürülmek, sarılmak. 2. Bürülmek.

+kä

*Sıprakkä türülgän nämä.* (BTH 1993: 390)

“Kumaşa sarılan şey.”

+nän

*Unıñ ırgähinä ultızım da türüpkähinän türülüp-türülüp sıqqan tütündärgä qaranım.* (BTH 1993: 390)

“Onun çevresine oturdum, piposundan bürülerek çıkan dumanlara baktım.”

- **türüş** 1. Dürmek, sarmak, bürmek, bürümek. 2. Sıkıca giydirmek.

+kä

*Batşanıñ ülü kilindäri sıprakkä taş türüş alıp, qaynılarına alıp bargan.* (BTH 1993: 390)

“Padişahın büyük gelinleri paçavraya taş **sarıp**, kayınbiraderlerine gitmiş.”

+tı

*Balaqtı tūrūw.* (BTH 1993: 390)

“Pantolon paçasını **katlamak**.”

- **tūrtkūlāw** Dürtüp durmak, dürtüklemek.

+zı/mīnān

*Bürānālārzı bagūr mīnān tūrtkūlāp ağızğanda, qıwğınsı qayhı saqta yazatayım hıwğa tūşūp, ağım ta kitā.* (BTH 1993: 390)

“Kalasları güçlük **ile dürtükleyerek** akıtığında, oduncu, ineyim, diyene kadar suya düşüp akıp gider.”

- **tūşūnūw** 1. Kavramak. 2. Anlamak, idrak etmek. 3. Bilmek. 4. Düşünmek.

+n

*Tūşūndūm min tārān mägānāhın qabatlanmaş yaqtı gümüzıñ.* (BTH 1993: 394)

“Tekrarlanmayan güzel hayatın derin anlamını **anladım**.”

+kā

*İşkā tūşūnūw.* (BTH 1993: 394)

“İşe ulaşmak.”

- **tūşūrūlūw** Düşürülmek, indirilmek.

+nan

*Lākin ul quldar ispravnik tarafınan tibip tūşūrūldū.* (BTH 1993: 394)

“Fakar o eller, polis şefi tarafından tekmelenerek **indirildi**.”

+kā

*Sāskā tūşūrūlgān kūrşāk.* (BTH 1993: 394)

“Boyna **düşürülen** saksı.”

- **tūşūw** İnme, düşmek.

+nān

*Yürt xujahı kütārmānān tūşūp, ularğa qarşı sıqtı.* (BTH 1993: 395)

“Ev sahibi, merdivenden **inip**, onları karşıladı.”

+ā

*Ul kizınā tūşkān zur furajqahın kütārip, .. İşlīklī gīnā yawap birā.* (BTH 1993: 395)

“O, gözüne **inen** kasketini kaldırıp, gayretli bir şekilde cevap verir.”

- **tuğarıw** 1. Hayvanı bağlı olduğu yerden çözmek. 2. Borcu ya da yükü başkasının üzerine yıkmak.

+tı

*Attı tuğarıp, sanalağı bışängä quştıq.* (BTH 1993: 402)

“Atı **çözüp**, kızağı samanlığa yolladık.”

+ä

*Pitrügrad vakiğalarınıñ bızıñ fayzağa uñışlı bulıp sığıwına gäläbänñ Räsäy işsi-kräştiyändäriniñ bütä küstärinä tuğarığa tura kilä.* (BTH 1993: 402)

“Resey, Petrograd olaylarının bizim faydamıza olması zaferini, işçi ve hıristiyanların tüm güçlerine **yıkmalı**.”

- **tuyzırıw** Doyurmak, beslemek.

+nı

*Büriniñ ayağı tuyzıra.* (BTH 1993: 404)

“Kurdu ayağı **doyurur**.”

+gä

*Kıyımğa tuyzırıw.* (BTH 1993: 404)

“Kıyafete **doyurmak**.”

- **tuyınıw** 1. Doymak. 2. Karnını doyurmak, tok hâle gelmek.

mınän

*Birilgän süxari, künsırva zapastarı mınän gınä tuyınabız.* (BTH 1993: 404)

“Verilen kraker ve konserve stokları **ile doyarız**.”

+ğa

*Hıwğa tuyınğan tupraq.* (BTH 1993: 404)

“Suya **doymak**.”

- **tuqtaw** 1. Durmak, bitmek, dinmek, hareketi kesmek, sona ermek. 2. Duraklamak.

+zan

*Aşawzan tuqtaw.* (BTH 1993: 406)

“Yemekten **durmak**.”

+zä

*Fänyäm, kəz̄ırlım, Fänyäm, qaraşın kım̄därz̄ä tuqtanı.* (BTH 1993: 406)

“Fenyem, kıymetlim, Fenyem, bakışın kimlerde **durdu**.”

● **tulaw** Sağa sola sallanmak, sağa sola dönmek, sağa sola sıçramak.

**+dä**

*Bır̄ zur surtan hıw sitındä tulap yata, tiy.* (BTH 1993: 407)

“Büyük bir turna balığı, su kenarında **sıçırıyor**.”

**mınän**

*Unı kürıw mınän yürügim tulay başlanı.* (BTH 1993: 407)

“Onu görmem **ile** yüreğim **hoplamaya** başladı.”

● **tupıldatıw** Tıp tıp ettirmek.

**+nan**

*Särbi inäy Züfärz̄ın arqahınan tupıldatıp hüyyüp aldı.* (BTH 1993: 414)

“Serbi nine, Züfer’in arkasından **tıpıldatarak** sevdi.”

**+gä**

*[Pitrüv] un ayağı mınän bır-ikı tapqır iz̄ ängä tupıldatıp aldı la talgım, läkin yit̄z̄ əz̄ımdar mınän bıyıp kittı.* (BTH 1993: 414)

“Petrov, sağ ayağı ile bir iki defa zemine **tıpıldattıktan** sonra sakın fakat hızlı adımlarla hareket etti.”

● **tutlatıw** 1. Soğuk havada temizletmek, mikroplarından arındırmak. 2. Pasla kaplatmak, paslandırmak.

**+d̄ı/+z̄ä**

*Aqlı küldägımd̄ı kärtälärz̄ä tutlatam.* (BTH 1993: 417)

“Beyazlı gömleğimi çitlerde **kurutuyorum**.”

**+z̄ı**

*Timırz̄ı tutlatıw.* (BTH 1993: 417)

“Demiri **paslandırmak**.”

● **tügıw** 1. Dökmek, akıtmak. 2. Biriken suyu boşaltmak.

**+d̄ü/+a**

*Küldü anaw kärtä artına tük tä arbaña kartuf tiyä.* (BTH 1993: 419)

“Külü işte, çitin arkasına **dök** de arabana patates yükle.”



+z1

*Bazz ağı hıwz1 tıgıw.* (BTH 1993: 419)

“Bodrumdaki suyu boşaltmak.”

- **tünäräklaw** Tekerlek yapmak, yuvarlak yapmak, daire yapmak; yuvarlamak.

+nän

*Süğa üştünän tünäräklap başqan uqahı işkırıp, qarayıp, mişura bulğan.* (BTH 1993: 422)

“Çuha kumaşın üstünden yuvarlayarak basılan sırması eskiyip, kirlenip, tel tel olmuş.

+dı

*Tabındı tünäräklap ultırğan bıl bay bisälär .. aşqa tıyıştı.* (BTH 1993: 422)

“Sofrayı çevreleyip oturan bu zengin kadınlar, yemeğe başladı.”

- **tıgılaw** 1. Sıkıştırmak, sıkılaştırmak. 2. Sıkıp bağlamak.

+da/+tı

*Bınday urında attı tıgılawmağız.* (BTH 1993: 424)

“Böyle yerde atı bağlamayın.”

- **tıgırlaw** Tıkırdamak, tıkır tıkır etmek.

+ı/+qa

*Tıgır za tıgır taş tirmän, arışı yuqqa tıgırlay.* (BTH 1993: 425)

“Taş değirmen tıkır tıkır, çavdarı boşa tıkırdatıyor.”

- **tızıqlaw** Üst üste ovmak, üst üste sürmek.

mınän /+zı

*Fäyzrahman ağay, qultıq tayağının üsü mınän yızı tızıqlap baytaq hüz hüz ultırzı.* (BTH 1993: 426)

“Feyzrahman ağabey, koltuk değneğinin ucu ile yeri eşip sessizce oturdu.”

- **tıqtırw** Tıktırmak.

+tı/+ğa

*Ayaqtı yılı hıwğa tıqtırw.* (BTH 1993: 427)

“Ayağı sıcak suya tıktırmak.”

- **tinislaw** Rahatlamak, sakinleşmek, yatışmak; bir şeylerden kurtulup sakinlemek.

+zan

*Şunan biri qart ta mullalarzan tinislap qalğan.* (BTH 1993: 430)

“İhtiyar, bundan sonra mollalardan kurtulmuş.”

+n

[Aqnazar mīnān Gūlbūstan] bıyılıǵı arıştı yıyıp alıp., küñıldärin **tınıslap**, aldaǵı küñgä plandar qūrız. (BTH 1993: 431)

“Aknazar ile Gülbostan , bu seneki çavdarı toplayıp, gönüllerini **rahatlatıp**, gelecek gün için planlar kurdu.”

● **tırmatıw** Tırmıklatmak.

+ǵa

Arqırıǵa **tırmatıw**. (BTH 1993: 433)

“Üzerine tırmıklatmak.”

+n

Kübä tūbūn **tırmatıw**. (BTH 1993: 433)

“Ot yığınının dibini tırmıklatmak.”

● **tırnatıw** Tırnalatmak, tırnaklatmak.

+zǎn/+dı

Bīsāyzǎn quldı **tırnatıw**. (BTH 1993: 434)

“Kediden kolu tırnaklatmak.”

● **tāǵāyīnlāw** Belirlemek, tayin etmek.

+kǎ

İşkǎ tāǵāyīnlāw. (BTH 1993: 440)

“İşe tayin etmek.”

+n

Ūsraşıw urınının **tāǵāyīnlāw**. (BTH 1993: 440)

“Buluşma yerini belirlemek.”

● **uzǵarıw** Geçirmek, yol aldirmek, yaşam geçirmek, ömür sürmek.

+nan

Aldınan qūş **uzǵarmaş** kük qarşıǵa qıyǵırlı.. Ural tigǎn ilīm bar. (BTH 1993: 458)

“Boz aladoğanın önünden kuş **uçurmadığı**, dümdüz Ural adlı vatanım var.”

+tı

Qısqı hıwıqtı **uzǵarıw**. (BTH 1993: 458)

“Kışki Soğuğu geçirmek.”

- **uzzırıw** Geçirmek, uğurlamak, yollamak.

+tı

*Kürän attı **uzzırhan**, hinı rizalaturmın.* (BTH 1993: 458)

“Kahverengi atı **yollarsan** razı olurum.”

+gä

*Türgä **uzzırıw**.* (BTH 1993: 458)

“Başköşeye **yollamak**.”

- **uzışıw** Yarışmak, koşuda yarışmak.

+la/+ğa

*Sanğıla un kilümıtrğa **uzışıw**.* (BTH 1993: 459)

“Kızakta on kilometreye **yarışmak**.”

- **uzıştırıw** Kendi aralarında koşturmak, koşuda yarıştırmak.

+da/+zı

*İppüdrümde yurtaqtarızı **uzıştırıw**.* (BTH 1993: 459)

“Hipodromda atları **koşturmak**.”

- **uynaw** Oynamak.

+dä

*Arqa üštärında at **uynay**, tübä üštärında tülkü **uynay**.* (BTH 1993: 462)

“Sırtlarında at **oynar**, tepelerinde tilki **oynar**.”

*mınän*

*Qızar **mınän uynaw**.* (BTH 1993: 462)

“Kızlar **ile oynamak**.”

- **uynatıw** Oynatmak; dalga geçmek, alay etmek.

+da/+zı

*Balalar baqsahında balalarızı aşatalar, **uynatalar**, vaqtında yuqlarğa halalar.* (BTH 1993: 462)

“Çocuk ahçesinde, çocukları yediriyorlar, **oynatıyorlar** ve zamanında uyumalarını sağlıyorlar.”

- **uqmaştırıw** 1. Örtüştürmek, birleştirmek. 2. Yığmak, toplamak.

**+dü**

*Yündü uqmaştırıw.* (BTH 1993: 466)

“Yünü birleştirmek.”

**+gä**

*Aygır üyürz ü tarqatmay, bñr gñä yñrgä uqmaştırıw la ışığıraq yñrgä alıp kitä.* (BTH 1993: 466)

“Aygır, sürüyü dağıtmıyor, bir yere **toplayıp**, korunaklı yere götürüyor.”

● **ultırtıw** Oturtmak, dik koymak, yerleştirmek.

**+zı/+ä**

*Safa, qulınan tartıp, Barıyızı yänäşñä ultırttı.* (BTH 1993: 469)

“Safa, kolundan çekerek, Barıy’ı yanına **oturttu**.”

**+tı**

*Yñz äribñz türälär tarafınan talap alında, unda sit xalıqtı kiltirip ultırttılar.* (BTH 1993: 470)

“Yerlerimizi alan yöneticiler, oralarda yabancı halkı **yerleştirdi**.”

● **ultırıw** Oturmak, yerleşmek.

**+gä**

*Yñrgä ultırhañ, artqa hıw ütä.* (BTH 1993: 470)

“Yere **otursan** arkana su geçer.”

**+da**

*Qürüğan ağas başında bñr qarğa ultra.* (BTH 1993: 470)

“Kurumuş ağacın tepesinde bir karga **oturuyor**.”

“İşi **uygunlaştırmak**.”

● **uraldırıw**

**+n/+kä**

*Alıstan sanđarın kükkä uraldırıp, .. küymägä par at yñkkän, yän-farman kilgän bñräw kürñdñ.* (BTH 1993: 476)

“Uzaktan toz parçacıklarını göğe **uçuran** atlı arabaya var gücüyle gelen biri göründü.”

● **uralıw** Dürülmek, sarılmak, dolanmak.

**+qa**

*Ut tütündäri yırzı yaǵalap küsä-küsä, kük bülütqa äylänip, aǵasqa uralǵan.* (BTH 1993: 476)

“Ateşin dumanları yere yayılıp, göçüp, gök buluta dönerek, ağaca **dolanmış.**”

**+da**

*Käzä kündüzün işik aldında urala, kisın fıрмаğa kitä.* (BTH 1993: 476)

“Keçi, gündüz kapı önünde **dolanır**, gece çiftliğe döner.”

- **uraw** Sarmak, dolamak, kavramak, kuşatmak, çevrelemek.

**+a**

*üş qılımdıñ birihın baldaq kiwık itip, barmaǵına urap al.* (BTH 1993: 477)

“Üç eylemin birisini yüzük yapıp parmağına **tak.**”

**+nı/+ğa**

*Balanı yurganğa uraw.* (BTH 1993: 477)

“Yorganı çocuğa **sarmak.**”

- **urlatıw** Aşırtmak, yürüttürmek, çaldırmak.

**+tän**

*Büjranı nik xızay iblistän urlatqan unı?* (BTH 1993: 478)

“Tanrı, neden yüzüğü şeytandan **çaldırtmış.**”

**+n**

*Atın urlatqas, kartähın niǵıtqan.* (BTH 1993: 478)

“Atını **çaldırdıktan** sonra çitini sağlamlaştırmış.”

- **urtaqlaşıw** 1.Bölüşmek, paylaşmak. 2. Hâlini açmak, ortaklaşmak.

**mınän**

*Ul bayar yalanında bik küp xazina tapqan ikän dä bayar mınän urtaqlaşqan ikän.* (BTH 1993: 479)

“O, soylu kişinin arazisinde pek çok hazine bulmuş ve soylu kişi **ile bölüşmüş.**”

**+n**

*Kişinñ qayǵıhın urtaqlaşıw.* (BTH 1993: 479)

“Kişinin üzüntüsünü **paylaşmak.**”

- **urınlaştırıw** Yerleştirmek, belirli bir yere koymak.

**+zı/+gä**

*Bëzzï tãzrahëz üygä urınlaştırılár.* (BTH 1993: 481)

“Bizi penceresiz eve yerleştirdiler.”

- *uyatıw* Uyandırmak, uyanık hâle getirmek.

*+n/+nan*

*Äligi şayan yildär quyındarğa inip, qıtıqlap, iş uldarın yüqünan uyattı.* (BTH 1993: 486)

“Şu yaramaz rüzgarlar, insanların koynuna girip, gıdıklayıp, işçileri uykudan uyandırdı.”

*+tı*

*Yazğı qūyaş täbigätti uyata.* (BTH 1993: 486)

“Yaz güneşi, tabiatı uyandırıyor.”

- *übiw* Öpmek.

*+dı*

*Quldı übiw.* (BTH 1993: 486)

“Eli öpmek.

*+nän*

*Ğabbas Fatımanın ilağan yaşlı küzzärinän üpti le bülmehinän sıgıp kitti.* (BTH 1993: 486)

“Abbas, Fatmanın yaşlı gözlerinden öpüp odadan çıktı.”

- *üzgärtiw* Değiştirmek, başkalaştırmak.

*+tı*

*Türmüştü üzgärtiw.* (BTH 1993: 488)

“Hayatı değiştirmek.”

*+mınän*

*Kiliş mınän üzgärtiw.* (BTH 1993: 488)

“Durum ile değiştirmek.”

- *üzhinıw* Özümsemek, benimsemek, kendine ait görmek.

*üşün/+dı*

*Üşü qıltayıp barganlığı üşün üzhinıp yıtmäybëz Kasımdı.* (BTH 1993: 489)

“Birden öfkenip sinirlendiği için Kasım’ı benimseyemiyoruz.”

- *ülıw* 1. Çok sevmek, canını vermeye hazır olmak. 2. Ölmek, can vermek.

*+tan*

*Astan ülıw.* (BTH 1993: 492)

“Açlıktan ölmek.”

**üşün**

*Kişi üşün ülip bara.* (BTH 1993: 492)

“Biri için ölüp bitmek.”

- **ürliw** Yukarı kaldırılmak, yükseltilmek. 2. Uzanmak.

**+kä**

*Kügärip kükkä ürliğan qarlı başı Uraldın .. mängi danlap inim min.* (BTH 1993: 496)

“Ural’ın göğe yükselen karlı tepesi, şöhretini yayıyordu.”

**+nän**

*Şäm yağan bülmä täzrahinän ürliw qaranı.* (BTH 1993: 496)

“Mum yanan pencere bölmesinden uzanarak baktı.”

- **ürlaw** Yukarı kaldırmak, üste çıkarmak; çıkmak.

**+zän/+ğa**

*Kübäläktäy bına bir quş yüzän haqaga ürläy.* (BTH 1993: 497)

“Kelebek gibi bir kuş yerden göğe yükseliyor.”

- **üşiw** Büyüme, yetişme, olgunlaşma; bir yerde yayılmak.

**+ä**

*Yäntimizñ üškü irini üštünä üškän bapkä yündäri lä xäzır mıyıq kiwiq bulıp küriñä.*  
(BTH 1993: 500)

“Yentimir’in üst dudağının üstüne büyüyen ufak tüyleri de şimdi bıyık şekline ulaşmış görünüyor.”

**+da**

*Uralda üškän ağastar.* (BTH 1993: 501)

“Uralda büyüyen ağaçlar.”

- **ütkärtiw** Geçirtmek, ilettirmek.

**+dı/+nan**

*Matiriyaldı rıgistratsiyanan ütkärtiw.* (BTH 1993: 504)

“Malzemeyi kayıttan geçirtmek.”

- **ütaw** Yerine getirmek, icra etmek, ifa etmek, uygulamak, gerçekleşmek.

**+n/minän**

*KİM xĕmätin namıs minän ütäy, qayza işlämähin, xur tügıl.* (BTH 1993: 505)

“İşini namus **ile yapan** kişi, nerede çalışırsa çalışsın rezil olmaz.”

- **fayzalanıw** Faydalanmak, yararlanmak.

**+nı**

*Maşınanı yŭk taşıwğa fayzalanıw.* (BTH 1993: 506)

“Makineyi yük taşımak için **kullanmak.**”

**+tı**

*Vaqtı fayzalanıw.* (BTH 1993: 506)

“Vakti **kullanmak.**”

**+nan**

*Kişi yarızamınan fayzalanıw.* (BTH 1993: 506)

“İnsan yardımından **faydalanmak.**”

- **xisaplaw** Hesaplamak, kişi ya da nesne üzerine düşünmek.

**+nı/+kä**

*Bayzı bay yaqlay, biyzi biy yaqlay, ular yarlını itkä xisaplay.* (BTH 1993: 537)

“Zengini zengin korur, beyi bey korur, onlar yoksulu köpeğe **denk tutar.**”

- **haylaw** 1. Seçmek, tercih etmek.2. Seçip tayin etmek, oy kullanmak.

**+ä/+nı**

*Kiyzıbay üz İnä üqşagan bŭr qıp-qızıl almanı haylap ala.* (BTH 1993: 563)

“Kiyizbay, hoşuna giden bir elmayı **seçip** alır.”

**+zı**

*Diriktüzı haylap quyıw.*

“Müdürü **seçmek.**”

- **haqlanıw** Korunmak, kendini korumak, sakınmak.

**+dan**

*Büründan haqlangan qūmartqı.* (BTH 1993: 565)

“Evvelden **sakınılan** miras.”

**+dä**

*Vatan, xalqım häm üz balam haqlandılar minıñ küñıldä.* (BTH 1993: 565)

Vatanım, halkım ve öz çocuğum gönlümde **duruyor.**”



- **halıw** Koymak, yerleştirmek.

+tu/+ä

*Qart uqıwınan tuqtap, kitaptı täzrä tübüñä halıp quyı.* (BTH 1993: 570)

“İhtiyar, okumasını bırakıp, kitabı pencere kenarına koydu.”

+ğa

*Yawrınga şäl halıw.* (BTH 1993: 570)

“Omza şal koymak.”

- **hanaw** 1. Saymak, hesap etmek, miktarını tayin etmek. 2. Farz etmek.

+tu/+qa

*Yäş batşa qara ikmäk mınän kartuftı aşqa hanamağan üsün batşa bulıp üzäq ultıra almanı, tiy.* (BTH 1993: 573)

“Genç padişah, kara ekmele patatesi yemeğe saymadığı için uzun süre durmadı.”

- **harqıw** 1. Sızmak, akmak. 2. Sarkmak, aşağı eğilmek.

+nän/+gä

*Üzı bik yabay kıyıngän, awır itiktärinän iz ängä hıw harqa.* (BTH 1993: 576)

“Kendisi çok basit giyinmiş, ağır çizmelerinden zemine su akıyor.”

+ğa

*Qüyaş tawğa harqqanda bütä yalan buş qaldı.* (BTH 1993: 576)

“Güneş, dağa eğildiğinde tüm bozkır boş kaldı.”

- **harmaqlaw** 1. Hafif ve seri ezgilerle okumak; ritim tutmak. 2. Başka bir dilde biraz konuşmak.

+ä

*Qız ilay-ilay sülmäğınä harmaqlay.* (BTH 1993: 576)

“Kız, ağlaya ağlaya çömleğine mırıldanıyor.”

+nı

*Min dä russanı aparıq harmaqlayım.* (BTH 1993: 576)

“Ben de Rusça’yı güzelce konuşuyorum.”

- **harıltıw** Sardırmak, tutundurmak, yapıştırmak.

+zı/+ğa

*Yıl bülütarzı tawğa harılttı.* (BTH 1993: 577)

“Rüzgâr, bulutları dağa **yapıştırdı.**”

- **hılkıw** Silmek, silkelemek, çırpmaq; çalkalamak, sallamak.

+nan/+nı

*Mızxättiñ äsähı tıǵı bisäniñ qulınan sıwätäni **hılkä** tartıp aldı.* (BTH 1993: 582)

“Mizhetin’in annesi, diğər kadının elinden kâseyi **silkeleyerek** aldı.”

- **hıñdırıw** 1. Çektirmek, emdirmek. 2. Sindirmek, hazmetmek.

+qa

*Mamıqqa darıw **hıñdırıw.*** (BTH 1993: 583)

“Pamuğa ilaç **çektirmek.**”

+zı/+ä

*Awızımdan sıqqan bır hızzı yütüp alıp, küñıldärinä **hıñdırıp** ultırzılar.* (BTH 1993: 583)

“Ağzımdan çıkan bir sözü alıp, gönüllerine **sindirip** oturdular.”

- **hıñıw** Sinmek, nüfuz etmek.

+tan/+ä

*Bala saqtan küñilinä **hıñıp** qalğan bır xiqäyät Usmanıvtı küp uylandıra.* (BTH 1993: 584)

“Çocukluk zamanlarından gönlüne **yerleşmiş** bir hikaye, Osmanov’ı hep düşündürür.”

- **hıpirıw** Süpürmek, çöp temizlemek.

+dı/+nän

*Bızzıñ bähıtibız düşmandı yır yızünän **hıpirıp** tüğıwgä bäylängän.* (BTH 1993: 584)

“Bizim mutluluğumuz, düşmanı yeryüzünden **süpürüp** atmamıza bağlı.”

- **hibilıw** Serpilmek, yayılmak, saçılmak, dağılmak.

+zan/+ğa

*Kökkä kütärilgän kürpustarzan asfalttarğa nurzar **hibilä.*** (BTH 1993: 586)

“Göğe yükseltelen binalardan **asfalta** ışıklar yayılıyor.”

- **hızzırıw** Sezdirmek, fark ettirmek, hissettirmek.

+n/+ğa

*Ul üziniñ tulqınlanıwın .. Gülnurğa **hızzırmaşkä** tırıştı, uğa kütärilip qaramanı.* (BTH 1993: 586)

“O kendi duygularını Gülnur’a **hissettirmemeye** çalıştı, ona bakmadı.”

+n

*Batşa üz ĩniñ aptırap qalğanın hızzırmäškä tırışa.* (BTH 1993: 586)

“Padişah, şaşırđığını **belli etmemeye** çalışıyor.”

- **hikirtiw** Omuz, göz, kaş oynatmak.

*+n*

*Lyütçik .. bñ ni anlamağan kişñ kiwük .. qulbaştarın hikirtip, ayagürä bastı.* (BTH 1993: 587)

“Pilot, bir şeyden anlamayan biri gibi omuzlarını **oynatıp** ayaküstü bastı.”

*+nan*

*Baqsa qızñ sirñ arahınan qaş hikirtip mini saqırma* (BTH 1993: 587)

“Bahçe kızı, leylak ağacının arasından kaş **oynatıp** beni çağırma.”

- **hirpıw** 1. Serpmek, saçmak, yaymak, dağıtmak. 2. Bakış atmak.

*+ğa*

*Uramğa hıw hirpıp tuzanın başıw.* (BTH 1993: 590)

“Sokağa su **serpip** tozu sindirmek.”

Qaş aştınan ğına küz hirpıp aldım.”

“Kaş altından göz **attım.**”

- **hünüw** Çekmek, germek, uzatmak.

*+dı*

*Muyındı hünüw.* (BTH 1993: 592)

“Boynu **uzatmak.**”

*+tu/+ä*

*Xattı bñ az tütüp ultırğas, äsäyımä kirñ hündüm.* (BTH 1993: 593)

“Mektubu, biraz tutup, oturunca, anneme geri **verdim.**”

- **hüraw** 1. Sormak. 2. İstemek, talep etmek.

*+nan/+tı*

*Uqıwsınan ütkän dārıstı hüraw.* (BTH 1993: 593)

“Öğrenciden geçmiş dersi **istemek.**”

*+nan*

*Xäyirsñ baldı işip yibärgän dä bñ yır yırlarğa batşanan rüxsät hüragan.* (BTH 1993: 593)

“Dilenci, balı içmiş ve bir türkü söylemek için padişahtan izin **istemiş.**”

● **hũykäw** Dayamak, yaslamak.

+n/+ä

*Gũlyüzüm xälhiz yılmayıp, üzünñ halqın bitin Aybulattın işi sikäläränä hũykäp, uğa hıyındı.* (BTH 1993: 596)

“Gülyüzüm halsiz gülümseyip, soğuk yüzünü Aybulat’ın sıcak çenesine **yaslayıp**, ona sığındı.”

+n

*Babay başın hũykäp ultırğan taş qıymıldaı başlağan.* (BTH 1993: 596)

“İhtiyarın başını **yasladığı** taş kımıldamaya başlamış.”

● **hũyräklätiw** Sürüklemek, sürümek

+nän

*Kişinän hũyräklätiw.* (BTH 1993: 598)

“Kişiden **sürüklemek.**”

+nı

*Fatımanı ikihı ikı biläğınän tütüp, hũyräklätip alıp sığıp kitti.* (BTH 1993: 598)

“İkisi, Fatma’yı iki bileğinden tutup, **sürükleyerek** götürdü.”

● **hũyäw** Dayanak yapmak, dayamak, diremek.

+tı

*Ağastı hũyäp quyıw.* (BTH 1993: 600)

“Ağacı **dayamak.**”

+ğa

*Qũymağa hũyäw.* (BTH 1993: 600)

“Duvara **dayamak.**”

● **hũrzürüw** 1. Tarlayı toprağı sürdürmek. 2. İyice sıyırmak.

+zı

*Yürzi hũrzürüw.* (BTH 1993: 602)

“Toprağı **sürdürmek.**”

+a

*Kämä mürünü tulqın ıngayına qum hũrzürüp hüzäk yarga kilip qazaldı.* (BTH 1993: 602)

“Teknenin burnu, dalgaya kum **sürdürüp**, eğri sahile saplandı.”

- **hürülw** 1. Sürülmek (toprak için). 2. Kovulmak, sürülmek; sürgün edilmek.

+dän

*İldän hürülw.* (BTH 1993: 603)

“Vatandan sürülmek.”

+gä

*Sibirgä hürülw.* (BTH 1993: 603)

“Sibirya’ya sürgün edilmek.”

- **hürw** 1. Toprağı sürmek. 2. Kovmak, sürmek.

+n

*Yır qırtışın hürw.* (BTH 1993: 603)

“İşlenmemiş toprağı sürmek.”

+nı/+nän

*Xalıq ızlägäni, kişilärgä baxit tilägäni üsün unı ilinän hürgändär.* (BTH 1993: 603)

“Halk için çalıştığı, insanlara mutluluk dilediği için onu ülkesinden sürdüler.”

- **hüslätw** Saldırması için köpeğe ‘hös’ diyerek seslenmek.

+zı/+ä

*Kişilärzı bir-birihinä hüslätä.* (BTH 1993: 604)

“İnsanları birbirine kışkırtmak.”

- **huğarıw** 1. Sulamak, suya götürüp içirmek (hayvan için). 2. Gönlü bir şeylerle doldurmak.

*İt huğarıw:* Boşa vakit geçirmek, işsiz güçsüz dolaşmak.

*mınän*

*Därt mınän huğarıw.* (BTH 1993: 605)

“Dert ile dolmak.”

+da

*Uramda İt huğarıw äzäm yuq.* (BTH 1993: 605)

“Sokakta boş gezen adam yok.”

- **huğılıw** 1. Vurulmak, çarpılmak. 2. Kenara atılmak.

+ga

*Tüpkü tulqın üşkä bärğän saqta qayalarğa yargä huğıldım.* (BTH 1993: 605)

“Dipteki dalganın yukarı vurduğu zamanda kayalara, kenara atıldım.”

● **hulıǵıw** 1. Solmak, soluklaşmak, solgunlaşmak, solup kurumak. 2. Şapırdatarak yemek, içmek.

**+da**

*Küz aldında hulıǵıp aǵara, hünä bara, bisara.* (BTH 1993: 609)

“Göz önünde **solup**, kuruyor bîçâre.”

**+dı**

*Halqın şışmäm hıwz arıǵdı hulıǵıp-hulıǵıp İsäm min.* (BTH 1993: 609)

“Çeşmemin soğuk sularını **şapırdatarak** içerim.”

● **hupalaw** 1. Gelişigüzel iş yapmak, ordan burdaan toplayıp, kurup bir araya getirmek. 2. İkinci bir dilde konuşmak, okuyup yazmak.

**+nan**

*Ümütbayıñ üyü käkiri-bükürü qayın aǵasınan hupalap qına yahalǵan.* (BTH 1993: 611)

“Ümütbay’ın evi, eğri büğrü kayın ağacından **gelişigüzel** yapılmış.”

**+nı**

*İlik samawır tüz ätiwsilärin kübihi başqurtstanı yaqşı hupalay turgan urış qartı bula turgaynı.* (BTH 1993: 611)

“Semaver tamircileri, öncelikle Başkurtça’yı güzel **konusan** ihtiyar Rus’u bulacaktı.”

● **hurıw** Germek, çekmek, uzatmak, çıkarmak.

**+dan/+tı**

*Qından qılıstı hurıw.* (BTH 1993: 612)

“Kından kılıcı **çıkarmak**.”

**+tı/+nan**

*Äxmäzulla babay qaşsaǵan işiktı sıǵahınan hurıp aldı la, yünätirgä tütündü.* (BTH 1993: 612)

“Ahmezulla dede, bozulan kapıyı **çıkarp** tamir etmeye başladı.”

**+tı**

*Tiştı hurıw.* (BTH 1993: 612)

“Dişi **çekmek**.”

● **hıǵılıw** 1. Sıkılıp ağlamak, gözyaşını dökerek ağlamak. 2. Acılara karşı sabırlı olamamak, tahammül edememek.

+nan

*İrîn, ulın yuğaltıp, qayğıhınan hıgılıp tüşmäy.* (BTH 1993: 617)

“Oğlunu kaybeden İren, üzüntüsünden **sabırsızlık göstermiyor.**”

+da

*Gülyüzüm unıñ qusağında ünhez hıgılıp ilanı.* (BTH 1993: 617)

“Gülyüzüm, onun kucağında sessizce **gözyaşını dökerek** ağladı.”

- **hıgıw** 1. Bükme, sıkıştırmak. 2. Zorbalıkla çekip almak.

+nän

*Bilnän hıga bäyläp, batşanı qütüq işinä tüşürä lä, yığıt qaytıp kitä, tiy.* (BTH 1993: 617)

“Belinden **sıkıştırarak** bağladığı padişahı, kuyu içine düşüren yiğit, dönüp gider.”

+n

*Aqsahın hıgıp alıw.* (BTH 1993: 617)

“Parasını **sıkıp** almak.”

- **hızmaqlaw** Çizmek, çizgi çekmek, çizgilemek.

*mñän* /+n

*Säryä qara käläm üsü mñän küz qırıyarın hızmaqlanı.* (BTH 1993: 619)

“Serye, kara kalemin ucu **ile** göz kenarlarını **çizgiledi.**”

- **hıyırıw** 1. Birinin sığınmasına izin vermek. 2. Yakıştırmak, uydurmak.

+n

*Nıyazgül bay yätim inihñ hıyırımay urış tuphahında yürütä.* (BTH 1993: 621)

“Niyazgül bay, yetim kardeşini **barındırmayıp** Rus kapısında yürütüyor.”

+tı/+a

*Kışkäy Änisä bınday iğtibarhızlıqtı başına hıyırı almay gäjäplänip, äsähinä qaranı.*  
(BTH 1993: 621)

“Küçücük Enise, böyle bir itibrsızlığı kendine **yakıştıramayıp**, şaşkın bir şekilde annesine baktı.”

- **hılanıw** 1. Bulaşmak, sıvaşmak; bir şeyle sıvanmak. 2. Yapışmak.

*mñän*

*Ştukaturkanıñ .. balsıq mñän hılanğan urındarı qubıp tüşkän.* (BTH 1993: 623)

“Sıvanın balçık **ile sıvanan** yerleri, kopup düşmüş.”

+gä

*Tängä hılanıp tūrğan küldäk.* (BTH 1993: 623)

“Tene yapışan gömlek.”

- **hılaw** Yapıştırmak, sürmek.

+gä+zı

*Aq qarzarzı yıldär täzrägä kiltirip hılay.* (BTH 1993: 623)

“Rüzgar, beyaz karları pencereye yapıştırıyor.”

- **hırqıraw** 1. Damla damla akmak, sızmak. 2. Sızlamak, acı çekmek, canı yanmak.

+nän

*Unıñ yanındağı qatındarzıñ da küzzärinän yaştarı hırqırap sıqtı.* (BTH 1993: 628)

“Yanıdaki kadınların da gözlerinden yaşları damla damla aktı.”

+da

*İlap qaldı bala küz tultırıp, aslıq buranında hırqırap.* (BTH 1993: 629)

“Çocuk, açlık fırtınasında acı çekerek gözlerini doldurup ağlayıp durdu.”

- **hırlaw** Oyuklar yapmak, nakışlarla bezemek, oya işlemek.

+n/mınän

*Ümügülsüm xattıñ sit-sitñ säskälär mınän hırlagan.* (BTH 1993: 629)

“Ümmügülsüm yazısının kenarlarını çiçeklerle süslemiş.”

- **hırlıqtırw** Bir şeye sığdırmak, bir yerde barındırmak.

+zı/+kä

*Balalarzı müyüşkä hırlıqtırıp ultırıp quyıw.* (BTH 1993: 629)

“Çocukları kenara yerleştirip oturtmak.”

- **hırlıqtırw** Sığdırmak.

+nı/+kä

*Kişiñi müyüşkä hırlıqtırw.* (BTH 1993: 630)

“Kişiyi sığdırmak.”

+nı/+ä

*Balanı üzñä hırlıqtırw.* (BTH 1993: 631)

“Çocuğu kendisine sığdırmak.”

- **hıwındırw** Soğutmak, soğuklaştırmak.



**+nĩ/+dän**

*Kiřiniñ üzıñdän hıwındırıw.* (BTH 1993: 634)

“Kişiyi kendinden soğutmak.”

- **şajlaw** 1. Cos etmek. 2. Yanmak.

**+ğa**

*Parüvüzdar, stantsiyağa şajlap tūrğan.* (BTH 1993: 643)

Lokomotifler, istasyona **coslayarak** durmuş.”

**+da**

*Diyiwzıñ mañlayında şajlap tūrğan bñ küzı bar, tiy.* (BTH 1993: 643)

“Devin alnında **yanıp** duran bir gözü var.”

- **şaqraytıw** 1. Sertleştirmek, dondurmak, katılaştırmak. 2. Sıkıca çekmek.

**+nan**

*Tañ aldınan şaqraytıp hıwıtıp yıbärzı.* (BTH 1993: 644)

“Şafak atmadan **sertleştirip**, soğutup gönderdi.”

**+dı**

*Bildı şaqrayta bıwıw.* (BTH 1993: 644)

“Beli sıkıca **çekerek** bağlamak.”

- **şapırıw** Köpüklenip kabaran bir sıvıyı karıştırmak.

**+tı**

*Aştı şapırıw.* (BTH 1993: 649)

“Yemeği **karıştırmak.**”

**+da**

*İränyänkäy tawzıñ ay başında şapırıpqay qımız ısälär.* (BTH 1993: 649)

“İrenyenkey dağının başında **karıştıarak** kımız içerler.”

- **şawlaw** 1. Gürültüye boğulmak. 2. Bağırarak konuşmak.

**+nan**

*İki kün indı bızıñ baş üsünan türnalar üsa, iki kün indı tirä-yak türnalar tawışınan şawlap*

*tūra.* (BTH 1993: 653)

“İki gün boyunca tepemizden turnalar geçer, iki gün ortalık turna sesinden **dolup taşar.**”

**+la**

*Hin Timirkäy, bıl turala şawlama, bır nämä bulmağan tüşlü yürüy bir.* (BTH 1993: 653)  
“Timrkey, sen burada **bağırarak konuşma**, bir şey olmamış gibi git.”

- **şayarıw** 1. Oynamak, oyun oynamak. 2. Dalga geçmek.

**+ta**

*Ay Irgız yığahınıñ tulkındarında ũnhız şayara.*” (BTH 1993: 655)

“Ay, Irgız ırmağının dalgalarında sessizce **oyunuyor**.”

**mınän**

*Qatın-qız mınän şayarıw.* (BTH 1993: 655)

“Kadınlarla **dalga geçmek**.”

- **şışläw** Şişe geçirmek, şişe dizmek, şişlemek.

**+tı**

*İtti şışläp qezırw.* (BTH 1993: 657)

“Eti **şişe geçirip** pişirmek.”

**+ğa**

*Bır ajay mınän sabaq tüşkäyni, talğa şışläni lä, tirmän aldındağı kilät işiği başına ilip quyı.* (BTH 1993: 657)

“Bir kefal ile çamça balığını sürükleyip dala **geçirdi** ve değirmen önündeki kiler kapısına bağladı.”

- **şıştäytıw** Bombelendirmek, bombeli hâle getirmek; şişirtmek.

**+da/+n**

*Yäyläw tın, tik Sağıl başında qulağın şıştäytıp, ayaqtarın tük-tük başıp turat qına tūra.* (BTH 1993: 657)

“Yayla sessiz, yalnız Sağıl’ın başında kulağını **şişirttip**, ayaklarını dik basan doru at duruyor.”

- **şıklänıw** Şüphelenmek, kuşkulanmak.

**+ä**

*Hüzziñ dürüşlüğünä şıklänıw.* (BTH 1993: 659)

“Sözün dürüstlüğüne **şüphelenmek**.”

**+zan**

*Awırızan şıklänıw.* (BTH 1993: 659)

“Hastalıktan şüphelenmek.”

- **şäyläw** 1. Sezmek, belli belirsiz görmek. 2. Hazırlamak, hazır hâle getirmek.

+n

*Şaqtay bargas, bızz äñ unıda kümäk kişİ kilgänin şäylänik.* (BTH 1993: 685)

“Uzun süre gidince, sağımızdan bir grup insanın geldiğini **hissettik.**”

+dı/ +dı

*Ay kártälänhä, aylıq azıgındı şäylä, kün kártälänhä, kürägındı şäylä.* (BTH 1993: 685)

“Ay ortaya çıktığı zaman, aylık azığını **hazırla**, güneş ortaya çıktığı zaman küreğini **hazırla.**”

- **ıgıw** 1. Bir tarafa yatmak; eğilmek; yatkın olmak; meyletmek. 2. Rüzgâr ile hareket etmek.

+qa

*[Gülyamaldın] üyü işkırıwı yitip, bır yaqqa ıqqan.* (BTH 1993: 692)

“Gülyamal’ın evi, eskiyip, bir tarafa **yatmış.**”

**mınän**

*Kütüw buran mınän ıgıp barı.* (BTH 1993: 692)

“Sürü fırtına **ile hareket edip** gitti.”

- **ıqlaşıw** 1. Bir tarafa yönelmek, meyletmek. 2. Sığınmak.

+zä/+ğa

*Az-maz gına tanışlıqtarı bulğandarza bınday awır kündärzä Arıslangğa ıqlaşırgğa tırıştılar.* (BTH 1993: 693)

“Biraz tanışlıkları olanlar da böyle ağır günlerde Arıslan’a **sığınmaya** çalıştılar.”

- **ılıqtırw** Dikkatini celbetmek, herhangi bir işe karıştırmak, iştirak ettirmek.

+zı/+kä

*Hızızın yurtta uqıw yaşındägi iki kişİ işäplänä, min şularzı mäktäpkä ılıqtırw mäsälähİ mınän kilgäynim.* (BTH 1993: 695)

“Sizin evde okul çağında iki kişi olduğu belirlendi, ben onları **okula iştirak ettirme** meselesi için geldim.”

- **ımhınw** Umutlanmak, ümitlenmek.

+a

*Sägiz ä .. unıñ tuştağına ımhınp, kirkän irındärin yalap quyzı.* (BTH 1993: 695)

“Segize, onun bardağına **ümitlenip**, susuz kalan dudaklarını yaladı.”

**+tā/+ġa**

*Aqılıñ bulha, ũlü yäštä **ımhınmaş** inñ qzġa.* (BTH 1993: 695)

“Aklın olsa, büyük yaşta kıza **umutlanmazdın**.”

- **ısqındırıw** 1. Çözmek. 2. Salmak, serbest bırakmak; azat etmek.

**+n**

*Mansur qulın **ısqındırırġa** tırıştı.* (BTH 1993: 700)

“Mansur, elini **çözmeye** çalıştı.”

**+zän**

*Küz **zän** **ısqındırmay** qarap tūrūw.* (BTH 1993: 700)

“Gözden **kaçırmadan** bakmak.”

- **ısqınıw** 1. Kurtulmak. 2. Sezdirmeden kaçmak.

**+dan**

*Quldan **ısqınıp** kitıw.* (BTH 1993: 700)

“Elden **kurtulup** kaçmak.”

**+ġa**

*Quyan mñän tülkü **hazġa** **ısqına**.* (BTH 1993: 701)

“Tavşan ile tilki sazlıġa **kaçar**.”

- **ısqınıw** 1. Bedeni ovmak, ovuşturmak. 2. Birilerinin ya da bir şeylerin etrafında dolanmak.

**mñän**

*Qar **mñän** **ısqınıw**.* (BTH 1993: 704)

“Kar ile **ovmak**.”

**+dä**

*Klub tirähindä **ısqınıw**.* (BTH 1993: 704)

“Kulübün etrafında **dolanmak**.”

- **ısqılaw** 1. Sığınak yapmak, sığınılacak yer yapmak. 2. Kaplamak.

**+dan**

*Ayırılıp qalġas duştarınan, bıl burandan kımđär **ısqılaw**.* (BTH 1993: 704)

“Dostlarından ayrılınca bu fırtınadan **sığınmak** yapar.”

**+zı**

*Ayzı bülüt ışıqlay.* (BTH 1993: 705)

“Ayı bulut **kaplar.**”

- **ışırw** Sıyrmak, süpürmek, silmek, temizlemek.

*+zı/+ğa*

*Qız ız ändı hışırıp bütüp, süp-sarızı hüşqığa ışırız la, mıyışkä taşlanı.* (BTH 1993: 705)

“Kız, zemini süpürüp, çöpleri küreğe **sıyırdı** fırına attı.”

- **ız ärlıklaw** Takip etmek, iz sürmek.

*+nan*

*Dürmän unıñ artınan ız ärlıklap barğan.* (BTH 1993: 706)

“Dürmen, onun arkasından **takip etti.**”

*+n*

*Ularızın hər adımın ız ärlıklay başlanı.* (BTH 1993: 706)

“Onların her adımını **takip etmeye** başladı.”

- **ıyılıw** Eğilmek, bükülmek, kıvrılmak.

*+tän*

*İřiktän ıyılıp inıw.* (BTH 1993: 707)

“Kapıdan **kıvrılarak** çıkmak.”

*+gä*

*Tar qanawğa tüřäbız, bızgä ıyılıp barırğa quşalar.* (BTH 1993: 707)

“Dar yere düşeriz, bize **eğilip** gitmeyi emrederler.”

- **ıyäläştıřw** Gönül verip yakınlaştırmak, ısındırmak; alıştırmak.

*+dı/+ğa*

*Maldı tüzğa ıyäläştıřw.* (BTH 1993: 709)

“Hayvanı tuza **alıştırmak.**”

- **ıyärıw** 1. Ardından yürümek, ardından gitmek, takip etmek, izlemek. 2. Bağlanmak, bağlı olmak (gramerde).

*+nan*

*Unıñ artınan başqalarza ıyärzı.* (BTH 1993: 709)

“Onun arkasından başkaları da yürüdü.”

*+gä*

*İsimgä İyärıp kilgän qılımdar.* (BTH 1993: 709)

“İsme **bağlanan** fiiller.”

- **İldırıw** 1. Götürmek, çekip sürmek. 2. Bağlamak, asmak.

*+tı/+gä*

*Bürıktı süygä İldırıw.* (BTH 1993: 712)

“Börkü çiviye **asmak**.”

- **İlşw** 1. Bir yere asıp bıraktırmak, iliştiirmek. 2. Sarıp bağlatmak. 3. Taktırmak.

*+a*

*Qұлxüz kãnsãhı aldına qara taqta, qızıl taqta İlşw quyayıq.* (BTH 1993: 714)

“Kolhoz ofsinin önüne kara tahta ve kızıl tahta **iliştiririz**.”

*+tı*

*Qız, qaraq sıgıw mınãn işıktı İlä halıp aldı, tiy.* (BTH 1993: 714)

“Kız, hırsız çıkarken kapıyı da **bağlayıp** aldı, dedi.”

- **İrkılıtıw** Bir yere hareket ettirmek.

*+zı/+nan*

*[Hümay] qüş-qürttarzı İyärtıp, üz artınan İrkılıtıp, tağı Uralğa kitkãn, tiy.* (BTH 1993: 721)

“Humay, kurtları ve kuşları yoldaş edip, kendi arkasından **hareket ettirerek** Ural’a gider.”

- **Äzİrläw** Hazırlamak, hazır etmek.

*+nı/+ga*

*Kişini yulga Äzİrläw.* (BTH 1993: 736)

“Kişiyi yola **hazırlamak**.”

- **Äyländİrİw** 1. Döndürmek, dolandırmak, eylendirmek. 2. İçini dışa çıkarmak.

*+n*

*Kãpãstiñ aldın artqa Äyländİrİp kiyiw.* (BTH 1993: 739)

“Şapkanın önünü arkaya **çevirerek** giymek.”

*+n*

*[Şarap] kişälärin Äyländİrã harandıñ.* (BTH 1993: 739)

“Cimrinin şarap kãselerini **boşaltır**.”

- **Äyläw** Hayvanı sürmek.

*+ga/+n*

*Qart äsäyım hıwğa malın äyläy, qart atayım qayttı bışändän.* (BTH 1993: 741)  
“İhtiyar babam samandan döndü, ihtiyar annem hayvanını suya sürüyor.”

- **äläkläw** Suçlamak, ispiyonlamak.

+n/+ä

*Ağahın äsähinä äläklägän.* (BTH 1993: 748)

“Ağabeyini annesine ispiyonlamış.”

- **ämällätiw** Tedavi ettirmek, iyileştirmek; iyileştirme yollarını aratmak.

+zı/+nan

*Awırızı bağımsınan ämällätiw.* (BTH 1993: 749)

“Falcıdan hastalığı iyileştirme yollarını aratmak.”

- **ärsiw** 1. Temizlemek, saf hâle getirmek. 2. Çalmak, soymak.

+tǎ/+tan

*Yıl işip küktǎ buluttan ärsinǎ.* (BTH 1993: 752)

“Rüzgâr, eserek gökyüzünü buluttan temizledi.”

+dı

*Üzñ üyz ä yuqta bütä dünyanı ärsip kitız är äli.* (BTH 1993: 753)

“Sen evde yokken, tüm varlığını çalıp giderler.”

- **äsittiriw** Ekşitmek, ekşi hissi uyandırmak.

+dı

*Äsi tir tändǎ äsittirip, .. küldäktärzǎ tangä yäbiştirzǎ.* (BTH 1993: 755)

“Acı ter, Bedeni ekşitip, gömlekleri tene yapıştırdı.”

+dä

*Kürşäk işindä äsigän hüt bar.* (BTH 1993: 755)

“Çömlek içinde ekşimiş süt var.”

- **äşärländiriw** Hislendirmek, duygulandırmak, içlendirmek.

+zǎ/mınän

*Uqıy-yaza bilmägändärzǎ kitap .. ayırıwsa bǎr küs mınän äşärländirgän.* (BTH 1993: 757)

“Kitap, okuma yazmayı bilmeyenleri farklı bir güç ile duygulandırıyor.”

- **äwzǎriw** Kendi tarafına çekmek, kendine yakınlaştırmak.

+n/+ä

*Barhın üz İnä äwzırıp alğan.* (BTH 1993: 759)

“Hepsini kendi tarafına çekmiş.”

- **äwırıldırıw** 1. Çevirmek, döndürmek; başka şekil vermek. 2. Sihir, büyü yardımıyla bir şeye çevirmek.

+a

*İlibızın bir nisä rayınında, şul işäptän Başqurtüstanda la, mışılardı iyäläştirip, yürt xaywandarına äwırıldırıw buyınsa täjribä ütkärlä.* (BTH 1993: 759)

“Ülkemizin pek çok bölgesinde, bu durumda Başkurdistan’da da, geyikleri alıştırıp, evcil hayvanlara **dönüştürme** amacıyla çalışılıyor.”

+ğa

*Ul minı bıjır, bükrü qızğa äwırıldırır.* (BTH 1993: 759)

“O, beni çirkin ve kambur bir kıza **dönüştürür.**”

- **äwırılıw** Çevirmek, döndürmek.

+zı/+qa

*Hıwzı büşqa äwırılıw.* (BTH 1993: 759)

“Suyu buhara **dönüştürmek.**”

- **äwälätıw** Yoğurmak, ezmek, ezerek yumuşatmak.

+zı/+ğa

*Qamırzı üngä äwälätıw.* (BTH 1993: 761)

“Hamuru una **yoğurmak.**”

- **yuyıw** Süpürüp sürtüp yok etmek, temizlemek, silmek.

+n

*Tülkü üz İnıñ ızın yuyıw üsün qarzan qıyrugün hüyrätip bargan.* (BTH 1993: 766)

“Tilki kendi izini **temizlemek** için kuyruğunu kara sürüyerek gitmiş.”

+tı/+ta

*Küptän kilgän duslıqtı bız his waqıtta yuyıwabız.* (BTH 1993: 766)

Eski dostluğu biz hiçbir vakitte **yok etmeyiz.**”

- **yulaqlaw** 1. Çizgi şeklinde uzamak, bir hat şeklinde devam etmek. 2. Çizgili yapmak.

+tı

*Bittı yulaqlap tir ağa.* (BTH 1993: 768)



“Ter, yüz **çizgileyerek** akar.”

+ä

*Küldäğini itäğinä yulaqlap başqan allı-güllü taşmalar yäygür tüslü yulqılda.* (BTH 1993: 768)

“Gömleğinin eteğine **çizgi çeken** allı güllü kurdeller, gökkuşağı gibi ışıldıyor.”

● **yullatıw** Yollatmak, göndermek, yöneltmek; peşine düşürmek.

+tǎ

*Yänlikti yullatıp, äy baram, äy baram.* (BTH 1993: 769)

“Hayvanları **gönderip** giderim.”

+ä/+n

*Yürt tirähinä yaqın yullatmay.* (BTH 1993: 769)

“Evin çevresine yakın **göndermiyor.**”

● **yurğalatıw** Biniciyi sarsmadan yürütmek. 2. Küçük adımlarla sarsmadan ilerlemek.

+dı

*Aşaw qūla atqayımdı yurğalatıp ütämın.* (BTH 1993: 770)

“Vahşi kula atımı **yürütüp** giderim.”

+nan

*Tañdısa bürtä yurğağa hikirip minip, iptaş qızzarı artınan yurğalata.* (BTH 1993: 770)

“Tandısa alaca yorga ata sıçrayarak binip, kız arkadaşlarının arkasından **yürütür.**”

● **yusıqlandıırıw** Bir yere doğru yönlendirmek, yerini belirletmek, tayin ettirmek.

+dı/+kä

*Maldı ürişkä yusıqlandıırıw.* (BTH 1993: 771)

“Hayvanı meraya **yönlendirmek.**”

● **yusıqlaw** Yönlendirmek, belirlemek, tayin etmek.

+tı/+ğa

*Attı awılğa yusıqlaw.* (BTH 1993: 771)

“Atı köye **yönlendirmek.**”

● **yabırılıw** İstila etmek, sarılmak, bürümek.

+ğa/+tan

*Urman awılğa iki yaqtan da yabırılıp kilä.* (BTH 1993: 773)

“Orman, köye iki taraftan da sarılıyor.”

- **yabırw** 1. Kapatmak, üstünü kaplamak, üstünü örtmek. 2. Bağlamak.

+tǔ

*Hüttǔ yabırw qaynatıw.* (BTH 1993: 773)

“Sütü kapatıp kaynatmak.”

+ä

*ÿyürzǔ hazıy bayzıñ yalan kártáhñä yaptılar.* (BTH 1993: 774)

“Sürüyü Hızıy Bay’ın düz çitine bağladılar.”

- **yağıw** 1. Yakmak. 2. Sürmek, yakmak, sıvanmak.

+n

*Şatlıgım arttı, xistârım taştı, yaşlık dârtin yaqtı duştarım..* (BTH 1993: 775)

“Mutluluğum çoğaldı, hislerim taştı, gençlik ateşini taktı dostlarım.”

+ä

*[Gazi] sülmäktän qaymaq qayırap alıp, ikmäk tılıññä yaqtı.* (BTH 1993: 775)

“Gazi, çömlükten sıyırıp kaymak alıp, ekmek dilimine sürdü.”

- **yazırıw** Bir şeylerden mahmur etmek, boş bırakmak.

+dǎ

*Kirñän tändǎ yazırıw.* (BTH 1993: 776)

“Yeniden bedeni boş bırakmak.”

+tan

*Rızıqtan yazırıw.* (BTH 1993: 776)

“Rızıktan mahrum etmek.”

- **yaylaw** Münasip hâle getirmek, elverişli hâle getirmek.

+n/+da

*Qalğanın bǎz üzǎbǎz bında yaylarbǎz.* (BTH 1993: 779)

“Kalanını biz burada hallederiz.”

- **yaylaşırw** Donanmak, donanımlı hâle gelmek. 2. Alışmak.

+gä/+tän

*Äxmäzulla İslamüviç bındağı tärtpärgä küptän ük yaylaşırw, küñgip bütkäyni bulha kăräk.* (BTH 1993: 779)

“Ehmezulla İslamoviç, buradaki düzene çoktan alışmış olsa gerek.”

- **yaqlanıw** 1. Desteklenmek. 2. Onaylanmak (tez vs.)

**+da**

*Vaqtında yaqlanğan dissirtatsiya.* (BTH 1993: 780)

“Zamanında onaylanan tez.”

**+nan**

*Ğailä dāwlät tarafınan yaqlana.* (BTH 1993: 780)

“Aile, devlet tarafından destekleniyor.”

- **yaqtırtıw** Işıklandırmak, aydınlatmak.

**+dı**

*Traqtürğa quyılğan küslü fara, qarañılıqtı kişip, barır yuldı yaqtırta.* (BTH 1993: 781)

“Traktörün güçlü ışığı, karanlığı keserek yolu aydınlatıyor.”

**mınän**

*[Yakup] qul fūnarı mınän yaqtırtıp, ĩskä atlanı.* (BTH 1993: 781)

“Yakup, el feneri ile ışıklandırarak boşluğa yürüdü.”

- **yaqtırıw** Sürdürmek.

**+dı/+ğa**

*Haldı yarğa yaqtırıw.* (BTH 1993: 782)

“Salı sahile sürdürmek.”

- **yaqınaytıw** Yaklaştırmak, yakınlaştırmak.

**+tı/+qa**

*Äz äbiyätti türmüşqa yaqınaytıw.* (BTH 1993: 783)

“Edebiyatı hayata yakınlaştırmak.”

- **yaqınlaştırıw** Yakınlaştırmak, yaklaştırmak.

**+nı/+ğa**

*Tiürriyanı praktikağa yaqınlaştırıw.* (BTH 1993: 784)

“Teoriyi pratiğe yakınlaştırmak.”

- **yallanıw** 1. Kiralanmak. 2. İz yapmak.

**+gä**

*Atayım qartayha la haman kişigä yallanıw bisän saba, uraq ura.* (BTH 1993: 787)

“Babam yaşlansa da hala birine **çalışıp** ot kesiyor, orak vuruyor.”

**+da**

*Qamsı Ğz Ğrĭ [kũtũwsĩnĭŋ] arqahında yallanıp, yarılıp tũra.* (BTH 1993: 787)

“Kamçı izleri, çobanın arkasında **iz yapmış**, açılıp duruyor.”

- **yaltıratıw** Parlatmak, ışılatmak.

**+n/+qa**

*Vasiliy İvanũviç kũmũş haplı qılısın qũyaşqa yaltıratıp, baş ũštũnã kũtãrzĭ.* (BTH 1993: 789)

“Vasiliy İvanoviç, gümüş saplı kılıcını güneşe **ışılatarak** başının üstüne kaldırdı.”

- **yaŋğzħınıw** Kendini yalnız hissetmek, yalnızlık hissetmek.

**mĩnãn/+da**

*Xayat şul iştãliktãr mĩnãn awılda yaŋğzħınıp yũrũy.* (BTH 1993: 795)

“Hayat, bu meseleler ile köyde **yalnız olarak** yaşıyor.”

- **yapharıw** Bir suçu, sebebi birine ya da bir şeye atmak.

**+dĭ/+gã**

*Ğãyĩbĩŋdĭ ğũmĩr buyı kişĩgã yapharzıŋ.* (BTH 1993: 798)

“Ayıbını ömür boyu başkasına **yüklersin.**”

- **yarıw** 1. Yarmak, kesmek. 1. Bölmek, ayırmak.

**+tı**

*Qartuftı yarıp bĩşĩrĩw.* (BTH 1993: 805)

“Patatesi **yarıp** pişirmek.”

**+zı/+gã**

*Utarzı urtağã yarıp, halqın şışmã şıltırıp ağıp yata.* (BTH 1993: 805)

“Çiftliği ikiye **bölen** soğuk çeşme, şarıldayarak akıyor.”

- **yatıw** 1. Yatmak, dinlenmek için uzanmak. 2. Uygun olmak.

**+ã**

*Tũhvãt aq yağalı kũlãk ũštũnãn yaqşı kũstyum kiygãn, kũstyumı kãwzãhĩnã yatıp tũra.* (BTH 1993: 808)

“Töhvət, beyaz yakalı gömleğin üstüne takıl elbise giymiş, takım elbisesi vücuduna **oturmuş.**”

**+da**

*BİR vaqıt kinyä malay kül buyında yürüp yatha, hıw sitindä ulırğan bİr qızğa tap bula.*

(BTH 1993: 808)

Bir gün küçük çocuk, göl kenarında **uzandığında**, su kenarında oturan bir kız görmüş.”

### 3.3. Üç Tamlayıcı Filler

- **agızıw** 1. Akıtmak, aktarmak. 2. Boşaltmak.

**+zan**

*Samawırzan hıw agızıw.* (BTH 1993: 25)

“Semaverden su **akıtmak**.”

**+n/+ä**

*Säğizä kaynar küz yäštärin unıñ hıwınğan yüzünä agızı.* (BTH 1993: 25)

“Segize sıcak gözyaşlarını onun soğuyan yüzüne **akıttı**.”

- **aynıw** 1. Sarhoşluktan normal hâle dönmek; ayılmak. 2. Güç ile eksiltmek, azaltmak.

**mınän**

*İşimlikän qatı işirıwsı irtä mınän aynıp uyana.*

“Çok içmekten sarhoş olan sabah **ile ayılıp** uyanır.”

**+ğa**

*Yaralanğan küñilim yarahı, zalimdarğa üsım aynımaş.* (BTH 1993: 35)

“Yaralanan gönlümün yarası, zalimlere intikamımı **eksilmez**.”

**+nan**

Yükünan aynıw.

“Uykudan **ayılmak**.”

- **ayırıtıw** Ayırtmak, ayırıştırmak.

**+dan/+dän**

*Tıwdan ildän ayırıtıw.* (BTH 1993: 37)

“Doğduğu ülkeden **ayırmak**.”

**+tū**

*Hıyırzı hawıp kütüwgä kıwgas, İrkä... hüttū ayırıtırğa la üzı barıp kayttı.* (BTH 1993:

37)

“İrke, sığırı sürünün yanına kovup, sütü ayırmaya da kendi gitti.”

+*ga*

*Sürttarğa ayırtıw.* (BTH 1993: 37)

“Türlere ayırmak.”

- *añdıw* Kişi ya da varlıkları gizlice gözlemek, gizlice takip etmek.

+*nı/+da*

*Kis [klubtan] qayıtıp barganda, [Müxlisäni] qulaqtar urmanda añdıp tūrüp ültürgän.* (BTH 1993: 65)

“Gece kulüpten dönen Mühlise’yi ağalar, ormanda **takip ederek** öldürmüş.”

+*tı*

*Häwbän altın üyräktiñ añdıp küp yürügän.* (BTH 1993: 65)

“Hewben, altın ördeği **takip ederek** yürümüş.”

+*dan*

*Alıstağı düşmandan añdıp yürügän duş yaman.* (BTH 1993: 65)

“Uzaktaki düşmandan **saklanarak** yaşayan dost fenadır.”

- *arttırıw* 1. Çoğaltmak, arttırmak. 2. Bir sayıyı başka bir sayıyla çarpamak.

+*zı*

*Aşlama sığarıwzı arttırıw.* (BTH 1993: 77)

“Gübre verimini **arttırmak**.”

+*dän*

*Üzindän arttırıp birıw.* (BTH 1993: 77)

“Kendinden **arttırarak** vermek.”

+*tı/+gä*

*Bişti ikigä arttırıw.* (BTH 1993: 77)

“Beşi ikiye **çarpamak**.”

- *artıw* 1. Artmak, çoğalmak, fazlalaşmak. 2. Güçlenmek, gelişmek, büyümek. 3. Hayvanın iki tarafına yük yüklemek.

+*dan*

*Xäzır Yulıyanıñ bında kilip işläy başlawına indı yıldan arttı.* (BTH 1993: 78)

“Yuliya’nın burada gelip çalışalı bir yıldan **fazla oldu**.”

**+kă**

*Batha bathın millätin xızmatkă arthın himmätin.* (BTH 1993: 78)

“Batarsa batsın milletin, hizmete **güçlensin** himmetin.”

**+n**

*Aqmägämbät tigän bayzın mal tirilärin artqan da, qalağa alıp bara.* (BTH 1993: 78)

“Ahmegembet denen zengin hayvan derilerini **yükleyip** şehre götürmüş.”

● **atıw** Atmak, fırlatmak.

**+n**

*Diñgiz şawlap taw-taw tulkıdarın ata inı.* (BTH 1993: 90)

“Deniz taşmış, dalgalarını **atıyordu.**”

**+tan**

*Miltıqtan atıw.*

“Tüfekten **atmak.**”

**+ä**

*Yüräginä atqan düşman uğin tänim qaplar minin, uzğarmaş.*

“Yüreğine **gelen** düşman okunu benim kaplar, yol aldırılmaz.”

● **aşırıw** 1. Aşırmak, taşımak. 2. Yukarı kaldırtmak, çıkartmak.

**+n/+zan**

*Arış unışın hər gıktarzan aşırık.* (BTH 1993: 101)

“Çavdarın mahsulünü her hektar**zan** artırdılar.”

**+ğa**

*Hawağa aşırıw.* (BTH 1993: 101)

“Havaya **kaldırtmak.**”

● **başırw** 1. Ayak koymak, basmak, konmak. 2. Adım atmak, gitmek. 3. Eğmek, düşürmek. 4. Basmak, yayınlamak.

**+a**

*Rivulyutsiya yolına başırw.* (BTH 1993: 120)

“Devrim yoluna **adım atmak.**”

**+da**

*Jurnalda xikäyä başırw.* (BTH 1993: 121)

“Gazetede hikâye **basmak**.”

*+n*

*Xuja başın **başıp**, aptırap, uyğa qalıp ultırzı.* (BTH 1993: 121)

“İdareci, başını **eğip**, şaşkın bir şekilde düşüncelere daldı.”

- **başlaw** Başlamak, işe girişmek, hayata geçirmek.

*+tan*

Baştan **başlaw**. (BTH 1993: 128)

“Baştan **başlamak**.”

*+ğa*

*Asığa **başlaw**.* (BTH 1993: 128)

“Kurumaya **başlamak**.”

*+dı*

*Täpändägi baldı **başlaw**.”*

“Fıçıdaki bala **girişmek**.”

- **bişikläw** 1. Pişirmek, olgunlaştırmak, kaynatmak. 2. Kaynar suyla çalkalamak, kaynar suyla temizlemek.

*+la/+n/+n*

*Mal azıgın **bişikläw**.* (BTH 1993: 137)

“Hayvan yemini **pişirmek**.”

**mınän**

*Marat quxnyala qastrıulın qaynar hıw **mınän bişikläp** yıwıp tūra.* (BTH 1993: 137)

“Marat, mutfakta tencereyi kaynar su **ile çalkalayarak** yıkıyor.”

- **bişirıw** 1. Pişirmek. 2. El ya da ayağı yakmak, pişirmek. 3. Kızdırmak, ısıtmak.

*+gä/+zı*

*İssı säyğä awızzı **bişirıw**.* (BTH 1993: 138)

“Sıcak çaya, ağzı **pişirmek**.”

*mınän/+dı*

*İkinsı qazaq qamsı **mınän kräştıyändi bişirä** başlanı.* (BTH 1993: 138)

“Diğer Kazak, kamçı **ile** Hıristıyanı **yakmaya** başladı.”



● **bütürüw** 1. Bitirmek, tamamlamak. 2. Azalta azalta yok etmek, tüketmek. 3. Sınır koymak, durdurmak.

**+n/+nan**

*Haqmar yilga küpirin taş buranan bütürgän.* (BTH 1993: 166)

“Hakmar, ırmak köprüsünü taş duvardan yapmış.”

**+zı**

*Hıwzı bütürgänsä işiw.* (BTH 1993: 166)

“Suyu tüketene kadar içmek.”

**+da**

*Yulda bütürüzär indı balamdı.* (BTH 1993: 166)

“Yolda durdururlar şimdi çocuğumu.”

● **bulıw** 1. Olmak, meydana gelmek. 2. Birleşmek, katılmak, iştirak etmek. 3. Bir işle meşgul olmak. 4. Denk olmak, tam olmak, gelip çıkmak.

**+da**

*Käñäştin urtahında bulıw.* (BTH 1993: 172)

“Müşaverenin ortasında birleşmek.”

**mınän**

*Äxmäzi yurt tirähindägi xujalıq iştäri mınän buldı.* (BTH 1993: 173)

“Ahmezi, ev etrafındaki yönetim işleri ile meşgul oldu.”

**+ä**

*İlama, balam, kiż yaşın miñä bulmahın.* (BTH 1993: 172)

“Ağlama çocuğum, göz yaşın bene ulaşmasın.”

● **butalıw** 1. Karışmak, dağılmak; bulanmak. 2. Yaklaşmak, ilgilenmek. 3. Yanılmak, hata yapmak.

**+da**

*Bēñ yigit quruna ingän üs üsmir zä şunda butala.* (BTH 1993: 177)

“Bizim yigit grubuna giren iç genç de burada dağılır.”

**mınän**

*Qatın-qız mınän butalıw.* (BTH 1993: 177)

“Kadınlar ile ilgilenmek.”

+a

*Xäzır zamana butalıbıraq tıra.* (BTH 1993: 177)

“Şimdiki zamana **yanılmak.**”

- **bäriw** Vurmak, çarpmak, çakmak.

+ğa

*Mujiktar iläkkän bir nämä mınän pülitsiyzarga bärirgä tütüngen.* (BTH 1993: 203)

“Köylüler, hakaret ederek polislere **vurmaya** başlamış.”

+ä/+nan

*Aqlandarızın qımızı ay-hay uşal, yütümünan bärä miyigä.* (BTH 1993: 203)

“Aklanların kımızı, ay acımasız, yudumundan **çarpar** beyne.”

+tı

*Baştı bärıw.* (BTH 1993: 203)

“Başı **vurmak.**”

- **yıgıw** İşe koşmak, çalıştırmak.

+dı

*Zihındı yığıw.* (BTH 1993: 309)

“Zihni **çalıştırmak.**”

+da/+n/+kä

*Külxüzda iliktr küsün bik küp işkä yığälär.* (BTH 1993: 309)

“Kolhozda elektrik gücünü pek çok işe **kullanıyorlar.**”

- **yılgärıw** Savurmak, çalkalamak.

*mınän*

*İgındı at mınän bastırıp, küräk mınän yılgärä inik.* (BTH 1993: 313)

“Ekini at ile sıkıştırıp, kürek **ile savuruyorduk.**”

+nı/+gä

*Aqsanı yılgä yılgärıw.* (BTH 1993: 313)

“Parayı rüzgara **birakmak.**”

- **yıllänıw** 1. Rüzgâra maruz kalıp eskimek. 2. Can atmak, çok istemek; çırpınmak.

+dä/+gä

*Haldattarızın üstündä yılgä yıllänıp, tuzıp bütkän hürü şinıldär.* (BTH 1993: 316)

“Askerlerin üstünde rüzgâra **maruz kalarak**, eskiyen gri paltolar.”

***mînân***

*Ul (Aybulat) batşa tüşkân xürriyât mînân yîlländi.* (BTH 1993: 316)

“Aybulat, padişah düşünce özgürlük **ile sevindi.**”

- ***zinnâtlânîw*** Süslenmek; değerlenmek, kıymetlenmek.

***mînân***

*Yürttü tıştan türlü flagtar hêm gäyri äsbaptar mînân zinnâtlânîlar.* (BTH 1993: 352)

“Evi dışarıdan çeşitli bayraklar ve diğer eşyalarla **süslediler.**”

- ***işlîw*** 1. Örülme, dokunma, bükülme. 2. Dağılıp saçılmak, yıpranma; yok olup yıkılmak. 3. Çok uzayıp, büyüyüp yıkılmak.

***+nan***

*Taw tişğindä tiği irgäyildiñ miñ qarış haqalınan işlîğan arqan haman halbırıp tūra ikän, tiy.* (BTH 1993: 417)

“Dağ oyuğunda, şu cücenin bin karış sakalından **örülen** halat hâlâ sarkıyor.”

***+dä***

*Tiğindä lä işlîp yatqan baylıq yuq ini, bında la üyülüp türmay..* (BTH 1993: 417)

“Diğerinde de **dağılan** bir zenginlik yoktu, burada da birikmiyordu.”

***+kä***

*Qarağayzar üşkä işlîp tūra.* (BTH 1993: 417)

“Çam ağaçları, dışarıya **yıkılıp** duruyordu.”

- ***yıyiw*** 1. Yığma, toplamak, biriktirmek. 2. Çoğunluğu yanına toplamak. 3. Hurufat dizmek (matbaa için).

***+ğa***

*Yanıp bütmeğan türümbaştarzı üyüp, kümürin bir urınga yıyıp, yandırıp bütürüp quya.* (BTH 1993: 445)

“Yanıp bitmeyen odun parçalarını toplayıp, kömürü bir yere **yığıp** yakar.”

***+n***

*Qұлxüz aktivin yıyiw.* (BTH 1993: 445)

“Kolhoz ileri gelenlerini **yanına toplamak.**”

***mînân***

<<Mäjlis>> *tigänñ qürüqhüz xärif mñän yığandar.* (BTH 1993: 445)

“Meclis’ denen kuyruksuz harf ile dizmişler.”

- **kiltirñw** 1. Getirmek, temin etmek. 2. Yaklaştırmak.

**mñän**

*At mñän kiltirñw.* (BTH 1993: 500)

“At ile getirmek.”

**+tı**

*Taştı kiltirñwsılär awz arızılar za atarın tuğarıp üz yuldarına kittilär.* (BTH 1993: 500)

“Taşı getirenler kestiler ve atlarını çözüp kendi yollarına gittiler.”

**+qa**

*Qūlaqqa kiltirñp tıñlaw.* (BTH 1993: 500)

“Kulağa yaklaştırmak dinlemek.”

**+nı/+kä**

*Balanı mäktäpkä kiltirñw.* (BTH 1993: 500)

“Çocuğu okula getirmek.”

- **kinänñw** 1. Gönenmek, sevinmek, kıvanmak. 2. Teşekkür etmek amacıyla söylenir.

**+da**

*İriklñ qūstarızın yäygñ tañda kinänñp yırlaşırız arı Güyüz ümdün yüräğñ üzzü.* (BTH 1993: 502)

“Özgür kuşların yaz dönemindeki şafakta sevinip şarkı söylemeleri, Gülyüzüm’ün yüreğini parçaladı.”

**+ğa**

*Atahı mñän äsähñ bığa hüynüp, kinänñp bütä almağan.*

*Babası ve annesi buna sevinip, gururlanmamışlar.”*

**+dan**

*Qulıñdan kinän.* (BTH 1993: 503)

“Elinden mutlu ol.”

- **kümñw** Gömmek, örtmek.

**+ğa**

*Qumğa kümñw.* (BTH 1993: 571)

“Kuma gömmek.”

**mñän**

*Halam mñän kümñw.* (BTH 1993: 571)

“Saman ile örtmek.”

**+zı/+gä**

*Xalıq Ural batırzı bik zurlap, xürmätläp, qalqıwıraq bñ yırgä kümdñ.* (BTH 1993: 571)

“Halk, Ural Batır’ı yüceltip, hürmet göstererek, daha yüksek bir yere gömdü.”

- **küsırgıläw** Bir o yana bir bu yana gelip gitmek, ara ara yer değiştirmek.

**+n/+nan/+ä**

*Qütlüguja babay qağızın bñ qulınan ikñsñhñä küsırgıläp tñzñ.* (BTH 1993: 583)

“Kutluguja dede, kâğıdı bir elinden diğerine geçirip durdu.”

- **küsışıw** Göçürmek, taşımak, götürmek.

**+nñ**

*Tñymänñ küsışıp başıw.* (BTH 1993: 583)

“Düğmeyi taşıyıp basmak.”

**+ka**

*Yañı yñrtqa küsışıw.* (BTH 1993: 583)

“Yeni eve taşımak.”

**+tan/+qa**

*Klastan klaska küsışıw.* (BTH 1993: 583)

“Sınıftan sınıfa göçürmek.”

- **küsışw** Göçmek, taşınmak, geçmek.

**+ğa**

*İkñsñ partağa küsışw.* (BTH 1993: 583)

“Diğer masaya geçmek.”

**+nan**

*şkaf urınınan küskän.* (BTH 1993: 583)

“Dolap, yerinden taşınmış.”

**+tan/+da**

*Aşıl qüştar tirä-yaqtan bında küsti.* (BTH 1993: 584)

“Güzel kuşlar, etraftan buraya **göçtü.**”

**+dän/+gä**

*Tıldän-tilgä küsöp qabartıldı.* (BTH 1993: 584)

“Dilden dile taşınıp abartıldı.”

- **qaytıw** 1. Dönmek, geri gelmek. 2. Bir noktaya toplanmak. 3. Bir duruma, fikre geri dönmek.

**mınän**

*At mınän qaytıw.* (BTH 1993: 612)

“At ile dönmek.”

**+gä**

*Bızzıñ bütä fikir bir nämägä qaytıp qala.* (BTH 1993: 612)

“Bizim tüm düşüncemiz, bir noktaya toplandı.”

**+tan**

*İlökki duşlık qabattan qaytı.* (BTH 1993: 612)

“Eski dostluk yeniden başladı.”

- **qayırıw** 1. Sıyırmak, sıyıırıp koparmak. 2. Döndürmek, bükmek.

**+nan/+n**

*Quzıykürpäs unıñ qulınan qılısın qayırıp ala.* (BTH 1993: 614)

“Kuzıykürpes, onun elinden kılıcını sıyıırıp alır.”

**+tı/+qa**

*Baştı artqa qayırıw.* (BTH 1993: 614)

“Başı arkaya döndürmek.”

- **qalqıtıw** 1. Biraz kaldırmak, yükseltmek. 2. Kabartmak.

**+nan**

*Aybulat uğa [qaynına] tūrūrğa yarzam itıp arqahınan qalqıttı.* (BTH 1993: 620)

“Aybulat, kaynına yardım edereki arkasından yükseltti.”

**+n/+kä**

*Tübähñ kükkä qalqıtıp, Ural tūra alısta.* (BTH 1993: 620)

“Başını göğe kaldıran Ural görünüyor uzakta.”

**+tı**

*Kükrakti qalqıtp huliş alıw.* (BTH 1993: 620)

“Gögsü **kabartarak** nefes almak.”

- **qaplaw** Kaplamak, örtmek.

*mınän/+zı*

*Qul mınän awızzı qaplaw.* (BTH 1993: 631)

“El ile ağzı **örtmek.**”

*+ä/+n*

*Kasalarzı birihı üstünä birihın qaplap quyıw.* (BTH 1993: 631)

“Fincanları, birinin üstüne diğeri **örterek** koymak.”

- **qaptırw** 1. Kaptırmak. 2. Yedirmek. 3. İliklemek. 4. Oltaya bağlamak.

*+ğa*

*Kiyzıbay .. almahın qırqıp qızğa qaptırzı.* (BTH 1993: 634)

“Kiyizbay, elmasını koparıp kıza **kaptırdı.**”

*+n*

*İzilbay ağay urınan tüzü la, qıtırınıñ yümrü tüymälärin qaptıra başlanı.* (BTH 1993: 634)

“İzilbay ağabey, yerinden kalktı ve kürkünün yuvarlak düğmelerini **ilikleme**ye başladı.”

*+tän*

*Xäyirilbanat apayzın timir kıwık qatı barmaqtarı biläktän qaptırıp aldı.* (BTH 1993: 634)

“Hayrilbanat ablanın demir gibi sert parmaklarını bilekten **bağladı.**”

- **qatırw** 1. Katılaştırmak, sertleştirmek; dondurmak. 2. Pislendirmek, kirlendirmek.

*+tı/mınän*

*Balıqtı spirt mınän qatırıp quyğandar.* (BTH 1993: 658)

“Balığı ispiro **ile katılaştırıp** koymuşlar.”

*+gä*

*Kırgä qatırw.* (BTH 1993: 658)

“Pisliğe **bulaştırmak.**”

- **qüyüw** 1. Kaptan bir yere akıtmak, dökmek. 2. Kırmak, parçalamak.

*+dı*

*Qabatlap äytäm, artıq hüız ısqındırhan, tışındı qüyürmün.* (BTH 1993: 667)

“Tekrar söylüyorum, patavatsızlık edersen, dişini **kırırım**.”

**+zan/+gä**

*Aşığa yulgalar, aşığa tawzarzan dişgä qüyürge.* (BTH 1993: 668)

“İrmaklar, dağlardan denize **akmak** için telaşlanır.”

- **qıwıw** 1. Kovmak, kovalamak, bir yerden göndermek. 2. Zorla göndermek, kapıyı göstermek.

**+nan/+zı**

*Nıznayqa kəzä yımtıǵı yanınan qarǵalarzı qıwıp tura.* (BTH 1993: 747)

“Nıznayka, keçi cesedinin yanından kargaları **kovalıyor**.”

**+kə**

*Aşıl da aşıl qızzarzı qıl itıp, sitkə qıwzılar.* (BTH 1993: 747)

“Güzel kızları köle yapıp, yabancıya **verdiler**.”

- **üzüw** Kesmek, bölmek, kırmak, parçalamak.

**+zı**

*Üşü quldar bıǵawzarzı üzgän, mıltıq tütqan, bayraq kütärgän.* (BTH 1993: 61)

“Bu eller, kelepçeleri **parçalayıp**, tüfek tutup, bayrak kaldırmış.”

**+dǵ/+dän**

*Tüzmänim, küz yäštärimdǵı küzzärimdän üzmänim.* (BTH 1993: 61)

“Dayandım, gözyaşlarımı gözlerimden **dökmedim**.”

**+a**

*Piünüzar külünnahtı.. baraban ıngayına üzä başıp kilä.* (BTH 1993: 62)

“Önderlerin kolonisi, davul tarafına **keserek** gelir.”

- **üyrätıw** 1. Öğretmek, bilgi sahibi yapmak, bilim vermek. 2. Düşündürmek.

**+dı/+ğa**

*Ana minıñ ikı qızımdı gramütağa üyrätıǵız.* (BTH 1993: 68)

“İşte benim iki kızıma okuma ve yazmayı **öğret**.”

**+n**

*Quy kütüwsı Ğäjäp Säyittıñ turgan yırın üyrätıp yibärgän.* (BTH 1993: 69)

“Çoban, Gejep Seyit’in durduğu yeri **söylemiş**.”

**+tän/+n**



*Arımay-talmay yaştan ũyrätämñ irik ũsün küräş yuldarın.* (BTH 1993: 69)

“Yorulmak bilmeden, daha gençlikten **öğretim** özgürlük için savaşmanın yollarını.”

- **ũzũrũw** 1. Körüklemek. 2. Gönülde duygu uyandırmak, hislendirmek.

**mñän/+zı**

*Säyipyamal itik qunısı mñän samawıızı ũzũrä, itik unıñ qulında garmun kürigĩ kiwık yürüy.* (BTH 1993: 78)

“Sayıpcemal, çizmenin koncu **ile** semaveri **körüklüyor**, çizme onun elinde akordeon gibi hareketleniyor.”

**+gä**

*Garmunda hıızıp kitkän müñdar, tınlıq yarıp, yüräktärgä därttär ũzũrä.* (BTH 1993: 78)

“Akordeonda eriyen dertler, sessizliğı yarıp, yüreklere keder **veriyor**.”

- **sayqalıw** Dalgalanmak, silkelenmek, çalkalanmak.

**+da**

*Säğizä tulqındar arahında sayqala-sayqala ağıp bargan sañğılargä qarap türzũ.* (BTH 1993: 159)

“Segize, dalgaların arasında **çalkalanarak** akan kızaklara bakıp durdu.”

**+zı**

*Xäz isä äbiyzı sayqalıp kitkän yırınän tütüp qaldılar.* (BTH 1993: 159)

“Xezise nineyi **silkeleyip** gideceğı yerden döndürdüler.”

**mñän**

*Diñgiz yıl mñän, xalıq xəbär mñän sayqala.* (BTH 1993: 159)

“Deniz, rüzgâr **ile** halk haber **ile çalkalanır**.”

“Ülkemizin gürültülü kalbinde bilim **ile ışıldat** aklını, oku, çalışıp oku, çabucak mühendis ol.”

- **sıgarıw** 1. Çıkarmak, kovmak. 2. Taşırmak.

**+qa**

*Tışqa sıgarıp yıbärıw.* (BTH 1993: 253)

“Dışarıya **çıkarp** göndermek.”

**+n**

*Ğäliäxmät ağay bırzä kütmägändä yığılıp qulınıñ bıwınıñ sıgarıyını.* (BTH 1993: 254)

“Aliahmet ağabey, aniden düşerek elinin eklemine **çıkaracaktı.**”

**+nı/+nan**

*Qüyma yamğır yılğanı yarınan sığarzi.* (BTH 1993: 254)

“Sağanak yağmur, ırmağı yuvasından **çıkardı.**”

- **sığıw** 1. Çıkmak. 2. Bir yere gitmek için çıkmak. 3. Bir şeyleri geçmek.

**+zän**

*Ûyzän sıqqanğa la baytaq vaqıt ütöp kitti.* (BTH 1993: 256)

“Evden **çıkınca** vakit çabucak geçti.”

**+ğa**

*Ärämanı ütöp, tuğayğa sıqtıq.* (BTH 1993: 256)

“Sazlığı geçip vadiye **çıktık.**”

**+dı**

*Urmandı sığıw.* (BTH 1993: 257)

“Ormanı **geçmek.**”

- **sıyıw** 1. Çizmek, çizgi çekmek. 2. Sıyırmak, soymak, incitmek.

**mınän**

*Qäläm mınän sıyıw.* (BTH 1993: 261)

“Kalem ile **çizmek.**”

**+dı/+qa**

*Quldı ağasqa sıyıw.* (BTH 1993: 261)

“Kolu ağaca **sürtmek.**”

- **sänstirıw** Batırtmak, sivri bir şeyle dürttürmek, saplatmak.

**mınän**

*İnä mınän sänstirıw.* (BTH 1993: 280)

“İğne ile **batırtmak.**”

**+dı/+kä**

*Quldı sänskäkkä sinstirıw.* (BTH 1993: 280)

“Ele dikenini **saplatmak.**”

- **tazartıw** Temizlemek, taze hâle getirmek.

**+nı/+dan**

*Ulaqtan bñ us bññ aldım da, bñtınqanı tuzandan tazarttım.* (BTH 1993: 296)

“Oluktan bir avuç ot alıp ayakkabımı tozdan temizledim.”

### ***mññ***

*Xāz ĩrgñ vaqıtta bısraq hıwzı biyñlñgik hñm ximik yul mññ tazartalar.* (BTH 1993: 296)

“Günümüzde çamurlu suyu biyolojik ve kimyasal yol ile temizliyor.”

- ***tayıw*** 1. Kaymak. 2. Caymak. 3. Tüymek. 4. Ayrılmak, sapmak.

### ***+ğa***

*Tñn bulğas, yığıt ikñsñ urınğa tayıp, qasıp yata.* (BTH 1993: 298)

“Gece olunca yiğit, diğere yere kayıp kaçtı.”

### ***+ta***

*Bas işñn saqta tayıp qalırğa kārāk bınan, yığıtār.* (BTH 1993: 298)

“Sağlıklı olduğun vakitte vazgeçmelisiniz yiğitler.”

### ***+tñn***

*Bāštñn tayıw.* (BTH 1993: 298)

“Güzellikten sapmak.”

- ***talıw*** Dalmak.

### ***+da/+tñn/+ğa***

*Tıp-tın, mññhñw yäygñ tañda xissiyättñn uyğa taldım min.* (BTH 1993: 305)

“Sessiz, sıkıntılı yaz şafağında hissiyattan düşüncelere daldım.”

- ***tanıtıw*** 1. Tanıtmak. 2. Öğretmek, anlatmak.

### ***+tı***

*Uyın başlanğas ta üy yığıtı qız küzlärgä kilğñn yığıtı tanıtırğa tıyış.* (BTH 1993: 310)

“Oyun başlayınca, evin yiğidi, kız gözlemeye gelen yiğidi tanıtmalı.”

### ***+n/+dä***

*Bik az vaqıt işñndä lä nıq tanıtı ul üzñn.* (BTH 1993: 310)

“Çok az bir vakit içinde kendisini tanıtı.”

### ***+dı/mññ***

*Dıyıwzñ ültitğñññdı ni mññn tanıtı alahıñ?* (BTH 1993: 310)

“Devi öldüreceğini ne ile anlatırsın?”

- ***taratıw*** 1. Serperek dağıtmak, dağıtmak. 2. Taksim etmek, paylaşmak.

+a

*Yüğürip tä yüğürip ürttär haldım Üzän buyzarına taratıp.* (BTH 1993: 316)

“Koşarak yangınlar saldım Üzen kenarlarına **dağıtarak.**”

+zı/+kä

*Uqıwıslarızı işkä taratıw.* (BTH 1993: 316)

“Öğrencileri işe **dağıtmaq.**”

+n

*Qürüs müñdarın taratıp, sıñlay salğı sıñdarı.* (BTH 1993: 316)

“Çelik seslerini **dağıtaraq** çınlıyor tırpan sesleri.”

+n/+dän

*Bına nâzik billi tal quzğaldı, büzrä säsin yıldän taratıp.* (BTH 1993: 316)

“İşte, kıvrıkcık saçını rüzgardan **dağıtaraq** ince belli söğüt kımıldadı.”

- **tartıw** 1. Çekmek, germek. 2. Sıcak duygu uyandırıp yanına çağırmaq. 3. Öğütmek.

+n

*Säskä qısqqa itäğın tırışıp-tırışıp tarta başlanı.* (BTH 1993: 321)

“Çiçek, kısa eteğini **çekmeye** başladı.”

+ä

*İl tigäniñ illi yıldan da üzünä tarta.* (BTH 1993: 322)

“Vatan dediğın elli yıl da olsa kendine **çeker.**”

+dä

*Qul tirmänindä tartıw.* (BTH 1993: 322)

“El değirmeninde **öğütmek.**”

- **tırätıw** 1. Desteklemek, dayamak, destek olmak. 2. Bitiştirmek, yaslamak.

+zı /mınän

*Anawı qarağayzı bürär nämä mınän tırätıp kiläyım.* (BTH 1993: 346)

“İşte, çam ağacını bir şey ile **destekleyip** geliyorum.”

+nı

*[Aynurzıñ] uyı bağananı tüzäytıp ultırtıp, unı tırätkäs, quymalarzı üz urınına rätläp halıp quyıw inı.* (BTH 1993: 347)

“Aynur’un düşüncesi, çiti düzeltip, **yaslayınca**, duvarları sırayla kendi yerine koymaktı.”

**+a**

*Ular hıyır az barınıñ argı başına tırätip halınğan munsa hımaq bñr gınä tärälı qurağa indı.*

(BTH 1993: 347)

“Onlar, sığır ahırının diğır başına **bitiştirerek** yapılan hamam gibi pencerele olan ahıra girdi.”

- **tıräw** Dayamak, destek vermek, destek koymak, yaslamak. 2. Bitiştirmek, yaslamak.

**+dan**

*Uñ yağımdan tırärgä Balkan tawım bar minıñ, hul yağımdan tırärgä hıwhılım bar minıñ.*

(BTH 1993: 347)

“Sağ tarafımdan **destek olan** Balkan dağıım var benim, sol tarafımdan **destek olan** sulak yerim var benim.”

**+n**

*[Şafık] qayınğa işki kábän tağandarın tıräni, üstün yapraqlı bñtaqtar minän qaplap qıwıñ işläni.* (BTH 1993: 347)

“Şefik, kayın ağacına eski saman yığıını direklerini **yasladı**, üstünü yapraklı dallar ile kaplayıp çadır yaptı.”

**+gä**

*Üygä tıräp zır-zır kılättär halınğan.* (BTH 1993: 347)

“Eve **bitiştirilerek** büyük kilerler yapılmış.”

- **tütüw** 1. Tiftmek, ditmek. 2. Bozmak, dağıtmak; parça parça etmek.

**+zı**

*Yüzı tütü quyı qara bñmba, snaryad yamğırı.* (BTH 1993: 347)

“Koyu, kara bomba, teçhizat yağmuru, toprağı **dağıttı**.”

**+tı/+zan/+ga**

*Ärämalıqtı buyzan-buyga tütü sıqtım, ällä qayza saqlı barım.* (BTH 1993: 347)

“Sazlığı boydan boya **dağıtarak** çıktım, kim bilir nereye vardım.”

- **tişiw** 1. Deşmek, delmek. 2. Laf yetiştirmek.

**+nan**

*Qırzar bñz minän sükiş alıp, täñkänıñ bñrküt başınan tişip, tüştärinä taqtı.* (BTH 1993: 363)

“Kızlar bizim ile çekiç alıp, gümüş paranın kaya kartalı başından **delerek** göğüslerine taktı.”

**+n**

*Bütünqanıñ tabanını **tişiw**.* (BTH 1993: 363)

“Ayakkabının tabanını **delmek**.”

**+ğa**

*Anaw kündü uynap qına hüylägändi Räşiz ä **uğa** [Zıyağa] **tişkän**, kürähñ, tıl túbündä şul hizilä.* (BTH 1993: 363)

“İşte gündüz oynayarak söylediğini, galiba, Reşize ona **yetistirmiş**, dilinin ucunda bu seziliyor.”

● **tüqanıw** 1. Ateşlenmek, alevlenmek, yanmak, yangın çıkarmak. 2. Işıldamak, yanmak. 3. Duygular ile yenmek.

**+za**

*Fäxri .. bir sıyıwza **tüqanmağan** şırpını hüğip aldı.* (BTH 1993: 365)

“Fahri, bir çakışta **ateşlenmeyen** kibriti çekip aldı.”

**+zay**

*Zülxizäniñ äli gñä müñayıp müldürägän küzzäri indı Zührä yündüz**zay** **tüqanıw** kitti.* (BTH 1993: 365)

“Zülhize’nin kederlenip dolan gözleri, Zühre yıldızı **gibi ışıldıyordu**.”

**mñän**

*Xıyal **mñän** **tüqanıw**.* (BTH 1993: 365)

“Hayal ile **yanmak**.”

● **tündürüw** 1. Döşenmiş, tıklılmış hâle getirmek. 2. Sağlamca vurmak, sertçe vurmak.

**+zı**

*Lümüvüy häm yñıl izvüzçiktar uramğa tüşälgän yümürü taştı**zı** **düñgürlätip**, qūlaqtı tündürüp bütä.* (BTH 1993: 369)

“Lomoyiv ve taksi şoförleri, sokağa döşenen yumru taşları gümbürdeterek kulakları **çınlatıyor**.”

**mñän/ +a**

*İkinsi Bürı Turıqayzıñ qūyrüğüna yäbişmäksi inı, Turıqay hizip qalıp, artqı ayaqtarı **mñän** unıñ yañağına **tündürzı**.* (BTH 1993: 369)

“Diğer kurt, neredeyse Turıkay’ın kuyruğuna yapışacaktı, Turıkay fark edip arka ayakları ile yanağına vurdu.”

- **türgüzüw** 1. Ayağa kaldırmak. 2. İşler hâle getirmek, tamir etmek.

*+i/+kâ/+zan*

*Bäläkäy saqta atayım baxır minıñ işkä namazzan türgüzüp, hiläni qūrūta türgaynı.* (BTH 1993: 371)

“Babam, küçüçük yaşımda beni namazdan işe kaldırıp, duyguları kuruturdu.”

*+zı*

*Süvıt kişiläri qala häm awıldarızı türgüzürğa, yañıların tüzürgä tütündü.* (BTH 1993: 371)

“Sovyetliler şehir ve köyleri düzeltmeye, yenilerini inşa etmeye başladı.”

- **türüw** 1. Durmak, ayakta durmak. 2. Basar hâlde durmak. 3. Uyanmak.

*mınän*

*Taň mınän türüw.* (BTH 1993: 372)

“Şafak ile kalkmak.”

*+zän*

*Qart tubıqlana tubıqlana yırzän türzü.* (BTH 1993: 372)

“Yaşlı emekleye emekleye yerden kalktı.”

*+da*

*Stanüq yanında türüw.* (BTH 1993: 372)

“Tezgâhın yanında durmak.”

- **tüttürüw** 1. Tutturmak. 2. Yakalatmak.

*+dan*

*Urmandan qüş tüttürüw.* (BTH 1993: 378)

“Ormandan kuş yakalatmak.”

*+nı/+ğa*

*Läkin bay qızı Xayät unı banduttarğa tütürä.* (BTH 1993: 378)

“Fakat zengin kızı Hayat, onu haydutlara yakalattı.”

- **türtüw** 1. Dürtmek. 2. İtelemek, itmek.

*mınän*

*Tayaq mınän türtüw.* (BTH 1993: 391)

“Sopa ile dürtmek.”

+n/+ä

Ul.. hürilip bargan kümür kişägın miyıs işinä kirı türtüp quyzı. (BTH 1993: 391)

“O, sönen kömür parçasını fırının içine itti.”

● **tüşürüw** 1. Düşürmek, indirmek.

+nı/+dan

Balanı quldan tüşürüw. (BTH 1993: 394)

“Çocuğu elden düşürmek.”

+tı/+ğa

Başqıstı bazğa tüşürüw. (BTH 1993: 394)

“Merdiveni depoya indirmek.”

● **tultırıw** Doldurmak.

+ğa

Samawırğa quz tultırıw. (BTH 1993: 408)

“Semavere köz doldurmak.”

+ğa/+zı

Sumazanga nämälärzı tultırıw. (BTH 1993: 408)

“Valize eşyaları doldurmak.”

+tı/mınän

Künäktı hıw mınän tultırıw. (BTH 1993: 408)

“Kovayı su ile doldurmak.”

+dı

Ura tawıstarı zaldı tultırızı. (BTH 1993: 408)

“Sevinç sesleri saolunu doldurdu.”

● **tüşäw** 1. Döşemek, sermek, yaymak. 2. Fazla öldürmek, çokça kırmak.

+ğa

Yulğa qırsın tüşäw. (BTH 1993: 423)

“Yola çakıl döşemek.”

+nän

Büränänän küpır tüşäw. (BTH 1993: 423)



“Kalastan köprü yapmak.”

+nĭ

*Haldattarızın qılısı, imiş, bir hiltap yibärzimi – unlağan kişini tüşäy zä hala.* (BTH 1993: 423)

“Askerlerin kılıcı, bir vurdu mu ona yakın insanı öldürür.”

● **uynaqlatıw** Oynatıp zıplatmak; oynaklaştırmak.

+nan

*Yürüz ändiñ buyzarınan uynaqlatıp aşaw at, irik yawlap, yawğa yazğan batır yiğit Salawat.* (BTH 1993: 461)

“Yürüzen’in kenarlarından yabancı at zıplatarak Özgürlüğünü kazanıp, düşmana kaybetmiş kahraman yiğit Salawat.”

+dä

*Kiskäy haldı tulqındar hıw üštündä uynaqlata.* (BTH 1993: 461)

“Dalgalar, küçük salı su üstünde oynatıyor.”

+zı

*Süqür-saqırlı yul arbalarzı awzarızay bulıp uynaqlata.* (BTH 1993: 461)

“Çukurlu yol, arabaları zevirecekmiş gibi zıplatıyor.”

● **uqıtıw** Okutmak, ders aldirmek, ders vermek.

+a

*Şiğırzı ul indı üzı gñä uqıp yatlaw tügıl, iptäş qızzarına la uqıttı.* (BTH 1993: 467)

“O, şiiri kendi kendine okuyup ezberlemedi, kız arkadaşlarına da okuttu.”

+dı

*Xäsäd küzgä bıl xatımdı uqıtmağıl, iğtibarhız yirgä quyıp, yugaltmağıl.* (BTH 1993: 467)

“Kıskanç göze bu yazımı okutma, itibarsız yere koyup da kaybetme.”

+ta

*İnstitutta uqıtıw.* (BTH 1993: 467)

“Enstitüde okutmak.”

● **uqıw** 1. Okumak. 2. Bir kimsenin aklını okumak. 3. İlim almak, bilim almak.

+nän/+zı

*Unıñ küzz ärinän üşü hüzz ärzı uqım.* (BTH 1993: 467)

“Onun gözlerinden bu sözleri okudum.”

+ta

*İnstitutta uqıw.* (BTH 1993: 467)

“Enstitüde okumak.”

- **uqaylaw** Elverişli yapmak, uygun hâle getirmek.

+tı/üşün/a

*Xalıqtı qarar üsün stına buyına uqaylap hüyändim.* (BTH 1993: 473)

“Karar için halkı duvar kenarına uygunlaştırıp yaslandım.”

+tǎ

*İştǎ uqaylaw.* (BTH 1993: 473)

- **ütıw** Geçmek, gitmek, yol almak. 2. Ardında bırakıp gitmek.

+n

*Bız frünt buyınsa Pülşa, Bılürussiya, Uqrayna awıldarın üttik.* (BTH 1993: 502)

“Biz askeri hat boyunca Polonya, Belarus, Ukrayna köylerini geçtik.”

+nan

*Atahınan ütıp bır nämä lä işläy almay.* (BTH 1993: 502)

“Babasından geçip bir şey de yapmıyor.”

+ä

*Uzğan gümirimdıñ azaptarı üz ägimä ütkän şul kəzär!* (BTH 1993: 502)

“Geçen ömrümün ıztıraplarını canıma geçmiş kader.”

- **hawıw** 1. Sağmak. 2. Çekip almak.

*mınän*

*Maşına mınän hawıw.* (BTH 1993: 581)

“Makine ile sağmak.”

+zı/+zan

*Awzı hıwzan hawıp sıgarıw.* (BTH 1993: 581)

“Ağı sudan çekip almak.”

- **hibıw** Serpmek, yaymak, saçmak.

+dü/+a

*Bıl qatın küldü yawlıgına türüp ala la tirä yağına hibıp yibärä.* (BTH 1993: 586)

“Bu kadın, gülü eşarbına sarıp alır ve etrafına **saçar**.”

+*da*

*İrtä tañda hipkän nuri mñän qūyaş sayqay tağı yır-kügñ.* (BTH 1993: 586)

“Güneş, şafakta **yaydığı** ışığı ile yeri göğü yıkıyor.”

● **hūyūw** Sevmek, hoşlanmak.

+*n*

*Bē vatandıñ yırñ, hıwın, urmandarın hūyābē.* (BTH 1993: 598)

“Biz vatanın toprağını, suyunu, ormanlarını **severiz**.”

+*da*

*ūyūr gñä yılqı arahında hūyūp mñgän atım bürtä inī.* (BTH 1993: 598)

“Sürü sürü atın içinde **sevip** bindiğim atım bürte<sup>19</sup> olandı.”

+*nan*

*Qart ilap balahın qūsaqlanı, mañlayınan üpti lä bäläkäs balalar kiwīk itip arqahınan tapap hūyū.* (BTH 1993: 598)

“İhtiyar, ağlayarak çocuğunu kucakladı, alnından öptü ve küçük çocuklar gibi yapıp arkasından vurarak **sevdi**.”

● **hūyrāw** Sürümek, sürüklemek.

+*n*

*Awıldıñ alama kiyim būrkängän yaş balaları bäläkäy sanaların hūyrāp tawğa sıqtı.* (BTH 1993: 599)

“Köyün eski kıyafetler giymiş gençleri, küçük kızaklarını **sürükleyerek** dağa çıktı.”

+*dī/+zan*

*Qūttarı ūsqan äsäyım mñän hiñlīmdī haldattar bazzan hūyrāp sığarızı.* (BTH 1993: 599)

“Askerler, ölen annemi ve kız kardeşimi bodrumdan **sürükleyerek** çıkardı.”

+*zı/+ä*

*Şarşı qızarızı hıw tūbünä hūyrāp alıp kitmäksi.* (BTH 1993: 599)

“Nehrin sığ yeri, kızları suyun dibine **sürükleyip** alacak gibi.”

● **hūrtūw** 1. Silmek, silip temizlemek. 2. Yapıştırmak, sürmek.

+*n/mñän*

<sup>19</sup> **bürte**: Beyaz ve doru rengin karışımı olan renk (at için).

*Ramazan yıwınıp bütüp, tänin taştamal mınän hürtä başlanı.* (BTH 1993: 603)

“Ramazan yıkanıp, tenini havlu ile silmeye başladı.”

**+kä/+n**

*Rihat tärtiphız bala, ul mäktäpkä bısraq ayaqtarın hürtmäy inä.* (BTH 1993: 603)

“Rihat düzensiz bir çocuk, okula çamurlu ayaklarını silmiyordu.”

**+a**

*Qızras ülkän kiyäwzıñ yaralı arqahına yabalaq mayı hürtüp quya.* (BTH 1993: 603)

“Asabî ihtiyar, damadın yaralı sırtına baykuş yağı sürdü.”

● **huğıw** Sertçe vurmak, itip kakmak.

**mınän**

*Qul mınän huğıw.* (BTH 1993: 605)

“El ile vurmak.”

**+qa**

*Üşü altın iyärgä mınıp, atqa huğıp alhañ, barahı yırñä şunda uq barıp yitrhıñ.* (BTH 1993: 605)

“Bu altın eyere binip, ata vurursan, gideceğin yere çabucak gidersin.”

**+dı**

*Qala säğätı bütä qalanı yañğıratıp, undı huqtı.* (BTH 1993: 605)

“Şehir saati tüm şehri çınlatarak onu vurdu.”

● **huqtırw** 1. Dövdürmek, vurdurmak, çarptırmak. 2. Kinaye ile söz atmak, laf çarptırmak.

3. Gidişatı, güzergâhı yönlendirmek.

**mınän**

*Qul mınän huqtırw.* (BTH 1993: 608)

“El ile vurdurmak.”

**+gä/+a**

*Alparöv kübiräk üğütlärgä, kişiniñ namısına huqtırırğa yarata.* (BTH 1993: 608)

“Alparov, kişinin namusuna laf atmayı sever.”

**+dan/+ğa/+nän/+ä**

*Kişilär bir awıldan ikinsı awılğa, tütänän tütä huqtırıp, qaltağay mınän gınä yürüy başlanılar.* (BTH 1993: 609)

“İnsanlar, bir köyden diğer köye dosdoğru yönelerek, kızak ile gitmeye başladı.”

● **humlaw** 1. Mümkün olduğunca lüzumlu hâle getirmek, gerekli kılmak. 2. Yarım yamalak yapmak.

**+dan**

*Urmandan küräk humlap alıp qayttım.* (BTH 1993: 610)

“Ormandan kürek yapıp döndüm.”

**+ä**

*Baydäwlät qart qırandas küsärinä yaştıq humlay inı.* (BTH 1993: 610)

“İhtiyar Baydevlet, yük arabası dingiline yastık yapıyordu.”

**mñän**

*Balta mñän humlap işlägän hikihı lä bar.* (BTH 1993: 610)

“Balta ile yapılmış masası da var.”

● **hızırw** Sıyırmak, soymak, yüzmek.

**+n**

*Ağastıñ qabıgın hızırw.* (BTH 1993: 620)

“Ağacın kabuğunu soymak.”

**+ğa**

*Kärtä başı qalın buldı, yazğa hızırıp hıyırğa aşathañ da yarar.* (BTH 1993: 620)

“Çitin ucu kalın oldu, bahara sıyıırıp sığıra yedirsən de işe yarar.”

**mñän**

*Tal sıbıgı mñän hızırw.* (BTH 1993: 620)

“Dal ile sıyırmak.”

● **hızıw** 1. Yazmak. 2. Kaçmak, sıvışmak. 3. Kaygılanmak, kederlenmek.

**+zı**

*Usqa yümüp yüräk – quzzı, bıl hüzz ärzı kım hızzı.* (BTH 1993: 620)

“Avucu yumup yürek coştı, bu sözleri kim yazdı.”

**+ğa**

*Mıltıq yuq inı qulımda, urmanğa hızzı büri.* (BTH 1993: 620)

“Yanımda tüfek yoktu, kurt ormana kaçtı.”

**+nan**

*Şul qaygıman hızıp, Umısqa barı üs yaş tigändä, ülöp qaldı, tiy.* (BTH 1993: 620)

“Bu durumdan kaygılandığında Umıska sadece üç yaşındaydı, sonra öldü.”

● **hıprılıw**

+gä

*Yığittñ yılan tiriñ küldüksägä hıprılı la tüşä.* (BTH 1993: 627)

“Yiğidin yılan derisi, ocağa **kayıp** düştü.”

+nan

*Şämsikämär apayzıñ qulındağı bala .. qulınan hıprılıp tüşüp kitä yazzı.* (BTH 1993: 627)

“Şemsikemer ablanın elindeki çocuk, elinden **sıyrılıp** düşüyordu.”

+dä

*İzär, yığittär bir nisä kündä hıprılıp sıgıp kitkäs, Axun awılı yätimhıräp, quthızlanıp qalganday buldı.* (BTH 1993: 627)

“Erler, yiğitler birçok günde **kaçıp** gidince, Ahun köyü yetimleşip şanssızlaşmış gibi oldu.”

● **şıwzırıp** Yerinden oynatmak, yeri değiştirmek.

+nan

*Äxmäzulla turpışanı alıp taşlanı la handıqtı urınınan şıwzırmaqsı buldı.* (BTH 1993: 683)

“Ahmezulla, örtüyü alıp attı ve sandığı yerinden **oynattı**.”

+dä

*Bulat sañgını ayağına iläktirip iz ändä şıwzırıp qararı.* (BTH 1993: 683)

“Çelik kızağı ayağına tutup zeminde **oynatıp** baktı.”

+tı

*Ayaqtı şıwzırıp qına atlaw.* (BTH 1993: 683)

“Ayağı **değiştirerek** yürümek.”

● **şırıw** 1. Kaymak. 2. Sürünmek. 3. Kendiliğinden sıyrılmak.

+ä

*Malay sañghına ultırğan da, taw tübäninä şırıw tüşüp kitkän.* (BTH 1993: 683)

“Çocuk kızağına oturmuş ve dağın aşağısına **kayıp** gitmiş.”

**mınän**

*Tüş mınän şırıw.* (BTH 1993: 683)

“Göğüs **ile sürünmek**.”

**+nan**

*Məgfürə başınan sıwıp, sisilip bargan .. yawlıgın tüz ätip bəylänı.* (BTH 1993: 683)

“Megfüre, başından sıyrılıp dağılan eşarbnı düzelterek bağladı.”

- **ıgışıp** Bir yöne yatmaq, meyletmek, eğilmək.

**mınän/+tan/+qa**

*Ul utraw şul qayın mınän bir yaqtan ikinsı yaqqa ıgışıp, küsıp yürür inı.* (BTH 1993: 692)

“O ada, şü kayın ile bir taraftan diğər tarafa yönelip, hareket ederdi.”

- **ıyıp** 1. Eğmək, bükmək, kıvrımaq. 2. Yokuş ya da meyilli bir yerden aşağı inmək.

**+n**

*Züläyxa başın ıygän, bır nämä lä ündäşmäy tik ultra.* (BTH 1993: 707)

“Züleyha, başını eğmiş, bir şey söylemeden oturuyor.”

**+dan**

*Hırğalaq yuldan şäp ıyä sanam.* (BTH 1993: 707)

“Tümsekli yoldan hızla iner kızağım.”

**+ğa**

*Awılğa qaytarıp ıyıp.* (BTH 1993: 707)

“Köye döndürüp inmək.”

- **ırkılıp** 1. Dolmaq, yığılmək, toplanmaq. 2. Dolup taşmaq, aşmaq.

**+ä**

*[Bıqtımırz İn] qüz inä yaş ırkıldı.* (BTH 1993: 721)

“Biktimir’in gözüne yaş doldu.”

**+da**

*Yamğır yawğandan bırı tıñdırmay, qar astında hıw ırqılıp yata.* BTH 1993: 721)

“Su, yağmur yağdığından beri, dinmeden kar altında toplanıyor.”

**+tän**

*Qız müxäbbättän ırqılıp turgan qüz arın Qasımğa tübänı.* (BTH 1993: 721)

“Muhabbetten dolup taşan kız, gözlerini Kasım’a dikti.”

- **ışlöp** 1. İşlemek, çalışmaq, yapmaq. 2. Görev yapmaq, hizmet etmək.

**+da**

*Timır yulda ışlöp.* (BTH 1993: 731)

“Demir yolda **çalışmak**.”

**+gä**

*Qara yaştan tüşüp hġgä işlänim, hġ ağıw säsiġ üz atahıgız.* (BTH 1993: 731)

“Cahil gençlikten vazgeçip size **çalıştım**, siz de zehir saçarak gönderiyorsunuz.”

**+n**

*Ul äytän hüz in işlämäy qaldıra turgan kişî tügîl.* (BTH 1993: 731)

“O söylediği sözü **yerine getirmeden** bırakacak biri değil.”

● **äyläniw** Eylenmek, dönmek, dönüşmek, dolanmak.

**+zä**

*Ûyzä zır äylängän ürsüq tawışına tuqıldatıp sapqan balta tawışı quşıla..* (BTH 1993: 740)

“Evde dönen eğirmen sesine tok tok vuran balta sesi katılıyor.”

**+zı**

*Bürküt başta tawzı äylänip üsüp yürünü, unan qapıl yümülüp, tübän tüşä başlanı.* (BTH 1993: 740)

“Kaya kartalı önce dağı **dolanıp** uçtu, oradan bir anda yumulup aşağı inmeye başladı.”

**+qa**

*Kündär sıwaqqa äyländi.* (BTH 1993: 741)

“Günler aydınlığa **döndü**.”

● **äytiw**

**+zı/+ga**

*Atahına ütkärä-ütkärä äytiwini Fatımanıñ yığäläri İstän şatlanıp tüzülar.* (BTH 1993: 742)

“Fatmanın yengeleri, babasına hazırlayarak **söylediklerine** sevindiler.”

**mınän /+gä/+n**

*Aybulat mınän nıq tüşünlärgä kăräkligın äyttilər.* (BTH 1993: 742)

“Aybulat **ile** sağlam düğümlere ihtiyaç olduğunu **konuştular**.”

● **yunıw** 1. Budamak, kesmek, ağacı temizlemek, kırmak. 2. Keserek yeni bir şey yapmak.

**+tı**

*Ağastı yunıw.* (BTH 1993: 770)

“Ağacı **budamak**.”



***mǎn***

*Balta mǎn yunıw.* (BTH 1993: 770)

“Balta ile kesmek.”

***+gä***

*Atahı Bıjirmärgängä uq yunıp birgän.* (BTH 1993: 770)

“Babası, Bıjıtmergen’ä ok yapmış.”

● ***yazılıw*** 1. Yazılmak. 2. Kaydırılmak, üye olmak.

***mǎn***

*Käläm mǎn yazılğan xat.* (BTH 1993: 777)

“Kalem ile yazılan mektup.”

***+a***

*Puşkin äsäz äri yıyıntığına yazılıw.* (BTH 1993: 777)

“Puşkin’in eserleri kitaba yazılmış.”

***+zä***

*Täkdirzä yazılğan küräsäk.* (BTH 1993: 777)

“Kaderde yazılanı görecek.”

● ***yazıw*** 1. Yazmak. 2. Yayımlamak. 3. Kaydetmek.

***+n/mǎn***

*Almas mǎn yazalar ikän kümüş yüz üktärz iñ qaştarın.* (BTH 1993: 777)

“Gümüş yüzüklerin kenarlarını elmas ile yazarlarmış.”

***+gä***

*Däftärgä yazıp quyıw.* (BTH 1993: 777)

“Deftere yazmak.”

***+n***

*İki färiştä .. här kimdiñ ni işlägänin yazıp türür.* (BTH 1993: 777)

“İki melek, kimin ne yaptığını yazar.”

● ***yaqşınıw*** İyi görmek, hoş görmek, güzel olarak ele almak.

***+gä/+zı***

*Türgä ütiwzı yaqşınmanı.* (BTH 1993: 783)

“Köşeye geçmeyi iyi görmedi.”

**+nän**

*Xälimänän yaqşınmanı.* (BTH 1993: 783)

“Halime’den hoşlanmadı.”

- **yaratıw** 1. Çok yakın hissetmek, sevmek, aşık olmak. 2. Uygunlaştırmak, denk getirmek.

**+n**

*Qarttar uldarın bik yaratqan, ul ni tılähä, şunı ütärgä äzır türgän, tiy.* (BTH 1993: 800)

“İhtiyarlar, oğullarını çok sever, her ne isterse yerine getirmek için hazır beklerlermiş.”

**+nan**

*Zahittıñ arqahınan hüyyüp yarattı.* (BTH 1993: 800)

“Zahit’in arkasından sevip, aşık oldu.”

**+qa**

*Ayaqqa tufli yaratıp bulmay.* (BTH 1993: 800)

“Ayağa ayakkabı bulamıyor.”

### 3.4. Dört Tamlayıcı Filller

- **ayırıw** Ayırmak, bölmek.

**+n**

*İş qıyımdarın ayırıp quyıw.* (BTH 1993: 38)

“İş kıyafetlerini ayırmak.”

**+dän/+zı**

*Başqayz arğa tüşqän awır nuja tıwğan ildän bizzı ayırız.* (BTH 1993: 38)

“Başımıza gelen büyük sıkıntı, vatandan bizi ayırdı.”

**+zan**

*Allahıtägälä şul baylıgı bizzan ayırmahın.* (BTH 1993: 38)

“Allahu Teala bu zenginliğimizden ayırmasın.”

**mınän/+gä**

*Xalıqtı iqi qulı minän iqiğä ayıra la... agasqa qız äp atıp yıbärä.* (BTH 1993: 38)

“Halkı iki eli ile ikiye ayırıp ağaca nişan alıp atar.”

- **alıw** 1. Almak, kabul etmek. 2. Tutuklamak. 3. Almak, sahip olmak.

**+n**

*Qulındağı qamsıhın alıp, Sıyäbiqänin başınan aşa bür-iqı tartıp yıbärzı.* (BTH 1993: 57)  
“Elindeki kamçısını **alıp** Siyebikenin başından bir iki kere çekti.”

**+nan**

*Attın başınan alıw.* (BTH 1993: 57)

“Atın başından **tutmak.**”

**+n/+gä**

*Aqıllı qışı unın hüzün hüzgä alamu.* (BTH 1993: 58)

“Akıllı kişi onun sözünü ciddiye **almaz.**”

**+n/mınän**

*Uların kırıpustarın huğış minän aldıq bız.* (BTH 1993: 58)

“Onların topraklarını savaş **ile aldık.**”

● **aqlatıw** 1. Anlatmak, açıklamak. 2. Anlamına gelmek.

**+dä/+dı**

*Gäräp tılındä Xäsän- matur, Mäymünä-bäxıtlı tigändı aqlata.* (BTH 1993: 65)

“Arap dilinde; Hasan güzel, Meymüne ise şansı anlamını **yaşatır.**”

**mınän**

*Qaygını la, şatlıqtı la kişilär yır minän aqlata.* (BTH 1993: 65)

“İnsanlar, kaygıyı da mutluluğu da türkü **ile anlatır.**”

**+ğa**

*Añhızğa aqlatqansa, añlı işin bütürür.* (BTH 1993: 65)

“Akılsıza **anlatana kadar**, akıllı bitirir.”

● **barıw** 1. Gitmek, varmak; yönelmek; devam etmek. 2. Bir yönde gelişmek. 3. Belirli bir yaş geçirmek.

**+ğa**

*Bara türğas, äligi urmanğa barıp indilär, tiy.* (BTH 1993: 117)

“Gide gide, bu ormana **vardılar.**”

**+za**

*Hüz unın turahında bara.* (BTH 1993: 117)

“Söz, onun hakkında **gelişiyor.**”

**+nan**

*Yuqqa bülüqhüy kişî, ä türmüş haman üz yulınan bara birä.* (BTH 1993: 117)

“Yok yere huzursuzlanıyor,

**mınän**

*Qısqıraq küzli, üs yaşî mınän bargan malay şım gına tūra.* (BTH 1993: 117)

“Kısık gözlü, üç yaşına gelen çocuğum sessizce duruyor.”

- **işäpläw** 1. Hesaplamak, saymak, miktarını belirlemek. 2. Bir şey yerine koymak.

**mınän**

*Barmaq mınän işäpläw.* (BTH 1993: 409)

“Parmak ile hesaplamak.”

**+dän**

*Künıldän işäpläw.* (BTH 1993: 409)

“İçten saymak.”

**+n/+ğa**

*Äbÿ mınän babay barın bargä işäpläp, yuğın yuqqa işäpläp yaşäy birgän.* (BTH 1993: 410)

“Nine ile dede varı vara, yoğu yoğa denk getirerek yaşıyorlardı.”

- **yürütüw** 1. Yürütmek, hareket ettirmek. 2. Araba vb. sürmek.

**+tı**

*Attı yürütüp aşatıw.* (BTH 1993: 435)

“Atı yürütüp yedirmek.”

**+a**

*Yäştär attarızı hıwıtıp alıp kilir üsün, sanalarğa tiyälip, uram buyına at yürütürgä qittî.* (BTH 1993: 435)

“Gençler, atları dinlendirip gelmek için kızaklara yüklenip, sokak kenarına at yürütmeye gitti.”

**+da**

*Min, bına ikınsı yıl indî, yalan yağındağı bîr qülxüz başıwzarında traqtür yürütäm.* (BTH 1993: 435)

“Ben, iki yıldır bozkırın etrafında olan bir kolhozun tarlalarında traktör sürüyorum.”

**+dan/+ğa**

*Quldan qulğa yürütüğüz, xatıbrızı, uqıganda işqä alıñ aşıbrızı.* (BTH 1993: 435)

“Elden ele devam ettiriniz yazımızı, okuyan da hatırlasın yemeğimizi.”

● **yürüw** Yürümek, gezmek, hareket etmek.

**+ğa**

*Rayünga maşına yürüymü?* (BTH 1993: 436)

“Bölgeye araba **giriyor mu?**”

**+dä**

*Awız işində tıl yürüy, tıl üsünda hüç yürüy.* (BTH 1993: 436)

“Ağız içinde dil **hareket eder**, dil ucunda söz **hareket eder.**”

**mñän**

*Maşına mñän yürüw.* (BTH 1993: 436)

“Araba ile yürümek.”

**+nan**

*İş artınan yürüw.* (BTH 1993: 436)

“İşin arkasından **gezmek.**”

● **kilıw** Gelmek, ulaşmak, yetişmek.

**+ta**

*Samülitta qilıw.* (BTH 1993: 497)

“Uçakta **gelmek.**”

**+ä**

*Kül sitinä qilıw.* (BTH 1993: 497)

“Göl kenarına **gelmek.**”

**+zän**

*Küz zän yaş qilıw.* (BTH 1993: 497)

“Küzden yaş **gelmek.**”

**mñän**

*Bala ayağı mñän kilgän.* (BTH 1993: 497)

“Çocuk ayağı ile **gelmiş.**”

● **qaldırw** 1. Bırakmak, atmak. 2. Terk etmek. 3. Azat etmek.

**+nan**

*Yılıqısı attarız qıwa, üyür artınan qaldırmay.* (BTH 1993: 619)

“Seyis atları kovar, sürünün arkasından bırakmaz.”

+tă

*Küq atımdıñ hıypap yaldarın yäşil ülänliqtä qaldırım.* (BTH 1993: 619)

“Gök atımın yelesini sevip, yeşillikte azat ettim.”

+zı

*Kümäqläp äylänip urtala biräwzı qaldırıp, yırlaşalar.* (BTH 1993: 619)

“Toplanıp ortada, birini kaldırıp şarkı söylüyorlar.”

+zı/+qa

*Küq tülpar Qaragas tawı başındağı üländi aşap bütüp, yırlı qaqqa qaldırız, tiy.* (BTH 1993: 620)

Gök tolpar, Karagas dağının başındaki yeşilliği yiyip, yeri çorak bıraktı.”

- **üzatıw** 1. Uğurlamak, yolcu etmek. 2. Göndermek. 3. Uzatmak, devam ettirmek, sürdürmek.

+nän

*Bülmänän üzatıw.* (BTH 1993: 34)

“Odadan göndermek.”

+zı/+nan

*Dawıtıw aşıqtırıp, ularzı kabinıtınan üzattı.* (BTH 1993: 34)

“Davıtov, acele ettirerek onları çalışma odasından gönderdi.”

+nı/+qa

*Bëzzıñ diviziyanı ikınsı früntqa üzatalar, imiş tigän xäbär bar.* (BTH 1993: 34)

“Bizim tümeni diğér cepheye göndereceklerine dair bir haber var.”

**mınän**

*Qarawıl mınän üzatıw.* (BTH 1993: 34)

“Nöbetçi ile göndermek.”

+zı

*Hüzzi üzatıw.* (BTH 1993: 34)

“Sözü uzatmak.”

- **üyränıw** 1. Öğrenmek, bilim almak, bilgi almak. 2. Alışmak.

+qä

*İşqä tiz üyräniw.* (BTH 1993: 68)

“İşe çabuk **alışmak.**”

**+ni**

*İrtägä üq ul sistımanı üyräniw üsün krujüq asırğa tıyışbız.* (BTH 1993: 68)

“Sabaha kadar o sistemi **öğrenmek** için grup oluşturmalıyız.”

**+tı/+dan**

*Üzüm işlägän bütä işti min atayımdan üyrändim.* (BTH 1993: 68)

“Yaptığım tüm işi ben babamdan **öğrendim.**”

**mınän**

*Ular arşın mınän üyrängän.* (BTH 1993: 68)

“Onlar arşın **ile öğrenmiş.**”

● **sarlaw** Ustalaştırmak, ışıldatmak.

**+kä/+dı**

*İşkä quldı sarlaw.* (BTH 1993: 174)

“İşe eli **ustalaştırmak.**”

**+dä/mınän**

*İlibızın şawlı yürägindä bilim mınän sarlap aqılıñ, uqı, tırışıp uqı, tiz iräk injinir bul indı, aqıllım.* (BTH 1993: 174)

“Ülkemizin gürültülü kalbinde bilim **ile ışıldat** aklını, oku, çalışıp oku, çabucak mühendis ol.”

● **säsıw** 1. Toprağa tohum saçmak, ekmek. 2. Serpmek, dağıtmak. 3. Laf yaymak. 4. Yumurtlamak (balık için).

**+dı/+qa**

*Halamdı yan-yaqqa säsıp taratıp taşlaw.* (BTH 1993: 284)

“Samanı yan yana **saçarak** dağıtmaya başladı.”

**+nan**

*[İblis] qütüra, dulay, quba gifrit qıwıq, üqirä, awızınan säsıp qaynar qübiq.* (BTH 1993: 285)

“İblis kuduruyor, eğri, ifrit ağzından kaynar köpükler saçarak bağırıyor.”

**+gä**

*Bıl xaqta tilähä kimgä säsıp yürümä.* (BTH 1993: 285)

“Bu konuda herhangi birine **konuşma**.”

**+tı/+da**

*Surtan ıwıldırıqtı yazğı taşqında säsä.* (BTH 1993: 285)

“Turna balığı, yumurtayı bahardaki selde **bırakır**.”

- **tütüw** 1. Tutmak, kavramak. 2. Durdurmak. 3. Duraklatmak. 4. Yakalamak. 5. İnternet, telefon sinyali almak. 6. Askerî silahın etkisine maruz bırakmak.

**+dı**

*Qäräqlı tulqındı tütüw.* (BTH 1993: 377)

“Lazım olan frekansı **yakalamak**.”

**+ğa**

*Bümbağa tütüw.* (BTH 1993: 377)

“Bombaya **maruz bırakmak**.”

**+ä/+nan**

*İş xaqınan tütüw.* (BTH 1993: 377)

“İş konusundan **tutmak**.”

**+za**

*İş hıwza tütüw.* (BTH 1993: 377)

“Sıcak suya **tutmak**.”

- **tıǵıw** 1. Tıkmak. 2. Kısırmak.

**+tü/+mınän**

*Tünlüqtü sıpräq mınän tıǵıw.* (BTH 1993: 425)

“Deliği kumaş ile **tıkmak**.”

**+dı/+gä**

*Quldı kişägä tıǵıw.* (BTH 1993: 425)

“Kolu cebe **tıkmak**.”

**+a/+n**

*Şaytan büränä yarıǵına qulın tıqqan.* (BTH 1993: 425)

“Şeytan, i kütük yarıǵına elini **kısırmış**.”

**+tän/+dı**

*İşıqtän quldı tıǵıw.* (BTH 1993: 425)



“Eli kapıdan kısırmak.”

- **uzıw** Geçmek, yol almak, geride bırakmak, belirli bir sınır ya da çizgiyi geçmek, olup bitmek.

**+dı**

*Ülü uramdı uzıgas, bızızın haldattar bıram-bıram tarala başlanı.* (BTH 1993: 458)

“Büyük sokağı geçince bizim askerler kısım kısım yayılmaya başladı.”

**+da/+zän**

*Ällä bında hızän uzıp, hızın yazganıgızızı kilip tikşirip yürüzär tihimmi?* (BTH 1993: 459)

“Şimdi burada sizden geçip, sizin yazdıklarınızı mı inceliyorlar?”

**+ı/+ä**

*İşigı yamandıñ türinä uzıma.* (BTH 1993: 459)

“Kapıyı kötünün önüne açma.”

- **ütqärıw** 1. Geçirmek, iletmek, yol vermek. 2. Hazırlamak.

**+dan**

*Şawlaşırğa, ul uramdan qışı ütqärırgä quşmanılar.* (BTH 1993: 504)

“Bağışmak için o sokaktan birinin geçmesine izin vermediler.”

**+dä/+nı**

*Yügirışqändä qışını ütqärıw.* (BTH 1993: 504)

“Koştuğunda kişiyi yollamak.”

**+gä**

*Ûygä gaz ütqärıw.* (BTH 1993: 504)

“Eve gaz iletmek.”

- **haqlaw** 1. Korumak, zarara karşı emniyetli bir yerde tutmak. 2. Tutumlu kullanmak.

**+dı/+ğa**

*Maldı huğımğa haqlaw.* (BTH 1993: 565)

“Hayvanı kesilmeye saklamak.”

**+a**

*Bıl alqalarz Saqay ağayın qatını la taqmanı. Ülü bit indı, ul da qızına haqlağandır.* (BTH 1993: 566)

“Bu küpeleri Saqay ağabeyin karısı da takmadı. Büyük olduğu için o da kızına **sakladı.**”

**+dan**

*Burandan haqlap, utlıqqa biqlängän at .. uramğa sıqtı.* (BTH 1993: 566)

“Fırtınadan **saklanarak** samanlığa kilitlenen at, sokağa çıktı.”

**+dä**

*Qüñıldä üpqä haqlaw.* (BTH 1993: 566)

“Gönülde öfke **saklamak.**”

● **haldırw** 1. Hızlı yürümek. 2. Hızlı oynamak. 3. Zorla çekip durmak.

**+qa**

*Yiñilräq hüyäqliläri yäyäwläp, qaytır yaqqa haldıralar.* (BTH 1993: 568)

“Daha hafifleri yaya olarak, geriye **yürürler.**”

**+da**

*Xäyri talyanda haldıra.* (BTH 1993: 568)

“Hayri, akordeonda **oynar.**”

**+n**

*Qışınñ quralın haldırıp alıw.* (BTH 1993: 568)

“Kişinin silahını **çekip** almak.”

**+zı/+zan**

*Ayıwzan saq haldırıp alıp qaldım aygırzı.* (BTH 1993: 568)

“Ayıdan zorla **aldım** aygırı.”

● **hıdırw** 1. Okşamak, sıvazlamak. 2. Sıyırmak. 3. Silmek, silip temizlemek. 4. Çekip almak.

**+tı/+qa**

*Sästı artqa hıdırw.* (BTH 1993: 627)

“Saçı arkaya **sıyırmak.**”

**+n**

*Zilskiy İri gñä itıp, mıyığın hıdırıp quyzı.* (BTH 1993: 627)

“Zilskiy, bıyığını büyütüp, **sıvazladı.**”

**mñän**

*Aş bişirip mataşqan qatın işği tirlägän bitin alyapqıcı mñän hıdırızı.* (BTH 1993: 628)

“Yemek pişirmeye uğraşan kadın, terleyen yüzünü **mendili ile sildi.**”

*+tan/+tı*

*Baştan bürüqtü hıdırıp alıw.* (BTH 1993: 628)

“Baştan börü sıyırmak.”

- *İläktüriw* 1. Bağlamak, takmak, iliklemek. 2. Tutmak. 3. Dokundurmak.

*mınän*

*Bagor mınän İläktüriw.* (BTH 1993: 716)

“İşkence ile bağlamak.”

*mınän/+tı/+nan*

*Qızıykürpäs qürüq mınän [tülparızı] muyınnan İläktürip tä aldı.* (BTH 1993: 716)

“Kızıykürpes, atı boynundan kement ile tutup aldı.”

*+n*

*Attıñ şäbın İläktüriw.* (BTH 1993: 716)

“Atın güzelini tutmak.”

*+a*

*Biyäni tütayım tigändä, tibip qulağıma İläqtürüi.* (BTH 1993: 716)

“Kısrığı tütayım derken, tepip kulağıma dokundurdu.”

- *Äwäläw* 1. Yoğurmak, ezmek, ezerek yumuşatmak. 2. Buruşturmak, yıpratmak. 3. Yuvarlamak.

*+tı/mınän*

*Balsıqtı iqmäq yahağan şiqıllı qul mınän Äwäläp, yümğaqlay başlanılar.* (BTH 1993: 761)

“Balçığı, ekmeğe yapar gibi el ile yoğurup yuvarlamaya başladı.”

*+nan*

*Yabağanan Äwäläp yahağan tup mınän uynaybız.* (BTH 1993: 761)

“At tüyünden yuvarlayarak yapılan top ile oynuyoruz.”

*+tı/+a*

*Kütlitti şükärä üntagına Äwäläw.* (BTH 1993: 761)

“Bifteği peksimet ununa yuvarlamak.”

### 3.5. Beş Tamlayıcılı Filller

- **kitîw** 1. Gitmek. 2. Sıcak yerlere yönelmek. 3. Yaşadığı yeri terk etmek.

**mînân**

*Samûlît mînân kitîw.* (BTH 1993: 512)

“Uçak ile gitmek.”

**+ğa**

*Tıwğan ilîn haqlap yawğa kitîr yaqşî ğına ata balahı.* (BTH 1993: 512)

“Doğduğu yeri korumak için savaşa gider çocuk.”

**üşün**

*Kilîr üşün kitâ qüştar za.* (BTH 1993: 512)

“Gelmek için gider kuşlar.”

**+da**

*Samûlît vaqıtında kittî.* (BTH 1993: 512)

“Uçak vaktinde kalktı.”

**+tan**

*Uqıtıwsılıqtan kitîw.* (BTH 1993: 512)

“Öğretmenlikten vazgeçmek.”

### 3.6. Altı Tamlayıcılı Filller

- **yanıw** 1. Yanmak, tutuşmak. 2. Bıçak, kılıç gibi kesici aletleri bileyip keskinlemek.

**+tan**

*Küktän qüyaş yılıta, ä aştan yana başlağan tiriş yılılı bärä.* (BTH 1993: 794)

“Kökten güneş ısıtır, aşağıdan yanmaya başlayan tezek ısısı çarpar.”

**+ta**

*Qüyašta yanıp karayıw.* (BTH 1993: 794)

“Güneşte yanıp kararmak.”

**mînân**

*Näfrät mînân yanıw.* (BTH 1993: 794)

“Nefret ile yanmak.”

**üşün**

*Xalıq ũsũn yanıw.* (BTH 1993: 794)

“Halk için yanıp tutuşmak.”

+tu/+ä

*Bışağı kazan sitinä yanıw.* (BTH 1993: 794)

“Bıçağı kazanın kenarına sũrtmek.”

### 3.7. Tamlayıcı Alan Rusça Kökenli Fiiller

- *avtomatlaştırıw* Otomatikleştirmek.

+n

*Yitiřtirũw protsıstarın avtomatlaştırıw.* (BTH 1993: 22)

“Taşıma sũrecini otomatikleştirmek.”

- *agitirlaw* Tahrik etmek, provoke etmek; propaganda yapmak.

+zı

*Hış, mũđällibä iptäř,.. minũ uraksılar yanına barıp, şularızı aırak agitirlap yũrũhägũ.*

(BTH 1993: 23)

“Siz muallime arkadaş, benim orakçılarının yanına gidip, onları biraz tahrik edin.”

- *azotlaw* Azotlamak, azot bakımından zenginleştirmek.

+tı

*Tuprağtı azotlaw.* (BTH 1993: 32)

“Toprağı azotlamak.”

- *aktivlaştırıw* Aktifleştirmek, etkinleştirmek.

+n

*Uqıwsıların igtibarın aktivlaştırıw.* (BTH 1993: 40)

“Öğretmenlerin itibarını etkinleştirmek.”

- *aktivlaşıw* Aktifleşmek, etkinleşmek.

+da

*Hamađ janrı bigıräk tä iřkũlũkkä karşı kũräs vakıtında nıq aktivlaşıp kitti.* (BTH 1993: 40)

“Ağıt türü, daha çok geleneğe savaş açtığında aktifleşti.”

- *analizlaw* İncelemek, çözümlenmek, analiz etmek.

+tū

*Ul tūrmüştü analizlay bīlīrgā, xāl-vakiğalarzı.. bahalay bīlīrgā tīyış.* (BTH 1993:61)

“O hayatı **çözümleyebilmek** için durumları değerlendirebilmek gerek.”

- **briketlaw** Briketlemek, kerpiçlemek.

+da

*Kīwätli maşinalar kümīrzī ūntay, nıqlap qiptirä, zur başım aştında briketlay.* (BTH 1993: 168)

“Sağlam makineler, kömürü un gibi inceltip, basınç altında **kerpiçliyor**.”

- **bronlew** Yer ayırmak, yer ayarlamak, kontenjan ayırmak.

+da

*Vagonda urın bronlew.* (BTH 1993: 168)

“Vagonda yer **ayırmak**.”

- **grimlaw** Makyaj yapmak, kostüm giymek, kılık değiştirmek.

+zı

*Akterzı grimlaw.* (BTH 1993: 239)

“Aktörü **makyajlamak**.”

- **dezaktivatsiyalaw** Radyoaktif maddelerden temizlemek.

+zı

*Elektrostantsiya mayzanında .. kūrūmalarzı dezaktivatsiyalaw.* (BTH 1993: 269)

“Elektrik santrali bölgesindeki tesisleri **radyoaktif maddelerden temizlemek**.”

- **dezinfektsiyalaw**

+n

*Mal türлагın dezinfektsiyalaw.* (BTH 1993: 270)

“Hayvan barınağını **dezenfekte etmek**.”

- **demarkatsiyalaw**

+zı

*Bē siktārībēzı demarkatsiyalawğa hām küp kınä bāxāslı mäsälānı duştarsa xāl itıwgä ūlgāşkaynık.* (BTH 1993: 272)

“Biz sınırlarımızı **koymayı** ve çekişmeli meselemizi dostlarımıza anlatmayı başardık.”

- **demobilizatsiyalaw** Terhis etmek, terhis olmak, seferberliği bitirmek.

+z1

*Haldattarz1 demobilizatsiyalaw.* (BTH 1993: 272)

“Askerleri **terhis etmek.**”

- *demoralizatsiyalaw* Cesaretini kırmak, demoralize etmek, moralini bozmak.

+n

*Düşman gäskärz ärin demoralizatsiyalaw.* (BTH 1993: 273)

“Düşman askerlerini **demoralize etmek.**”

- *diskılatıw* Yeri yumuşatıp diskli tırmıkla tırmıklatmak.

+zı

*Yırzı diskılatıw.* (BTH 1993: 281)

“Yeri tırmıklatmak.”

- *diskvalifikatsiyalaw* Yarış dışı ilan etmek, diskalifiye etmek.

+tı

*Yurıstı diskvalifikatsiyalaw.* (BTH 1993: 281)

“Hukukçuyu diskalifiye etmek.”

- *distillyatsiyalaw* Damıtmak, imbikten geçirmek.

+z1

*Hıwz1 distillyatsiyalaw.* (BTH 1993: 282)

“Suyu damıtmak.”

- *dokumentlaştırıw* Belgelere dayandırmak.

+z1

*Alınğan tawarz1 dokumentlaştırıw.* (BTH 1993: 284)

“Alınan ürünü **belgelere dayandırmak.**”

- *ideallaştırıw* İdealleştirmek.

+nı

*Mägrifätli türmüştüñ bayraqsıhı itip kürä, uğa dan yırlay, unı mädıxläy, ideallaştır.*  
(BTH 1993: 365)

“Marifetli hayatın lideri olarak görür, onu öven şarkılar söyler, onu över ve **idealleştirir.**”

- *illyuminatsiyalaw* Aydınlatmak, ışıklandırmak, ışıklarla donatmak.

+dı

*Uramdı illyuminatsiyalaw.* (BTH 1993: 374)

“Sokağı aydınlatmak.”

- *illyustratsiyalaw* İllüstrasyonlamak, illüstrasyon yapmak.

+tı

*Kitaptı illyustratsiyalaw.* (BTH 1993: 374)

“Kitabı illüstrasyonlamak.”

- *inventarizatsiyalaw* Envantere geçirmek, demirbaş defterine kaydetmek.

+da

*Bütä xujalıq qaraltıları yıl azığında inventarizatsiyalandı.* (BTH 1993: 381)

“Tüm idare eşyaları yıl sonunda kaydedildi.”

- *instsenirovkalaw* Sahnelemek, sahneye koymak.

+dı

*Romandı instsenirovkalaw.* (BTH 1993: 387)

“Romanı sahnelemek.”

- *intensivlaştırırw* Şiddetlendirmek, sıkılaştırmak, yoğunlaştırmak.

+n

*Awıl xujalığın intensivlaştırırw.* (BTH 1993: 387)

“Köy yönetimini sıkılaştırmak.”

- *kalibrılaw* Gerekli ölçüye, ayara gelip gelmediğini belirlemek, ayarlamak.

+zı

*Ūrlüktaızı kalibrılaw mühim şart.* (BTH 1993: 477)

“Tohumları ayarlamak gereklidir.”

- *kagatılaw* Kışın muhafaza etmek için yiyecekleri kar vs. ile kaplamak.

+tı

*Kartuftı kagatılaw.* (BTH 1993: 476)

“Patatesi karla kaplamak.”

- *kamfarkalaw* Manşetli yapmak, manşet koymak.

+de

*Yiñdĩ kamfarkalap tığıw.* (BTH 1993: 478)

“Kıyafetin kolunu manşetli yapmak.”



- **katoklaw** Silindir ile düzeltmek, yolu silindirlemek.

+dı

*Yüldı katoklaw.* (BTH 1993: 484)

“Yolu silindirlemek.”

- **kvartallaw** Yılı üç aylık periyotlara bölmek, üç aylık zamanlara ayırmak.

+dı

*Planđı kvartallap tüzüw.* (BTH 1993: 485)

“Planı üç aylık zamanlara ayırmak.”

- **komposterlaw** Soğuk damga ile damgalamak.

+tı

*Bilıttı komposterlaw.* (BTH 1993: 522)

“Bileti damgalamak.”

- **konvertlaw** 1. Zarfa koymak, zarflamak. 2. Kılıflamak.

+tı

*Xattı konvertlaw.* (BTH 1993: 523)

“Mektubu zarfa koymak.”

- **konkretlaştırw** Somutlaştırmak, genel hâle getirmek.

+dı

*Düyüm xäldı konkretlaştırıp birıw.* (BTH 1993: 523)

“Genel durumu somutlaştırmak.”

- **konservatsiyalaw** Geçici olarak kapatmak, duraklatmak.

+tı

*Zavodtı konservirlaw.* (BTH 1993: 524)

“Fabrikayı geçici olarak kapatmak.”

- **konsolidatsiyalaw** Sağlamlaştırmak.

+n

*Tınıslıq yaqlılar küsün konsolidatsiyalaw.* (BTH 1993: 524)

“Huzur isteyenlerin gücünü sağlamlaştırmak.”

- **konspektlaw** Özetlemek, özet yapmak.

*+nĩ*

*Mäqälänĩ konspektlaw.* (BTH 1993: 524)

“Makaleyi özetlemek.”

- *kontraktlaw* Kontrat yapmak, sözleşme yapmak.

*+dı*

*Maldı kontraktlaw.* (BTH 1993: 526)

“Malı kontratlamak.”

- *kontraslaw* Karşıtıyla göstermek, zıttıyla göstermek.

*+n/+da*

*Şağır işki Rüssiyanıñ yämhız, karanğı türmüşün ayhız qara tün übrazında kontraslap birä.*  
(BTH 1993: 526)

“Şair, eski Rusya’nın çirkin ve karanlık hayatını aysız kara gece suretinde gösteriyor.”

- *kontratakaw* Karşı saldırı göstermek.

*+dı*

*Düşmandı kontratakaw.* (BTH 1993: 526)

“Düşmanı kontratlamak.”

- *kooperativlaştırw* Kooperatifleştirmek.

*+n*

*Awıl xujalıgın kooperativlaştırw.* (BTH 1993: 528)

“Köy idaresini kooperatifleştirmek.”

- *koordinatsiyaw* Koordine etmek.

*+n*

*Däwlät plandarın koordinatsiyaw.* (BTH 1993: 528)

“Devlet planlarını koordine etmek.”

- *kremlaw* Kremlemek; boyamak.

*+tĩ*

*İtkitĩ tazartıp kremlap kuyıw.* (BTH 1993: 554)

“Çizmeyi temizleyip boyamak.”

- *kraxmallatıw* Kolalamak.

*+tĩ*

*Küldäkti kraxmallatıw.* (BTH 1993: 553)

“Elbiseyi kolalamak.”

- **limitlaw** Limitlemek, sınırlamak.

+n

*Finans sıgındarın limitlaw.* (BTH 1993: 765)

“Finans giderlerini sınırlamak.”

- **lokalleşterew** Yerelleştirmek; yayılmasını önlemek.

+dı

*Yangındı lokalläşterew.* (BTH 1993: 768)

“Yangını sınırlandırmak.”

- **maskirovkalaw** Maskelemek, gizlemek.

+zı

*Tanktarzı yirgä qazıp ultırtıp, maskirovkalayzar.* (BTH 1993: 789)

“Tankları toprağa gömerek gizliyorlar.”

- **maşinalaştırıw** Makineleştirmek.

+n

*Awıl xujalıgın maşinalaştırıw.* (BTH 1993: 794)

“Köy idaresini makineleştirmek.”

- **monopoliyalaştırılıw** Tekelleştirmek.

+zı

*Tısqı bazarızı monopoliyalaştırıw.* (BTH 1993: 815)

“Dış ticareti tekelleştirmek.”

- **montojlaw** Montajlamak.

+tı

*Nasostı montajlaw.* (BTH 1993: 815)

“Tulumbayı montajlamak.”

- **natsionalizatsiyalaw** Millileştirmek, devletleştirmek.

+zı

*Yüzü natsionalizatsiyalaw.* (BTH 1993: 12)

“Toprağı millileştirmek.”

- **neytralleşterew** Nötrleştirmek, tarafsızlaştırmak.

+nı

*Armiyanı neytralläşterew.* (BTH 1993: 12)

“Orduyu tarafsızlaştırmak.”

- **obkatkalaw** Yuvgulamak, üzerinden yuvgu geçirmek.

+zı

*Traktürzı obkatkalaw.* (BTH 1993: 31)

“Traktörü yuvgulamak<sup>20</sup>.”

- **oboylaw** Duvar kağıdı kaplamak.

+nı

*Stenanı oboylaw.* (BTH 1993: 32)

“Duvarı kaplamak.”

- **oqqupatsiyalaw** İşgal etmek, işgal altına almak.

+dĩ

*Sit ildĩ oqqupatsiyalaw.* (BTH 1993: 38)

“Yabancı vatanı işgal etmek.”

- **opponentlaw** Tezini, görüşünü savunana itiraz etmek, karşı çıkmak, muhalif olmak.

+da

*Uqıtıw protsesında opponentlawzıñ, üz yawabıñdı yaqlawzıñ ähämiyätĩ sikhz z ur.* (BTH 1993: 44)

“Öğretme süresinde itiraz edilen, kendi cevabını savunmak çok zor.”

- **oriyentirlaw** Yerini göstermek, hareket yönünü göstermek, yönü tayin edilmek.

+dä

*Xalıq-ara xäl mäsälälärindä oriyentirlaw.* (BTH 1993: 46)

“Halk arasındaki meselelerde hareket yönünü belirlemek.”

+tı/+gä

*Malsılıqtı üştürwgä oriyentirlaw.* (BTH 1993: 46)

“Hayvanlılığı büyütmeğe yöneltmek.”

---

<sup>20</sup> **yuvgu:** Toprak damlı evlerin üstündeki killi toprağı sert bir katman durumuna getirmek için dam üzerinde yuvarlanan, silindir biçimindeki ağır taş, yuvak.

- **oriyentirlaşıw** Yerini göstermek, hareket yönünü göstermek, yönü tayin etmek.

+ğa

*Küp uqıwsılargá oriyentirlaşıw.* (BTH 1993: 46)

“Pek çok öğrenciye rehberlik yapmak.”

- **parafınlaw** Parafınlemek, parafın ile kaplamak.

+zı

*Sızı parafınlaw.* (BTH 1993: 92)

“Peyniri parafınlemek.”

- **pasterizatsiyalaw** Pastörize etmek.

+tű

*Hűttű pasterizatsiyalaw.* (BTH 1993: 95)

“Sütü pastörize etmek.”

- **payatlatıw** Lehimletmek.

+dı

*Qumğandı payatlatıw.* (BTH 1993: 96)

“Küveti lehimletmek.”

- **planlaştırılıw** Planlaştırılmak, projelendirilmek.

+ğa

*İki ayğa planlaştırılğan ekspeditsiya.* (BTH 1993: 100)

“İki aya projelendirilen seyahat.”

- **planlaştırıw** Planlaştırmak, projelendirmek.

+tű

*Yañı maktaptű planlaştırıw.* (BTH 1993: 100)

“Yeni okulu projelendirmek.”

- **plombalaw** Kurşun döküp kapamak, mühürlemek.

+dı

*Vagondı plombalaw.* (BTH 1993: 102)

“Vagonu mühürlemek.”

- **populyarlaştırıw** Halka tanıtmak, halka yaymak, popülerleştirmek.

+z1

*Yaŋı yuŋz1 populyarlaştırıw.* (BTH 1993: 106)

“Yeni şarkıyı popülerleştirmek.”

- **ramlatıw** Çerçeveletmek; pervazlatmak.

+n

*Linin hürätin ramlatıp, bıyala quyzırıp, balaların qarşısına, stenaga ilip quyzı.* (BTH 1993: 123)

“Lenin’in fotoğrafını çerçeveletip cam koydurarak çocukların karşısına, duvara astı.”

- **ramlaw** Çerçevelemek, pervazlamak.

+tī

*Hürätti ramlaw.* (BTH 1993: 123)

“Resmi çerçevelemek.”

- **ratsionallāştırıw** Rasyonelleştirmek.

+z1

*Yük taşıwz1 ratsionallāştırıw.* (BTH 1993: 126)

“Yük taşımayı rasyonelleştirmek.”

- **registratsiyalaw** Kaydetmek, kayıt yapmak.

+z1

*Kitap-jurnalдарz1 registratsiyalaw.* (BTH 1993: 130)

“Kitap ve dergileri kaydetmek.”

- **revolyutsionlaştırıw** Devrimleştirmek.

+z1

*Krizistar işsilärz1in aŋın üştirä, ularz1 revolyutsionlaştırı.* (BTH 1993: 128)

“Krizler, işçilerin zihnini geliştirip, onları devrimleştiriyor.”

- **regeneratsiyalaw** Yenilemek, rejenere etmek.

+n

*Organizm tuqımahın regeneratsiyalaw.* (BTH 1993: 129)

“Organizmanın dokusunu yenilemek.”

- **regulyatsiyalaw** Organizmanın herhangi bir fonksiyonu için normal hâle getirmek.

+ti

*Tın alıŖtı regulyatsiyalaw.* (BTH 1993: 130)

“Nefes alıŖı **normalleŖtirmek.**”

- **redaktorlaw** Düzeltmek, redakte etmek.

*+nĭ*

*Mäqäläne redaktorlaw.* (BTH 1993: 131)

“Makaleyi **düzeltmek.**”

- **rekvizitsiyalaw** İstimlâk etmek.

*+tĭ*

*Mŭlkättĭ rekvizitsiyalaw.* (BTH 1993: 133)

“Serveti **istimlâk etmek.**”

- **reklamalaw** Reklam, afiŖ yoluyla ilan etmek, reklam yapmak.

*+z1*

*YaŖı filmdarz1 reklamalaw.* (BTH 1993: 133)

“Yeni filmleri **tanıtmak.**”

- **repatriatsiyalaw** Ülkesine iade etmek, ülkesine döndürmek.

*+z1*

*Emigranttarz1 repatriatsiyalaw.* (BTH 1993: 136)

“Göçmenleri **ülkesine iade etmek.**”

- **retsenziyalaw** EleŖtiri yapmak, eleŖtirmek, tanıtmaz yazmak.

*+t1*

*Kitaptı retsenziyalaw.* (BTH 1993: 139)

“Kitabı **eleŖtirmek.**”

- **ruslaŖtırıw**

*+da*

*BatŖa hŭkŭmättĭ qontrrıvolyutsiya qŭtünġan ŭsŭrza RŭssiyanıŖ millı ŭqranalarında  
ruslaŖtırıw pŭlitikahın küsäytä.* (BTH 1993: 145)

“PadiŖah hŭkŭmeti, karŖıt gelinen yerlerde, Rusya’nın millî sınırlarında **RuslaŖtırma**  
politikası gözetiyor.”

- **russalaŖtırıw** RusçalaŖtırmak.

*+n*

*Awıl isımdärin russalaştırıp hüylaw.* (BTH 1993: 145)

“Köy isimlerini **Rusçalaştırmak.**”

- **sajinlaw** Sajin ölçüsü ile ölçmek.

*+zan*

*Miniñ atayımdıñ tüp hünäri tawzan sajinlap<sup>21</sup> taş sıgarıw häm taştan nigiz kilät halıw inı.* (BTH 1993: 158)

“Benim babamın en önemli becerisi, **dağdan ölçerek** taş çıkarmak ve taştan sağlam depolar inşa etmeği.”

- **svarqalaw** Kaynak yapmak, oksijen kaynağı yapmak.

*+zı*

*Türbalarzı svarqalaw.* (BTH 1993: 183)

“Boruları **kaynak yapmak.**”

- **sekbestrılaw** Haczetmek.

*+tı*

*Xükümettiñ mülkätti sekbestrılawı.* (BTH 1993: 186)

“Hükümetin malı **haczetmesi.**”

- **sistemalaştırıw** Sistemleştirmek.

*+zı*

*üñdärzı sistemalaştırıp birıw.* (BTH 1993: 209)

“Sesleri **sistemleştirmek.**”

- **stimullaw** Özendirmek, teşvik etmek.

*+n*

*Matdälär almaşınıwın stimullaw.* (BTH 1993: 235)

“Maddelerin değişimini **özendirmek.**”

- **finanslaw** Finanse etmek, para sağlamak.

*+tı*

*Yañı tüzülüştü finanslaw.* (BTH 1993: 514)

“Yeni kuruluşu **finanslemek.**”

---

<sup>21</sup> **sajin**: Metrik sistemden önce 2, 13 metreye denk gelen uzunluk birimi.



- **formalaştırıw** Kalıplaştırmak.

+n

*Kişiñiñ qaraşın formalaştırıw.* (BTH 1993: 517)

“Kişinin görüşünü kalıplaştırmak.”

- **xlorlaw** Klorlamak, dezenfekte etmek.

+zı

*Hıwzı xlorlaw.* (BTH 1993: 538)

“Suyu klorlamak.”

- **tsementlaw** Çimentolamak.

+tǵ

*Kirbiǵtǵ tsementlap halıw.* (BTH 1993: 639)

“Tuǵlayı çimentolayarak kullanmak.”

- **tsinklaw** Çinko ile kaplamak.

+dǵ

*Metaldǵ tsinklaw.* (BTH 1993: 640)

“Metali çinko ile kaplamak.”

- **şpaklevkalaw** Macunlamak, macun çekmek.

+dǵ

*İzändǵ şpaklevkalaw.* (BTH 1993: 665)

“Zemini macunlamak.”

- **ştamplatıw** Resmi olarak mühürletmek.

+tı

*Xattı ştamplatıw.* (BTH 1993: 667)

“Mektubu mühürletmek.”

- **ştamplaw** Resmi olarak mühürlemek.

+tı

*Dokumenttı ştamplaw.* (BTH 1993: 667)

“Belgeyi mühürlemek.”

- **şturmlaw** Zapt etmek, ele almak, ele geçirmek.

*+tı*

*Kosmostı ŧturmlaw.* (BTH 1993: 668)

“Uzayı ele geçirmek.”

- *ŧtukaturlaw* Sıvalamak, sıva yapmak.

*+nı*

*Stenanı ŧtukaturlaw.* (BTH 1993: 668)

“Duvarı sıvalamak.”

*+tan*

*Tıŧtan ŧtukaturlaw.* (BTH 1993: 668)

“Dıŧtan sıva yapmak.”

- *elektrlaŧtırıw* Elektrikleŧtirmek, elektrik bağlamak.

*+tı*

*Promıŧlennostı hãm transportı elektrlaŧtırıw.* (BTH 1993: 713)

“Sanayi ve taŧımacılıđı elektrikleŧtirmek.”

### 3.8. Tamlayıcı Almayan Fiiller

- *abınıp-hũrlũđũw* Hoplayıp zıplamak.

*Kũk tũlpar abınıp-hũrlũđũp kittĩ.* (BTH 1993: 21)

“Gök tolpar hoplayıp zıplayarak gitti.”

- *azanıw* ŧaŧkına dũnmek.

*ŧlıkũv, qapıl qına ni äytĩrgä bĩlmäy, azanıw kaldı.* (BTH 1993: 28)

“ŧlıkov, birden neyapacağını bilemeden kalakaldı.”

- *azawlanıw* Ahlaksızlaŧmak; azmak.

*ŧämsiyäniđ näpsĩhi bik azawlandı.* (BTH 1993: 29)

“ŧemskiye'nin nefsi çok azdı.”

- *azđınlaw* Bozulmak (tohum vs. için).

*Bıyıl säskän bũyzay azđınlađan.* (BTH 1993: 29)

“Bu yıl ekilen buğday bozulmuŧ.”

- *ajrayıw* Öfkesinden, sinirinden ağlamak.

*Akılı yuk kişiniñ ajrayğan küzi bar.*” (BTH 1993: 31)

“Akılsız kişinin **ağlayan** gözü olur.”

- **aybarlaw** 1. Korkutup ağlatmak. 2. Korkutmaya çalışmak.

*Yabırılıp yaw kilgändiñ hüyägı kalğan Ural taw, aybarlangan batırarızın tıyägı bulğan Ural taw.* (BTH 1993: 33)

“Saldırarak gelen düşmanın kemiğinin kaldığı Ural dağı, **korkutulan** yiğitlerin barınağı olan Ural dağı.”

- **ayqanıw** Sallanmak, titretilmek.

*Kişi küsün kürziñ hin, xálhızlıgıñ bildiñ hin, kişigä mügüz saykama, yığırmin tip ayqanma.* (BTH 1993: 33)

“Kişi gücünü gördün sen, çaresizliğini bildin sen, kişiye boynuz gösterme, yenerim diyip sallanma.”

- **ayırsalanıw** İki veya daha fazlasına ayrılmak; bölünmek.

*Yul ayırsalandı.* (BTH 1993: 36)

“Yol bölündü.”

- **aqbalsıqlaw** Kireçlenmek, kireç ile boyanmak.

*Mıyıs .. ap-aq itip aqbalsıqlangın da yäşilli, kükli, kızılı buyawzar minän biz äklängän.* (BTH 1993: 41)

“Fırın **beyazlatılıp**, kireç ile boyanıp yeşilli, mavili, kızılı boyalar ile süslendi.”

- **aqlanıw** Aklanmak.

– *Min mayzı aşaganım yuk! – tip aqlanırga tütüna Tülkü.* (BTH 1993: 42)

“‘Ben yağı yemedim’ diyerek **aklanmaya** çalışıyor Tilki.”

- **aqsallanıw** Ak düşmek, ağarmak.

*Biriñinän-biriñi ızırızay bulıp yimildägän yündüzar aqsallana barıp bir-bir artlı hündilär.* (BTH 1993: 42)

“Yıldızlar, birbirlerini ağırlarmış gibi olup bir bir **ağarıp** söndüler.”

- **aqhaqlaw** Aksak aksak basmak, topallayarak yürümek.

*Räximä küymänän küskä şıwıp tüştü, aqhaqlay-aqhaqlay .. kuzgalıp, kitä almay tuqtanı.* (BTH 1993: 43)

“Rehime arabadan güçlkle inip, **topallayarak** hareketlenerek gitmeye başladı.”

- **aqhap-tuqhaw** Aksamak, topallamak.

*Aqhap-tuqhaw hıw buyına tüşäm dä, tağı qaytıp yatam.* (BTH 1993: 44)

“**Aksayarak** su kenarına ineyim de sonra dönüp yatarım.”

- **alañğırtlaw** Az bulutlu, ayazlı olmak.

*Kün alañğırtlaw tūra.* (BTH 1993: 48)

“Gün ayazlanıyor.”

- **alarıw** Ela renge dönmek.

*Küyaş nurın bürktü, kar **alarzı**, nurzar mınän uynap yıl istı.* (BTH 1993: 48)

“Güneş nurunu saçtı, kar **elalaştı**, ışıklar ile oynayarak rüzgar esti.”

- **albiraw** Güçsüz, kuvvetsiz olmak.

*Bına yatqan awılğa barıp yıtä almay **albirap** bütkän.* (BTH 1993: 49)

“Yaşadığı köye gidemeden **güçsüzleşti**.”

- **allanıw** Al renge boyanmak.

*Sulpan qalqa, üfük **allana**.* (BTH 1993: 53)

“Çolpan yükselir, ufuk **al renge boyanır**.”

- **anhıgıw** Çok fazla susamak.

*Anhıgıp kilıp hıwık hıw istım.* (BTH 1993: 64)

“Çok susayıp soğuk su içtim.”

- **añlaşılıw** Anlaşılmak.

*Mäsälä **añlaşılğanday** bulğas, Fäxri mınän Baynazar sıgıp kittı.* (BTH 1993: 66)

“Mesele **anlaşılınca** Fahri ile Baynazar çıkıp gitti.”

- **arzanayıw** Değersiz hâle gelmek; ucuzlamak.

*Kürşäktär xäzır **arzanayzı**.* (BTH 1993: 72)

“Çömlekler şimdi **değersizleşti**.”

- **asıqlanıw** Açıklanmak, izah edilmek.

*Asıqlanqan mäsälä.* (BTH 1993: 83)

“**Açıklanan** mesele.”

- **awşanlaw** Sallanmak, eğilmek, gevşemek.

*üştääl awşanlay.* (BTH 1993: 92)

“Masa **sallanıyor.**”

- **awızlanıw** *Sivri bir şeyle delinmek.*

*Sikan hıtılıp, awızlanıp tūra.* (BTH 1993: 93)

“Çıban sıkılarak **deliniyor.**”

- **ahıldaw** Ah vah etmek, sızlanmak.

*Sälimä yühühunan tirtläp uyanıp kitti lä, yügirip xäli bütkän kişi himak, ahıldap türüp ultırzı.* (BTH 1993: 98)

“Selime uykusundan kalkıp gitti, koşup yorulmuş gibi **sızlanarak** oturdu.”

- **ayazıw** Ayazlanmak, açılmak.

*Züfär Zagützirnü yanına kilip tuqtağanda, yamğır başılıp, kün ayazığan inı.* (BTH 1993: 101)

“Zöfer Zagotzirno yanına geldiğinde yağmur dinmiş, güneş **açılmıştı.**”

- **baızıklanıw** Aydınlık olmak, parlak olmak; açık olmak.

*Gül yänä baızıklanıp, balkıp kitkändäy bula.* (BTH 1993: 106)

“Gül, yeniden **parlayıp**, ışıldamış.”

- **bayraw** 1.Koyu kıvıll renge girmek, kıvılllaşmak. 2. Parlamak, ışıldamak.

*Säs bürtüktür tulkınlanıp bayrap tūra.* (BTH 1993: 108)

“Saç, kabarcıklanıp dalgalanarak **parlıyor.**”

- **balawızlanıw** Olmaya, katılaşımaya başlamak.

*Büyzay balawızlana başlağan.* (BTH 1993: 112)

“Buğday **olgunlaşmaya** başlamış.”

- **balahınıw** Çocuk saymak, çocuk olarak görmek.

*Min dä qarap türmanım, balahınıp qalmanım, kılıs alıp ayqaştım.* (BTH 1993: 112)

“Ben de boş boş bakıp **çocuk olarak** kalmadım, kılıç alıp mücadele ettim.”

- **baldaqlanıw** Bilimsel amaç için yabanî kuş ve balıklara metal halka takılması.

*Baldaqlanğan kuş.* (BTH 1993: 112)

“Zincirlenen kuş.”

- **ballanırw** Ballanmak, ballı hâle gelmek; bala bulanmak.

*Säskä atha, güldär ay ballana, bal kürttari kunıp bal ala.* (BTH 1993: 113)

“Çiçek açsa, güller **ballanır**, arılar konup bal alır.”

- **başlıgıw** Uyurken nefesi kısılmak, nefesi daralmak.

*Ul başlıgıp yatqanın aňlay, uyana almay inı.* (BTH 1993: 118)

“O, **nefesinin daraldığını** fark edip uyuyamıyordu.”

- **bahalaw** Değerini belirlemek, önemini belirlemek.

*Yaqşımın tip, kükräk kirıp sıkma, xalıq üzı kürır, bahalar.* (BTH 1993: 124)

“Güzelim diyerek göğsünü kabartma, halk kendisi görür, **değerini verir.**”

- **biygäyiw** Büyüme, büyüleşme, uzun olmak, uzamak, yükselmek.

*İşkirt biygäyä tüşkän.* (BTH 1993: 130)

“Ot yığını **yükselmeye** başlamış.”

- **biyişiw** Birlikte veya karşılıklı dans etmek.

*Yalanbikä üzz äri taqmaq äytıp, üzz äri biyişti.* (BTH 1993: 130)

“Yalanbike ile koşma söyleyip **dans ettiler.**”

- **biläklänıw** Yoğun ve yumru olmak, top gibi olmak.

*Kuzmin bayar .. yilkhändägi biläklänıp yatqan mayı büklänmähın tigän kiwık, muyının bürmay.* (BTH 1993: 132)

“Kuzmin Bayar, sanki ensesindeki **toparlaklaşan** kremi bozulmasın diye boynunu çevirmiyor.”

- **bitsälaw** Kaşınmak, kaşıntı tutmak; uyuz olmak.

*Tän bitsälägän.* (BTH 1993: 137)

“Beden **uyuz olmuş.**”

- **bişinıw** Terleyip sırlıklam olmak, terden pişmek.

*Ayaq bişinä.* (BTH 1993: 137)

“Ayak **terler.**”

- **bişirilıw** Pişirilmek, pişmiş hâle getirilmek.

*Tarı unlandı, may bişildi, bawırhaq bişirildi.* (BTH 1993: 137)

“Darı unlandı, yağ çalkalandı, pişi **pişirildi.**”

- **bītūnlanıw** Betonlamak, beton atmak.

*Yul bītūnlandı.* (BTH 1993: 137)

“Yol betonlandı.”

- **bilgılāniw** Belirlenmek, işaret edilmek.

*Bilgılāngän kün.* (BTH 1993: 142)

“Belirlenen gün.”

- **büzlanıw** Buzlanmak, buz ile kaplanmak.

*Yık-yıktarı büzlangan .. işik asılıp kitti.* (BTH 1993: 151)

“Boşlukları buzlanan kapı açıldı.”

- **büzülw** Bozulmak, berbat olmak, dağılmak; işe yaramaz hâle gelmek.

*Tik huŋga taban, kartaya kilä, büzüldü.* (BTH 1993: 151)

“Sona doğru ihtiyarlayıp bozuldu.”

- **büzülüşw** Bozulmak, berbat olmak, dağılmak; işe yaramaz hâle gelmek.

*Maşınalar büzülüşüp ultıra.* (BTH 1993: 151)

“Makineler bozulmuş duruyor.”

- **bülüqhüw** Sıkılmak, huzursuz olmak, rahatsız olmak.

*Quy yürümägüz, kün bülüqhüp tūra.* (BTH 1993: 154)

“Durun, yürümeyin, güneş huzursuzlanıyor.”

- **büşraw** Buhar çıkarmak, duman çıkarmak.

*Samawır büşrap qaynap ta sıqtı.* (BTH 1993: 159)

“Semaver, buhar çıkararak kaydadı.”

- **bürkütüw** Püskürtmek, fişkürtmek.

*Hıw bürkütüw.* (BTH 1993: 159)

“Su püskürtmek.”

- **bulgılaw** Çok seyrek olmak, çok az meydana gelmek.

*Türlü xäldär bulgılay.* (BTH 1993: 171)

“Çeşitli durumlar meydana geliyor.”

- **bulınıw** Olunmak.

*Şatmürat: Yîtär, bılay za küp qunaq bulındı.* (BTH 1993: 172)

“Satmurat: Tamam, böyle çok kalabalık **olundu.**”

- **bıjlaw** Cıslamak, sıcak demire su değmesiyle cız etmek.

*Samawır bıjlap ultıra.* (BTH 1993: 186)

“Semaver **cıslıyor.**”

- **bızıldaw** Vızıldamak.

*Läpäktär mınän kügäwındär üzlühküz bızıldap, kük aygır yanında üyrülä.* (BTH 1993: 186)

“Böcek ve güveler, aralıksız **vızıldayarak** boz aygırın etrafında dönüyor.”

- **bilyraw** Çok yumuşamak, çok ezilmek.

*Kartuf üzäq qaynap bilyrap kitkän.* (BTH 1993: 188)

“Patates uzun süre kaynayıp **ezildi.**”

- **bılqıldaw** Şişmanlıktan sallanmak.

*Bay bılqıldap turgan yıwan yilkähin küskä bürüp, irkñläp ultırzı.* (BTH 1993: 188)

“Zengin **sallanıp** duran kalın ensesini güçlkle çevirip, yerleşti.”

- **biltayırw** Yuvarlak hâle gelip kabarmak, şişmek.

*Qırhağı biltayırw tūra.* (BTH 1993: 188)

“Karnı **şişiyor.**”

- **birqıraw** Suyu çıkarılana kadar ezilmek, sıkılmak.

*Tuñgan kartuf irip, birqırap yata.* (BTH 1993: 190)

“Donan patates eriyip, **suyu çıkarılana kadar eziliyor.**”

- **bıslıglaw** Parmak veya toynak araları için nemden dolayı ezilmek; çiğnenmek.

*Ayağı yarılıp, bıslıglap bütkän.* (BTH 1993: 191)

“Ayağı yarılıp, **çiğnenmiş.**”

- **bııldaw** Yapış yapış olmak, vıcık vıcık olmak.

*İkmäk sıy, bııldap tūra.* (BTH 1993: 191)

“Ekmek çiğ, **vıcık vıcık olmuş.**”

- **brwağıtrw** Buğulatmak, buharlatmak; damla damla nemle kaplatmak.



Ûy büränäläri **bıqagıtıp** tūra. (BTH 1993: 192)

“Evin kırışleri **nemleniyor.**”

- **bıwaqlanıw** Ayrı ayrı olmak, bölüm bölüm olmak.

*Bala tup-tumalaq, quldarı bıwaqlanıw* tūra. (BTH 1993: 192)

“Çocuk tostoparlak, elleri **boğumlanıyor.**”

- **bıwıntıqlanıw** Boğumlu olmak, boğumlu hâle gelmek.

*Qamış bıwıntıqlana başlağan.* (BTH 1993: 194)

“Kamış **boğumlanmaya** başlamış.”

- **bışqırıw** Ağzından ve burnundan salya saçmak.

*Bulat .. üzäq itip bışqıra-bışqıra yıwındı.* (BTH 1993: 195)

“Bulat, uzun süre **salıya saçarak** yıkandı.”

- **vağayıw** Küçülmek, ufalmak; ekonomik olarak daralmak.

*Ağastar vağayzı.* (BTH 1993: 209)

“Ağaçlar **ufaldı.**”

- **gıwıläw** Givildemek.

*Qarttar gıwıläp küy kütärz ilär.* (BTH 1993: 228)

“Yaşlılar **givildeyerek** şarkı söylediler.”

- **gıziw** Gezmek.

*Dünya gıziw Räsäy buylap kürz im.* (BTH 1993: 229)

“Dünyayı **gezerek** Resey boyunca gördüm.”

- **güllänıw** Güllerle bezenmek, güzelleşmek, cazibelenmek.

*Yır yäřärır, bırgä il yäřärır, yağı türmüş tağı güllänır.* (BTH 1993: 234)

“Yeryüzü yeşerir, onunla birlikte vatan yeşerir, yeni bir hayat **güzelleşir.**”

- **güpläw** Bir anda tutuşmak, yanmak, alevlenmek.

*Qürü utın güpläp yanıp kittı.* (BTH 1993: 234)

“Kuru odun, **tutuşup** kül oldu.”

- **gümbürläw** Gümbürdemek.

*Müğayın, tawışı mämiryä işi gǔmbǔrlägän hımaq, yañğırıp sıǵa tǔrgandır.* (BTH 1993: 235)

“Kesinlikle, sesi, mağaranın içi **gǔmbürdermiş** gibi yankılanarak çıkıyordu.”

- **gǔpǔldāw** Güm güm etmek.

*Bīz ām ayaq başqan tawıştar gǔpǔldāp işitlä.* (BTH 1993: 235)

“Aynı anda vurulan ayak sesleri **gǔmbürdeyerek** duyuluyor.”

- **ǵajizlanıw** Mahrum olmak, aciz olmak.

*Atayzar tupraq aşap ǵajizlangas, bǔz, bisara, qaldıq bıl kǔn as-yalangas.* (BTH 1993: 243)

“Babamlar toprak yiyecek kadar **aciz olunca** bugün biz çaresiz, yoksul kaldık.”

- **ǵıjıldaw** Gıcırdamak.

*Axmāz ulla qart ǵıjılday-ǵıjılday rāxātlānıp kitkıldānı.* (BTH 1993: 252)

“İhtiyar Ahmezulla, **ǵıjıldayıp** rahatlayarak kıkırdadı.”

- **daǵalatıw** Nallatmak, nal taktırmak.

*İki lä turı at daǵalattım, taş uramqayzarzan tayır tip.* (BTH 1993: 261)

“Taş sokaklarda kaymasın diye iki doru at **nallattım**.”

- **dıwlatıw** Giv giv ses çıkarmak.

*Xalıq dıwlatıp qul saptı.* (BTH 1993: 275)

“Halk, **givleterek** alkışladı.”

- **dimläşiw** Öğüt vermek, nasihat etmek.

*Yitmähä, Ayzarziñ ülü bisähı üzi bit äli, kayta-kayta kilip dimläştı.* (BTH 1993: 278)

“Üstelik, Ayzar’ın kıymetli eşi dönüp **öğüt verdi**.”

- **diskılanıw** Tırmıkla yeri tırmıklamak.

*Yır iki tapqır diskılandı şunan huñ arış säsilđi.* (BTH 1993: 281)

“Yer iki defa **tırmıklandı** sonra da çavdar ekildi.”

- **dürüşläniw** Doğrulanmak, doğru olduğu bildirilmek.

*Bǔzzıñ hiż dürüşländi.* (BTH 1993: 292)

“Bizim söz **doğrulandı**.”

- **yılāw** Yiyecek arayarak sağa sola bakmak; sezmek, duymak; kokusunu almak.

- it **yïläp**, urman yağına saptı. (BTH 1993: 319)  
“Köpek **koklayarak** orman tarafına saptı.”
- **yïşşıkläniw** Azıcık erimek; erimeye başlamak.  
*Kar za yïşşıklänä başlanı.* (BTH 1993: 326)  
“Kar da **erimeye** başladı.”
- **jıwlaw** Jıv etmek.  
*Yıl jıwlay, qar tuzzıra.* (BTH 1993: 340)  
“Rüzgâr, **jıvlayarak** kar savuruyor.”
- **zıylaşiw** Vijlamak.  
*Pulyalar zıylaşıp üsa.* (BTH 1993: 355)  
“Mermiler **vijlayarak** geçiyor.”
- **zıngıraw** Zingırdamak.  
*Tilifün zıngıray.* (BTH 1993: 356)  
“Telefon **zingırdadı.**”
- **zäğifläniw** Kendi kendine zayıflamak; zarar görmek.  
*Küp malay zäğiflänä.* (BTH 1993: 358)  
“Pek çok çocuk **zayıflıyor.**”
- **ilaşiw** Ağlaşmak.  
*Bë awıldan kitkän saqtı .. ükürp ilaşıp qaldılar.* (BTH 1993: 373)  
“Biz köyden ayrılırken bağırarak **ağladılar.**”
- **iläsläniw** Akli başından gitmek, şaşkına dönmek.  
*Xüpyamal, hataşqan kişî kiwîk, iläslänip uyandı.* (BTH 1993: 375)  
“Höpyamal, sayıklayan kişiler gibi **sersemleyerek** uyandı.”
- **iläwläw** Birden korkup sıçramak.  
*Atım iläwläp kitti.* (BTH 1993: 376)  
“Atım **sıçrayarak** gitti.”
- **imñnläniw** Emin olmak, huzurlu olmak.

*Huğıştar bütkäs, il imñlängäs, atayım üz inñ rus bilñřtarınän hüräřip qaranı.* (BTH 1993: 378)

Savaşlar bitip, ülke **huzura kavuşunca** babam Rus dostlarını aradı.”

- **imşiw** Azıcık ısıtmak, ılık hâle getirmek.

*Kün imşäy başlanı.* (BTH 1993: 380)

“Güneş **ısıtmaya** başladı.”

- **inķiwläniw** Eğimleşmek.

*Yul inķiwlängäs, attarğa yññ bulıp qaldı.* (BTH 1993: 390)

“Yol **eğimleşince** atlar için kolay oldu.”

- **irnäwläw** Zıh çekmek, zıhlamak, şerit çekmek.

*Aw irnäwläw.* (BTH 1993: 398)

“Ağ **zıhlamak.**”

- **irhinñw** Koca olarak görmek, koca olarak saymak.

*Birgän ginä kiyäwññ tırımñk tügñl, küññlkäyñm bñř z ä irhinñmäy.* (BTH 1993: 400)

“Verildiğim damat sağlıklı değil, gönlüm de **koca olarak görmüyor.**”

- **ışkırñw** Eskimek.

*Kiyñm ışkırğän.* (BTH 1993: 407)

“Kıyafet **eskidi.**”

- **ışhñzlänñw** Duygusuz hâle gelmek, hissiz hâle gelmek.

*Biläk işhñzländñ.* (BTH 1993: 408)

“Bilek **hissizlendi.**”

- **itññw** Edilmek, yapılmak.

*İğlan itññw.* (BTH 1993: 411)

“İlan **edilmek.**”

- **yümülñw** Yumulmak, kapanmak, örtülmek.

*Yükñ başqan küzzär yümüldñ.* (BTH 1993: 424)

“Uyku basan gözler **kapandı.**”

- **yümşarıw** Yumuşamak.

*Yamğır yawıp, yñr yümşarıw.* (BTH 1993: 426)

“Yağmur yağınca yeryüzü yumuşadı.”

- **yüz.äniw** İyice temizlenip paklanmak, arınmak.

*Ul qarttar xäzır yüz.änip, dürt ayaqlap yürüy.* (BTH 1993: 433)

“Şimdi o ihtiyarlar yıkanıp dört ayak yürüyor.”

- **yürüşläw** Hafif hafif yürümek.

*At yürüşläp bara.* (BTH 1993: 437)

At hafif hafif yürüyerek gidiyor.”

- **yüräkhitiw** Duygulandırarak coşturmak, aşka getirmek.

*Müñlü, sixri awazdar ällä nisik yüräkhitiw, hağışlandırıp yibärzi.* (BTH 1993: 439)

“Kederli ve sihirli sesler nasıl da duygulandırıp özlem duygusu hissettirdi.”

- **yüräkhiw** Duygulanıp coşmak, aşka gelmek.

*Aşawzan kalıp buz tülpar yüräkhip tūra, balakay.* (BTH 1993: 439)

“Yemeden duran boz tolpar at duygulanarak duruyor, yavrucak.”

- **yütkiriw** Öksürmek.

*Ūzak qına kikirinip, yütkirinip tüzü.* (BTH 1993: 442)

“Uzun süre geçirip öksürdü.”

- **yıyışiw** Birlikte toplamak, koleksiyon yapmak.

*Yiläk yıyışiw.* (BTH 1993: 446)

“Çilek toplamak.”

- **yıqturıw** Yıktırmak, çöktürmek.

*Käräk tiräk yıqtıra.* (BTH 1993: 446)

“Gerekli ağaç yıktırmak.”

- **yılğırlanıw** Hızlı hareket etmek, çevik olmak, süratli olmak.

*Bürküt balalarının xäräkäti haman yılğırlana bara.* (BTH 1993: 448)

“Kaya kartalı yavrularının hareketi sürekli hızlanıyor.”

- **yılıw** Isınmak, soğuktan sığağa dönmek.

*Kün yilını.* (BTH 1993: 451)

“Güneş ısındı.”

● **yıwılıw** Yıkanmak.

*Az mı hıwzar taşqan, az mı taştar yıwılıp şımarǵan.* (BTH 1993: 456)

“Az mı sular taşmış, az mı taşlar **yıkanarak** düzleşmiş.”

● **yışayıw** Sıklaşmak, sık hâle gelmek.

*Yüräk tibişi yışayzı.* (BTH 1993: 457)

“Kalp atışı **hızlandı.**”

● **yäyzıriw** Yayırmak, açtırmak, serdirmek.

*Aşyawlıq yäyzıriw.* (BTH 1993: 459)

“Sofra bezi **serdirmek.**”

● **yäyläwısläw** Yazın kuzulamak.

*Bır nisä harıq äli yağıraq qına yäyläwıslanı.* (BTH 1993: 460)

“Birçok koyun daha yeni **kuzuladı.**”

● **yähätlätıw** Özenle hazırlatmak, itina ile hazırlatmak, özenle yönlendirmek.

*Aş yähätlätıw.* (BTH 1993: 471)

“Yemek **hazırlatmak.**”

● **kiyinişiw** Giyinmek.

*Kızzar hıw hibişip arızar za kiyinişip küğärsın bulıp üsüp kitälär.* (BTH 1993: 487)

“Kızlar suda oynayıp yorulunca **giyinip** güvercin olup giderler.”

● **kiyılänıw** Keçelenmek, keçe ile kaplanmak.

*Yün kiyılängän.* (BTH 1993: 486)

“Yün **keçelenmiş.**”

● **kımtırläw** Yavaşça ya da ağır şekilde hareket etmek.

*Ular kımtırläp yarlı gına kün itkändär, tiy.* (BTH 1993: 489)

“Onlar **yavaş hareket ederek** beceriksizce günü geçirmişlerdir.”

● **kırıǵıw** Kirlenmek, lekelenmek, pislenmek.

*Aqlı sitsa küldägımdıñ yaǵaları kırıkkan.* (BTH 1993: 490)

“Beyaz çizgili gömleğimin yakaları **kirlenmiş.**”

● **kışnaw** Kışnemek.

*Bırzur yallı at kişnây-kişnây kütüw Ğläp yürüy.* (BTH 1993: 494)

“Büyük yeveli bir at **kişneyerek** sürünün peşinden gidiyor.”

- **kişnâşiw** Birlikte ya da karşılıklı kişnemek.

*At kişnâşip, kiş hūylâşip tanışır.* (BTH 1993: 494)

“Atlar **kişneyerek**, insanlar konuşarak anlaşır.”

- **kibiw** Kurumak, nem kaybetmek, su kaybetmek.

*Hūylâşip bulmay, awız kipkân.* (BTH 1993: 495)

“Ağız **kurumuş**, konuşamıyor.”

- **kikiriw** Geçirmek.

*Bıräw tuyıp kikirä, bıräw tuñıp hikirä.* (BTH 1993: 496)

“Biri doymuş **geğirir**, biri donmuş sıçrar.”

- **kikirtiw** Geçirtmek.

*Awırw başlanganda appitit yugala, küñil bülğana., kikirtä.* (BTH 1993: 496)

“Hastalık, başladığında iştah kaybolur, mide bulanır ve **geğirtir**.”

- **kişniw** Kurulanmak, üstünü başını kurulamak.

*üy artındağı sağandıñ ısıqqa küşikkän yapraqtarı tiz iräk kişniwğä qūyaştı kütä.* (BTH 1993: 504)

“Evin arkasındaki akçaağacın çiğ bulanan yaprakları, çabucak **kurumak** için güneşi bekliyor.”

- **kirildiriw** Gerindirmek (küçük çocuğu).

*Awırwym axırı kirildirä, huzıldıra.* (BTH 1993: 505)

“Hastalığım sonradan **gerindiriyor**, yatırıyor.”

- **kiriläniw** 1. İnat etmek, karşı çıkmak. 2. Terslenmek, kaprislenmek.

*Abdullalarızın hüz inä qarap kiriläniwzän bir ni sıqmaş.* (BTH 1993: 505)

“Abdullahların sözüne bakıp **karşı çıkmaktan** bir şey çıkmaz.”

- **kirilaw** 1. Kötüleşmek. 2. Gerilemek, geriye gitmek.

*İştär kirilänip tūra äli.* (BTH 1993: 505)

“İşler **kötüleşiyor**.”

- **kiştiriw** Kestirmek.

*Ağas kiştiriw.* (BTH 1993: 510)

“Ağaç **kestirmek.**”

- **küzläy** Güzü geçirmek, güz boyunca yatmak.

*Bir ırıw küzlärgä İsim buyına kitkän.* (BTH 1993: 532)

“Bir aşireti **gözlemek** için İsim kenarına gitmiş.”

- **küyşäw** Geviş getirmek.

*Qula qaşqa raxätläniş bısän küyşäy.* (BTH 1993: 535)

“Doru at rahatlayıp saman **çıgniyor.**”

- **külümşüw** Mülayimce gülümsemek, haffifçe gülümsemek, tebessüm etmek.

*Tamaq tuygas, balalar külümşüw uynap qaldılar.* (BTH 1993: 537)

“Karınları doyan çocuklar **gülümseyerek** oynamaya başladılar.”

- **külüşüw** Gülüşmek, birlikte kahkaha atmak.

*Yin kızları tündä küğärsin bulıp sığalar za, külüşä-külüşä hıw inälär.* (BTH 1993: 537)

“Cin kızları, geceleri güvercin olup **gülüşerek** suya inerler.”

- **kümräyiw** Sırtı kavislendirip, kamburlaştırmak.

*Maldar kümräyiw kınä işirgä bara.* (BTH 1993: 539)

“Hayvanlar **kamburlanıp** içmeye gidiyor.”

- **kümräyiw** Kamburlaştırmak.

*Awır iş kümräyiti.* (BTH 1993: 539)

“Ağır iş **kamburlaştırdı.**”

- **kürmäldiriw** Düğümletmek, kenetletmek.

*Til kürmäldirilik qıyın hü.* (BTH 1993: 545)

“Dil **düğümleten** eziyetli söz.”

- **küräyiw** Kuvvetlenmek.

*Käyif kütärlip küñil küräyiw kitti.* (BTH 1993: 546)

“Keyifler yerine getirilip, gönül **kuvvetlendi.**”

- **kütüşiw** Hayvan gütmek.

*Mal kütüşiw.* (BTH 1993: 552)



“Mal gütme.”

- **kübığıw** Köpüklenmek, köpüklü olmak; köpürmek.

*Atıñ awızı kübıkkän, tatır yalar malğa uqşay.* (BTH 1993: 558)

“Atın ağızı köpürmüş, tuz yalayan hayvana benziyor.”

- **kübırsıw** Şişmek, kabarmak; taşmak.

*İrin kübırsıgän.* (BTH 1993: 559)

“Dudak şişmiş.”

- **kübäläw** Yığın yapmak, demet yapmak.

*Tüşkü aştan huñ yılkälärinä hänä, tırma halğan awıldaştar bısän kübälärgä kitti.* (BTH 1993: 559)

“Öğlenki yemekten sonra omuzlarına yaba ve tırmık alan köylüler saman yığmaya gitti.”

- **kübäläşiw** Yığın yapmak, demet yapmak.

*Bısän kübäläşiw.* (BTH 1993: 559)

“Saman yığmak.”

- **kübäwläşiw** Kalabalıklaşmak, toplanmak.

*Bürilär kübäwläşip yürüy.* (BTH 1993: 559)

“Kurtlar, toplanarak hareket eder.”

- **kükraw** Gürüldemek, kükremek.

*Alışta awır urudiyılar kükräy, gürhıldäw.* (BTH 1993: 568)

“Uzakta ağır silahlar gürüldüyor, gümbürüyor.”

- **kümirläniw** Kömüre çevrilmek, kömürleşmek.

*Yana ağas, yana ağas, yana la kümirlänä.* (BTH 1993: 571)

“Ağaç yanar, ağaç yanar, yanar da kömürleşir.”

- **kümhiw** Yanmak, yanık olmak, yanık hâle gelmek.

*Hüttü nık qaynatma, kümhiw kuyır.* (BTH 1993: 571)

“Sütü çok kaynatırsan yanıp koyulaşır.”

- **künihzländiriw** Keyifsizleştirmek, neşesizleştirmek.

*Bülüt kişägi qıyaştı kaplanı, tirä-yaq künihzländi.* (BTH 1993: 575)

“Bulutun bir bölümü güneşi kapattı, etraf **neşesizleşti**.”

- **kürişiw** Görüşmek, selamlaşmak.

*Altı yaşär yuldan qaytha, altmış yaşär **kürişä** kilr.* (BTH 1993: 580)

“Altı yaş yoldan dönse, altmış yaş **görüsmeye** gelir.”

- **kütirläniw** Bataklığa dönmek, bataklık olmak.

*Kim bilgän indı bıl yähännäm süqürünüñ küpürz äri sirip, kisiwz äri **kütirlänip** bütkänin.*

(BTH 1993: 585)

“Kim bilir şimdi bu cehennem çukurunun köprüleri çürüyüp, yanan parçaları da **bataklığa** dönmüştür.”

- **käkräyinkiraw** Zaman zaman eğilip bükülmek, ara sıra esnemek.

*Ağas **käkräyinkirap** üşkän.* (BTH 1993: 590)

“Ağaç **eğilip bükülerek** büyümüş.”

- **käkänlaw** Kıvrıla kıvrıla hareket etmek.

*Yılan **käkänlap** yüzüp kilä.* (BTH 1993: 591)

“Yılan **kıvrılarak** yüzüyor.”

- **källäniw** Katmanlaşmak, tabakalanmak, katlanmak.

*Üzaq yatqan tirış **källänä.*** (BTH 1993: 591)

“Uzun süre bekleyen gübre **tabakalanmış**.”

- **kämhitiw** Eksik gördürmek; aşağılatmak, rezil ettirmek.

*ürgän it tişlämäş, ärlägän duş **kämhitmäş.*** (BTH 1993: 592)

“Havlayan köpek ısırmaz, ağır konuşan dost **rezil ettirmez**.”

- **käpäriw** Böbürlenmek, övünmek, kibirlenmek.

*Maqtahalar ul **käpärmäy**, mürün süyüp yürümäy.* (BTH 1993: 594)

“Övseler de o **kibirlenmez**, burnunu dikerek yürümez.”

- **käwşäyiw** Eğmek, bükmek, meyil vermek.

*[Müğällimänin] sırayı hitıldı, awızı **käwşäyzi.*** (BTH 1993: 598)

“Öğretmenin yüzü asıldı, ağzı **büküldü**.”

- **qabırğalaw** Bir şeyin kenarından hareket etmek, geçmek.

*Taw qabırǵalap barıw.* (BTH 1993: 602)

“Dağ aşarak gitmek.”

- **qabırsaqlanıw** Sertleşerek yarılmak.

*Rawzanıñ ayaqtarı, tawıq täpiyi kïwïk, qabırsaqlanıp bütkän.* (BTH 1993: 602)

“Ravza'nın ayakları, tavuk ayağı gibi sertleşip yarılmış.”

- **qazawlatıw** Ufak demir çivi ile çiviletmek, sağlamlaştırmak.

*Taqta qazawlatıw.* (BTH 1993: 606)

“Tahta çiviletmek.”

- **qaymaqlanıw** Kaymaklanmak.

*Unıñ küzzäri qaymaqlanǵan, kăwz ähi qaltıray.* (BTH 1993: 609)

“Onun gözleri kaymaklanmış, gövdesi hareketleniyor.”

- **qaynarlanıw** Kaynar hâle dönmek, kaynar hâle gelmek.

*Hıw qaynarlanǵan.* (BTH 1993: 610)

“Su kaynamış.”

- **qayratıw** Bileyletmek, keskinletmek; güçlendirmek.

*Bısaq qayratıp alıw.* (BTH 1993: 611)

“Bıçak bileyletmek.”

- **qayraşıw** Keskinleşmek.

*Balta qayraşıw.* (BTH 1993: 611)

“Baltanın keskinleşmesi.”

- **qaytışıw** Düşüncelerinden vazgeçmek.

*Kişilär qaytışıp büttü.* (BTH 1993: 613)

“Kişiler düşüncelerinden vazgeçti.”

- **qaltırar** Ufak ufak hareket etmek, kıpırdamak, silkinmek; çok korkmak.

*Kişi qan qaltırar, zar azğı bulıp kün kürgän.* (BTH 1993: 622)

“Kişi çok korkup, kaygılanıp gün görmüş.”

- **qamaşıw** Kamaşmak.

*İşiktärz ä bärxät pärz ä, kürhän, küzzär qamaşa.* (BTH 1993: 625)

“Kapılarda kadife perde, görsen, gözler **kamaşır**.”

- **qaŋğaqlaw** Ayaza dönmek, kuru havaya dönmek.

*Kün qaŋğaqlap tūra, qar yuq.* (BTH 1993: 631)

“Gün **ayaza döndü**, kar yok.”

- **qaŋgırıw** Şaşırmak, aptala dönmek, acayipleşmek.

*Azamatöv bir nisä kün qaŋgırıp yürünü.* (BTH 1993: 631)

“Azamatov birkaç gün **aptallaşarak** yürüdü.”

- **qaranıw** Yan bakmak, göz atmak, yandan yandan bakmak, ters bakmak.

*Zakir yalt-yült qaranıp, başta yaşıl bazarza yürünü.* (BTH 1993: 639)

“Zakir, acele acele **bakınarak** önce yeşil çarşıda yürüdü.”

- **qaraŋgilanıw** Karanlığa dönmek, kararmak; üzülme, sıkıntı içinde kalmak.

*Yüz qaraŋgilanıw.* (BTH 1993: 639)

“Yüzün **kararması**.”

- **qararlanıw** Yerleşmek, yerinde durmak.

*Bir ay miqtar qararlanıp kirğä dündilär.* (BTH 1993: 640)

“Bir ay kadar **durup** geri döndüler.”

- **qarqıldıaşıw** Birlikte gak gak etmek.

*Qarqalar qarqıldıaşa.* (BTH 1993: 644)

“Kargalar **gaklıyor**.”

- **qarlanıw** Kara gömülmek, kara batmak.

*Xülüdilniktuŋ işi tütüş qarlanıp ultıra.* (BTH 1993: 644)

“Buzdolabının içi tamamen **karlaşmış**.”

- **qatlawlanıw** Katmanlara bölünmek, tabakalaşmak.

*Qarağusqıl bülütta qatlawlanıp tūra.* (BTH 1993: 654)

“Siyahımsı bulutlar **tabakalaşmış**.”

- **qawjıw** Sallamak, bozmak; incinmek.

*Ul qart qawjağan, indı, küpkä barmaş.* (BTH 1993: 659)

“O ihtiyar **incinmiş**, uzun süre gitmez.”

- **qūyzūrtūw** Koydurmak, bıraktırmak.

*Hıw qūyzūrtūw.* (BTH 1993: 666)

“Su koydurmak.”

- **qūlaqlanıw** Etrafı ışık ile sarmak; ayırmak.

*Ay qūlaqlanha, aylıq yulğa sıq, kün qūlaqlanha, hänäk, kūrägıñdı äzırlä.* (BTH 1993: 671)

“Ay ışık saçarsa, aylı yola çık, güneş ışık saçarsa yaba ve küreğini hazırla.”

- **qūmaqlanıw** Kireçlenmek, taşlaşmak.

*Samawır qūmaqlanğan.* (BTH 1993: 674)

“Semaver kireçlenmiş.”

- **qūmarıw** Bulanmak, bulamak; bulaşmak.

*Qandarı qūmarıp, yaraları tūzlanıp kilgän yıwan qūrhaqtar, bıl hüzzı iştkäs, yarıla yazırlar.* (BTH 1993: 674)

“Kanları bulanıp, yaraları tuzlanarak gelen koca mideler, bu sözü işitince çatlayacaklardı.”

- **qūmharıw** Rengi gitmek, beti benzi solmak, rengi kaçmak.

*Kün qūmharını.* (BTH 1993: 675)

“Güneş soldu.”

- **qūrğaqlanıw** Kurumak, kurulaşmak (hava için).

*Kün qūrğaqlandı.* (BTH 1993: 678)

“Güneş kurudu.”

- **qūrūlūw** Kurulmak, kaplanmak, örtülmek, dikilmek.

*Tūzaq qūrūldü.* (BTH 1993: 680)

“Tuzak kuruldu.”

- **qubırğıw** Yerinden kalkmak, yerinden oynamak, yükselmek; ayaklanmak.

*Xalıq qubırğıy.* (BTH 1993: 689)

“Halk ayaklandı.”

- **qūzaqlanıw** Badiçlanmak; oluşmak, meydana gelmek.

*Bürsaq qūsaqlanğan.* (BTH 1993: 690)

“Burçak olgunlaştı.”

- **quzǵatılıw** Kımıldatılmak, kıpırdatılmak, oynatılmak.

*Qazırlı qunaq xürmätinä bıǵasa tütülmey kilgän tüşäk-yastıqtar quzǵatıldı.* (BTH 1993: 691)

“Kıymetli misafir geldiğinde önceki kadar bekletilmeden gelen döşek ve yastıklar **kımıldatıldı.**”

- **quzǵırıw** Herhangi bir dış tesirden dolayı ağrımak, coşmak.

*Xalıq quzǵıra.* (BTH 1993: 691)

“Halk coşuyor.”

- **quyılmaqlanıw** Yoğunlaşmak, koyulaşmak.

*Yuldar bigıräk quyılmaqlanıp, izılıp bütkün inı.* (BTH 1993: 693)

“Yollar daha çok **koyulaşıp**, ezilip bitmiş.”

- **quqraytıw** Dikleştirmek, dimdik ettirmek; irileştirmek; övünmek.

*Maqtap quqraytıp.* (BTH 1993: 695)

“Övüp **kibirlendirmek.**”

- **qurqınıw** Korkuya kapılmak, korkuya düşmek; endişelenmek, kaygılanmak.

*Türlü küñihız xábär işitip qurqınǵan xalıq ni işlärgä bılmäni.* (BTH 1993: 706)

“Alışılmadık çeşitli haberler işitip **endişelenen** halk, ne yapacağını bilemedi.”

- **qımıryıw** Kaşımak, kaşıyıp durmak.

*Yuratbayıvtuñ küñiliniñ qayhılır bir yiri qımıryıp kitti.* (BTH 1993: 729)

“Yoratbayev’in gönlünün bir yeri **kaşındı.**”

- **qıptırlaw** Kıyır kıyır etmek.

*Tüyaq tıptırlar, tun qıptırlar.* (BTH 1993: 731)

“Toynak tıp tıp eder, kürk **kıyır kıyır eder.**”

- **qıptırlaşıw** Kıyır kıyır etmek.

*Yaş yapraqtar qıptırlaşıp bawılıp kitä.* (BTH 1993: 731)

“Islak yapraklar **kıyırdaşarak** sallanır.”

- **qıraǵaylanıw** Vahşileşmek, yabanileşmek.

*Varandar qıraǵaylangan attarǵa la hüjüm itä.* (BTH 1993: 732)

“Varanlar, **vahşileşen** atlara da saldırıyor.”

- **qısqırw** Yüksek ses çıkarmak, bağırarak; ses vermek.

*Qayzalıır üz ün itip paruxüd qısqırızı.* (BTH 1993: 739)

“Vapur, uzun bir süre **bağır**dı.”

- **qısqırışw** Ses vermek; bağırışmak.

*İki-üş ätäş bir-bir arlı qısqırıştı la tağı tındı.* (BTH 1993: 739)

“İki üç horoz peş peşe **bağırıştı** sonra sustu.”

- **qısqarıw** Kısalmak, azalmak.

*Ayaqtar tala, azımdar qısqara.* (BTH 1993: 741)

“Ayaklar yorulur, adımlar **kısılır**.”

- **qıtaqlaw** Gıdaklamak.

*Kükäy halmaş tawıq kün ilgäri qıtaqlap.* (BTH 1993: 744)

“Yumurtlamayan tavuk, güneş doğmadan **gıdaklar**.”

- **qıwanlaw** Kuru sıcağa dönmek.

*Kün qıwanlap tura.* (BTH 1993:745)

“Gün, **sıcağa döner**.”

- **qıwarıw** Nemi, ıslaklığı kaybetmek, kurumak.

*Küldär, yılğalar qırugan, üländär qıwargan.* (BTH 1993: 746)

“Güller, ırmaklar ve bitkiler **kurumuş**.”

- **qıwğınlaw** Akıntıyla ağacı göndermek, sevk etmek.

*Bıl yılğalar qıwğınlap, ağas kiltirw üsün bik uñaylı.* (BTH 1993: 746)

“Bu ırmaklar, ağaç **sevk etmek** için çok uygun.”

- **qıwğınlaşw** Akıntıyla ağacı göndermek, sevk etmek.

*Ağas qıwğınlaşw.* (BTH 1993: 746)

“Ağaç **sevk etmek**.”

- **qıyalaw** Eğmek, yamultmak.

*Hawalarzan üsqan iy yağılbaı qıyalap ta üsa, quş kürhä.* (BTH 1993: 749)

“Yükseklerden uçan bozdoğan, kuş görünce **eğilerek** uçuyor.”

- **qäzirläniw** Kıymetlenmek, değerlenmek.

*Türġan hayın kündär qäzïrlänä bara.* (BTH 1993: 750)

“Kaldığı her gün **değerleniyor.**”

- **laġırlaw** Gevezelik etmek, çok konuşmak.

*Par qazandarı laġırlap, ükürp qaynap sıqtı la yarılızay bulıp şawlarġa.* (BTH 1993: 755)

“Buhar kazanları **gevezelik edip**, bağırarak kaydadı ve yarılıyormuş gibi uğuldadı.”

- **lapaşıw** Enine boyuna uzamak, yayılmak.

*Tapap halınmaġan kábän lapaşa.* (BTH 1993: 758)

“Ezilerek yerleştirilmeyen saman **yayılır.**”

- **lapşıw** Bitap düşmek, aşırı yorulmak, takatsiz kalmak.

*Attarı lapşıp, üzzäri tamam yünsüp büttü.* (BTH 1993: 758)

“Atları **takatsiz kalıp** kendileri de yorgun düştü.”

- **lpaşıw** Kök salmış gibi uzanıp yatmak; köklenmek.

*Küşikkän yapaqtar lpaşıp yirġä tüşildi.* (BTH 1993: 770)

“Su içinde kalan yapraklar **uzanıp** yere serildi.”

- **maturlanıw** Güzel olmak, güzele dönmek.

*Türmüş maturlandı, yäşäw yaqsızı.* (BTH 1993: 792)

“Hayat ve yaşamak **güzelleşti.**”

- **mutlanıw** Gizli, saklı iş yapar hâle gelmek, düzenbaz olmak, hilekâr olmak.

*zur küzli Andriy mutlanıp küz qıstı.* (BTH 1993: 838)

“Koca gözlü Andrey **düzenbazlaşarak** gözünü kıstı.”

- **müklänıw** Tahtaların, kalasların arası doldurulmak, tıkanmak; su geçirmez hâle gelmek.

*Yürügän taş şımarır, yatqan taş müklänır.* (BTH 1993: 838)

“Hareket eden taş düzleşir, sabit duran taş **sıkışır.**”

- **mışnaw** Pış pış etmek, pışpışlamak.

*Basırüv iki küzın dä yümüp, yuqlaġan kişı kiwiġ, tigz ġinä mışnay inı.* (BTH 1993: 843)

“Basırov, iki gözünü de yumup, uyuklarmış gibi sürekli **pışpışlıyordu.**”

- **nıskärıw** İncelmek, zayıflamak.

*Bay nıskärzi.* (BTH 1993: 13)



“Zengin **zayıfladı**.”

- **nurıw** Yarmak, oymak, deşmek (akıntı için).

*Yazın hıw **nurıgan** yiri.* (BTH 1993: 24)

“Baharın su **deştiği** yeri.”

- **näzığäyiw** Zarifleşmek, nazikleşmek, narinleşmek.

*Hünärsi tağı la **näzığäyiw**, duğa kiwük büğülüp tüşkän.* (BTH 1993: 26)

“Sanatçı da **zarifleşerek** kavis gibi bükülmüş.”

- **üzayıw** Uzamak, daha uzun olmak.

*Hüylähän, hüz **üzayıp**, qulağıñ şämdäy tüz äyir.* (BTH 1993: 33)

“Konuşsan söz **uzayıp**, kulağını mum gibi düzletir.”

- **üzaw** Uzamak, sürmek.

*Kün **üzanı**.* (BTH 1993: 34)

Gün **uzadı**.”

- **üntaqlanıw** Unlanmak, parçacık hâline gelmek, toz hâline gelmek.

*Qürü qarağayzı yığıp yibärgäynim, bataqtarı **üntaqlanıp** büttü.* (BTH 1993: 42)

“Kuru çam ağacını yıkıp gönderecektim ama dalları **unlandı**.”

- **ürülüw** Vurulmak, çarpılmak.

*Ülü hüz in tınlamağan **ürülğan** da bärilğan.* (BTH 1993: 47)

“Büyük sözü dinlemeyen **vurulup** çarpılmış.”

- **ülbüräw** Çok eskimek, paçavraya dönmek.

*Küldäktin yin üstarı **ülbüräğan**.* (BTH 1993: 70)

“Gömleğin yenleri **eskimiş**.”

- **üñülüw** Kazılmak, oyulmak, deşilmek.

*Axtäryän bisän **üñülğan** yirgä ultırzı.* (BTH 1993: 77)

“Ehteryen, saman **oyulan** yere oturdu.”

- **üşläw** Düğülemek, ilik sarmak.

*İtkül bay bisähiniñ batşay sapanı, basa tunı, iki itäk **üşläp**, tikkän atlas, satin, yibäk küldäktäri ilip quyılğan.* (BTH 1993: 83)

“İtkul Bay’ın hanımının ipek kıyafetini, keten paltosunu, iki etek **düğümleyip**, diktiği atlas, saten ve ipek gömlekleri bağlanıp koyulmuş.”

- **râxâtlânîw** Rahat etmek, refaha ermek.

*Yiti batır râxâtlânîp balıq aşap ultıralar.* (BTH 1993: 151)

“Yedi yiğit, **rahatlayıp** balık yiyerek oturuyorlar.”

- **sağıltıw** Yansıtmak, aksettirmek.

*Miñ-miñ türlü küz sağılta, küñilimä uyar ürmäläy.* (BTH 1993: 156)

“Binlerce göz **yansıtıyor**, gönlüme düşünceler doluyor.”

- **satırlaw** Çatır çutur etmek, çatırdamak.

*Küzzi lä astırmay yäşin yaltlay, ağastar satırlap yığıla.* (BTH 1993: 178)

“Gözü açtırmadan şimşek çakıyor, ağaçlar **çatırdayarak** devriliyor.”

- **sıgraw** Şingirdamak.

*Sıngır-sıngır sıgrağan yılqıhı küp Uraltaw.* (BTH 1993: 265)

“Şingır şingır **şingirdiyor** atı çok olan Ural dağı.”

- **sıwaqlanıw** Açık, güneşli hâle gelmek.

*Kündär sıwaqlandı.* (BTH 1993: 270)

“Günler **güneşli hâle** geldi.”

- **taqmaqlaw** Koşma söylemek.

*Sägiz ä taqmaqlap-taqmaqlap biyıp tä aldı.* (BTH 1993: 299)

“Segize, **koşma söyleyerek** oynadı.”

- **tabıllanıw** Eli yatkın hâle gelmek; mahirleşmek.

*Bäygiğä yitir alda här bir yügirik at tabıllana turgaynı.* (BTH 1993: 329)

“Yarışmaya ulaşan, her biri koşmaya uygun olan atlar **ustalaşarak** duruyordu.”

- **taşlaşıw** Bırakılmak, atılmak.

*Qar taşlaşıp uynaw.* (BTH 1993: 331)

“Kar **atarak** oynamak.”

- **tirgâw** Hakaret etmek, sövmek.

*Akrın yürühän, bay tirgây; şäp yürühän at tirläy.* (BTH 1993: 359)

“Yavaş gitsen zengin **söver**, hızlı gitsen at terler.”

- **tüllanıw** Azap çekmek, zorlanmak.

*Bınaw işti bütürä almay tüllandım.* (BTH 1993: 366)

“Bu işi bitiremeden **zorlandım**.”

- **tütüşüw** Birlikte ya da karşılıklı tutmak.

*Qul tütüşüp, ant birıw.* (BTH 1993: 378)

“El **sıkışıp** söz vermek.”

- **tüplätıw** Toprağa kök saldırmak.

*Ağas tüplätıw.* (BTH 1993: 387)

“Ağaç **yerleştirmek**.”

- **tımıw** Kuvveti hafiflemek, dinmek.

*Buran tımğan, yıl äsäri yuq.* (BTH 1993: 428)

“Fırtına **dindi**, rüzgârdan eser yok.”

- **urgılıw** Güçlü biçimde patlamak, aşırı püskürmek.

*Hıw urgılıyp ağa.* (BTH 1993: 478)

“Su **püskürerek** akıyor.”

- **urğıtıw** Patlattırmak, püskürttürmek, fişkirttirmek.

*Vulqandar utlı magma urğıtıp, yañınan xäräkät itä başlay.* (BTH 1993: 478)

“Volkanlar, alevli magma **fişkirtarak** yeniden hareket etmeye başladı.”

- **uftanıw** Of demek, oflamak.

*Yiğit kınä kişi uftanmaş ul qayğı-xäsrät kürıp yürügängä.* (BTH 1993: 484)

“Yiğit kişi **oflamaz**, kaygı ve hasret yaşarken bile.”

- **ükirıw** Öğürmek, kalın ses çıkarmak.

*Tulqın hikirä, küslü tulqın ükirä.* (BTH 1993: 490)

“Dalga sıçrar, güçlü dalga **öğürür**.”

- **ükhıw** Hıçkıra hıçkıra ağlamak, hüngür hüngür ağlamak.

*üyür başınıñ asıwlanıp ükhıgän tawışı .. bütä üyürzü bir yırgä tuplağan.* (BTH 1993: 491)

“Sürü liderinin öfkelenerek **ağlama** sesi, tüm sürüyü bir yere toplamış.”

- **fäqirläniw** Fakirleşmek, yoksullaşmak.

*Vaqıt uzğan hayın xalıqtıñ türmüşü nasarlana barzı, xalıq fäqirländi.* (BTH 1993: 523)

“Vakit geçtikçe halın durumu kötüleştı, halk yoksullaştı.”

- **hamsıw** Yorulmak, yorgun düşmek, hâlsizleşmek.

*Ul bala säyaxät itip yürüp, bik hamsığan, yabıqqan.* (BTH 1993: 572)

“O çocuk, seyahat edip çok yorulmuş ve zayıflamış.”

- **hızlaw** Sızlamak, ağrımak, acımak.

*Bala üsün äsänñ yürägi, atanıñ bilägi hızlar.* (BTH 1993: 618)

“Çocuk için annenin yüreği, babanın bileği sızlar.”

- **hıqtaw** Yakınarak, üzülerək sessizce ağlamak.

*Här tañ hıqtap unı bir kız kütkän, ana şul kız indı Zülxizä.* (BTH 1993: 622)

“Her sabah bir kız ağlayarak onu beklemiş, işte bu kız Zülhize’dir.”

- **hinıw** Kırılmak, parçalara ayrılmak.

*Hirtıñ hinha la sır birmä.* (BTH 1993: 627)

“Sırtın incinse de sır verme.”

- **şawlaşıw** Bağrışmak, birlikte gürültü çıkarmak.

*Yıl işti, tulqınlandı kül üstü, bar ağastar şawlaştı.* (BTH 1993: 653)

“Rüzgâr çıktı, gölün üstü dalgalandı, tüm ağaçlar bağrıştı.”

- **şijlaw** Cıslamak.

*Maşınalar şijlap ütıp tura.* (BTH 1993: 673)

“Arabalar cıslayarak geçiyor.”

- **şıyıldaw** Şingirdamak.

*Yaltırawıqlı qılıs şıyıldap Răxim ağayzıñ qulağı yanınan ütti.* (BTH 1993: 674)

“Sırlanmış kılıç, şingirdayarak Rahim ağabeyin kulağının yanından geçti.”

- **şımıw** Susmak, dinmek.

*Yaqınlaşıp kilgän Yuldaştı kürgäs, ular şımıp qaldı.* (BTH 1993: 678)

“Onlar, yaklaşan Yoldaş’ı görünce sustular.”

- **ıñırlaw** Akşam karanlığa kalmak, akşam etmek.

*Kün işirlänä, qaraŋı tüşä başlanı. (BTH 1993: 719)*

“Gün **akşama dönünce** karanlık inmeye başladı.”

- **ışılāw** Isıtmak, kaynatmak, sıcak hâle getirmek.

*Kün işilāy başlanı, balıq qapmay. (BTH 1993: 726)*

“Balık tutamadan güneş **ısıtmaya** başladı.”

- **yaltarıw** Birden bire bir yöne dönmek, aniden bir yöne doğru hareket etmek.

*Bülandar yaltarıp, bİR unğa, bİR hulğa bürülürğa itip qaray. (BTH 1993: 789)*

“Geyikler **birden bire hareket edip** bir sağa bir sola dönerek bakıyorlar.”

- **yarhıw** Kızmak, öfkeden kudurmak.

*Salawat, ir arıslan, ilİ üsün tügip küsün irik dawıllap yarhıgan. (BTH 1993: 804)*

“Salavat, aslan yiğit, vatanı için gücünü harcayıp, özgürlük isteyerek **öfkelenmiş.**”

- **yastaw** Baş altına bir şeyler koymak, yaslamak.

*Ayıw duş,.. bÜgün taş yastap yuqlağaynım, qūlaqtarım tūngan. (BTH 1993: 806)*

“Ayı dost, bugün taş **yaslayıp** uyuyacaktım, kulaklarım donmuş.”

- **yahanıw** Bezenmek, süslenmek.

*Qarğa qarqıldap qaz bulmaş, qatın yahanıp qız bulmaş. (BTH 1993: 811)*

“Karga gaklayarak kaz olmaz, kadın **süslenince** kız olmaz.”

#### 4. FİİLLER VE TAMLAYICILARININ LİSTESİ

FİİL	ALDIĞI EK	SAYFA NO	FİİL	ALDIĞI EK	SAYFA NO
abaylatıw	+gä	198	azaw	+zän	292
abaylaw	+n	9	azawlanıw	Ø	498
abalaw	+ta	265	azaşıw	+nän	292
abınıw	+n/+ka	342	azğınlaw	Ø	498
abınıp-hürlüğüw	Ø	498	azzırıw	+da/+zı	343
avtomatlaşırıw	+n	485	azotlaw	+tı	485
ağahlandırıw	+nı	9	azıqlanıw	+da	265
agitirlaw	+zı	795	azımlaw	+tän/+kä	343
ağartıw	+n	9	azıw	+dän	293
ağarınıw	+nan	292	ajrayıw	Ø	498
ağarıw	+zı/ mınän	343	aybanıw	+nan	293
ağızzırıw	mınän	324	aybarlaw	Ø	499
ağızıw	+zan/+n/+ä	445	azıqlandırıw	mınän	324
ağılıw	+tän	292	ayğazay	+a	199
ağıwlaw	üşün/+dı	343	aygalaqlaw	+dı	10
azaytıw	+dı	9	ayqalaw	+tı	10
azanıw	Ø	498	ayqalaşıw	+dä	265
azaplandırıw	üşün	341	ayqaldırıw	+tan	343
azaplanıw	+ğa	199	ayqanıw	Ø	499
azaplaw	+zı	9	ayqatıw	+n	10

Çizelge 4.1. Fiiller ve tamlayıcılarının listesi

FİL	ALDIĞI EK	SAYFA NO	FİL	ALDIĞI EK	SAYFA NO
ayqaw	+tı	10	aqsallarıw	Ø	499
aymaw	mǎnǎn	324	aqtarılıw	+nan	293
aymılıw	+nǎn	293	aqtarıw	+n	11
aymılışıw	+da	265	aqhaqlaw	Ø	499
aynıtıw	+dı/+nǎn	344	aqhanlaw	+a	199
aynıw	mǎnǎn/ǵa/+nan	445	aqhataw	+n	11
aypalaşıw	mǎnǎn	324	aqhap-tuqhaw	Ø	500
ayındırıw	+zǎn	293	aqhaw	+nan	293
ayınsaqlatıw	+n	14	aqhillatıw	+zǐ	11
ayınıw	+zı/+zǎn	344	aqşayıw	+ǎ	199
ayırılanıw	Ø	499	aqırtıw	+nǐ	11
ayırtıw	+dan/ /+tǔ/+ǵa	445	alalanıw	+dǎ	265
ayırımław	+n	10	alalaw	+nı	11
ayırırw	+dǎn/+ǵǎ/+zǐ +n /mǎnǎn	474	alañlatıw	+n	11
akaytıw	+a/+n	344	alañǵırtlaw	Ø	500
aktivlaştırırw	+n	485	alañlaw	+qa	199
aktivlaşıw	+da	485	alartıw	+n	12
aqlanıw	Ø	499	alarıw	Ø	500
aqlaw	+n	10	alaşlaw	+tı	12
aqraytıw	+zǐ	11	albıratıw	mǎnǎn/+nǐ	344
aqrayıw	+tǎ	265	albıraw	Ø	500

Çizelge 4.1. (devam) Fiiller ve tamlayıcılarının listesi

FİL	ALDIĞI EK	SAYFA NO	FİL	ALDIĞI EK	SAYFA NO
albrıǵatıw	mǐnǎn/+nı	344	alıǵıw	+nǎn/mǐnǎn	345
albrıǵaw	+a	199	analizlaw	+tǔ	485
alǵırlanıw	+day	340	anhıǵıw	Ø	500
aldalaw	+n	12	anıqlaw	+n	13
aldanıw	+dǎn	293	aǵarıw	+dǐ	14
aldaw	+tı/+zı	12	aǵartıw	+a/+dǐ	345
aldaǵtırıw	+n	12	aǵdıw	+nǐ/+dı/+dan	446
aldırtıw	+nan	294	aǵqıtıw	+n	14
aldırıw	+za/mǐnǎn	345	aǵlatıw	+dǎ/+dǐ/mǐnǎn/+ǵa	475
alqındırıw	+dı	12	aǵlaw	+n	14
alqıǵlaw	+nı	13	aǵqıw	+dǎn	294
allanıw	Ø	500	aǵlaşılıw	Ø	820
allaw	+tǐ	13	aǵlaşıw	+dǎ	265
allaǵtırıw	+zı	13	aǵıǵıw	+dan/+tǐ	346
almaǵlatıw	+dı	13	aparıw	+ǵa	200
almaǵınıw	+kǎ	199	apqaytıw	+ǎ	200
almaǵıw	+ǎ	200	apqasıw	+n	14
altınlaw	+zı	13	apsıǵıw	+zǎn	294
alırıwlaw	+nı	13	aptıraw	+a	200
alıǵlaşıw	+nı	13	aptıratıw	+zǐ	14
alıw	+n/+nan/+ǵǎ/mǐnǎn	474	aralanıw	+zǎn	294

Çizelge 4.1. (devam) Fiiller ve tamlayıcılarının listesi



FİL	ALDIĞI EK	SAYFA NO	FİL	ALDIĞI EK	SAYFA NO
aralaw	+tı/+nı/+dan	346	arıwlaw	+tı	15
aralaştırıw	+dũ/+qa	346	asıqlaw	+n	16
aralaşıw	+ğa/mınän	346	asıqlanıw	Ø	500
arbaw	+zı	14	asıqtırıw	+nı	16
arzaqlaw	+tı	14	asılıw	+zan/+da	347
arzanayıw	Ø	500	asırğalanıw	+ä	201
arqalandırıw	+nı	15	asıw	+n	16
arqalanıw	+ä	200	asıwlanıw	+a	201
arqalaw	+tũ	15	aşraw	+zı	16
arqanlaw	+a/+n	346	aştarlaw	+n	16
Arqaw	mınän	324	aşılıw	+gä	201
arnaw	+ä	200	aşıw	+n	16
Arnıw	+nan	294	ataqalaw	+n	17
artıslanıw	+n	15	atalandırıw	+tä	266
artmaqlaw	+a	200	ataw	+zı/+ğa	347
arttırıw	+zı/+dän/+gä	446	atqarıw	+n/+tän	347
artıw	+dan/+kä/+n	446	atlandırıw	+qa	201
arıqlandırıw	+dı	15	atlanıw	+qa	201
arındırıw	+tän/+zı/+zan	347	atlatıw	+zı/+ğa	348
arınıw	+tän	294	atmalatıw	+tı	17
Arıtıw	+n	15	atılıw	+nan/+qa	347
arıwlandırıw	+tũ	15	atıw	+n/+tan/+ä	447

Çizelge 4.1. (devam) Fiiller ve tamlayıcılarının listesi

FİL	ALDIĞI EK	SAYFA NO	FİL	ALDIĞI EK	SAYFA NO
awalaw	+kă	326	aşalıw	+gă	202
awzariw	+tǐ/+qa/+ă	348	aşanıw	+dă	266
awlaw	+tı	17	aşatlaw	+zǐ	18
awnaqlatıw	+nı/+tä	348	aşatıw	+zǐ	18
awnaqlaw	+dă	266	aşaw	+nı	18
awnatıw	+tı	17	aşaşıw	+zǐ	27
awnaw	+da/+gă	349	aşqayaqlaw	mǐnăn	324
awnaşıw	+za	266	aşlaw	+a/+n+zǐ	349
awşanlatıw	+tı	17	aşırıw	+n/+zan/+ġa	447
awşanlaw	Ø	501	aşıqtırıw	+dı/+kă	350
awızlanıw	Ø	501	ayazıw	Ø	501
awızlaw	+dǐ	17	ayaqlandırıw	+nı	19
awızlıqlatıw	+tı	17	ayaqlaw	+dǐ	19
awızlıklaw	+zı/+da	349	ayaqhıraw	+da	266
awıraytıw	+tǔ	18	ayanıw	+ġa	202
awırлаştırıw	+tǐ	18	baġawıllaw	+da/+dı	350
awırttıw	+dı	18	baġındırıw	+n/+nă	571
Awıw	+ă	201	baġınıw	+ġa	202
awırtıw	+nǐ	18	baġıw	+gă	202
awırhınıw	+da	266	baġışlaw	+ġa	202
ahıldaw	Ø	501	bazanıw	+kă	202
axmaqlandırıw	+ză/+zǐ	349	bazaw	+dă	266

Çizelge 4.1. (devam) Fiiller ve tamlayıcılarının listesi

FİL	ALDIĞI EK	SAYFA NO	FİL	ALDIĞI EK	SAYFA NO
bazlatıw	+zı	19	bahalaw	Ø	502
bazıqlandırıw	+n	19	başlıǵıw	Ø	502
bazıqlanıw	Ø	501	baştırıqlaw	+zı	20
bazırlaw	+tä	267	baştırıw	+tı/+a	350
bazıw	+zän	294	başırawlaw	+tǘ	20
bayqaw	+nan	295	başırıw	+dı	20
bayraw	Ø	501	başıw	+a/+da+n	732447
bayıǵıw	+tı	19	batqaqlaw	+dı	20
bayıqtırıw	+tı/+ga	350	batırlanıw	+nan	295
bayıtıw	+tı/+ǵa	350	batırıw	+n/+ǵä	351
bayıw	+ǵa	202	batırışıw	+ǵa	203
baqıldaw	+ǵa	203	batıw	+ǵä/+tan	351
balalaw	+a	203	bawlanıw	+ä	203
balawızlanıw	Ø	501	bawlaw	+n	20
balahınıw	Ø	501	bawırlaw	+ǵa	203
baldaqanıw	Ø	501	bahalaw	Ø	502
balqıw	+ta	267	başıw	+a/+da/+n	732
ballanıw	Ø	502	başlaw	+tan/+ǵa/+dı	448
barlaw	+zı	19	başaǵaslaw	+dı	20
barılıw	+ǵä	203	başqarıw	+n/+dä	351
barıw	+ǵa/+za/+nan/ mınän	475	başqurtsalaştırıw	+dı	21
barışıw	+qa	203	bayarlaw	+dı/+ǵa	351

Çizelge 4.1. (devam) Fiiller ve tamlayıcılarının listesi

FİİL	ALDIĞI EK	SAYFA NO	FİİL	ALDIĞI EK	SAYFA NO
bızäläw	+n	21	bışırıw	+gä/+zı /+mınän	448
bızäw	+dı/+gä	352	bıřälänıw	+ta/+gä	353
bıyığäyıw	Ø	502	bizzırıw	+dı/+zän	353
bıyıw	+gä/+dä	352	bızıw	+nan	295
bıyışıw	Ø	502	bızlätıw	+n	22
bılgirtıw	+a/+dũ	352	bızrăw	+tan	295
bıldırıw	+gä/+n	352	bızäklänıw	mınän	325
bılıw	+n	21	bızäkläw	+n	22
bıläklänıw	Ø	502	bızälıw	mınän	325
bıläw	+tı	21	bızänıw	+da/+gä	353
bırıkıtırıw	+tı	21	bızärläw	+n/+zan	353
bırkıtılıw	üşün	341	bızäw	mınän/+dı	354
bırkıtıw	+n	21	bızmänläřıw	+nı	22
bırleşıw	+gä	204	bıklänıw	+gä	204
bırleştıırıw	+zı	21	bıklätıw	+nı	22
bıtünlanıw	Ø	503	bıkläw	+dı/+n/+ga	354
bıtünlaw	+n	22	bılgılänıw	Ø	503
bıtsäläw	Ø	502	bıldälänıw	+n	22
bışınıw	Ø	502	bıldäläw	+tı	22
bışıw	+qa/+zı	353	bılgılew	+n/+gä	354
bıřıkläw	+la/+n /mınän	448	bılınläw	+zı	23
bışırılıw	Ø	502	bılänıw	+nan	295

Çizelge 4.1. (devam) Fiiller ve tamlayıcılarının listesi

FİİL	ALDIĞI EK	SAYFA NO	FİİL	ALDIĞI EK	SAYFA NO
bilāw	+n/+n1/+a	355	būlgatıw	+n	24
birilıw	+ä	204	būlgaw	+gä/+n	355
birilāniw	+qa	204	būldalaw	+n1	24
birıw	+qa/+n/+n1	355	būlüqhütüw	+dı	24
birışıw	+ä	204	būlüqhüw	Ø	824
birtilıw	+gä	204	būrgaqlaw	+zı	24
birtindiriw	+n	23	būrgalanıw	+za	267
bitlāw	+tı	23	būrgūlaw	+dı	25
bitārlāw	+tı	23	būrqūratıw	+n	25
būgazlaw	+tı	23	būrqūw	+nän	295
būgallaw	+zı	23	būrlaw	+nan	295
būzlanıw	Ø	503	būrmalanıw	+zan	296
būzülüw	Ø	503	būrūldaw	+qa	205
būzülüşüw	Ø	503	būrūslaw	+tı	25
būzūw	+tı	23	būrūw	+n/+gä	355
būzüşüw	+zı	24	bürsüldürüw	+nı	25
büyürüw	+zı/+gä	355	bürsülüw	+da	267
būlartıw	+n	24	būrşanlatıw	+n	25
būlarıw	mınän	325	būrhalanıw	+nan/+za	356
būlaşıw	+qa	204	būrhalaw	+n1/+za	356
būlgandırıw	+zı	24	būsqaqlaw	+n1	25
būlganıw	+kä	204	būşlanıw	+tan	296

Çizelge 4.1. (devam) Fiiller ve tamlayıcılarının listesi

FİİL	ALDIĞI EK	SAYFA NO	FİİL	ALDIĞI EK	SAYFA NO
büşnűw	űsűn	341	bűrkűw	minűn	325
bűűw	+zűn	296	bűrműlűw	+n	27
bűűraw	Ø	503	bűrűlűnűw	+qa	205
bűtarlaw	+da/+zı	356	bűrűw	+tan/+n	356
bűtaw	+zı	25	bűrűűtűrűw	+n	27
bűtlaw	+dű	26	bűrsűklűnűw	+nan	296
bűűalandırıw	+nű	26	bűrtűklűndűrűw	+tı	27
bűűrűw	+n	26	bűrtűklűw	+dű	27
bűgűlűp-hıgılıp	+gű	205	bűtűrűw	n/+nan/+da	449
bűgűlűw	+dan	296	bűtűrtűw	+tű	27
bűgűnķűrűw	+tı	26	bűtűw	+dűn	296
bűgűw	+tı/+da	356	bűtűytűw	+zı	28
bűjlaw	+nan	296	bűtűűtűrűw	+nı	28
bűklűw	+n	26	briketlaw	+da	486
bűkrűytűw	+n	26	bronlew	+da	486
bűkrűyűw	+da	267	buzartıw	+n	28
bűksűnlűw	+dű	267	buylatıw	+tı/+ű	357
bűldűrűw	+n	26	buylaw	+gű/+za	357
bűlűw	+n	27	buytlaw	+tı	28
bűrkűlűw	+gű	205	buyhűnűw	+gűga	205
bűrkűtűw	Ø	503	buyhűndűrűw	+dű	28
bűrkűw	+a	205	bulğılaw	Ø	503

Çizelge 4.1. (devam) Fiiller ve tamlayıcılarının listesi

FİİL	ALDIĞI EK	SAYFA NO	FİİL	ALDIĞI EK	SAYFA NO
buldırıw	+zı	28	bülgiläw	+tı	29
bulınıw	Ø	503	büldiriw	+dı	30
bulıw	+da/mınän/ä	449	bülip-yarıw	+nı	30
buraznalaw	+da/+zı	357	bülüw	+zı/mınän	357
buralaw	+nı	28	bülüşiw	+nı	30
buralıw	+tan	333	bülkäläw	+nı	30
buraw	mınän	325	bülmälätiw	+tü	30
buranlaw	+a	205	bültäytiw	+n	30
burlatıw	+n	29	büläkläw	mınän	325
burhitıw	+tı	29	bürtiw	+nı	30
buryaqlandırıw	+zı	29	büşildiriw	+tı	31
butallaw	+tı	29	büşiw	+tı	31
butanıw	+tä	268	bıgawlatıw	+tı	31
butalıw	+da/+mınän /+a	449	bıgawlaw	+zı	31
butaw	+tı	29	bızlaw	+da/+kä	357
buşanıw	+zän	297	bıjqıldatıw	+tı	31
buşatıw	+tü/+qa	333	bıjrlaw	+tı	31
buşaw	+ta	268	bıjrlaw	+dı	31
buyalıw	+ga	206	bıjlaw	Ø	504
buyaw	+dü	29	bızıldatıw	+dı	32
bügiw	+tän	45	bızıldaw	Ø	504
bügäw	+n	29	bıqtıw	+tı	32

Çizelge 4.1. (devam) Fiiller ve tamlayıcılarının listesi

FİL	ALDIĞI EK	SAYFA NO	FİL	ALDIĞI EK	SAYFA NO
bıyırav	Ø	504	bıwıntıqlanıw	Ø	505
bılqıldaw	Ø	504	bıwıw	+n	33
bıltayıw	Ø	504	bıxıldatıw	+zı	33
bıraqtırıw	+da/+tı	358	bıxıldaw	+nan	297
bırawlaw	+tı	32	bışqırtıw	+tı	33
bırğaw	mınän/+gä	358	bışqırıw	Ø	505
bırğıtıw	+gä	206	bıyalalaw	+nı	34
bırqırav	Ø	504	bäzräytıw	+n	34
bırşıldaw	+dä	268	bäylänıw	+ä	206
bıraqlaw	+nı	32	bäylänışıw	mınän	325
bısılğılav	Ø	504	bäyläw	+n/+ä	358
bısıldaw	Ø	504	bälzämläw	+tı	34
bıtbıldaw	+da	268	bälyırätıw	+nı	34
bıtıldaw	+dı/+tı	32	bälyıräw	+tan	297
bıwağıtıw	Ø	504	bälşäytiw	+n	34
bıwaqlanıw	Ø	505	bäläkäylätıw	+n	34
bıwartıw	+zı	32	bäläkäsäytıw	+ä	206
bıwzırıw	+n	32	bälälänıw	+qa	206
bıwlandırıw	+dı	33	bäläw	+nı	34
bıwıltıw	+dı	33	bäpäwlaw	+n	35
bıwılıw	+ä	206	bärgıläw	mınän	326
bıwınlaw	+n	33	bärgısläw	mınän	326

Çizelge 4.1. (devam) Fiiller ve tamlayıcılarının listesi



FİİL	ALDIĞI EK	SAYFA NO	FİİL	ALDIĞI EK	SAYFA NO
bäriw	+ğa/+nan/+tı	450	vijlatıw	+zı	37
bärişiw	mınän	326	vijlaw	+ta	436
bärsäkläw	+dı	35	vägäzläw	+zı	37
bäräşänläw	+dı	35	vägäzäläniw	+ğa	207
bäsäriw	+dä	268	väzınläw	+n	37
bäşläniw	+ğa	206	gazlaw	+zı	37
bäşhızlāw	+dı	35	gıwıldätiw	+nı	37
bäsärtiw	+dı	35	gıwlätiw	+nı	37
bäwıldiriw	+n	35	gıwlāw	Ø	505
bäwitiw	+tı	35	gidratlaw	+tı/da	358
bäxıllāw	+zän/+dı	358	gizlāw	+dı/+dä	358
bäxäsläşiw	mınän	326	gidrülizlaw	+dı	38
vağaytıw	+zı	35	giziniw	+za	268
vağayıw	Ø	827	giziw	Ø	505
vayımlaw	+tı	36	gipslaw	+tı	38
vaqlanıw	+qa	207	güfrirüvkalaw	+n	38
vaqlaw	+n	36	güjlāw	mınän	326
valsıqlaw	+tı	36	güldürāw	+ta	269
vatıp-yimiriw	+nı	36	gülläniw	Ø	505
vatıp-qırıw	+nı	36	güplāw	Ø	505
vatiw	+dı	36	gümbürlāw	Ø	505
vitaminlaw	+tı	36	güpüldāw	Ø	506

Çizelge 4.1. (devam) Fiiller ve tamlayıcılarının listesi

FİİL	ALDIĞI EK	SAYFA NO	FİİL	ALDIĞI EK	SAYFA NO
gürlätiw	+nı	38	gäripländiriw	+nı	39
gürsläw	+zan	297	gäripläw	+tan	298
gürüw	+zı	38	dabırlatıw	+n/+zı /+ğa	359
granullaw	+n	38	davaylaw	+tı	39
grimlaw	+zı	486	dağalatıw	Ø	506
gudrınlaw	+dı	38	dağalaw	+zı	40
gazaplaw	+ı	38	dağırlatıw	+tı	40
gajızlanıw	Ø	506	damırlaw	+tı	40
gawğalanıw	üşün	341	danlanıw	+za	269
garıldaw	+tan	297	danlaw	+dı	40
gürurlanıw	mınän	326	danlıqlaw	+nı	40
ğıjlatıw	+tı	39	dağırlatıw	+nı	40
ğıjıldaw	Ø	506	darıwlanıw	+da	269
ğırıldatıw	+zı	39	darıwlaw	+dı	40
ğırıldatıw	+tı	39	datalaw	+nı	41
gäzätländiriw	+ğa	207	dawalaw	mınän	326
gäzätläniw	+ğa	207	dawlaw	+nı	41
gäjäpländiriw	+n	39	dawlaştırıw	+nı	41
gäjäphiniw	+a	207	dahırlaw	+da	269
gäyipläniw	+qa	207	dezaktivatsiyalaw	+zı	486
gäyipläw	+ta	269	dezinfektsiyalaw	+n	486
gämälläştiriw	+n	39	dıwalvatsiyalaw	+zı	41

Çizelge 4.1. (devam) Fiiller ve tamlayıcılarının listesi

FİL	ALDIĞI EK	SAYFA NO	FİL	ALDIĞI EK	SAYFA NO
dġġtl�w	+dġ	41	d�b�rl�w	+d�y	340
dġgustatsiyalaw	+tġ	41	d�b�rl�Ŗġw	+za	269
demarkatsiyalaw	+zġ	486	d�y�ml�Ŗġrġw	+n	42
demobilizatsiyalaw	+zġ	486	d�mb�rl�tġw	+n	43
demoralizatsiyalaw	+zġ	487	d�mb�rl�w	+ta	269
dġnaturlaw	+tġ	41	d�m�yġw	+da	270
dġrġld�tġw	+tġ	42	d�ng�rl�tġw	+n	43
dġwġld�tġw	+zġ	42	d�nġk�ld�w	+d�	270
dġwl�tġw	�	506	d�nġk�yġw	+da	270
diml�w	+dġ	42	d�p�ld�w	mġn�n	327
diml�Ŗġw	�	506	d�pt�rl�w	mġn�n	327
dirġjirlaw	+zġ	42	d�rl�tġw	+dġ	43
diskġlanġw	�	506	d�r�Ŗl�nġw	�	506
diskġlatġw	+zġ	487	d�r�Ŗl�tġw	+zġ/+n�n	359
diskġlaw	+zġ	42	d�r�Ŗl�w	+tġ	43
diskvalifikatsiyalaw	+tġ	487	d�r�w	+zġ/mġn�n	359
distillyatsiyalaw	+zġ	487	duġqġldatġw	+n	43
dozalaw	+zġ	42	duŖlaŖtġrġw	+zġ	43
dokumentlaŖtġrġw	+zġ	487	duŖlaŖġw	+la/mġn�n	359
d�nġq�t�w	+qa	208	d�ndġrġw	+�	337
d�ŖmanlaŖtġrġw	+zġ	42	dġmlandġrġw	+tġ	43
d�ŖmanlaŖġw	+zan	298	dġmlanġw	+dan	298

 izelge 4.1. (devam) Fiiller ve tamlayġcġlarının listesi

FİİL	ALDIĞI EK	SAYFA NO	FİİL	ALDIĞI EK	SAYFA NO
dıngıldatıw	+tı	44	yıyıw	+n	45
dıngırlatıw	mınän	327	yıkırıw	+ä	208
dırlatıw	+zı	44	yıkirtıw	+nı	45
dırıldatıw	+n	44	yıkhınıw	+tan	298
dıwlatıw	+zı	44	yıkhıw	+zän	298
dägwäläw	+zı/+dı	44	yılbırlätıw	+n/+gä	360
dägwäläşiw	üşün	341	yılbırläw	+tı/+gä	360
dälğiw	+da/+gä	360	yılbıraw	+da	270
dälilläw	+zı	44	yılgäriw	mınän/+nı/+gä	450
därtländiriw	+zı/+kä	360	yıldiriw	+gä/+nı	361
däwlätläşiriw	+zı	44	yılıw	+a	209
däwäyiw	+gä	208	yılışiw	mınän	327
däfinläw	+za/+zı	360	yılkindiriw	+n	45
zuraytıw	mınän/+tı	360	yılkinıw	+gä/+ta	361
zurıqtırıw	+tı	45	yılkitıw	+dı	45
yıbınıw	+gä	208	yılkaläw	+zı	46
yıbitıw	+zı	45	yıllanıw	+da/+gä/mınän	450
yıbärliw	+a	208	yıllätıw	mınän/+dı	361
yıbäriw	+tı/+a	360	yılläw	+dı/+gä	361
yıgilıw	+kä	208	yılpıldätıw	+dı/+a	361
yıgiw	+dı/+da/+kä	450	yılpıldäw	+da	270
yıgärländiriw	+ı	45	yılpınıw	+gä/mınän	362

Çizelge 4.1. (devam) Fiiller ve tamlayıcılarının listesi

FİİL	ALDIĞI EK	SAYFA NO	FİİL	ALDIĞI EK	SAYFA NO
yǎlpǎw	+n	46	yǎrǎktǎrǎw	+zǎ/+zǎ	362
yǎltǎrǎtǎw	+zǎ	46	yǎrlǎklǎřtǎrǎw	+nan/+zǎ	363
yǎlhǎtǎw	+dǎ	46	yǎrhǎw	+dǎ	271
yǎlhǎw	+gǎ	209	yǎrǎndǎrǎw	+nǎ	74
yǎlǎw	∅	506	yǎrǎnǎw	+gǎ	339
yǎmǎrǎlǎw	+zǎ	270	yǎřkǎnǎw	+nan	298
yǎmǎrǎw	+n	46	yǎtdǎlǎndǎrǎw	+zǎ	47
yǎmlǎw	+n	46	yǎtǎzǎlǎndǎrǎw	+tǎ	47
yǎmhǎnǎw	+da	271	yǎtǎw	+gǎ/+dǎ	363
yǎmřǎw	+da/mǎnǎn	362	yǎtǎmhǎrǎtǎw	+zǎ	47
yǎndǎrǎw	+nǎn/+n	362	yǎtǎmhǎtǎw	+nǎ	48
yǎnlǎndǎrǎw	+nǎ	46	yǎtǎřǎw	+kǎ	209
yǎnřǎllǎřtǎrǎw	+tǎ	47	yǎtkǎrǎlǎw	+gǎ	209
yǎnřǎlǎw	+nan	298	yǎtkǎrǎw	+nǎ/+gǎ	363
yǎnřǎlǎytǎw	+dǎ	47	yǎtǎklǎtǎw	+dǎ	48
yǎnřǎlǎytǎw	+gǎ	339	yǎtǎklǎw	+zǎ	48
yǎnřǎw	+da/+n	362	yǎwǎřlǎtǎw	+dǎ	48
yǎplǎw	+tǎ/mǎnǎn	362	jǎjlatǎw	+tǎ	48
yǎpřǎklǎnǎw	∅	507	jǎwlaw	∅	507
yǎpřǎtǎw	+zǎ	47	zagǎnlaw	+tǎ	48
yǎrlǎw	+n	47	zamansalatǎw	+dǎ	48
yǎrǎgǎw	+gǎ/+zǎ	362	zamasqalatǎw	+nǎ	49

Çizelge 4.1. (devam) Fiiller ve tamlayıcılarının listesi

FİİL	ALDIĞI EK	SAYFA NO	FİİL	ALDIĞI EK	SAYFA NO
zapaslanıw	mınän	327	zıqlaw	+da	271
zaprıwqalaw	mınän	327	zırlaw	+da	271
zararlanıw	+dan/mınän	363	zırıldaw	+zä	271
zararhızlandırıw	+nan	299	zıwıldaw	+nan	299
zararhızlaw	+zı	49	zıyanlaw	+zı	50
zarlanıw	+dän	299	zägıflänıw	Ø	507
zaryadlaw	+zı	49	zägıfläw	+dı	50
zawıqlanıw	+n	49	zängärlätıw	+n	50
zımbırlätıw	+dı	49	zängärläw	+zı	51
zıñıldätıw	+zı	49	zärläw	+zı	51
zıñkıtıw	+zı	49	ıgılıw	+da	271
zınnätläniw	+tü/+tan/mınän	451	ıgäw	+zı	51
zınnätläw	+sä	340	ıgıtıbarlaw	+zı	51
zırıldätıw	+tı	50	ıdeallaştırıw	+nı	487
zündlaw	+tı	50	ızıw	+zı	51
zıylaw	+tan	299	ızıwläw	+tı	51
zıylaşıw	Ø	507	ızülyatsıyalaw	+tı/+tan	364
zıyıldeşıw	+nan	299	ızrätıw	+zı	51
zıñğıldatıw	+nı	78	ızräw	+nan	299
zıñğıraw	Ø	507	ıkılıändırıw	+ı	51
zıñğırlatıw	+n	78	ıksäw	+nı/+gä	364
zıñqıw	mınän/+gä	363	ıkşıw	mınän	327

Çizelge 4.1. (devam) Fiiller ve tamlayıcılarının listesi

FİİL	ALDIĞI EK	SAYFA NO	FİİL	ALDIĞI EK	SAYFA NO
ilatıw	+tı	52	imtıklätıw	+zan	300
ilaw	+a	209	imtıkläw	+n	53
ilawlatıw	+n	52	imşıw	Ø	508
ilahılaştırıw	+nı	52	imänıw	+ä	210
ılaşıw	Ø	507	inventarizatsiyalaw	+da	488
ilırıw	+nan	299	indırıw	+tı/+ä	364
iltıw	+tı/+a	364	inıw	+a+tan	365
illyuminatsiyalaw	+dı	487	instsenirovkalaw	+dı	488
illyustratsiyalaw	+tı	488	intıktırıw	+nı	53
ilhınıw	+zı	52	intensivlaştırıw	+n	488
ilhıräw	+zä	272	intıktırıw	+nı	53
iläkläw	+dı	52	inäw	+n	53
ilänıw	mınän	328	ınkıwlanıw	Ø	508
iläşlanıw	Ø	507	ınkäytıw	+zı	53
iläw	+ğa/+nı	364	ınläw	+n	53
iläwläw	Ø	507	ınrätıw	mınän/+n	365
imgänıw	+tän	299	ınkäytıw	+ğa	210
imınlanıw	Ø	507	ıyünlaştırıw	+dı	53
imıw	+tı	52	ınkäyışıw	+dä	272
imzalaw	+nı	52	ınräw	+da	272
imitatsiyalaw	+n	53	ınräşıw	+ta	272
imläw	mınän	328	ırıw	+ta	272

Çizelge 4.1. (devam) Fiiller ve tamlayıcılarının listesi

FİİL	ALDIĞI EK	SAYFA NO	FİİL	ALDIĞI EK	SAYFA NO
irışlîw	+gä	210	işlâw	+n	55
iplâw	+n	54	işhîzlânîw	Ø	508
irîkhîzlâw	+dû	54	işängîrätîw	+î/+qa	366
irîtiw	+zı	54	işäplâw	mînan/+dän/+n/+ğa	476
irîşîw	+gä	210	işäwänlânîw	+dän	300
irîştîrîw	+gä/+zı	365	itîlîw	Ø	508
irkînlâw	+tâ/+kâ	365	itînlîw	+kâ	210
irkînäytîw	+nî	54	itîw	+zî	55
irkälânîw	+a	210	itlâw	+n	55
irkälâw	mînan	328	ittîrîw	+ä/+n	366
irnâwlâw	Ø	508	ixatalanîw	mînan	328
irtîlâw	+nî/+mînan	365	ixatalaw	+nı	55
irhînlîw	Ø	508	işaralaw	mînan	328
irâmhîtiw	+nı	54	işîlîw	+nan/+dä/+kâ	451
işimlâw	+dı/+gä	366	işîtiw	+n	55
israflaw	+dî	54	işîttîrîw	+a/+qa	210
işîrîw	+ä/+tân	366	işîw	mînan/+n	367
işîrtîw	+î/+za	366	işlâşîw	mînan/+gä	367
işkîrîw	Ø	508	işäytîw	+ğa	211
işkîrtîw	+dı	54	yüğüşlanîw	mînan	328
işkârîw	+n	55	yüğüşüw	+ğa	211
işkârtîw	+zı	55	yüzüqlaw	+dı	56

Çizelge 4.1. (devam) Fiiller ve tamlayıcılarının listesi



FİİL	ALDIĞI EK	SAYFA NO	FİİL	ALDIĞI EK	SAYFA NO
yüqartıw	+nı	56	yütüğüw	+gä	211
yüqlatıw	+zı/+da	367	yütülüw	+nan/+ga	369
yülqqułanıw	+dan/+ga	367	yütüw	+n	57
yülqquław	+nı	56	yüğüñükläw	+da	272
yüllüqlaw	+tı	56	yüğüñüw	+a/+da	369
yülütüw	+nı	56	yüzläw	mınän	328
yülüw	+ı/+nan/+dı	367	yüzüw	+za	273
yümalaw	+ta	272	yüzänıw	Ø	509
yümarlanıw	+gä	211	yüzäw	+dan	300
yümarlaw	+dä/+n	368	yüylanıw	+nı	57
yümarsaqlaw	+tı	56	yüklänıw	+kä	211
yümartlanıw	+gä	211	yüklätıw	+dı	57
yümgaqlaw	+tı	56	yükläw	+ä	211
yümülüw	+ga/+nan	368	yüntäşläw	+nı	57
yümüw	+tı/+a	368	yüplätıw	+zı	58
yümrülaw	+tı	56	yüpläw	+n	58
yümşartıw	+zı	57	yürütüw	+tı/+a/+da/+dan	476
yümşarıw	Ø	508	yürüw	+ga/+dä/mınän/+nan	477
yünsütüw	+dı/+ga	368	yürüşläw	Ø	509
yünsüw	+tän	300	yüräkhıw	Ø	509
yüpläştırıw	+zı	57	yürüştürüw	+da	273
yütlüqtürüw	+nı	57	yüگیرgıläw	+da	273

Çizelge 4.1. (devam) Fiiller ve tamlayıcılarının listesi

FİL	ALDIĞI EK	SAYFA NO	FİL	ALDIĞI EK	SAYFA NO
yüğüşiw	+qa	212	yıyırsıqlaw	+zı	59
yüğüşıştiriw	+zı	781	yıyıriw	+zũ	59
yüğünlätiw	+tı	833	yıyıw	+ğa/+n/mınän	451
yüğünläw	+dı	833	yıyıştırıw	+zı	59
yüñkitiw	+n	443	yıyışıw	Ø	509
yünäldiriw	+nı/+ğa/+tı	370	yıyıştırıw	+zı	59
yünäldirilıw	+gä	212	yıldamlatıw	+dı	59
yünälıw	+a/+zan	370	yılqıldatıw	+zı	60
yünältilıw	+qa	212	yılmayışıw	+da	273
yünältiw	+nı/+ğa	370	yıltırlatıw	+zũ	60
yünättiriw	+zũ	58	yıqtıw	Ø	509
yünätiw	+tı	59	yılgırlanıw	Ø	509
yürgäkläw	+nı	59	yılımsılaw	+zı	60
yürmäw	+tü	59	yılıtıw	+za/+dı	371
yütkiriw	Ø	509	yılıw	Ø	509
yıbanıw	+ğa	212	yımgırıw	+n	60
yıgılıw	+gä/+za	370	yımlaw	+dı	60
yıgışıw	+nı	59	yımıldaw	+da	274
yıyızırıw	+dı/+ğa	370	yıpıldatıw	+zı	60
yıynawlaşıw	+dä	273	yıpırtıw	+a	212
yıyılıw	+ğa	212	yırganaqlaw	+zı	61
yıyıniw	+qa	212	yırzırıw	+n	61

Çizelge 4.1. (devam) Fiiller ve tamlayıcılarının listesi

FİL	ALDIĞI EK	SAYFA NO	FİL	ALDIĞI EK	SAYFA NO
yırlaw	+dı	61	yäbıştiriw	+ğa	213
yırlaşiw	+dä	274	yäyźiriw	Ø	510
yırmaslaw	+tan	300	yäyıldiriw	+n	63
yırttırıw	+dı	61	yäyılıw	+ğa	213
yırtıw	+n	61	yäyiw	+n/+gä	371
yırınıw	+nän	300	yäyläw	+n/+da	371
yırıw	+zı	61	yäyläwısläw	Ø	510
yışayıw	Ø	510	yäyrätiw	+dı	63
yıwzırtıw	+tan	301	yäyräw	+da	274
yıwzırıw	+nı	61	yälläw	+dan	301
yıwılıw	Ø	510	yälpäytıw	+n	63
yıwındırıw	+nı	62	yälpäştiriw	+dı	63
yıwıw	mınän/+dı/+tı	371	yälsıtıw	+ğa	213
yıfıw	+nı	62	yämgiyätläştiriw	+n	63
yıhazlandırıw	+n	62	yämländiriw	+nı	63
yışaytıw	+tı	62	yämräytıw	+n	64
yışlaw	+n	62	yämşäytıw	+n	64
yışıw	+tı	62	yämägätläştiriw	+dı	64
yäbırläw	+zı	62	yänsiw	+n	64
yäbırhınıw	+gä	213	yäpläniw	+zän	301
yäbırhıtıw	+nı	63	yäpläw	+n	64
yäbışıw	+gä	213	yäpäkäyläniw	+gä	213

Çizelge 4.1. (devam) Fiiller ve tamlayıcılarının listesi

FİİL	ALDIĞI EK	SAYFA NO	FİİL	ALDIĞI EK	SAYFA NO
yărăxätläniw	+dä	274	kvartallow	+dı	489
yărăxätläw	+dı	64	kızäläw	+nı	66
yätışläw	+tı	64	kıyızırıw	+ä	214
yähätlätiw	Ø	510	kıyızläw	+tı	66
yähätläw	+ğa	213	kıyızläniw	Ø	510
yäşilläniw	+za	274	kıyındırıw	+nı	66
yäşilläw	+nı	64	kıyiw	+ğa/+tı	372
yäşındırıw	+n	65	kıyılıw	+a	214
yäşiniw	+a	214	kıyındırışıw	+zı	66
yäşiriw	+gä/+dı/+qa	371	kıyinişiw	Ø	510
yäşländırıw	+zı	65	kımtirläw	Ø	510
yäşlätiw	+n	65	kınäşiw	+qa	214
yäşnätiw	+zı	65	kırğıw	Ø	510
yäşärtiw	+zı	103	kırıw	+a	214
yäşätiw	+zı	103	kırışıw	+ä	214
kalibrław	+zı	488	kırländırıw	+tı	66
kagatlaw	+tı	488	kırläw	+dı	66
kamillaw	+dı	65	kırlätiw	+zı	67
kamillaştırıw	+n	66	kısiläw	+zı	67
kamillaşiw	+tan	301	kışiläştiriw	+n	67
kamfarkalaw	+dı	488	kışinlätiw	+tı	67
katoklaw	+dı	489	kışnaw	Ø	510

Çizelge 4.1. (devam) Fiiller ve tamlayıcılarının listesi

FİİL	ALDIĞI EK	SAYFA NO	FİİL	ALDIĞI EK	SAYFA NO
kışnaşıw	Ø	511	kiriläniw	Ø	511
kibiw	Ø	511	kiriläw	Ø	511
kizäniw	+gä	214	kiriw	+n	68
kizäw	+n	67	kirtläw	+n	68
kikiriw	Ø	511	kirtmäsläniw	mınän	329
kikirti	Ø	511	kirtmäsläw	+n	68
kiliniw	+gä	214	kirşäw	+n	69
kiliw	+ta/+ä/+zän/+mınän	477	kisiktiriw	+tı	69
kilişiw	mınän/+gä	372	kisiriliw	+da	274
kiltiriw	mınän/+tı/+qa/+nı	452	kisiriw	+ä/+tı	69
kimiriw	+n	67	kistiriw	+nı	69
kimtiw	+tı	67	kisäwläw	+gä	215
kimälyitiw	+dı	68	kişiw	+tı	69
kinändiriw	+qa	215	kişkiläw	+n	69
kinäniw	+da/+gä/+dan	452	kişkinläştiriw	+dı	69
kiñgäw	+nan/+dan	489	kişätiw	+a	215
kiñäyitiw	+nı	68	kiştiriw	Ø	511
kiptiriw	+ta/+tän	372	kitapsalaw	+nı	69
kişiniw	Ø	511	kitiw	mınän/+gä/üşün /+da/+tan	484
kirziw	+n	68	kitişiw	+kä	215
kirildiwi	Ø	511	kitäriw	+n	70
kiriliw	+gä	215	küdlaw	+nı	70

Çizelge 4.1. (devam) Fiiller ve tamlayıcılarının listesi

FİİL	ALDIĞI EK	SAYFA NO	FİİL	ALDIĞI EK	SAYFA NO
komposterlaw	+tı	489	küyšändirîw	+zî	70
konvertlaw	+tı	489	küyšäw	Ø	512
konkretlaştırw	+dı	489	küyäläw	+dı	71
konservatsiyalaw	+tı	489	küldürüw	+n	71
konsolidatsiyalaw	+n	489	külümyüw	Ø	512
konspektlaw	+nı	489	külüw	+dän	301
kontraktlaw	+dı	490	külüşüw	Ø	512
kontraslaw	+n/+da	490	külämäsläw	+zî	71
kontratakalaw	+dı	490	küläslänîw	+nän	301
kooperativlaştırw	+n	490	küläslätîw	+n	71
koordinatsiyalaw	+n	490	kümüşläw	+dı	71
küzläy	Ø	512	kümräyîw	Ø	512
küjgütüw	+tı	70	kümräytîw	Ø	512
küzrätîw	+n	70	künlükläw	+n	329
küyzürüw	+dı/mınän	373	künläşîw	+dän	302
küyläw	+n/+tı/+gä	373	küplänîw	mınän	329
küyläşîw	+nı	70	küpläw	+tı	71
küymäläw	+n	70	kürgüw	+zı	72
küyünüw	+a	215	kürmäldirîw	Ø	512
küyüw	+qa	215	kürmäliw	+a	216
küyrätîw	+tä/+n	373	kürhünüw	+zä	275
küyräw	+dä	274	küräyîw	Ø	839

Çizelge 4.1. (devam) Fiiller ve tamlayıcılarının listesi

FİİL	ALDIĞI EK	SAYFA NO	FİİL	ALDIĞI EK	SAYFA NO
küräytiw	+zı	72	kügärtiw	+tı	73
kürälïw	+ä	216	küzläştirïw	mïnän	330
küräw	+tı	72	küzallaw	+n	73
küräşiw	üşün	342	küzläw	+zı	116
küräştirïw	+n	72	küzläşiw	+n	116
küsläw	+nı	72	küzämäläw	+n	73
kütüw	+dı	72	küzätïw	+n/+nan	373
küşhüzländirïw	+tan/+zı	373	küzäw	+kä	216
küsäytïlïw	mïnän	329	kükläw	+za	275
kütüşüw	Ø	512	kükräkläw	+dı	74
küttürüw	+ä	216	kükräw	Ø	513
kraxmallatw	+tı	490	kükhïllätïw	+zı	74
kremlaw	+tı	491	kükşïllänïw	+ta	275
kübïgïw	Ø	513	külbïw	+dä	275
kübïkläw	+zı	72	külägäläw	+n	74
kübïrsitïw	+n	73	kümdirïw	+tü/+a/+zı	374
kübïrsïw	Ø	513	kümïlïw	mïnän/+ga	374
kübäläkläw	mïnän	329	kümïrlänïw	Ø	513
kübälänïw	+tan	302	kümïw	+ga/mïnän/+zı	452
kübäläw	Ø	513	kümhïtïw	+tü	74
kübäläşiw	Ø	513	kümhïw	Ø	513
kübäwläşiw	Ø	513	kündirïw	+nı/+qa	374

Çizelge 4.1. (devam) Fiiller ve tamlayıcılarının listesi

FİİL	ALDIĞI EK	SAYFA NO	FİİL	ALDIĞI EK	SAYFA NO
künigîw	+a	216	küşiw	+ğa/+nan/+tan /+da	453
küniktîriw	+ä	216	kütirlänîw	Ø	514
künîw	+a	216	kütärlîw	+dan/+gä	375
künäkläw	+zı	74	kütäriŋkîräw	+n	75
künjilhizlänîw	Ø	513	kütäriw	+n/+zı/+kä	375
künjilhinîw	+tı	74	kütärişiw	+n	75
küpîriw	+da	275	kütärmäläw	+n	75
küpîrtîw	+dı	74	kütärtîw	+nan	302
küpsîtiw	+tı	75	käbäkläw	+dı	75
küpsîw	+zan/+da	374	käyiltîw	+nı	76
kürıkläw	mînan	330	käyiflänîw	+nı	76
küringiläw	+da	275	käyifhizlänîw	üşün	342
kürinîw	+ä	217	käypiltîw	+tı	76
kürîw	+n/+nan	375	käkräyŋkîräw	Ø	514
kürîşiw	Ø	514	käkräytîw	+tı	76
kürîştîriw	mînan	330	käksäytîw	+n	76
kürkämäläw	+dı	75	käkänlätîw	Ø	514
kürhätîw	+n/+gä	375	källänîw	Ø	514
küşinîw	+gä	217	käläplätîw	+dü	76
küşirinkîräw	+tı	75	kämîtîw	+n	76
küşirgîlätîw	+n/+nan/mînan	453	kämhitîw	Ø	514
küşîriw	+nı/+qa/+tan	453	känjäläşiw	mînan	330

Çizelge 4.1. (devam) Fiiller ve tamlayıcılarının listesi



FİL	ALDIĞI EK	SAYFA NO	FİL	ALDIĞI EK	SAYFA NO
käpläniw	+ä	217	qağızlaştırıw	+nı	78
käpläşiw	+a	217	qağıldırıw	+ä/+n	376
käpäřindiriw	+nı	76	qağılıp-huğılıw	+la	276
käpäřiniw	+da	275	qağıp-huğıw	+tı	78
käpäriw	Ø	514	qağıştırıw	+n	78
käräğiw	+qa/+ğa	842	qağılıw	+gä	353
käsıpläniw	mınän	330	qağınıw	+da	276
käwzäläniw	+za	276	qazaltıw	+qa	217
käwjäytiw	+zı	77	qazaltıw	+qa	217
käwşäyiw	Ø	514	qazalıw	+gä	218
käwşäytiw	+n	77	qazawlatıw	Ø	515
käşmäkläw	+nı	77	qazıw	+zı	78
qabarsıtıw	+dı	77	qazışıw	+a	218
qabartıw	+n	77	qajıldatıw	+tı	78
qabarındırıw	+nı	77	qayğırtıw	+dı	78
qabarıw	+da	276	qayğırıw	üşün/+gä	613
qabızıw	+ı	77	qayqaytıw	+tı	79
qabıqlaw	+nı	78	qaymaqlanıw	Ø	515
qabırğalaw	Ø	514	qaymaqlatıw	+tı	79
qabırsaqlanıw	Ø	515	qaymalaw	+tı/+mınän	376
qabıw	+a	217	qaymaw	+dı	79
qağızlaştırılıw	mınän	330	qaymıqtırıw	+dı	79

Çizelge 4.1. (devam) Fiiller ve tamlayıcılarının listesi

FİİL	ALDIĞI EK	SAYFA NO	FİİL	ALDIĞI EK	SAYFA NO
qaynarlanıw	Ø	515	qaqıştırıw	+tǎ	80
qaynarlatıw	+n	79	qaqqılaw	+dǎ	80
qaynaw	+da	276	qaqlaw	+zı/+da	377
qaynaşıw	+da	276	qaqlıǵıw	+nǎn	302
qayratıw	Ø	515	qaqnıw	+nan	492
qayraw	+dı/+a	376	qaqsıtıw	+tı	80
qayraşıw	Ø	515	qaqsatıw	+tı	81
qaysılandırıw	+tı	79	qaqsaw	+zǎn	302
qaysılaw	+n	79	qaqıldatıw	+zı	81
qaytarılıw	+ǵa	218	qalaylaw	+tǎ	81
qaytarıw	+dan/+n	376	qalaw	+zı/+qa	377
qaytıw	mǎnǎn/+ǵǎ/+tan	454	qaldırıw	+nan/+tǎ/+zǎ/+qa	477
qaytışıw	Ø	515	qalqaqlatıw	+dǎ	81
qayşalanıw	+qa	218	qalqınıw	+zǎn/+kǎ	377
qayşanlaw	+tan	302	qalqıtıw	+nan/+n/+kǎ/+tı	454
qayızlatıw	+tı	80	qalqıw	+dan/+qa	377
qayızlaw	+n	80	qaltaytıw	+nı	81
qayırılıw	+qa	218	qaltıratıw	+n	81
qayırıw	+nan/+n/+tı/+qa	454	qaltıraw	Ø	515
qayıw	+n/mǎnǎn	376	qalınaytıw	+tǎ	81
qayışlandırıw	+n	80	qalıw	+tǎ/+ǎ	377
qaqaytıw	+n	80	qalışıw	+nǎn	303

Çizelge 4.1. (devam) Fiiller ve tamlayıcılarının listesi

FİİL	ALDIĞI EK	SAYFA NO	FİİL	ALDIĞI EK	SAYFA NO
qamalanıw	+qa	218	qapsıqlanıw	+dä	277
qamalaw	+dı	81	qaptırlatıw	+dı	133
qamalıw	+nan/+tan	303	qaptırıw	+ğa/+n/+tän	744
qamaw	+tǎ/+nı	82	qapşaw	+m	83
qamaştırıw	+tǎ	130	qaraytıw	+tǎ	83
qamaşıw	Ø	515	qarayıw	+zan	303
qamsılaw	+tı	82	qaralaw	+dı	84
qamşaw	+zǎ	82	qaranıw	Ø	516
qamırlaw	+dı	82	qarañğılanıw	Ø	516
qanatıw	+dı	82	qarañğılaw	+tǎ	84
qandırıw	+zǎ	82	qararlanıw	Ø	516
qanlaw	+n	83	qararlaw	+ğa	219
qanhıratıw	+nǎ	83	qaraw	+nı/+ğa	378
qanıǵıw	+ğa	219	qarawıllatıw	+tǎ	84
qanıqtırıw	+gä	219	qarawıllaw	+n	84
qañǵaqlaw	Ø	516	qarǵaw	+dı	84
qañǵırtıw	mǎnän/+tı	378	qarqıldıaşıw	Ø	516
qañǵırıw	Ø	516	qarlanıw	Ø	516
qapaytıw	+tǎ	83	qarlıqtırıw	+n	84
qapayıw	+a	219	qarmalaw	+n	84
qaplatıw	mǎnän/+nǎ	378	qarmanıw	+dä	277
qaplaw	mǎnän/+ä/+n	455	qarmaw	+dı	85

Çizelge 4.1. (devam) Fiiller ve tamlayıcılarının listesi

FİİL	ALDIĞI EK	SAYFA NO	FİİL	ALDIĞI EK	SAYFA NO
qarpaytıw	+n	85	qatılıw	+gä	219
qartaytıw	+zä/+n	378	qatınşalanıw	+gä	220
qarthınıw	+dı	85	qatırıw	+tı/mınän/+gä	455
qarılw	+qa	219	qatıw	+ta/+ğa	380
qarşılanıw	mınän	330	qatıştırıw	+a/+zı	380
qarşılaw	+zı/+dä	618	qatışıw	+gä	220
qarşılaşıw	mınän	331	qawzaw	+dı	85
qarıwlaşıw	mınän/+qa	378	qawjıw	Ø	516
qarışlaw	+nı/ mınän	379	qawlaw	+tı	86
qarıştırıw	+nı	85	qawşırıw	+n	86
qasıw	+tan	303	qawıştırıw	+kä/+ı	380
qasırw	+nan/+zı	379	qaşagalaw	+tı	86
qatlaw	+zı	85	qaşandırıw	+tı	86
qatarlanıw	+tän	303	qaşqaytıw	+n	86
qatqaqlanıw	mınän	331	qaşqayıw	+da	277
qatlamlanıw	+tan	303	qaşqaytıw	+n	86
qatlanıw	+kä	219	qaşlaw	+zı	86
qatlawlanıw	Ø	516	qayalıw	+zän	303
qatmalaw	+zı	85	qıwätländırıw	+n	86
qatmarlaştırıw	+tı	85	qıwätlaw	+n	87
qatnaştırıw	+ğa/ mınän	379	qimmätländırıw	+n	87
qatnaşıw	mınän/+ğa	379	qızalaw	+tı/+ä	380

Çizelge 4.1. (devam) Fiiller ve tamlayıcılarının listesi

FİİL	ALDIĞI EK	SAYFA NO	FİİL	ALDIĞI EK	SAYFA NO
qūyzūrūw	+nan	304	qūmūqtūrūw	+dı	88
qūyzūrtūw	Ø	517	qūmharıw	Ø	517
qūylūğūw	+nan	304	qūrallarıw	mīnān	331
qūymalaw	+nı	87	qūralhızlandıırıw	+zı	88
qūyūlūw	+ zān/+ ā	380	qūraw	+tı	141
qūyūldūrūw	+nı	87	qūraştırıw	mīnān	331
qūyūşūw	+gā	220	qūrğaqlarıw	Ø	517
qūyūnūw	+ta/+da/+a	380	qūrğanlaw	+nı	89
qūyūw	+dı/+zan/+gā	455	qūrmalaw	+nı	89
qūlaqlarıw	Ø	517	qūrūqlaw	+zı	89
qūlaqlaw	+tı	87	qūrūlūw	Ø	517
qūlaslaw	+dı/+gā	381	qūrūtūw	+n	89
qūlatıw	+tū	87	qūrūw	+nı/+gā	381
qūlaw	+kā	220	qūrūştūrūw	+zan/+dı	381
qūldūratıw	+tū	87	qūrşūtūw	+zı	89
qūllaw	+a	220	qūrtaqlaw	+da	277
qūmaqlandıırıw	+zı	88	qūrtilatıw	+tı	89
qūmaqlarıw	Ø	517	qūrşaw	+tı	89
qūmaqırıw	+tı	88	qūrşūldatıw	+n	89
qūmartıw	+dı	88	qūsaqlaw	+nı/+nān	381
qūmarıw	Ø	517	qūşūw	+n	90
qūmlaw	+dı	88	qūşūw	+gā/+ta	382

Çizelge 4.1. (devam) Fiiller ve tamlayıcılarının listesi

FİİL	ALDIĞI EK	SAYFA NO	FİİL	ALDIĞI EK	SAYFA NO
qūštūrūw	+ä	220	quzılatıw	+nū	91
qūtqarılw	+nän	304	quzırlaw	+dı	91
qūtkarıw	+nan/+zı/+dän	382	quyzırıw	+a	220
qūtlaw	+zı/+mınän	382	quyıltmaqlanıw	Ø	518
qūtlatıw	mınän	331	quyılw	+a	221
qūtöldürūw	+tan	304	quyırtıw	+nı	91
qūtülūw	+zän	304	quyıw	+zı/+a/+n	383
qūtültūw	+dän	304	quyışıw	+dı	91
qūtürünūw	+da	277	quqraytıw	Ø	518
qūtürūw	+da	277	quqrayıw	+ä	221
qūtürtūw	+nı	90	qulaylaw	+n	91
qubırğıw	+Ø	517	qulaylaştırıw	+ä	221
qubıw	+dan	304	qulaylaşıw	+a	359
quzaqlanıw	Ø	517	qullanıw	+da/+n	383
quzalaw	+nı	90	qultıqlanıw	+zan	305
quzğalıw	+nan/+kä	382	qultıqlaw	+zı	91
quzğalışıw	+dan	305	qumşınıw	+tan	305
quzğatılıw	Ø	517	qumpıldatıw	+zı	91
quzğatıw	+n	90	qumşırıqlaw	+n	91
quzğırıw	Ø	518	qumırıqlanıw	+zı	92
quzğıtıw	+tı	90	qumırıw	+zı	92
quzğırtıw	+zı	91	qunaqlatıw	+tū/+a	383

Çizelge 4.1. (devam) Fiiller ve tamlayıcılarının listesi

FİİL	ALDIĞI EK	SAYFA NO	FİİL	ALDIĞI EK	SAYFA NO
qundırıw	+a/mǎnǎn	383	qurızlaw	+nı	93
qunıw	+a	221	qurılıw	+tan/+zǎ	383
qupqalyıtıw	+tı	92	qurıw	+dı	94
qupqalyıw	+zı	92	qusqarlaw	+n	94
quptarıw	+n	92	qusqullatıw	+n	94
quptırıw	+n	92	qusqıllanıw	+za	278
qupşıtıw	+n	92	qutarıw	+zı/+mǎnǎn/+n	384
qupıldıatıw	+nan	305	quşılıw	+gǎ	221
qupırınıw	+gǎ	221	quşıldırıw	+tı	94
qurǵaw	+n	93	quşıw	+tı/+gǎ	384
qurǵawlaw	+n	93	qıbılııtıw	+nı	94
qurǵaşlaw	+zı	93	qıbırlatıw	+zı	94
qurqınıw	Ø	518	qıbırlaw	+a	222
qurqıtıw	mǎnǎn	331	qızartıw	+nı	94
qurqıw	+zan	305	qızarıw	+tay/+ta	384
qurlandıırıw	+zı	93	qızǵanıw	+n	95
qurlaw	mǎnǎn	331	qızǵıltanıw	+a	222
qurpıw	+za	277	qızǵıltanıw	+a	222
qursalanıw	+dǎn	305	qızızırıw	+nı/+n/+da	384
qursalaw	+nı	93	qızıǵaytıw	+nı	95
qursalaşıw	+za	278	qızıqtırıw	mǎnǎn	332
qursıw	+n	93	qızıqındırıw	+zı	95

Çizelge 4.1. (devam) Fiiller ve tamlayıcılarının listesi

FİL	ALDIĞI EK	SAYFA NO	FİL	ALDIĞI EK	SAYFA NO
qızıqhınıw	mǎnǎn	332	qıyıqlaw	+zǔ	97
qızirtıw	+nı	95	qıyırhıtıw	+dǔ	97
qızıw	+qa	222	qıyıw	+tǔ	97
qızıwlaw	+dı	95	qıyışıw	+ta	278
qızıqlaw	+nı	95	qılandırıw	+dǐ/+qa	361
qızıştırıw	+nı/mǎnǎn	385	qıltayıw	+ǎ	222
qıyzırıw	+nǎn/+dı	385	qıltıldatıw	+tı	97
qıybatlatıw	+n	95	qılıw	+dı	97
qıybatlaw	+n	96	qımyıtıw	+nı	98
qıyǵaslandırıw	+tı	96	qımsıw	+zı	98
qıyǵaslatıw	+tı	96	qımtıw	+n/ mǎnǎn	386
qıylaw	+zı	96	qımtınıw	mǎnǎn	332
qıymıldatıw	+n	96	qımyıyıw	Ø	518
qıynalıw	+tǎn	305	qımşatıw	+n	98
qıypayıw	+kǎ	222	qınıw	+ǵa	222
qıypıldırıw	+zı	96	qıñǵırtıw	+tǐ	98
qıypılıw	+nan/+a	385	qıptırlaw	Ø	518
qıypıtıw	+n/+kǎ	385	qıptırлаşıw	Ø	518
qıypıw	+n	96	qıpıldatıw	+zǎ	278
qıytayıw	+tan/+qa	385	qıraqaylanıw	Ø	518
qıyşaytıw	+n	96	qırazlaw	+zı	98
qıyşanlatıw	+n	97	qıralaw	+dǐ	98

Çizelge 4.1. (devam) Fiiller ve tamlayıcılarının listesi



FİL	ALDIĞI EK	SAYFA NO	FİL	ALDIĞI EK	SAYFA NO
qıranlaw	+dǎ	98	qırılışw	üşün	342
qırğislatıw	+tı	99	qırışlanıw	mǎnǎn	332
qırğislaw	+tı	99	qırıw	+n/+da	386
qırzırıw	+dı/+zǎ/mǎnǎn	386	qırışw	mǎnǎn	332
qırqqılaw	+zı	99	qısqırtıw	+n	100
qırqtırıw	+dı	99	qısqırıw	Ø	519
qırqılıw	mǎnǎn	332	qısqırışw	Ø	519
qırqıw	mǎnǎn/+zı	386	qısittırıw	+tı	100
qırqıwlandırıw	+dı	99	qısıwlatıw	+nı	101
qırqıwlaştırıw	+dǎ	99	qısqartıw	+n	101
qırılanıw	+tǎn	306	qısqarıw	Ø	519
qırılaw	+kǎ	223	qıştalıw	+ǵa	223
qırılıqlaw	+zǎ	99	qıştaw	+zǎ/+qa	386
qırpaqlaw	+zǎ	99	qıştırıw	+a	223
qırpıwlaw	+tı	100	qısılıw	+ǵa/+tan	387
qırısıw	+tı	100	qısılışw	mǎnǎn	333
qırıtışlaw	+dǎ	100	qışw	+dı/+ǎ	387
qırışlatıw	mǎnǎn	332	qıtaqlaw	Ø	519
qırhıqtırıw	+dı	100	qıtqıldatıw	+tı	101
qırnaytıw	+tı	100	qıtıqlaw	+zı	101
qırısınıw	+ǵa	223	qıwalatıw	+dı	101
qırılıw	+da	278	qıwalaw	+kǎ/+n	387

Çizelge 4.1. (devam) Fiiller ve tamlayıcılarının listesi

FİL	ALDIĞI EK	SAYFA NO	FİL	ALDIĞI EK	SAYFA NO
qıwandırırw	+nı	101	qänägätläändirirw	+dı	102
qıwanlatırw	+dü	101	qänägätläniw	mınän/+dän	387
qıwanlaw	Ø	519	qähärläw	+tı	103
qıwanhıtırw	+dü	102	qähätläniw	+gä	223
qıwanırw	+dän	306	lağırław	Ø	520
qıwarırw	Ø	519	lazımlanıw	+nan	306
qıwğınlaw	Ø	519	laylalaw	+dı	103
qıwğınlaşırw	Ø	519	laqlanıw	+da	279
qıwzırırw	+tän	306	laqlatırw	+dı	103
qıwratırw	+dı	102	laqlıdatırw	+nı	103
qıwıqlandırırw	+n	102	laqlıdaw	+tı	103
qıwılıw	+nän	306	lañqıldatırw	+dı	103
qıwırw	+nan/+zı/+kä	456	lapşırlatırw	mınän	333
qıwışlaw	+da	278	lapaşırw	Ø	520
qıwışırw	+dan	306	lapşırw	Ø	520
qışlatırw	+tı	102	laslatırw	+nan	307
qışlaw	+zän	306	latinlaşırırw	+tı	103
qıştırlatırw	+tı	102	lawlaw	+nan	307
qıyalaw	Ø	519	lıgalläştirirw	+zı	104
qäzirläniw	Ø	520	lıpirlätirw	+n	104
qäzirläw	+nı	102	lıpirläşirw	+gä	223
qäzırhızıläw	+dı	102	lırlätirw	+tı	104

Çizelge 4.1. (devam) Fiiller ve tamlayıcılarının listesi

FİİL	ALDIĞI EK	SAYFA NO	FİİL	ALDIĞI EK	SAYFA NO
limitlaw	+n	491	mantikhızlandırırw	+zı	106
lokalleşterew	+dı	491	manılıw	+ğa	363
lupşaytıw	+n	104	manıw	+ğa	224
lıbırlaw	+zı	104	maskirovkalaw	+zı	491
lıqıldatıw	+n	104	marqalaw	+n	106
lıpaştırıw	+zı/+gä	387	metaştırıw	+ğa	224
lıpaşıw	Ø	520	metaşıw	+da/mınän	388
lıpıldaw	+ğa	223	matqınıw	+ğa	224
lısqıldatıw	+tı	104	matqıw	+nan	307
lıstırlatıw	+tı	105	maturlanıw	Ø	520
lägnätlaw	+dı	105	maturlaw	+dı/+zı	106
läpräyışıw	+tan	307	mahayıw	mınän/+a	388
läpäşıw	+gä	224	maxsuslaştırıw	+tı/+ä	388
mazahızlaw	+zı	105	maşınalaştırıw	+n	491
maylandırıw	+tı	105	mıngäşıw	+ğa	225
maylaw	+dı	105	mındırıw	+ğa/+zı	388
maqatıw	+nan	307	mıngäştırıw	+ nı/+qa	389
maqtaw	+n	105	mınıw	+ğa	225
mamıqlandırıw	+tı	105	minalaw	+dı	106
mandırıw	+ğa	224	minahızlaw	+dı	106
mansılıw	+ğa	224	miqrätıw	+tı	106
mansıw	+tı/+ğa	388	mıraşlaw	+a	225

Çizelge 4.1. (devam) Fiiller ve tamlayıcılarının listesi

FİİL	ALDIĞI EK	SAYFA NO	FİİL	ALDIĞI EK	SAYFA NO
misätläw	+zı	107	mürxäthindiriw	+dı	108
misäw	+qa	225	mürxäthiniw	+dı	108
mixnätläniw	üşün	558	müxüthünüw	+tı	108
müdirnizatsiyalaw	+nı	107	mühürläniw	+a	225
müzraw	+gä	225	mühürläw	+tı	109
müqlaw	+dı	107	müşkäyiw	+tan	307
müqraw	+ğa	225	müşkäländiriw	+n	109
mülqütüw	+dı	107	muyınsaqlaw	+kä	225
monopoliyalaştırılıw	+zı	491	muyırıw	+nan	307
montojlaw	+tı	491	mulaytıw	+n	109
münjlanıw	+da	279	muliqtıriw	+ğa	226
müxtajınıw	+n	107	munaw	+n	109
müjüw	+tan/+n	389	murtaytıw	+tı	109
müytüldätiw	+zı	107	murtayıw	+da	279
mükämmälläştiriw	+dä	279	mutlanıw	Ø	520
mükämmälläştiriw	+nı	107	mükläniw	Ø	520
müldürätiw	+zı	108	mükläw	+zı	109
mülläw	+dä	279	mıgırlanıw	+nän	308
mültüldätiw	+zı	108	mıjıtıw	+nı	110
mülayımländiriw	+n	108	mızlatıw	+zı	110
müntätiw	+tı	108	mıymıldatıw	+zı	110
müntäw	+n	108	mısqallow	+n	110

Çizelge 4.1. (devam) Fiiller ve tamlayıcılarının listesi

FİİL	ALDIĞI EK	SAYFA NO	FİİL	ALDIĞI EK	SAYFA NO
mışnaw	Ø	520	natsionalizatsiyala w	+zı	491
mäzäniläştiriw	+zı	110	neytralleşterew	+nı	492
mäyşildäw	+dä	280	nışkäriw	Ø	521
mäkälläştiriw	+n	110	nışkärtiw	+n	111
mängiläştiriliw	+ta	279	nigizläniw	+da/+ğa	635
mäniglaw	+z	110	nigizlaw	+n/+tan	389
mängiläştiriw	+n	111	nikaxlaw	+ä/+dı	389
mäskäwlaw	+tı	111	nikaxlanıw	+gä	226
mätallastırıw	+tı	111	niyätlaw	+ğa/+n	390
mätäläniw	+za	279	nikillaw	+nı	112
mätällätiw	+dü/+dä	389	nişlaw	mınän	333
mähärläşiw	mınän	333	nümirlaw	+n	112
mäşgülläniw	mınän	333	nüraw	+gä	226
mäşäkätläniw	mınän	333	nurlanıw	mınän	334
nazlanıw	+a	226	nurlaw	+zı/mınän	390
nazlanıw	+nan	308	nürmalaw	+tı	112
nazlaw	+zı	111	nürmalastırıw	+tı	112
nağışlaw	+nı	111	nürmalläştiriw	+tı	112
namıslandırıw	+nı	111	nuqtalaw	+tı	112
namıslanıw	+ä	226	nurlandırıw	+dü	112
namışırıw	+dä	280	nurıw	Ø	521
narıqlaw	+n	111	niğniw	+da	280

Çizelge 4.1. (devam) Fiiller ve tamlayıcılarının listesi

FİİL	ALDIĞI EK	SAYFA NO	FİİL	ALDIĞI EK	SAYFA NO
nıǵıttırıw	+nı/mınän	390	üzatılıw	+qa	227
nıǵıtlıw	mınän	334	üzatıw	+nän/+zı /+nı/+qa/mınän	478
nıǵıtıw	+tı/mınän	390	üzünaytıw	+nı	113
nıqıw	+ä/+n	390	üzünlaw	+zı	113
nıqışıw	+ǵa	226	üzlatıw	+nı	113
nışıw	mınän	334	üzünlaw	+zı	114
näzıǵäyıw	Ø	521	üzünlaştırıw	+nı	114
näzıǵäytıw	+dı	113	üyüqhütüw	+dı	114
näjısläw	+zı	113	üyüştürüw	+tı	114
näkäşläniw	+ǵa	227	üyqaştırıw	+dän/+tı	391
nälätläw	+qa	227	üyüqhüw	+da	280
näşılläştiriw	mınän	334	üyümhüräw	+dä	280
näfısläw	+n	113	üyütüw	+dı/mınän	391
obkatkalaw	+zı	492	üyüşüw	+da	281
oboylaw	+nı	492	üypalaw	+n	114
übrazlandırıw	+za	280	oqqupatsiyalaw	+dı	492
übrazlanıw	+da	280	üqlaşıw	+dan	308
üzaytıw	+n	113	üqşatıw	+a/+nı	391
üzayıw	Ø	521	üqşaw	+gä	227
üzaw	Ø	521	ülaqtırıw	+dı/+ǵa	391
üzanıw	+gä	368	ülǵaşıw	+a	227
üzattırıw	+kä	227	ülüǵaytıw	+tı/+qa	392

Çizelge 4.1. (devam) Fiiller ve tamlayıcılarının listesi

FİİL	ALDIĞI EK	SAYFA NO	FİİL	ALDIĞI EK	SAYFA NO
ülülaw	+z	114	üşüw	+qa/+dan	393
ülüw	+da	281	üşralıw	+gä	228
ünlaw	+tı	114	üşratıw	+da/+zı	393
ünütüw	+zı	114	üşraw	+ä	228
ünüttüruw	+da/+n	392	üşraşıw	+da/mınän	393
üntaqlanıw	Ø	521	üstaw	+ı	115
üntaqlaw	+tı	115	üşhüzlandırıw	+zı	115
opponentlaw	+da	807	üştarıw	+kä	228
ürzürüw	mınän	334	ütqüw	+nı	115
oriyentirlaw	+dä/+tı/+gä	492	ütülüw	+da	281
ürlüqlanıw	+sä	340	ütüw	+tı	116
ürülüw	Ø	521	üttürüw	+n	116
ürünüw	+a/mınän	392	üştaşaw	+tı/+nän	393
ürüp-huğıw	+n	115	üşşılaytıw	mınän	334
ürüw	+gä/mınän	392	üyalaw	+ä	228
üşqünlanıw	+da	281	üyalaşıw	+gä	228
üşqawıllaw	+gä	228	üyalıw	+tan	308
üşlaytıw	+dı/+da	392	üyaltıw	+da/+nän	393
üşüqlanıw	+zan	308	üyathızlanıw	+da	281
üşünüw	+da	281	üğütläw	+nı	186
üşürgaw	+zı	115	üğüw	+qa	228
üşürüw	+n	115	üzgüäläw	+zı	186

Çizelge 4.1. (devam) Fiiller ve tamlayıcılarının listesi

FİİL	ALDIĞI EK	SAYFA NO	FİİL	ALDIĞI EK	SAYFA NO
űzgűlášıw	+n	186	űyrűlűw	+dä	282
űzgűsläw	+nän	308	űyrűltűw	+zı	118
űzzűrűw	+n	187	űyrälänıw	+dä	282
űzűlűw	+nan/+da	394	űyränıw	+kä/+nı/+tı +dan/mınän	478
űzűltűw	+dı	187	űyrätılıw	+kä	229
űzűp-yűlqűw	+n	117	űyrätıw	+dı/+ğa/+n/+tän	456
űzűp-yırtıw	+tı	117	űyrätışıw	+ğa	229
űzűw	+zı/+dı/+dän/+a	456	űysűkläw	+dı	118
űzűşűw	+n	117	űlbűräw	Ø	521
űzräytıw	+tı	117	űlgűrtűw	+ğa/+tı/+a	395
űzängıläw	+zı	117	űlgäştırw	+qa/+za	395
űyzűrűw	+dı/+gä	394	űlkänäytıw	+tı	118
űykűlűşűw	+dä	282	űlpűläw	+n	118
űykälıw	mınän	334	űlpäkläw	+zı	118
űykäw	+n/+ğa	394	űltűrätıw	+n	118
űylänıw	+gä	229	űltűräw	+zan	308
űymäklätıw	+zı	117	űltäyıw	+nan	309
űymäläw	+tı	117	űltäytıw	+n	118
űyűlűw	+kä	229	űltänlätıw	+n	118
űyűlűşűw	+ä	229	űltäşländırw	+dı	119
űyürűw	+zı/+nı/+ä	394	űlášıw	+n/+gä	395
űyűw	+zı/+a	395	űműthűzlänıw	+zan	309

Çizelge 4.1. (devam) Fiiller ve tamlayıcılarının listesi



FİİL	ALDIĞI EK	SAYFA NO	FİİL	ALDIĞI EK	SAYFA NO
ündaw	+zı/+qa	395	ütüw	+n	120
ündäşiw	+gä	229	ütäländiriw	+zı	120
üntaw	+n	119	ütäslaw	+n	121
ünaw	+gä	230	üşküw	+n	121
üñülüw	Ø	521	üşütüw	+dü	121
üñüw	+zı	119	üşäläklaw	+tı	121
üñräyiw	+dä	282	üşändiriw	+dı	121
üñşäyiw	+dı	119	paklanıw	+nan	309
üplaw	+zı	119	paqlaw	+n	121
ürzürtüw	+n	119	parafinlaw	+zı	493
ürgülaw	+gä	230	parlandırıw	+dı	121
ürzürüw	mınän/+zı/+gä	457	parlaw	+tı	121
ürkütüw	+zı	120	parlaşiw	mınän	335
ürküw	+nan	309	pasterizatsiyalaw	+tü	493
ürüw	+gä/+tan	395	payatlatıw	+dı	493
ürpäytiw	+n	120	planlaştırılıw	+gä	493
üşkülländiriw	+zı	120	planlaştırıw	+tı	493
üşmüyüşlaw	+dı	120	plombalaw	+dı	493
üşkütüw	+zı	120	populyarlaştırıw	+zı	493
üşlaw	Ø	521	ramlatıw	+n	494
üştäliw	+gä	230	ramlaw	+tı	494
üştäw	+ä	230	rašlaw	+dı	122

Çizelge 4.1. (devam) Fiiller ve tamlayıcılarının listesi

FİİL	ALDIĞI EK	SAYFA NO	FİİL	ALDIĞI EK	SAYFA NO
rasyonalləştiriv	+zı	494	ruxlandıriv	+kă	230
registratsiyalaw	+zı	494	ruxlanıw	+kă	230
revolyutsionlaştırv	+zı	494	rănyitiliv	+ză	282
regeneratsiyalaw	+n	494	rănyitiv	+dı	123
reglamintlav	+tı	122	rătlăw	+n	123
regulyatsiyalaw	+tı	494	rătlăştırv	+dđ	123
regulirlaw	+n	122	răxătlăniv	Ø	522
redaktürlatıw	+nı	122	răşătkălăw	+nı	123
redaktorlaw	+nı	495	sabawıllaw	+da	282
rekvizitsiyalaw	+tı	495	sabıw	+ġa	230
reklamalaw	+zı	495	saġıldıriv	+zı	123
rektifikatlaw	+n	122	saġılyıtıw	+n	123
remüntlaw	+nı	122	saġıltıw	Ø	522
repatriatsiyalaw	+zı	495	saġılıw	+a	230
retsenziyalaw	+tı	495	saġıw	+n	124
retuşlatıw	+tı	122	saġıştırv	+n	124
refürmalaw	+tı	123	sajınlaw	+zan	496
rizalatıw	+nı/+mınăn	396	sajlatıw	+n	124
rizalaşıw	mınăn	335	sajıldatıw	+nı	124
rizıqlanıw	mınăn	335	sayqaldıriv	+dı	124
ruslaştırv	+da	495	sayqalıw	+da/+zı/mınăn	457
russalaştırv	+n	495	sayqatıw	+n	124

Çizelge 4.1. (devam) Fiiller ve tamlayıcılarının listesi

FİL	ALDIĞI EK	SAYFA NO	FİL	ALDIĞI EK	SAYFA NO
sayqaw	+n	125	sañqaytıw	+n/+qa	397
saylaw	+n	125	sañlandırıw	+dı	126
saypıldırıw	+tı	125	sañlaw	+dä	282
saypıltıw	+dı	125	sapqıslaw	+n	127
saypıw	mınän/+zı	396	sapsınıw	mınän/+qa	397
sayraw	+tı	125	saptırıw	+qa/+tan	397
sayınıw	+dı	125	sapıldatıw	+n/+qa	397
sayıw	+dı	125	sapırlaw	+tı	127
saqtırıw	+nan	396	sarpanlatıw	+n	127
saqırtıw	+a	231	sarlaw	+kä/+dı/+mınän/+dä	479
saqırılıw	+qa	375	sarpıw	+zı	127
saqırıw	+n/+ı/+ä	396	sarsatıw	+zı	127
saqırışıw	+qa	231	sarsaw	+tan	309
salqıw	+n	126	sarıw	+tı	127
saltrratıw	+n	126	satlıqlaw	+tı	127
salınıw	+a	231	satnatıw	+n	127
salıw	+n/+nan	396	satnaw	+a/+da	398
salıştırıw	+n/+ä	397	satraşlaw	+n	128
salşaytıw	+n	126	satıldatıw	+n	206
salıqlaw	+n	126	satırlatıw	+dı/+nan	398
salımlatıw	+dü	126	satırlaw	Ø	522
samalaw	+tı	126	saflandıırıw	+n	128

Çizelge 4.1. (devam) Fiiller ve tamlayıcılarının listesi

FİİL	ALDIĞI EK	SAYFA NO	FİİL	ALDIĞI EK	SAYFA NO
svarqalaw	+zı	496	sinkılāw	+tī	130
sızārlāw	+n	128	sintizlaw	+dı	130
siylāndirīw	+n	128	sināw	+tī	130
siymāltīw	+tī	128	sirkanıw	+dan	310
sekbestrław	+tī	4496	sirlātīw	+đī	130
sīkrāytīw	+n	128	sirtīw	+a/mīnān	399
sīltārlānīw	mīnān	335	sirttīrīw	+a	231
sīltārlāw	+n	129	sirıldırıw	+n	130
sīmīrlātīw	+n	129	siriltīw	+n	131
sīmsīnīw	+n	129	siriştirıw	+n	131
sīmtīw	+zı	129	sisīlīw	+n	131
sīmārlānīw	+tan	309	sisīw	+zī	131
sīpīldātīw	+n	208	sisīşīw	+n	131
sīrkitīw	+da	283	sistemalaştırıw	+zī	496
sīrtlāw	+nan	309	sistīrīw	+n	131
sigīndirīw	+dı/+zan	398	sitlāw	+dı/+nan	399
sigīrīw	+n	129	sitīlīw	+zan	310
sigālāw	+n	129	sitlātīlīw	+tān	310
siklāw	+n	130	sitlātīw	+nān	310
sikāndirīw	+dū	130	sitlāşīw	+zan	310
siktīrīw	+tı/+nan	398	sitlāşītīrīw	+nān	310
sigīw	+qa	231	sithīnīw	+n	131

Çizelge 4.1. (devam) Fiiller ve tamlayıcılarının listesi

FİİL	ALDIĞI EK	SAYFA NO	FİİL	ALDIĞI EK	SAYFA NO
sifatlaw	+n/+da	399	sürlätiw	+n	133
sıxırlaw	+dı	132	sürüştürüw	+n	133
sübürlaw	+nan	310	süşüläniw	mınän	335
süqaltalaw	+tı	132	spirtlaw	+n	133
süqñüw	+dä	283	stimullaw	+n	496
süqüw	+tı/+qa	399	subırlaw	+nän	311
süqsünüw	+dä/+nan	399	subırlaşiw	+zän	311
sülğaw	+n	132	suqaytıw	+a	376
sülğüw	+n	132	suqlandırıw	+n	133
süñqüw	+ğa	231	suqlanıw	mınän	335
sürgüw	+gä	232	suqlaw	+n	133
sürnaw	+dı/+a	400	suqınıw	+ğa	232
süsüldürüw	+tı	132	suqıw	+n	133
süsülüw	+nan	311	sumırlaw	+ğa	232
süsültüw	+tı	132	sumırıw	+tı/+ğa	400
sütsiallaştırıw	+tı	132	sumıw	+kä	232
süylüktürüw	+nı/+qa	400	suptarlaw	+tän	311
süykäytıw	+dı/+ğa	400	supıldeşiw	+tan	311
süyülüw	+kä	232	supırlaw	+za	283
süyüw	+tı/+n/+kä	400	sutlatıw	+zı	133
sükürläşiw	mınän	335	sutlaw	+tı	134
sünnätlätiw	+nı	132	sutıldatıw	+n	134

Çizelge 4.1. (devam) Fiiller ve tamlayıcılarının listesi

FİİL	ALDIĞI EK	SAYFA NO	FİİL	ALDIĞI EK	SAYFA NO
sutıldaw	+sä	340	sijıldatıw	+n	135
süğinıkläw	+da	283	sıymaqlaw	+zı	135
süğüw	+ä	232	sıyıldatıw	+n	135
sükıttıw	+ğa	233	sıyıldaw	+nan	312
sükäyiw	+da	283	sıyıw	mınän/+dı/+qa	458
sükäyışiw	+nan/+a	401	sıqıldatıw	+n	135
sümäşiw	+a	233	sıqıldatıw	+n	135
sünkäyiw	+qa	233	sılanıw	+ğa	233
süplätıw	+dı	134	sılatıw	+dı/+n/+kä	401
süpläw	+nan/+zı	401	sıltlatıw	+n	135
sürtäyıtıw	+dı	134	sıltıratıw	+n	135
sıbarlanıw	mınän	336	sımırлатıw	+zı	136
sıbarlatıw	+zı	134	sınyırlatıw	+dı	136
sıbarlaw	+dı /mınän	401	sınyırlaw	+n	136
sıbıqlaw	+dı	134	sınıqtırıw	+n	136
sıbırtqılaw	+nan	311	sıngırлатıw	+n	136
sığarılıw	+qa	233	sıqlatıw	+n/+a/+zı	402
sığarıw	+qa/+n/+nı/+nan	457	sıqlaw	+dä	283
sığüw	+zän/+ğa/+dı	457	sığraw	Ø	522
sızatıw	+dı	134	sıptırlaw	+tän	312
sızaw	+ä	233	sıpıldatıw	+n	136
sızışıw	mınän	336	sıpıldaw	+nan	312

Çizelge 4.1. (devam) Fiiller ve tamlayıcılarının listesi

FİİL	ALDIĞI EK	SAYFA NO	FİİL	ALDIĞI EK	SAYFA NO
sırqıraşw	+nän	312	sälw	+nı	138
sırlaw	+n	137	sälämätländirw	+tı	138
sırmalıw	+ı/+ğa	402	sämländirw	+dı	138
sırmaw	+dı	137	sämläşw	mınän	336
sırıldatıw	+n	137	sänskiläw	mınän	336
sırıştırıw	+n	137	sänskäkläw	+dä	284
sıtıldatıw	+n	137	sänsıldirw	mınän/+tı	403
sıwalıw	+dä/mınän	402	sänsilw	+qa	233
sıwaqlanıw	Ø	522	sänsimläw	+dı	138
sıwaqlaw	+nan	312	sänsiw	+gä/+tı	403
sıwaltıw	+n	137	sänstirw	mınän/+dı/+kä	458
sıwlaw	+da	284	sänägätläştirw	+n	139
sıwsıtıw	+nı	137	säpıldatıw	+zı	139
sıwsıw	+zän	312	säptirlätıw	+zı	139
säbälänw	+da	284	säpaw	+a/+dü	404
säyırhınw	+nan	312	särpäkläw	+n	139
säylätıw	+nı	137	säsilw	+a/+tan	403
säynäw	+zän/+n	402	säsıw	+dı/+da/+nan/+gä	479
säkıldatıw	+zı/+dä	403	säsratıw	+n	139
säkıw	+tı	138	säsraw	+nän/+a	404
säkäytıw	+n	138	säsäkläw	+dı	139
säldirw	+n	138	säsätıw	+gä	234

Çizelge 4.1. (devam) Fiiller ve tamlayıcılarının listesi

FİL	ALDIĞI EK	SAYFA NO	FİL	ALDIĞI EK	SAYFA NO
säfärläniw	+ğa	234	taqaltıw	+gä	234
tabaqlaw	+zı	139	taqalıw	+a	235
tabanlaw	+qa	234	taqlıgıw	+gä	235
tabındırıw	+zı/+ä	404	taqmaqlaw	Ø	522
tabınıw	+qa	234	taqıraytıw	+tı	140
tabıw	+tı/+ğa	404	taqırlaw	+dı	140
tağatıw	+n/+qa	404	talaqlaw	+dı/+kä	405
tağılıw	+ğa	234	talanıw	+zan	313
tağıw	+dı/+kä	404	talatıw	+tän	313
tazalaw	+tı	140	talaştırıw	+zı	140
tazartıw	+nı/+dan/+mınän	458	talaşıw	+dä	284
tazarıw	+zan	313	taldırıw	+ğa	235
tazraytıw	+tı	140	talğınlatıw	+n	140
tayğaqlaw	+n/+da	405	talpındırıw	+n	141
tayqalaw	+zan	313	talıqtırıw	+ğa	235
taypıldırıw	+dan	313	talıw	+da/+tän/+ğa	459
taypılıw	+qa	234	tamaqlandırıw	+zı	141
tayşaytıw	+tı	140	tamaqlanıw	mınän	336
tayşandırıw	+qa	234	tamamlaw	+n	141
tayşanıw	+tan/+ğa	405	tamanlaw	+ä/+tı	405
tayıw	+ğa/+ta/+tän	459	tamansalaw	+zı	141
tayışıw	+tän	313	tamdırıw	+gä	235

Çizelge 4.1. (devam) Fiiller ve tamlayıcılarının listesi



FİİL	ALDIĞI EK	SAYFA NO	FİİL	ALDIĞI EK	SAYFA NO
tamızzırw	+gä	235	taralıw	+nän	314
tamıw	+nan	314	taralışw	+tan/+ğa	407
tanhıqlaw	+tı	141	tarattırw	+zı	142
tanıqlaw	+dı	141	taratıw	+a/+zı/+kä/+dän	459
tanılıw	+ğa/+dä	406	taraw	mınän/+n	407
tanıtıw	+tı/+n/+dä/mınän	459	tarbanlatıw	+n	142
tanıw	+dan/+dı	406	tarqalıw	+ğa	236
taniştirw	+ı/ mınän	406	tartawıllaw	+ğa	237
tanişw	mınän	336	tartqılaw	+n	142
tañhınıw	+ä	236	tartqıslaw	+nı	142
tapalıw	+ğa	236	tarttırw	+ä/+zän	407
tapanıw	+da	284	tartılıw	+ä/+nan/+qa	408
tapatıw	+nan/+dı	406	tartındırw	+nän/+da	408
tapaw	+zı/+dan	406	tartınıw	+ğa	237
tapqırlaw	+kä	236	tartıp-huzıw	+dı	142
tapqırlaşw	+gä	236	tartıw	+n/+ä/+dä	460
taplandırw	+dı	141	tarhınıw	+nı	143
taplatıw	+dı	142	tarıǵıw	+nan	314
taptırw	+tı	142	tarıtıw	+gä	237
tapşırtılıw	+gä	236	tarıw	+qa	237
tapşırıw	+tı/+qa/+n	407	taşlaw	+n/+a	408
tapıldatıw	+nan	314	taslatıw	+zı	143

Çizelge 4.1. (devam) Fiiller ve tamlayıcılarının listesi

FİİL	ALDIĞI EK	SAYFA NO	FİİL	ALDIĞI EK	SAYFA NO
taswirlaw	+tĩ	143	tıyızırıw	+ğa/+n	409
taşmalaw	+n	143	tıyılıw	+kä	238
tataw	+nı	143	tıyınıw	+kä	238
tatırtıw	+n	143	tıyıw	+qa	238
tatıw	+n/+ğa	408	tıyışıw	+gä	238
tawşaldıw	+dı	143	tıyälıw	+ğa	238
tahıllanıw	Ø	522	tıyäw	+ğa/+zı	409
tahırlatıw	+dı	144	tıkımläw	+n	144
taşlaw	+zı/+qa	408	tıklänıw	+ä	239
taşlanıw	+qa	237	tıkläw	+ğa	38
taşlaşıw	Ø	522	tıksäyıw	+ä	239
taştıw	+n	144	tıksäytıw	+zı/+n/+ä	410
taşınıw	+gä	237	tıkälıw	+ä	239
taşıw	+ zı/+a	409	tıkäw	+a/+qa	239
tayaqlaw	+zı	144	tılgıläw	+n	144
tayandırıw	+a	237	tılıw	+tĩ	144
tayanıw	+ä	238	tılläw	+dı	144
tayaw	+nı/+kä	409	tıläw	+ğa	239
tıgınıw	mınän	336	tıntıw	+dı/+da	410
tıgıw	+n/+ä	409	tıriltıw	+dı	144
tızılıw	+kä	238	tırkälıw	+kä	239
tızıw	+kä/+zı	409	tırkäw	+n/+ğa	410

Çizelge 4.1. (devam) Fiiller ve tamlayıcılarının listesi

FİİL	ALDIĞI EK	SAYFA NO	FİİL	ALDIĞI EK	SAYFA NO
türkäşiw	+qa	240	tilriw	+tän	314
tirtlätiw	+zi	145	tingitiw	+tı	146
tirhäkläniw	+gä	240	timirlätiw	+n	147
tiräkläw	+nı	145	tiñkitiw	+tı	147
tiräliw	mınän/+gä	410	tiñläştiriw	+n	147
tirätiw	+zı/ mınän /+nı/+a	460	tiñläw	+a	240
tiräw	+dan/+n/+gä	461	tiñläşiw	+ä	240
tiräşiw	+da/+gä	411	tiñhniw	+n	147
titiw	+zi/+tı/+zan/+ga	461	tiñäliw	+ga	240
titrätiw	+zı	145	tipiklaştıruw	+nı	147
tiwälläw	+nı	145	tipsiw	+n	147
tişläniw	+tän	314	tiptiriw	+za	284
tişläw	+n	145	tirbäliw	+za	284
tişätiw	+tı	146	tirbältiw	+tı	147
tişäw	+n	146	tirgäw	Ø	522
tibiw	+tı	146	tiriw	+zü	148
tizlätiw	+n	146	tirläw	+gä	240
tizäkläw	+n	146	tirtiwiw	+gä	241
tikşiriw	+n	146	tirtiriw	+n	148
tilirtiwiw	+nı	146	tiräläw	+dı	148
tilmiriwiw	+kä	240	tiräsläniw	mınän	337
tilmirtiwiw	+n/+kä	411	titkiw	+n	148

Çizelge 4.1. (devam) Fiiller ve tamlayıcılarının listesi

FİİL	ALDIĞI EK	SAYFA NO	FİİL	ALDIĞI EK	SAYFA NO
tışw	+nan/+n/+ğa	461	tüşkaw	mınän/+qa	411
tıştırıw	+tı	148	tüşmallaw	+n	149
tüzlaw	+tı	148	tütanaqlaw	+dı	149
tüzlüqlaw	+tı	148	tütaştırıw	+zı	150
tüzürüw	mınän	337	tütaşıw	+ğa/ mınän	411
tüyüw	+n	148	tütqarlaw	+zı	150
tüqandırıw	+n	149	tütlüğüw	+tan	314
tüqanıw	+za/+zay/mınän	462	tütündürüw	+kä	241
tüllanıw	Ø	523	tütünüw	+ä/+tı	411
tümalaw	+tı	149	tütüw	+dı/+ğa/+ä/+nan /+za	480
tümanlanıw	+zäy	341	tütüşüw	Ø	523
tümürülüw	+ğa	391	tüttürüw	+dan/+nı/+ğa	463
tüzlüqlaw	+tı	149	tübäklänıw	+da	285
tümralanıw	+gä	241	tübäkläşıw	mınän	337
tündürüw	+zı/mınän/+a	462	tübälıw	+qa	241
tünyüratıw	+zı	149	tübäw	+tı/+gä	412
tünüqlaw	+zı	149	tüyäkläw	+a	241
tünsüw	+za	284	tüzükländırıw	+dı	150
türgüzüw	+ı/+kä/+zän	463	tüzüklänıw	+za	285
türüw	mınän/+zän /+da	463	tüzüw	+zan	315
türüşüw	mınän	337	tüzäytıw	+nı	150
tüslaw	+zı	149	tüzältıw	+n/+zan	412

Çizelge 4.1. (devam) Fiiller ve tamlayıcılarının listesi

FİİL	ALDIĞI EK	SAYFA NO	FİİL	ALDIĞI EK	SAYFA NO
tüzätiniw	+da	285	türgäklaw	+zi	151
tüzätiw	+da/+nı	412	türläniw	+kä	242
tüzäw	+n/+ğa	412	türjäytiw	+dı	151
tüyzäklaw	+zı	150	türkümlaw	+zi	151
tüynaw	+nı/+qa/+zi	413	türlüklaw	+tı	152
tüyülüw	+tan/+ä	413	türländiriw	+zi	152
tüyürläniw	+dä	285	türülüw	+kä/+nän	413
tüyürümläniw	+ğa	392	türüw	+kä/+tı	413
tüyüw	+zı	150	türündürüw	+kä	242
tüyraw	mınän	337	türünüw	+gä	242
tükürüklaw	+zı	150	türtkülaw	+zi/mınän	414
tükürüw	+n	151	türtküslaw	+zı	152
tüküştürüw	+zi	151	türtüw	mınän/+n/+ä	463
tükätiw	+tı/+ğa	413	tüşmürlaw	+n	152
tünlätiw	+nän	315	tütüw	+gä	242
tünkätiw	+gä	242	tütäslaw	+n	152
tünöldürüw	+nan	315	tütätiw	+n	153
tünülüw	+nän	315	tüşündürüw	+nı	153
tünätiw	+zı	151	tüşünüw	+n/+kä	414
tüpländiriw	+nı/+da	413	tüşürülüw	+nan/+kä	414
tüplätiw	Ø	523	tüşürüw	+nı/+dan/+tı/+ğa	464
tüpsüşüw	+n	151	tüşüw	+nän/+ä	414

Çizelge 4.1. (devam) Fiiller ve tamlayıcılarının listesi

FİL	ALDIĞI EK	SAYFA NO	FİL	ALDIĞI EK	SAYFA NO
tüşäw	+da	285	tupaqlaw	+n	154
tuğartıw	+tı	153	tuparlaw	+nı	154
tuğarıw	+tı/+ä	415	tupaşlandırıw	+nı	154
tuzanlaw	+dı	153	tuplanıw	+ä	243
tuzğaqlaw	+tı	153	tuptaytıw	+zı	154
tuzzırıw	+nı	153	tupıldatıw	+nan/+gä	416
tuzıw	+nän	315	turaqlaw	+n	154
tuyzırıw	+nı/+gä	415	turalaw	+gä	243
tuyındırıw	mınän	337	turaw	+dı	155
tuyınıw	mınän/+gä	415	tutlatıw	+dı/+zä/+zı	416
tuyıw	+kä	242	tutıqtırıw	+zı	155
tuqlanıw	mınän	337	tübänlätiw	+n	155
tuqtaw	+zan/+zä	415	tübänäytıw	+n	155
tuqıw	+dı	153	tüğüw	+dü/+a/+zı	416
tulaw	+dä/mınän	416	tüzıw	+a	243
tulqındırıw	+n	153	tüktırıw	+tü	155
tultırıw	+gä/+zı/mınän/+dı	464	tülätiw	+tı	155
tulılanıw	+gä	242	tüläw	+n	155
tulıw	+gä	243	tünkäriw	+n	156
tumpaytıw	+zı	153	tünäzıw	+tän	315
tunaw	+n	154	tünäräkländiriw	+zı	156
tuğazıtıw	+zı	154	tünäräkläw	+nän/+dı	417

Çizelge 4.1. (devam) Fiiller ve tamlayıcılarının listesi

FİİL	ALDIĞI EK	SAYFA NO	FİİL	ALDIĞI EK	SAYFA NO
tüjârätîw	+da	285	tınıw	+zan	316
tütäläw	+dan	315	tıñqıslanıw	+ğa	244
tüşätîw	+a	243	tıñlatıw	+nı	157
tüşäw	+ğa/+nän/+nı	464	tıñlaw	+n	157
tıbbırsınıw	+da	285	tıpırlatıw	+n	157
tıgızlatıw	+nı	156	tıpırlaw	+da	286
tıgızlaw	+da/+tı	417	tırmatıw	+ğa/+n	418
tıgıldırıw	+ä	243	tırmaşıw	+gä	244
tıgılıw	+ğa	243	tırmıslaw	+zı	157
tıgılışıw	+kä	244	tırnatıw	+zän/+dı	418
tıgırlaw	+ı/+qa	417	tırnaw	+n	157
tıgıw	+tü/ mınän /+dı/+gä/+tän	480	tınıw	Ø	523
tızıqlaw	mınän/+zı	417	tırpaytıw	+n	157
tızırıqlaw	+gä	244	tırıldatıw	+n	158
tıyılıw	+nan	316	tırıştıw	+ğa	244
tıqlıgıw	+qa	244	tırışıw	+ğa	244
tıqtırıw	+tı/+ğa	417	tışlatıw	+dı	158
tılqıtıw	+zan	316	tıwıw	+tä	286
tımızıw	+nı	156	tägäyınläw	+kä/+n	418
tımıgıw	+ta	286	tägärläw	+nan	316
tındırıw	+zı	157	tägärätîw	+nı	158
tınıslaw	+zan/+n	417	tägäräw	+a	245

Çizelge 4.1. (devam) Fiiller ve tamlayıcılarının listesi

FİİL	ALDIĞI EK	SAYFA NO	FİİL	ALDIĞI EK	SAYFA NO
täkrarlaw	+n	158	täfsilläw	+n	160
täkäläw	+nı	158	uzğarıw	+nan/+tı	418
tälgäşläw	+tı	158	uzzırıw	+tı/+gä	419
täläfläw	+dı	158	uzıw	+dı/+da/+zän/+ä	481
tämizläw	+zän	316	uzıştırıw	+da/+zı	419
tämlätiw	+tı	159	uzışıw	+la/+ğa	419
tämläw	+dı	159	ujımlaştırıw	+zı	160
tämhızläw	+zı	159	uylaw	+tı	160
tämäytiw	+tän	316	uyıw	+n	160
tänkitläw	+n	159	uynaqlatıw	+nan/+dä/+zı	465
tänkläw	+dı	159	uynap-külüw	mınän	338
täntiräw	+ğa	245	uynatıw	+da/+zı	419
tängälıw	+ğa	245	uynaw	+dä/+mınän	419
tängälläw	+ğa	245	uyılıw	+a	245
tärbiyäläw	+zı	159	uqalaw	+dı	161
tärbiyälänıw	+da	286	uqlaw	+tı	161
tärtipläw	+zı	159	uqmaştırılıw	+zan	316
täränäytiw	+tı	159	uqmaştırıw	+dü/+gä	419
täräpläw	+dı	160	uqmaşıw	+ä	245
täräşläw	+dı	160	uqtalıw	+kä	246
tästirläw	+tä/+da	286	uqıtıw	+a/+dı/+ta	465
täwäkkälläw	+kä	245	uqıw	+nän/+zı/+ta	465

Çizelge 4.1. (devam) Fiiller ve tamlayıcılarının listesi



FİİL	ALDIĞI EK	SAYFA NO	FİİL	ALDIĞI EK	SAYFA NO
ultırtıw	+zı/+ä/+tı	420	urğılıw	+zan	317
ultırıw	+gä/+da	420	urğıtıw	Ø	523
umırıw	+zı	161	urlatıw	+tän/+n	421
uñaylaw	+tı/üşün/+a	466	urlaw	+dı	162
uñaylaştırıw	+tı	161	urtaqlaw	+n	162
uñaylaşıw	+qa	246	urtaqlaşıw	mınän/+n	421
uñaltıw	+zı	161	urtalaw	+zı	162
uñdırıw	+tı	161	urınlaşıw	+ğa	246
uñıw	+zän	317	urınlaştırıw	+zı/+gä	421
upaytıw	+zı	161	uslaw	+a	246
uralanıw	+da	286	usmalaw	mınän	338
uraldırıw	+n/+kä	420	uşallanıw	+ä	246
uraltıw	+zı	161	uşıw	+dı	162
uralıw	+qa/+da	420	utaw	mınän	338
uralışıw	+da	286	uftanıw	Ø	523
uranıw	+a	246	ufildaw	+ğa	246
uratılıw	mınän	338	uxıldaw	+nan	317
uradıw	+tı	162	uyadıw	+n/+nan/+tı	422
uraw	+a/+nı/+ğa	421	übüw	+dı/+nän	422
urğıldırıw	+tän	317	üğäyhınıw	+zı	162
urğılıw	Ø	523	üzgärıw	mınän	338
urğılıw	+zı	162	üzgärtıw	+tı/+mınän	422

Çizelge 4.1. (devam) Fiiller ve tamlayıcılarının listesi

FİİL	ALDIĞI EK	SAYFA NO	FİİL	ALDIĞI EK	SAYFA NO
üzgärtirîw	+n	163	ürtälänîw	+da	287
üzländirîw	+zı	163	ürtändirîw	+nı	164
üzläştirîw	+n	163	ürtätîw	+kä	247
üzhnîw	üşün/+dı	422	ürtäw	+dı	164
üzäklänîw	+dı	163	üräläw	+tı	164
üzäklätîw	+zı	163	üränsitîw	+n	164
üzäkläştirîw	+tı	163	üsıkläw	+nı	165
ükînîw	+ğa	247	üşındirîw	+nı	165
ükirîw	Ø	523	üşîw	+ä/+da	423
ükirtîw	+n	163	üştirîw	+n	165
ükhw	Ø	523	ütıklätîw	+dı	165
ülîw	+tan/+üşün	422	ütîw	+n/+nan/+ä	466
üñgäläw	+dan	317	ütkırlätîw	+tı	165
üñläw	+tı	164	ütkärlîw	+nan	318
üpkäläşîw	+zän	317	ütkäriw	+dan/+dä/+nı/+gä	481
ürîlîw	+kä/+nän	423	ütkärtîw	+dı/+nan	423
ürîw	+qa	247	ütkäştirîw	+n	165
ürlätîw	+ä	247	ütmäşläw	+tı	165
ürläw	+zän/+ğa	423	ütätîw	+dı	165
ürmäläw	+a	247	ütäw	+n/mınän	423
ürsıtîw	+n	164	fayzalanıw	+nı/+tı/+nan	424
ürtläw	+n	164	finanslaw	+tı	496

Çizelge 4.1. (devam) Fiiller ve tamlayıcılarının listesi

FİİL	ALDIĞI EK	SAYFA NO	FİİL	ALDIĞI EK	SAYFA NO
formalaştırıw	+n	497	hağaytıw	+tı	167
fäqirläniw	Ø	524	hağalaw	+n	167
xaqlaw	+n	166	hağaldırıqlaw	+n	167
xaraqärlaw	+n	166	hağıw	+ğa	248
xaslanıw	+kä	247	hajlaw	+nan	318
xaslaşıw	+kä	247	haylaw	+ä/+nı	424
xatalanıw	+tä	287	haqlanıw	+dan/+dä	424
xızmätländiriw	+dı	166	haqlaw	+dı/+ğa/+dä/+dan	481
xikäyäläw	+da	287	haldırıw	+qa/+da/+n/+zan	482
xirisläniw	+ğa	248	halqınaytıw	+dü	167
xisaplaw	+nı/+kä	424	hallatıw	+tı	168
xisländiriw	+zı	166	halmaqlatıw	+dı	168
xlorlaw	+zı	497	halpaytıw	+n	168
xujalanıw	+dä	287	halınıw	+ğa	248
xurlanıw	+da	287	halıw	+tı/+ä/+ğa	425
xıyallanıw	+nan	318	halışıw	+ğa	248
xäbärläw	+n	166	hamşıw	Ø	524
xärbiläştiriw	+n	166	hanaw	+tı/+qa	425
xätirlätiw	+n	167	hanlanıw	+ğa	248
xätirläw	+n	167	hapırıw	+nı	168
xäwıfländiriw	+zı	167	harqıtıw	+nän	318
habışıw	+ğa	248	hargaytıw	+tı	168

Çizelge 4.1. (devam) Fiiller ve tamlayıcılarının listesi

FİİL	ALDIĞI EK	SAYFA NO	FİİL	ALDIĞI EK	SAYFA NO
harqıw	+nän/+gä	425	hirkäländirıw	+dı	169
harmaqlaw	+ä/+nı	425	hirkäländirıw	+zı	169
harıltıw	+zı/+gä	425	hibilıw	+zan/+gä	426
harılıw	+gä	248	hibıw	+dü/+a/+da	466
harıw	+gä	249	hizzirıw	+n/+gä	426
haşıtıw	+dı	168	hikirıw	+a	249
hataştırıw	+nı	168	hikirtıw	+n/+nan	427
hattırıw	+zı	169	himirıw	+zä	287
hatıw	+n	169	hiplätıw	+zı	170
hawalatıw	+dı	169	hipläw	+zı	170
hawıgıw	+tan	318	hiptirıw	+tan	319
hawıldaw	+qa	249	hirpıldirıw	+n	170
hawıw	mınän/+zı/+zan	466	hirpılıw	+ä	249
hılkındirıw	+n	169	hirpıw	+gä/+nan	427
hılkıtıw	+dı	169	hirägäyıw	+za	287
hılkıw	+nan/+nı	426	hirägäytıw	+nı	170
hıltäw	+dı	169	hiräkläw	+gä	249
hıgdırıw	+qa/+zı/+ä	426	hıqlanıw	+a	249
hıgıw	+tan/+ä	498	hünülüw	+gä	250
hıgışıw	+gä	404	hünüw	+dı/+tı/+ä	427
hıpintıw	+nan	318	hüratıw	+zı	170
hıpirıw	+dı/+nän	426	hüraw	+nan/+tı	427

Çizelge 4.1. (devam) Fiiller ve tamlayıcılarının listesi

FİİL	ALDIĞI EK	SAYFA NO	FİİL	ALDIĞI EK	SAYFA NO
hūraşw	+n/+tĩ	171	hũyãw	+tı/+gã	428
hũzzũrũw	+tũ	171	hũlãytlãw	+nan	319
hũzũmtãlãw	+zĩ	171	hũrgũslãw	+zı	172
hũzũw	+zı	171	hũrzũrũw	+zĩ/+a	428
hũzãgãytĩw	+zı	171	hũrmãklãtĩw	+zĩ	172
hũzãklãw	+zı	171	hũrmãlãw	+zĩ	172
hũyzũrũw	+zãn	319	hũrũlũw	+dãn/+gã	429
hũykãlãşĩw	+ã	250	hũrũmlãnĩw	+da	288
hũykãnãw	+qa	250	hũrũndũrũw	+tı	173
hũykãw	+n/+ã	428	hũrũw	+n/+nı/+nãn	429
hũylãndĩrĩw	+n	171	hũrtũw	+n/+mĩnãn/+a	467
hũylãw	+dĩ	172	hũslãtĩw	+zĩ/+ã	429
hũylãştĩrĩw	+zı	172	hũgãrĩw	mĩnãn/+da	429
hũyũw	+n/+da/+nan	467	hũgũlĩw	+ta/+gã	429
hũyrãklãtĩw	+nãn/+nı	428	hũgũw	mĩnãn/+qa/+dı	468
hũyrãklãw	+zı	172	hũgũşĩw	mĩnãn	338
hũyrãlĩw	+ta	288	hũzũlĩw	+gã	250
hũyrãltĩw	+zı	172	hũzũw	+dı	173
hũyrãtĩlĩw	mĩnãn	338	hũyzãnlãw	+da	288
hũyrãw	+n/+dĩ/+zãn/+ã	467	hũyũllãw	+zı	173
hũyhũnũw	+zı	172	hũqrandĩrĩw	+nĩ	173
hũyãnĩw	+qa	250	hũqtũrĩw	mĩnãn/+a/+dan	468

Çizelge 4.1. (devam) Fiiller ve tamlayıcılarının listesi

FİİL	ALDIĞI EK	SAYFA NO	FİİL	ALDIĞI EK	SAYFA NO
hulıǵıw	+da/+dı	430	hızǵanıw	+n	175
humlaw	+dan/+ä/ mınän	469	hızǵırtıw	+zı	175
hupalaw	+nan/+nı	430	hızǵırınıw	+gä	250
hurzırıw	+tı	173	hızǵırıw	+da	288
hurıqtırıw	+dı	173	hızlatıw	+tı	175
hurılıw	+nän	319	hızlaw	Ø	857
hurıw	+dan/+tı/+nan	430	hızlıqlaw	+tı	175
hüzläşiw	+da	288	hızmaqlaw	mınän/+n	431
hüktiriw	+nän	319	hızırıw	+n/+ga/mınän	469
hülpänäytıw	+tı	173	hızıw	+zı/+ga/+nan	469
hündiriw	+n	174	hızırınıw	+n/+tı/+a	431
hündirtiw	+tı	174	hıyqaşıw	+gä	251
hürilıw	+dan	319	hıypaqlaw	+n	175
hüriltiw	+dı	174	hıypaw	+n	175
hüränländiriw	+nı	174	hıyındırıw	+kä	251
hüränäytıw	+tı	174	hıyınışıw	+ä	251
hürätlänıw	+zä	288	hıyıw	+ä	251
hürätläw	+tü	174	hıyışıw	+ga	251
hıǵılıw	+nan/+da	430	hıqratıw	+tı	175
hıǵınıw	+a	250	hıqtaw	Ø	524
hıǵıw	+nän/+n	431	hıqıw	+qa	251
hızatlaw	+n	174	hılandırıw	+ga	251

Çizelge 4.1. (devam) Fiiller ve tamlayıcılarının listesi

FİİL	ALDIĞI EK	SAYFA NO	FİİL	ALDIĞI EK	SAYFA NO
hılanıw	mınän/+gä	431	hırlaw	+n/+mınän	432
hılaw	+gä/+zı	432	hırmalaw	+gä	252
hılaşıw	+kä	252	hırıqtırw	+nı/+kä	432
hıltanıw	+a	252	hırındılaw	+ä	253
hıltaw	+gä	252	hırındırıw	+kä	253
hıltawlanıw	+ä	252	hırınıw	+a	253
hılıw	+n	176	hırıw	+a	253
hınalıw	+za	288	hıwaldırıw	+zı	176
hınaw	+tı/+dü	176	hıwaltıw	+zı	176
hınatıw	+ta	289	hıwatlaw	+zä	289
hındırıw	+n	176	hıwlanıw	+gä	253
hınlandırıw	+zı	176	hıwlaw	+dı	177
hınlanıw	+da	289	hıwhatıw	+nı	177
hınıw	Ø	524	hıwhaw	+kä	253
hıptıw	+gä	252	hıwındırıw	+nı/+dän	432
hıptırılıw	+gä/+nan/+dä	470	hälmäklänıw	+n	177
hıptırıw	+tı/+qa/ mınän/+tan	482	häptirkäläw	+tı	177
hırğalaw	+nän	319	häpätıw	+tı	177
hırqıraw	+nän/+da	432	härişıw	+gä	253
hırılışıw	+kä	252	härmäkläw	+n	177
hırılıqtırıw	zı/+kä	432	tsementlaw	+tı	497
hırlandırıw	+n	176	tsinklaw	+dı	497

Çizelge 4.1. (devam) Fiiller ve tamlayıcılarının listesi

FİİL	ALDIĞI EK	SAYFA NO	FİİL	ALDIĞI EK	SAYFA NO
şağırlatıw	+zı	177	şartlaw	+tan	320
şazralatıw	+tǎ	178	şatlanıw	+a	254
şazralaw	+n	178	şatırlatıw	+n	179
şajlaw	+ğa/+da	433	şawlaw	+nan/+la	433
şayıqlaw	+tı	178	şawzırlatıw	+n	179
şaqarılıw	+qa	254	şawlatıw	+tı	180
şaqarmalaw	+nı	178	şawlaşıw	Ø	524
şaqarıw	+n	178	şaştırlatıw	+dǎ	180
şaqraytıw	+nan/+dǎ	433	şaştırıw	+n	180
şaqrayıw	+dä	289	şaşındırıw	+zı	180
şaqıldatıw	+n	178	şaşıw	+tän	320
şalpaytıw	+zı	178	şayarıw	+ta/+mǎnän	434
şaltıldaw	+dä	289	şışkäytıw	+n	180
şanğırıw	+a	254	şışläñıw	+a	254
şanğırıtıw	+dı	179	şışläw	+tǎ/+ğa	434
şanqıtıw	+tı	179	şıştäytıw	+da/+n	434
şanqıw	+a	254	şifalaw	mǎnän	339
şanlaw	+ä	254	şikläñıw	+ä/+zan	434
şapırıw	+tı/+da	433	şıñdırıw	+dǎ	180
şarlandırıw	+n	179	şübürlatıw	+zı	180
şarlatıw	+zı	179	şümlanıw	+dä	289
şarüvqalaw	+n	179	şürpüldatıw	+n	181

Çizelge 4.1. (devam) Fiiller ve tamlayıcılarının listesi



FİL	ALDIĞI EK	SAYFA NO	FİL	ALDIĞI EK	SAYFA NO
şübhlänïw	+gä	254	şıqraytıw	+n	182
şügüllänïw	mïnän	339	şıqıldatıw	+n	182
şümkäytıw	+tı	181	şıqırlatıw	+zı	182
şüpürläw	+dan	320	şılğayaqlaw	+dı	182
şürüpläw	+n	181	şıldırıw	+n	182
şpaklevkalaw	+dı	497	şiltıratıw	+zı	182
ştamplatıw	+tı	497	şiltıraw	+da	289
ştamplaw	+tı	497	şılıw	+gä	255
şturmlaw	+tı	497	şılışıw	+qa	255
ştukaturlaw	+nı	498	şımalaw	+tı	183
şıbaqşıw	+nan	320	şımartıw	+dı	183
şıbırlatıw	+n	181	şımıw	Ø	524
şıbırlaw	+qa	255	şıptırlatıw	+zı	183
şıjlatıw	+zı	181	şıptırlaw	+dä	290
şıjlaw	Ø	524	şırtıldatıw	+n	183
şıyğaqlaw	+n	181	şıtıw	+nan	320
şıyğalaqlaw	+dı	181	şıwzırıw	+nan/+dä/+tı	470
şıytlatıw	mïnän	339	şıwıw	+ä/ mïnän /+nan	470
şıyığaytıw	+tı	182	şıştırlaw	+dä	290
şıyıqlaw	+gä	255	şıyalanıw	+dä	290
şıyıldaw	Ø	524	şıyalaw	+dı	183
şıyıw	+gä	255	şäbäytıw	+nı	183

Çizelge 4.1. (devam) Fiiller ve tamlayıcılarının listesi

FİİL	ALDIĞI EK	SAYFA NO	FİİL	ALDIĞI EK	SAYFA NO
şäbänîw	+kâ	255	ımlaw	+qa	256
şäyläw	+n/+dı	435	ımhınıw	+a/+tä/+ğa	435
şäkärläw	+dı	183	ınyılanıw	+da	290
şälkımläw	+tı	184	ınyılaw	+tı	185
şäplätıw	+zı	184	ıntılıw	+gä	256
şärbätläw	+zı	184	ıngaylatıw	+gä	256
şärixläw	+dı	184	ıqşanlaw	+qa	256
şçetkalaw	+n	184	ıramlatıw	+n	185
ıgılıw	+gä	255	ıratıw	+tü	185
ıgıw	+qa/mınän	435	ırbaytıw	+zı	185
ıgıştırıw	+tı	184	ırgılıw	+gä	257
ıgışıw	mınän/+tan/+qa	471	ırgıtıw	+zı	186
ızgışıw	+tan	320	ırgıw	+gä	257
ıqlanıw	+gä	256	ırjaytıw	+n	186
ıqlaw	+qa	256	ırmawlaw	+n	186
ıqlaşıw	+zä/+ğa	435	ırıw	+n	186
ıqsımlaw	+n	184	ısqındırıw	+n/+zän	436
ıqtırıw	+n	185	ısqınıw	+dan/+ğa	436
ılawlaw	+dı	185	ıslaw	+n	186
ılbıratıw	+tı	185	ısmalalaw	+tı	186
ılıgıw	+gä	256	ışıldaşıw	+tan	320
ılıqtırıw	+zı/+kâ	435	ıtırğanıw	+tän	320

Çizelge 4.1. (devam) Fiiller ve tamlayıcılarının listesi

FİİL	ALDIĞI EK	SAYFA NO	FİİL	ALDIĞI EK	SAYFA NO
ışanıw	+ä	257	ıyäkläw	+ğa	257
ıwzırıw	+dä	301	ıyälänıw	+ğa	258
ıwıw	+tı	186	ıyälätıw	+nı	188
ışandırırw	+zı	187	ıyäläw	+gä	258
ışqılıw	+gä	257	ıyäläştırıw	+dı/+ğa	437
ışqınıw	mınän/+dä	436	ıyärıw	+nan/+gä	437
ışqıtıw	mınän	339	ıyärlätıw	+zı	188
ışıqlandırırw	+a	257	ıyärtıw	+n	188
ışıqlanıw	+ğa	257	ıldırıw	+tı/+gä	438
ışıqlaw	+dan/+zı	436	elektrlaştırırw	+nı/+tan	498
ışırıw	+zı/+ğa	437	ılıw	+a/+tı	438
ıvakwatsıyalanıw	+nan	321	ılkäw	+qa	248
ıvakwatsıyalaw	+tı	187	ılmäytıw	+n	188
ızlätıw	+nän	321	ılägıw	+qa	258
ızläw	+dı	187	ıläktırılıw	+qa	258
ızbizläw	+dı	187	ıläktırıw	mınän/+zı/+nan/+a	483
ızärlıkläw	+nan/+n	437	ınırıläw	Ø	525
ıyzırıw	+tı	187	ırgäläw	+zı	188
ıyiktırıw	+n	187	ırıländırıw	+n	188
ıyılıw	+tän/+gä	437	ırılätıw	+nı	188
ıyıltırıw	+tı	187	ırkıldırıw	+n	189
ıyıw	+n/+dan/+ğa	471	ırkılıw	+ä/+da/+tän	771

Çizelge 4.1. (devam) Fiiller ve tamlayıcılarının listesi

FİİL	ALDIĞI EK	SAYFA NO	FİİL	ALDIĞI EK	SAYFA NO
İrkİltİw	+zı/+nan	438	äzäpİzİläniw	+da	291
İrkİtiw	+dä	290	äyzükläw	+zı	190
İrkİtläw	+zı	189	äyländİrip-tulğandırİw	+tı	190
İsİriw	+zİ	189	äyländİriw	+n/+qa	438
İsiw	+n	189	äylängİläw	+nan	321
İşİläw	Ø	525	äyläniw	+zä/+zı/+qa	472
İşİndİriw	+nİ	189	äyläw	+ğa/+n	438
İtiw-türtüw	+n	189	äytiw	+zİ/+ğa /mİnän	472
İtişİw	+zı	189	äyttİriw	+ğa	259
İtkİläw	+dä/+da	290	äkrİnlätiw	+zı	190
İşkärtİw	+n	190	äkrİnäytiw	+n	191
İşİläw	+da/+gä/+n	471	äkämätİläniw	mİnän	339
İtläşİw	+ä	258	älifläw	+dı	191
İşkärtİliw	+nan	321	älhİrätİw	+da	291
äzİplätİw	+n	190	älhİräw	+n/+ä	439
äzİpläw	+n	190	ämällätİw	+zı/+nan	439
äzİrländİriw	+gä	258	äpİriw	+ğa	259
äzİrläwsİ	+n	190	äpkİtiw	+zİ	191
äzİrlänİliw	+qa	258	ärbänläw	+da	291
äzİrläniw	+gä	259	ärniw	+tı	191
äzİrläw	+nİ/+ğa	438	ärsİliw	+zan	321
äzİbiläştİriw	+zİ	190			

Çizelge 4.1. (devam) Fiiller ve tamlayıcılarının listesi

FİİL	ALDIĞI EK	SAYFA NO	FİİL	ALDIĞI EK	SAYFA NO
ärsiw	+tĩ/+tan/+dı	439	äşäkilaw	+nĩ	192
ärsälaw	+dü	191	yugalıw	+ta	291
ärhızlaw	+dı	192	yuyzırıw	+zı	193
äsındırıw	+n	192	yuyılıw	+zän	322
äsitiw	+tan	321	yuyıw	+n/+tı/+ta	440
äsittiriw	+dı/+dä	439	yuqlaw	+dı	193
äsirlänıw	+da	291	yuqımıw	+dı	193
äşärländırıw	+zĩ/mınän	439	yulaqlanıw	+dan	322
ätmälaw	+n	192	yulaqlaw	+tı/+ä	440
ätmäläniw	üşün	342	yulaw	+a	260
äwzırıw	+n/+ä	439	yullatıw	+tı/+ä/+n	441
äwırlıdıw	+a/+ğa	440	yulıgıw	+ä	260
äwırlıw	+ğa	259	yulıqtırıw	+gä	260
äwırlıtıw	+zı/+qa	440	yullaw	+ğa	260
äwiw	+qa	259	yunıw	+tı/+gä /mınän	472
äwiştiriw	+n	192	yunışıw	mınän	339
äwmäkläşip	+zä	291	yuraw	+ğa	260
äwmäläştiriw	+zan	322	yurğalatıw	+dı/+nan	441
äwräw	+ğa	259	yurğalaw	+kä	260
äwşälaw	+tı	192	yuşıqlandıw	+dı/+kä	441
äwälätıw	+zı/+ğa	440	yuşıqlanıw	+ä	260
äwälaw	+tı/ mınän /+nan/+a	483	yuşıqlaw	+tı/+ğa	441

Çizelge 4.1. (devam) Fiiller ve tamlayıcılarının listesi

FİİL	ALDIĞI EK	SAYFA NO	FİİL	ALDIĞI EK	SAYFA NO
yabıqtırırw	+dı	193	yaqşırırw	+gä/+zı/+nän	473
yabılıw	+kä	261	yaqınaytırw	+tı/+qa	443
yabırılıw	+ğa/+tan	441	yaqınayırw	+gä	261
yabırw	+tı/+ä	442	yaqınlaw	+qa	261
yağalaw	+dı	193	yaqınlaştırılıw	+qa	261
yağalaşırw	mınän	339	yaqınlaştırırw	+nı/+ğa	443
yağılıw	+qa	261	yaqınlaşırw	+kä	261
yağırw	+n/+ä	722	yalagaylanırw	+ğa	262
yağlığırw	+nan	322	yalanğaslandırırw	+zı	194
yağzırırw	+dı/+tan	442	yalanğaslanırw	+tan	322
yağıldırırw	+n	193	yalaw	+n	194
yağılıw	mınän/+a /+zä	473	yalğanlaw	+dı	194
yağırw	+n/ mınän /+gä	473	yalğanırw	+gä	262
yaylanırw	+gä	261	yalğaw	+n	194
yaylatırw	+dı	193	yalqırw	+tan	322
yaylaw	+n/+da	442	yallanırw	+gä/+da	443
yaylaşırw	+gä/+tän	442	yallatırw	+kä	262
yaqlanırw	+da/+nan	443	yalmalaw	+zı	194
yaqlaw	+zı	194	yalmanırw	+ä	262
yaqtırırw	+dı/mınän	443	yalmanaw	+dı	195
yaqtırırw	+dı/+ğa	443	yalpaştırırw	+tı	195
yaqşırırw	+n	194	yalpılaştırırw	+tı	195

Çizelge 4.1. (devam) Fiiller ve tamlayıcılarının listesi

FİİL	ALDIĞI EK	SAYFA NO	FİİL	ALDIĞI EK	SAYFA NO
yalpıdatıw	+n	195	yapharıw	+dı/+gä	444
yaltanıw	+tän	322	yaraqlaştırıw	+qa	263
yaltanlaw	+qa	262	yaraqlaşıw	+qa	263
yaltarıw	Ø	525	yaralanıw	+ta	292
yaltıratıw	+n/+qa	444	yaralaw	+dı	196
yaltıraw	+gä	262	yaraltıw	+n	196
yalınıw	+gä	262	yaralıw	+tan	323
yamanlaw	+tı/+dı	195	yaratıw	+n/+nan/+qa	474
yamaw	+n	195	yaraw	+gä	263
yandırıw	+n	195	yaraştırıw	+n	196
yandırışıw	+n	196	yarzamlasıw	+qa	263
yanlatıw	+ğa	263	yarlıkaw	+zı	197
yanlaw	+zı	196	yarlıhınıw	+tı	197
yantayıw	+gä	263	yarmalanıw	+tı	197
yantayışıw	+qa	263	yarpaytıw	+dı	197
yanıw	+tan/+ta/mınän /üşün/+tı/+ä	484	yarsıqlaw	+dı	197
yañaqlaw	+zı	196	yarhıw	Ø	525
yañğıraw	+ğa	263	yarılıw	+ğa	264
yañğızınıw	mınän/+da	444	yarıw	+tı/+zı/+ğa	444
yañılışıw	+dan	323	yarışlaw	+dan	323
yañırtıw	+zı	196	yarıştırıw	+zı	197
yaprayıw	+da	291	yaşqıw	+tü	198

Çizelge 4.1. (devam) Fiiller ve tamlayıcılarının listesi

FİL	ALDIĞI EK	SAYFA NO	FİL	ALDIĞI EK	SAYFA NO
yaştaw	Ø	525	yawıw	+nan	323
yataqlaw	+da	292	yafalanıw	+tan	323
yatıw	+ä/+da	444	yahaqlaw	+nı	198
yawaplaşıw	mñän	340	yahanıw	Ø	525
yawlaw	+dĩ	198	yahaw	+n	198
yawrınsalaw	+dĩ	198	yahawlaw	+nı	198
yawsılaw	+tan	323	yaşıqlanıw	+ğa	264

Çizelge 4.1. (devam) Fiiller ve tamlayıcılarının listesi





## 5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Çalışmada, isim ve fiil arasındaki ilişkiyi kurmada rol oynayan hâl eklerinin Başkurt Türkçesi fiilleriyle münasebeti incelenmiştir.

Başkurt Tilinin Hüzligi'nden alınan fiiller tamlayıcı sayılarına göre sınıflandırılmıştır. Ayrıca tamlayıcı almayanlar ve Rusça kökenli olan fiiller de ayrı kategoride incelenmiştir. Yapılan çalışma neticesinde sözlükte 2352 tek tamlayıcılı fiil, 495 tane iki tamlayıcılı fiil, 91 üç tamlayıcılı fiil, 20 adet dört tamlayıcılı fiil, bir adet beş tamlayıcılı fiil, bir adet altı tamlayıcılı fiil, 246 tane tamlayıcı almayan fiil ve 94 adet tamlayıcı alan Rusça kökenli fiil olmak üzere 3300 fiil tespit edilmiştir.

Tek tamlayıcılı fiillerin örnek cümlelerinde Başkurt Türkçesi ve Türkiye Türkçesi arasında farklılıklar bulunmaktadır. Bazı fiillerde aktarım yaparken anlamın bozulmaması için hâl ekinde değişiklik yapılmıştır.

Çok tamlayıcılı fiillerde de tamlayıcı sayısını belirleyen fiilin ihtiva ettiği anlamlardır. Bazen fiil, her anlam için farklı bir tamlayıcı isterken bazen tüm anlamları için tek bir tamlayıcıyla yetinebilir.

Fiille doğrudan bir münasebeti olmayan ilgi hâline çalışmada yer verilmemiştir.

Yapılan çalışmada Başkurt Türkçesinden alınan fiillerin anlamlarına, örnek bir cümleye ve örnek cümlelerin Türkiye Türkçesi aktarımına yer verilmiştir. Bunların dışında tüm fiillerin, Başkurt Türkçesi alfabesi esas alınarak, listesi verilmiştir. Çalışma neticesinde lehçeler arası aktarımın kolaylaşması ve aktarım yanlışlarının en aza inmesi amaçlanmaktadır.



## KAYNAKLAR

- Açıkgöz, H. (1994). Başkurt Türkçesinin İzahlı Sözlüğü, *Türk Dünyası Araştırmaları*.
- Agişev, İ. M., A.G. Bişev vd. (1993). *Başkurt Telinin Hüzüğü*, I-II, Moskova.
- Banguoğlu, Tahsin (1986). *Türkçenin Grameri*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Buran, A. ve Alkaya, E. (2014). *Çağdaş Türk Yazı Dilleri 3*, Akçağ Yayınları.
- Benzing, J. (1919). “DasBaschkirische” PhTF I, Wiesbaden, s. 421-434 (Çev. Mustafa Argunşah), “Başkurt Türkçesi”, *Türk Dünyası Araştırmaları*, Nisan, 1995 II, s. 127-142.
- Bilgegil, M. K (1991). *Türkçe Dilbilgisi*, İstanbul: Dergah Yayınları.
- Bozkurt, F. (2005). Başkurtlar, *Türklerin Dili*, İstanbul: Cem Yayınevi.
- Demir, B. (2002). Başkurdistan: Tarihi, Nüfusu, Etnopolitik Durumu ve Millî Gelişmeler1, *Türkler*, C. 20, s. 73-80.
- Demirez Güneri, A. (2007). *Yeni Uygur Türkçesindeki Fiillerin Durum Ekli Tamlayıcıları*, Yayınlanmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Devlet, N. (1989). *Çağdaş Türk Dünyası*, İstanbul: Marmara Üniversitesi Edebiyat Fak. Yay.
- Doğan, N. (2016). İstem Sözlükleri ve Türkçe, *The Journal of Academic Social Science Studies*, 42(3), 251-268.
- Ergin, M. (1981). *Türk Dil Bilgisi*, (6. Baskı). İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- Ersoy, F. (2006). Moğolca ve Türkçede Fiil-Tamlayıcı İlişkileri, *Selçuk Üniversitesi Türk Araştırmaları Dergisi*, 20, 81-92.
- Kahraman, T. (1996). *Çağdaş Türkiye Türkçesindeki Fiillerin Durum Ekli Tamlayıcıları*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Karahan, L. (1997). Fiil-Tamlayıcı İlişkisi Üzerine, *Türk Dili*, 547, 209-213.
- Öner, M. (1994). Başkurt Türkçesinden Metinler, *Ege Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 8, 114.
- Özyetkin, A. M., DüNDAR, A. M. ve Kamalov, İ. (2008). *Tarihten Bugüne Başkurtlar*, Ötüken Yayınları.
- Poppe, N. (1994). *Bashkir Manuel*, (Descriptive Grammar and Text with A Bashkir-English Glossary), Indiana University, Bloomington.
- Red. Urakin, Z.G. (1996). *Başkurtsa Russa Hüzük*, Moskva: Russkiy Yazık.
- Rudenko, S. (2001). *Başkurtlar*, (Çev. Roza-İklil Kurban), Konya: Kömen Yayınları.

- Tesniere, L. (2015). *Elements of Structural Syntax*, Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- Tokatlı, S. (2002). *Başkurt Türkleri, Türkler*, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 20, 81-87.
- Uğurlu, M. (2001). Türk Lehçelerinin Aktarımında Valenz Sözlüklerinin Önemi, *Akdeniz Üniversitesi Uluslararası Sözlükbilim Sempozyumu Bildirileri*, Gazimağusa, s.197-206.
- Uzun, N. E. (1998). *Dilbilgisinin Temel Kavramları: Türkçe üzerine tartışmalar*. Ankara.
- Vardar, B. (2002). *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*, İstanbul.
- Yazıcı Ersoy, H. (2007). “Başkurt Türkçesi”, *Türk Lehçeleri Grameri* (Editör: A. B. Ercilasun), Ankara: Akçağ Yayınları.
- Yazıcı Ersoy, H. (2012). *Başkurt Türkçesi ve Türkiye Türkçesinde Yalancı Eş Değerler*, Ankara: Gazi Kitabevi.
- Yazıcı Ersoy, H. (2014). *Başkurt Türkçesinde Kip*, Ankara: TDK.

## ÖZGEÇMİŞ

### Kişisel Bilgiler

Soyadı, adı : GÜLLER, Nesrin  
Uyruğu : T.C.  
Doğum tarihi ve yeri : 15.03.1991, İstanbul  
Medeni hali : Evli  
Telefon : (0507) 096 93 29  
e-mail : aksunsn@gmail.com

### Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet Tarihi
Yüksek Lisans	Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi / Lisansüstü Eğitim Enstitüsü	Devam Ediyor
Lisans	Gazi Üniversitesi / Türk Dili ve Edebiyatı	2013
Lise	Özel Başarı Koleji	2009

### İş Deneyimi

Yıl	Yer	Görev
2014	Sultangazi Endüstri Meslek Lisesi	Öğretmen

### Yabancı Dil

İngilizce

### Hobiler

-





[hacibayram.edu.tr/le](http://hacibayram.edu.tr/le)